

หนังสือ COURT ชาวราชการ
เจ้านาย ๑๑ พระองค์ทรงช่วยกันแต่ง
เล่ม ๑

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
โปรด ฯ ให้พิมพ์ในารนลงพระชันษา
เมื่อปฏิทิน พ. ศ. ๒๔๖๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไท ถนนรองเมือง จังหวัดพระนคร
พ. ศ. ๒๔๖๖

หม่อมราชวงศ์

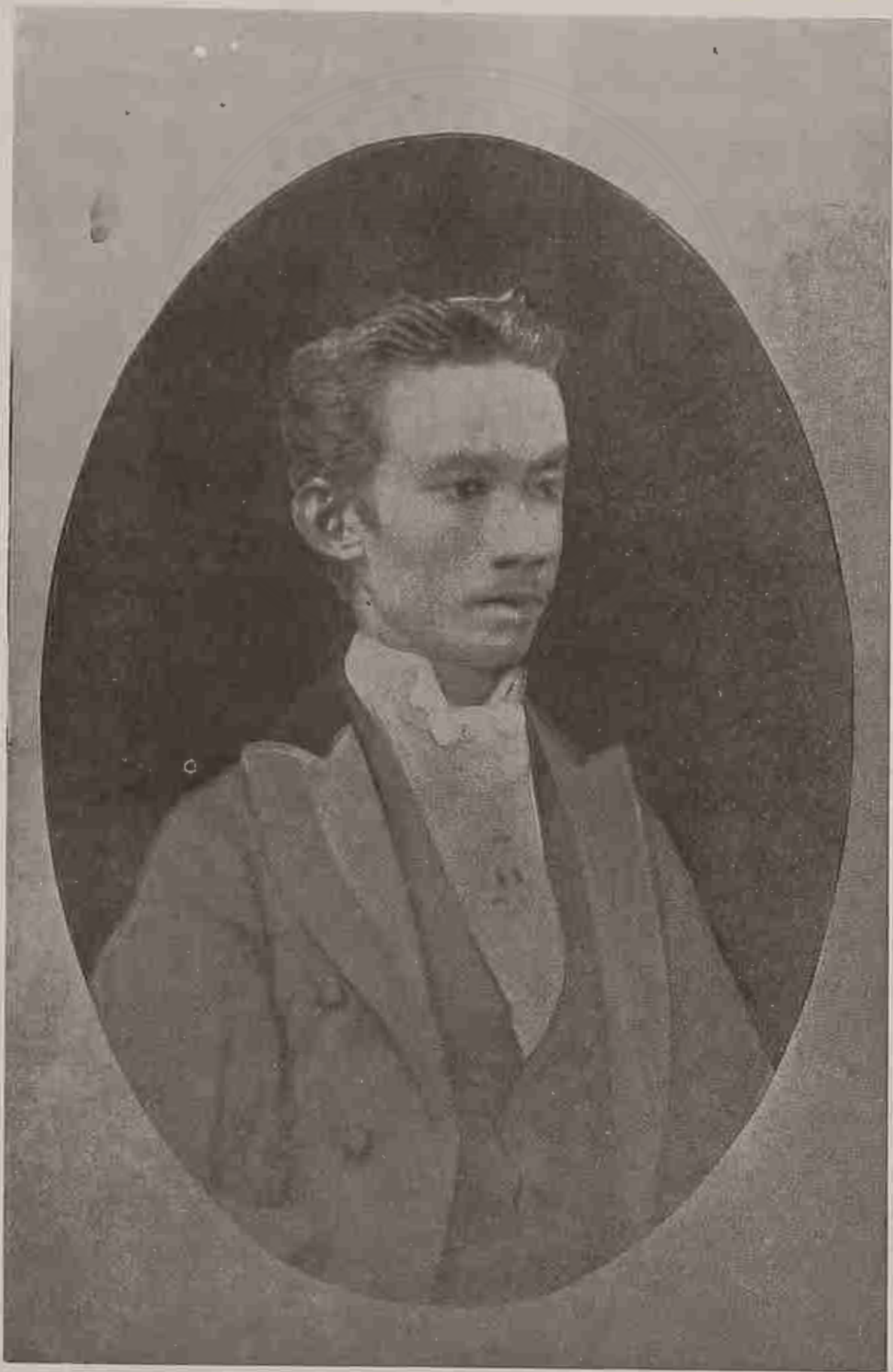

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
05/11/2565
(กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช)

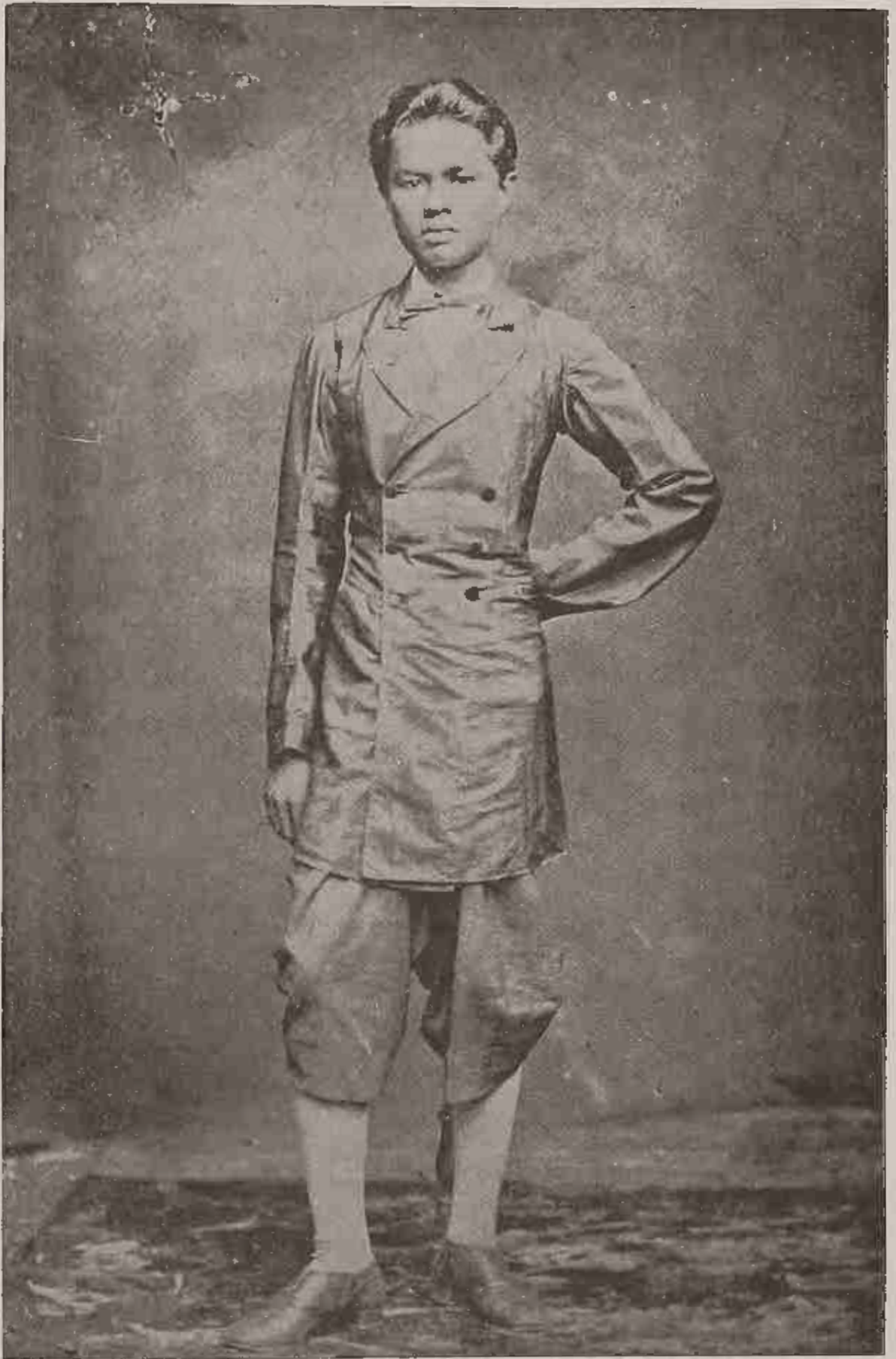

05/11/2 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ

พระเจ้านั่งยาเชอ พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภากย์
05/11/2565
(กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์)

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์
05/11/2565
(กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ)

05 พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์
(สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ)

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ามยุษยานาคมานพ
(สมเด็จพระยาวชิรญาณวโรรส)

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัต

05/11/2565

(กรมพระสมมตอมรินทร์)

05/11/2565

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าคัคณางค์ยุคล
(กรมหลวงพิชิตปรีชากร)

05/11/2565

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่
(กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม)

05/11/2565

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเกษมศรีศุกโยค
(กรมหมื่นทิวารวงศ์ประวดี)

05/11/2565

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร
(กรมพระตำรงราชานุภาพ)

คำปรารภ

ในศก ๒๔๖๖ นี้ วันที่ ๑๓ มกราคมเป็นกำหนดตรงกับวันเกิดของข้าพเจ้า ซึ่งได้มีชนมายุล่วงแล้ว ๖๕ ปี หรือย่างเข้า ๖๕ ปี เต็มอเท่ากับ พระชนมายุของทุก กระทบ่อม — คือพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว — เป็นอภิตกษิต สมัย สมควรบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายฉลองพระเดชพระคุณพระบรมบุรพบุรุษ — เปนการพิเศษอย่างใหญ่ — เช่นข้าพเจ้าได้ เคย กระทำ มาแล้ว ตามประเพณี เมื่อมีชนมายุได้ ๒๘ ปี เต็มอเท่าพระชนมายุของพระชนนี — คือสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี — แต่ก่อนนั้น แต่ในศกนี้ถึงเกิดอยู่ในตอนปลายมีอยู่ข้างจะชุกเนินจอแจ เต็มไปด้วยการงานที่สำคัญอื่น ๆ ติดต่อกันเรื่อยกันมา ถ้าข้าพเจ้าจะมีการงานอื่นใดในเมื่อถึงวันกำหนดที่ควรทำนั้น ก็อยากจะให้ดังงามดีเป็นที่พอใจ ในกรณีนี้น่าจะไม่เป็นการสะดวกปลดปล่อยไปรังได้ดีสมแก่ความประสงค์ ผิดว่าถึงโดยภพพร่องค้องมีความเสียใจก็จะหาเป็นมงคลอันอุดมไม่ จึงได้ปลงใจไว้ว่า การบำเพ็ญกุศลพิเศษของ ข้าพเจ้าครั้งนี้จะทำแต่พอให้สะดวกง่ายดาย โดยไม่ต้องมีทางอุปถัมภ์ชดช้องแก่เวตาแตะการงานที่จะทำเท่านั้น คือเมื่อถึงอภิตกษิตสมัยในวันที่ ๑๓ มกราคม จะมีการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานอย่างย่อพอเป็นสังเขป เพียงแต่จะได้

บางองค์ ได้เริ่มค้นคว้ารวบรวมหากระทำความดีที่เห็นหาซึ่งกันและกันมาก่อน แล้วก็แพร่หลายออกไปทุกที่ ถ้าคนไหนเจ้าพเจานองแม่แต่ที่มีพระชนมายุยิ่งและหย่อนกว่า ก็ได้เขารวบรวมกันเป็นอันดี สมัยนั้นและที่ใดเกิดมีหนังสือพิมพ์เกิดขึ้น ด้านกิจการหนังสือพิมพ์นั้นตั้งทำการอยู่ที่หอนิเทศพิทยาคมณริมประตูศรีสุนทร ซึ่งเป็นตำหนักที่พักของข้าพเจ้าเมื่อครั้งยังอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ทั้งเป็นสถานที่ซึ่งเจ้าพเจานองผู้ต้นที่เห็นหาได้ ไปมาคบหากันในทันทนด้วย

การที่จะพิมพ์หนังสือ "คือต" และ "ข่าวราชการ" แจกเป็นการกุศลในกาตครั้งนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าเปนมงคลดีควรคบชอบด้วยกวดระเทศะ อันเนื่องจากเหตุผลตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ข้าพเจ้าได้ทูลขอให้กรมพระดำรงฯ ทรงช่วยจัดการพิมพ์หนังสือเรื่องนั้น ได้ทรงรับเป็นพระธุระ โดยความอุทิศสำหระแข็งแรง ตั้งคนแต่ดวงระเบียบหน้าหนังสือและตรวจแก้การพิมพ์ และเพิ่มเติมคำอธิบายหมายเทศบอกนามและเหตุการณ์อย่างอื่นให้เข้าใจแจ่มแจ้งขึ้น กับทั้งได้ทรงทำสารบรรณพร้อมเรื่องขึ้นใหม่อันเป็นถึงสำคัญสำหรับหนังสือนี้ เหตุว่าเป็นหนังสือที่มิใช่ชาวเป็นเรื่องย่อย ๆ ซบซ้นอยู่มาก และได้ทรงจัดพิมพ์พระรูปผูกเกววของกับหนังสือเรื่องนั้น เพื่อเป็นกิตติคุณไว้ในหนังสือนั้นด้วย ข้าพเจ้าขอขอบพระเหตุที่ยกกรมพระดำรงราชานุภาพเป็นอันมากที่ได้มีพระเมตตาทรงช่วยจัดการพิมพ์หนังสือนี้ได้ สำเร็จลุ่มประดังศกทันกาต ย่อมเป็นพยานอันดีได้อีกอย่างหนึ่งว่า ผลแห่งความสำเร็จของ

แต่ความสามัคคีของญาติธรรมดังก้าวแถว แม่แต่กรมพระดำรง ฯ
 เมื่อกษณะนยงทรงพระเยาว์มากอยู่ก็ ได้มีสวนอยู่แต่เดิมบ้าง
 แถว การที่ได้มาทรงจัดการให้หนังสือเรื่องนั้นได้แพร่หลายในชั้นหลัง
 อีกน ย่อมมีราคาอันสูงยิ่งจน ควรจะได้รับความสรรเสริญเป็นอย่าง
 ยิ่ง นอกจากกรมพระดำรง ฯ แถว ขอบรรดาผู้ซึ่งมีหน้าที่ทำธุระแก่
 การพิมพ์หนังสือครั้งนั้นจึงได้รับความชอบใจของข้าพเจ้าด้วย

หนังสือคอตเตอ์วราชการทั้ง ๒ เล่มซึ่งได้พิมพ์สำหรับแจกครั้ง
 นี้ ข้าพเจ้าขออุทิศถวายแด่พุทธระหม่อม พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกดเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่สถาปนาถวัลย์พระเดชพระคุณอย่าง
 ต่ำเตี้ยตั้งตั้ง ทั้งขอพระราชทานถวายกุศลซึ่งได้บำเพ็ญทักษิณานุปทาน
 ถวายตามถวัลย์พระเดชพระคุณ

ข้าพเจ้าขออุทิศถวายส่วนกุศลและอาตยถึงต้นเกล้าถวัลย์พระหม่อม
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบิยะเชษฐาผู้ม
 พระเดชพระคุณอันยอดเยี่ยม ทั้งได้มีพระราชจรรยากถวัลย์ถึงเป็นต้นเหตุ
 อยู่ตลอดในหนังสือเรื่องน

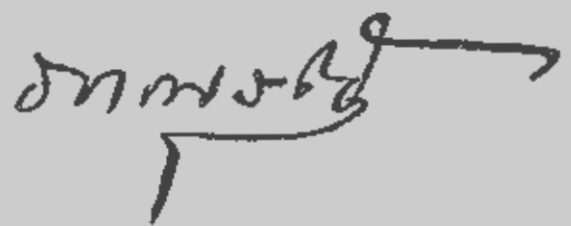
ข้าพเจ้าขออุทิศถวัลย์กุศลถวายและอาตยถึง ท่านผู้ที่ได้เกยของ
 และมีคุณูปการแก่หนังสือเรื่องนทุกพระองค์ ซึ่งได้ตั้งพระชนม์ถวัลย์
 ทัพไปเสียแล้ว มีสมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการเป็นต้น ผู้ซึ่ง
 ถวัลย์นข้าพเจ้าเรียกพระนามว่า "ท่านเทวัญ" เจ้าพี่พระองค์นี้ได้เป็น
 ก้าถวัลย์ถวัลย์ช่วยเหตุในการพิมพ์หนังสือน ทั้งเป็นเจ้าพี่บิยะมหา

(๖)

มิตรเริ่มแรก ได้เคยกินเคยนอนร่วมกันอยู่เสมอ ๆ ณตำหนักหอนิเทศ
พิทยาคม ในขณะที่ยังเยาว์วัยรุ่นราวคราวเดียวกัน

ข้าพเจ้าขอถวายส่วนกุศล แก่ท่านผู้ใด เกี่ยวของ และมีคุณ แก่
หนังสือเรื่องนี้ — อันที่ยังทรงพระชนมอยู่ ซึ่งยังมีอยู่อีกน้อยพระองค์
แล้ว — เพื่อจะได้ทรงพระปราโมทย์อนุโมทนา แต่ขอจงมีพระชนมายุ
ยืนยาวสืบไป

ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลถวายพระเจ้าบรมวงศ์เธอ (ชั้น ๓)
กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ กับหม่อมเจ้าวัชรินทร์พระโอรสใน
กรมนี้ ที่ได้โปรดให้ข้าพเจ้าพิมพ์เครื่องพิมพ์มาทำการหนังสือในครั้ง
นั้น ทั้งที่ใต้ทรงพระเมตตาช่วยเหลืออุดหนุนการพิมพ์อีกหลายอย่าง
ในที่สุดข้าพเจ้าขอแสดงความไม่ตรีจักรแก่ท่านผู้ใดรับหนังสือ
แจกเรื่องนี้ หรือผู้ใดอ่านหนังสือเรื่องนี้ ขอจงตั้งอยู่ในความสุขและ
เจริญยิ่งด้วยตมัคคีธรรมสืบไปเทอญ.

วังบูรพาภิรมย์

วันที่ ๓๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๖

เรื่องตำนานหนังสือคือท้าวราชการ

ประเพณีแต่ก่อนมา ในสมัยเมื่อยังมิได้โปรด ฯ ให้ส่งพระราชกุมารไปทรงศึกษาวิชาการณประเทศยุโรปนั้น พระราชกุมารพระองค์โตเจริญพระชันษาเมื่อได้กษัตริย์แต่ทรงผนวชตามเนรแล้ว ย่อมเสด็จออกจากพระราชวังชั้นในไปประทับอยู่ณตำหนักแห่งใดแห่งหนึ่งในบริเวณพระราชวังชั้นนอกหรือชนนอก จนกว่าจะได้พระราชทานวงษ์สำหรับพระองค์ จึงเสด็จไปประทับที่วงษ์นั้น เรียกกันว่า "ออกวงษ์" ประเพณีเช่นนี้มีมาจนในรัชกาลที่ ๕ แต่เมื่อในระหว่างปีออก พ.ศ. ๒๔๑๕ จนปีชวด พ.ศ. ๒๔๑๙ นั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชทรงผนวชตามเนรแล้วแต่ยังมีใต้เสด็จออกวงษ์ ประทับอยู่ณตำหนักหอนิเวศพิทยาคม ที่ริมประตูศรีสุนทร (ตรงที่สร้างห้องเครื่องมหาดเล็กใหม่บัดนี้) ทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับเจ้านายอีกบางพระองค์ มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการเป็นต้น เจ้านายชนพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์อื่น แม่ทัพเด็กทรงศึกษาภาษาอังกฤษแล้ว ก็มักเสด็จไปประชุมกันที่พระตำหนักหอนิเวศพิทยาคม เป็นทำนองสโมสรสถานแห่งหนึ่ง ในสมัยนั้นประจวบเวลาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแรกทรงจ้าวราชการแผ่นดินเอง ก้าวตั้ง

ทรงจัดการารต่าง ๆ จะยกมากด่าเป็นตัวอย่างแต่เรื่องเดียวโดย
 เกี่ยวแก่ตำนานนี้ คือเมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๓๗ โปรด ฯ ให้ออกหนังสือ
 พิมพ์ราชกิจจานุเบกษา อนุโตมตามแบบอย่างซึ่งเคยมีเมื่อในรัชกาล
 ที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำริห์
 ให้พิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษาขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปีมะเมีย พ.ศ.
 ๒๔๐๓ (กระแต่พระราชดำริห์มีแจ้งอยู่ในประกาศฉบับที่ ๓๐๒ ซึ่งหอ
 พระสมุด ฯ ได้พิมพ์ไว้ในประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๔ นั้นแล้ว)
 แต่หนังสือราชกิจจานุเบกษารัชกาลที่ ๔ เป็นแต่ทำนองหมายประ
 กาศ พิมพ์แจกจ่ายไปตามกระทรวงทบวงการต่าง ๆ เป็นครั้งเป็น
 ครั้งไม่มีกำหนด แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
 พระราชนิพนธ์เองเป็นพัน ครั้นมีราชกิจอื่น ๆ เกิดพัวพัน ไม่มีเวลาพอ
 จะทรงแต่งราชกิจจานุเบกษา หนังสือพิมพ์แจกอยู่ไม่ถึงปีก็เลิกมิได้
 ออกต่อมา หนังสือราชกิจจานุเบกษาซึ่งก่อก่อใหม่ในรัชกาลที่ ๕
 โปรด ฯ ให้แก้ไขเป็นทำนองหนังสือบอกข่าวราชการ มีทั้งข่าวใน
 พระราชสำนักแต่ประกาศพระราชบัญญัติต่าง ๆ พิมพ์ออกเป็นกำหนด
 ทุกวันอาทิตย์ สัปดาห์ละครั้ง แต่ให้ชายแก่ผู้ซึ่งจะต้องการ พนักงาน
 สำหรับทำหนังสือราชกิจจานุเบกษา คือพระยาศรีสุนทรโวหาร (พัก
 สาดักษณ) ๑ พระตำรวจดำสนพดขันธ์ (ส้มบุญ) ๑ แต่พระยาศรี
 สุนทรโวหาร (น้อย อาจารย์ยางกูร) เมื่อยังเป็นหลวงตำรวจประเสริฐ ๑
 เป็นพนักงานแต่งหนังสือ กรมหลวงมณฑิตรไพศาลได้ภณเมื่อยังดำรง

พระยศเป็นกรมหมื่นอักษรดำนโศภณ ซึ่งได้ทรงบัญชาการกรม
พระชาตักษณัฎเฑกรมอักษรพิมพ์การ เป็นพนักงานพิมพ์จำหน่ายที่
โรงพิมพ์หลวง ซึ่งตั้งมาแต่ในรัชกาลที่ ๔ (อยู่ราวตรงที่สร้างพระที่
นั่งภาณูมาศจำรูญบดิน)

เมื่อมีหนังสือราชกิจจานุเบกษาออกทุกสัปดาห์เช่นนั้น บรรดา
เจ้านายแต่ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งราชการ ตลอดจนชนที่กวดังศึกษา
หาความรู้ต่างก็พากันพอใจรับซื้อหนังสือราชกิจจานุเบกษาไปอ่าน แต่
หนังสือราชกิจจานุเบกษาออกสัปดาห์ละครั้งหนึ่ง ชาวราชการต่าง ๆ
ที่พิมพ์ในนามกรฐากว้างารหลาย ๆ วัน บางเรื่องที่ขาดไปทีเดียวก็มี

ถึงปีกุน พ.ศ. ๒๔๓๘ เวลานั้นเด็กการสอนภาษาอังกฤษที่หอนิเทศ
พิทยาคมแล้ว ส้มเต๋จเจ้าฟ้า ๆ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชจึงทรง
ชักชวนพระเจ้าอนงยาเชอบางพระองค์ ซึ่งมีพระนามปรากฏอยู่ใน
หนังสือคือคชาวราชการ ให้ช่วยกันจัดข่าวในพระราชสำนัก ส่วน
พระองค์ก็จะทรงรับทั้งจัดข่าวแต่จัดการพิมพ์ ข่าวนั้นแจกกันในเจ้านาย
ให้ได้ทราบข่าวราชการที่มีแล้ว แต่ที่ควรจะทราบล่วงหน้า นั้นต้อง
การทุก ๆ วัน จึงได้เกิดพิมพ์หนังสือขึ้นชงตั้งแต่วันอาทิตย์ เดือน ๓๐
แรม ๓๒ ค่ำ (ตรงกับวันที่ ๒๗ กันยายน) ปีกุน พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็น
ต้นมา เดิมเรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า "COURT" แปลว่าพระ
ราชสำนัก ครั้นถึงปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ เปลี่ยนชื่อเป็นภาษาไทยว่า
"ข่าวราชการ" เมื่อมาพิมพ์เป็นเล่มสมบูรณ์จึงเรียกชื่อต้องชอนน

รวมกันว่า “หนังสือคอคช่าวราชการ”

การพิมพ์หนังสือคอคช่าวราชการเมื่อครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้า ๗
 กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงยอมแทนพิมพ์ขนาดย่อม เครื่องหนังสือ
 กับตัวพิมพ์โรงพิมพ์หลวง มาตั้งห้องพิมพ์ขึ้นที่พระตำหนักหอนิเทศ
 พิตยาคมชั้นล่าง กรมหลวงมตินทรไพศาลไธสธณประธานคนเรียงพิมพ์
 แต่ให้หม่อมเจ้าวัชรินทร์พระโอรสมาช่วยตรวจตรา แต่การรวบรวม
 ต้นฉบับแต่ตรวจการพิมพ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้า ๗ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์
 วรเดชทรงทำเองทั้งสิ้น หนังสือซึ่งพิมพ์นั้น เพราะแทนพิมพ์เล็ก จึง
 พิมพ์เป็นขนาดหน้าพับแปด ออกวันละ ๔ หน้าบ้าง น้อยกว่านั้นบ้าง
 ได้จำกัดรูปหนังสือพิมพ์คอคฉบับแรกมาพิมพ์ไว้พอให้เห็นเป็นตัวอย่าง
 ในต้นสมุดเล่ม ๓ นี้ แต่จำกัดรูปหนังสือฉบับแรกที่เปลี่ยนชื่อเป็นช่าว
 ราชการ พิมพ์ไว้ข้างต้นสมุดเล่ม ๒ ด้วยเช่นเดียวกัน

การที่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ๗ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชทรงออก
 หนังสือพิมพ์คอคช่าวราชการครั้งนั้น เดิมได้ตั้งพระฤทธิย์แต่สำหรับจะ
 ทูลเกล้าฯ ๗ ถวายแต่แจกกันในเหล่าเจ้านาย ซึ่งเห็นชอบตามกระแส
 พระราชดำริห์ในการออกหนังสือพิมพ์นั้น ครั้นเมื่อหนังสือพิมพ์ปรากฏ
 ไม่ช้าก็มีผู้ต้องการ พากันมาทูลขอมากขึ้น ต้องพิมพ์มากฉบับ
 กว่าที่ทรงคาดไว้แต่เดิมหลายเท่า จึงจำต้องคิดราคาพอคุ้มทุนที่ตั้งไป
 สั่งงานการจำหน่ายนั้น ขณะเดิมผู้ต้องการต้องไปรับหนังสือณหอนิเทศ
 พิตยาคมเองทุกวัน ที่หลังมาการที่ไปรับไม่พกร่วมกันต้องเก็บ

รักษาหนังสือค้างจำหน่ายถ้าหากนัก ส้มเต๋จเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยา
 ภาณุพันธุวงศ์วรเดชจึง โปรดให้บุรุษผู้ เดิรตั้งหนังสือคือคอกข่าวราชการ
 เนื่อง ในการที่ส่งหนังสือคือคอกข่าวราชการนี้ ทรงพระดำริห์ใหม่คือ
 แแต่ฉบับทำเป็นพระรูปเหมือนอย่างพิพม์ไว้ข้างหน้าหนังสือคือคอกสำหรับ
 ปิดเป็นสำคัญ แแต่ขเดยทรงอนุญาตให้ตั้งมาชิกผู้รับหนังสือคือคอกข่าว
 ราชการชื่อคือฉบับนั้นไปปิดจดหมายของคน ในเมื่อจะต้องการ
 ให้บุรุษผู้ ตั้งหนังสือคือคอก ข่าวราชการ ช่วยเดิร จดหมายให้ ตั้งมาชิก ด้วย
 ประเพณีการเดิรไปรษณีย์ในสยามประเทศนี้ เริ่มด้วยหนังสือคือคอก
 ข่าวราชการดังกล่าวนั้น ค่อมมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะจัดการ โทรเลขแต่ไปรษณีย์ให้ มีชน
 ในพระราชอาณาเขตร เหมือนกับอารยประเทศทั้งปวง ทรงพระราช
 ดำริห์ว่า ส้มเต๋จเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช โปรดเอา
 พระทัยใส่ในเรื่องการไปรษณีย์อยู่ จึงดำริตั้งให้ทรงจัดการตั้งกรม
 ไปรษณีย์แต่โทรเลขตั้งแต่แรกจะมีชน จนได้เข้าต่างกตสัมาคมกับ
 ประเทศทั้งปวง.

การออกหนังสือพิพม์ คือคอกข่าว ราชการไม่ใช่เป็นการง่ายดวยที่
 เดียว มักมีความลำบากขัดข้องของเนื่อง ๆ เหตุด้วยเจ้านายซึ่งรับเป็น
 ผู้แต่งบางพระองค์ค่อมมากมหนาทศตราสาร หรือบางทกจากของตะ
 เว้นการแต่งหนังสือด้วยเหตุอันบางเนื่อง ๆ ในเวดตามเหตุเช่นนกดของ
 ฐานพระของคือนทรงทำแทน แต่บางคราวบรรดาเจ้านายทมนหาททา

หนังสือทรงแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชเป็นต้น
 ต้องไปตามเสด็จประพาสหัวเมืองทั้งหมด หรือโดยมากด้วยกัน ใน
 เวลาเช่นนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
 ต้องทูลถวายกรมหลวงบดินทร ฯ ให้ทรงจัดการพิมพ์หนังสือคัดข่าว
 ราชการอย่าให้ต้องหยุด กรมหลวงบดินทร ฯ มักทรงหาเรื่องนิทาน
 ต่อกาฬิต้องมาให้พิมพ์พอประกำไปชั่วคราว หนังสือคัดข่าวราชการ
 ซึ่งเป็นหนังสือบอกข่าว จึงกลายเป็นหนังสือเล่นนิทานไปบางฉบับ
 คือเสด็จตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
 หนังสือคัดข่าวราชการ ตั้งแต่ออกฉบับแรกเมื่อวันอาทิตย์

เดือน ๓๐ แรม ๓๒ ค่ำ (ตรงกับวันที่ ๒๖ กันยายน) ปีชุน พ.ศ. ๒๔๓๘
 เป็นต้นมา นับจำนวนหนังสือพิมพ์รายวันได้ ๕๕๒ แผ่น (เท่าที่รวบรวม
 พิมพ์ได้ในสมุดเล่มนี้ ที่ขาดหายไปหาฉบับไม่ได้ก็มีบาง ได้บอก
 ไว้ตอนที่ขาดนั้นแล้ว) ครั้นถึงปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ
 กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชทรงทราบว่า ผู้อ่านโดยมากต้องการ
 จะทราบข่าวให้ติดต่อกันเป็นสำคัญ จึงทรงเปลี่ยนกำหนดออกหนังสือ
 คัดข่าวราชการเป็นเดือนละ ๒ ครั้ง ตั้งแต่วันเสาร์ เดือน ๘ ขึ้นค่ำ ๑
 (ตรงกับวันที่ ๒๒ กรกฎาคม) ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็นต้นมา แต่
 ออกได้เพียง ๔ แผ่นก็ประจวบเวลาสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยา
 ภาณุพันธุวงศ์วรเดช จะเสด็จออกวงไปประทับที่พระราชวังสระปทุม
 ไม่มีที่ส่งไม้ตราเจ้านายเหมือนอย่างที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อน จึงต้อง

เด็กพิมพ์หนังสือคือข้าราชการคนนั้นมา เรื่องตำนานของหนังสือ
คือข้าราชการมั่งคั่งปรารถนามาด้วยประการนี้

หนังสือคือข้าราชการซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้า ๑ กรมพระยาภาณุ-
พันธุวงศ์วรเดชโปรด ๑ ให้หอพระสมุด ๑ รวบรวมพิมพ์เพิ่มเติม
สมุดกรณ มีพระประสงค์จะให้พิมพ์เป็นหนังสืออ่าน จึงได้แก้ไข
การเรียบเรียงเรื่องให้ติดต่อกัน คัดตราต้นฉบับหนังสือที่มีในฉบับเดิม
ออกหมด คงไว้แต่ฉบับแรกที่เคยค้นฉบับพอให้เห็นเป็นที่ตั้งเกิด
กับได้แก้ไขถ้อยคำซึ่งพิมพ์ผิดไว้ในต้นฉบับเดิม แต่แก้ไขวิธีให้ตรง
ตามแบบอย่างที่ใช้ในปัจจุบันนี้ นอกจากที่กล่าวมา หาได้แก้ไขคด
รอนอย่างไรไม่ ส่วนการเพิ่มเติมนี้ได้แต่งคำอธิบายหมายเหตุลงไว้
ตามที่ซึ่งเห็นว่าควรจะมีคำอธิบายในบางแห่ง ก็ได้ทำดาร์บารพ์
สำหรับให้คนเรื่องได้ง่ายด้วย อีกประการ ๑ ได้เสาะหาพระรูปเจ้านาย
ผู้แต่งหนังสือคือข้าราชการ เดิมแต่ที่ถ่ายในสมัยเมื่อทรงแต่ง
หนังสือนั้น ได้มาจากวงบรรพชาภิรมย์เป็นพัน ครบทั้ง ๑๑ พระองค์
จึงได้ให้จำลองพิมพ์ไว้ในหนังสือนี้ด้วย ในเรื่องพระรูปนี้ต้องขอบอก
ไว้ให้ทราบว่า พระรูปเจ้านายซึ่งพิมพ์ในสมุดนี้ ที่ไม่สู้กระจ่างดีมีใช่
เป็นเพราะความผิดของโรงเขียนเพาะช่างซึ่งเป็นพนักงานจำลอง ที่แท้
เพราะพระรูปเดิมถ่ายมาช้านานกว่า ๕๐ ปี ต้นฉบับตกเผือดแทบทั้งนั้น
ซ้ำเป็นรูปขนาดเล็กมาขยายขึ้นให้โตกว่าเดิมด้วย จึงไม่เหมือนฉบับ
จำลองรูปที่ถ่ายใหม่ ลักษณะที่เรียงลำดับพระรูปเจ้านายในหนังสือนี้

ใต้เรียงพระรูปเจ้านาย ๗ พระองค์ซึ่งทรงแต่งหนังสือขึ้นมาแต่แรกไว้ใน
เล่ม ๑ กับพระรูปสมเด็จพระเจ้าฟ้า ๗ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
ประทานสำหรับกับหนังสือเรื่องนด้วยอีกพระรูป ๑ พระรูปเจ้านายอีก
๕ พระองค์ซึ่งใต้ เชาวรับหน้า ทแต่ง หนังสือคือคอตข้าวราชการในตอนหลัง
ได้รวมไว้ในเล่ม ๒ อนึ่งหนังสือคอตข้าวราชการที่พิมพ์ใหม่ครั้งนี้ได้
จัดเป็น ๒ เล่มสมุด เพราะคนหนังสือพิมพ์เดิมมีจำนวนกว่าห้าร้อยฉบับ
ถ้าพิมพ์รวมเป็นเล่มเดียวก็จะใหญ่เกินไปไม่สะดวกแก่ผู้อ่าน ลักษณะ
ที่แบ่งเป็น ๒ เล่ม เขาชื่อของหนังสือเป็นเกณฑ์ ตอนที่เรียกชื่อ
ว่าหนังสือคอต จัดเป็นเล่มที่ ๑ ตอนที่เรียกชื่อว่า หนังสือข้าวราช
การจัดไว้เป็นเล่มที่ ๒

ว่าด้วยประโยชน์ในการอ่านหนังสือคอตข้าวราชการ

ผู้เป็นนักเรียนพงศาวดารก็ดี เรียนขนบธรรมเนียมราชการก็ดี
หรือเพียงแต่เอาใจใส่ในการแต่งหนังสือก็ดี ถ้าได้อ่านหนังสือคอต
ข้าวราชการ ๒ เล่มนี้ ข้าพเจ้าคิดเห็นว่าจะได้ประโยชน์ดังจะกล่าวต่อ
ไป ๓ ข้อเป็นสำคัญ คือ

ข้อ ๑ ผู้เอาใจใส่ในการแต่งหนังสือ ควรตั้งเกล้าว่าหนังสือ
เรื่องนเจ้านายหลาย พระองค์ทรงแต่งเมื่อพระชันษายังอยู่ในประณวีย
หรือถ้าจะว่าอีกอย่างหนึ่ง คือเป็นหนังสือตำวนักเรียนแต่ง ก็เจ้า

นายทรงแต่งหนังสือมาภายหลังได้เป็นพระบรมวงศ์ใหญ่ ปรา-
กฏพระเกียรติคุณ พระประติภาณ แก่คนทั้งหลายในชั้นหลัง แทบทุกพระ
องค์ ผู้เป็นนักเรียนอ่านหนังสือเรื่องนั้น จะได้เห็น โฉมหารของเจ้านาย
เหล่านั้นเมื่อชนแรก เริ่มพยายาม ทรงแต่งหนังสือในเวลา ยังห้อยอนความ
สามารถ เมื่อถึงแก่เห็นเช่นนั้นแล้ว จะได้เทียบกับโฉมหารของตน ถ้า
ดีกว่าก็ควรยินดี ถ้าเห็นยังห้อยอนกว่าก็จะได้พยายามตามเยี่ยงอย่าง
ให้เจริญประติภาณของตน ๆ ขึ้นโดยลำดับ โดยความเห็นชัดว่า เจ้า
นายท่านก็ต้องพยายามฝึกหัดมาเหมือนกัน สำคัญแต่ความเพียร
และความอุสาหะที่จะนำไปให้ถึงคุณวิเศษเป็นสำคัญ

ข้อ ๒ ผู้เอาใจใส่หาความรู้พงศาวดาร ใครอ่านหนังสือเรื่องนี้จะ
ได้ความรู้ลักษณะราชการ แดชนบชธรรมเนียมในพระราชสำนัก ตลอดจน
จนพระราชานุกิจซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
ประพาศในสมัยเมื่อพิมพ์หนังสือนี้ ดีกว่าที่จะหาความรู้ได้ในหนังสือ
เรื่องอื่น ๆ ไม่ว่าจะเรื่องใดทั้งสิ้น

ข้อ ๓ ผู้ที่เอาใจใส่ในทางความรู้ราชประเพณี เช่นดังการพิธี
ต่าง ๆ ที่มีประจำปีที่ดี ที่เป็นการจรเช่นลักษณะการยกทัพ เป็นต้นก็ดี
ในหนังสือนี้แต่งพรรณาอย่างถ้วนถี่ ไม่มีหนังสือเรื่องอื่นเหมือน
บางแห่งออกจะถ้วนถี่เกินไป จะยกตัวอย่างดังเช่นบายศรีเจ้าพนักงาน
ต่อมวงเสด็จพระราชทานพระกุสินเป็นต้น ซึ่งอาจจะข้ามเสียได้ก็มีบ้าง
เพราะหนังสือคือ ข้าราชการ สามารถจะเป็นประโยชน์แก่นัก

(๓๖)

เรียนดังกล่าวมา เห็นควรนับว่าเป็นหนังสือตำราชั้นเอกได้เรื่อง ๓
ข้าพเจ้าเชื่อว่าบรรดาผู้ได้รับไปอ่าน คงจะถวายเป็นไมทนาในการ
ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
โปรดให้พิมพ์ในอภิธกษิตมณฑลสมัญญตของพระชันษา ให้เป็นตำรา
ประโยชน์อยู่ยั่งยืนในสยามประเทศ แดคงจะพร้อมกันยื่นคัดถวาย
พระพร ให้ทรงเจริญพระชนมายุยืนนาน แต่ให้ทรงพระเกษมสุข
ตำราญทุกทีวารวดี ตำราพระเกียรติยศแดพระบารมีจักรูติกถาด ทุก
ประการ.

ขอพระบรมราชโองการ

วันที่ ๗ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๖

สารบัญ

แผ่นที่ ๑	(พิมพ์จำลองของเดิม) แสดงเหตุซึ่งพิมพ์ หนังสือคือค	หน้า ๑
แผ่นที่ ๒	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันประสูติ ของกรม สมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี	” ๓
	สดมภ์พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์เกล้า	” ๔
แผ่นที่ ๓	เรื่องสดมภ์ถือน้ำ	” ๕
แผ่นที่ ๔	พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์เกล้า	” ๖
แผ่นที่ ๕	เรื่องถือน้ำ	” ๗
แผ่นที่ ๖	เรื่องถือน้ำ	” ๓๐
	พระราชพิธีสารท	” ๓๐
แผ่นที่ ๗	เรื่องพิธีสารท	” ๓๑
	บายศรีโถงเข้าขาคู่ข้าราชการ	” ๓๒
แผ่นที่ ๘	เรื่องพิธีสารท	” ๓๓
แผ่นที่ ๙	เรื่องพิธีสารท	” ๓๔
แผ่นที่ ๑๐	เรื่องพิธีสารท	” ๓๗
แผ่นที่ ๑๑	เรื่องพิธีสารท	” ๓๘
แผ่นที่ ๑๒	เรื่องพิธีสารท	” ๒๐

แผ่นที่ ๑๓	เรื่องพิธีดำรทต่อมา	หน้า ๒๒
แผ่นที่ ๑๔	เรื่องพิธีดำรทต่อมา	.. ๒๔
	บานูชี โถเข้ายากพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน	.. ๒๖
แผ่นที่ ๑๕	เรื่องพิธีดำรทต่อมา	.. ๒๖
	รายพระสงฆ์วัดป่ากรณพระบรมอัฐิ	.. ๒๗
แผ่นที่ ๑๖	เรื่องพิธีดำรทต่อมา	.. ๒๗
แผ่นที่ ๑๗	แจ้งความเรื่องระเบียบหนังสือคอกค	.. ๓๐
แผ่นที่ ๑๘	แจ้งความเรื่องระเบียบหนังสือคอกคต่อมา	.. ๓๒
	พระราชหัตถเลขาถึงเอคิเตอหนังสือคอกค	.. ๓๓
	ข้าวจ้าพระยามหินทร ฯ จะยกทัพ	.. ๓๔
แผ่นที่ ๑๙	ข้าวจ้าพระยาภูธราภัยแต่เดิมเดิมเจ้าฟ้า	
	กรมพระนารายณ์ประบัณฑ์จะยกทัพ	.. ๓๔
	พระราชพิชิตเขนทร์ศัวงศ์	.. ๓๕
แผ่นที่ ๒๐	เรื่องพิชิตเขนทร์ศัวงศ์ต่อมา	.. ๓๖
แผ่นที่ ๒๑	เรื่องพิชิตเขนทร์ศัวงศ์ต่อมา	.. ๓๗
แผ่นที่ ๒๒	เจ้าพระยาภูธราภัยกราบบลวายบังคมลายกทัพ	.. ๔๐
แผ่นที่ ๒๓	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานนำตั้ง	
	แด่กระบบแก่เจ้าพระยาภูธราภัย	.. ๔๒
แผ่นที่ ๒๔	การชกพระศัพพระองค์เจ้าปรีชา	.. ๔๓
แผ่นที่ ๒๕	พระราชทานเพลิงพระศัพพระองค์เจ้าปรีชา	.. ๔๔

	แจ้งความข่าวเสด็จพระราชดำเนินบางปิ่น	หน้า ๔๕
แผ่นที่ ๒๖	การเก็บพระอัฐิพระองค์เจ้าปรีชา พิชี่เบิก โขณฑวารกกองทัพเจ้าพระยาภูธราภัย	” ๔๕ ” ๔๗
แผ่นที่ ๒๗	พิชี่เบิก โขณฑวารกกองทัพเจ้าพระยาภูธราภัยต่อมา รายการเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ศรีขำรงยกทัพ	” ๔๗ ” ๔๗
แผ่นที่ ๒๘	เรื่องเจ้าพระยามหินทร ๑ ยกทัพต่อมา	” ๔๘
แผ่นที่ ๒๙	เรื่องเจ้าพระยามหินทร ๑ ยกทัพต่อมา	” ๕๑
	แจ้งความข่าวเสด็จพระทวนพระภุชงค์บางปิ่น	” ๕๒
แผ่นที่ ๓๐	ข่าวเสด็จพระราชทานพระภุชงค์บางปิ่นต่อมา เจ้าพระยาภูธราภัยยกทัพ	” ๕๓ ” ๕๔
แผ่นที่ ๓๑	เรื่องเจ้าพระยาภูธราภัยยกทัพต่อมา แจ้งความเพิ่มเติมเรื่องเจ้าพระยามหินทร ๑ ยกทัพ	” ๕๔ ” ๕๖
แผ่นที่ ๓๒	รายนามข้าราชการเข้าเฝ้า แจ้งความบอกแก่คำผิดในพิชี่ถือน้ำ	” ๕๗ ” ๕๘
แผ่นที่ ๓๓	เรื่องข้าราชการแฉชาวต่างประเทศที่จะสร้าง ค่ายโทรเลขเข้าเฝ้า พระราชทานสัญญาบัตรขุนนาง	” ๕๘ ” ๖๐
แผ่นที่ ๓๔	เรื่องบำเพ็ญพระราชกุศลตายวันประสูติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	” ๖๐
แผ่นที่ ๓๕	บอกรายการเสด็จพระราชทานพระภุชงค์บางปิ่น	” ๖๒

แผ่นที่ ๓๖	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตรงกับวันสังขารคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	หน้า ๖๔
แผ่นที่ ๓๗	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตรงกับวันสังขารคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อมา	» ๖๖
	แจ้งความแก่คำผิดการบำเพ็ญพระกุศลในพิธีดาราท	» ๖๗
แผ่นที่ ๓๘	บอกแก่คำผิดเรื่องเสด็จพระราชทานพระกุฐิน ประกาศแม่พระราชกุศลพระราชทานพระกุฐิน วัดเด่นาถันแต่วัดชุมพวนนิกาหาราม	» ๖๘
แผ่นที่ ๓๙	เรื่องประกาศแม่พระราชกุศลต่อมา	» ๗๐
แผ่นที่ ๔๐	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่อทิศถวายพระบรมอัฐิ แด่พระอัฐิ ๑๖ พระโกษฐ	» ๗๑
แผ่นที่ ๔๑	จัดกระบวรเสด็จพระราชดำเนินพระราชทาน พระกุฐินบางปิ่นแตกรุ่งเก่า	» ๗๓
แผ่นที่ ๔๒	จัดกระบวรเสด็จพระราชทานพระกุฐินต่อมา	» ๗๕
แผ่นที่ ๔๓	จัดกระบวรเสด็จพระราชทานพระกุฐินต่อมา จำนวนพระสงฆ์จำพรรษาในกรุงแต่หัวเมือง	» ๗๗
แผ่นที่ ๔๔	จำนวนพระสงฆ์จำพรรษาในกรุงแต่หัวเมืองต่อมา จำนวนพระกุฐิน	» ๗๘
แผ่นที่ ๔๕	จำนวนพระกุฐินต่อมา กุฐินพระราชทานกรมพระราชวังบวร ฯ	» ๘๐

	กรุงพระราชทานช้างใน	หน้า ๘๓
	กรุงพระราชทานม้าหน้า	” ๘๓
แผ่นที่ ๔๖	กรุงหัวเมือง	” ๘๒
แผ่นที่ ๔๗	เสด็จพระราชดำเนินบางปิ่น	” ๘๓
แผ่นที่ ๔๘	เสด็จพระราชดำเนินบางปิ่นต่อมา	” ๘๕
แผ่นที่ ๔๙	เสด็จพระราชดำเนินบางปิ่นต่อมา	” ๘๗
แผ่นที่ ๕๐	เสด็จประพาสในบริเวณบางปิ่น	” ๘๘
แผ่นที่ ๕๑	เสด็จพระราชทานพระปฏิมาวัดสุวรรณาภิรมย์	” ๙๐
แผ่นที่ ๕๒	เสด็จพระราชทานพระปฏิมาวัดพนัญเชิง	” ๙๒
แผ่นที่ ๕๓	เสด็จพระราชทานพระปฏิมาวัดอรุณราชวราราม	” ๙๔
แผ่นที่ ๕๔	เสด็จพระราชทานพระปฏิมาวัดอรุณราชวราราม ต่อมา	” ๙๕
	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระบรมมหาราชวัง	
	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาส	
	เทพศิรินทร์	” ๙๖
แผ่นที่ ๕๕	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระบรมมหาราชวัง ต่อมา	” ๙๖
แผ่นที่ ๕๖	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระบรมมหาราชวัง เสด็จพระราชทานพระปฏิมาวัดเสนาสน์	” ๙๗
แผ่นที่ ๕๗	เสด็จพระราชทานพระปฏิมาวัดเสนาสน์ ต่อมา	” ๑๐๐
แผ่นที่ ๕๘	เสด็จพระราชทานพระปฏิมาวัดสุมนะวิหาราม	” ๑๐๓

แผ่นที่ ๕๙	ทรงทอดผ้าป่าวัดชุมพลนิกายาราม	หน้า ๓๐๓
แผ่นที่ ๖๐	ทรงทอดผ้าป่าวัดชุมพลนิกายารามต่อมา	๖ ๓๐๔
แผ่นที่ ๖๑	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดคำตาปุ่น	๖ ๓๐๖
แผ่นที่ ๖๒	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดขุนญวน	๖ ๓๐๘
แผ่นที่ ๖๓	เสด็จประพาสคตของบ้านสร้าง	๖ ๓๑๐
แผ่นที่ ๖๔	ทรงจัดตั้งพระธรรมเทศนาคาถาพันธ์	๖ ๓๑๓
แผ่นที่ ๖๕	ทรงจัดตั้งพระธรรมเทศนามหาชาติไปรเวศ	๖ ๓๑๓
แผ่นที่ ๖๖	เสด็จพระราชดำเนินริวกตั้งจากบางป้อขึ้น พระราชทานพระกฐินวัดบางพัง พระราชทานพระกฐินวัดรามัญ	๖ ๓๑๕ ๖ ๓๑๕ ๖ ๓๑๖
แผ่นที่ ๖๗	พระราชทานพระกฐินวัดต้นนาม	๖ ๓๑๖
แผ่นที่ ๖๘	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดพระเชตุพน	๖ ๓๑๘
แผ่นที่ ๖๙	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดราชบูรณะ เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดราชบพิธ	๖ ๓๑๘ ๖ ๓๒๐
แผ่นที่ ๗๐	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดราชบพิธต่อมา	๖ ๓๒๑
แผ่นที่ ๗๑	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดมหารัณพ์	๖ ๓๒๒
แผ่นที่ ๗๒	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดยวงนิเวศ	๖ ๓๒๔
แผ่นที่ ๗๓	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดเทพธิดา	๖ ๓๒๖
แผ่นที่ ๗๔	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดสี่ท่อน	๖ ๓๒๗
แผ่นที่ ๗๕	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดราชประดิษฐ	๖ ๓๓๐

แผ่นที่ ๗๖	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดจักรวรรดิ	หน้า ๓๓๓
	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดัมพวันวงศ์	๓๓๓
แผ่นที่ ๗๗	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดปทุมคงคา	๓๓๔
แผ่นที่ ๗๘	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดอรุณ	๓๓๓
	พระองค์เจ้าพระพระองค์เจ้าสามเณรทูตตามนวช	๓๓๓
แผ่นที่ ๗๘	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดอรุณต่อมา	๓๓๕
	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดกัลยาณ	๓๓๖
แผ่นที่ ๗๙	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดโมฬีโลก	๓๓๗
แผ่นที่ ๘๐	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดราชสิทธิ์	๓๓๘
แผ่นที่ ๘๑	ว่าด้วยกระบวรกฐินแต่งกาย	๓๓๘
แผ่นที่ ๘๒	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดประยุรวงค์	๓๔๑
แผ่นที่ ๘๓	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดบุบผาราม	๓๔๓
	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดพิไชยญาติ	๓๔๔
แผ่นที่ ๘๔	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดพิไชยญาติต่อมา	๓๔๕
แผ่นที่ ๘๕	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดโสมนัส	๓๔๖
แผ่นที่ ๘๖	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดบรมนิวาส	๓๔๗
แผ่นที่ ๘๗	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดสระเกศ	๓๔๘
	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดสังเวช	๓๕๐
แผ่นที่ ๘๘	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดสังเวชต่อมา	๓๕๑
แผ่นที่ ๘๙	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดนางชี	๓๕๒

แผ่นที่ ๙๑	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดหนัง	หน้า ๓๕๔
แผ่นที่ ๙๒	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดราชโอรด	” ๓๕๕
แผ่นที่ ๙๓	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดระฆัง	” ๓๕๗
แผ่นที่ ๙๔	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดสามพระยา	” ๓๕๘
	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดนรนาถ	” ๓๕๙
แผ่นที่ ๙๕	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดเทวราชกุญชร	” ๓๖๐
แผ่นที่ ๙๖	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดเครือวัลย์	” ๓๖๑
	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดนาคกวาง	” ๓๖๒
แผ่นที่ ๙๗	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดพระยาทำ	” ๓๖๓
	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดชีโนรด์	” ๓๖๔
แผ่นที่ ๙๘	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดชีโนรด์ต่อมา	” ๓๖๔
	ว่าด้วยกระบวนเรือ	” ๓๖๕
แผ่นที่ ๙๙	กระบวนเรือกฐินต่อมา	” ๓๖๖
	พระองค์เจ้าทตถาณนชถถวายพระราชกุศล	” ๓๖๗
แผ่นที่ ๓๐๐	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดศุภหบดี	” ๓๖๗
แผ่นที่ ๓๐๑	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดศุภหบดีต่อมา	” ๓๖๘
	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดราชาธิวาส	” ๓๗๐
แผ่นที่ ๓๐๒	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดเฉลิมพระเกียรติ	” ๓๗๐
แผ่นที่ ๓๐๓	เสด็จพระราชทานพระกฐินวัดไชยพุกษ์มาดา	” ๓๗๒
แผ่นที่ ๓๐๔	กระบวนเรือพระกฐิน	” ๓๗๓

แผ่นที่ ๓๐๕	มีแต่ข้าราชการเข้าเฝ้า	หน้า ๓๗๕
แผ่นที่ ๓๐๖	แขกเมืองฝรั่งเค้ตเข้าเฝ้า	„ ๓๗๗
	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนาง	„ ๓๗๘
แผ่นที่ ๓๐๗	เสด็จออกขุนนาง	„ ๓๗๙
แผ่นที่ ๓๐๘	เสด็จออกขุนนางแต่การตามธรรมเนียม	„ ๓๘๐
	แขกเมืองไทโรเข้าเฝ้า	„ ๓๘๐
แผ่นที่ ๓๐๙	เสด็จประพาสแต่ออกขุนนางตามธรรมเนียม	„ ๓๘๒
แผ่นที่ ๓๑๐	พระราชพิธีของเปรียง	„ ๓๘๓
แผ่นที่ ๓๑๑	พระราชพิธีของเปรียงต่อมา	„ ๓๘๕
	การฉลองไทรบี	„ ๓๘๖
แผ่นที่ ๓๑๒	การฉลองไทรบีต่อมา	„ ๓๘๗
แผ่นที่ ๓๑๓	การฉลองไทรบีต่อมาแต่แขกเมืองเยอรมันเฝ้า	„ ๓๘๙
แผ่นที่ ๓๑๔	การฉลองไทรบีต่อมา	„ ๓๙๐
	มีมหาชาติ	„ ๓๙๑
แผ่นที่ ๓๑๕	มีมหาชาติต่อมา	„ ๓๙๒
แผ่นที่ ๓๑๖	มีมหาชาติต่อมา	„ ๓๙๔
แผ่นที่ ๓๑๗	มีมหาชาติต่อมา	„ ๓๙๖
แผ่นที่ ๓๑๘	เปิดนเครื่องทรงพระมหามณเฑียรตน	„ ๓๙๗
แผ่นที่ ๓๑๙	มีเทศนาอริยสัจห้ามหาชาติ	„ ๓๙๙
แผ่นที่ ๓๒๐	มีเทศนาอริยสัจห้ามหาชาติต่อมา	„ ๔๐๐

	ลำดับกรณพระบรมอัฐิ	หน้า ๒๐๑
แผ่นที่ ๑๒๑	ลำดับกรณพระบรมอัฐิต่อมา	” ๒๐๒
	ทอดพระเนตรปั้นคตคาถาถึง	” ๒๐๓
แผ่นที่ ๑๒๒	ข้าราชการกราบถวายบังคมลา	” ๒๐๓
	นายน้อยมหาอินทรเฝ้า	” ๒๐๕
แผ่นที่ ๑๒๓	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนาง	” ๒๐๕
	พิชแจกเบยหวัด	” ๒๐๖
แผ่นที่ ๑๒๔	พิชแจกเบยหวัดต่อมา	” ๒๐๗
แผ่นที่ ๑๒๕	พิชแจกเบยหวัดต่อมา	” ๒๐๘
	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนาง	” ๒๐๘
แผ่นที่ ๑๒๖	พิชแจกเบยหวัดต่อมา	” ๒๑๐
แผ่นที่ ๑๒๗	เสด็จประพาสแถมพิชแจกเบยหวัดต่อมา	” ๒๑๒
	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนาง	” ๒๑๒
	พระราชทานเพลิงศพ	” ๒๑๒
แผ่นที่ ๑๒๘	พิชแจกเบยหวัดต่อมา	” ๒๑๓
	กำหนดวันพระสงฆ์บิณฑบาตเวร	” ๒๑๕
แผ่นที่ ๑๒๙	เสด็จออกขุนนาง	” ๒๑๕
แผ่นที่ ๑๓๐	เรื่องจะตั้งนักเรียนออกไปอเมริกา	” ๒๑๖
แผ่นที่ ๑๓๑	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนางแด่แจกเบยหวัด	” ๒๑๘
แผ่นที่ ๑๓๒	แจกเบยหวัดต่อมา	” ๒๒๐

	พระราชพิธีสมโภชเศวตฉัตร	หน้า ๒๒๓
แผ่นที่ ๑๓๓	พระราชพิธีสมโภชเศวตฉัตรต่อมา	” ๒๒๒
แผ่นที่ ๑๓๔	สมโภชเศวตฉัตรต่อมา	” ๒๒๓
	พระราชทานตราจุลจอมเกล้า	” ๒๒๔
แผ่นที่ ๑๓๕	พระราชทานตราจุลจอมเกล้าต่อมา	” ๒๒๕
แผ่นที่ ๑๓๖	พระราชทานตราจุลจอมเกล้าต่อมา	” ๒๒๖
แผ่นที่ ๑๓๗	พระราชทานตราจุลจอมเกล้าต่อมา	” ๒๒๗
แผ่นที่ ๑๓๘	สมโภชเศวตฉัตรต่อมา	” ๒๓๐
แผ่นที่ ๑๓๙	มีแต่การตามธรรมเนียม	” ๒๓๒
แผ่นที่ ๑๔๐	สมโภชพระเจ้าตุ๊กเซอ พระองค์เจ้าบดินทรดรณ วโรภาส	” ๒๓๓
แผ่นที่ ๑๔๑	การสมโภชพระเจ้าตุ๊กเซอต่อมา	” ๒๓๕
แผ่นที่ ๑๔๒	พระราชทานบำเหน็จพวกไปทัพฮ่อ	” ๒๓๖
แผ่นที่ ๑๔๓	มีแต่การตามธรรมเนียม	” ๒๓๗
แผ่นที่ ๑๔๔	ข้าราชการกราบถวายบังคมตา	” ๒๓๙
แผ่นที่ ๑๔๕	แขกเมืองฮ่อฉันทาเข้าเฝ้า	” ๒๔๓
แผ่นที่ ๑๔๖	สังฆราชฝรั่งเศสเข้าเฝ้า	” ๒๔๓
	เฉลิมพระชันษา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า ประยูร	” ๒๔๓
	ข่าวเสด็จประพาสฝั่งทเลตวันออก	” ๒๔๔

แผ่นที่ ๑๔๗	การเฉลิมพระชันษา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี	หน้า ๒๔๕
แผ่นที่ ๑๔๘	การเฉลิมพระชันษาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี	” ๒๔๖
แผ่นที่ ๑๔๙	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนาง	” ๒๔๗
แผ่นที่ ๑๕๐	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนางต่อมา	” ๒๔๘
แผ่นที่ ๑๕๑	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนางต่อมา	” ๒๕๐
แผ่นที่ ๑๕๒	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนางต่อมา	” ๒๕๑
แผ่นที่ ๑๕๓	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนางต่อมา	” ๒๕๒
แผ่นที่ ๑๕๔	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนางต่อมา	” ๒๕๓
	กำหนดการเสด็จประพาสฝั่งทะเลตะวันออก	” ๒๕๔
แผ่นที่ ๑๕๕	ถว้ดคมณฑลเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช	” ๒๕๕
แผ่นที่ ๑๕๖	บอกแก้คำผิดในแผ่นที่ ๑๕๓	” ๒๕๖
แผ่นที่ ๑๕๗	ว่าด้วยเจ้าพนักงานจุกของต้อมวงในการ พระภุชงค์	” ๒๕๗
แผ่นที่ ๑๕๘	ว่าด้วยการจุกของต้อมวงต่อมา	” ๒๕๘
แผ่นที่ ๑๕๙	ว่าด้วยการจุกของต้อมวงต่อมา	” ๒๖๐
แผ่นที่ ๑๖๐	ว่าด้วยการจุกของต้อมวงต่อมา	” ๒๖๑
แผ่นที่ ๑๖๑	ว่าด้วยการจุกของต้อมวงต่อมา	” ๒๖๓
แผ่นที่ ๑๖๒	ว่าด้วยการจุกของต้อมวงต่อมา	” ๒๖๔

แผ่นที่ ๑๖๓	ว่าด้วยการจุกรของด้อมวงต่อมา	หน้า ๒๖๕
แผ่นที่ ๑๖๔	ว่าด้วยการจุกรของด้อมวงต่อมา	” ๒๖๗
แผ่นที่ ๑๖๕	ว่าด้วยการจุกรของด้อมวงต่อมา	” ๒๖๘
แผ่นที่ ๑๖๖	ว่าด้วยการจุกรของด้อมวงต่อมา	” ๒๖๙
แผ่นที่ ๑๖๗	ว่าด้วยการจุกรของด้อมวงต่อมา	” ๒๗๑
แผ่นที่ ๑๖๘	ว่าด้วยการจุกรของด้อมวงต่อมา	” ๒๗๒
แผ่นที่ ๑๖๙	เสด็จพระราชดำเนินประพาสฝั่งทะเลตะวันออก	” ๒๗๔
แผ่นที่ ๑๗๐	เสด็จประพาสฝั่งทะเลตะวันออกต่อมา	” ๒๗๕
	เสด็จถึงเกาะสีชัง	” ๒๗๖
แผ่นที่ ๑๗๑	เสด็จทอดพระเนตรเรือใบแดงประพาสชายทะเล	” ๒๗๗
แผ่นที่ ๑๗๒	เสด็จถึงเกาะไม้เสด็จประพาสหาดทราย	” ๒๗๙
	เสด็จถึงช่องแฉ่มฉัตร	” ๒๘๐
แผ่นที่ ๑๗๓	เสด็จประพาสหาดทรายแดงทุ่งไก่อเค็ย	” ๒๘๑
แผ่นที่ ๑๗๔	เสด็จถึงหาดนกระบัง เสด็จประพาสหาดทราย	” ๒๘๒
แผ่นที่ ๑๗๕	เสด็จถึงอ่างศิลาเสด็จประพาส	” ๒๘๔
แผ่นที่ ๑๗๖	ว่าด้วยเจ้าพนักงานจุกรของด้อมวงในการพระ กรุณค้อจากแผ่นที่ ๑๖๘	” ๒๘๕
แผ่นที่ ๑๗๗	การจุกรของด้อมวงต่อมา	” ๒๘๗
แผ่นที่ ๑๗๘	การจุกรของด้อมวงต่อมา	” ๒๘๘
แผ่นที่ ๑๗๙	การจุกรของด้อมวงต่อมา	” ๒๙๐

แผ่นที่ ๑๘๐	การจุกของตอมวงค้อมา	หน้า ๒๘๓
แผ่นที่ ๑๘๑	เสด็จประทับค่ายหอดวงอ่างศิลา	.. ๒๘๒
แผ่นที่ ๑๘๒	เสด็จประทับค่ายหอดวงหอดวงเพชรรัตนสงคราม ถวายเงินเหรียญโบราณ	.. ๒๘๔
แผ่นที่ ๑๘๓	เสด็จทอดพระเนตรเรือรบกับต้นวอแดง	.. ๒๘๖
แผ่นที่ ๑๘๔	ทรงรับของถวายที่ตั้งไปแต่กรุงเทพฯ ฯ แต่ เมืองบางมุง	.. ๒๘๗
แผ่นที่ ๑๘๕	เสด็จประพาสทางเหนือหาแดทอดพระเนตร โครเกต	.. ๒๘๘
แผ่นที่ ๑๘๖	ทอดพระเนตรแร่ทองแดงประพาสบ้านอ่างศิลา	.. ๓๐๐
แผ่นที่ ๑๘๗	เสด็จประพาสบ้านแหตมแท่น	.. ๓๐๒
แผ่นที่ ๑๘๘	ทรงรับของถวายกรมการเมืองเขตแดเสด็จทอด พระเนตรจับปลา	.. ๓๐๓
แผ่นที่ ๑๘๙	เสด็จพระราชดำเนินรถดับกรุงเทพฯ ฯ	.. ๓๐๕
แผ่นที่ ๑๙๐	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย เสด็จเปิดโรงทำทองที่เมืองปราจีนบุรี	.. ๓๐๖
แผ่นที่ ๑๙๑	เสด็จเปิดโรงทำทองค้อมา	.. ๓๐๘
แผ่นที่ ๑๙๒	เสด็จเปิดโรงทำทองค้อมา	.. ๓๐๙
แผ่นที่ ๑๙๓	เสด็จเปิดโรงทำทองค้อมา	.. ๓๑๑
แผ่นที่ ๑๙๔	เสด็จกลับจากปราจีนบุรี	.. ๓๑๒

แผ่นที่ ๑๙๕	หม่อมเจ้าภคณรัตน์รพตภษย	หน้า ๓๑๔
	ทำบุญวันเกิดสมเด็จพระเจ้าพระยา	" ๓๑๕
แผ่นที่ ๑๙๖	ทำบุญวันเกิดสมเด็จพระเจ้าพระยาต่อมา	" ๓๑๖
	ซ้อมกระบวนแห่ไถ่กณฑ์	" ๓๑๗
แผ่นที่ ๑๙๗	เพลิงไหม้บ้านเขมรแดงซ้อมกระบวนแห่ไถ่กณฑ์ ต่อมา	" ๓๑๘
แผ่นที่ ๑๙๘	พระราชพิธีไถ่กณฑ์พระเจ้าอนงยาเชอแดง พระเจ้าอนงนางเชอ	" ๓๑๙
แผ่นที่ ๑๙๙	พระราชพิธีไถ่กณฑ์ต่อมา	" ๓๒๐
	ยกช่อฟ้าพระที่นั่งวิมานรัตยา	" ๓๒๑
แผ่นที่ ๒๐๐	พระราชพิธีไถ่กณฑ์ต่อมา	" ๓๒๒
แผ่นที่ ๒๐๑	เสด็จออกขุนนางแด่พระราชทานโต๊ะทองกาทอง	" ๓๒๓
แผ่นที่ ๒๐๒	เสด็จทอดพระเนตรค่าตากั๊กกั๊กหน้าแด่พระเจดีย์จน การแห่พระยายนชิงช้า	" ๓๒๔
	การย่นชิงช้าต่อมา	" ๓๒๕
แผ่นที่ ๒๐๓	การย่นชิงช้าต่อมา	" ๓๒๖
แผ่นที่ ๒๐๔	การย่นชิงช้าต่อมา	" ๓๒๗
	พระราชพิธีไถ่กณฑ์ต่อมา	" ๓๒๘
แผ่นที่ ๒๐๕	พระราชพิธีไถ่กณฑ์ต่อมา	" ๓๒๙
แผ่นที่ ๒๐๖	พระราชพิธีไถ่กณฑ์ต่อมา	" ๓๓๐
แผ่นที่ ๒๐๗	พระราชพิธีไถ่กณฑ์ต่อมา	" ๓๓๑

แผ่นที่ ๒๐๘	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	หน้า ๓๓๕
แผ่นที่ ๒๐๙	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๓๗
แผ่นที่ ๒๑๐	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๓๘
แผ่นที่ ๒๑๑	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๔๐
แผ่นที่ ๒๑๒	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๔๑
แผ่นที่ ๒๑๓	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๔๓
แผ่นที่ ๒๑๔	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๔๔
แผ่นที่ ๒๑๕	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๔๖
	ทอดพระเนตรเห็นพระยายนชงษา	” ๓๔๖
แผ่นที่ ๒๑๖	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๔๗
แผ่นที่ ๒๑๗	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๔๘
แผ่นที่ ๒๑๘	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๕๐
แผ่นที่ ๒๑๙	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๕๒
แผ่นที่ ๒๒๐	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๕๔
แผ่นที่ ๒๒๑	พระราชพิธีไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๕๕
	พระราชทานเลี้ยงในการไถ่กนิศ์	” ๓๕๖
แผ่นที่ ๒๒๒	พระราชทานเลี้ยงในการไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๕๗
แผ่นที่ ๒๒๓	พระราชทานเลี้ยงในการไถ่กนิศ์ต่อมา	” ๓๕๘
แผ่นที่ ๒๒๔	พระราชดำรัสในการไถ่กนิศ์	” ๓๖๐
แผ่นที่ ๒๒๕	คำถวายพระพรของพระบรมวงศานุวงศ์	” ๓๖๒

แผ่นที่ ๒๒๖	บอกแก้คำผิดแผ่นที่ ๑๙๔ แด่เจ็ดจ้อออกขุนนาง ได้ประพาสตามธรรมเนียม	หน้า ๓๖๓
แผ่นที่ ๒๒๗	บอกแก้ความแผ่นที่ ๑๙๐, ๑๙๘, ๑๙๙	” ๓๖๕
แผ่นที่ ๒๒๘	เจ็ดจ้อออกขุนนางแด่ทอดพระเนตรกลองแด รอกเกิด	” ๓๖๖
แผ่นที่ ๒๒๙	เจ็ดจ้อออกขุนนางแด่เจ็ดจ้อประพาสตามธรรมเนียม พระราชพิธีครีയാปวาย	” ๓๖๘ ” ๓๖๘
แผ่นที่ ๒๓๐	พระราชพิธีครีയാปวายต่อมา	” ๓๖๙
แผ่นที่ ๒๓๑	พระราชพิธีครีയാปวายต่อมา	” ๓๗๑
แผ่นที่ ๒๓๒	บอกแก้ความเรื่องโล่กั้นต์ พระราชทานสัญญา บัตรขุนนาง	” ๓๗๒
แผ่นที่ ๒๓๓	พระราชทานเตียงขมเบองแด่ทอดพระเนตร กระบวรแห่งพระนารายณ์	” ๓๗๔
แผ่นที่ ๒๓๔	เจ็ดจ้อออกขุนนางแด่เจ็ดจ้อพระราชวังเดิม	” ๓๗๖
แผ่นที่ ๒๓๕	เจ็ดจ้อออกขุนนาง	” ๓๗๘
แผ่นที่ ๒๓๖	ตั้งกรมตั้งมเด็จพระเจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้า จาตุรนต์รัศมี	” ๓๗๙
แผ่นที่ ๒๓๗	ตั้งกรมตั้งมเด็จพระเจ้านองยาเชอ ๑ ต่อมา	” ๓๘๐
แผ่นที่ ๒๓๘	ตั้งกรมตั้งมเด็จพระเจ้านองยาเชอ ๑ ต่อมา	” ๓๘๒

แผ่นที่ ๒๓๘	ตั้งกรมต้มเค็จพระเจ้านองยาเขอ ฯ ต่อมา	หน้า ๓๘๓
แผ่นที่ ๒๔๐	พระราชทานพระสุพรรณบัฏแด่กรมหา ตุลาการณ	” ๓๘๕
แผ่นที่ ๒๔๑	ตั้งกรมต้มเค็จพระเจ้านองยาเขอ ฯ ต่อมา	” ๓๘๗
แผ่นที่ ๒๔๒	เตียงโตะในการตั้งกรมต้มเค็จพระเจ้านองยา เขอ ฯ	” ๓๘๘
แผ่นที่ ๒๔๓	เตียงโตะในการตั้งกรมต้มเค็จพระเจ้านองยา เขอ ฯ ต่อมา	” ๓๙๐
แผ่นที่ ๒๔๔	คำกราบบังคมทูลของต้มเค็จพระเจ้านองยา เขอ ฯ	” ๓๙๓
แผ่นที่ ๒๔๕	พระราชดำรัสในการตั้งกรมต้มเค็จพระเจ้านอง ยาเขอ ฯ	” ๓๙๓
แผ่นที่ ๒๔๖	พระราชดำรัสต่อมา	” ๓๙๔
แผ่นที่ ๒๔๗	พวกญวนถวายของครุษจีน เตียงพระครุษจีน	” ๓๙๖
แผ่นที่ ๒๔๘	เตียงพระครุษจีนต่อมา	” ๓๙๗
แผ่นที่ ๒๔๙	เตียงพระครุษจีนต่อมา	” ๓๙๙
แผ่นที่ ๒๕๐	เตียงพระครุษจีนต่อมา	” ๔๐๐
แผ่นที่ ๒๕๓	พระราชทานสัญญาบัตรพระตั้งษ์	” ๔๐๒
แผ่นที่ ๒๕๒	เสด็จทอดพระเนตรเด็จโครังแด่พระราชทาน	

	สัญญาบัตรขุนนาง	หน้า ๕๐๓
แผ่นที่ ๒๕๓	มีแต่การตามธรรมเนียม	„ ๕๐๕
แผ่นที่ ๒๕๔	พระราชทานเพลิงศพพระยาสุริยเดชวิเศษฤทธิ สดมภ์ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวาย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เนื่องในการถวายผ้าจ่านำพระราชวัตถุ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	„ ๕๐๖
แผ่นที่ ๒๕๕	เสด็จถวายผ้าจ่านำพระราชวัตถุ	„ ๕๐๗
แผ่นที่ ๒๕๖	เสด็จถวายผ้าจ่านำพระราชวัตถุไนรดเกล้า พระราชกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระนั่ง เกล้าเจ้าอยู่หัว	„ ๕๐๘
แผ่นที่ ๒๕๗	เสด็จถวายผ้าจ่านำพระราชวัตถุไนรดเกล้า	„ ๕๑๐
แผ่นที่ ๒๕๘	เสด็จถวายผ้าจ่านำพระราชวัตถุราชประดิษฐ ทรงบำเพ็ญพระกุศลถวายในพระบาทสมเด็จพระนั่ง เกล้าเจ้าอยู่หัว	„ ๕๑๒
แผ่นที่ ๒๕๙	เสด็จทอดพระเนตรพระอโศกวัตราชบพิธ	„ ๕๑๔
แผ่นที่ ๒๖๐	มีศุภกฤตนิชถวายแผ่นที่พระที่นั่งจักรี พระราชทานสัญญาบัตรขุนนาง	„ ๕๑๖
แผ่นที่ ๒๖๑	มีแต่การตามธรรมเนียม	„ ๕๑๗
แผ่นที่ ๒๖๒	มีแต่การตามธรรมเนียม	„ ๕๑๘
แผ่นที่ ๒๖๓	มีแต่การตามธรรมเนียม	„ ๕๑๘

แผ่นที่ ๒๖๔	หมอนัดเตเข้าเฝ้า	หน้า ๔๑๙
	ข่าวเสด็จพระราชดำเนินเมืองเพชรบุรี	” ๔๒๐
แผ่นที่ ๒๖๕	บอกงดข่าวหนังสือออกจดเวลาเสด็จไม่อยู่	” ๔๒๐
แผ่นที่ ๒๖๖	กงตั้งเยอรมันเข้าเฝ้า	” ๔๒๓
แผ่นที่ ๒๖๗	พระราชพิธีมาฆบูชา	” ๔๒๒
แผ่นที่ ๒๖๘	พระราชพิธีมาฆบูชาต่อมา	” ๔๒๓
แผ่นที่ ๒๖๙	นิทานโบราณเรื่อง พระเจ้าสุทนต์มโหฬาร ราชโอรสให้วิษณุศรมะบังนทศฝักถ่อน	” ๔๒๕
แผ่นที่ ๒๗๐	เรื่องวิษณุศรมะตั้งถ่อนพระราชโอรส	” ๔๒๖
แผ่นที่ ๒๗๑	เรื่องวิษณุศรมะตั้งถ่อนพระราชโอรสต่อมา	” ๔๒๙
แผ่นที่ ๒๗๒	เรื่องวิษณุศรมะตั้งถ่อนพระราชโอรสต่อมา	” ๔๒๙
แผ่นที่ ๒๗๓	เรื่องวิษณุศรมะตั้งถ่อนพระราชโอรสต่อมา นิทานเรื่องพระยานกพิราบกับพระยาหนู	” ๔๓๒
แผ่นที่ ๒๗๔	นิทานเรื่องพระยานกพิราบกับพระยาหนูต่อมา	” ๔๓๓
แผ่นที่ ๒๗๕	นิทานเรื่องพระยานกพิราบกับพระยาหนูต่อมา	” ๔๓๕
แผ่นที่ ๒๗๖	นิทานเรื่องพระยานกพิราบกับพระยาหนูต่อมา	” ๔๓๖
แผ่นที่ ๒๗๗	นิทานเรื่องพระยานกพิราบกับพระยาหนูต่อมา	” ๔๓๙
แผ่นที่ ๒๗๘	นิทานเรื่องพระยานกพิราบกับพระยาหนูต่อมา	” ๔๓๙
แผ่นที่ ๒๗๙	นิทานเรื่องพระยานกพิราบกับพระยาหนูต่อมา	” ๔๔๑
แผ่นที่ ๒๘๐	นิทานเรื่องพระยานกพิราบกับพระยาหนูต่อมา	” ๔๔๒

	นิทานเรื่องแรงกับแมง	หน้า ๔๔๔
แผ่นที่ ๒๗๑	นิทานเรื่องแรงกับแมงต่อมา	” ๔๔๕
แผ่นที่ ๒๗๒	นิทานเรื่องแรงกับแมงต่อมา	” ๔๔๖
แผ่นที่ ๒๗๓	นิทานเรื่องแรงกับแมงต่อมา	” ๔๔๗
แผ่นที่ ๒๗๔	นิทานเรื่องแรงกับแมงต่อมา	” ๔๔๘
แผ่นที่ ๒๗๕	นิทานเรื่องแรงกับแมงต่อมา	” ๔๕๐
	ชาวดัดใจพระราชดำเนิรเมืองเพชรบุรี	” ๔๕๓
แผ่นที่ ๒๗๖	ดัดใจพระราชดำเนิรเมืองเพชรบุรีต่อมา	” ๔๕๒
แผ่นที่ ๒๗๗	ดัดใจประพาสเขามหาสัตว์รศ	” ๔๕๓
แผ่นที่ ๒๗๘	ดัดใจประพาสถ้ำเพงถ้ำพังแดเขาพนมทวด	” ๔๕๕
แผ่นที่ ๒๗๘	ดัดใจประพาสเขาหลวง	” ๔๕๖
แผ่นที่ ๒๗๙	ดัดใจประพาสวัดมหาสมณารามแดพระราชเงิน	
	พวกเด็กชา	” ๔๕๗
แผ่นที่ ๒๗๙	ดัดใจประพาสถ้ำเขาหลวง	” ๔๕๘
แผ่นที่ ๒๘๐	ดัดใจประพาสถ้ำนมะคุมแดในเมือง	” ๔๖๓
แผ่นที่ ๒๘๑	ดัดใจวัดถ้ำแพงแดงแดทอดพระเนตรนวดเข้า	
	แดพระราชทานเงินซ่อมถ้ำหลวง	” ๔๖๒
แผ่นที่ ๒๘๑	ดัดใจถ้ำกรุงเทพ ฯ	” ๔๖๔
แผ่นที่ ๒๘๕	ถวดมนต์ทวงกรรมพระเทเวศร์ ฯ ในถ้ำรายัด	
	พระชนม์ครบ ๗๐	” ๔๖๕

แผ่นที่ ๒๙๖	ทำบุญที่วังกรมพระเทเวศร์ ฯ ต่อมา	หน้า ๔๖๗
แผ่นที่ ๒๙๗	เสด็จพระราชดำเนินวังกรมพระเทเวศร์ ฯ	” ๔๖๘
แผ่นที่ ๒๙๘	พระราชทานพรแด่เงินแก่กรมพระเทเวศร์ ฯ	” ๔๗๐
แผ่นที่ ๒๙๙	เสด็จโต๊ะที่วังกรมพระเทเวศร์ ฯ	” ๔๗๓
แผ่นที่ ๓๐๐	พระราชดำรัสแก่กราบบังคมทูลในการ เสด็จโต๊ะ	” ๔๗๓
แผ่นที่ ๓๐๑	เกิดเพลิงไหม้ที่วังกรมหมื่นอุดม ฯ	” ๔๗๔
แผ่นที่ ๓๐๒	เสด็จออกขุนนางตามธรรมเนียม	” ๔๗๖
แผ่นที่ ๓๐๓	ทรงพระกรุณาโปรดให้หรงนายฤทธิไปเป็นผู้ ว่าราชการเมืองอ่างทอง	” ๔๗๘
แผ่นที่ ๓๐๔	พระราชทานสัญญาบัตรขุนนาง	” ๔๗๙
แผ่นที่ ๓๐๕	เสด็จออกขุนนาง	” ๔๘๑
แผ่นที่ ๓๐๖	หม่อมเจ้าเจ๊กทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือซึ่งได้ มาแต่ถอนดอน	” ๔๘๒
แผ่นที่ ๓๐๗	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันประสูติใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	” ๔๘๒
	พระยาศรีรังสิตเทพนาคาว่าขันตีเข้าเฝ้า ฯ	” ๔๘๓
แผ่นที่ ๓๐๘	ตั้งคมนตรีที่พระพุทธรูปวัด	” ๔๘๔
แผ่นที่ ๓๐๙	เสด็จออกขุนนาง	” ๔๘๔
แผ่นที่ ๓๑๐	แขกเมืองฮอลันดาเข้าเฝ้า	” ๔๘๕
แผ่นที่ ๓๑๑	มีแต่การตามธรรมเนียม	” ๔๘๖

แผ่นที่ ๓๑๒	พระราชทานเพลิงศพพระครูวิสุทธีวงศ์แดงพระ ครูชุตโม	หน้า ๔๘๗
แผ่นที่ ๓๑๓	เสด็จออกขุนนาง	„ ๔๘๘
แผ่นที่ ๓๑๔	พระยาพิพัฒน์นาคนประหัดตาเฝ้า	„ ๔๘๘
แผ่นที่ ๓๑๕	เรื่องท้าวชนัดต้วามภักดี	„ ๔๘๘
แผ่นที่ ๓๑๖	เสด็จทรงธรรมที่หอพระพุทธรณีเวศน์	„ ๔๘๙
แผ่นที่ ๓๑๗	ส่งมณฑลเฉลิมพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร	„ ๔๘๙
แผ่นที่ ๓๑๘	เฉลิมพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารต่อมา	„ ๔๘๙
แผ่นที่ ๓๑๙	เฉลิมพระที่นั่งต่อมา	„ ๔๘๙
แผ่นที่ ๓๒๐	เปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรัตนปฏิมากร	„ ๔๙๕
แผ่นที่ ๓๒๑	ท้าวชนัดตกราบถวายบังคมตา พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์	„ ๔๙๘
แผ่นที่ ๓๒๒	มีแต่การตามธรรมเนียม	„ ๔๙๘
แผ่นที่ ๓๒๓	เสด็จประพาสถนนตัดใหม่	„ ๔๙๙
แผ่นที่ ๓๒๔	ทรงบำเพ็ญพระกุศลคล้ายวันประสูติในพระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระชตสินธุสงครามไชยกราบถวายบังคมตา	„ ๕๐๐
แผ่นที่ ๓๒๕	ส่งมณฑลในการเปลี่ยนโรงพระเศวตวรดิษฐาน	„ ๕๐๑
แผ่นที่ ๓๒๖	เริ่มพิธีตั้งพระองค์เจ้านายเนติ	„ ๕๐๒
แผ่นที่ ๓๒๗	ตั้งพระองค์เจ้านายเนติต่อมา	„ ๕๐๓
แผ่นที่ ๓๒๘	ตั้งพระองค์เจ้านายเนติต่อมา	„ ๕๐๓

แผ่นที่ ๓๒๘	พิธีเปิดย่นโรงพระเศวตวรตักษณต์ต่อมา	หน้า ๕๐๕
แผ่นที่ ๓๓๐	พิธีเปิดย่นโรงพระเศวตวรตักษณต์ต่อมา	„ ๕๐๖
แผ่นที่ ๓๓๑	พิธีเปิดย่นโรงพระเศวตวรตักษณต์ต่อมา	„ ๕๐๗
แผ่นที่ ๓๓๒	ทรงบำเพ็ญพระกศัตถ์ด้วยวันประสูติพระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พิธีเปิดย่นโรงพระเศวตวรตักษณต์ต่อมา	„ ๕๐๘
	พระราชทานเลี้ยงแขกเมืองออสเตรเลีย	„ ๕๑๐
แผ่นที่ ๓๓๓	พระราชทานเลี้ยงแขกเมืองออสเตรเลียต่อมา	„ ๕๑๑
แผ่นที่ ๓๓๔	ฝังศิลาฤกษ์ตึกหนักสมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่าง วงศ์ (วังบูรพาภิรมย์)	„ ๕๑๒
แผ่นที่ ๓๓๕	พระราชพิธีตรุษ	„ ๕๑๔
แผ่นที่ ๓๓๖	พระราชพิธีตรุษต่อมา	„ ๕๑๖
แผ่นที่ ๓๓๗	พระราชพิธีตรุษต่อมา	„ ๕๑๗
แผ่นที่ ๓๓๘	พระราชพิธีตรุษต่อมา	„ ๕๑๘
แผ่นที่ ๓๓๘	ซ้ำเพิ่มเติมแผ่นที่ ๓๒๕	„ ๕๒๐
แผ่นที่ ๓๔๐	พระราชพิธีตรุษต่อมา	„ ๕๒๒
แผ่นที่ ๓๔๑	พระราชพิธีตรุษต่อมา	„ ๕๒๓
แผ่นที่ ๓๔๒	แจ้งความว่าด้วยระเบียบหนังสือคอก	„ ๕๒๔
แผ่นที่ ๓๔๓	แจ้งความว่าด้วยระเบียบหนังสือคอกต่อมา	„ ๕๒๖
แผ่นที่ ๓๔๔	แจ้งความว่าด้วยระเบียบหนังสือคอกต่อมา	„ ๕๒๗
แผ่นที่ ๓๔๕	แจ้งความว่าด้วยระเบียบหนังสือคอกต่อมา	„ ๕๒๘

COURT

ศ.ท.

วัน ๑ แรม ๑๒ ค่ำ เดือนสิบ

เล่ม

๑.

๑ หนังสือพิมพ์, เจ้าชายซึ่งมีนามที่จะว่าต่อไป ได้ทรงคิดเห็นพร้อมกัน
 ถึงกันเพื่อจะได้มีประโยชน์ แต่ผู้ซึ่งจะได้รับราชการต่อไปในประจุบันนี้
 แลอนาคตกาล; ในหนังสือพิมพ์นี้จะมีความเป็นข่าวราชการซึ่งมีขึ้นทุกวัน
 แลจะมีข่าวที่ควรจะบอกล่วงหน้าได้บ้าง แลจะได้มีข้อเพิ่มเติมอีกตามแต่จะมีได้
 หนึ่งการซึ่งจะตีพิมพ์หนังสือนี้ สมเด็จพระเจ้าอังกฤษเธอ เจ้าฟ้าภานุรังษี
 สว่างวงษ์ ได้ทรงเป็นพระอู่อุปถัมภ์, แต่การซึ่งจะแต่งข่าวราชการทุกวันนี้
 ใต้แบ่งกันองค์ละวัน ดังนี้ :—

สมเด็จพระเจ้าฟ้าภานุรังษี,	ทรงแต่งในวันเสาร์.
กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ,	ทรงแต่งในวันอาทิตย์.
พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภณ,	ทรงแต่งในวันจันทร์.

พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงษ์, ทรงแต่งในวันอังคาร.

พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ์, ทรงแต่งในวันพุธ.

พระองค์เจ้ามยุขยานาคมานพ, ทรงแต่งในวันพฤหัสบดี.

พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ, ทรงแต่งในวันศุกร์.

หนึ่งที่ว่ามาแล้วข้างต้นว่าจะมีของเพิ่มเติม ที่เรียกปณกษอังกฤษ
 ว่าสุปริเมนต์นั้นไม่ได้เกณฑ์เหมือนข้าราชการ, สุกแต่ผู้หนึ่ง ผู้ใดมีน้ำใจ
 จะช่วยให้มากขึ้นด้วยข้อใดข้อหนึ่งแล้ว, จึงจะมีชื่อของผู้นั้นอยู่ที่ท้ายซองนั้น.
 หนังสือนี้ได้ออกตั้งแต่วันอาทิตย์ เดือนสิบ แรมสิบสองค่ำ เป็นวันที่หนึ่ง,
 แลจะได้ออกทุกวันแต่จะมีมากบ้างน้อยบ้างไม่มีกำหนด. หนังสือพิมพ์
 ไม่เป็นหนังสือพิมพ์ขาย, เป็นแต่แจกกันในพวกที่ได้แต่งหนังสือ,
 กับจะได้ทุกเล่มถ้า ภาวยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

แผ่นที่ ๒
ออกวันจันทร์
แรม ๑๓ ค่ำ
เดือน ๑๐

การทำบุญวันประสูติ

กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี

วันอาทิตย์ เดือน ๑๐ แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุนตรีศก ๑๒๓๗

เจ้าพนักงานได้เชิญพระพุทธรูปประจำวันแถพระอัฐิกรมสมเด็จพระศรี
สุริเยนทราบรมราชินีไปประดิษฐานที่พระพุทธมณฑลเขยรมุขด้านเหนือ ครั้น
เวลาเช้า ๔ โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยา
เธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญไปทรงพระเคนปฏิบัติพระสงฆ์ แถพระสงฆ์
ที่รับพระราชทานฉนั้น พระสงฆ์วัดเขมาภิรตารามซึ่งเป็นวัดของกรม
สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีได้ทรงปฏิบัติสงฆ์ไว้แต่เดิม แต่พระ
ราชาคณะที่นำนมใช้พระราชคณะวัดเขมาภิรตาราม เป็นพระราชา
คณะวัดบุญศรีมาศยาราม เพราะพระราชคณะวัดเขมาภิรตารามนั้น
ถึงอนิจกรรมเสียแล้วยังหาไม่ ครั้นเวลาเที่ยงเศษพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธ
รูปทรงสี่ตแถ ทรงจุดเครื่องทองน้อยบูชาพระอัฐิ แถจึงทรง
ทอดผ้าไตร ๓ ผ้าขาว ๘ พับ พระราชาคณะถานานุกรม ๑๐ รูป
ได้สดับปกรณ์ แถทรงถวายของไทยธรรมกับทั้งเงินตราเปนมุตกกับ
เบี้ยกัณฑ์ของคัถะ ๓๖ อัฐิ ๑๐ องค์เงิน ๒ บาท ๓๒ อัฐิ พระสงฆ์ถวาย
ยกถาแถถวายอดิเรกแถถวายพระพรถากถัม แถกรมตั้งฆกาไว้ได้
นิมนต์พระสงฆ์ ๑๐๐ รูปสดับคัถปกรณ์าภิธรรม ครั้นจบแถทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอฯ ทอดผ้าเช็ดหน้า ๓๐๐ ผืน

ถวายแก่พระองค์สดับปกรณ์กับถวายเงินเป็นมุกกับเบี้ยภณฑลของคฤหา
 อัฐิ พระสงฆ์ ๓๐๐ รูปเงิน ๓๒ บาท ๓๒ อัฐิ แล้วพระราชทานเงิน
 ครวแก่พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการที่ได้ออกการนั้น ๆ เงิน ๒๕ บาท
 รวมเงินส่วนพระราชกุศลซึ่งทรงพระราชอุทิศถวายในกรมสมเด็จพระ
 ศรัทธาธิราชมาคยทั้งสิ้นเงิน ๕๐ บาท ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ
 เสด็จขึ้น

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
 พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เจ้าพระยาภูธรราชัยเข้าไปเฝ้า จนถึง
 เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการจึงได้เข้าไปเฝ้าอยู่
 จนเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีเข้าไป
 เฝ้าที่พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ จนเวลายาม ๑ จึงได้ออกจากเฝ้า

การสดมภ์ก่อนนำพระพิพัฒน์สัตยาหัตถ์พระศรีรัตนศาสดาราม

วันอาทิตย์ เดือน ๓๐ แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุนตรีศก ๑๒๓๗ เจ้า
 พนักงานได้ออกการทุกพนักงาน คือได้เชิญพระพุทธรูปปฏิมากรพระไชย
 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกองค์ ๑ พระไชย
 ในแผ่นดินปัจจุบันขององค์ ๑ พระไชยเนาวโลกองค์ ๑

แผ่นที่ ๓ รวม ๓ องค์ชั้นประดิษฐานบนม้าหมู่จำหลักตายทอง ซึ่ง
 ออกวันจันทร์ ๕ ตั้งอยู่บนแท่นศิลาชาวดงพระอุโบสถ แดบนแท่นศิลา
 แรบ ๓๓ คำ ๕ ขาวนันทานหลังพระพุทธรูปมากรดตั้งพระไตรปิฎก ๒ พระ
 เดือน ๑๐ คัมภีร์ ด้านข้างเหนือตงเทวดาเชิญหีบพระสุพรรณบัตร ด้านข้างใต้
 ตงเทวดาเชิญพระแสงขรรค์เงิน ๓ ขาวพระกรเทวรูป ๓ ขาวพระกร
 คักคิลีทรี ๓ รวม ๓ องค์ ด้านหน้าพระพุทธรูปมากรดตั้งบันไดแก้ว
 พาดพระแสงพรหมศาสตร์ ๓ พระแสงอัคนิวาต ๓ พระแสงศรประโตย
 วาต ๓ พระแสงหอกเพชรรัตน ๓ รวม ๔ องค์ ข้างหน้าบันไดแก้ว
 ตรงกลางตั้งพระชนนียกมไถยงทองปักอยู่กลาง ข้างเหนือตงหีบพระ
 มหาสังข์ ข้างใต้ตงเทวรูปคือพระนารายณ์ หน้าม้าหมู่บนตงหีบมุก
 ใต้พระแสง คือพระแสงขรรค์ไชยศรี ๓ พระแสงขรรค์เนาโลหะ ๓
 พระแสงดาบคาบค่าย ๓ พระแสงดาบใจเพชร ๓ พระแสงเวียด ๓
 พระแสงยี่ปุ่นพันปลา ๓ พระแสงยี่ปุ่นแฝด ๓ พระแสงยี่ปุ่นทรง
 เต็ม ๓ พระแสงยี่ปุ่นฝักทองเกลี้ยงประดับเพชร ๓ พระแสงศรเพชร ๓
 พระแสงปืนแดงนพรัตน ๓ รวม ๑๓ องค์ รวมพระแสงที่ตั้งบน
 บันไดแก้วแดเทวดาเชิญแดในหีบเป็น ๑๘ องค์ ด้านข้างเหนือแท่นศิลา
 ขาวนันทมาหมอนาเงิน ๑๒ หม้อ ข้างหลังตงชนาใหญ่ชั้นหนึ่ง ด้าน
 ข้างเหนือตงหมอนาทองเหลือง ๒ หม้อ ที่ศาลาหน้าพระอุโบสถข้าง
 เหนือตงชนาใหญ่ชั้น ๑ มีถ้ายศิโยจโยงออกไปนอกพระอุโบสถ
 ด้านหน้าแท่นศิลาตงเครื่องนมัสการตามธรรมเนียม พระสังข์วัดพระ

พุทธมนต์ ๓๘ รูป พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์
 เสนอประธาน ครั้นเวลายามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 ออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จขึ้นทรงพระ
 ราชยานไปประทับเกยวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงพระราชดำเนิร
 เข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเครื่องนมัสการทรงศีลแล้ว อาตัมภรณ์ได้
 อ่านประกาศรัตนพิมพ์วงศ์คือพงศาวดารพระแก้ว ครั้นอ่านประกาศ
 แล้ว พระสงฆ์ได้เจริญพระพุทธมนต์จนถึงเวลาดำ ๕ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ
 พระสงฆ์ถวายอภิวาทถวายพระพรตากลับ แล้วพราหมณ์ได้อ่าน
 คำขอพระเกียรติพระแก้วจนถึงเวลา ๒ ยามเศษ

อนึ่งการสวดมนต์ก่อนนำพระพิพัฒน์สัตยา นั้น พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวทรงฉลององค์อวีนิงเครศ ทรงเครื่องราชอิสริยาภรณ์อย่าง
 ดั่งคิอมหาวราภรณ์ พระบรมวงศ์านุวงศ์เสด็จราชการนั้นแต่งสวด
 เสด็จอวีนิงเครศแต่มีได้ไต่ตรา แดการนี้เห็นว่าไต่ตราจึงจะสมควร
 โดย ก. ม. นเรศวรฤทธิ

แผ่นดิน ๔ การถือนำพระพิพัฒน์สัตยา
 ออกวันอังคาร ณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 แรม ๑๔ ค่ำ
 เดือน ๑๐ ณวันจันทร์ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนส์ปตศัก เวลา
 เข้า ๔ โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเชย
 พระองค์เจ้าจิตรเจริญออกไปปฏิบัติพระสงฆ์ซึ่งรับพระราชทานนั้น ณ

พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท ๓๘ รูป ครั้นพระตั้งขึ้นพระราชนาน
 นั้นแล้ว ก็ไปณพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระอุโบสถ
 นั้น ได้เชิญพระพุทธรูปแดงเทวรูปแดงพระแสงตั้งไว้ดังว่าแต่ก่อนนั้น
 แด่เวตาเข้าได้เชิญพระเทวรูปออกตั้งอีก ๔ องค์ คือพระอิศวร ๓
 พระนารายณ์ ๑ พระพรหม ๑ พระพิฆเนศวร ๑

ครั้นเวตาเข้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 ออกพระทวารหน้าพระที่นั่งมณเฑียรราชออกไป เสด็จประทับเกยทรง
 พระที่นั่งราชยานทองตงยาราชาดคีประดับพลอย เสด็จพระราชดำเนิน
 ออกทางประตูพิมานไชยศรี แล้วเสด็จไปทางถนนวัดพระศรีรัตนศาสดา-
 รามประทับเกย เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียน
 เครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์
 ถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้วทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูป
 เหนวโถหะ แล้วทรงจุดเทียนทองเทียนเงิน ทรงนมัสการพระพุทธรูป
 พระพุทธรูปยอผ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปเตี้ยหน้าผาก แล้วทรงจุด
 เทียนนมัสการพระราชนานให้พระเจ้าราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นเจริญผล
 ภูตสวัสดิ์ไปบูชาณหอพระประมาณสี่เทียน ๔ เต็ม คือทรงนมัสการ
 พระพุทธรูปจำลองพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่ง
 เสด็จสวรรคตโดยดวงดับแล้วนั้น กับหอพระราชพงศานุสรเทียน ๓๔
 เต็ม คือทรงนมัสการพระพุทธรูปจำลองพระองค์ ในพระเจ้าแผ่นดิน
 ดัษณซึ่งทรงประดิษฐานแต่ดำรงกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ๓๔ พระ

องค์ ครั้นทรงหมั้นการแต่พระมหाराชครูพิทักษ์อำมมณต์ พราหมณ์
 ชุบพระแสงศรพรหมาด์ครตั้งในชั้นหยก แต่อำมมณต์ชุบพระแสงศร
 อคินิวาต พระแสงศรประโศยวาทตั้งในพระชั้นหยกทั้ง ๓ องค์แต่
 ถิ่นอำมมณต์แข่งภาษาพราหมณ์ ครั้นจบแต่พระศรีวิสุนทรโหวหารจึงอ่าน
 คำแข่งเป็นภาษาดยาม ครั้นจบแล้วเจ้าพนักงานกรมแต่งหอกตามก็
 เชิญพระตั้งจากที่มณฑล พระดีทริไชยพราหมณ์จึงรับพระแสงตั้งชุบ
 ในเต้าน้ำเงิน ๑๒ เต้า เต้าน้ำทอง ๒ เต้า ชั้นศกร ๑ ชุบถ้วน
 พระแสง ๑๕ องค์ เมื่อเวตาชุบพระแสงนั้น พระตั้งมี ๓๘ รูปได้
 ถัดเวลาถัดจึงแจ้งเหล่าชครูรังรัตนังเป็นต้น พวกพราหมณ์เป่าดังข
 พนักงานประโคมพิณพาทย์ดุริยางค์คันทน์พร้อมกัน

แผ่นที่ ๕ ครั้นจบแล้วก็นั่งลงโดยอันดับ ครั้นชุบพระแสงเสร็จแล้ว
 ออกวันอังคาร
 แรม ๑๔ ค่ำ พระมหाराชครูพิทักษ์ก็เชิญพระชั้นโมราได้ นำซึ่งชุบพระแสง
 เดือน ๑๐ ค่ำ คร ๓ องค์นั้นมาทูลเกล้าฯ ถวาย พระดีทริไชยเชิญชั้น
 ของตั้งยาได้นำพระพิพัฒน์ตั้งคยามาถวายกรมพระราชวังบวร ฯ แล้ว
 จึงเอาถ้วยกาไหต์ทองมีหูซึ่งจารึกคาถา คักนำพระพิพัฒน์ตั้งคยาถวาย
 พระบรมวงศานุวงศ์ หาดวงราชมนู์เอาถ้วยกาไหต์ทองแต่ถ้วยดำริคซึ่ง
 จารึกคาถา คักนำพระพิพัฒน์ตั้งคยาให้ท่านเด่นาบดีแต่ชาทูตของชุด
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวทรงพระเศ้าดีโนทก พระตั้งมีถ้วยถาดัพพี ถวายอดิเรก

ถวายพระพรดา เสด็จทรงประทับอยู่ ณ ทนุจนาชาราชการรับพระราช
 ทานหาพระพิพัฒน์สัตยาเกือบจะสิ้น จึงเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในฉก
 เสด็จออกทางประตูหลังพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินโดยทาง
 ระเบียงวัดประทับเทียบทรงพระที่นั่งราชยาน พร้อมด้วยขบวน โดยเสด็จ
 พระราชดำเนินเข้าทางประตูพิมานไชยศรีไปประทับเทียบข้างพระที่นั่งอม-
 รินทรวินิจฉัยทรงเปิดของเคาะของเค็มยศ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จ
 เสด็จมาทูล
 บุษบา ถวายบังคมพระบรมอัฐิระฤกถึงพระเศษพระคุณ ในพระบาท
 สวมเสด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๔ พระองค์คงที่เคยถวายบังคมมาทุกครั้งหน
 ครั้นเสด็จแล้วก็กลับออกมา เวลามีบ่ายโมงเศษเสด็จขึ้นประทับพระที่
 นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายในถือน้ำพระ
 พิพัฒน์สัตยา เวลามีบ่าย ๒ โมงนานจึงเสด็จขึ้นจากทนน

โดย เกษมสันต์โสภาคย์

ของพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์นึ่งหากบไม่ ด้วยการที่ไม่
 พระราชพิธีสารทนน เพราะเจ้าของฟังได้ตั้งมาให้เมื่อเวลาบ่าย ๔ โมง
 เย็นนาน การจะเรียงพมพจึงตถนทไม่ทนทจะออกได้ แต่ข้าพเจ้า
 เห็นว่าหนังสือถึง ๒ แผ่นแล้ว คชเวลาพรงนฤจวนอนจึงจะต่อให้ท่าน
 ทราบที่หลัง

โดย เอคิเตอร์

แผ่นที่ ๖   การแต่งตั้งในการถือนำพระพิพัฒน์สัตยา
ออกวันพุธ   ๕   ๕   ๕   ๕   ๕
แรม ๑๕ ค่ำ   อนึ่งการถือนำพระพิพัฒน์สัตยานน   พระบาทสมเด็จพระ
เดือน ๑๐   เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาเยยรับบิชาว   ทรงตราถ่ายนพรัตน
แดทรวงคราคีต ๔   คือครานพรัตน ๓   คราข้างเผือกถยาม ๓   ครามง
กุกุถยาม ๓   คราจุดจอมเกล้า ๓   พระบรมวงค์านวงค์นทรวงผาเยยร-
บบิชาวทรงเลื่อเยยรับบิชาว   แดทรวงผาพนชาวเขยนทองบ่าง   ทรงผา
ถายพนชาวบ่าง   ทรงเลื่อชาวคิตคราค่าง ๆ ตามซึ่งได้พระราชทานทุก
องค์   ท่านเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้นอยน   นุ่งผาเกยวพนชาวถวม
เลื่อชาวคิตครา   ข้าราชการฝ่ายทหารแเดตำรวจน   แต่งตัวเต็มยศ
ด้วยเครื่องดาแเดเครื่องนาเงินตามตำแหน่ง   อนึ่งขบวริทเลื่อคัจพระราช
ดาเนรนน   มีตามเคยเหมือนทมาแเดวแต่ก่อนน   ครนจะว่าไปก็
ยดยาวน

โดย เกษมสันตโสภณ

พระราชพิธีสารทณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ณวันอังคาร   เดือน ๑๐   แรม ๑๔ ค่ำ   ปีกุนต์ปตศัถ   เจ้า
พนักงานได้จคการเกณฑ์โกเขยาคูตามท่านเสนาบดี แเดข้าราชการมา
ถวายพระสังฆทพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตามธรรมเนียมแต่ก่อนเคย
มีมาแต่โบราณ   รวมทเกณฑ์น ๖๐ โถ   คือได้โถมาแต่ ๓๓ โถ   พอ
เวตา ๕   โมงเศษ   พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน

ออกพระทวารหน้าพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุปัฏฐก ทรงพระราชยานที่
 เกยมมาประทับที่เกยมพระที่นั่งคุสติมหาปราสาท ทรงพระราชดำเนิ
 ษณมาจากเกยมมาประทับที่พระที่นั่ง ไทรน แดงเสด็จทรงจุดเทียน
 เครื่องนมัสการประทับทรงคีต พระพิมลธรรมได้ถวายคีตเสรีจแล้ว
 ทรงประเคนเสรีจ แดงเสด็จไปประทับที่พระที่นั่ง ไทรนคี่เก้า พระ
 องค์ขริบพระราชทานฉนั้นเสรีจแล้ว พระครูพิชิตทูตเกล้า ฯ ถวายนำสังข์
 พระสงฆ์ถวายอติเรกแด่ถวายพระพรตากลับ

อนึ่งการพระราชพิธี สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์
 พรอกโก๊ต พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการล้อมเสื้อพรอกโก๊ต
 ครั้นเวตาเที่ยงเศษเสด็จกลับ

ครั้นเวตาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
 พระที่นั่งสัมมตเทวราชอุปัฏฐก สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
 เข้าไปเฝ้าอยู่จนเวตาย่ำค่ำเศษจึงได้ออก เวตาทุ่ม ๑ สัมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวเสด็จทรงพระราชยาน มาประทับที่พระที่นั่งคุสติมหาปราสาท
 ทรงจุดเทียนนมัสการประทับทรงคีต สัมเด็จพระวันรัตนถวายคีต
 แดงเสด็จมาประทับ

แผ่นที่ ๑ ที่พระที่นั่ง ไทรน แดงชุมนุมหาสิทธิได้อ่านคำประกาศ ครั้น
 ออกวันพุธ เสรีจพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ทวาทศปริต แดงพระสงฆ์
 แรม ๑๕ ค่ำ ที่วัดถนน ๓๓ รูปสัมเด็จพระวันรัตนเป็นประธาน ครั้นจบ
 เดือน ๑๐

แต่บรรดาสั่งให้เจ้านายเด็ก ๆ ที่ยังไม่ได้โตกันทดถวายเทียนกับพระตั้งขึ้น ๆ
ก็ถวายอดิเรกถวายพระพรตา เวตาคำนัดมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
นตของพระองค์อฉวนึงเศรศ ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศมงกุฎสยาม
แต่พระบรมวงศานุวงศ์ ทรงตั้งอฉวนึงเศรศบ้าง พรอกโกศบ้าง
ครั้นเวลา ๒ หุ่่มเศษ ถ่มเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับชน

บาญชีโตเข้ายาคุณาราชการ

เจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์ ๑ เจ้าพระยาภูษราภัย ๒ เจ้า
พระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ๓ พระยาราชวรานุกต ๔ พระยา
พิพัฒโกษา ๕ พระยาราชภักดี ๖ พระยาราชประดิษฐ์ ๗ พระยา
อนุรักษราชมณฑลเศียร ๘ พระยาประสิทธิ์ศุภการ ๙ พระยาเพชร
ชญา ๑๐ พระยาบำเรอภักดี ๑๑ พระยาประชานุวิบาล ๑๒ พระยา
ภูบาลบันเทิง ๑๓ พระยาพิพิชโกไค ๑๔ พระยาอภัยรัตนฤทธิ ๑๕ พระ
ยาอนุชิตชาญไชย ๑๖ พระยานรนาถภักดี ๑๗ พระยามหามนตรี ๑๘
พระยาเวียงไฉยนฤบาท ๑๙ พระยาโชฎุกราชเศรษฐี ๒๐ พระยา
จินตารังสรรค์ ๒๑ พระยาศรีรังหเทพ ๒๒ พระยาพิพิชเดชะ ๒๓ พระ
ยาหัตถการบัญชา ๒๔ พระยามนุสารดาตรมัญชา ๒๕ พระยาไชย
สุรินทร์ ๒๖ พระมหาเทพ ๒๗ พระอินทรเทพ ๒๘ พระรัตนโกษา ๒๙
พระนนาพิชภาชี ๓๐ พระวจนารังสรรค์ ๓๑ พระรามพิไชย ๓๒

โดย ทองแถมถวัลยวงศ์

แผ่นดิน ๘

๕
ตั้งการพระราชพิธีสารท

ออกวันพฤหัสบดี
๕
ชนก ๑
เดือน ๑๑

ณวันจันทร์ เดือน ๓๐ แรม ๑๓ ค่ำ เวลาเย็นเจ้า
พนักงานได้เตรียมการตั้งพระแท่นมณฑลทพระที่นั่ง

ศุภิตมหาปราสาทมุขตะวันออก แล้วได้เชิญพระไชยดำหรับแผ่นดินทั้ง ๕
พระองค์ แดพระไชยเนาโหดองค์ ๑ พระแก้วเขียวเรือนทององค์ ๑
กับพระไตรปิฎกสังเขปคัมภีร์ ๑ พระภิกขุปาฏิโมกข์แลภิกขุณีปาฏิ-
โมกข์คัมภีร์ ๑ แดได้เชิญพระเศาศีดาตงพระอักษร ๒ องค์ชนประดิษ
ฐานไว้บนม้าหมู่ซึ่งตั้งไว้บนพระแท่นมณฑล พระเศาศีเทวบิดองค์ ๑ พระ
เศาศีเนาเคราะห์องค์ ๑ พระเศาศี ๕ กระจษัตริย์ คือ พระเศาศีทอง
องค์ ๑ พระเศาศีนาทองค์ ๑ พระเศาศีเงินองค์ ๑ พระเศาศีดำริดองค์ ๑
พระเศาศีศีดาองค์ ๑ กับพระถ้อย ๕ กระจษัตริย์สำหรับกับพระเศาศีทั้ง ๕
องค์ พระขรรค์หยกองค์ ๑ ตั้งบนพระแท่นมณฑลตรงหน้าม้าหมู่ตั้งมา
แต่เชิญรูปเทวดาเชิญหีบพระราชธัญจกรตั้งเบื้องขวา เทวดาเชิญ
พระแสง ๓ องค์ คือ พระขรรค์เงินองค์ ๑ ขารพระกรเทวรูป
องค์ ๑ ขารพระกรศักดิ์สิทธิ์องค์ ๑ ตั้งเบื้องซ้ายทบนพระแท่น
มณฑลนั้น แดเชิญพระแสงปืนนาคใหญ่องค์ ๑ พระแสงปืน
คาบชุกองค์ ๑ พระแสงปืนนพรัตน์องค์ ๑ พระแสงพรหมาสัตว์
องค์ ๑ พระแสงอัคนิวาตองค์ ๑ พระแสงประโตยวาทองค์ ๑
พระแสงขรรค์ไชยศรีองค์ ๑ พระแสงขรรค์เทวโหดองค์ ๑ พระ
แสงจักรองค์ ๑ พระแสงดาบคาบค่ายองค์ ๑ พระแสงดาบ

เวียงของค์ ๑ พระแสงดาบประดับพดอยของค์ ๑ พระแสงผัก
 ทองเกิดขงประดับเพชรของค์ ๑ พระแห่ห่างข้างของค์ ๑ เข็มตงบน
 บันไดแก้วหลังหมู่พระพุทธรูป แดทตงพระแท่นมณฑลนตงโต๊ะจัน
 ทงตองข้าง โต๊ะคานเหนอนนเข็ญพระนิรันตรายตงของค์ ๑ โต๊ะคาน
 ไตนนเข็ญพระสยามเทวรูปของค์ ๑ พระนารายณ์ของค์ ๑ พระมหา
 ดั่งชัทกษิณาวัญของค์ ๑ พระเศ้าทองของค์ ๑ ตงบนโต๊ะนน ฝ่ายมุข
 ทวนตคตงเตยงมณฑลแดตงเควของซึ่งจะกวนเข้าทไฟพายาต์ คือ
 ขวด ๔ ขวดใต้ตงอินตมาถ้ำ ๑ ตุงพดับแห่ง ๑ ตุงชิต ๑ เข้า
 ฟ้างกวน ๑ กับถูงใต้ถ้วเข็ญ ๑ ถ้วระตง ๑ ถ้วทอง ๑ ถ้วแม่
 ตาย ๑ ถ้วดำ ๑ ถ้วราชมาถ์ ๑ งา ๑ เข้าเม้า ๑ เข้าตอก ๑
 เมตต์มะกถ้ำคาข้าง ๑ เมตต์คไม้แดง ๑

แผ่นที่ ๘ เข้าฟ้าง ๑ ตุงเค็อย ๑ ต่าค ๑ เผือก ๑ มัน ๑
 ออกวันพฤษหส์บตี ๑ หัว ๑ กระจับ ๑ เข้าโภชน์ ๑ เมตต์แดงอุตติ ๑
 ชนค้ำ ๑ เดือน ๑๑ ขเอมตต์ ๑ รวม ๒๑ อย่าง ๗๑ ๔ ถึงใต้ถ้วผ้า

ชาวตงบนเตยงมณฑล
 ครนเวตยาถ้ำค้ำแด้วพระบาทส้มเต็จพระเจ้าอยู่หัว เต็จพระ
 ราชค้ำเนือออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งส้มมติเทวราชอุปัค เต็จ
 ประทับเกยทรงพระที่นั่งราชยาน เต็จพระราชค้ำเนือไปประทับเกยพระ
 ที่นั่งคู้ตีมหาปราถาท แด้วเต็จพระราชค้ำเนือทรงจุกเทียบเควของ

นมัสการ พระธรรมไตรโลกิถวายศัตถ์ ครั้นทรงคีตแล้วพระศรี
 สุนทร โองการก็อ่านคำประกาศเทวดา ครั้นจบแล้วพระสังข์ ๓๓ รูป
 มีพระพิมตธรรมเป็นประธาน ก็สวดพระพุทธมนต์ดีดัดปรินิพพาน พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาประทับ ตรัสกับสมเด็จพระ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดาม กรมพระบำราบปรปักษ์
 ครั้นพระสังข์สวดจบแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อง
 ยาเธอ พระองค์เจ้าซึ่งยังทรงพระเยาว์ ไปถวายเทียนพระสังข์ฯ
 ก็ถวายอดิเรกถวายพระพรตา แดงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับ
 เกษ ทรงพระที่นั่งราชยานไปประทับเกยหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราช
 อุบัติ เวลาค่ำ ๒ กลุ่มเศษเสด็จขึ้น ในการพระราชพิธีดาราทวันคืน
 พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง นถอง พระองค์ อภิวัน เศวต ทรงคิด
 ครามงกุฎสยาม พระบรมวงศานุวงศ์นั้น ทรงเลื้ออภิวัน เศวต
 ไม่ได้คิดคราบบ้าง คิดคราบบ้าง.

โดย เกษมฉันทโง่ภาคย์

การพระราชพิธีสารท

ณวันพุธ เดือน ๑๐ แรม ๑๕ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนถองพระองค์ชาวพระภุชญาแดง เสด็จ
 ออกทรง พระราชยานแต่หน้าพระทวาร พระที่นั่ง สมมติ เทวราชอุบัติ
 ไปประทับที่เกยพระมหาปราสาท แดงเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งดุสิตมหา

ปราสาททรงนมัสการ แด่สมเด็จพระวันรัตนถวายคีต ๘ ตามธรรมเนียม
 ครั้นแล้วจึงทรงประเคนจังหัน พระสงฆ์รับพระราชทานนั้นแล้ว จึง
 เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร โถเข้ายาคุ แด่จึงรับสั่งว่า โถ
 เข้ายาคุของสมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษี ๑ นั้นเป็นดัดเดียว แต่เคยอยู่
 ตักน้อยหนึ่งไม้ โถพักทอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ๑ ได้
 รับสั่งไว้ว่าธรรมเนียม โถเข้ายาคุต้องเป็น โถพักทอง อนึ่งข้าพเจ้า
 คิดเห็นว่า โถของสมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีเป็นรูปหอนาฬิกาตามดัดเป็นที่ ๑
 แดของกรมหมื่น นเรศวรฤทธิเป็นรูป คราของ พระองค์ท่านเองเป็นที่ ๒
 ได้ ของกรมพระเทเวศร์วชิรทรรูป คด้ายกันกับ โคมอยู่กลางแต่มี
 คีรีระฆังมาวางแต่อยู่บนโต๊ะเป็นที่ ๓ ได้ ครั้นทรงทอดพระเนตร
 โถเข้ายาคุเสร็จแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระเก้าอี้
 ทรงบีดทองหนึ่งสีอิมคติวิโนทน์ ๗ ผูก (ซึ่งทรงสร้างไว้สำหรับ
 วัดราชบพิธ)

แจ้งความให้ทราบ

ข้าพเจ้าขอแจ้งความให้ทราบว่า การพระราชพิธีสารทซึ่งพระ
 องค์เจ้าเทวัญ ๑ ได้แต่งนั้นจะมีต่อไปในวันพรุ่งนี้

โดย ผู้บังคับการพิมพ์

แผ่นที่ ๑๐ กับทรงบีตของพระพุทธรูปด้วย แต่ได้ทรงร้อยหูหนึ่งร้อย
 ออกวันศุกร์
 วัน ๒ คำ
 เดือน ๑๑

ปฐมดม โพิธิเดิมพระบรมราชโองการรับสั่งว่า ถ้าขีหน้า
 ต่อไปควรจะต้องเกณฑ์ โถเข้ายากที่พระองค์เจ้าจงหน้าบ้าง
 แต่ให้ไปรับข้าราชการที่ได้ถูกเกณฑ์ โถในวันแรม ๑๔ ค่ำไม่ได้มาทำ
 ให้ปรับอีก ๒ โถ ครั้นทรงร้อยหูหนึ่งร้อยแล้ว จึงทอดพระเนตรแผ่นศิลา
 ซึ่งจารึกเป็นอักษรด้ายมจะไปไว้ที่วัดประพาสประจิมเขตร ครั้นพระ
 องค์นั้นแล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพัชนี ซึ่งมัก
 เป็นพระราชัญจกรในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับเชิงบาตรประดับ
 มุก ๑ ฝ่ายบาตรมุก ๑ กับยามแพร ๑ แก้วพระมีฎกโกศด ครั้นพระ
 องค์ถวายพระพรตากดับแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่พระ
 เก้าอี้ตรงหน้าพระที่นั่งแล้วครั้นชอนข้างซ้าย พระบรมวงศานุวงศ์กับ
 ขุนนางเฝ้าทูลนม แต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงิน
 ครา ๓ ซึ่งเป็นรางวัลแก่พวกช่าง ๓๐ หมู ซึ่งได้ทำตัวอย่างเรือพระ
 ทิ้งบุษบกแต่ครั้งแต่เรือขมวรต่าง ๆ ซึ่งจะส่งออกไปเอกชะฮิบซัน
 (คือตำแดงวิชาต่าง ๆ) ที่เมืองอเมริกา รับสั่งว่ามิชอบที่ท่านหนัก
 พระราชทานเงินนั้นให้พระองค์เชอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการไปแจก
 ประทับอยู่ที่นั้นสักครู่หนึ่ง เวลาค่ำเที่ยงเศษเสด็จขึ้นทรงพระราชนกดับ
 ทางเดิม เจ้านายทรงผ้าแดงแดงองค์ชาวญ่าฟรอกโกศ ข้าราชการ
 สวมเสื้อฟรอกโกศ บานัญชผู้ซึ่งต้องถูกเกณฑ์ได้ทำ โถเข้ายากมา

• คำว่า "พัชนี" ผิด บอกแก้ไว้ในแผ่นที่ ๑๑

คืบ ๑ กรมพระเทเวศร์วชิรินทร์ ๒ กรมหลวงวรศักดิ์ดาพิศาต ๓ ต้นเต็ญ
 กรมพระบำราบปรปักษ์ ๕ ใบ ๔ กรมหมื่นอมเรศร์ศรีมี ๕ กรมหมื่น
 อนันตการฤทธิ ๖ กรมหมื่นดิถีธิ์ชุกรการ ๗ พระองค์เจ้าทศทรง
 ๘ กรมหมื่นอมเรนทรบดินทร ๘ กรมหมื่นภูวณัณเฑเบนทรราชิบาด
 ๑๐ กรมหมื่นอักษรด่าสนโสภณ ๑๑ กรมหมื่นเจริญผลภูตธวัดี
 ๑๒ ต้นเต็ญเจ้าฟ้าจาตุรนครศรีมี ๑๓ ต้นเต็ญเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
 ๑๔ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ ๑๕ พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภากย์ ๑๖ พระ
 องค์เจ้ากมตาเศอธรรค์ ๑๗ พระองค์เจ้าเกษมศรีรุกโยค ๑๘ พระ
 องค์เจ้าศรีดิถีทรงไชย ๑๙ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ ๒๐ พระ
 องค์เจ้าชุมพลสัมโภช ๒๑ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน ๒๒ พระองค์
 เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๒๓ พระองค์เจ้าหัตถิณทร ๒๔ พระองค์เจ้า
 ประดิษฐวรการ ๒๕ พระองค์เจ้าสิงหนาทราชดรุณฤทธิ

แผ่นที่ ๑๑
 ออกวันศุกร์
 ขึ้น ๒ ค่ำ
 เดือน ๑๑
 ๒๖ พระองค์เจ้าชิตเชอพงค์ ๒๗ พระองค์เจ้าด้ายสันธิทวงศ์
 ๒๘ พระองค์เจ้าประเดร์วิรุศักติ ๓๘ เจ้าพระยาธรรมมา
 ชิกรณาธิบดี (ค่างวานัน) ขาดใบหนึ่งไม่ได้มา
 เมื่อเวดาม่ายนั้น พระญวนขอองค์กต่าเขาเผ่าที่พระที่นั่งดมมต
 เทวราชอุปบัติ ทูต ๆ ต่าไปเมืองญวน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ
 พระราชทานเงินชั่ง ๑ ครั้นเวดาเย็นย่ำค้ำเค็ชพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ทรงนตของพระองค์อิ้วหนึ่งเศวศไม่ได้ทรงเค็ชของราชอิศริยยศ

เสด็จทรงพระราชยาน (เหมือนเมื่อเจตาเข้าน) ไปประทับที่พระที่นั่ง
 ดุสิตมหาปราสาท ทรงนมัสการแล้ว กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์
 ถวายศีต แล้วขุนส่ววรรณอักษรจึงอ่านประกาศเรื่องพิธีเป็นภาษา
 สยาม ครั้นจบแล้วพระสงฆ์ ๓๕ รูป พระมหาดเล็ก ๓ รูปด้วย
 (แต่ในวันแรม ๑๓ ค่ำนั้นพระมหาดเล็ก ๒ รูป ในวันแรม ๑๔ ค่ำ
 ๒ รูป) ได้สวดพระพุทธมนต์เป็นคาถาต่าง ๆ ก่อน แล้วพระครูพุทธ
 มนต์ปรีชาจึงขีดค่านาน (ในวันแรม ๑๓ ค่ำนั้นพระสุธรรมธระคุณ
 เป็นผู้ขีด ในวันแรม ๑๔ ค่ำนั้นพระโพธิวงศ์เป็นผู้ขีด) ครั้นพระครู
 พุทธมนต์ขีดค่านานแล้ว พระสงฆ์ ๓๕ รูปจึงสวดพระธรรมจกัปป-
 วัตตนสูตร แล้วจึงสวดพระมหาสมัยสูตรแต่คาถามงคลต่าง ๆ อีก ๖
 บทก็จบ พระสงฆ์กับแล้วจึงเสด็จขึ้นทรงเจิมหม่อมเจ้าแต่หม่อม
 ราชวงศ์ซึ่งจะได้กวนเข้าทัพยคือ ๑ หม่อมเจ้าผะอบ ในกรมหลวง
 วงศาธิราชสนิท ๒ หม่อมเจ้าสังวาล ในกรมหมื่นอดงกฏกิจ
 ปรีชา ๓ หม่อมเจ้าสบาย ในกรมหมื่นอดงกฏกิจปรีชา ๔ หม่อม
 เจ้าขาว ในกรมขุนวรจักรธรานุภาพ ๕ หม่อมเจ้าสมัย ในกรมขุน
 วรจักรธรานุภาพ ๖ หม่อมเจ้าพิน ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี
 ๗ หม่อมเจ้าเบา ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี ๘ หม่อมเจ้าวิไลยวร
 ในพระองค์เจ้าชายเปียก (ฤๅจาร์ดี) ๙ หม่อมเจ้าริน ในกรมหมื่น
 อดุตยตักษณธัมมปัต ๑๐ หม่อมเจ้าถนอม ในกรมหมื่นอดุตยตักษณ
 ธัมมปัต ๑๑ หม่อมเจ้าจริตอักษร ในกรมหมื่นอดุมรัตนราชา

๑๒ หม่อมเจ้าเผือก ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ๑๓ หม่อมเจ้าใหม่
 ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ๑๔ หม่อมเจ้าพวงผลกา ในกรมหมื่น
 มเหศวรศิววิลาส ๑๕ หม่อมเจ้าวงแห ในกรมหมื่นวิษณุภานุภากร
 ๑๖ หม่อมราชวงศ์ด่าง ในพระองค์เจ้ามังกศ ครั้นทรงเจิมเสร็จแล้ว
 ท้าววรจันทร์จึงนำหม่อมเจ้า ๑๕ องค์ หม่อมราชวงศ์ ๓ ซึ่งถวายเข้า
 ทพยหนีไปที่โรงพิธี โรงพิธีนั้นปลูกด้วยไม้ไผ่มาจาก

แจ้งความ

ข้าพเจ้าขอแจ้งความมาให้ท่านทั้งหทัยทราบ ด้วยเวลาดานนี้
 จะดวงข้าวของพระองค์เจ้ามนุษย์ ๑ นั้น ข้าวของพระองค์เจ้าเทวัญ ๑
 ก็ยังหาหมดไม่ จะต้องงัดไว้ก่อน อนึ่งเวลาดานนี้ ได้ตั้งว่าถึงเรื่อง
 โถกกรมพระเทเวศ ๑ นั้น ยังขาดหีบราชดีห้อยหัว ๑ จึงจะครบ
 ข้าพเจ้าหาได้ตรวจแน่แท้ไม่ ข้าพเจ้าขอโทษท่านเถิด

ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นที่ ๑๒ ในประธาน ๓ ห้องมีแต่เพียงรอบตัว ในโรงนั้นคาดเพดาน
 ออกวันเสาร์
 ชั้น ๓ กำ
 เดือน ๑๑ ข้าวแกงมีมานตายอยู่รอบ แต่เอาตายเข้าข้างในข้าวออก
 ข้างนอก หตั้งคาข้างนอกนั้นไม่ได้คาดผ้า โรงนั้นปลูก
 อยู่ริมกำแพงวงข้างในนอกกำแพงแก้วพระมหาปราสาท ข้างขวา
 ประตูศรีสุนทร (ที่เรียกกันขุมว่าประตูคันต้น) ในโรงพิธีนั้นมีเครื่อง

เข้าทพยซึ่งนอกจากของทตงบนเคียงมณฑล (ที่ตงอยู่ที่มณฑลนคร
 บนพระมหาปราสาท) นั้น คือของเหล่านี้น้ำตาลหม้อ มะพร้าวอ่อน
 มะพร้าวแก่ ข้าวตอก นามง นาคอย นานมว นาทบทม น้ำดื่ม เนยใส
 เนยข้น กับพื้นไม้ราชพฤกษ์เจือในพื้นแถม ซึ่งคิดไฟพอเป็นเชื้อ ไฟซึ่ง
 คิดนั้นเป็นไฟฟ้าแต่เครื่องต่าง ๆ ซึ่งตงบนเคียงมณฑลที่ได้ความมาแถม
 (ที่ได้มรายชดช้อสิ่งของในวันแรม ๑๓ ค่ำเวดาเย็นแล้ว) นั้นก็ได้เข
 ดงมาทุกสิ่งในโรงนั้น แดียงด้านหลังโรงนยกพนเป็นทง มักระ
 ดงบนเคาไฟอยู่ ๘ กระทะ สำหรับกวนเข้าทพย เป็นกระทะเอก ๒ กระทะ
 แดทเจดียงด้านหน้าขอนข้างขวามือก ๒ กระทะ ๆ นนกงนกระยาธารท
 คนทกอนนเป็นพวกห้องเครื่อง แดแชนรูปท้าววิรุพทกกับท้าวกุเว
 ราชแดเทวดาบริวารอีก ๑๖ รูป ครนท้าวจรจันทรนำหม่อมเจ้า ๑๕
 องค์ หม่อมราชวงศ์ ๑ มาถึงทโรงพชเชาณงทกระทะละ ๒ องค์
 แด้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยที่เสด็จ
 ขนหน ไปประทับทโรงพช จึงทรงรตนำตั้งชในกระทะ แดเจิมพายทง ๘
 กระทะ แด้วจึงพระราชทานน้ำดื่ม น้ำทบทมแเดอื่น ๆ ให้พระเจ้า้อง
 ยาเชอเด็ก ๆ เเทงในกระทะทุกใบ แดเจ้าพนักงานวิเดทกตางวิเดทนอก
 จึงเข้าเทเข้าต่าง ๆ ดงในกระทะของตัวตามพนักงานของตน แดเจ้า
 พนักงานก็ประ โคมคนดริบพาทยตามธรรมเนียม ครนกงนอยู่ได้สักคร
 หนึ่ง จึงเสด็จขนทรงพระราชยานเสด็จกลับขนทางพระทวารหน้าพระ
 ทงสัมมติเทวราชอุปตเมื่อเวดา ๒ ท่มเคษ ในเวดาค่ำจนวนนหนเจานาย

หนังสือเลขที่ ๑๐ บันทึคดีที่ ๗ ลงมา ที่เรียกว่าพจนานุกรมใช้ เป็น
คำอธิบาย

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

พระราชพิธีสารท

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๑๓ ขึ้นค่ำ ๑ ปีชวดปีกัด ๑๒๓๗ เวลา
เช้าเจ้าพนักงานเชิญพระพุทธรูปประจำวันของพระบาทสมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลก ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๑ พระ
บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ๑
รวม ๔ พระองค์ ขนคองบนโต๊ะเงินข้างขวาเคียงมณฑลซึ่งตั้งพระนิรัน
ตรายอยู่นั้น แล้วจึงเชิญพระนิรันตรายขนคองบนเคียงมณฑล แต่
เจ้าพนักงานได้จัดการเกณฑ์โกเข้ายาคูตามพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน
แต่ข้าราชการฝ่ายนอกซึ่งถูกปรับมาถวายพระตั้งขบวนพระที่นั่งคู่สัต
มหาปราสาท รวมโกเข้ายาคู ๕๐ โก ครั้นเวลา ๕ โมงเช้า พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระทวารหน้าพระ
ที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ประทับเกยทรงพระที่นั่งราชยานมาประทับ
พระที่นั่งคู่สัตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรม
วงศ์เธอกรมพระปกเกล้าฯ วิชาตงกรณัดถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้ว ก็
เสด็จมาทอดพระเนตรโกเข้ายาคูซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน แต่ข้าราชการ
ฝ่ายนอกทำมาตั้งไว้นั้น จึงรับสั่งให้เขาไปถวายพระองค์เจ้า

พระ แดพระองค์เจ้าเนร ซึ่งทรงผนวชอยู่น้ององค์ละ โกรวม ๒ องค์
 เปนโต ๒ โถ เวदानนพระตั้งชั้ดวดถวายพรพระ ครั้นสั้ดจบแล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จทรงประเคนเครื่องเสวยแด่กรมพระ
 ปวเรศวริยาตงกรณ์ แล้วเสด็จทรงจุดเทียนที่โต๊ะพระพุทธรูปประจำวัน
 แดที่โต๊ะพระสยาม เสร็จแล้วเสด็จประทับที่พระเก้าอี้เหลือง จึงรับสั่ง
 ให้จมนางซ้ายเอาโถดำรดที่ใต้เข่าที่พยซึ่งตั้งอยู่บนเคียง มณฑลพนา
 ถวายพระตั้งชั้ดถวาย พระมหाराชครูพิชญ์ถวายน้ำตั้งชั้ดแด่พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เวตา & โมงเศษ เจ้าพนักงานกรมภูษามาตา
 ได้เชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ๓

แผ่นดิน ๑๔ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๑ พระบาท
 ออกรั้บอาทิตย์
 ขึ้น ๓ ค่ำ สั้ดมเด็จพระนั่งเกล้า ๑ ๓ พระบาทสมเด็จพระจอม
 เดือน ๑๑ เกด้า ๑ ๓ สั้ดมเด็จพระปฐมบรมมหาไปยกาธิบดี ๓
 กรมสมเด็จพระเทพสั้ดดาวดี ๑ กรมสมเด็จพระศรีสั้ดดาวเกษ ๑ กรม
 สั้ดมเด็จพระรูปสิริโสภาคย์มหานาคนารี ๑ กรมสมเด็จพระอมรินทรา
 มาตย์ ๑ กรมสมเด็จพระศรีสั้ดริเยนทรามาตย์ ๑ กรมสมเด็จพระศรี
 สั้ดดาตย์ ๑ กรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ ๑ สั้ดมเด็จพระเจ้าปฐม
 บรมวงศ์ไอยิกาเชอ ๑ สั้ดมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ไอยิกาเชอ เจ้าฟ้ากรม
 หดวงศรีสั้ดนทรเทพ ๑ สั้ดมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ไอยิกาเชอ กรมหวง

เทพยวดี ๑ ส้มเด็จพระเจ้านางเชอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑล ๑ รวม
 ๑๖ พระองค์ ขันตงบนพระที่นั่งเสด็จคณิศร แดงจึงเชิญพระอัฐมเด็จพระ
 พระบรมราชมาตามหัยยิกา ๑ พระนางโถ่มนัส ๑ พระชนกสมเด็จพระ
 พระศรีสุทนต์ ๑ พระชนกสมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี ๑ พระชนนี
 สมเด็จพระศรีสุทนต์ ๑ พระชนนีสมเด็จพระเทพศิรินทราธิบดี ๑
 รวม ๖ พระองค์ ขันตงบนโตะเงินข้างซ้ายพระที่นั่งเสด็จคณิศร ครั้นพระ
 ส้มเด็จพระอัฐมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารโปรดฯ ให้พระองค์เจ้าที่ยังทรงพระเยาว์
 ถวายผ้าวัสถาสีกระด้าผูกแด่พระสงฆ์ ครั้นแดงจึงทรงพระเต้าตีโนทก
 พระสงฆ์ถวายยถาสัพพีถวายขติเรกถวายพระพรดา พระอนุกรมการบดีจึง
 นิมนต์พระสงฆ์ ๒๒ รูป ซึ่งจะสดับปกรณ์เท้าพระบรมอัฐมเด็จพระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเสด็จทรงทอดผ้าสังฆมณฑลผ้าขาวซึ่งจารึก
 พระนาม ครั้นพระสงฆ์สดับปกรณ์เสร็จแล้วจึงทรงถวายเครื่องไทย
 ขรรคม แดงทรงพระเต้าตีโนทก พระสงฆ์ถวายยถาสัพพี ขทาตีเม
 ถวายขติเรกถวายพระพรดา ทรงพระกรุณาโปรดฯ พระราชทาน
 ผ้าสังฆมณฑลผ้าขาวจารึกพระนามแด่ของไทยขรรคมขันไปสดับปกรณ์พระ
 อัฐมพระราชนัดดา ๕ พระองค์ทวงหน้า แดงจึงเสด็จประทับครัดอยู่
 ด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เส้าราชการ จนเวลาเที่ยงเศษเสด็จขึ้น
 พระอนุกรมการบดีจึงนิมนต์พระสงฆ์ ๕๐๐ เข้ามาสดับปกรณ์ขรรคม
 แดงสดับปกรณ์ ครั้นเสร็จแล้วเวลาย่ำโมงเศษเจ้าพนักงานภูษามาตา
 จึงเชิญพระบรมอัฐมเด็จพระอัฐมพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
 ๑ องค์การพระราชพิธีถวาทเวลาย่ำโมงเช้าวัน

บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ฟรอกโก๊ต พระบรมวง
ศานุวงศ์แต่ข้าราชการก็สวมฟรอกโก๊ตเหมือนกัน

บาญชีโถงเข้ายาคูพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน

๑ พระองค์เจ้าแม่เนย ๒ พระองค์เจ้าพินทุ

- แผ่นที่ ๑๕
ออกวันอาทิตย์
ขึ้น ๓ ค่ำ
เดือน ๑๑
- ๓ พระองค์เจ้าประทุมเมศ ๔ พระองค์เจ้าเงินยวง ๕ พระ
องค์เจ้าเตงยม ๖ พระองค์เจ้าแสงจันทร์ ๗ พระองค์
เจ้านิเวศ ๘ พระองค์เจ้าสุบงกช ๙ พระองค์เจ้ากนิริ
  - ๑๐ พระองค์เจ้านววรรณ ๑๑ พระองค์เจ้าจามรี ๑๒ พระองค์เจ้าบุตรี
  - ๑๓ พระองค์เจ้านุ่ม ๑๔ พระองค์เจ้ายงเยาว์ลักษณะ ๑๕ พระองค์เจ้า
ทักษิณชา ๑๖ พระองค์เจ้าโตมาดตี ๑๗ พระองค์เจ้าประภัสร์
  - ๑๘ พระองค์เจ้าพกตวิมลพรรณ ๑๙ พระองค์เจ้านนยาภาธร
  - ๒๐ พระองค์เจ้าศรีวาศสวาทิ ๒๑ พระองค์เจ้าภรรณิกาแก้ว ๒๒ พระ
องค์เจ้าอนงค์นพคุณ ๒๓ พระองค์เจ้ากนกวรรณเดชา ๒๔ พระองค์
เจ้าอรุณวดี ๒๕ พระองค์เจ้าวราณรัตนกตยา ๒๖ พระองค์เจ้าอรทัย
  - เทพกัญญา ๒๗ พระองค์เจ้าบุษบงเบิกบาน ๒๘ พระองค์เจ้าสุันทา
กุมารรัตน ๒๙ พระองค์เจ้าสุมาตมาศศรี ๓๐ พระองค์เจ้านารีรัตน
  - ๓๑ พระองค์เจ้าบรรจบเบญจมา ๓๒ พระองค์เจ้านงคราญอุคมนตรี
  - ๓๓ พระองค์เจ้าดวงวิมลนา ๓๔ พระองค์เจ้ากาญจนากร ๓๕ พระ
องค์เจ้าพนพงค์ ๓๖ หม่อมเจ้าพรรณราย

รายโถงเข้ายาคูข้าราชการฝ่ายนอกซึ่งถูกปรับซึ่งได้มา

- ๑ พระองค์เจ้ามหาหงส์
- ๒ พระยาอนุนริชธานีไชย
- ๓ พระพทพดพยุหเสนา
- ๔ พระฤทัย

รายพระสงฆ์สัดปกรณ์เท่าพระบรมอัฐิ ๒๒ รูป

- ที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระมงคตเทพมุนี
วัดพระเชตุพน
- ที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระวินัยขรดี
วัดอรุณ
- ที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปลัดจั้น
วัดสุทัศน์
- ที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเปี้ย
วัดราชประดิษฐ
- ที่ ๕ สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกไปยกาธิปัตย์ พระปลัดแก้ว วัด
สุวรรณ
- ที่ ๖ กรมสมเด็จพระเทพสุดาวดี พระปลัดเว็ด วัดระฆัง
- ที่ ๗ กรมสมเด็จพระศรีสุตารักษ์ พระครูวัดศรีสุตาราม
- ที่ ๘ กรมสมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี พระครูวัด
กาญจนสิงหาสน์
- ที่ ๙ กรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระปลัดสุต วัดรัชฎาธิฐาน

ที่ ๓๐ กรมสมเด็จพระศรีสวรินทรามาตย์ พระปลัดวัดเขมา

ที่ ๓๑ กรมสมเด็จพระศรีสวรินทรามาตย์ พระปลัดวัดหนึ่ง

ที่ ๓๒ กรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ พระปลัดตาบ วัด

ราชบพิศ

ที่ ๓๓ กรมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ไอยิกาเธอ พระครูวัดอภัย

ที่ ๓๔ กรมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ไอยิกาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรี

สุนทรเทพ พระครูวัดดุสิต

ที่ ๓๕ กรมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ไอยิกาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพย

วดี พระปลัดเปี่ยม

แผ่นที่ ๑๖ ที่ ๓๖ กรมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัย

ออกวันจันทร์ พระวินัยกรรมวัดราชบพิศ

ชั้น ๕ ถา

เดือน ๑๑ ที่ ๓๗ กรมสมเด็จพระบรมราชมาตามหัยยิกาเธอ พระราช

กระวี วัดหนึ่ง

ที่ ๓๘ พระนางโศมนันต์ พระปลัดแก้ว วัดโศมนันต์

ที่ ๓๙ พระชนกกรมสมเด็จพระศรีสวรินทรามาตย์ พระปลัดนา วัด

นางนอง

ที่ ๔๐ พระชนกกรมสมเด็จพระศรีสวรินทรามาตย์ เจ้าอธิการ

วัดหิรัญบุรี

ที่ ๔๑ พระชนนีกรมสมเด็จพระศรีสวรินทรามาตย์ พระสมุห์วัดนางนอง

ที่ ๒๒ พระชนนักรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระวินัยธร
วัดราชบพิธ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระยารวมจรรยาอนุกรมมนตรี ๑
พระยาศรีธรรมราช ๑ เข้าไปเฝ้าอยู่ประมาณครู่หนึ่ง เจ้าพระยาสุรวงศ
โดยฉันทักเข้าไปเฝ้าอยู่จนเวลาย่ำค่ำเศษจึงออก.

โดย มนุษย์นาคมาพ

ณวันศุกร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระ
ยาเจริญราชไมตรีเข้าเฝ้าครู่ครู่หนึ่ง เจ้าพระยาภูธราภัยเข้าไป
เฝ้า แล้วพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จนางจึงได้เข้าไปเฝ้าต่อภายหลัง
ประทับครู่ครู่กับเจ้าพระยาภูธราภัย จนเวลา ๕ โมงครึ่งจึงเสด็จขึ้น
ครั้นเวลาใกล้ค่ำ เสด็จออกพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราช
อุปบัติประทับสำมนักขันธ์ครู่หนึ่ง แล้วเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง เสด็จ
พระราชดำเนินไปประทับที่สวนสุนันทา ทอดพระเนตรต้นไทรช-
บาตนิโครธ ทรงพระราชดำเนินทอดพระเนตรต้นไม้แล้วเสด็จไปประ
ทับที่พระที่นั่งสำหรับทรงบิณฑุเตยด เวลาประมาณย่ำค่ำเศษเสด็จกลับ
เข้าพระบรมมหาราชวังเสด็จขึ้น.

โดย สวัสดิ์ดิประวัต

ณวันเสาร์ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ มีกุนต์ปดศึก จุฑศักราช ๑๒๓๗

เวลาย่ำ ๓ โมงเศษ พระสังฆที่เข้าประตูขุขัตต์คำด้า (ซึ่งเรียกกันว่าประตูฉนวนใน) เข้ารับบิณฑบาตที่ทรงบาตรในพระบรมมหาราชวัง แด่ไปออกทางประตูองคตต้า (ที่เรียกกันว่าประตูหิน) แด่จำนวนพระสังฆที่เข้ารับบิณฑบาตนั้นในเวลาย่ำ ๘๓ รูป เป็นพระสังฆวัดอรุณราชวรารามเป็นต้น กับวัดอื่น ๆ อีก แด่พระสังฆที่ได้นั้นที่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ ๓๐ รูป เป็นเวรวัดมหาราชวราราม มีพระธรรมวิศิษฏาเป็นประธานในท่น แด่การที่พระสังฆนั้นไม่ใช่จะมีการ

แผ่นที่ ๑๗
ออกวันจันทร์
ขึ้น ๕ ค่ำ
เดือน ๑๐

อะไร เป็นการฉิ้นเล่มอเป็นเวรตามธรรมเนียม ครั้นพระสังฆนั้นแด่กักตไปวัด เวลาย่ำเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ฆนหดวงพระไกรดีเข้าไปเฝ้าอยู่จนเวลาย่ำโมงก็ออกมา แด่พระยามหามนตรีก็เข้าไปเฝ้าแด่อยู่จนเวลาย่ำ ๒ โมงเศษจึงได้กลับออกมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จขึ้นจากท่น

เวลาย่ำ ๔ โมงนาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากมลตาดีเดอตร์ศักดิ์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าชุมพดลสมโภช , พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากาพยถนกวัดน พระยาภักตกรวงศ์ พระยาเจริญราชไมตรี พระยาธรรมจรรยาอนุกรมมนตรี พระยาราชรองเมือง พระยาเวียงชัย เป็นต้น แด่พระยาพระหดวงอื่น ๆ อีกเป็นอัน

มากประมาณกว่า ๒๐ คน ก็เข้าไปเฝ้าทูตของชุดพระบาทในท้องถิ่น
สมควร เวลา ๕ โมงเศษก็กลับออกมาหมด แต่ยังคงอยู่อีกบ้าง
จนเวลา ๒ ทุ่มเศษจึงได้กลับออกมา

โดย ภาณุรังษี

แจ้งความ

ข้าพเจ้าในหนังสือที่ท่านทั้งหลายได้รับเป็นผู้แต่งข่าวเปลี่ยนกันเดิม
ทุก ๆ วันนั้น คนเรียงคนตพิมพ์ยังไม่พอใจ ท่านก็ได้อั่งข่าว
มาด่าขยัก เดิมอย่างมากถึง ๓ โมง ๔ โมงบ้างก็ยังดั่งไม่หมด กว่า
หนังสือพิมพ์จะได้ออกก็ถึง ๔ ทุ่ม ๕ ทุ่ม แต่เวลานี้ไม่สู้จะเป็นไร
ด้วยเป็นเวลาดาวมาก ข้าพเจ้าเห็นถึงจะดั่งด่าขยักก็ไม่เป็นไร แต่
ถ้าต่อไปที่หลังขอให้ท่านดั่งมาในเวดาก่อน ๒ โมงเช้า ฤกษ์ของคอย
ข่าวอย่าให้คนเรียงพิมพ์ขาดได้ แต่ถ้ามีความเพิ่มเติมควรจะดั่งมา
ดั่งก่อนวันหนึ่งสองวันได้กให้ดั่งมาก่อน ขอท่านทั้งหลายจงประพฤติ
ตามคำข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะมีความชอบใจท่านเป็นอันมาก แต่
ถ้าท่านไม่ดั่งข่าวให้ทันตามเวดากำหนดนั้นแล้ว ข้าพเจ้าจะต้องขอ
ปรับในการดั่งปรับชั้น (การเรียไร) ให้มากขึ้นตามสมควรสุด
แล้วแต่จะตกลงกัน ขอท่านจงได้ทราบแระวังการของท่านอย่าให้
เสียไปได้ แต่ซึ่งท่านทั้งหลายที่ใครรับหนังสือ COURT นี้ ถ้าจะมี
ประสงค์ที่จะดพิมพ์ ฤดุดอกออกจากแผ่นหนังสือนี้เพื่อจะได้ขาย
ใหม่ประโยชน์แต่คนนั้น ข้าพเจ้าจะต้องขอห้ามไม่ให้คเคาข่าวที่

พวกเราทั้งหลายได้แต่งตั้งในหนังสือพิมพ์ COURT จะขอห้ามเดี่ยว
 เดี่ยว เหมือนหนังสือภาษาอังกฤษได้เรียกว่า (คอบีไรต์) ถ้าท่านผู้ที่จะ
 ต้องประสงค์ทำหนังสือพิมพ์ขาวทงจาเพราะตงนักขอให้แต่งเอาเอง อย่า
 ให้จำนวนเหมือน ฤๅอย่างโรอย่างหนึ่งซึ่งจะให้จบได้แต่ตัว ข้าพเจ้าจะ
 ต้องขอปรับไม่ให้ ๆ หนังสือพิมพ์ COURT แต่ท่านต่อไปอีกเปนชาติ
 จากฝรั่ง เหมือนหนังสือราชกิจจานุชานข้าพเจ้าก็ได้เห็นความออก
 จากหนังสืออนมาก ที่จะจบได้นั้น คือจำนวนโถ่พักทอง ในหนังสือราช
 กิจจากได้เอาตงแต่ ๒ วัน แต่วันหลังก็หาได้เอาตงไม่ เหตุฉนี้
 เห็นได้ว่าจำนวนโถ่เข้าวันหลังหนังสือ COURT ยังไม่ได้ ออกแต่ราช
 กิจจาจะต้องออกเดี่ยวก่อนการจึงเปนเช่นนี้ ก็เปนข้อฉนี้จะต้องปรับได้
 แจ่งความนยงไม่หมด

แผ่นที่ ๑๗
 ออกวันอังคาร
 ชั้น ๖ คำ
 เดือน ๑๑

อนงถามผู้มาว่า จะขอทำหนังสือเหมือนอย่างหนังสือ
 ออกทุก ๆ วัน ท่านผู้ทำหนังสือก็จะต้องเก็บหาเอาเอง
 อย่าให้เข้าจำนวนอย่างเดียวกับหนังสือ แต่ไม่เปนไร
 ถ้าออกทุกวัน เปนชาวที่หลังหนังสือ COURT การก็ตองเอาอย่างกัน
 ตรงตัว ก็คงจะต้องปรับได้ แต่ทข้าพเจ้ามานักเพราะมผู้มาว่าฉนี้
 ข้าพเจ้าจึงได้บอกไว้เดี่ยวให้ทราบ แต่การทว่ามาน ผู้แต่งหนังสือ
 COURT ได้ปรึกษาพร้อมกันให้เอาตงบอกให้ทราบ ข้าพเจ้าจึงได้
 เอาค่านตงตงแต่นต่อไปขอท่านจึงได้ทราบ แต่ประพฤคิตามทว่ามาน

อย่าให้ต้องแตกสามัคคีจากหมู่นักเรียน ถ้าท่านอยากจะมีหนังสืออย่างนี้
ขอให้ท่านหาความหาข่าวเอาเองเถิด อย่าให้ต้องวุ่นวายอย่างไรอย่าง
หนึ่งเลย

โดย ผู้จัดการพิมพ์

หนังสือเมฆฉนวนของคาร เดือน ๑๐ แรม ๑๔ ค่ำ ๑๒๓๗ ข้าพเจ้า
ได้รับพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเราทั้ง
หลายได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายหนังสือนี้ แต่ทรงตอบขอบพระทัย
เห็นว่าเป็นการดีแล้ว จึงได้พระราชทานข่าวซึ่งจะยกทัพออกจาก
กรุง ฯ นั้น แต่ข้าพเจ้าหาได้เอาจำนวนความในพระราชหัตถเลขา
ตบบอกให้ท่านทราบทั่วกันไม่ ด้วยข่าวราชการยังติด ๆ กันมาไม่มีว่าง
บดินขาวกว้างแฉว ข้าพเจ้าจึงได้คิดเอาพระราชหัตถเลขาของพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาลงให้ท่านทราบ ขอท่านจงตั้งใจฟังความดี
ความชอบ ซึ่งเป็นที่จะให้เราทั้งหลายมีความยินดีเจริญเทอญ ฯ

โดย ผู้จัดการพิมพ์

สำนวนความในพระราชหัตถเลขา

ถึง เขตติเตอหนังสือ COURT วันอังคาร เดือน ๑๐ แรม ๑๔ ค่ำ
ด้วยฉันได้รับหนังสือ ๓ วันมาแล้ว ก็มีความยินดีขอบใจ แต่
เห็นว่าเป็นการดีอยู่ ถ้าทำตลอดไปได้ก็จะดี ฉันได้ตั้งใจจะหาการเด็ก ๆ
น้อย ๆ ช่วยในหนังสือนี้ด้วยตามแต่จะได้อีก แต่เห็นว่าจะมีประโยชน์
เป็นการล่วงหน้าได้มาก เหมือนหนึ่งการแต่งตัวควรจะใช้ตราอย่างไร

แต่แต่งในการศพเป็นต้น แต่จะเอาเป็นเล่มขอมไม่ได้ต้องตามแต่เวลาจะมี บัดนั้นเห็นว่าควรจะต้องบอกการสั่งให้เป็นการนำจะจดลงในสมุดสำหรับกระเบาเล่ม คือกำหนดยกทัพ กองเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ซึ่งยกไปแล้วในวันพุธ เดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศักราช ๑๒๓๗ เวลาฤกษ์บ่าย ๓ โมง ๓๐ นาที แต่ยกมาแต่บ้านนนทบุรี เจ้าพระยาท่านให้มาเสียแต่บ่าย ๓ โมง ๑๕ นาที ออกจากตำหนักแพ.

แผ่นดิน ๑๘ ประมาณ ๓๘ นาทีถูกว่าน้อยหนึ่ง กองเจ้าพระยาออกวันอังคาร ๕ ค่ำ ๖ ค่ำ ๗ ค่ำ ๘ ค่ำ ๙ ค่ำ ๑๐ ค่ำ ๑๑ ค่ำ ๑๒ ค่ำ ๑๓ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ๑๖ ค่ำ ๑๗ ค่ำ ๑๘ ค่ำ ๑๙ ค่ำ ๒๐ ค่ำ ๒๑ ค่ำ ๒๒ ค่ำ ๒๓ ค่ำ ๒๔ ค่ำ ๒๕ ค่ำ ๒๖ ค่ำ ๒๗ ค่ำ ๒๘ ค่ำ ๒๙ ค่ำ ๓๐ ค่ำ ๓๑ ค่ำ ๓๒ ค่ำ ๓๓ ค่ำ ๓๔ ค่ำ ๓๕ ค่ำ ๓๖ ค่ำ ๓๗ ค่ำ ๓๘ ค่ำ ๓๙ ค่ำ ๔๐ ค่ำ ๔๑ ค่ำ ๔๒ ค่ำ ๔๓ ค่ำ ๔๔ ค่ำ ๔๕ ค่ำ ๔๖ ค่ำ ๔๗ ค่ำ ๔๘ ค่ำ ๔๙ ค่ำ ๕๐ ค่ำ ๕๑ ค่ำ ๕๒ ค่ำ ๕๓ ค่ำ ๕๔ ค่ำ ๕๕ ค่ำ ๕๖ ค่ำ ๕๗ ค่ำ ๕๘ ค่ำ ๕๙ ค่ำ ๖๐ ค่ำ ๖๑ ค่ำ ๖๒ ค่ำ ๖๓ ค่ำ ๖๔ ค่ำ ๖๕ ค่ำ ๖๖ ค่ำ ๖๗ ค่ำ ๖๘ ค่ำ ๖๙ ค่ำ ๗๐ ค่ำ ๗๑ ค่ำ ๗๒ ค่ำ ๗๓ ค่ำ ๗๔ ค่ำ ๗๕ ค่ำ ๗๖ ค่ำ ๗๗ ค่ำ ๗๘ ค่ำ ๗๙ ค่ำ ๘๐ ค่ำ ๘๑ ค่ำ ๘๒ ค่ำ ๘๓ ค่ำ ๘๔ ค่ำ ๘๕ ค่ำ ๘๖ ค่ำ ๘๗ ค่ำ ๘๘ ค่ำ ๘๙ ค่ำ ๙๐ ค่ำ ๙๑ ค่ำ ๙๒ ค่ำ ๙๓ ค่ำ ๙๔ ค่ำ ๙๕ ค่ำ ๙๖ ค่ำ ๙๗ ค่ำ ๙๘ ค่ำ ๙๙ ค่ำ ๑๐๐ ค่ำ

แผ่นดิน ๑๘ ประมาณ ๓๘ นาทีถูกว่าน้อยหนึ่ง กองเจ้าพระยาออกวันอังคาร ๕ ค่ำ ๖ ค่ำ ๗ ค่ำ ๘ ค่ำ ๙ ค่ำ ๑๐ ค่ำ ๑๑ ค่ำ ๑๒ ค่ำ ๑๓ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ๑๖ ค่ำ ๑๗ ค่ำ ๑๘ ค่ำ ๑๙ ค่ำ ๒๐ ค่ำ ๒๑ ค่ำ ๒๒ ค่ำ ๒๓ ค่ำ ๒๔ ค่ำ ๒๕ ค่ำ ๒๖ ค่ำ ๒๗ ค่ำ ๒๘ ค่ำ ๒๙ ค่ำ ๓๐ ค่ำ ๓๑ ค่ำ ๓๒ ค่ำ ๓๓ ค่ำ ๓๔ ค่ำ ๓๕ ค่ำ ๓๖ ค่ำ ๓๗ ค่ำ ๓๘ ค่ำ ๓๙ ค่ำ ๔๐ ค่ำ ๔๑ ค่ำ ๔๒ ค่ำ ๔๓ ค่ำ ๔๔ ค่ำ ๔๕ ค่ำ ๔๖ ค่ำ ๔๗ ค่ำ ๔๘ ค่ำ ๔๙ ค่ำ ๕๐ ค่ำ ๕๑ ค่ำ ๕๒ ค่ำ ๕๓ ค่ำ ๕๔ ค่ำ ๕๕ ค่ำ ๕๖ ค่ำ ๕๗ ค่ำ ๕๘ ค่ำ ๕๙ ค่ำ ๖๐ ค่ำ ๖๑ ค่ำ ๖๒ ค่ำ ๖๓ ค่ำ ๖๔ ค่ำ ๖๕ ค่ำ ๖๖ ค่ำ ๖๗ ค่ำ ๖๘ ค่ำ ๖๙ ค่ำ ๗๐ ค่ำ ๗๑ ค่ำ ๗๒ ค่ำ ๗๓ ค่ำ ๗๔ ค่ำ ๗๕ ค่ำ ๗๖ ค่ำ ๗๗ ค่ำ ๗๘ ค่ำ ๗๙ ค่ำ ๘๐ ค่ำ ๘๑ ค่ำ ๘๒ ค่ำ ๘๓ ค่ำ ๘๔ ค่ำ ๘๕ ค่ำ ๘๖ ค่ำ ๘๗ ค่ำ ๘๘ ค่ำ ๘๙ ค่ำ ๙๐ ค่ำ ๙๑ ค่ำ ๙๒ ค่ำ ๙๓ ค่ำ ๙๔ ค่ำ ๙๕ ค่ำ ๙๖ ค่ำ ๙๗ ค่ำ ๙๘ ค่ำ ๙๙ ค่ำ ๑๐๐ ค่ำ

พระบารายปรบักษณวันเสาร์ เดือน ๑๒ แรมค่ำ ๑ ปีกุนต์ปีตศักราช ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๕ โมง ๓๐ นาที ยกจากกรุงเทพฯ ๑ วันเดือนอายุชน ๖ ค่ำ จะยกจากสระบุรี แต่ยังไม่ม้เวลาเป็นแน่ ฉะนั้นบอกมาแต่เท่านั้นก่อน วันอื่นจึงจะบอกการอื่น ๆ มาอีก ขอให้เขอดงพิมพ์ให้ทราบทั่วกันด้วย

C. R.

เสด็จออกตามธรรมเนียม

ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๓ ๕ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศักราช ๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับที่พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าไปเฝ้า ประทับอยู่จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

การสดมภ์พระราชพิธีคเชนทร์ศวสนาน

ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๓ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีกุนตรีศก ๓๒๓๗ นน
 โดคงการที่พระที่นั่งสุทไธศวรรย์ปราสาท แดของที่ตงในการพระราช
 พิธีนั้น เจ้าพนักงานก็ใคร่ใจมาตงตามธรรมเนียมทุกพนักงาน คือให้
 ตงมาใหญ่โดยจำหตักบิตทอง ๓ ม้า ๆ หนึ่งรองพระที่นั่งหตงคาทอง ม้า
 หนึ่งรองพระคชาธาร รวม ๒ ม้านตงบนพนชนบทตรงหน้าบุษบกออกมา
 แดพระที่นั่งหตงคาทองตงเบองขวา พระคชาธารตงเบองซ้าย อีก
 มาหนึ่งนรองเครื่องมาพระที่นั่งตงตรงหน้ามาตงต้องออกมา แด
 อยู่ทพนชนกตาง แดบนพระที่นั่งหตงคาทองนมมาแดกตางจำหตัก
 บิตทองมาหนึ่ง ตงพระไชยเงินเต็กในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกองค์ ๑ พระไชยนาวดโห่งองค์ ๑ รวม ๒ องค์
 ข้างขวาข้างซ้ายตงหีบเครื่องพระมหาพิไชยสงครามข้างตงหีบ ข้าง
 หน้าตงหมอนาถารัตนเมเทียนทองบักอยู่เต็ม ๑ ข้างหลังมีบันไดแก้วรอง
 พระแสงขอตาง ๆ เรียงกันเป็นลำดับตงไป คือชนท ๑ ท ๒ ท ๓
 พาดพระแสงขอไม้ทาว ๓ องค์ ชนท ๔ ท ๕ ท ๖ ท ๗ พาดพระ
 แสงขอเกราะ ๔ องค์ ชนท ๘ พาดพระแสงขอพดพ่าย ชนท ๙ ท ๑๐
 พาดพระแสงขอจ้าว ๒ องค์ ชนท ๑๑ พาดพระแสงขอหอก ๑ องค์
 รวม ๑๑ องค์ แดบนพระคชาธารนทตรงกตางบักเดวดคณิตร แดมี
 พระแสงผูกไว้กับคันทเดวดคณิตรด้วย ๒ องค์ คือขารพระกรเทอรูป
 องค์ ๑ ขารพระกรศักดิ์สิทธิ์องค์ ๑ แดหน้าเดวดคณิตรตงพานทอง

ต้องขึ้น ร่องพระแสงขรรค์ไชยศรีองค์ ๑ พระแสงขรรค์เนาโต๊ะ
 องค์ ๑ พระแสงยี่บันพ่นปตาองค์ ๑ พระแสงยี่บันแผดองค์ ๑ พระ
 แสงยี่บันทรงเค็มองค์ ๑ พระแสงยี่บันฝักทองเกลี้ยงประดับเพชรองค์ ๑
 พระแซ่ห่างข้างเผือก องค์ ๑ รวม ๗ องค์ แดนมพระคชาธารด้าน
 หน้าข้างขวาข้างซ้ายแต่ข้างหลังทศกรงถางนูน บักรงแพรแดงมยงค์
 รูปพระนารายณ์ ๓ คันทะข้างขวาข้างซ้ายบนพระคชาธาร มีบันได
 แกวพาดพระแสงทองดั่งข้าง ข้างซ้ายชนท ๑ พาดพระแสงทวนด้าม
 เงิน ๑ องค์ ชนท ๒

แผ่นที่ ๒๐ พาดพระแสงง้าว ๑ องค์ ชนท ๓ พาดพระแสงศรี ๑ องค์
 ออกวันพร
 ชน ๗ คำ
 เดือน ๑๑
 มาแล้ว
 นน
 พระแสงจับ (คือเป็นเครื่องสำหรับจะโต้แก่ข้างอาตมะวาท) แดทได้
 พระคชาธารมถุชนทเครื่องตน ทไตพระทนต์หงคาคาทองมเครื่องข้าง
 ถง ๑ แดเครื่องมาพระทนต์หงคางคองอยู่บนมานน คือเครื่องทนต์เทพนม ๑
 ทนต์ครุฑ ๒ ทนต์กุดน ๑ รวม ๔ เครื่องนเป็นอาณอย่างไทย กับม
 เครื่องมาอาณฝรังอกเครื่องหง รวมเป็น ๕ เครื่อง แดนมพระแซ
 สำหรับคมา ๑ องค์ พระแซ่สำหรับคมา ๑ องค์ รวม ๒ องค์ ที่มุม

มารของเขารองมานมหมอนาทองขาว & หมอกองอยู่ทุกด้าน แต่มีสาย
 ดินญ์วงรอบ แต่ข้างพระที่นั่งหลังคาทองด้านขวา มีบาตรน้ำ ๓ บาตร
 ทวาย ๑ รวม ๒ ใบ มีสายดินญ์วงรอบเหมือนกัน ครั้นเวลาย่ำค่ำเศษ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้า ฯ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าห้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตร
 เจริญไปทรงจุดเทียน แล้วอาดักษณได้อ่านประกาศ ครั้นจบแล้ว
 พระสงฆ์ไทยคือพระมงคลเทพมุนี ๑ พระครูอุดมสังวร ๑ พระ
 ครูอมรวิชัย ๑ พระครูปรีตโกศล ๑ พระครูพุทธมนต์ปรีชา ๑
 รวม ๕ รูปได้เจริญพระพุทธมนต์ภาษาไทย พระสงฆ์รามัญคือ พระ
 อุดมญาณ ๑ พระครูราชสังวรนนทิงอนิจกรรมแล้วยังไม่มีตัว พระ
 ด้มูห์มาแทน ๑ พระครูสุนทรวิฑาต์ ๑ พระครูราชปรีต ๑ พระ
 ครูสิทธิเดช ๑ รวม ๕ รูปได้เจริญพระพุทธมนต์ภาษารามัญ รวม
 เป็นพระสงฆ์ ๑๐ รูป ตามธรรมเนียมซึ่งได้เคยมีมาทุกครั้ง แต่พระ
 ครูไทย & พระครูรามัญ ๔ นี้ เป็นพระครูสำหรับพระราชพิธีของมา
 ด้วดพระพุทธมนต์ทุกครั้ง ครั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว
 ก็เป็นเสร์จการพระราชพิธีซึ่งโตมในเวดาค่า ครองหนักพระมากเหมือน
 กับครั้งก่อนอีกเหมือนกัน ด้วยการพิธีมีพระแสงมาก จะตัดให้
 น้อยตงก็ไม่ได้ แต่่น้อยกับครั้งก่อน ๓๔ พระ แต่ทมิชขอพระสงฆ์
 ด้วดมนตทง ๑๐ องคคถวยนน หม่อมฉันเห็นว่าเบ็ด็องพระมาก แต่
 เป็นพระสงฆ์ประจำสำหรับพระราชพิธี

แผ่นที่ ๒๑
ออกวันพุธ
ชม ๗ คำ
เดือน ๑๐

แถวเป็นไทยครึ่งมอญครึ่ง แถวสวดก็ไม่เหมือนกัน เห็น
ว่าสำคัญอยู่ จึงได้เข้าไปให้สวดแต่มากไปหน่อย เมื่อทรง
เห็นว่าไม่ควรจะใส่ก็ทรงตัดเสียเทอญ

โดย ก. ม. นเรศวรฤทธิ

การพระราชพิธีคเชนทร์ศิวสนาน

ณวันจันทร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาค่ำ ๕ โมงเศษ ทรง
พระกรุณาโปรดฯ ให้พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญออกไป
ไปปฏิบัติพระสงฆ์ ๓๐ รูป ซึ่งจะได้รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งสุทไธ
ศวีรย์ ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันทแล้ว ทรงถวายเครื่องไทย
ธรรมพอดสมควร แล้วพระดีทชีไชยจึงอ่านคำคุชต์ตั้งเวย ครั้นอ่าน
จบแล้วจึงเชิญพระแสงตั้งชูปในหม้อดำริด เวลาค่ำ ๕ โมงเศษ
เหล่า คือพลเดิรเท้า ๑ พลรถ ๑ พลอัศว ๑ พลกฤษ ๑
ขึ้นฉันทองดนามไชยหน้าพระที่นั่งสุทไธศวีรย์ ครั้นชูปพระแสงเสร็จสิ้น
แล้วก็เป็นต้นการในเวลาค่ำ ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมงเศษเจ้าพนักงาน
ได้จัดขบวนแห่ เครียมการไว้พร้อมเสร็จตามเคย ครั้นเวลาย่ำค่ำ
แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ามหา
มาตา กรมพระบารามปรบังษ์ ทรงทอดพระเนตรให้เดิรขบวนแห่
เจ้าพนักงานทั้งปวงก็ได้เดิรกระบวรแห่ไปตามทางถนนใหญ่หน้าพระที่
นั่งสุทไธศวีรย์ พราหมณ์ก็เอานามนต์ประพรหมข้างเผือกแถมข้างท่งมา

ทรงบรรดาทมิฬระวาง ตามเยี่ยงอย่างธรรมเนียมซึ่งเคยมีมาทุกปี การ
ซึ่งแก้ศเนทรีศวดนานัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เสด็จออก
ด้วยเป็นเวลาย่นคามาก.

โดย เกษมสันต์โสภาคย์

ณวันอังคาร เดือน ๑๓ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมุขฉุบศก จุติศักราช ๑๒๓๗
ปี เวลาเช้า ๓ โมงเศษพระสงฆ์เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหา
ราชวังข้างใน วัดระฆังโฆสิตารามกับวัดอื่น ๆ แลพระสงฆ์วัด
เทพศิคารามก็ได้ฉันเวร ๓๐ รูป มีพระสุธรรมซึ่งคุณเป็นประธานาธิบดี
เวลาเช้า ๕ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระ
ที่นั่งดมมคติเทวราชอุโบสถ สัมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบาราม
ประยักษ์เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่เวลายาว ๓ โมงเศษก็เสด็จ
กลับออกมา ในทันใดนั้นประมาณครู่หนึ่ง เจ้าพระยาภูธราภัย ๑
แลพระยาราชวรานุกูล ๑ พระยาธรรมจรรยา ๑ พระยาศรีรังสิต ๑
แลพระองค์เจ้าข้าราชการเข้าไปเฝ้าอีก ครั้นเวลายาว ๔ โมง เจ้า
พระยาภูธราภัย แลพระยาราชวรานุกูล พระยาศรีรังสิตก็กลับ
ออกมา ประมาณครู่หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น มี
พระบรมราชโองการให้พระบรมวงศ์านุวงศ์แลข้าราชการคอยอยู่ พอ
เวลาใกล้ย่ำค่ำ เสด็จออกมาประทับที่พระที่นั่งดมมคติเทวราชอุโบสถ
ตั้งเท่า มีเจ้านายแลข้าราชการเข้าไปเฝ้าคราวหลังอีกมากเหลือที่จะ
บอกพระนามแลชื่อข้าราชการต่อไป ครั้นเวลาค่ำเสด็จขึ้น แลเจ้านาย

ข้าราชการที่เข้าไปเฝ้าหนักกตบออกมาพร้อมกันหมด ในทันใดนั้น
เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เข้าไปเฝ้าเวลาทุ่ม ๑ กับ ๒๐ นาที
จึงได้กตบออกมา

แผ่นที่ ๒๒   แจ้งความให้ทราบทั่วกัน   ด้วยเวรข้าพเจ้าที่ได้ออก
ออกวันพฤหัสบดี   ๒๖   ๕๖   ๕๘   ๕๙   ๖๐   ๖๑   ๖๒   ๖๓   ๖๔   ๖๕   ๖๖   ๖๗   ๖๘   ๖๙   ๗๐   ๗๑   ๗๒   ๗๓   ๗๔   ๗๕   ๗๖   ๗๗   ๗๘   ๗๙   ๘๐   ๘๑   ๘๒   ๘๓   ๘๔   ๘๕   ๘๖   ๘๗   ๘๘   ๘๙   ๙๐   ๙๑   ๙๒   ๙๓   ๙๔   ๙๕   ๙๖   ๙๗   ๙๘   ๙๙   ๑๐๐
ชั้น ๘ คำ
เดือน ๑๑
ไฉน   ๒๖   ๒๗   ๒๘   ๒๙   ๓๐   ๓๑   ๓๒   ๓๓   ๓๔   ๓๕   ๓๖   ๓๗   ๓๘   ๓๙   ๔๐   ๔๑   ๔๒   ๔๓   ๔๔   ๔๕   ๔๖   ๔๗   ๔๘   ๔๙   ๕๐   ๕๑   ๕๒   ๕๓   ๕๔   ๕๕   ๕๖   ๕๗   ๕๘   ๕๙   ๖๐   ๖๑   ๖๒   ๖๓   ๖๔   ๖๕   ๖๖   ๖๗   ๖๘   ๖๙   ๗๐   ๗๑   ๗๒   ๗๓   ๗๔   ๗๕   ๗๖   ๗๗   ๗๘   ๗๙   ๘๐   ๘๑   ๘๒   ๘๓   ๘๔   ๘๕   ๘๖   ๘๗   ๘๘   ๘๙   ๙๐   ๙๑   ๙๒   ๙๓   ๙๔   ๙๕   ๙๖   ๙๗   ๙๘   ๙๙   ๑๐๐
คราเครื่องราชอิสริยยศมงกุฎสยามนั้น หาได้ออกให้
แจ้งว่าทรงแต่ที่เรียกว่าตาดำเป็นตราสำหรับติดพระทรง ไม่ได้ทรง
สายตะพาย หาได้ออกให้แจ้งไม่ แต่ของไทยธรรมเนียมที่ถวายพระดั่งนี้
นั้นในเวลาเข้าหาได้ออกไม่ผิดไป.

โดย ทองแถมกวดียวงศ์

ณวันพุธ เดือน ๑๓ ชั้น ๘ คำ เวลาเช้าพระดั่งนี้ได้รับพระราช
ทานฉันทนพระที่นั่งคูศดิคาภิรมย์ ๑๐ รูป กับพระดั่งนี้วัดพระเชตุพน
ได้เข้ารับนิมนต์มาเคารพในพระบรมมหาราชวังตามธรรมเนียม เวลา
บ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องครุฑอย่าง
ทหาร เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เจ้าพระยาภูธราภัยทนต์มุก
นายกได้กราบถวายบังคมลาซึ่งจะยกทัพตามกำหนด ในวันอาทิตย์
ชั้น ๑๓ คำเดือนพฤษภาคม   ๒๖   ๒๗   ๒๘   ๒๙   ๓๐   ๓๑   ๓๒   ๓๓   ๓๔   ๓๕   ๓๖   ๓๗   ๓๘   ๓๙   ๔๐   ๔๑   ๔๒   ๔๓   ๔๔   ๔๕   ๔๖   ๔๗   ๔๘   ๔๙   ๕๐   ๕๑   ๕๒   ๕๓   ๕๔   ๕๕   ๕๖   ๕๗   ๕๘   ๕๙   ๖๐   ๖๑   ๖๒   ๖๓   ๖๔   ๖๕   ๖๖   ๖๗   ๖๘   ๖๙   ๗๐   ๗๑   ๗๒   ๗๓   ๗๔   ๗๕   ๗๖   ๗๗   ๗๘   ๗๙   ๘๐   ๘๑   ๘๒   ๘๓   ๘๔   ๘๕   ๘๖   ๘๗   ๘๘   ๘๙   ๙๐   ๙๑   ๙๒   ๙๓   ๙๔   ๙๕   ๙๖   ๙๗   ๙๘   ๙๙   ๑๐๐
กรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องยศ (แต่ในวันพฤษภาคมเจ้า

ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าจะเป็นสิ่งไรบ้าง ค่ะพรุ่งนี้จึงจะได้ส่งบอกถึงของให้
ชัดเจน) แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินขึ้น

แจ้งความ

ข้าพเจ้าผู้มชขอในท้ายหนังสือ ขอแจ้งความมาให้ท่านทงหลาย
ทราบ ด้วยข้าพเจ้าได้พบแบบหนังสืออย่างใหม่อย่างหนึ่ง ที่พระเจ้า
น้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ได้คิดไว้แต่ปีระกาเบญจศก
ศักราช ๑๒๓๕ ปี แต่ข้าพเจ้าได้จดคัมพชน ๒๐ ฉบับไว้สำหรับแจก
เพื่อนฝูงอันสนิทเป็นแม่เด็ก ๆ ได้คัมพพเมื่อนวันเสาร์ แรม ๓ ค่ำ
เดือน ๘ ปีระกา เบญจศก ศักราช ๑๒๓๕ ปี ได้แจกมาจนเกือบหมด
ครั้นข้าพเจ้าเห็นจนหมดแล้ว ด้วยหนังสือนี้เป็นของมีประโยชน์อยู่
หลายอย่างเกือบจะสูญเสียแล้ว ถึงผู้ที่ได้ไปก็เห็นจะไม่เก็บไว้มาก
ข้าพเจ้าจึงได้คิดคเพิ่มเติมชนอีก ๕๐ ฉบับ เมื่อนวันอาทิตย์ชน ๘ ค่ำ
เดือน ๑๑ ปีจอฉศก ชุดศักราช ๑๒๓๖ ไว้แจกของเก่า ๆ ค่ะไป
บัดนี้ข้าพเจ้าได้เห็นยังเหลืออยู่มากสมควรที่ท่านทงหลายผู้แต่งหนังสือ
พิมพ์จะทราบไว้ เพื่อจะตงเป็นความลับไม่ให้คนอื่น ๆ ได้พบอ่าน
ทราบได้ ท่านทงใดเดวก็มี ที่แบบหนังสือพิมพ์หายแล้ว แต่ท่านท
ยังไม่ได้เลยที่เดียว ก็ขอให้เชิญมา ฎให้บ้างมารับเอาแบบหนังสือ
ข้าพเจ้าจะมอบให้ไปโดยความยินดีเต็มใจทีเดียว

ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นที่ ๒๓
 ออกรวันศุกร
 ขน ๘ คำ
 เดือน ๑๑

เมื่อเวลาดังกล่าวออกประทับบนพระที่นั่งโถงนั้น จึงทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนำสิ่งซึ่งแต่เดิมแต่
 จึงพระราชทานกระบี่เดิม ๑ กับแหวน ๑ วงแก่เจ้าพระยา
 ภูธราภัย แล้วจึงถอยมายืนอยู่ตามที่ แดทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ให้เจ้าพนักงานนำเสื่อยศมาพระราชทานเจ้าพระยาภูธราภัย กับข้าราชการ
 การซึ่งจะไปด้วยในคราวนี้ แดพระราชทานโต๊ะทองกาทองกับตักประ
 คำทองแก่พระสุริยภักดี กับอีกตำรับหนึ่งนั้นโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้า
 พนักงานไปพระราชทานพระศรีเด๋นาซึ่งชนไปราชการแล้ว แดจึงทรง
 รับสั่งให้เอาแผนที่มา แดพระราชทานแก่เจ้าพระยาภูธราภัยต่อพระ
 หัตถ์ แดจึงโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานแจกเบี่ยงหวัดข้าราชการซึ่ง
 ไปราชการคราวนี้ ครั้นแจกแล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินขึ้น

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันพฤหัสบดี ขน ๘ คำ เดือน ๑๑ ปีกุนต์ปตศัถ จตุศักราช ๑๒๓๗
 เวลาเช้า ๓ โมง พระตั้งขเข้าบิณฑบาตตามธรรมเนียมในพระบรม
 มหาราชวัง แดพระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ เสด็จมา
 ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการที่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ แดพระตั้งขได้สด
 ถวายพรพระ ครั้นแล้วเสด็จขึ้น ๆ เสร็จแล้วด้วยถาดัพพภักดีพแล้วก็
 ถวายพร แดเวลาเย็นมีเสด็จมณฑลด้วยตามอย่างตามธรรมเนียมวันพระ

พระตั้งฆทบณฑกษัตริย์ เป็นเวรพระตั้งฆทธรรมยุติกนิกายวิปัสสิ-
 ทบาท พระณัณเวรณัณ ๓๐ รูป พระวัดบุรณะสิริมีพระวินัยรักชิตเป็นประ-
 ษาน พระพิธิธรรมวัดบวรนิเวศ ๕ รูป รวม ๓๕ รูป แต่พระพิธิธรรม
 วัดบวรนิเวศณัณ เวดาคำลวดวัดปัจเจกชนทหือพระข้างหน้า เวดาม้าย ๕
 โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งสุทโธมคติเทวราช
 อุบัติ พระยาศรีรังสิตหเทพเจ้าเฝ้าอยู่ประมาณครู่หนึ่ง พระบรมวงศา
 นวงศ์เสด็จาราชการก็เข้าเฝ้าอยู่จนเวดาศ ๕ โมง ชุนนางจึงเข้าเฝ้าอยู่จน
 เวดาศ ๕ โมงเศษจึงออก แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
 ทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสุทโธมคติเทวราชอุบัติ ประทับอยู่ที่ต๋นนามหญ้า
 ครัวหนึ่ง จึงเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่สวนสุนันทรามย์ ทรงรถ
 ทอดพระเนตรรอบสวนรอบหนึ่ง แล้วจึงเสด็จลงจากรถพระที่นั่ง ทรง
 พระราชดำเนียรทอดพระเนตรต้นไม้ต่าง ๆ แล้วจึงเสด็จไปประทับที่พระ
 ท้องที่ท้าวไวยพุกที่สวนนน อยู่จนเวดาศทุ่มเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งกลับ
 พระบรมมหาราชวัง แล้วประทับอยู่ที่ต๋นนามหญ้าครัวหนึ่งจึงเสด็จขึ้น

การชกพระศพ

แผ่นดิน ๒๔   ณวันพฤหัสบดี ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๓๑ ปีกุนต์ปีตศก จุติศก
 ออกวันศุกร์
 ขึ้น ๘ ค่ำ   ราช ๓๒๓๗ เวดาศเช้า ๕ โมง เจ้าพนักงานเชิญพระศพพระ
 เดือน ๑๑   องค์เจ้าปรีชา ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระบำ
 ราบปรบักษ   ษณคองบนยานมาศตำมคาน แล้วแห่มายังพระเมรุณวัด

๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

โดย มนุษย์นาคมานพ

แผ่นที่ ๒๕
 ออกวันสาร
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

เสด็จขึ้นประทับบนพลับพลาทรงไปรมผลกัลป์พฤกษ์ พระราชทานพระ
บรมวงศานุวงศ์แลข้าราชการเสด็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับยัง
พระบรมมหาราชวัง ประทับที่ต๋นนามหม้าจนเวลา ๒ ทุ่มเศษจึงเสด็จขึ้น
โดย สวัสดิ์ประวัค

แจ้งความ

ด้วยข้าพเจ้าไต่ขียนข่าวเก่าๆกันว่า ณวันเสาร์ เดือน ๓๓ แรม ๒ ค่ำ
ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จพระราช
ดำเนินไปประพาสณบางปอิน แถบทางที่จะทรงทอดพระกรฐินกรุงเก่าบ้าง
แต่กำหนดจะประทับอยู่จนวันพุธ เดือน ๓๓ แรม ๕ ค่ำ จึงจะได้กลับ
กรุงเทพฯ ๑ แต่การที่บอกมานั้นยังไม่แน่ ด้วยเป็นแต่ข่าวเก่าๆ แต่เห็น
ว่าควรจะบอกให้ท่านทั้งหลายทราบ เพื่อผู้ไปตามเสด็จพระราชดำเนิน
จะได้คิดอ่านจัดเข้าของไว้ที่จะตามเสด็จไปนั้น แต่เห็นว่ายังอีกหลายวัน
ถ้าข่าวแน่ประการใดฤจะผันแปรไป ข้าพเจ้าจึงจะบอกมาที่หลัง
โดย ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นที่ ๒๖   ณวันเสาร์ เดือน ๓๓ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗
ออกวันอาทิตย์
ขึ้น ๑๑ ค่ำ   เวลาเช้าเป็นวันเก็บพระอัฐิพระองค์เจ้าปรีชา   แต่พระ
เดือน ๑๑   องค์เจ้าหญิง ในดมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบำ
ราบปรบักษ์ แต่แก้กลับจากวัดสระเกศ เวลา ๓ โมงเศษพระสงฆ์วัด
อรุณราชวราราม แถววัดอื่น ๆ อีก ๕๗ รูป   มีพระธรรมเจดีย์เป็น

ประธานในหมื่นนั้น เข้าทางประตูชัยศักดิ์ดา แด่เข้ารับบิณฑบาตที่ ๆ
 ทรงบาตร แด่จงดทับออกทางประตูนงศัตตา แด่พระดั่งชวดบูรณะ
 ๓๐ รูป มีพระอมรโมลีเป็นประธานได้นันทพระทนต์คุณศิวกรมย์ ครน
 นั้นแด่กักตบไปวัด เวลาบ่าย ๒ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จออกณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหา
 โทษาธิบดีเข้าไปเฝ้า เวลา ๓ โมงนานจึงได้ออกจากเฝ้า แด่พระยาศรี
 สิงหนาทเข้าไปเฝ้าแด่จงดทับออกมาเดี่ยหนึ่ง แด่จงดทับเข้าไปอีก อยู่
 จนเวลา ๔ โมงก็ออกมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น เวลา
 ๕ โมงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุป
 บัติออก พระบรมวงศานุวงศ์ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าเฝ้าทูลละอองธุลี
 พระบาทเป็นอันมากประมาณ ๓๐ คน คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
 เจ้าฟ้าภาณุรังษี ๓ พระองค์เจ้ากมตาดี ๓ พระองค์เจ้าศรีวิสุทธิ
 ทรงไชย ๓ พระองค์เจ้าทองแถม ๓ พระองค์เจ้ามุนษย์ ๓ พระ
 ยามาตกรวงศ์ ๓ พระยาศรีสิงหนาท ๓ พระยาพิพัฒน์ ๓ พระ
 ยาศรีเสาวราช ๓ พระยาพิทักษ์ภูบาล ๓ พระอินทรเทพ ๓ เจ้าหมื่น
 ศรีธรรมรักษ์ ๓ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๓ พระศรีกาฬมุต ๓ พระ
 นรินทรราชเสนี ๓ พระเทพมณู ๓ พระอมรวินิจฉัย ๓ หาดวง
 พิณ ๓ มีศีลเดอรอาดบาศ์เคอ ๓ นเป็นต้น ยังหาดวงขุนอีก แด่จงด
 พระราชทานเงินตรา ๕ ตำดั่งกับผ้า ๒ ตำรับแด่พระยาศรีสิงหนาทให้ไป
 พระราชทานหาดวงบำรุงบูรุกกรมการเมืองพิไชย แต่มีพระบรมราชโอง

การให้พระองค์เจ้านุชยนต์นาคมานพ ไปทรงจุดเทียนที่โศคนทวารที่กอง
ทัพเจ้าพระยาภูธราภัยจะยก ที่โศคนทวารนหมเือกนยาตาคม้า
ชาวบนหลังคา ๒ ตำ แต่มีพระคูปาข้ามทั้งสองตำ ข้างขวานนตง
พระพุทธรูปไชยเงินห้ามสมุทรองค์ ๑ ตงบนมาเท้าคุ่มบาตรน่านนค ๕
บาตร แต่มีเครื่องนมัสการมุก มีแต่ตั้งชมของไชยกถของแจกอยู่ข้าง
ท้ายเรือ ในกนยามพระสงฆ์ไทย ๕ รูป คือพระธรรมทานาจารย์ ๑
พระครูพรหมสูตร ๑ พระครูวิจิตรโกษา ๑ พระครูอมรศัพท ๑
พระวินัยกรรมอิน ๑ แต่เรือข้าง

แผ่นที่ ๒๑ ข้ายนนตงพระพุทธรูปมารวิชัยเงินดำธิ ๑ ตงบนมาเท้า
ออกวันอาทิตย์ . . . . .
ชั้น ๑๑ ตำ . . . . .
เดือน ๑๑ . . . . .
คตงเครื่องนมัสการมุก มีบาตรน่านนค ๕ บาตร แต่
มีเครื่องพิณพาทย์วง ๑ ข้างท้ายเรือในกนยามพระสงฆ์
รามัญ ๕ รูป คือ พระธรรมวิจารย์ ๑ พระครูสุนทรวิจิตร ๑
พระครูราชปริต ๑ พระครูสิทธิเดช ๑ พระครูราชสังวรมรณะภาพเตี้ย
พระสมุห์มาแทน ๑ แต่พระกัศวดพระพุทธรุมนนคกนถาตะภาษา แต่
เมื่อเวดา ๕ โมง กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จลงมาเฝ้าพักอยู่
ที่แก่งกรงนก เวลาย่ำค่ำขุนนางออก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกธนามหญ้า กรมพระราชวังบวรเฝ้าอยู่จนเวดาทุ่ม ๑ จึง
เสด็จกลับ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่จนเวดาเกือบ
ยาม ๑ จึงได้เสด็จขึ้นจากธนามหญ้า

โดย ภาณุรังษีสว่างวงศ์

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ยกทัพ

กองทัพเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ยกออกจากกรุงเทพมหานคร
 นคร วันพุธ เดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ ปีมะแมศกศก ศักราช ๑๒๓๗
 เวลาบ่าย ๓ โมง เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง รับประทานอาหาร
 อิ่มแอมจึงพร้อมเสอชนในชาว นุ่งผ้าสีหาเงิน แดงกชนแบบญจาง
 ดง ทนงมีใบบวรอง เทาเหยียบใบบวฉินหน้าไปข้างทิศเหนือ ส้มเต๋จ
 เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์จึงรตนาพระพุทธรมณตนาตั้งช ให้
 ใบตะหุงกับใบไทรทักหุ ครมเสร์จแวดชนไปแต่งควททอนส้มควร
 จึงนุ่งผ้าม่วงรวมะปรางส์เซียวพร้อมเสอศกหตาดำอย่างแม่ทัพ คิด
 เกรองราชอศรียยศสำยผ้าสีชมพู คิดตราจุดจอมเกล้าแเดตราจุดสุร
 ภรณ์ มงกุฎสำยแเดอื่น ๆ ส่วมประจำทองตงยาข้างขอบฝั่งเพ็ชร ๑
 สำย ตะกรุดทองสำยสำย ตุกกิ่งทองคำ ๕ เม็ดส้มสำย ๑ สำยรอบคอ
 แด่มีสำยสร้อยทองคำร้อยตดับพระบรมทนต์ของพระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย แดได้แหวนนพเก้า ๑ คาตประคตสำยดำห้อย
 กระบืออย่างทหาร ได้หมวกสำดเม็ดพันแพรสีเหลืองมีภูมม้าเปนยอด
 มอถอตาบดำหรับยศเจ้าพระยาเสร์จแวดตงมาหนงทเคยงหน้าทอนง ถอ
 ตาบพาคตกับสำยหน้าไปทางทิศเหนือ พร้อมด้วยนายทัพนายกองทง
 หตายเป็นอนันมาก คอยส้มเต๋จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ กับ
 หตวงโตกที่ปดุกฤษ์บนอยุ่ พอเวลา ๓ โมงกับ ๑๕ นาทีได้ฤกษ์ พระ
 อาทิตย์ปราศจากเมฆ ส้มเต๋จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ให้ตั้ง

ซึ่งไชยเบ้าตั้งชก้างตีปทนเป้นฤกษ์ เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงก็
ชก้างดาบสำหรับยศเจ้าพระยาออกจากฝัก แล้วจึงแกว่งดาบอย่างขึ้นไป
ข้างทิศเหนือเจ็ดเกา กัดบหน้าแกว่งดาบกนตีปทนเดินไปที่ท่าแฉ้วนก็
ตงเรือ แต่ในเวदानันมีพระตั้งมีพระราชอาคณระแดถานานุกรมไปตั้ง
ด้วยเป้นอนมาก พอตงเรือเสร็จแล้วก็ตั้งให้ให้ขึ้นด้ามดา ดันซึ่ง
ไชยเตื่อนเรือออกจากท่า พระยาพระหุดวงขุนหมื่นนายทัพนายกอง
ก็ตงเรือตามไปจนถึง คือ พระยามหานุภาพ ๓ พระยาพิไชยชาญ
ฤทธิ ๓ พระยาวิชิตณรงค์ ๓ พระยาอภัยสงคราม ๓ พระชาติ
สุเรนทร ๓ พระพิบูลย์มไหศวรรย์ ๓ พระอภัยพลรบ ๓ พระ
ไตรภพพรณฤทธิ ๓ พระมนต์รืบวร ๓ หุดวงอาดำดำแดง ๓ หุดวง
ภักดีชุมพล ๓ หุดวงจตุรงค์โยธา ๓

การเพิ่มเติมหนังสือ COURT ต่อไป

แผ่นที่ ๒๘
ออกวันจันทร์
ขึ้น ๑๒ ค่ำ
เดือน ๑๑

หุดวงทรงศักดิ์ดา ๓ หุดวงกิจจานุกิจ ๓ หุดวงสุรินทร
ฤทธิ ๓ ขุนวิสูตรเด่น ๓ ขุนนราฤทธิไกร ๓ ขุน
ศรีกระตานพล ๓ ขุนพิไชยชาญฤทธิ ๓ ขุนสังกตสร
บาด ๓ ขุนสิทธิสัตว์เดชะ ๓ นายถมกอบปราด ๓ นายกตั้ง ๓ นายนิน ๓
นายพดอย ๓ นายขาว ๓ นายทิม ๓ นายบุคร ๓ นายโต ๓ นาย
บัวกอบปราด ๓ นายยาทหาร ๓ นายฟังก์ำนนชายัน ๓ นายเกดกอบ-
ปราด ๓ นายแสงกอบปราด ๓ แดกรมทหารหน้าที่ไม่ได้รับเครื่องยศใน

กองทัพอีกหลายคน เรือเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงนั้นเป็นเรือยาวม
 ักนยาตามธรรมเนียม แต่มิขงยนต์ใหญ่ช่อกระบวายุบุตร มีเครื่อง
 ศัสตราวุธหอกดาบง้าวทวนประมาณ ๒๐ เต็มผูกหน้ากนยา ที่ข้างพนัก
 มีเครื่องยศสำหรับเจ้าพระยาตงทงสองข้าง แลของต่าง ๆ ที่ดี ๆ พอ
 เป็นที่ไช้สอย ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยได้ให้ใน
 การทศความยินดีนั้น แลของที่ล้ำคณฺ์ ๆ ซึ่งจะเอาไปไช้สอยในกตาง
 ทางบ้าง แต่มิทหารคู่ชีวิตต้องคนแต่งตัวเต็มยศอย่างทหารที่จะไปรบ
 คือได้เสื้อ สักหลายตัว แต่งคาดราดตะกุด ตะพายดาบตะพาย ถัดองหมวก
 เต็มยศพื้นแพรแดงมณฑมมาแดงครึ่ง ขาวครึ่ง ทหารคู่ชีวิตนั้น คือ
 หลวงพิชัยเต็นหา เป็ดยน บุตรพระยาฤทธิไกรเกรียงหาญ เตื่อ คน ๑
 นายบุตร ๆ ของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง คน ๑ แต่มิมีพายทนาย
 พร้อมรวม ๓๐ คนถ้วนแต่งตัวได้เสื้อดี ๆ ข้อมือเหลืองได้หมวกเก็บ
 มีเครื่องอาวุธพร้อม แลพระยาพระหุดวงนายทพนายกองที่ได้รับพระ
 ราชทานเสื้อยศอย่างทไปทพหนักเหมือนกับเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง
 แต่มิมีภูหนามายอดแดงดดาบแตรอื่น ๆ เป็นชั้น ๆ ก็นั่งมาตามยศของ
 ตนนั้น แต่มิเรียกนยาผูกขงยนต์เล็ก ๆ ประจำทุก ๆ ลำ ชุนหมัน
 ทนายหนุ่มเสื้อดีปักแดงหมวกดีปักดกดับดำดวน แต่พวกผีพายพลทหาร
 เดวณนเสื้อผ้าเขียว หมวกผ้าเขียวดกดับดำดวน พร้อมด้วยเรือกนยาเรือ
 เก่งเรือแหวดเรือญวนประมาณ ๖๐ ลำเศษ เป็นคน ๓๓๐๓ คน ครน
 เวตา ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ตั้งฉัตรพระตำ

หนักแพทำราชวรดิษฐ์ ประทับในเรือพระที่นั่งใหญ่ต้องชันสำหรับประ
พาสเล่นนั้น แลเรือเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ข้าราชการ

แผ่นที่ ๒๘ ก็มาจอดเทียบ ณ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึง
ออกวันจันทร์
ขึ้น ๑๒ ค่ำ
เดือน ๑๑ ทรงพระราชทานพรว่า ให้มีความชนะแก่ข้าศึก แลอย่า
ให้มีโรคภัยอันตรายต้งนเป็นต้น แลยังคงอยู่คยาวยไป ครั้น
รับสั่งเสร็จแลแล้วก็พระราชทานนาฬิกาพกทองคำแด่ด้วย แลรับสั่ง
ว่า ให้เอานาฬิกาเป็นที่ระลึกในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกิด ต้งน
เป็นต้น ครั้นได้เวลาย่ำ ๓ โมง ๓๘ นาที ฤกว่าหน้อยหนึ่งก็
เกิดอนเรือจากที่นั้น แลขึ้นไปทอดโหนดทวารที่ตรงหน้าท่าขุนนาง โหนด
ทวารนั้นมีประตูป่าด้านด้วยไม้ แลมีเรือกั้นยา ๒ ลำทอดต่อต้องข้าง
มีพระราชอาคันตุกะฝ่ายวิปัสณารามัญ ๕ องค์ ไทย ๕ องค์ คอยประเฝ้าพระ
พุทธมนต์อยู่จนหมดกองทัฬหี ฝ่ายเรือพระยาพระหอดวงขุนหมื่นนายทัฬหี
นายกองก็ พายตามชนมา ถวายทอดพระเนตรตามดำ คัมภีร์จนหมดกระ
บวรกองทัฬหี แลขึ้นไปทอดโหนดทวารทุกดำแล้ว ครั้นเวลา ๔ โมงเย็น
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น กองทัฬหีขึ้นไปตามตำนานจนถึง
วัดเขมาภิรตาราม ซึ่งได้เป็นวัดของกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรา-
มาศย์ทรงปฏิสังขรณ์ไว้ แลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ก็ได้ทรงเกือกตงขึ้นสำเร็จ เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ข้าราชการ เห็นเป็น
วัดอันสมควรที่กองทัฬหีจะพักได้ แลจึงได้พกกองทัฬหีแรมอยู่ทวน

ในเวลาที่ยกทัพนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ ท่านเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่
ผู้น้อยได้มาประชุมตั้งกองทัพพร้อมกันเป็นอันมาก บ้างก็ตามขึ้นไปตั้ง
ณวัดเขมาภิรตารามจนเวลาอันสมควรจึงได้ยกทัพมาจากทันทัน ขอให้
กองทัพยกไปจึง มีความสุข สดุดีปราศจากภัย อันตรายทุกผู้ทุกนาย
เทอญ ฯ

โดย ภาณุรังษี

แจ้งความ

ณวันเสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ ชาติ
พระเจ้าได้รับตายพระราชหัตถ์เลขานับ ๑ ว่าด้วยการที่จะเสด็จพระ
ราชดำเนินไปบางปิ่นนั้นเป็นแน่เหมือนที่ได้บอกไว้ในแผ่นที่ ๒๕ คือ
ณวันเสาร์ เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ เวลาเช้า
โมง ๑ หรือ ๒ โมงตามเคย จะได้เสด็จเรือพระที่นั่งใหญ่สองชั้น
สำหรับประพาสเล่น ออกจากท่าราชวรดิษฐ์ ล่องขึ้นไปตามลำน้ำ
จนถึงตรัง บางที่จะประทับณวัดปากอ่าวบ้าง แต่ยังไม่ทรงทอด
พระภูมิก่อน เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่าวันเสด็จพระราชดำเนิน
จะต้องทวนน้ำขึ้นไปกว่าจะไปถึงเกาะบางปิ่นก็จะค้ำนัก จึงทรง
เปลี่ยนเสียเป็นวันเสาร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๑ จะทรงทอดพระภูมิก่อน
ณวัดชุมพุกนิกายารามณเกาะบางปิ่น แต่ประทับแรมอยู่ที่พระที่นั่ง
โศภนาลัยที่พาดนั้น ครั้นณวันอาทิตย์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑ จะ

ได้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปณกรุงเก่า ทอดพระกฐินวัดเสนาสนาราม
ที่ ๑ วัดวรนาถรังสรรค์ที่ ๒ แล้วเสด็จกลับมาจากเดิม ทรงทอด
พระกฐินวัดพนัญเชิงที่ ๓ แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินต้องกลับลงมา
แรมพระที่นั่งโศภนราชพิพิธอาสน์เกาะบางปอิน

แผ่นดินที่ ๓๐   ณวันจันทร์ แรม ๔ ค่ำ จะได้เสด็จพระราชดำเนินไป
ออกวันอังคาร
ขึ้น ๑๓ ค่ำ   ณกรุงเก่าอีก ทอดพระกฐินวัดสุวรรณดารารามที่ ๑ แล้ว
เดือน ๑๑   เสด็จไปทางคเมืองเป็นประทักษิณเข้าคตองเมือง ประทับ
ทอดพระกฐินวัดขุนญวนที่ ๒ วัดคำตาปุ่นที่ ๓ แล้วเสด็จกลับมาจาก
หน้าวังจันทร์เกษม มาประทับแรมณเกาะบางปอิน ณวันอังคาร แรม
๕ ค่ำ   เสด็จพระราชดำเนินกลับต้องลงมาตามตำนาน ประทับแฉะทรง
ทอดพระกฐินวัดบางพิงที่ ๑ วัดสนามที่ ๒ วัดรามัญราชอารามที่ ๓
วัดปากข้าววที่ ๔ แล้วก็ต้องกลับลงมากรุงเทพมหานคร ประทับทำ
ราชวรดิษฐ์ เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระบรมมหาราชวัง ณวันพุธ
แรม ๒ ค่ำ   ก็จะได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระกฐินบก แต่การที่
จะเสด็จพระราชดำเนินทอดพระกฐินบกนี้ ข้าพเจ้าจึงจะบอกกำหนด
มาให้ทราบต่อภายหลัง อนึ่งการที่จะเสด็จทอดพระกฐินกรุงเก่านี้ก็
เปนกระบวนเรือกลไฟอย่างเช่นมุกดาายนเหมือนกัน แด่แต่ครั้งนั้นตาม
ธรรมเนียม ฎาฟรอกโกตเปนคั้น ขอท่านทั้งหลายจงได้ทราบเทอญ

ผู้จัดการพิมพ์

เจ้าพระยาภูธราภัยยกทัพ

วันอาทิตย์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีมุนต์ปีศักราช ๑๒๓๗ เวลาค่ำ
 โมงเศษ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้า ฯ ให้พระเจ้าหน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าไปทรงจุดเทียนแดงปฏิบัต
 พระสงฆ์ที่พระราชนิพนธ์ในการพิธีโชตนทวาร ซึ่งเจ้าพระยาภูธรา
 ภัยแม่ทัพจะได้ยกทัพไปนั้น ครั้นเวลาเที่ยงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งมณเฑียรราชอุปบัติ
 ชนทรงพระราชมานเสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมที่ตำบลดอนศิษ
 แดงเสด็จตั้งประทับในเรือพระที่นั่งมิกนิก พอกองทัพเจ้าพระยาภูธรา
 ภัยซึ่งได้ยกออกจากท่าบ้านตองตงไปนั้นถดถอยมา เรือเจ้าพระยา
 ภูธราภัยแม่ทัพก็เข้าเทียบที่เรือพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ก็พระราชทานนาตั้งขแดทรงเจิม แดพระราชทานซองทองคำประดับ
 เพ็ชรของหนึ่ง แดวงจพระราชทานพรแก่เจ้าพระยาภูธราภัยเสร็จแล้ว
 ก็ถอยเรือออกจากเรือพระที่นั่ง ต้นขื่อไชยแดให้แล้ว ก็ยกไป
 ออกประตูที่พิธีโชตนทวาร เรือนายทัพนายกองทั้งหลายนั้นก็ยกตาม
 เปนลำดับไปประมาณสัก

แผ่นที่ ๓๑ ๘๐ ตำเศษ ครั้นถึงกองทัพแล้วเวลาบ่ายโมงเศษ พระ
 ออกวันอังคาร
 ๓๓ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จพระราชดำเนิน เข้าในพระ
 เดือน ๑๑ บรมมหาราชวัง แดการยกกองทัพครั้งนพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ฟรอกโก๊ตอย่างทหาร แดทรงถ่าย
 ด้พายอย่างทหารด้วย แต่ตราเครื่องราชอิสริยยศนั้น ทรงคิดพระทรง
 มิได้ทรงถ่ายด้พาย มีตราบนพระคณาชวราภรณ์ดวงใหญ่ดวง ๓ กับตรา
 ดวงเล็ก ๆ ห้อยกับแพรท่งฝ้ายด้ายต่างประเทศก็ทรงท่งด้ พระบรม
 วงศ์านุวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยนั้นสวมเสื้อฟรอกโก๊ต แต่คิด
 ตราดวงเล็ก ๆ บ้าง ไม่ได้คิดบ้าง (แต่การซึ่งเจ้าพระยาภูธรราชย์ที่
 สมุหนายกยกทัพครั้งนั้น ข้าพเจ้าจะแจ้งความให้ละเอียดค่อภายหลัง)
 แต่ในเวลาเช้า ๓ โมงเศษจนนั้น พระตั้งสักเข้ารับบิณฑบาตในพระ
 บรมมหาราชวัง แต่ฉันทพระที่นั่งคูศิตาภิรมย์ ๑๑ รูป ตามธรรมเนียม
 ซึ่งมีทุก ๆ วัน แต่ในเวลา ๔ โมงเศษนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศ์ข้าราชการ
 ราชการเข้าไปเฝ้าตามธรรมเนียม ประทับอยู่จนเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น
 โดย ก. ม. นเรศวรฤทธิ

แจ้งความ

ด้วยในหนังสือแผ่นที่ ๘ ว่าด้วยการตั้งพระราชพิธีสถาปนา
 (พระบรมศพขององค์ ๑) นั้น คนทำพิมพ์ผิดเป็นอาวูไป ที่จริงนั้น
 เป็น (พระชนนียก) คือชนเฝ้าหน้าตามธรรมเนียมจึงถูก ขอท่านจงได้
 ทราบเทอญ

ผู้จัดการพิมพ์

ข้าพเจ้าผู้มชอในท่ายหนึ่งขอแจ้งความให้ทราบ ด้วยเมื่อ
 แผ่นที่ ๒๘ ข้าพเจ้าได้ตงถึงเรือเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงยกออก
 จากกรุงเทพฯ แต่เมื่อเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงมาจอดเทียบณ
 เรือพระที่นั่งน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใต้พระราชทานนาพระ
 มหาสังข์ขอตราฉิวแด่ทรงเจิม หน้าแถมเมื่อเจ้าพระยามหินทร ศักดิ์ธำรง
 ก่อนแล้วจึงได้พระราชทานพรต่อไป ข้าพเจ้าดื่มไปมิได้ตรวจให้แน่
 นอนไม่ ข้าพเจ้าขอโทษท่านเสียเถิด

โดย ภาณุรังษี

ณวันจันทร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีกุน ตรีศก เวลาค่ำ ๔
 โมงเศษ พระดงษ์วัดราชบูรณะ ๖๖ รูป มีพระมีฎกโกศตเป็นต้น
 เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง แด่พระดงษ์ ๓๐ รูปวัดพระ
 เขตพนมพระมณฑลเทพเป็นต้น รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งดุสิตา
 ภิรมย์ตามธรรมเนียม ครั้นเวลาบ่ายโมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งมณฑลเทวราชอุปบัติ สัมเด็จพระเจ้าบรม
 วงศ์เธอเจ้าฟ้ามหาดา กรมพระบำราบปรปักษ์เสด็จเข้าไปเฝ้าอยู่
 จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จกลับออกมา ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ
 เสด็จออกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง
 ข้าราชการเข้าไปเฝ้า

แผ่นที่ ๓๒ ทูลตของรดีพระบาท คนที่ได้เข้าไปเฝ้า^{๕๕} พระองค์
 ออกวันพร^{๕๖}
 ษณ ๑๔ ๓๑ เจ้าเกษมสันตโศภาศย์ ๑ พระองค์เจ้าศรีวิดิทธิรังไชย ๑
 เดือน ๑๑ พระองค์เจ้ามุนษุยนาคมานพ ๑ พระยาเจ้าแสนยบดี ๑ พระ
 ยาศรีรังหเทพ ๑ พระยามหามนตรี ๑ พระยาอภัยรณฤทธิ ๑ พระยา
 พิพัฒโกษา ๑ พระยาอินทราธิบดี^{๕๗}ที่หราชรองเมือง ๑ พระยาธมม
 บรานุรักษ์ ๑ เจ้าหมื่นไวยวรนารถ ๑ เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี ๑ เจ้า
 หมื่นศรีสวัสดิรักษ์ ๑ พระไพรัชพากย์ภักดี ๑ พระอมรวดีไชยสังวเดช ๑
 พระเทพมธุ ๑ พระนรินทรราชเสนี ๑ พระศรีกาพธมม ๑ พระด้าม
 ภพพ่าย ๑ หดวงพิณิจจักรภักดี ๑ กับหดวงขุนข้าราชการอีกหลาย
 นายเข้าไปเฝ้า^{๕๘}อยู่ณที่นั้น พระยาศรีรังหเทพได้กราบทูลนำข้าราชการ
 หัวเมืองทุกเด้า ๆ ถวายของแด่^{๕๙}พื้นไม้ ทรงครัด^{๖๐}ประภาษกับด้วยขุน
 นางข้าราชการอยู่จนเวด้ายาค่ำ^{๖๑}แล้วนาน พวกขุนนางถวายบังคมตา
 กดับ แต่พวกเจ้าแตขุนนางซึ่งเคยเฝ้า^{๖๒}ไปรเวต^{๖๓}นนยงเฝ้า^{๖๔}อยู่^{๖๕}ที่นั้น ครน
 ขุนนางกดับออกมาแล้วประมาณ ๑๕ นินิต ^{๖๖}ธมเด็จพระเจ้าน้องยา
 เชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ พระเจ้าน้องยาเชอ กรมหมื่นนนเวศ
 วรรฤทธิ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ พระบาท
^{๖๗}ธมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ^{๖๘}ประทับทรงครัด^{๖๙}ประภาษอยู่^{๗๐}ที่นั้นจนเวดาท่ม
^{๗๑}นานจึงเสด็จ^{๗๒}ชน พระบรมวงศานุวงศ์แตข้าราชการถวายบังคมตากดับ
 ออกมา

แจ้งความ

ด้วยข้าพเจ้าได้เข้าไปด้วยการถือนำพระพิพัฒน์สัตยา ในหนังสือ
พิมพ์ซึ่งตง ฅนวนังการ เดือน ๓๐ แรม ๑๔ ค่ำ นั้น ยังมีข้อความ
ซึ่งผิดอยู่หลายอย่าง คือแผ่นที่ ๕ ที่ข้าพเจ้าว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการนั้น หาได้ทรงจุดไม่ ทรงพระ
กรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญทรงจุด
ประการหนึ่งข้าพเจ้าได้เข้าไปว่าพระเจ้ายบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศ-
วริยาดงกรณ์ ทรงถวายศีลนั้น หาได้ทรงศีลไม่ ด้วยธรรมเนียมซึ่งมี
มาแต่ก่อนนั้น การถือนำพระพิพัฒน์สัตยาไม่ได้ทรงศีลก่อนพิธี พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหาได้ทรงศีลไม่ ที่ข้าพเจ้าว่าทรงศีลนั้นก็เป็น
การผิดไป อีกประการหนึ่งข้าพเจ้าได้เข้าไปในหนังสือพิมพ์ COURT
ซึ่งตง ฅนวนังการ เดือน ๓๐ แรม ๑๕ ค่ำ แผ่นที่ ๖ นั้นว่าด้วยการแต่ง
พระองค์ ในการถือนำ-

แผ่นที่ ๓๓ พระพิพัฒน์สัตยานั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
ออวันพธ พระภาษาเยียรบับชาวนั้นผิดไป วันนั้นพระบาทสมเด็จพระ
ชัน ๑๔ ค่ำ พระเจ้าอยู่หัว ทรงพระภาษาพันชาวเขียนทอง ขอท่าน
เดือน ๑๑ ทรงปวงจงทราบเทอญ

โดย เกษมสันต์โสภาคย์

ฅนวนังการ เดือน ๓๑ ชัน ๓๓ ค่ำ ปีกุนต์ปดศัถ จุศศัถราช

๑๒๓๗ เวลากลางวัน ๓ โมงเศษ พระสงฆ์เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหา
 ราชวัง แต่ได้รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ ครั้นรับ
 พระราชทานฉันทแล้วก็กลับไปวัด ครั้นเวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาท
 สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่งมุนด์สถานบรมอาสน์ มีเสด็จ
 อาตมาค์เคอ^๑ แดงกับคันตอพดัดแถมเสด็จเคอเคอวิตัน กับข้าราชการ
 คือ พระยารามกำแหงกับท้าววงศ์โมสรเป็นต้น เข้าไปเฝ้าในพระที่นั่ง
 เข้าทางพระทวารพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุปบัติ แล้วกลับออกมา
 ประมาณสักสองสามมिनิต พระยาไชยสุรินทรก็เข้าไปเฝ้าทูลต่อของขลุ
 พระบาท แล้วกลับออกมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จขึ้น
 ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับ
 ณพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุปบัติ เจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์ จึงเข้าไป
 เฝ้าทูลต่อของขลุพระบาทอยู่ประมาณสัก ๒๐ มินิต กลับออกมา แล้ว
 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ คำว่าสั่งให้มหาดเล็กเชิญพระ
 บรมวงศานุวงศ์กับข้าราชการที่เคยเฝ้า ก็เข้าไปพร้อมกันในทันใดนั้นมี
 พระยาจำแลนย ๑ พระยาศรีวิถึงเทพ ๑ พระยาพิพัฒน์ ๑ พระยาไชยภัก
 ๑ พระยามหามนตรี ๑ กับข้าราชการอีกมาก สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ตรัสประภาษกับข้าราชการอยู่จนย่ำค่ำ จึงมีพระบรมราชโองการ
 โปรดเกล้า ฯ ให้ข้าราชการกลับออกมา พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข่า
 ราชการที่ยังเหลืออยู่นั้น มีสัมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษี

๑ ชาวต่างประเทศกับข้าราชการที่เข้าเฝ้าตอนกลางวัน ในเวลาที่สร้างสายโทรเลข

ตั้งวางวงศ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีสวัสดิ์ทรงไชย ๑ พระ
 เจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ
 พระองค์เจ้านุชยนาคมานพ ๑ พระองค์เจ้าสายสนธิทวงศ์ ๑ เจ้าหมื่น
 ศรีสวัสดิ์ ๑ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ เจ้าหมื่นสรพรเพ็ชรภักดี ๑ พระอมร
 วิสัยศิริเดช ๑ หม่อมเจ้าปรีดา ๑ หาดวงพินิจจักรภณศา ๑ แล้วพระ
 ราชทานสัญญาบัตรให้กับนายจำเริญ บุตรพระยาอภัยนัถราภักดีให้เป็น
 ขุนอินทรักษาดัตถกรมช่างทหารใน ๑ กับอีกคนหนึ่งโปรดพระราชทาน
 ให้เป็นขุนเทพพยากรณ์ในกรมโหร ๑ จนเวลาทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้น ข้าราชการก็กลับออกมา

โดย ทองแถมถวัลยวงศ์

แจ้งความ

ด้วยได้บอกเมื่อแผ่นดินที่ ๓๐ ว่าด้วยเสด็จพระราชทานพระกรุณิน
 ที่ว่าจะเสด็จวัดสนามน้อยไป ด้วยวัดสนามน้อยอยู่ในคลองดำมากนัก
 เสด็จไม่ได้ ขอท่านได้ทราบเทอญ

ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นดินที่ ๓๔

ออกวันพฤหัสบดี

ขึ้น ๑๕ ค่ำ

เดือน ๑๑

ณวันพุธ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เจ้าพนักงานได้เชิญ

พระพุทธรูปรัตนสังค ขนคองบนพระที่นั่งเสด็จนครใน

พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แด่เชิญพระบรมอัฐิกับพระ

๑ ความตอนนี้เป็นอันคลาด มีแจ้งความบอกแก้ อยู่ในแผ่นดินที่ ๖๐

บรมทนต์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตั้งถ้อยบนบุษบก
ทองคำห้าหาดกถาย ซึ่งตั้งอยู่ข้างซ้ายพระที่นั่งเสด็จนคร ที่รอบบุษบก
นมเครื่องตั้งตรงรอบแถมพระเครื่องตั้งด้วย ครั้นเวลาย่ำ & โมง
เศษ เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากร แดทรงจุดเทียน
นมัสการพระบรมอัฐิ แด้วพระสงฆ์วัดบวรนิเวศ วัดบรมนิวาส
วัดโสมนัส วัดราชบพิธ วัดประทุมวัน วัดสัมพันธวงศ์ วัดศิริอัม-
มาตย์^๒ วัดเครือวัลย์ วัดพิไชยญาติ วัดบุษยาราม รวม ๓๐ วัด เป็น
พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีพระอริยมนต์เป็นประธาน^๓ ครั้นทรงศีลแล้วจึง
ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ก็ได้อุทิศปกรณ^๔ ครั้นแล้วจึงได้ถวายพรพระ
เสด็จแล้วทรงประเคนจ้ำรับพระสงฆ์ รับพระราชทานฉันทแล้วจึงถวาย
พระพรตาทับ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินแก่
พระบรมวงศานุวงศ์ตามเคย แดขุนนางได้เฝ้าในทันทวยเสด็จ แล้ว
จึงเสด็จขึ้น ครั้นเวลาย่ำ ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับที่พระที่นั่ง
สम्मติเทวราชอุปบัติ ข้างหลังของรูปพระบาทเข้าเฝ้าตามธรรมเนียม
เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น เมื่อเวลายามเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร
วินิจฉัย ทรงฉตของพระองค์ฉิ่งฉัตรอย่างพดเรือน แต่มิได้
ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศของคหิงงองค์ใด เสด็จออกทรงจุดเทียน

๑ ความทรงนี้ไม่ชัด มีบอกแก้ไว้ในแผ่นที่ ๖๖

๒ เรียบนามผิด มีบอกแก้ไว้ในแผ่นที่ ๖๖

๓ ความขาด มีบอกแก้ไว้ในแผ่นที่ ๖๖

นมัสการเหมือนเมื่อเวลาเช้า แดพระสงฆ์ ๒๐ รูปที่ฉันเมื่อเวลาเช้าฉัน
 จึงเจริญพระกรรมจักรกัปปวัตน์สูตร แดคาถาอื่นตามธรรมเนียม ครั้น
 จบแล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าเด็ก ๆ ถวายของ แดพระ
 ญาณดมโพธิ์จึงถวายพระกรรมเทศน์ว่าด้วยทานมัย เมื่อจบแล้วจึง
 ทรงทอดผ้าสังคัลป์กรรมแด่ถวายของ กับมุตกัมปิยเป็นราคา ๑๐ ตำดั่ง
 ครั้น แดพระสงฆ์ ที่ถวายกรรมเทศน์แด่ที่สวดมนต์จึงถวายพระพรต
 กถัม เมื่อเวลา ๕ หุ่่มเศษ จึงเสด็จออกทรงราชยานไปประทับที่ท่า
 ราชวรดิษฐ์ ประทับในเรือบัดดั่งกั ดอยพระประทับตามธรรมเนียม
 ไบราณราชประเพณีสืบต่อมา ครั้นเสด็จแล้วจึงเสด็จขึ้นทางพระทวาร
 หน้าพระที่นั่งดมมคติเทวราชอุปบัติ เมื่อเวลาประมาณ ๒ ยามเศษ การ

แผ่นที่ ๓๕
 ออกรวันพฤหัสบดี
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 เดือน ๑๑

ซึ่งมีการสังคัลป์กรรมพระบรมอัฐิในวันนั้น เพราะเป็น
 วันคล้ายกันกับวันประสูติ ในพระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามวิถัจันทรโคจร ในเวลา
 เช้าควรชำระราชการจะสวดมนต์เพื่อรื้ออกโก๊ต ในเวลาเย็นควรจะเป็นอิ-
 นิงเตรศ

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

แจ้งความ

ด้วยเมื่อแผ่นที่ ๒๘ ซาพเจ้าได้บอกถึงเรื่องการที่จะเสด็จพระราช

๑ ความตรงนี้ผิด มีบอกแก้ อยู่ในแผ่นที่ ๖๖

คำเนิรบางปอิน แดทรงทอดพระกฐินนั้นนผดไป บคนทรงพระราช
 คำริหว่า จะทรงเตียงยาคุพระด่งฆทวดเส่นาดน์ ในกกรณตองพระ
 เศษพระคุณพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นวันประสูติ
 ตามโคจรอาทิตย้อย่างยุโรป คือ วันที่ ๑๘ เดือนออกตุเบอ คฤศคคัก-
 ราช ๑๘๗๕ ตรงกับณวันจันทร์เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ ๑๒๓๗ เพราะณ
 วันก็จะไม่พอ กระชนักนนัก จึงทรงเปดียนเตียงใหม่ คือ ณวันเสาร์
 เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ จะเสด็จพระราชดำเนิรออกจากกรุงเทพ ฯ ขึ้น
 ไปประทับแรมอยู่ณบางปอินคั้นหนึ่ง รุ่งชนณวันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม
 ๓ ค่ำ เวตาเข้าจะเสด็จพระราชดำเนิรทอดพระกฐินวัดสุวรรณคาวา
 รามที่ ๓ วัดพนัญเชิงที่ ๒ แดแวงวงจันทร์เกษม ครนเวตาเย็นจะ
 ได้เสด็จพระราชดำเนิรทรงทอดพระกฐิน วัดวรนายกรังสัตว์รคเป็น
 ที่ ๓ แดวกได้ยทรงประพาดที่ทุ่งพะเนียดด้วย เวตาค่ำเสด็จกตบมา
 แรมวงจันทร์เกษม ณวันอังคาร เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ เวตาเข้าจะ
 ได้เตียงพระที่วัดเส่นาดน์าราม แดทรงทอดพระกฐินด้วยเป็นวัดที่ ๑
 แดวกเสด็จพระราชดำเนิรทรงทอดพระกฐินวัดคำตาปุนที่ ๒ วัดขุน-
 ญวนที่ ๓ แดวกได้ยไปที่ทุ่งภูเขาหลวง ทรงประพาดอยู่จนเวตาเย็น
 เสด็จพระราชดำเนิรกตบมาแรมวงจันทร์เกษมอีกคั้นหนึ่ง ครนณวัน
 พุทธ เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ เวตาเข้าจะได้เสด็จพระราชดำเนิรกตบมา
 ประทับเกาะบางปอิน ทรงทอดพระกฐินวัดชุมพนนิกายาราม แด
 แรมอยู่ณเกาะบางปอิน ณวันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ หยุค

ประทับอยู่ณเกาะบางปอิน รุ่งขึ้นณวันศุกร์เดือน ๑๓ แรม ๗ ค่ำ เวลามา
 เข้าเสด็จพระราชดำเนินกลับมาทอดพระกฐินที่แท้จริง วัดบางพิงที่ ๓
 วัดรามัญราชธารามที่ ๒ วัดปากอ่าวที่ ๓ แล้วเสด็จพระราชดำเนิน
 กลับมายังกรุงเทพฯ ๗ วันวันเสาร์ เดือน ๑๓ แรม ๘ ค่ำ กฐินบกเป็น
 กระบวรราบ ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๓ แรม ๙ ค่ำ กระบวรราบ ณ
 วันจันทร์ เดือน ๑๓ แรม ๑๐ ค่ำ กระบวรรถ ณวันอังคาร เดือน ๑๓
 แรม ๑๑ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินที่อื่น ๆ อีกต่อไป แดงการแต่งตัว
 อื่น ๆ อีกเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้น ก็ให้ดูเขาในแผ่นดินที่ ๒๘ หรือ ๓๐ นั้นเทอญ
 ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นดินที่ ๓๖ การทำบุญ วันสังวรคตใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๑๐ อยู่หัว ณวันพฤหัสบดี เดือน ๑๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนดับศก
 แรมค่ำ ๑ จุดศักราช ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ ทรงพระกรุณา
 โปรดให้พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ เสด็จไปทรงประ-
 เคนตำรับพระสงฆ์ ๒๐ รูป (วัดราชประดิษฐ) มีพระธรรมวโรดมเป็น
 ประธาน ซึ่งในวันสังวรคตแห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
 หัวซึ่งนับตามจันทรคติ ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ครั้นเวลาเที่ยง
 เศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่อง
 นมัสการ แล้วทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ไตร พระสงฆ์ ๒๐ รูปก็ดับป-
 กรณ์ แล้วพระธรรมวโรดมถวายขมา พระสงฆ์ก็ดับวัดไฟเพื่อทาดิเม

แล้วพระบรมวโรตมก็ถวายอภิเษก พระตั้งมีสวัสดิภาวะจะคู่พิถวายพระ
 พรดา แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแจกเงิน
 แด่พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้าพนักงานจึ่งนิมนต์พระตั้งมีรอยหนึ่ง เข้า
 ไปสวัสดิ์คตะปกรณาภิธรรมเสด็จปักกรณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
 หัวจึ่งทรงเปิดทองพระคัมภีร์ของคุตริณิกายทศนิบาต ๓๔ ผูก (ซึ่งทรง
 สร้างไว้สำหรับวัดราชบพิธ) กับทรงเปิดทองพระพุทธรูปด้วย แล้วจึ่ง
 ทรงร้อยหูหนึ่งร้อยตำถัดมัจจุจยจตุภาณวารัฐฐฎกา ๘ ผูกเสร็จแล้ว
 จึ่งเสด็จพระราช ดำเนียบประทับ ข้างพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยด้านบูรพา
 ทอดพระเนตรถึงเผือก ซึ่งพระเมืองเทพกับขุนมหาดไทยเมืองพระ
 พิษณุโลกทูลเกล้า ฯ ถวาย แล้วจึ่งเสด็จประทับพระเก้าอี้ ขุนนาง
 ข้าราชการเฝ้าประมาณครู่หนึ่ง เวลาย่ำโมงเศษเสด็จขึ้น ในเวลา
 เช้านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระบัญชาแดงฉดของพระองค์
 ชาวตามธรรมเนียมพระ พระบรมวงศานุวงศ์นั้น บ้างก็ทรงแดง
 ฉดของพระองค์ชาว บ้างก็ทรงฟรอกโก๊ตตามธรรมเนียม ข้าราชการ
 สวมเสื้อฟรอกโก๊ต เวลายามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 ออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วพระ
 ตั้งมีสวัสดิ์พระพุทธรูป สวดมนต์คตถกขณัฐครเป็นต้น ครั้นสวดจบ
 แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าซึ่งจะตั้งปักกรณ พระ
 ตั้งมีสวัสดิ์ปักกรณ ครั้นแล้วจึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้ พระเจ้าน้องยา
 เเรอทรงพระเยาว์ไปถวายรูปเทียนหมากพดู่แด่พระตั้งมี แล้วจึ่ง

ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการททรงธรรม พระสุคุณคณาภรณ์กถาย

แผ่นที่ ๓๓ คัด แด้วถวายเทศน์าคัดมัย ครั้นจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ออกรับศุกร์
 เดือน ๑๑ พระเจ้าอยู่หัว จึงทรงถวายผ้าไตรแด้วถวายของไทยธรรม
 แรมค่ำ ๑ ต่าง ๆ แด้วจึงทรงพระกรุณาโปรดให้ไปรับผ้าที่พระบรม
 วงศ์านุวงศ์ฝ่ายในถวาย แด้วพระสงฆ์กถายอภิเษกชะวะศุภพิแด
 ถวายพระพรดา เวลา ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 ออกทางพระทวารเทเวศร์ประทับเกย ทรงพระที่นั่งราชยาน เสด็จไป
 ประทับพระที่นั่งมณฑลภักทธาราชวศิษฐู ทรงดอยประทับอยู่จนเวลา ๕
 โมงเศษ เสด็จขึ้นทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ใน
 เวลาค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระบัญชาแดงฉดของพระ
 องค์ชาว พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการดวมเสื่ออิฉนิงเดรศ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีกุนต์ปศศก จุดศักราช
 ๑๒๓๗ เวลาค่ำ ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
 ออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการ
 ซึ่งเขาไปเฝ้าฉน คอ สมเด็จพระเจ้านองยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่าง
 วงศ์ ๑ พระองค์เจ้าฉายฉนทวงศ์ ๑ หม่อมเจ้าปรีดา ๑ เจ้าหมื่นศรี
 ด้รวิษ ๑ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ พระอมรวดียัศร์เดช ๑ หดวง

พินิจจักรภินท์ ๑ เฝ้าอยู่จนเวดงาท่มเค็ชเด็คจัน

แจ้งความ

หนังสือพิมพ์ซึ่งออกณวันเด้าร์ เดือน ๑๓ ๕๓๑ ค่ำ ว่าด้วย
เจ้าพนักงานเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนม์พรรษาวัน ในพระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัย ๑ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ ซึ่งคงพระนิรันตรายอยู่นั้น ข้าพเจ้าได้ว่า
แต่ ๔ พระองค์ ยิ่งขาดอยู่ ๓ พระองค์ คือ ของกรมสมเด็จพระ
อมรินทรามาตย์ ๑ กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราามาตย์ ๑ กรมสม-
เด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ ๑ ซึ่งคงบนโต๊ะเดียวกัน ขอท่านทั้งหลาย
จงได้ทราบเทอญ

สมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารินทร์ ข้าพเจ้าได้เปนกรม
สมเด็จพระนนิลไป กับสมเด็จพระเจ้าบรมโยธิกาเชอนั้น ข้าพเจ้าได้เปน
กรมสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์โยธิกาเชอนั้นนนิลไป สมเด็จพระนางโสมนัด
ฉิมนาดันนั้น ข้าพเจ้าได้แต่พระนางโสมนัดนั้นนนิลไป กับที่ข้าพเจ้าได้
ว่ากรมพระราชวงศ์ ๔ พระองค์นั้น เปนการไม่ถูก ควรต้องว่าใน
พระราชวังบวร ๔ พระองค์ ขอท่านทั้งหลายจงได้ทราบเปนแน่เทอญ

โดย มนุษยนาคนานพ

แจ้งความ

แผ่นที่ ๓๘

ออกวันศุกร์

เดือน ๑๑

แรมค่ำ ๑

ด้วยเมื่อแผ่นที่ ๓๕ ได้ว่าถึงเรื่องเสด็จพระราชดำเนิร

บางปิ่นแตกรุ่งเก่านน ทวนท์ ๑๘ เดือน ออกตุเบอ ๑๘๗๕

ตรงกับวันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำนั้นผิดไป คนเรียง

หาเข้าใจไม่ ผิดนันทตรงแรม ๒ ค่ำ แต่ควรจะเป็น ๕ ค่ำเท่านั้นจึงจะ

ถูกต้อง อนึ่งวันไหนที่กำหนดอีกต่อไป ที่จะได้เสด็จทอดพระกริณนที่

ต่าง ๆ นั้น ผิดหมดคาดเคลื่อนไป ขอท่านจงเชื่อใจ หมายถึงแต่

คำเกิดจึงถูกกัน แต่ข้าพเจ้าได้แต่งด้านนวนว่า (เดย) หลาย ๆ คำ

นั้นไม่ผิด ด้วยในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ได้ทรงว่า

เดยนั้น ดูเป็นคนไม่มีสติ ไปไหนก็เดินเดยไปตามที่ใช่ไม่ได้ เพราะ

ฉนั้นข้าพเจ้าผิดอยู่ ข้าพเจ้าขอโทษท่านเสีย อนึ่งในเวลาดวงนี้ (คือ

วันเสาร์ เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ ๑๒๓๗) พวกแต่งหนังสือพิมพ์ จะ

ต้องไปตามเสด็จพระราชดำเนิรบางปิ่นแตกรุ่งเก่าเสียหมด ข้าวราช

การจะต้องค้างอยู่มาก เมื่อเวลาเสด็จกลับจึงจะส่งต่อทอยไปให้ท่าน

ทราบ แต่หนังสือพิมพ์คงจะไม่หยุด ด้วยจะส่งจำนวนที่จะเสด็จพระ

ราชดำเนิรทรงทอดพระกริณนกรุงเทพ ฯ แต่จำนวนพระดั่งหม้นอกกรุง

แต่ในกรุง แตรายงานที่พระยามหามนตรีได้จัดการที่จะเสด็จพระราช

ดำเนิรในคราวนี้ด้วย ข้าวราชการจะต้องหยุดหลายวันก่อน แต่พวก

แต่งหนังสือจะต้องขอตาท่านผู้ใดรับหนังสือที่ยังอยู่ในกรุงเทพ ฯ น

โดย ผู้จัดการพิมพ์

ประกาศแก่ส่วนพระราชกุศล

คัดจากโรงพิมพ์หลวง

ด้วยพระองค์เจ้ามยุรฉัตรมาทพ รัชพระราชโองการได้เกล้าฯ
 ให้แม่พระราชกุศลมายังพระเจ้าพินางเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ พระ
 เจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าตูกเธอ ซึ่งจะได้ไปตามเสด็จพระราชดำเนิน
 พระราชทานพระกฐินกรุงเก่าครั้ง ด้วยณวันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม
 ๔ ค่ำ เป็นวันออกศุภเขตที่ ๑๘ ซึ่งเป็นวันประสูติของพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามศัริยคติภาค อนึ่งวัดเสนาธนาภิราม วัด
 ชุมพตนิทายาราม ๒ พระอาราม^๕ เป็นของพระบาทสมเด็จพระจอม
 เกดเจ้าอยู่หัวทรงสร้างไว้ ก็ในครั้ง^๕ วันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม ๔
 ค่ำจะได้พระราชทานพระกฐินวัดเสนาธน์ แด่จะได้^๕ พระสงฆ์
 สดับปกรณ์ ทำบุญถวายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์^๕ ๒ พระอาราม^๕ ขัดต้นอยู่หาใคร
 จะได้ไทยธรรมสิ่งใดไม่ จึงให้ขอแรงพระเจ้าพินางเธอ พระเจ้าน้อง
 นางเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าตูกเธอ จัดหาของถวายพระ
 สงฆ์วัดเสนาธนาภิราม ๑๒ รูป เทศนา^๕ กฐินรูปหนึ่ง รวม ๑๓ รูป^๕
 คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ

แผ่นที่ ๓๕ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์เทศาภิบาล ๓ กรมหมื่นนเรศวร
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๑๑
 แรมค่ำ ๑

วรฤทธิ ๓ พระองค์เจ้าด้วงดีประวศ ๓ รวม ๒ องค์ของ
 ถวายพระรูปหนึ่ง พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ๓ พระ
 องค์เจ้านุชยนาคมานพ ๓ รวม ๒ องค์ของถวายพระรูปหนึ่ง พระ
 องค์เจ้ากาพย์กนกวิเศษ ๓ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลย์วงศ์ ๓ รวม ๒
 องค์ของถวายพระรูปหนึ่ง พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๓ พระองค์
 เจ้าเต๋วภาณุองค์วี ๓ รวม ๒ องค์ของถวายพระรูปหนึ่ง พระองค์เจ้า
 ยิงเขาวตักษณ ๓ พระองค์เจ้าบุญจบเบญจมา ๓ รวม ๒ องค์ของ
 ถวายพระรูปหนึ่ง พระองค์เจ้ากรรณิกาแก้ว ๓ พระองค์เจ้าจักร
 เจริญ ๓ รวม ๒ องค์ของถวายพระรูปหนึ่ง พระองค์เจ้าบุษบงเบิก
 บาน ๓ พระองค์เจ้าสุมาตย์มารศรี ๓ รวม ๒ องค์ของถวายพระ
 รูปหนึ่ง พระองค์เจ้าสุนันทากมารวิเศษ ๓ พระองค์เจ้าด้วงจันทนา ๓
 รวม ๒ องค์ของถวายพระรูปหนึ่ง พระองค์เจ้าอรทัยเทพกัญญา ๓
 พระองค์เจ้าจันทนาอนุวงศ์ ๓ รวม ๒ องค์ของถวายพระรูปหนึ่ง พระองค์
 เจ้านารีรัตน ๓ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี ๓ รวม ๒ องค์ของถวาย
 พระรูปหนึ่ง พระองค์เจ้าไฉนบัณฑิต ๓ พระองค์เจ้านราภรณ์
 ประภา ๓ รวม ๒ องค์ของถวายพระรูปหนึ่ง พระองค์เจ้าศรีวิชัย
 ดักษณ ๓ พระองค์เจ้าสุวพักตร์วิเชียร ๓ รวม ๒ องค์ของถวาย
 พระรูปหนึ่ง รวมพระเจ้าพนางเชอ พระเจ้านางเชอ พระเจ้านาง
 ยาเชอ พระเจ้าตูกเชอ รวม ๒๕ พระองค์ กษัตริย์ ๓ ไทยธรรม

รวมกันพระองค์เจ้า ๒ พระองค์ถวายพระตั้งรูปหนึ่ง ตามแต่จะหา
ของสิ่งใดได้ให้หายๆ ตั้ง ถึงจะมีผ้าตัดปักกรณบ้างก็ได้ตามควร วัน
อังคาร เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ จะได้พระราชทานพระปฏิมาวัดชุมพลนิก-
กายารามนั้น พระตั้งมี ๑๘ รูปพระราชทานหน้า ๑ รูป รวม ๒๐ รูป
ให้หาสิ่งของไทยรวบรวมพระองค์ละ ๔ ตั้ง ถวายพระตั้งมีได้รูปละ ๕ ตั้ง
แต่ตั้งของนั้นจะเหมือนกันทั้ง ๔ ตั้งฤาจะแตกต่างกันบ้างก็ได้ แต่ไม่เอา
ของมีราคามากเป็นแต่พอใช้ เหมือนโคมน้ำมันปริศโคโรเดียมอย่าง
เสดเป็นต้น แต่ต้องหาเรียงๆ พระองค์กันองค์ละ ๔ ตั้ง ถ้าพระเจ้าพ
นางเชอ พระเจ้านางเชอ พระเจ้านงยาเชอ พระเจ้าตูกเชอ
ได้ทราบความตามหมายนแวด ให้จัดของขนไปให้พร้อมกันตามรับตั้ง
หมายมาณวันศุกร์ เดือน ๑๑ แรมค่ำ ๓ ปีกุนตีปศุศก ศักราช ๑๒๓๗
โดยพระบรมราชโองการ

มนุษย์นาคมานพ

แผ่นที่ ๔๐
ออกวันเสาร์
แรม ๒ ค่ำ
เดือน ๑๑
วันศุกร์ เดือน ๑๑ แรมค่ำ ๓ ปีกุนตีปศุศก ศักราช
๑๒๓๗ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุด
เทียนเครื่องนมัสการ แดงพระธรรมเจดีย์ถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้ว
ก็ทรงประเคนพระตั้งมี ๒๖ รูปที่รับพระราชทานนั้น เจ้าพนักงานภูษา
มาตา จึงเชิญพระบรมอัฐิ แดงพระอัฐิขึ้นประดิษฐาน บนพระที่นั่งเสด็จ-

๓๖ พระโกษรฐ แดพระอรุณตบณโตะจีนข้างพระที่นั่งเสด็จนคร
 ด้านควนคอกอีก ๖ พระโกษรฐ ครั้นพระสงฆ์นั้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 จึงเสด็จมาทอดผ้าบังแดดผาดตากพระสงฆ์ ๓๖ รูป
 สดับปกรณ์ พระบรมอรุณแดพระอรุณ ซึ่งประดิษฐานไว้บนพระที่นั่งเสด็จ
 นครพนม เสด็จแสดวกกตบไปยงที่เดิม แดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จมาทอดผ้าบังแดดผาดตากอีกครั้งหนึ่ง พระสงฆ์ ๖ รูปสดับปกรณ์
 พระอรุณ ซึ่งตั้งไว้บนโตะจีนข้างพระที่นั่งเสด็จนครด้านควนคอก
 แดถวายยถาดัพพิ์พ้อทาสีเมอติเรกแดถวายพระพรดา เจ้าพนักงาน
 กรมตั้งฆกาภิมนต์พระสงฆ์ ๕๐๐ รูป เข้ามาสดวกสดับปกรณ์ภิธรรม
 สดับปกรณ์ แดถวายยถาดัพพิ์แดถวายพระพรดา ชุณนางก็เข้าไป
 เฝ้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึง
 พระราชทานสัญญาบัตรให้หัดวงวิสูตรโกษาเป็นพระศิริการภักดี แด
 พระเจ้านองยาขอ พระองค์เจ้าคคินางคยุดคเข้ามาเฝ้าถวายบังคมดา
 ผนวชแดวกเสด็จชน ครั้นเวดาม่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งมมคติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์
 แดข้าราชการเข้าไปเฝ้าตามธรรมเนียม จนเวด ๕ โมงเศษจึงเสด็จชน
 เวด ๔ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง
 อมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระโพธิวงศ์ถวาย
 พระธรรมเทศนาภาวนามัยกุดศกถา ครั้นเทศน์จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว ถวายขอของไทยธรรม แดพระองค์เจ้าทวดถอยตลก

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่เข้าไปถวายบังคมตามพร แด้วเด็ด้จ
ตงตอยพระประทับแด้วเด็ด้จข

โดย สวัสดิ์ติประวัต

แผ่นที่ ๕๑ ดวยเมอแผ่นที่ ๓๗ นั้น ได้วถึงเรื่องข่าวราชการในพระ
วันเสาร์ บรมมหาราชวง ที่พระบรมวงศานุวงศ์เข้าไปเฝ้าในพระ
แรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๑ ทนงธมมคิเทวราชอุปบคณ คนเรียงคกเสี้ยยงชาตพระ
องค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ ๑ พระองค์เจ้ามณูชยนาคมานพ ๑ สของ
องค์ท่านน ขอท่านจงได้ทราบเทอญ

โดย ผู้จัดการพิมพ์

รายงานซึ่งพระยามหามนตรีจัดการที่จะเด็ด้จพระราชดำเนียรทรง
ทชตพระกฐินณบางปอินแดกรุงเก้ว จะเด็ด้จพระราชดำเนียรพระราช
ทานพระกฐินเกาะบางปอินกรุงเก้ว ณวันเสาร์ เดือน ๑๓ แรม ๒ ค่ำ
ปีกุนต์ปีคศักันนั้น ได้จัดกรมตำรวจในชวา ๒๕ ใหญ่ชวา ๒๕ ดนม
ช้าย ๒๐ พตพันช้าย ๓๐ รวม ๘๐ ทหารทองปถาย ๓๐๐ ปถาย
หอก ๕๐ แตรวงใหญ่ ๓๕ รวม ๓๘๕ รับเด็ด้จที่เกาะบางปอิน ณวัน
อาทิตย์ เดือน ๑๓ แรม ๓ ค่ำ วัคส์ุวรรณที่ ๑ กรมพระตำรวจใน
ช้าย ๒๕ ใหญ่ช้าย ๒๕ พตพันชวา ๓๐ รวม ๖๐ กรมทหารทองปถาย
๓๐๐ แตรวง ๓๐ รวม ๓๓๐ รวม ๓๘๐ ได้จัดเรือพระทงทองทง
แห่งทรง เรือแกงกุดันรอง แขงทหารมหาดเด็ก ๒ เรือม่วง ๒ เรือ

ทหารกรมทองปลาดายนำ ๒ เรือตำรวจดำหนึ่ง เสด็จพระราชดำเนิ
 ทางคดของริมคันโพธิ์บ่อเพ็ชร ประทับวัดสุวรรณที่ ๓ แล้วเสด็จพระ
 ราชดำเนิรกลับทางเดิม เสด็จขึ้นไปประทับวัดพนัญเชิงที่ ๒ ให้กรม
 ตำรวจหน้าหลังทหารที่วัดสุวรรณ รับขึ้นไปคอยรับเสด็จที่วงจันทร์
 เกษม แล้วให้กรมทหารปืนปลาดายหอก ๕๐ แตร ๓ กดอง ๓ รวม ๕๒
 กับกรมพระตำรวจนอกขวา ๒๐ ด้นมขวา ๒๐ ทนายเดือกซ้าย ๓๐ รวม
 ๕๐ รับวัดพนัญเชิงที่ ๒ แล้วให้รับไปล้อมวงที่ทุ่งพระเนียดด้วย วัด
 วนายกที่ ๓ เกณฑ์ทหารข้าหลวงเดิม ๕๐ แตร ๓ กดอง ๓ รวม ๕๒
 กรมพระตำรวจนอกซ้าย ๒๐ ทนายเดือกขวา ๓๐ รวม ๓๐ รวม ๘๒
 เรือพระที่นั่งเอกาทศพายมรับวัดที่ ๓ เสด็จพระราชดำเนิรกลับ แล้วให้
 รับขึ้นไปรับเสด็จล้อมวงที่ทุ่งพระเนียด เสด็จพระราชดำเนิรกลับจากทุ่ง
 พระเนียดประทับวงจันทร์เกษม ให้กรมพระตำรวจหน้าหลังทหาร มา
 ล้อมวงรับเสด็จประทับที่วงจันทร์เกษมให้พร้อมกัน ครั้นรุ่งขึ้นวัน
 จันทร์ เดือน ๑๓ แรม ๔ ค่ำ เวลาเช้าเสด็จพระราชดำเนิรโดยทาง
 สัตถमारค วัดเสนาสน์ที่ ๓ เกณฑ์กรมทหารทองปลาดายแท้เสด็จ ๑๐๐
 แตรวง ๓๐ รวม ๑๓๐ พระตำรวจนอกขวา ๒๐ ด้นมขวา ๒๐ รวม
 ๔๐ ทนายเดือกซ้าย ๓๐ ขวา ๓๐ รวม ๒๐ รวม ๖๐ รวม ๑๙๐ แล้ว
 ก็ให้กรมพระตำรวจทหารคอยแห่รับ คอยแห่ตั้งเสด็จที่วงจันทร์เกษม
 ด้วย วัดศาลาปูนที่ ๒ ให้ทหารปืนปลาดายหอก ๕๐ แตร ๓ กดอง ๓
 รวม ๒ รวม ๕๒ กรมพระตำรวจนอกซ้าย ๒๐ พดพิณขวา ๓๐ รวม ๓๐

แผ่นดินที่ ๔๒
ออกวันอาทิตย์
แรม ๓ ค่ำ
เดือน ๑๑

รับเสด็จ วัดศาลาปูนที่ ๒ วัดขุนญวนที่ ๓ เกณฑ์
กรมทหารข้าหลวงเดิม ๕๐ ทหารแคว ๓ ทหารกตอง
๓ รวม ๕๖ พระตำรวจในซ้าย ๒๕ ตำรวจใหญ่
ซ้าย ๒๕ ทนายเดือกซ้าย ๓๐ รวม ๖๐ รวม ๑๑๒ รับวัดขุนญวน
ที่ ๓ แล้วเสด็จตั้งเรือกลไฟเป็นพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินออกทาง
คลองหัวแหลมท้ายเมือง ขึ้นไปตามลำน้ำถึงปากคลองวัดกุฎีเขาทอง
ถวายเรือ (พระที่นั่งแก้ว) ทองทั้งแท่งเป็นตำทรง เก่งกุดนรทรง
เกณฑ์ทหารกรมทองปลายน้ำเรือดำบนพาย ๒ ลำ เรือตำรวจหน้า
ลำ ๓ เรือดำบนทหารมหาดเล็กแข็ง ๒ ลำ นำเสด็จประพาสทุ่งกุฎี
ทองแล้วให้กรมพระตำรวจหน้า ตำรวจหลัง ทหาร ที่รับวัดศาลาปูน
วัดขุนญวน รับขึ้นไปต่อมวงรับเสด็จที่ทุ่งกุฎีเขาทองด้วย แล้วเสด็จพระ
ราชดำเนินกลับมารับที่แรมทองจันทระเกษม ครั้นรุ่งขึ้นวันเดือน
๑๑ แรม ๕ ค่ำ เวลาเช้า เสด็จพระราชดำเนินกลับจากจันทระเกษม
ประทับวัดชุมพลนิกายารามพระราชทานพระกุญแจ ให้กรมทหารกับ
กรมพระตำรวจในขวา ตำรวจใหญ่ขวา ตำรวจต้นซ้าย ตำรวจ
พัดซ้ายที่รับอยู่เกาะบางปิ่นนั้น ให้คอยรับเสด็จอยู่ที่วัดชุมพลนิกา
ยารามให้พร้อมกัน แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับมารับที่แรมที่เกาะ
บางปิ่น ณวันแรม ๕ ค่ำ แรม ๖ ค่ำ ๒ ราตรี ให้พระตำรวจหน้า
ตำรวจหลัง ทหารต่อมวง ครั้นวันเดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ เสด็จ
พระราชดำเนินกลับจากเกาะบางปิ่น พระราชทานพระกุญแจวัดบาง

พงษ์ที่ ๑ วัดบางพุดที่ ๒ วัดปากอ่าวที่ ๓ นั้น ให้เกณฑ์กรมทหาร
 ข้าราชการเดิมซ้าย พระตำรวจในซ้าย ตำรวจพัดพันขวาที่รับอยู่กรุงเก่า
 นั้น ตงมารับแต่ตั้งฉนวนวัดบางพุดที่ ๑ ให้เกณฑ์กรมทหารปืนปลายหอก
 ทหารแตร ทหารกลอง พระตำรวจใหญ่ซ้าย ตำรวจหนายเดือกขวา
 รับแต่ตั้งฉนวนวัดบางพุดที่ ๒ เกณฑ์กรมทหารปืนของปลาย ทหารแตร
 พระตำรวจนอกขวา ตำรวจฉนมขวา ตำรวจหนายเดือกซ้ายรับแต่ตั้ง
 วัดปากอ่าวที่ ๓ แต่เรือพระที่นั่งทองทั้งแท่ง พระที่นั่งเอกาทศพายม
 พระที่นั่งแหวดพระประเทียบประพาดทุ่งใหญ่ ๒ เด็ก ๑๒ เรือพระที่นั่ง
 ดุนทรทิพอาสน์ เรือพระที่นั่งครุฑราชภักดี เรือแข่งทหารมหาดเล็ก ๒
 ดำให้ไปรับกรุงเก่า

แผ่นที่ ๔๓ เรือพระที่นั่งจรเข้เผือก ๑ เรือพระที่นั่งกุดอนโก ๑
 ออกวันอาทิตย์ เรือพระที่นั่งพายกลางข้างใน ๑ รวม ๓ อยู่ที่เกาะ
 แรม ๓ คำ บางปอน แต่เรือทองทั้งแท่ง ๑ เรือแก่งกุดัน ๑ เรือ
 แข่ง ๒ รวม ๔ ดำกับเรือประพาดทุ่ง ณวันเดือน ๑๑ แรม ๔ คำ เวต
 กลางคืนให้รับต้องตงมารับวัดชุมพตนิการามเกาะบางปอน ครั้น
 ณวันเดือน ๑๑ แรม ๖ คำเวตากลางคืน ให้เรือทองทั้งแท่ง เรือแก่ง
 กุดัน เรือเอกาทศพายมต้องตงมา เรือเอการับวัดบางพุดที่ ๑ เรือแก่ง
 กุดันรับวัดบางพุดที่ ๒ เรือทองทั้งแท่งรับวัดปากอ่าวที่ ๓ เรือโธ่รวาร
 วรเดชจงเรือปืนกุดากลาง พระอินทรเทพได้กำกับไปในเรือด่านด้วย
 พระยามหามนตรี ปรีดีเคาน์ชิตตอร์

จำนวนพระสงฆ์จำพรรษา

ข้าพระพุทธเจ้า พระวุฒิการบดี ขอพระราชทานนับเม็ดน้ำ ๑ ถ้วยค้ำน้ำบึงคมทุกพระกรุณา ได้ทราบฝ่าตของชุดพระบาท พระสงฆ์จำพรรษาในกรุงหัวเมือง ปีกุณส์ปัดศก ๕ หนทุกเม็ดน้ำ ๑ ถ้วย คือ ที่ได้รับพระราชทานนิตยภัตรในกรุง หัวเมืองรวม ๔ คณระ ๑๐๗ อาราม นิตยภัตรใหญ่ในกรุง ๑๒๒ หัวเมือง ๒๗ รวม ๑๕๐ นิตยภัตรเล็กในกรุง ๔๘๘๘ หัวเมือง ๓๘๑ รวม ๕๒๖๙ พระสงฆ์ ๕๔๒๐ ในกรุงที่ไม่ได้รับพระราชทานนิตยภัตร ๑๗๘ อาราม วัดบวรนิเวศพระสงฆ์ ๓๗ กถาง พระสงฆ์ ๑๓๑๗ รวม ๑๓๕๔ เหนือ พระสงฆ์ ๒๒๐ ได้ พระสงฆ์ ๖๔๕ รวม ๘๖๕ รวม ๒๒๑๘ อาราม ๒๘๕ พระสงฆ์ ๗๖๓๘ นครเขื่อนขันธ์ อาราม ๕๓ พระสงฆ์ ๕๓๕ นนทบุรี อาราม ๑๓๔ พระสงฆ์ ๑๑๘๔ รามัญ อาราม ๕๗ พระสงฆ์ ๓๓๕ ประทุมธานี อาราม ๕๐ พระสงฆ์ ๓๖๐ กรุงเก่า ๓๒๕ พระสงฆ์ ๒๘๘๘ สุระบุรี อาราม ๘๘ พระสงฆ์ ๓๘๘ ปรีดิศประ อาราม ๒๖ พระสงฆ์ ๑๖๘ ตพบุรี อาราม ๕๗ พระสงฆ์ ๔๖๐ อ่างทอง อาราม ๘๖ พระสงฆ์ ๑๐๓๘ อื่น อาราม ๒๕ พระสงฆ์ ๒๒๒ ไชยนาท อาราม ๓๘ พระสงฆ์ ๔๔๘ สุพรรณ อาราม ๘๘ พระสงฆ์ ๕๓๒ สุ่มทปรากการ

๐ นิตยภัตรใหญ่ คือนิตยภัตรบันดาศักดิ์ พระราชาคณะ พระครู เปรีอญ รากาเดือน หนึ่งแต่รูปละ ๖ บาทขึ้นไป นิตยภัตรเล็ก คือ นิตยภัตรพระสงฆ์ซึ่งอยู่พระอารามหลวง รากาเดือนหนึ่งรูปละ ๒ สลึง

อาราม ๑๘ พระตั้งษ์ ๒๕๔ ต้าครบุรี อาราม ๓๘ พระตั้งษ์ ๒๕๘
 นครไชยศรี อาราม ๕๕ พระตั้งษ์ ๘๒๘ ตุ่มท่งคราม อาราม ๖๓
 พระตั้งษ์ ๘๓๘ ราชบุรี อาราม ๑๒๔ พระตั้งษ์ ๑๖๐๓ กาญจนบุรี
 อาราม ๒๐ พระตั้งษ์ ๒๐๒ ศรีถวัลย์ อาราม ๓๓ พระตั้งษ์ ๘๕
 เพชรบุรี อาราม ๗๘ พระตั้งษ์ ๑๕๘๗ ชุมพร อาราม ๓๘ พระตั้งษ์
 ๒๗๓ ตัง อาราม ๒๘ พระตั้งษ์ ๑๖๓ ท่าแซะ อาราม ๑๘ พระ
 ตั้งษ์ ๑๔๓ ปทิว อาราม ๘ พระตั้งษ์ ๗๒ หดงถอง อาราม ๔๑
 พระตั้งษ์ ๔๐๕ ไชยา อาราม ๘๘ พระตั้งษ์ ๖๖๑

แผ่นที่ ๔๔ พัทลุง อาราม ๘๘ พระตั้งษ์ ๓๒๐ นครนายก อาราม
 ออกวันจันทร์
 เดือน ๑๑ ๕๒ พระตั้งษ์ ๔๕๕ ฉะเชิงเทรา อาราม ๒๘ พระตั้งษ์
 แรม ๔ ค่ำ ๓๕๓ พนมดงคราญ อาราม ๒๒ พระตั้งษ์ ๑๕๒ พนัศ
 นิคม อาราม ๑๘ พระตั้งษ์ ๒๑๔ ชตบุรี อาราม ๒๓ พระตั้งษ์ ๓๔๓
 บางตะมุง อาราม ๒๔ พระตั้งษ์ ๑๔๓ ระยอง อาราม ๒๐ พระตั้งษ์
 ๒๔๔ จันทบุรี อาราม ๘๑ พระตั้งษ์ ๖๑๘ ชตุง อาราม ๒๘ พระตั้งษ์
 ๒๒๔ แกลง อาราม ๑๘ พระตั้งษ์ ๑๗๐ ตราด อาราม ๓๖ พระตั้งษ์
 ๓๘๕ รวบรวมอาราม ๒๓๒๐ พระตั้งษ์ ๓๘๗๘๓ สิริอาราม ๒๓๓๓ พระตั้งษ์
 ๒๗๔๒๒ ศอวมิคอวแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

๑ บัญชีนี้หัวเมืองบักย์ใต้ภาคเมืองนครศรีธรรมราชแลเมืองสงขลา หัวเมืองฝ่ายวัน
 ตก ๗วันออก แลฝ่ายเหนือขาดทั้งหมด

จำนวนพระกฐิน

วันศุกร์ เดือน ๑๓ แรม ๘ ค่ำ วัดพระเชตุพนที่ ๑ วัดราชบูรณะ
ที่ ๒ วัดราชบพิธที่ ๓ วัดมหาธาตุที่ ๔ เสด็จทรงพระราชยาน

วันเสาร์ เดือน ๑๓ แรม ๘ ค่ำ วัดมหรณพารามที่ ๑ วัด
บวรนิเวศที่ ๒ วัดเทพธิดาที่ ๓ วัดสุทัศน์เทพวรารามที่ ๔ เสด็จ
กระบวนรถ

วันอาทิตย์ เดือน ๑๓ แรม ๑๐ ค่ำ วัดราชประดิษฐที่ ๑ วัด
จักรวรรดิราชาวาสที่ ๒ วัดสัมพันธวงศ์ารามที่ ๓ วัดประทุมคงคา
ที่ ๔ เสด็จทรงพระราชยาน แห็นไปเสด็จทางชลมารค

วันจันทร์ เดือน ๑๓ แรม ๑๑ ค่ำ วัดอรุณราชวรารามที่ ๑ วัด
กัลยาณมิตรที่ ๒ วัดโมลีโลกยารามที่ ๓ วัดราชสถิตารามที่ ๔

วันอังคาร เดือน ๑๓ แรม ๑๒ ค่ำ วัดประยุรวงศ์ที่ ๑ แต่วัดที่
๑ ถึงวัดที่ ๓ เสด็จทางชลมารค วัดบุบผารามวิหารที่ ๒ วัดพิไชย
ญาติการามที่ ๓ วัดอนงคารามที่ ๔

วันพุธ เดือน ๑๓ แรม ๑๓ ค่ำ วัดโสมนัสวิหารที่ ๑ วัดบรม
นิวาสที่ ๒ วัดสระเกศที่ ๓ วัดสังเวชวิศยารามที่ ๔

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๓ แรม ๑๔ ค่ำ วัดสามพระยาที่ ๑ วัด
นรนาถสุนทริการามที่ ๒ วัดเทวราชกุญชรที่ ๓ วัดราชาธิวาสที่ ๔

วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ ๑ วัดระฆังโฆสิตารามที่ ๑ วัดคฤห-
บัตที่ ๒ วัดบวรมงคลที่ ๓ วัดเฉลิมพระเกียรติที่ ๔

วันเสาร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ วัดนางขีที่ ๑ วัดหนึ่งที่ ๒ วัด
นางหนองที่ ๓

แผ่นที่ ๔๕ วัดราชโอรสที่ ๔
ออกวันจันทร์
เดือน ๑๑ วันอาทิตย์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ วัดเครือวัดยที่ ๑ วัด
แรม ๔ ค่ำ นาคกกวางที่ ๒ วัดพระยาทำที่ ๓ วัดชินนรดารามที่ ๔

ให้พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แด่เจ้าพนักงาน
ทุกตำแหน่งเตรียมตามเด็ด็จ นำเด็ด็จแด่แต่งที่คอยรับวัดทุกพระอา-
รามอย่าให้ขาดได้ หมายมา ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ มี
ปีศก ๑๒๓๗

ปฏิทินพระราชนาน กรมพระราชวังบวร ๑

เดือน ๑๒ วันที่ ๑ วัดชนะสงครามที่ ๑ วัดราชนัคคาศที่ ๒ วัด
รังษ์สุทธาวาสที่ ๓ วัดบุญศรีมาศยารามที่ ๔

เดือน ๑๒ วันที่ ๒ วัดหงส์รัตนารามที่ ๑ วัดตั้งขั้กระจายที่ ๒
วัดอินทารามที่ ๓ วัดหิรัญบุรี พระราชนาน ๑ รวม ๔

เดือน ๑๒ วันที่ ๓ วัดศรีสุทธารามที่ ๑ วัดดุสิตารามที่ ๒ วัด
ภคินนาถที่ ๓ วัดส้มเกลี้ยงที่ ๔

เดือน ๑๒ วันที่ ๔ วัดบพิตรพิมุขที่ ๑ วัดทองธรรมชาติที่ ๒
วัดนพคุณที่ ๓ วัดโชตนารามที่ ๔

กฐินพระราชทานข้างใน

วัดนามบุญญิต พระราชทาน พระเจ้าฟ้างเชอ พระองค์เจ้า
 ยิ่งเยาวดกษณ์ วัดไชยพฤษมาตา พระราชทานพระเจ้าน้องนางเชอ
 พระองค์เจ้ามณียาภาช วัดเขมาภิรตาราม พระราชทานพระเจ้าน้อง
 นางเชอ พระองค์เจ้านารีรัตนา วัดปากน้ำ พระราชทานพระเจ้าน้อง
 นางเชอ พระองค์เจ้าอรุณวดี วัดราชคฤห์ พระราชทานพระเจ้าน้อง
 นางเชอ พระองค์เจ้าอนงค์นพคุณ วัดจันทาราม พระราชทานเจ้า
 จอมมารดาตู่ วัดอัมรินทร์วรวิค พระราชทานเจ้าจอมมารดาอ้อม
 วัดประทุมวนาราม พระราชทานเจ้าจอมมารดาต๋ม

กฐินพระราชทานฝ่ายหน้า

วัดวิสุทธิฐาน ๑ วัดกถาญจนสิงห์ ๑ พระราชทานสมเด็จพระ
 พระเจ้าน้องยาเชอ เจ้าฟ้าจาดุรนต์วิคมี วัดอมรินทาราม ๑ วัดสุ-
 วรรณาราม ๑ พระราชทานสมเด็จพระเจ้าน้องยาเชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษี
 สว่างวงศ์ วัดศรีทศเทพ พระราชทานพระเจ้าน้องยาเชอ กรมหมื่น
 นเรศวรฤทธิ วัดมหาพฤฒาราม พระราชทานพระเจ้าน้องยาเชอ พระ
 องค์เจ้าชุมพลสมโภช วัดเวฬุราชินพระราชทานพระเจ้าน้องยาเชอ
 พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค วัดดาวดึงส์พระราชทานพระเจ้าน้องยา
 เชอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ วัดอภัยทานวิภาคารามพระราช
 ทานพระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้านุชยนาคมรณพ วัดยานนาวาราม

พระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต วัดเต๋วณัฏฐ์
 พระราชทานหม่อมเจ้าจินดา วัดราชกุฎยาราม ๑ วัดคู้หัดวรงค์ ๓
 พระราชทานนักร้องคีวดีถา วัดนวัตนรดิศพระราชทานเจ้าพระยาสุรวงศ์
 ไวยวัฒน์

กฐินหัวเมือง

แผ่นที่ ๔๖ วันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ วัดสุพรรณาราม
 ออกวันอังคาร ที่ ๓ วัดพนัญเชิงที่ ๒ วัดวรนาถรังสรรค์ที่ ๓ เสด็จ
 เดือน ๑๑ ที่ ๓ วัดพนัญเชิงที่ ๒ วัดวรนาถรังสรรค์ที่ ๓ เสด็จ
 แรม ๕ ค่ำ พระราชดำเนิร

วันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ วัดเสนาสนารามที่ ๑ วัดคำตา
 ปูนที่ ๒ วัดขุนญวนที่ ๓ เสด็จพระราชดำเนิร

วันอังคาร เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ วัดชุมพลนิกายาราม เสด็จ
 พระราชดำเนิร

วันพุธ เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ วัดบางพังที่ ๓ วัดรามัญที่
 ๒ วัดปากอ่าวที่ ๓ เสด็จพระราชดำเนิร

วัดสนามนันทรามัญ พระราชทานในกระบวร วัดคูม ๑ วัด
 คำสตา ๑ กรุงเก่าพระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสุวดี
 ประวัตติ วัดเมตารัง ๑ วัดสุวรรณมั่งง ๓ วัดสระแก ๓ วัดอัมพวา ๑
 เมืองประทุมธานีพระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์พระเจ้าสุ
 ด้วดี วัดโปรดเกศ ๑ วัดทรงธรรม ๑ เมืองนครเขื่อนขันธ์พระราช

ทานพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรศักดิ์พิศาต วัดไพรชนพตเสฐ
 เมืองนครเขื่อนขันธ์ พระราชทานพระบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าตั้งวาทย์
 วัดคงคาราม ๑ วัดมหาสมุทราราม ๑ เมืองเพ็ชรบุรี พระราชทานพระ
 เจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าเนรติศวรรกุมาร ๑ พระราชทานพระองค์
 เจ้าเนรศรีเสาวภาวงศ์ วัดอัมพวันเจติยารามเมืองสมุทรสงคราม ๑
 วัดกัลยา ๑ วัดใหม่ ๑ เมืองราชบุรี ๒ พระราชทานสมเด็จพระเจ้า
 พระยา วัดปฐมเจติย เมืองนครไชยศรี ๑ วัดกลาง เมืองสมุทรป
 การ ๑ วัดบางพระ เมืองบางตะมุง ๑ วัดเกาะสีชัง ๑ พระราชทาน
 เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี วัดป่าโมกข์ เมืองอ่างทอง ๑
 วัดธรรมามูล เมืองไชยนาท ๑ พระราชทานเจ้าพระยาภูธราภัย วัด
 พระพุทธบาท กรมราชบัณฑิต วัดสมุทรประดิษฐ ๑ วัดเขาแก้ว ๑
 เมืองสระบุรี พระราชทานเจ้าพระยาศรีพัฒน วัดกระวีศรัทธาราม ๑
 วัดเสาชิงทอง ๑ เมืองตปบุรี พระราชทานพระยาสุจริตรักษา

แผ่นที่ ๕๓ ๑๓ วันเสาร์ เดือน ๑๓ แรม ๒ ค่ำ ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๒
 ออกวันศุกร์ ๑๑ โมงนาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทางพระ
 แรม ๘ ค่ำ ทวารพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระราชยานพร้อม
 ด้วยกระบวนเสด็จพระราชดำเนินออกทางประตูศรีสุนทร ประทับเกย
 พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย แลเสด็จประทับทรงครุฑอยู่กับเจ้าพระยาสุ
 รศักดิ์ไชยวิมล แด่มีขุนนางอีกข้าง คือ พระนรินทรเสนี ๑ หลวงดู

อีกนี้ ๑ หาดวงราชเค็รชฐี ๑ มิถเค็รชฐีอาดบาดเค็รชฐี ๑ มาตั้งเด็ค็จ
 ประมาณตั้งค็รชฐีหนึ่งกเด็ค็จตั้งเรอ พระทังง์ดำหรับ ประพาดตั้งนเปนตั้งอง
 ชนนน แต่เรอกตไฟภริมยเรอจเรอ เจ้าหมันไวยวรนาคเปนนายเรอไปจ
 เรอพระทังง์ออกจากท่าราชวรดิษฐี ชนไปตามตำนานเจ้าพระยา พร้อม
 ค็วพระบรมวงค่านุงค็ชราชการทังหลายทเค็ยตามเด็ค็จพระราชดำ-
 เหวในเรอพระทังง์ แต่มีผู้ไปนน ค็ช ต้มเด็ค็จพระเจ้านองยาเชอ เจ้า
 พ้าภาณรุงช้ตั้งวางวงค็ ๑ พระเจ้านองยาเชอ กรมหมันนเรศร์วรฤทช
 ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าเกษมสันค็ไต้ภคัย ๑ พระเจ้า
 นองยาเชอ พระองค์เจ้าทองแถมถวดยวงค็ ๑ พระเจ้านองยาเชอ
 พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงค็ ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้ามนุษย
 นาคมานพ ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าตั้งดีติประวค็ ๑ พระเจ้า
 นองยาเชอ พระองค์เจ้าไต้ณบ้นค็ทค็ ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์
 เจ้าจครเจวัญ ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าตั้งนามวงค็ ๑ พระ
 เจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าตั้งดีติไต้ภณ ๑ กับพระเจ้านองนางเชอ
 ตั้งทรงพระเยอวอก ๔ องค์ พระวงค็เชอ พระองค์เจ้าตั้งตั้งนิทวงค็
 ๑ หม่อมเจ้าปรีดา ๑ หม่อมราชวงค็พินในพระองค์เจ้าตั้งตั้งนิทวงค็
 ๑ พระยาภาตกรวงค็ ๑ เจ้าหมันค็รตั้งรภษ ๑ เจ้าหมันตั้งรวเพ็ชภค็
 ๑ พระมหาเทพ ๑ พระพิเรนทรเทพ ๑ พระอมรวิตัยตั้งรเดช ๑ หาดวง
 พินิจจกรภค็น ๑ แต่ทหารหาดวงผู้ช่วยในค้ายอก ๔ ค็ช พระองค์เจ้า
 กายกนกรค็น ๑ จมื่นตั้งรภษตั้งฤชค็การ ๑ แต่ผู้แทนทหารหาดวงผู้

ช่วยในค่ายอีก ๒ คน คือ จมื่นวิชาติไชยศักดิ์ดาบุษ ๑ หวดวงศ์ดุษฎี
 ธรรม ๑ กับทหารรักษาพระองค์อีกที่ตัวนาย ๆ นั้น ๘ นาย แดพวก
 มหาเด็กแดคนรักษาอิกรวมหมดด้วยกัน คนที่ไปในเรือพระที่นั่งเป็น
 คน ๒๔ คน

แผ่นที่ ๑๘ เรือกลไฟที่ตามเสด็จพระราชดำเนิน ก็ตามเป็นขบวนตาม
 ออกวันเสาร์
 แรม ๒ ค่ำ
 เดือน ๑๑
 ด้ับมา คือ เรือโรชิงซอน ๑ ลำ กรมสมเด็จพระสุตา
 รัตนราชประยูรแดพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายใน
 ตงเรือนั้น เรือสำหรับประพาสเล่นอีกลำ ๑ เรือโสรวารวรเดชงู ๑
 ลำ เรือบางปิ่นอุคมทวี่ป ๑ เรือประทับที่ศันนถาร ๑ แดเรือ
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบำราบปรปักษ์เป็นแหวด ๑ แด
 เรือนกอินทรีงู เรือเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ ลำ แดเรือกลไฟเล็ก ๆ
 ๒ ลำ ของพระองค์เจ้าสายสีนทีวงศ์ ๑ ของเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑
 ครั้นเวลาเช้า ๔ โมงเศษ เรือพระที่นั่งถึงบางอ้อ จึงโปรดพระราชทาน
 ดินสอทองสำหรับแขวนกับสายนาฬิกา แดสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
 เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑ อัน พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศว
 ร์ฤทธิ์ ๑ อัน พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากาพยภนกรัตน ๑ อัน
 พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๑ อัน เจ้าหมื่นศรี
 สรรักษ์ผู้ตั้งเข้ามา ๑ อัน รวมเป็น ๕ อัน ก็ได้รับพระราชทานแด้
 แดที่ในกรุง ๆ แดจะพระราชทานอีก คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระบำราบปรปักษ์ ๑ ต่อมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย
 รัชมี ๑ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ๑ รวม ๓ อัน แดทรง
 เอาไว้สำหรับพระองค์อีก ๑ อัน รวมหมดเป็น ๘ อัน ได้ทรงตั้งมาจาก
 เมืองปารีสประเทศฝรั่งเศส ที่ทางแมแตตบิเวต ซึ่งเจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์
 ได้ตั้งณห้างมาดเฮป & ยูเลี่ยนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพ ฯ นี้ เพื่อจะสำหรับ
 พระราชทานข้าราชการทศ ๆ เมื่อเฉลิมพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร
 แดตั้งมานนพรหมกับคัมแตตบิเวตด้วย ดูนั่นในกถางมีอักษร
 ผูกกันเป็น (จ.ป.ร.) เป็น ๓ ชั้น ชั้นที่ ๑ เป็นคัมของตัวอักษรลงยา
 ราชาวดีดัดชมพุดำรับหนึ่ง ๖ เมตต ชั้นที่ ๒ เป็นทองแดงตัวอักษรดัด
 ดำรับ ๖ เมตต ชั้นที่ ๓ เป็นกำไลทองตัวอักษรดัดดำรับ ๖ เมตต
 คตบิเวตชั้น ๓ ชั้นเดิมตัวอักษร (จ.ป.ร.) ชั้นที่ ๑ เหมือนกัน
 เป็นทองตัวอักษรอยู่ในใบไม้ประดับเพชรชุก ตัวคตบิเวตลงยาราชาวดี
 ดัดชมพู ข้างหลังมีพระรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คิดได้ แขนง
 ทาบอกได้ มีผ้าดัดชมพวแขวน ชั้นที่ ๒ ก็เหมือนกันแต่ไม่ได้ประดับเพชร
 ชั้นที่ ๓ ก็เหมือนกันแต่ทศหาได้ลงยาไม้ แดมอกอัน ๑ เป็นของ
 ตำคณคอปประดับเพชรทงเมตตแดงามด้วย นอกนั้นก็เหมือนกับชั้นที่ ๑
 ของเหล่านี้สำหรับพระราชทานฝ่ายใน แต่ยังไม่หาได้พระราชทานไม่ พระ
 ราชทานแต่ดินสอของท่านนี้ แดทรงพระกรุณาโปรดให้นายวรวิจ
 บรรหารต้องลงไปณกรุงเทพ ฯ ไปเอาทองคำสำหรับช่วยคณนำ นาย
 วรวิจก็ตั้งเรือประทับไป

แผ่นดิน ๔๘ ครั้นเวตาเช้า ๔ โมง ๔๐ นาที ถึงวัดเจติมพระเกียรติ
ออกวันเสาร์ เวตาเช้า ๕ โมง ๒๐ นาทีเช้าเสร็จ ครั้นถึงวัดปากอ่าว
เดือน ๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปฏิสังขรณ์ เพื่อ
สำหรับในกรมสมเด็จพระสุทนต์ราชประยูรนั้น จึงมีพระบรมราชโอง
การ ให้เจ้าพนักงานเรียกสไฟประทับท่า แดงก็เสด็จพระราชดำเนิน
ขึ้นไปบนโบสถ์ทอดพระเนตรการวัด แดงเสด็จพระราชดำเนินไปที่กุฏิ
แด่ประมาณการหนาทแดงก็เสด็จกลับตบตงเรือพระที่นั่ง รับผิดชอบต่อเจ้า
เมืองกรมการเมืองนนทบุรีแด่พระยาอัครนัครราชย์ ซึ่งได้เป็นนายงาน
ทำวัดนั้นประมาณครุหนึ่ง เรือพระที่นั่งก็ออกจากถนนแดงขึ้นไป แด
พระสังฆวตน์ ๑๖ รูปก็ถวายไชยมงคลคาถา แดงเสด็จประทับโต๊ะ
เสวยพร้อมด้วยพระบรมวงศ์านุวงศ์เมื่อเวตาเที่ยงกับ ๑๓ นาที เวตา
บ่ายโมง ๑ ถึงบางหวาดวงเชียงราก เวตาบ่าย ๒ โมง ๔๐ นาทีถึงสาม-
โคก เวตาบ่าย ๓ โมง ๓๐ นาทีถึงเกาะใหญ่ เวตาบ่าย ๔ โมง ๒๕ นาที
ถึงตานเท เวตาบ่าย ๕ โมงถึงบางไซตรงสามแยก เวตาบ่าย ๕ โมง
๔๐ นาทีถึงเกาะเกิด เวตาบ่ายค่ำ ๑๑ นาทีถึงเกาะบางปิ่นเรือประทับท่า
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินจากเรือพระที่นั่ง
ประทับครุด้วยพระยาราชวราณุกต แด่พระยาอ่างทองซึ่งได้มาถวาย
พระราชกุศล แดงจึงเสด็จพระราชดำเนินไปบนพระที่นั่งไอศวรรย
ทิพยอาสน์ แดงเสด็จทอดพระเนตรพระที่นั่งแต่ที่ต่าง ๆ ที่พระยา

๑ พระที่นั่งไอศวรรยทิพยอาสน์องค์เก่าอยู่ตรงพระที่นั่งวโรภาสพิมานต์เดี๋ยวนี้

ราชวราณุกถทำเพิ่มเติมแปลกชนกว่าแต่ก่อน ครั้นเวตาเกือบ ๓ ทุ่ม
 ก็เสด็จชนข้างใน แดพวกพระบรมวงศานุวงศ์ชนนางทั้งปวงที่ได้ตาม
 เสด็จพระราชดำเนินมานั้น ก็มาพักอยู่ที่ตึกซึ่งทรงพระกรุณาโปรด
 เกด้า ๑ ให้ทำขึ้นไว้สำหรับผู้ที่จะได้ตามเสด็จพระราชดำเนินมาอยู่ที่
 ข้างท้ายคันทะมวงนนั้น เวตา ๓ ทุ่มพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวออก
 ประทับข้างต่างที่มณฑลนอก ประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระเจ้าน้อง
 ยาเธอ แดพระเจ้าดกเธอ ครั้นเสวยแล้วพระเจ้าเจ้าน้องยาเธอ พระ
 องค์เจ้ากาพย์กนกรัตนกถวายุรปหนึ่งชื่อพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งทรงพระกรุณา
 โปรดเกด้า ๑ ให้ทำกรอบนั้น แดพวกทอดพระเนตรอยู่ตึกครุหนึ่ง ก็เสด็จ

แผ่นที่ ๕๐ พระราชดำเนินไปประทับที่เรือพระที่นั่งแหวดที่ทอดอยู่ใน
 ออกวันเสาร์ ตั้ระ แดจงทรงเรือพระที่นั่งบดตามพายข้อสุวรรณ
 แรม ๘ ค่ำ มัจฉาด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษ

๓ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๑ ทรงพระประพาสใน
 ตั้ระหนจนเวตยามเค็ช ก็เสด็จมาประทับณพระที่นั่งแหวด แดครั้น
 ทรง พระราชดำริเห็นว่านานทนทวมมาก จนถึงคันทะมวงหน้าพระที่นั่ง
 คตายกบเมือครึ่งบมะแมตริศัก ๑๒๓๓ เห็นว่าในตั้ระจะตึกมาก จึง
 ทรงพระกรุณาโปรดเกด้า ๑ ให้กรมผู้พายหยิงนำในตั้ระหนตึกได้ ๒
 วาศอก ๕ หน แดวกก็เสด็จชนบนพระที่นั่ง ไปทอดพระเนตรรูปที่พระ

๑ ตึกนี้เข้าใจว่าเป็นโรงทหารมหาดเล็กต่อมา แต่เดิชนหรือเสียแล้ว

องค์เจ้ากาพย์กนกรัตนคดีถวายตัว ครั้นถึงเวลายามนานจนจะ ๔ ทุ่ม
ก็เสด็จขึ้นประทับบนพระที่นั่งโศภนวิทิพยอาสน์ข้างใน แดงเสด็จ
ออกอีกทีหนึ่ง แดทรงประทับอยู่จนเวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้นข้างใน
ประทับแรมค้างอยู่ที่เกาะบางปอิน

โดย ภาณุรังษี

การเสด็จพระราชดำเนินออกจากบางปอินไปพระราชทาน
พระกฐินณกรงทวาราวดีศรีอยุธยา
โบราณ

ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๓ แรม ๓ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ เวลา
เช้า ๒ โมงครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกด้วยพร้อม
ด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ แดพระเจ้าลูกเธอ
ที่มุขพระที่นั่งโศภนวิทิพยอาสน์ชั้นต่างคานบูรพา ครั้นเสด็จแล้วก็
เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งชนบนประมาณครุหนึ่ง เสด็จออกดงเรือพระที่นั่ง
ดำใหญ่ ๒ ชั้น ซึ่งสำหรับประพาสที่ต่าง ๆ นั้น เรือภิมมย์เรือจรเป็น
เรือจงเรือพระที่นั่งออกจากคณวนเกาะบางปอินในเวลาเช้า ๓ โมง ๑๕
มิตขึ้นไปตามตำนาน ครั้นเวลาเช้า ๓ โมง ๕๐ มิตเรือพระที่นั่งแดน
ขึ้นไปถึงเกาะพระ คัดเวลาแต่เกาะบางปอินมาถึงเกาะพระเป็นเวลา
๒๕ มิต ครั้นเวลาเช้า ๔ โมง ๑๕ มิตถึงวัดโปรดสัตว์ ซึ่งราษฎร
นับถือว่าวัดนั้นเป็นวัดศักดิ์สิทธิ์จริง ถ้าคึกกษาแม่น้ำตรงหน้าพระอุโบสถ

แล้ว นำน้ําเป็นน้ํามนต์ คิดเวตาแต่เกาะพระถึงวัดโปรดสัตว์เป็นเวตา
 ได้ ๓๕ นาที ครั้นเวตาเช้า ๔ โมง ๒๐ นาทีถึงเกาะเรียน คิดเวตา
 แต่วัดโปรดสัตว์ถึงเกาะเรียนได้ ๕ นาที ครั้นเวตาเช้า ๔ โมง ๕๕ นาที
 เรือพระทองแดงขนไปถึงบ่อมเพชร ก็ทอดเรือพระทองเขากฝั่งขวางวัด
 พนัญเชิงตรงหน้าบ่อมเพชรออกมา คิดเวตาแต่เกาะเรียนถึงบ่อมเพชร
 เป็นเวตาได้ ๓๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จลงเรือ
 พระทองแดงของทองแดง

แผ่นที่ ๕๓   เสด็จพระราชดำเนินเป็นกระบวนขบวนไปตามด้านภาคเมือง
 ออกวันอาทิตย์   แดงเดียวเขาคดองหลังบ่อมเพชร   เรือพระทองเขา
 แรม ๑๐ ค่ำ   ประทับณวณวัดสุวรรณดาราราม   เสด็จขึ้นทรงรับผ้า

ไตรกฐินเข้าในพระอุโบสถทรงนมัสการแล้ว นายฉันทกัณฑ์ตัจฉานวน
 พระสงฆ์ตามธรรมเนียม แดงพระสงฆ์เจ้าพรรษานัน มีพระราชาคณะ ๑
 พระครู ๓ ถานานุกรม ๓ อินต๊ะเรียนคณิศร ๖ อินต๊ะเรียนวิบูลย์
 ชูระ ๗ อินต๊ะเด้าดวงคมนตรี ๑๐ รวมพระสงฆ์ ๒๘ รูป แดงพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็พระราชทานผ้าห่มพระพุทธรูปแก่เจ้าพนักงาน
 กรมภูษามาตาไว้ห่มพระ แดงพระราชทานเทียนสำหรับพระอุโบสถให้
 พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าวชิรานุวงศ์ถวายพระสงฆ์ แดงก็ทรง
 ถวายกฐิน ครั้นจบแล้วพระสุวรรณภูมิศักดิ์ซึ่งเป็นประธานในพระ
 อารามนั้น ก็ประกาศสงฆ์พระปลัดเป็นผู้กล่าว ว่าเห็นสมควรกับพระ

ผู้บรรณวิมลคีต พระสังฆทงหลายกัธำรุกร่วมกัน พระปลัดกับต้มห้
 จังได้สดกญัตติกุศลกรรม^๓ ครั้นจบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ก็ถวายไต่รับแก่พระสังฆรวม & ไต่รับ พระสังฆทได้รับพระราชทาน
 ไต่รับ ก็ไปครองผ้าพร้อมกัพระสังฆทครองกฐิน แต่ในขณะนั้น
 ก็เสด็จไปทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูป แล้วกลับมำประทับยัง
 ราชอาสน์ พระราชทานดอกไม้อยู่เทียนแก้ววงคำหุวงศ์ได้ไปบูชาพระ
 พุทธรูป เพราะวัดผู้บรรณดาราราม^๕ เป็นวัดเดิมของต้มเด็จพระปฐม
 บรมมหาไยยการิบัดทรงสร้างไว้ แต่ครั้งยังประทับอยู่ที่กรุงทวารวดี
 คั้อยู่ชยาซึ่งตั้งอยู่หลังบ่อมเพชรินน ครั้นพระสังฆทครองผ้าแล้ว ก็
 อธิษฐานกรานกฐินเสร็จ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 ต้มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดากรมพระบารามปรบักษ
 ถวายบริวารแก่พระสังฆทครองกฐิน ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวก็ทรงพระเต้าลีไนทก พระสังฆทก็ลาทัพพีเสด็จวคกาเดแสดถวาย
 อดิเรกเสด็จวคกระตุ้ฟจบแล้ว ก็เสด็จออกจากพระอุโบสถไปทรง

แผ่นที่ ๕๒ จตุรปเทียนนมัสการพระเจดีย์ แล้ววกเสด็จลงเรือพระที่
 ออกวันอาทิตย์ ๑ ๒
 แรม ๑๐ ค่ำ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑
 เดือน ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑

๑ ที่ว่าผู้ตั้งกุศลกรรมในที่นี้แห่งหนึ่ง ต่อไปในแผ่นที่ ๕๒ แห่ง ๑ ในแผ่นที่ ๕๓ แห่ง ๑
 ผิด ที่ถูกเป็นบัญญัติกุศลกรรม มีแจ้งความบอกแก้ไว้ในแผ่นที่ ๑๘

ประทับณนวนัดพนัญเชิง เสด็จพระราชดำเนินเข้าในวิหารนมัสการ
 พระเจ้าพนัญเชิง แล้วยกพระราชทานดอกไม้ธูปเทียนแก่พระวงศานุวงศ์
 ที่ยังไม่ได้พระราชทานที่วัดสุวรรณคณารามนั้น พระราชทานให้บูชา
 พระเจ้าพนัญเชิง ครั้นทรงนมัสการเสร็จแล้ว ก็เสด็จพระราชดำเนิน
 ออกจากวิหาร ทรงผ้าไตรกฐินเข้าในอุโบสถทรงนมัสการแล้ว นาย
 ไชยขรรค์กัญตุจำนวนพระสงฆ์ตามธรรมเนียม แลพระสงฆ์จำพรรษา
 นมัสพระสงฆ์ ๓ พระโบฏีกา ๓ ชั้นตบเรียนคันถุระ ๓ ชั้นตบเรียน
 วิปัสณา ๗ ชั้นตบเถาสวดมนต์ ๒๔ รวมพระสงฆ์ ๓๒ รูป แลพระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระราชทานผ้าห่มพระพุทธรูป แก่เจ้า
 พนักงานกรมภูษามาตาไว้ห่มพระ แลพระราชทานเทียนสำหรับพระ
 อุโบสถ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตถวายพระสงฆ์
 แลถวายถวายกฐิน ครั้นจบแล้วพระสงฆ์หลังขมัญญิตซึ่งเป็นประธาน
 ในพระอารามนั้นก็ประกาศสงฆ์ พระโบฏีกาเป็นผู้กล่าวหาเห็นสมควร
 กับพระสงฆ์หลังขมัญญิต พระสงฆ์ทั้งปวงก็สาธุพร้อมกัน พระโบฏีกา
 กับพระอินคิรูปหนึ่งนงกัสดัญญิต ครั้นจบแล้วพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวก็ถวายไตรปิพระสงฆ์ไตร ๓ พระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานผ้า
 ไตรนั้นไปครองพร้อมพระสงฆ์ที่ครองกฐิน แลเสด็จพระราช
 ดำเนินไปพระราชทานดินต่อทองอย่าง ที่พระราชทานสมเด็จพระเจ้าน้อย
 ยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ แลพระเจ้าน้อยยาเธอในวันเสาร์
 แรม ๒ ค่ำ เดือน ๓๓ นั้น พระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์

เชอ เจ้าฟ้ามหามาศา กรมพระบำราบปรปักษ์อันหนึ่ง ครั้นพระดั่งซ็
 ครอบผ้าแดง ก็อธิษฐานกรณากฐินเสร็จ จึงทรงพระกรุณาโปรด
 เกิด ๆ ให้พระเจ้าน้อยยาเชอ กรมหมื่นนเรศวรวรฤทธิ ถวายบริวาร
 แก่พระดั่งซ็ครอบกฐิน ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็
 ทรงพระเต้าตีโนทก พระดั่งซ็ก็ยถาถัพพีแต่สดกกาเด แล้วพระ
 พรหมเทพาจารย์ราชาคณะวัดเศวตฉัตรนาราม ซึ่งมานำนกถวายอดิเรก
 พระดั่งซ็ก็รับกระวะศุต์พจนแล้ว ก็เสด็จกลับตงเรือพระที่นั่งดำใหญ่ ๒
 ชน ซึ่งดำหรับประพาศที่ต่าง ๆ นั้น ออกจากฉนวนวัดพนัญเชิง
 เวลาเที่ยง แล่นชนไปตามดำเนินจนถึงเวลาบ่ายโมง ๒๐ นาที ก็ถึง
 ฉนวนพระราชวังจันทร์เกษม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จชน
 จากเรือพระที่นั่ง ประทับเกยทรงพระราชยานเข้าในพระราชวังเสด็จ
 ชน คิดเวลาแต่วัดพนัญเชิงถึงพระราชวังจันทร์เกษมเป็นเวลาโมง ๓
 กับ ๒๐ นาที

แผ่นที่ ๕๓ ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ออกวันจันทร์
 เดือน ๑๑
 แรม ๑๑ ค่ำ
 เจ้าน้อยยาเชอแต่พระเจ้าดุกเชอข้างมุขที่นั่งด้านประจิมทิศ
 เสวยอยู่จนเวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จชน ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมง ๕๓ นาที
 เสด็จออกประทับเกยหน้าพระที่นั่ง ทรงพระราชยานไปประทับเกยที่
 ฉนวนหน้า เสด็จตงเรือกลไฟเล็กของพระวงศ์เชอ พระองค์เจ้าสาย

ดนิตวงศ์ เป็นเรือพระที่นั่ง แต้นขนไปตามด้านาจนถึงเวลาบ่าย ๕
 โมง ๓๐ นาที เรือพระที่นั่งประทับณวนวัดวรนายกรังสรรค์ คิด
 เวลาแต่พระราชวังจันทร์เกษมขึ้นไปวัดวรนายกรังสรรค์ เป็นเวลา ๑
 โมงกับ ๑๗ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน
 ขนรับผ้าไตรกุญเข้าไปในพระอุโบสถทรงนมัสการ แล้วนายพดพ่าย
 ก็ทูลจำนวนพระสงฆ์ตามธรรมเนียม แต่พระสงฆ์จำพรรษานั้น มีพระ
 ครู ๑ ถานานุกรม ๒ อินทบริเวณวิปัสณาภุระ ๒ อินทบริเวณวิปัสณาภุระ
 ๘ รวมพระสงฆ์ ๑๓ รูป แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็พระราช
 ทานผ้าห่มพระพุทธรูป แก่เจ้าพนักงานกรมภาษามาตาไวห่มพระ แต่
 พระราชทานเทียนสำหรับพระอุโบสถ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์
 เจ้าวัฒนานวงศ์ถวายพระสงฆ์ แล้วก็ทรงถวายกุญ ครั้นจบพระ
 ครุวนายกวิมตกิจ ซึ่งเป็นประธานในพระอารามนั้นก็ประกาศสงฆ์
 พระสงฆ์เป็นผู้กล่าวหาเห็นสมควรกับพระครูวิมตกิจ พระสงฆ์ทั้งหลาย
 ก็สาธุพร้อมกัน พระสงฆ์แห่พระใบฎีกาจึงได้สดบัญญัติคุณุศลกรรม
 ครั้นจบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ถวายไตรบิรม ๒ ไตร พระ
 สงฆ์ได้รับพระราชทานไตรบิรมนั้น ก็ไปครองผ้าพร้อมกันกับพระสงฆ์
 ซึ่งครองกุญ ครั้นพระสงฆ์ครองผ้าแล้วก็อธิษฐานกรานกุญเสร็จ
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้า
 กายกนกรัตน์ ถวายปฏิหารแก่พระสงฆ์ซึ่งครองกุญนั้น ครั้น
 แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระเศ้า

แผ่นที่ ๕๔ ตีโนทก พระตั้งชกยถาตั้งพิพแต่ตั้งวดกาเด พระธรรม
 ออก วันจันทร์
 เดือน ๑๑ ราชธา ราชธาคนะวัดศาตาปุนซึ่งมาน้านักถววยอติเรก
 แรม ๑๑ ค่ำ พระตั้งชกยถาตั้งพิพแต่ตั้งวดกาเด ก็ตั้งจออกจากพระอุ-
 โปสถไปทอดพระเนตรพระเจดีย์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สร้าง
 ช่วยในวัดของเจ้าพระยาภูธราภัยนั้น ครั้นถึงเวลาย่ำ ๕ โมงกับ ๕๓
 นาที ก็ตั้งจกตบตงเรือพระที่นั่งตองตงมาตามลำน้ำ จนเวลาย่ำค่ำ
 ๓๕ มีนตถึงพระราชวังจันทร์เกษม คิดเวตาแต่วัดอรุณายกรังสรรค์
 กตบตงมาถึงพระราชวังจันทร์เกษมเป็นเวตา ๓๒ มีนต ครั้นเรือพระที่
 หนึ่งประทับฉนวนแล้ว ก็ตั้งจขึ้นทรงพระราชยานเข้าไปประทับเกยใน
 พระราชวังตั้งจขึ้น แดการซึ่งตั้งจพระราชดำเนียรพระราชทานพระ
 กฐินครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์คตเตเว
 พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการตวมเสื้อฟร้อกโก๊ต แต่ตำรวจแต่
 ทหารนั้นแต่งเต็มยศ ครั้นเวตา ๒ ทุ่ม ๑๔ มีนตตั้งจออกเสวยจนถึง
 เวลายามครึ่งก็เสวยเสร็จ แดก็ตั้งจไปประทับที่เกยทอดพระเนตร
 ปรบไก่อ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินให้พระยาเพชร
 ชฎาไปพระราชทานพอกเพตงเป็นเงิน ๑๒ บาท ครั้นภายหลังก็พระ
 ราชทานรางวัลกับพอกเพตงที่ว่าดี ๆ บ้างเป็นคน ๆ ตามสมควร ประ-
 ทับทอดพระเนตรอยู่จนเวตา ๕ ทุ่มครึ่ง ตั้งจขึ้นประทับแรมในพระ
 ราชวังจันทร์เกษม

โดย ก. ม. นเรศวรฤทธิ

ณวันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ เวลากลางวัน ๓ โมงเศษเสด็จ
ออกณท้องพระโรง เสด็จพระทนต์ด้วยพร้อมด้วยพระเจ้าอนงยา
เธอซึ่งตามเสด็จ พระราชดำเนิรหน หตายพระองค์ ด้วยกันด้วย ณที่นั้น
ครั้นเสด็จแล้วเสด็จชนประมาณครึ่งหนึ่ง แล้วเสด็จออก จึงทรงพระ
กรุณาโปรด ฯ ให้มีนาคพระดังษ์วัดเด่นาสนาราม ๑๒ รูปซึ่งจะได้รับ
พระราชทานฉนั้น มาเลี้ยงที่อาสน์ดังษ์ ครั้นพระดังษ์นงทเรียบแล้ว
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระพรหม
เทพาจารย์ก็ถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้ว พระดังษ์ถวายพรพระ ครั้น
จบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงทอดผ้าห่มตักทาศกกับผ้า
ขาวเช็ดหน้าเขียนเลขนฤคาท พระดังษ์ ๑๒ รูปก็ตั้งปักกรณพระบรมทนต์
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับพระทนต์สมเด็จพระเทพ
ศิรินทราบรมราชินี ซึ่งเขียนขึ้นประดิษฐานไว้ในร่มพระมหาเศวตฉัตร
ครั้นตั้งปักกรณเสร็จแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนิรไปทรงประเคนพระ
พรหมเทพาจารย์เป็นต้น พระบรมวงศานุวงศ์ก็ไปประเคนพระปฏิบัศ
พระดังษ์ ครั้นพระดังษ์รับพระราชทานฉนั้นเสร็จแล้ว จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาอนุรักษราชมณเฑียร

แผ่นที่ ๕๕ ตั้งธรรมเนียมซึ่งพระดังษ์จะได้ถวายเทศน์ ครั้นตั้งแล้ว
ออกวันอังคาร เจ้าพนักงานกรมดังษ์การกนิมนต์ พระธรรมราชาญัตติเข้า
แรม ๑๒ ค่ำ ไปนั่งยังอาสน์ดังษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรง
เดือน ๑๑

จุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วโปรด ฯ ให้พระเจ้าแผ่นดินของยาเซอ พระองค์
 เจ้าสัตว์ดีได้ภณไปทรงจุดเทียนนมัสการที่พระบรมมณฑล พระธรรม
 ราชานุกตกชนรรมาถัน ถวายคัตถ์ถวายเทศน์ ว่าด้วยอนันตังถ์
 กฐินโดยย่อพอเปนดังเขป แล้วถวายเทศน์แกด้วยดัตติปฏิฐาน ๔
 ประการ ครั้นถวายเทศน์จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทรงทอดผ้าไตร ถมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของยาเซอ เจ้าฟ้าจาตุรนครคีมีทรง
 ทอดผ้าไตร ๑ รวม ๒ ไตรเปนของไทยธรรมกณฑ์เทศน์พระธรรม
 ราชานุกต แล้วโปรด ฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ทรงทอดผ้าไตรตาม
 พระสงฆ์ซึ่งจับฉลากได้นั้น พระบรมวงศานุวงศ์ ๒ พระองค์เปนฉลาก
 พระสงฆ์องค์ ๑ พระสงฆ์องค์หนึ่งนั้นได้ไตร ๑ บ้าง ๒ ไตรบ้าง ตาม
 แคตได้จัดไป แต่พระองค์เจ้าเกษมสันต์ได้ภาศย์ พระองค์เจ้ามุนษย
 นาคมานพนั้น รวมฉลากเดียวกันหาได้จัดผ้าไตรไปไม่ พระบาทสม
 เด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงทอดผ้าไตรหดวงไตร ๑ พระสงฆ์ ๑๓ รูป
 ก็ดัตติปกรณ์ ครั้นดัตติปกรณ์แล้ว ถมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของยาเซอ เจ้า
 ฟ้าภาณรังษีสว่างวงศ์จึงทรงทอดผ้าไตร ๑ พระปลัดหองวัด
 เสนาสนารามดัตติปกรณ์ ด้วยพระปลัดหองจะได้เทศนาในพระอุโบสถ
 ในเมื่อการกฐินณเวลาย่ำค่ำ ครั้นดัตติปกรณ์แล้ว จึงทรงประเคนเครื่อง
 ไทยธรรมของหดวงณพระธรรมราชานุกต ถมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของยาเซอ
 เจ้าฟ้าจาตุรนครคีมี กทรงประเคนเครื่องไทยธรรม กณฑ์เทศน์ กับพระ
 ธรรมราชานุกต ถมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของยาเซอ เจ้าฟ้าภาณรังษีสว่าง

วงศ์ทรงประเคนเครื่องไทยธรรมพระปลัดทอง แต่เครื่องไทยธรรม
 ญาติกนยังหาได้ถวายไม่ ด้วยจะได้เข้าไปถวายที่วัดเสนาสนารามที่
 เดียว ครั้นทรงถวายแล้ว พระธรรมราชาได้ถวายอติเรก พระสงฆ์ถวาย
 พระพรตาทบแล้ว จึงโปรด ฯ ให้มีมณฑ์พระสงฆ์ ๑๐๐ รูป มีพระ

แผ่นดิน ๕๖
 ออกวันอังคาร
 แรม ๑๒ ค่ำ
 เดือน ๑๑

สุวรรณนิมิตต์เป็นประธานซึ่งจะได้สถาปนาขึ้น ครั้น
 พระสงฆ์มาทรงแล้ว พระสงฆ์ก็สดุดีสถาปนาภิธรรม
 แล้วพระราชทานเงินตรา ๑๐๐ บาทให้พระอุฎ्ฐการบดี เขา
 ไปมอบให้กับบิณฑการพระสงฆ์ซึ่งสถาปนาขึ้นของคณะบาท แล้วพระ
 ราชทานเงินตรา ๑๐ ตำดั่งให้พระพิทักษ์เทพธานีไปรางวัลผู้ซึ่งทำดำรง
 ภาวนาเพียงพระสงฆ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรด ฯ พระราชทานเงิน
 แจกพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในของคณะสงฆ์ตั้ง แล้วพระ
 ราชทานแจกขุนนางข้าราชการนอกจากพระบรมวงศานุวงศ์ทั่วไปคณะ
 ตั้ง ด้วยเป็นการตามเสด็จพระราชดำเนินทางไถ่จึงได้พระราชทาน
 เวदानุชฌาภิธานคัจฉนได้จัดของเครื่องสดต่าง ๆ มาทูลเกล้า ฯ ถวาย
 ครั้นพระสงฆ์สดุดีสถาปนาภิธรรมจบแล้ว จึงโปรด ฯ ให้พระเจ้า
 นขงยาเธอที่ยังทรงพระเยาว์ทรงทอดผ้าขาวเช็ดหน้า แล้วรับตั้งเรียก
 ผ้าไตร ๔ ไตรทรงทอดให้พระสุวรรณนิมิตต์ ๑ พระครูปลัดมหาเถร
 นุวัต ๑ พระครูโยคานุถ ๑ พระครูนายกพิบูลยกิจ ๑ สถาปนาขึ้นผ้า
 ขาวเช็ดหน้าด้วย ครั้นสถาปนาแล้ว พระสุวรรณนิมิตต์ก็ถวายขณา

พระสังฆสังข์พิ แต่ถวายอภิศิเรกถวายพระพรตากลับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรม ทรงพระที่นั่งราชยานพร้อมด้วยขบวนแห่หน้าหลัง เสด็จพระราชดำเนินออกทางประตูหลังวังไปตามถนนหลวง ไปประทับแรมวัดเสนานาราม แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปถึงเชิงบันไดพระอุโบสถ เจ้าพนักงานกรมพระศุภรัตนก็ทูลเกล้า ฯ ถวายผ้าไตรภุชกับผ้าขาวมหากฐินกับผ้าห่มพระพุทธรูป ครั้นทรงรับแล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรงวางผ้าบนพานแว่นฟ้าสองชั้น แล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการเสร็จแล้ว นายสนธิจึงอ่านรายงานพระสังข์ทูลเกล้า ฯ ถวายจำนวนพระสังข์จำพรรษาณพระอารามนั้น พระพรหมเทพอาจารย์เป็นพระราชาคณะเป็นอธิบดี ๓ พระถนายนุกรม ๓ อินฺทบัลย์เวียนคณฤชฺระ ๕ อินฺทบัลย์เดาศวคมนตรี ๓ รวมพระสังข์ ๓๒ รูป แล้วพระราชทานผ้าห่มพระพุทธรูปให้เจ้าพนักงานกรมภูษามาตาไปทรงพระพุทธรูป พระราชทานเทียนอุโบสถ ๒๕ เต็ม ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายพระสังข์ แล้วทรงถวายกฐิน ครั้นทรงจบพระสังข์กับผ้าห่มพร้อมกัน จึงทรงยกผ่านนตงกรมอาสน์พระสังข์ พระพรหมเทพอาจารย์จึงนงหยอของขึ้น ประกาศถามสังข์เป็นคันทว่า สังข์ทงปวงจะมีคความปราถนาจะกรานกฐินหรือไม่ปราถนาจะกราน พระสังข์กับว่าปราถนาจะกรานสังข์ให้จึงว่าเป้นคันทว่า ถ้าสังข์ทงปวงปราถนาจะกรานแล้ว

แผ่นที่ ๕๗
 ออกวันพร
 แรม ๑๓ ค่ำ
 เดือน ๑๑

ตั้งขัณฑปวงจะเห็นพร้อมกันให้กับภิกษุองค์ใด พระปลัด
 จึงถามตั้งขัณฑปวงเห็นว่า เห็นตั้งขัณฑปวงจะให้กับพระพรหม
 เทพอาจารย์ซึ่งเป็นผู้ฉลาด แต่เป็นอุปัชฌาย์แต่อาจารย์
 ของเราทั้งหลาย ตั้งขัณฑปวงจักชอบใจหรือไม่ชอบใจ พระตั้งขัณฑปวงว่า
 ชอบใจแล้ว พระโบกัฎฐ์กาจึงว่า ถ้าตั้งขัณฑปวงพร้อมกันให้กับพระ
 พรหมเทพอาจารย์แล้ว ควรจะให้ด้วยญัตติจึงจะชอบ พระตั้งขัณฑปวงว่า
 ตั้แล้ว การที่พระตั้งขัณฑปวงประกาศแต่รับหน้าด้วยภาษามคธทั้งต้น พระ
 ปลัดกับพระตั้งขัณฑปวงหักถวดญัตติ ครั้นจบแล้วจึงยกผ่านหน้าพระพรหม
 เทพอาจารย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระเคนไคร้พระ
 ถานานุกรม ๓ รูป พระตั้งขัณฑปวงไปครองผ้า ครั้นครองแล้ว พระเจ้า
 มหัยยิกาเธอ กรมสมเด็จพระสังฆราชบุรีรัตนราชประชานุรักษ์ทรงถวายของเครื่อง
 บริหารกฐิน แล้วโปรด ฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ถวายของเครื่อง
 ไทยธรรมต่าง ๆ ตามฉดากซึ่งพระตั้งขัณฑปวงใจได้นั้น พระพรหมเทพ
 อาจารย์ก็ถวายยถาพระตั้งขัณฑปวงแล้ว ถวดกาเดชนุโมทนาทานแล้วถวาย
 อดิเรก ครั้นพระตั้งขัณฑปวงจบแล้ว ทรงถวายเทียน ๓๐๐ ชู ๓๐๐
 ดอกไม้กับพระพรหมเทพอาจารย์ แล้วพระราชทานเทียนนมัสการให้
 พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต (ต่อความตอนนั้น มี
 แจกความแต่เรื่องต่อ อยู่ในตอนท้ายแผ่นที่ ๖๐)

โดย เกษมสันต์โสภาคย์

การที่เสด็จพระราชดำเนินมาแต่วังจันทร์เกษม

ณวันจันทร์ เดือน ๑๓ แรม ๔ ค่ำ ปีมุขเสด็จ มาประทับอยู่ที่
 ที่พระที่นั่งบางปิ่น ณวันอังคารเดือน ๑๓ แรม ๕ ค่ำ ปีมุขเสด็จ
 จุศักราช ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จลงประทับณพระที่นั่งมณีกษัตริย์ซึ่งได้จัดที่ทำในตระชั้นใน มีพระ
 บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์เข้ารับบิณฑบาต มีเรือ
 พระยามหามนตรี พระอินทรเทพกับพระอุฎการนำพระสงฆ์พายไปรับ
 บิณฑบาต ณเรือพระที่

แผ่นที่ ๕๘
 ออกวันพร
 งาม ๑๓ ค่ำ
 เดือน ๑๑

นี้ รวมพระสงฆ์ ๑๘ รูป พระครุธรรมกิจากร วัดชุมพล
 นิกายรามแป้นผู้นำ ครั้นเสร็จแล้วเสด็จขึ้นจากเรือพระที่
 นี้ เสด็จออกประทับที่โต๊ะด้วยพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้า
 น้อยยาเธอแลพระเจ้าน้อยยาเธอ พระเจ้าตูกเธอด้วยพร้อมกันด้วยจน
 เวลาเช้า ๔ โมง แล้วเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งข้างใน พอเวลาเช้า ๕
 โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงพระราชดำเนิน
 ลงมาที่ท่าถนนหน้าพระที่นั่งโศภนวิสุทธิพิทยบาล เสด็จลงประทับณเรือ
 พระที่นั่งเก่งทองทั้งแท่ง มีเรือทหารแลเรือกลองนำเสด็จไปประทับณ
 วัดชุมพลนิกายรามแป้นหน้าวัด ทรงพระราชดำเนินขึ้นไปรับ
 ไครที่พระศุภรัตน ซึ่งคอยทูลเกล้าฯ ทถวายที่ประตูพระอุโบสถ
 ทรงถือไตรเข้าไปวางที่พานแว่นฟ้า ที่เจ้าพนักงานไต่ตงไว้ในพระ

อุโบสถ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ แล้วทรงถวายผ้าไตร
 พระกฐิน ๓ หนแล้ว โปรด ฯ พระราชทานให้พระเจ้าอนงยาเธอ พระ
 องค์เจ้าวชิรมานวงศ์ถวายเทียนประจำพรรษา ครั้นแล้วเสด็จมาประทับ
 ณที่พระที่นั่งไพศณ ในเวตาควรรคที่ทรงถวายพระกฐินนั้น แล้วนายพล
 พ่ายก็ทูลจำนวนพระสงฆ์ตามธรรมเนียม แด่พระสงฆ์จำพรรษานั้น
 มีพระครู ๑ สามเณร ๑ อินทบริวารวิปัสณาภระ ๑๐ รูป อินทบริวาร
 มนต์ ๗ รูป รวมพระสงฆ์ ๓๘ รูป ทรงถวายกฐินแล้ว พระครูธรรม-
 ทิวการซึ่งเป่าพระธรรมาในพระอารามนั้น ก็ประกาศกับพระสงฆ์ทั้งปวง
 ที่อยู่ในที่นั้น ครั้นแล้วพระสงฆ์จึงกล่าวกันว่า เห็นสมควรกับพระครู
 ธรรมทิวากร พระสงฆ์ทั้งหลายก็พร้อมกันสาธุทุกองค์ พระสงฆ์กับ
 พระสงฆ์รูป ๑ จึงได้สดุดีคุณคุณกรรมครั้นจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ถวายไตรแก่พระสงฆ์ ๓ ไตร พระสงฆ์กับพระครู
 ธรรมทิวากร ก็ไปครองผ้าไตรที่พระราชทานพร้อมกัน เจ้าพนักงานคัด
 คนตรีประโคม ครั้นพระสงฆ์ครองผ้าแล้ว พิณพาทย์ที่ประโคมนั้นก็หยุด
 แล้วพระครูธรรมทิวากรก็ได้อธิษฐานกรณกฐินเสร็จแล้ว จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้สมเด็จพระเจ้าอนงยาเธอ เจ้าฟ้า
 จาคุพนตรีศัมถวายเครื่องบริวารแก่พระสงฆ์ซึ่งครองพระกฐินนั้น ครั้น
 แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็มีพระบรมราชโองการให้สมเด็จพระ
 พระเจ้าอนงยาเธอ เจ้าฟ้าจาคุพนตรีศัมถวายผ้าทเชยชนิดตากของที่
 เกณฑ์พระบรมวงศ์านุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายใน ถวายแก่พระสงฆ์พระอินทบริ

ทรงทลาย ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระเต้านอก
 พระสงฆ์ภิกษุสงฆ์ถวายยถาสัพพีแด่สังฆคณาเถ พระพิมพ์ธรรมวัดโสมนัสวิหาร
 ซึ่งมานานักถวายอดิเรกพระสงฆ์ภิกษุสงฆ์พระภิกษุสงฆ์พระภิกษุสงฆ์
 ราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ ไปประทับทรงบูชาพระพุทธรูปที่หน้า
 พระอุโบสถ

แผ่นดิน ๕๕
 ออกรวันพฤหัสบดี
 เดือน ๑๑
 แรม ๑๔ ค่ำ

แล้วพระพระราชดำเนินไปทางหลังพระอุโบสถ ทรง
 บูชาดอกประทุมทอง ซึ่งบนด้วยปูนทับบรรจุ กระดกพระ
 สงฆ์เป็นใหญ่ในวัดนั้น แต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วทรงพระราชดำเนินไปตั้งเรือพระที่นั่ง
 ถ้องตงมา ประทับยังพระที่นั่ง บึงกึก ถ้าใหญ่ที่จอดอยู่ที่สะพานหน้าพระ
 ที่นั่งโศภนวิสุทธิพิทยอดนั้น จึงเสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่ง ทรงพระราช
 ดำเนินลงมาประทับที่เรือพระที่นั่งบึงกึกตาเด็ก ทรงคร่ำกับสมเด็จพระ
 เจ้านองยาเธอ แด่พระเจ้าเจ้านองยาเธอเสด็จราชการ ประมาณบ่าย ๒
 โมงเศษ มีพระบรมราชโองการรับสั่งกับมหาดเล็ก ให้เอาเครื่องเสวย
 มาตงที่ในเรือพระที่นั่งบึงกึกตาเด็กนั้น ครั้นเสวยเสร็จแล้ว เวลாய่ำ
 ๔ โมงเศษ เสด็จขึ้นทรงเครื่องใหม่เสด็จออกทรงเรือพระที่นั่งสุนทรพิ
 ทยอดที่ตึกกรรเชียง เรือนั้นจอดอยู่ในสระ เสด็จออกไปทางศีรษะ
 เกาะด้านขวามือ แล้วเสด็จขึ้นมาทางหน้าพระที่นั่งโศภนวิสุทธิพิทยอดนี้
 เสด็จตรงตามนาทางศีรษะเกาะทางข้างโน้น ในขณะที่นมเรือผ่านไป

ตามเสด็จไปด้วย มีเรือกรรเชียงทหารแพตเรือตามเสด็จไปในทันทัน
 ๓ ลำด้วยกัน มีพระบรมราชโองการให้เรือข้าราชการทหารแพตเรือ
 แข่งกันอยู่ประมาณ ๒ ครั้ง เรือฝ่ายทหารแพต ๒ ครั้ง เพราะเรือ
 ฝ่ายทหารดำใหญ่เป็นเรือท่าที่เมืองฮ่องกงจึงได้หนัก เรือข้างแพตเรือ
 นั้นเป็นเรือท่ามาแต่ยุโรป จึงได้สู้กันไม่ได้ แดงเสด็จกลับมาประทับ
 ณเรือพระที่นั่งปกนิกตาเด็ก เสด็จชนเวลาย่ำค่ำเศษ พอเวลาทุ่ม ๓
 เสด็จออกทรงเรือพระที่นั่งลำบน เสด็จข้ามไปฝั่งตรงหน้าพระที่นั่ง
 ไอศวริยทิพยอาสน์ ทอดพระเนตรตครแตการเดินต่าง ๆ ที่ติดของผ้าป่า
 ไผ่ตระหนั ครั้นเวลา ๒ ทุ่มเศษจึงเสด็จกลับมาประทับยังที่โต๊ะด้วย
 พรอมคด้วยกนทงต้นทเคยเสด็จทันทัน เสด็จเสด็จแควเวลายามเศษ เสด็จ
 ลงเรือพระที่นั่งลำบน พรอมคด้วยพระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการ
 พรอมกันลงในเรือพระที่นั่ง แดงมีพระบรมราชโองการ

แผ่นที่ ๖๐ ให้กระบวนแห่ผ้าป่าแห่ไป ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระ
 ออกวันพฤหัสบดี พระเจ้าอยู่หัว เสด็จตามกระบวนแห่ไปในทุ่งหลัง
 เดือน ๑๑ โรงตครตรงฝั่งระฆัง ไปออกทางข้างเกาะ ไป
 แรม ๑๔ ค่ำ ประทับอยู่ที่วัดชุมพดนิการาม จึงทรงจุดประทัดสัญญา พระสังฆ
 จังไตตงมาชกตบงทเคยองผ้าป่าที่ทรงแห่ไป ครั้นแล้วพระสังฆ
 กวายยถาตัพพิ แดงเสด็จกลับมาทางหน้าวัดนั้นตามในเกาะทางหน้า
 วง เสด็จเข้าทางค้ำพระเกาะเขาคตองคตลกทจะเข้าในตระหนั ประทับ

ณเรือพระที่นั่งปีกนกตาเด็ก เสด็จขึ้นเวตา & ทุ่มเศษ

แจ้งความ

ในหนังสือพิมพ์ที่ได้ออกกณวันอังคาร เดือน ๓๓ แรม ๓๓ ค่ำ ปี
 กุนต์ปศก ว่ามีดีเตอร์ขาดขาดดีเตอร์กับมีดีเตอร์เดวิดชันเดกกับค้น
 ตอพคัดกับข้าราชการเข้าไปเฝ้าในเวตาเช้า & โมงนั้นผิดไป กับพระยา
 ไชยสุนทรเข้าไปเฝ้าหน้าหาถูกไม่ การทงนข้าพเจ้าไม่ได้มาจดเอง
 ด้วยข้าพเจ้ามีธุระทำบุญที่บ้านหาได้เข้ามาไม่ ให้แต่เดมิย่นเข้ามาจด
 แทน ถ้าเมื่นข้าพเจ้าเข้ามาเองแล้ว คงจะไม่ให้ผิดได้เป็นแน่ ใน
 เวตาที่ข้าราชการเข้าไปเฝ้า เป็นเวตาเที่ยงแล้ว อีกขอหนังสือข้าพเจ้า
 บอกว่าพระราชทานสัญญาบัตรให้แก่ขุนอินทรกับข้าราชการอีกคนหนึ่ง
 นั้นผิดไป ข้าพเจ้าหาได้บอกเดี่ยดไม่ เวตานนข้าพเจ้าได้กตบออก
 จากในพระบรมมหาราชวังจนเวตา & ทุ่มเศษ หาได้ทันดีบให้เดี่ยด
 ตอขไม่ ครั้นจะรอกคอยดีบหนังสือพิมพ์จะขาดมือ จะไม่มีมีความจะ
 เรียง ข้าพเจ้าจึงคิดว่าบอกแต่พอให้ทราบก่อน คิดว่าวันหลังถึงจะ
 แจ้งความให้เดี่ยดคงน คือคงนเป็นแน่ นายเจริญนั้นเป็นบุตรพระยา
 อคินต์ราภัย โปรด ฯ พระราชทานให้เป็นขุนอินทรรักษาลือศักดิ์คึกคึก
 ๘๐๐ ทำราชการในกรมช่างทหารในซ้าย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 พระราชทานให้ขุนทิพจักษ์เจ้าหมู่ปฏิทินเป็นขุนเทพพยากรณ์ลือศักดิ์คึกคึก
 ๖๐๐ ทำราชการในกรมโหราขอท่านจงทราบเทอญ

โดย ทองแถมถวัลย์วงศ์

แจ้งความ

ข่าวของพระองค์เจ้าเกษมสันต์ โสภากยนี้ ตั้งมายังหาหมคนไม่
 ไม่ทันที่จะออกค่อในข่าวก่อนได้ จึงได้เอาของพระองค์เจ้าทองแถม
 ถวียวงค์ตั้งก่อน แลข่าวพระองค์เจ้าเกษมสันต์ โสภากยยังคงค้างอยู่
 การนี้ไม่ดีโดยควรจะสั่งให้หมคนจึงจะถูก เจ้าของที่ทำผิดจะค้องขอ
 โโทษท่านทั้งหลายให้มาก

ไปทรงจุดเทียนนมัสการพระเจดีย์ทิวहारพระอินทรแปดง พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาประทับเกยทรงพระ
 ราชยาน เสด็จโดยทางถนนหลวงเข้าประตูหลังวัง แล้วออกประตู
 หน้าวังมาประทับเกยณท่าฉนวนวังจันทร์เกษม เสด็จพระราชดำเนิน

แผ่นที่ ๖๐ ลงทรงเรือกตไฟดำเต็กของพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เป็นเรือ
 ออกวันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ ๑ พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคไปทางคลอง
 คูเมือง ไปทาง ๗๔ เต้น ๙ วา ประทับท่าฉนวนวัดศาลา
 ปูน เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว
 นายไชยขรรค์อ่านรายงานพระสั่งฆ้องคนนกราบบังคมทูลจำนวนพระสั่งฆ้อง
 พระอารามนน พระธรรมราชานุวัติ เป็นพระราชาคณะอริยบท ๑
 ถานานุกรม ๓ อินทบริเวณคณิศร ๘ เวียงวิบูล์นาคร ๕ เจ้าสดุด
 มนต์ ๑๕ รวมพระสั่งฆ้องพระอารามนนได้ ๓๒ รูป ครั้นอ่านถวายแล้ว
 จึงพระราชทานผ้าห่มพระพุทธรูป ให้เจ้าพนักงานภูษามาตาเอาไปห่ม

พระพุทธรูป แล้วพระราชทานเทียนอุโบสถ ๒๔ เล่มให้พระเจ้าเมืองยา
 เซอ พระองค์เจ้าด้วดีได้ภณฑวงประเคนพระองค์แล้วทรงถวาย
 กฐิน ครั้นทรงจบพระองค์กับธำชฎ แล้วทรงยกผ้าไตรไปตั้งริม
 ธารน้ำ พระธรรมราชานุกตกว่าคำปฤกษาศงฆ์ ครั้นว่าจบลง พระ
 ปลัดจึงถามพระองค์เป็นใจความว่า เห็นสมควรแก่พระธรรมราชา
 นุกตเป็นต้น พระองค์กับธำชฎพร้อมกัน พระองค์ ๒ รูปจึงสอดให้ผ้า
 กฐินนั้นด้วยญัตตุคิยกรรม ครั้นจบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ก็ทรงถวายผ้าไตรให้พระองค์ถ้านานุกรม ๓ รูป พระองค์ก็ไปครองผ้า
 ครั้นครองผ้าแล้ว พระธรรมราชาก็กราบทูลด้วยผ้าตั้งฆาฏี แล้วก็
 บอกด้วยคำมครแก่พระองค์ให้อนุโมทนา พระองค์อนุโมทนา ครั้น
 อนุโมทนาแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้าเมืองยาเซอ พระ
 องค์เจ้าทองแถมถวดย์วงศ์ถวายของเครื่องไทยธรรม พระธรรมราชา
 นุกตถวายยถาพระองค์ส่งทัพแล้วสดวกกาเดอนุโมทนาทาน แล้วถวาย
 อดิเรก ครั้นพระองค์สดจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 พระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ แล้วโปรด ฯ พระราชทานเทียน
 นมัสการให้นายเดห์ฮาอุชไปบูชาพระเจดีย์ แล้วเสด็จพระราชดำเนิน
 ทรงเรือกลไฟพระองค์เจ้าสายสนิทองศ์

๑ พระเจดีย์ที่บรรจุอัฐิธาตุพระธรรมราชา ถูม ครั้นรัชกาลที่ ๓ เป็นผู้ตั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคารพนับถือมาแต่ครั้งยังทรงผนวช

แผ่นที่ ๖๒ ไปประทับณฉนวนวัดขุนญวน เสด็จพระราชดำเนินไปทรง
 ออกวันศก^๑
 เดือน ๑๒
 ขึ้นค่ำ ๑ รับผ้าไตรกฐินทรงอุ้มเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียน
 นมัสการเสร็จแล้ว นายต้นของกั้อ่านรายงานวัดกราบบังคม
 ทูล ฯ ตามธรรมเนียม จำนวนพระสงฆ์ทั้งหมดนี้ พระครูปลัดคัมहाเถรา
 นุวัติ ๑ พระวินัยกรรม ๑ อนัตตปริยัติวิธานธุระ ๒ เรียบคณิถธุระ ๕
 เต่าตัวตมนต์ ๑๐ รวม ๑๘ รูป^๑ ขณะนั้นพระราชทานผ้าห่มพระให้เจ้า
 พนักงานกรมภูษามาตาไปห่มพระพุทธรูป แล้วพระราชทานเทียนอุ-
 โบสถ ๒๔ เต็ม ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตไป
 ถวายพระสงฆ์ แล้วทรงถวายกฐิน พระสงฆ์รับสาธุแล้ว พระสงฆ์ทั้ง
 ปวงยอมให้พระครูปลัดคัมहाเถรานุวัตรของกฐิน พระสงฆ์ก็สดุดี
 ทศิยกรรม ครั้นจบแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนไตรพระ
 สงฆ์องค์หนึ่ง พระสงฆ์ครองผ้าแล้วก็กรานกฐินศุภวิธาคำตานุสนัน
 ครั้นแล้วเสร็จ ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระ
 องค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ถวายเครื่องไทยธรรมปริวารกฐิน พระ
 สงฆ์ถวายยถาสัพพีแต่สดุดีกาเดอนุโมทนาแล้ว พระพรหมเทพาจารย์
 ซึ่งมานำหนักถวายยอติแรก พระสงฆ์สดุดีภะวะตุดีพิจบแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถไปประ-
 ทับฉนวน เสด็จทรงเรือกลไฟของพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ เสด็จ
 พระราชดำเนินไปตามท่าคตองคูเมือง ไปออกปากคตองคี่ระแหดม

๑ พระครูปลัดกับพระวินัยกรรมเป็นดเนานุกรมของพระธรรมราชานุวัติ

แล้วไปเข้าคตองวัดกุเซาทอง เสด็จประทับที่เรือพระที่นั่งแหวดพร้อม
 ด้วยพระเจ้าน้อยยาเชอทตามเสด็จจนนควย กำหนดระยะทางตั้งแต่
 ฌนวนวัดคำดาปุนถึงฌนวนวัดกุเซาทองเปนทาง ๖๐ เส้น ๕ วา รวม
 ทางตั้งแต่วงจันทรเกษมถึงฌนวนวัดกุเซาทองทาง ๑๓๔ เส้น ๑๔ วา
 เสด็จประทับณเรือพระที่นั่งแหวดคณน ไคทรงชื่อของ ๆ พระราชทานให้
 เเตงชาราชการซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนิร แดทรงชื่อพระราชทาน
 พวกรือเพตงแเตเรือที่ราชภูริไปเตนนั้น ครนทรงชื่อพระราชทานแจก
 ทวแเตว ครนเวตาบ้าย ๓ โมงเศษ เสด็จทรงเรือพระที่นั่งตั้งกรรเขียง
 ชอต้นทริทพิยฮาสน์ ประพาสตามตำคตองมหานาค พระเจ้าน้อยยา
 เชอทตามเสด็จในเรือพระที่นั่งนนั้น คอ ส้มเค็จพระเจ้าน้อยยาเชอ เจ้า
 พ้าภาณรังษ์สว่างวงศ์ ๑ พระเจ้าน้อยยาเชอ กรมหมื่นนเรศร์วร-
 ฤทธิ ๑ พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้ากาพยักนกรัตน์ (ทรงถือ
 ท้าย) ๑ พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๑ เสด็จ
 พระราชดำเนิรไปตามตำคตองมหานาค แล้วไปออกคูเมืองแล้วไป
 เข้าคตองตะเคียนมาออกแม่น้ำเจ้าพระยา เสด็จตองนาตงมาประทับ
 ณบางปอิน พอเวตาค่ำ

แผ่นที่ ๖๓ เสด็จขึ้นพระที่นั่งไคศวิริยทพิยฮาสน์ เสด็จขึ้นชางใน
 ออกวันเสาร์ ครนเวตา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกประทับณพระที่นั่งชนต่าง
 ชน ๒ ค่ำ มุขควันออก เสด็จประทับณโตะเสด็จพร้อมด้วยพระเจ้า

น้องยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ เสด็จณัคนัน ครั้นเสด็จแล้วเสด็จพระ
 ราชดำเนินไป ประทับ ณ เรือพระที่นั่ง ดำหรับประพาสเด่นดำเด็ก ซึ่งจอด
 อยู่ในสระ เสด็จประทับทรงครีดีประพาสเด่นอยู่จนเวลา ๒ ยาม เสด็จ
 ขึ้นพระที่นั่งไฮศวรรยทิพยอาสน์ เสด็จขึ้นข้างใน อนึ่งการทำบุญ
 แดงการที่เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกฐินนั้น พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดของพระองค์ยกเกศชาว พระบรมวงศานุวงศ์แ
 ชำราชการนนั้นสวมเสื้อพริกก๊อต ด้วยเป็นการตามเสด็จพระราช
 ดำเนินทางไกล

โดย เกษมสันต์โสภาคย์

การเสด็จพระราชดำเนินประพาสต่าง ๆ

ณ วันพุธ เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ ปีกุนดับปีดศักราช ๑๒๓๗
 เวลาย่ำรุ่งเช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องดำหรับประพาส
 นกสีน้ำตาล (คือชุดคิงชุด) พร้อมทั้งดำรับ เสด็จพระราชดำเนิน
 ทรงเรือพระที่นั่งกดไฟเด็ก (ของพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์) พร้อม
 ด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แดงเข้าทอดของชุดพระบาทตามเสด็จสวมเสื้อ
 ต่าง ๆ ความเสด็จในเรือพระที่นั่งบ้าง ในเรือกดไฟเด็ก (ของเจ้า
 หมื่นไวยวรนาถ) เป็นเรือพระที่นั่งรอง แดงเรือประทับที่ศาลาการ
 เป็นเรือเครื่องท้าวราชกิจวัตรเป็นผู้แแต่ง ครั้นแล้วจึงเด่นขึ้นไปเข้า
 ในคตของบ้านสร้างประทับที่วัดชนอน (ในคตของนั้น) เมื่อเวลาย่ำโมง

เศษ แดวจึงเสด็จตรงเรือพายมา สัมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษี พระ
องค์เจ้ากาพย์ พระองค์เจ้าชายสนิทวงศ์ ดงในเรือพระที่นั่งไปประพาส
นวก ครั้นเวลา ๓ โมงเศษจึงเสด็จกลับมาเสวยที่เรือพระที่นั่ง (กตไฟ)
นนครุหนึ่ง แดวจึงออกเรือพระที่นั่งกลับจากทนน เวลา ๕ โมงเศษ
ถึงบางปอิน เสด็จขึ้นครุหนึ่ง แดวจึงเสด็จออก เจ้าพระยาภาณุวงศ์
มหาโกษาธิบดีซึ่งกลับมาจากเมืองนครไชยศรี

แผ่นดิน ๖๔
ออกวันเสาร์
ขึ้น ๒ ค่ำ
เดือน ๑๒
ขึ้นเผ่า แดวจึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษี
สว่างวงศ์ไปจุดเทียนที่ศาลา ซึ่งปลูกขึ้นเป็นศาลา ๓ ห้อง
ในประธาน เติงยงรอบคัว ปลูกด้วยไม้ไม้สำหรับจะมี
เทศน์มหาชาติ การนี้พระยามหามนตรีเป็นผู้จัดการ ครั้นจุดเทียนแล้ว
พระคิศจัดกำแพงวิมวัดชุมพลนิกายาราม แขวงบางปอินขึ้นเทศน์ศาลา
พันธ์ในพระมหาเวศน์นครชาดก เมื่อว่าคาถาจบดงกัณฑ์ใด จึงประ
โคมพิณพาทย์มโหรีตามกัณฑ์นั้น ๆ คือ ประโคมอย่างนี้

ที่ ๑	กัณฑ์ทศพร	๑๘	พระคาถา	ประโคมเพลงสาธุการ
ที่ ๒	กัณฑ์หิมวันต์	๑๓๔	พระคาถา	ประโคมเพลงดวงพระชาติ
ที่ ๓	กัณฑ์ท้าวทนต์	๒๐๘	พระคาถา	ประโคมเพลงพระยาโคก
ที่ ๔	กัณฑ์วันประเวศ	๕๗	พระคาถา	ประโคมเพลงพระยาเดิน
ที่ ๕	กัณฑ์ชูชก	๗๘	พระคาถา	ประโคมเพลงเส้นเหต๋า
ที่ ๖	กัณฑ์จุตวัน	๓๕	พระคาถา	ประโคมเพลงเชิดกตอง

ที่ ๗	กัณฑ์มหาวัน	๘๐	พระคาถา	ประ โคมเพลงพิราพว่อน
ที่ ๘	กัณฑ์กุมาร	๓๐๓	พระคาถา	ประ โคมเพลงโอดเช็ดน้ำ
ที่ ๙	กัณฑ์มัทรี	๘๐	พระคาถา	ประ โคมเพลงโอดทะยอย
ที่ ๑๐	กัณฑ์ดกบัพ	๔๓	พระคาถา	ประ โคมเพลงกดม
ที่ ๑๑	กัณฑ์มหาพรท	๖๘	พระคาถา	ประ โคมเพลงกราวนอก
ที่ ๑๒	กัณฑ์ฉกษัตริย์	๓๖	พระคาถา	ประ โคมเพลงตระ
ที่ ๑๓	กัณฑ์นครกัณฑ์	๔๘	พระคาถา	ประ โคมเพลงกตของโยน

ครั้นเวตาเข้าประมาณ ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
 หิว รบตั้งกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์เสด็จเสด็จจงทรงเรือพระที่นั่งดำเนิน
 ข้ามสระไปที่ศาลาทิมเทศน์ครั้นหนึ่ง ในที่นั้นเป็นเวตาแต่ครั้นจนจนจน
 เสด็จกลับแล้วเสด็จขึ้น พระดิศซึ่งเทศน์คาถาพนธในมหาเวดต้นนครชา
 ดกนนี้ เทศน์อยู่จนเวตาประมาณบ่าย ๓ โมงเศษจบแล้ว พระองค์เจ้า
 ททรงพระเยาว์จงถวายของกับเงินเป็นค่ามดกบัพบิยะราคา ๕ คาตัง ครั้น
 เวตาเย็นประมาณ ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลอง
 พระองค์ยศพระภษาแดง เสด็จพระราชดำเนินเรือพระที่นั่งสุนทร
 ทพิยชาดน์ พร้อมด้วยพระองค์เจ้าเทวัญภรรยาซึ่งที่ ๑ กรมหมื่นนเรศวร
 ภรรยาซึ่งที่ ๒ ต่อมเด็จพระเจ้าพามาภาณุรังษภรรยาซึ่งที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวทรงภรรยาซึ่งที่ ๔ พระองค์เจ้ากาพย์เป็นมอชทายเรือ
 พระที่นั่งนน เจ้านายททรงภรรยาซึ่งในเรือพระที่นั่งนนทรงเดื่อยศผา
 ทรงพนแดง แต่พระองค์เจ้ากาพย์นนทรงแต่งเป็นอย่างทหาร แล้วจึง

ช้อน เทคน้จนวนเวดา ๒ ยามเค้ษจบตง พระองค์เจ้าเกษมด้นค้ถวาย
 ของพระเจ้มกับเงินค้ดรวมทงด้นประมาณ ๘ ค้าด้งเกอบ ๘ ค้าด้ง แด
 พระองค์เจ้าทองแถมถวายของพระช้่มกับเงินค้ดรวมประมาณ ๗ ค้าด้ง
 เค้ษ แด้วพระพ้่มพัชรธรรมว้ดราชบูรณะกรุงเทพ ๗ จ้งชนถวายเทค้น
 มหาราชกัณทท ๑๑ โนมหาเวดด้นค้ดราชคกจนวนเวดา ๘ ท้่มเค้ษจ้งจบ
 แด้วพระองค์เจ้าเกษมด้นค้ถวายของกับเงินค้ดรวมทงด้นประมาณ ๗
 ค้าด้งเค้ษ แด้วจ้งเด้ค้จทวงเรือพระทงด้นบเด้ค้จกตบ เด้ค้จชนบน
 พระท้่งไอศวรรยท้พยอาด้น

แก้ความในใบที่ ๓๔

ความท้จะแก้เหตาดน พระบาทล้มเด้จพระเจ้าอยู่หัวได้ทงค้ว่าย้ง
 ไม่ช้ค้เจนแเดไม่เร้ยบค้ ค้ือ (๑) แผ่นท้ ๓๔ ค้านข้างหน้า

แผ่นท้ ๖๖ บนทค้ท ๕ ตงไปนท้ว่า ม้เค้รองตงตงรอมแเดม้พระ
 ออกวันอาทิตย์ เค้รองตงค้วยนน ความย้งไม่ช้ค้ว่าพระเค้รองอะไรตง
 ขน ๓ ค้า
 เดือน ๑๒ ค้วย ค้องแก้เค้มเป้นพระเค้รองราชป้โกคตงค้วยค้งน

(๒) ในแผ่นท้ ๓๔ ข้างหน้าบนทค้ท ๒ ขนไปน ท้วดค้ร้อมาค้ยนน
 ย้งไม่งามค้ ค้องแก้เป้นค้ดบ้ญค้ร้มาค้ยาราม (๓) ในแผ่นท้ ๑๔ ข้าง
 ค้านหลังบนทค้ท ๑ ตงไปท้ว่าพระอรียมุน้เป้นประธานนท้ ความช้าด
 อยู่ ค้องเค้มว่าพระอรียมุน้เป้นประธานาธิบค้ (๔) ในแผ่นท้ ๓๔ ข้าง

คานหลวงบนทศท ๗ ซนไปที่วาชบแฉวงจรงทอคผ่าตคปกรณนผัดไป
 ไม่ได้ทรงทอศ ทรงประเคนแต่พระญาณส้มโพธิ ด้วยการซ่งม้เทศน์
 เป็นส่วนมีในการพระราชพิธีตอยพระประทับ มีไซในการตคปกรณ
 พระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะฉนั้นจึง
 ไม่ได้ทรงทอศผ่าตคปกรณ

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

เสด็จพระราชดำเนินจากเกาะบางปอิน

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระ
 ราชดำเนินเรือพระที่นั่งบักนิก ออกจากท่าบางปอินอ้อมเกาะซนไป
 ทางวัดชุมพลนิกายาราม แล้วต้องลงมาตามทางซึ่งเสด็จพระราชดำ
 เนินซนไป ครนถึงวัดบางพัง เรือพระที่นั่งก็ประทับท่าวัด เวลาบ่าย ๒
 โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินบนวัด
 เข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วทรงพระกรุณา
 โปรด ฯ ให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายเป็นซึ่งสำหรับจุดทำปาฏิโมกข์
 แก่พระสงฆ์ นายฉนิทจึงทูลรายงานพระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาในพระอาราม
 นั้น แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถวายกลิ่น พระสงฆ์รับแล้ว
 ก็อุปโลกแต่ตวัดญัตจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถวาย
 ไตรบีแก่ถานานุกรม ครนพระสงฆ์ครองผ้าแล้วก็นุโมทนากลิ่น จึง
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ถวาย

เครื่องปริชารแก่พระครูธรรมวิจารย์ผู้ครองกุฎิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 พระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระเต้าดีไนทก พระครูธรรมวิจารย์ก็ถวายถา
 พระตั้งหมัดวัดสี่พิภกาเด แด้วพระคุณวงศ์ซึ่งมานำนั้น ถวายอดิเรก
 พระตั้งหมัดวัดพระเวศสุทัศน์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถวายเงิน
 แก่พระครูธรรมวิจารย์เป็นมุดกบปียะภณัท & คำตั้ง เวลาบ่าย ๓ โมง
 เศษ เสด็จพระราชดำเนินตรงเรือพระที่นั่งต้องลงมาประทับวัดรามัญ
 จึงเสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ
 แด้วทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายเทียน นาย
 ไชยสรรค์จึงทูลรายงานพระตั้งหมัด ครั้นทรงถวายกุฎินแด้ว พระตั้งหมัด
 รับ แด้วอุปโลกแด้ววัดญาคูเสด็จแด้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แผนที่ ๖๓
 ออกวันจันทร์
 เดือน ๑๒
 ขึ้น ๔ ค่ำ

จึงทรงถวายไครบีแก่ถานานุกรม ครั้นพระตั้งหมัดครอง
 ฝาแด้วกอนุโมทนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 พระองค์เจ้าสวัสดิประสงค์ ถวายซอง แก่พระครูอินทมนุญ
 ครองกุฎิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเต้าดีไนทก พระ
 ตั้งหมัดวัดเหมือนกนกบวัดก่อน แต่พระอุคมญาณถวายอดิเรก พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงถวายเงินแก่พระครูอินทมนุญเป็นมุดกบปี
 ยะภณัท & คำตั้ง เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จพระราชดำเนินตรงเรือพระ
 ที่นั่งต้องลงมาประทับวัดปากน้ำ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 พระองค์เจ้าไถ่ณบัณฑิตไปทอดกุฎินวัดต้นนาม เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่งประทับเกย ทรง
 พระที่นั่งราชยานไปประทับหน้าพระอุโบสถ จึงเสด็จพระราชดำเนินเข้า
 ในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ จึงทรงพระกรุณาโปรด
 เกตุฯ ให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายเทียน นายต้นของจิงทุตราย
 งานพระสงฆ์ ครั้นทรงถวายกฐินแล้วพระสงฆ์กราบแล้วอุปโลกแด่ลวด
 ญัตติเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงถวายไถรมี่แก่
 ถานานุกรม ครั้นพระสงฆ์ของผ้าแล้วก่อนุโมทนา จึงทรงพระกรุณา
 โปรดเกตุฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
 ถวายของแก่พระคุณวงศ์ผู้ครองกฐิน แล้วทรงพระกรุณาโปรดฯ
 ให้พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระเจ้าน้องยาเธอ ถวายไทยธรรมแก่
 พระสงฆ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถวายเงินแก่พระคุณวงศ์
 เปนมุกกับมีเยภินท์ซึ่ง ๓๐ คำถึง เวทนาย ๕ โมงเศษ เสด็จลง
 เรือพระที่นั่งตอลงตมาจนเวดากุ่ม ๑ เรือพระที่นั่งประทับทำราชวณิชฐ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่ง ประทับครัด
 อยู่กับขุนนางข้าราชการมีเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์เพนกัน อยู่จนเวดาก
 กุ่มเศษเสด็จขึ้น ประทับเกยหน้าพระถาวรพระที่นั่งดมมตเทวราชอุป
 บค จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้หม่อมเจ้าย่างเอาเงินช่างที่ ๕ ซึ่ง
 มาพระราชทานแก่พระองค์

แผ่นดิน ๖๘ เจ้าคคณางค์ยศต แดวเดัดจขณ ในการเดัดจทรงทอด
 ออกวันจันทร์ พระกฐินครงนน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
 เพื่อน ๑๒ ฤทธของพระองค์ตามธรรมเนียม พระบรมวงศานุวงศ์ข้า
 ขน ๔ ค้า ราชการถ่อมเลื่อฟรอกโกต บาญช้พระดั่งชซึ่งจำพรรษาในวัดบาง
 พัง ๑ วัดรามัญ ๑ วัดปากอ่าว ๑ วัดสนาม ๑ ที่ ๓ วัดบางพัง
 พระครู ๓ ถานานุกรม ๑ อันดับเรียนวิปัสณาชฺระ ๒ อันดับเดัดวด
 มนต์ ๔ รวมพระดั่งมี ๘ รูป มากกว่าบิ๊จยณคัก ๓ รูป ที่ ๒ วัด
 รามัญ พระครู ๓ ถานานุกรม ๑ อันดับเดัดวดมนต์ ๕ รวมพระ
 ดั่งมี ๗ รูป พระปตติ ๑ ไม่ได้ยู่วัดนั้น แต่ได้รบพระราชทานไตรบี
 ที่ ๓ วัดปากอ่าว พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๓ อันดับเรียนคณก
 ชฺระ ๒ อันดับเดัดวดมนต์ ๑๓ รวมพระดั่งมี ๑๘ รูป วัดสนามกฐิน
 พระราชทาน พระครู ๓ ถานานุกรม ๑ อันดับเรียนคณกชฺระ ๓ อันดับ
 เรียนวิปัสณาชฺระ ๑ อันดับเดัดวดมนต์ ๔ รวมพระดั่งมี ๓๐ รูป
 พระสมุห์ ๑ ไม่ได้ยู่วัดนั้น แต่ได้รบพระราชทานไตรบี

โดย มนุษยนาคมานพ

เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกฐินกรุงเทพ ฯ

ขบวรพระราชนาน

ณวันศุกร์ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๓๓ เวลาเช้า ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระทวารหน้าพระที่นั่งมณคิเทวราช

อุปบัติ ทรงพระราชทานพร้อมด้วยขบวนนำขบวนตาม เสด็จพระราช
 ดำเนินไปประทับวัดพระเชตุพน เสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียน
 เครื่องนมัสการ มหาเด็กรุ่งทูลรายงานพระสงฆ์จำพรรษา ส้มเด็จพระ
 พระวันรัตน์ ๓ พระราชาคณะ ๔ พระครูถนอมนามกรม ๒๗ เปரியญ ๒
 พระพิชิตธรรม ๔ อินทบริเวณคณิศร ๓๐ อินทบริเวณวิปัสณาขระ ๓๓๗
 อินทบริเวณเด้าตวมณฑ ๗๓ รวมพระสงฆ์ ๒๗๗ รูป น้อยกว่าปีจอองค์ก
 ๔๓ รูป พระสงฆ์ปีจอองค์ก ๓๒๐ รูป แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวก็ทรงถวายกุสิน แล้วสมเด็จพระวันรัตน์ก็ประกาศสงฆ์ พระ
 ญาณโพธิเป็นผู้กล่าวหา เห็นสมควรแก่สมเด็จพระวันรัตน์ พระสงฆ์
 ทงนนักสารขณพร้อมกัน แลพระสงฆ์ก็สดุดนิศทุกุคิยกรรม ครั้นจบ
 แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทอดผ้าไตร ๙ ไตร สดับ
 กรณพระอุสูกรมสมเด็จพระปรมาณุชิต พระสงฆ์พระราชาคณะ ๑
 ถานานุกรม ๘ รวม ๙ รูปก็ดับปกรณ์ เสร็จแล้วพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวก็ทรงถวายไตรบีแก่ถานาเปரியญ

แผ่นที่ ๖๘ เสร็จแล้วพระสงฆ์ไปครองผ้า ครั้นพระสงฆ์ครองผ้า
 ออกวันอังคาร แล้ว ก็มากรานกุสินเสร็จ จึงทรงพระกรุณาโปรด
 ชน ๕ ถ้า เดือน ๑๒ เกต้า ๑ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรคักกตาพิ-
 ค้าตถวายของเครื่องบริขารแก่พระสงฆ์ซึ่งครองกุสิน ครั้นแล้วพระ
 สงฆ์ก็กระทำอนุโมทนาถวายอดิเรกแล้ว เสด็จออกจากพระอุโบสถ

๕
 ชนทรงพระราชยานพร้อมด้วยขบวนนำขบวนตาม เสด็จพระราชดำเนิน
 ไปประทับวัดราชบูรณะ เสด็จเข้าในพระอุโบสถ มหาตเด็กทูลรายงาน
 พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๕ หม่อมเจ้าพระ ๑ ถานานุกรม
 ๑๔ เปரியญ ๓ พระพิชัรรม ๔ คิตานภักทร ๑ พระมหาดเล็ก ๑ อัน
 คับเวียนคันถุระ ๓๓ เรียบปีสนาธุระ ๓๒ เต่าตัวดมนต์ ๑๓๘ รวม
 พระสงฆ์ ๒๓๗ รูป น้อยกว่าปีจอฉก ๒๓ รูป พระสงฆ์ปีจอฉก
 ๒๔๐ รูป พระโพธิวงศ์เป็นผุ้ครองกุฐิน ครั้นล่วงคฤตฤตยกรรรมจบ
 แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงถวายไตรปิฎกแก่พระราชาคณะ
 ถานานุกรมเปரியญแล้ว พระสงฆ์ก็ไปครองผ้า จึงทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ พระราชทานรูปเทียนให้พระองค์เจ้าไชยานุชิตไปบูชาที่
 วิหารพระอัครศีลวาล ครั้นพระสงฆ์ครองผ้าแล้วก็มากราบทูลเกล้าฯ
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ
 เทเวศร์ชินทรทูลถวายของ แล้วพระสงฆ์กระทำอนุโมทนาถวายขอติเรก
 ภาวะคุศัพพจบแล้ว เสด็จออกจากพระอุโบสถ ชนทรงพระราชยาน
 เสด็จพระราชดำเนินมาประทับวัดราชบพิธ เสด็จเข้าในพระอุโบสถ
 มหาตเด็กทูลรายงานพระสงฆ์จำพรรษา หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณา
 กร ๑ หม่อมเจ้าพระ ๓ ถานานุกรม ๒ พระหัตถวงประทุม ๑ พระ
 มหาดเล็กทหาร ๔ อันคับเวียนคันถุระ ๘ เต่าตัวดมนต์ ๑๐ รวม
 พระสงฆ์ ๓๓ รูป น้อยกว่าปีจอฉก ๒ รูป พระสงฆ์ปีจอฉก ๓๕
 รูป ครั้นล่วงคฤตฤตยกรรรมจบแล้ว

แผ่นดิน ๗๐
ออกวันอังคาร
เดือน ๑๒
ขึ้น ๕ ค่ำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จักรพรรดิถวัลย์ไตรบีแก้ว
หม่อมเจ้าพระขัติยวงษา แด่ถนายนุกรม แด่ได้พระ
ราชทานไตรบีแก้ว หม่อมเจ้าเนรมุขวงศ์ ในพระเจ้าราชว
รวงศ์เธอ กรมหมื่นเจริญผลภูตต์วงศ์ดัดย ครั้นพระดั่งซ็กรองผ้าแด่
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศรีวิชัย
ลักษณะถวายของ แด่พระดั่งซ็กรกระทำอนุโมทนาถวายอดิเรกภาวะ
ศุภพิขบแด่ แด่ตั้งออกจากพระอุโบสถ แด่ตั้งขึ้นพระราชมาน แด่ตั้ง
พระราชดำเนินมาประทับวัดมหาธาตุ แด่ตั้งเข้าในพระวิหารทรงจุด
เทียนแต่เครื่องทองน้อยนมัสการพระเจดีย์ซึ่งบรรจุพระอัฐิ กรมพระ
ราชวังบวรในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แด่
ตั้งเข้าในพระอุโบสถ มหาตเด็กทูลรายงานพระดั่งซ็กรวราช พระ
ราชาคณะ ๒ พระครูถนายนุกรม ๓๓ เปரியญ ๓ พระพิธิธรรม ๔
อันดับเรียนคณฤชระ ๕๒ อันดับเรียนวิปัสณาชระ ๘๘ แด่ตั้งวัดมนต์ ๘๖
รวมพระดั่งซ็ ๒๕๘ รูป น้อยกว่าปีจอฉก ๕ รูป พระดั่งซ็ปีจอฉก
๒๖๓ รูป ครั้นจบญัตติกกรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ก็ทรงถวายไตรบีแก้วพระราชทานถนายนุกรมเปரியญแด่ก็ไปครองผ้า
พร้อมกันกับพระคุณาจารย์วัตรผู้ครองกุสิน ครั้นครองผ้าแล้วก็กระทำ
กรานกุสินเสร็จ จักรพรรดิถวัลย์ไตรบีแก้ว ให้พระเจ้าราชว
รวงศ์เธอ กรมหมื่นภูวนัยนฤเบนทราธิบาลถวายของ แด่พระดั่งซ็ก็
ถวายตั้งพิขบเอาอดิเรกภาวะศุภพิขบแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่

หิวเสด็จออกจากพระอุโบสถ เสด็จขึ้นทรงราชยาน เสด็จพระราช
 ดำเนียรกลับยังพระบรมมหาราชวังเวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จขึ้น แต่ใน
 เวลานั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เยียรบับขาว
 ทรงครานพริศน่ายสพาย ทรงภูษาแดง พระบรมวงศานุวงศ์ทรง
 เสื้อเยียรบับขาวทรงผ้าทรงแดง ข้าราชการก็สวมเสื้อเคมยงค์ทงตั้ง

โดย สวัสดิ์ประวัต

การเสด็จพระราชดำเนินทรงทอดพระกรุณิขบรรณ

ณวันเสาร์ เดือน ๑๓ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนศัปต์ศก ๑๒๓๗ เวลาเช้า
 ๕ โมง ๒๕ นาที เสด็จออกทางพระทวารพระที่นั่งสมมติเทวราชอุป-
 บัต เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งองค์เหลืองใหญ่เทียมม้าเทศ ๔ ม้า นาย
 จำงกับนายชั้นมหาดเล็กเป็นสารถี แต่งตัวนั่งผ้าม่วงสีชมพูสวมเสื้อ
 ปีกัดขาวปักทอง ได้หมวกชนิดปักทอง แต่มัคยนท้ายอีก ๒ คน คือ
 หลวงวิสุทธวิศกร ๑ ขุนราชอาษาในยศ ๑ แต่งตัวสวมเสื้อสีนํ้ากทอง
 นุ่งสีแดง

แผ่นดิน ๑๑ ได้หมวกกตมชนิดปักทอง แลถือกระบองเงินคนตะแถม รถ
 ออกวันพร
 เดือน ๑๒
 ขึ้น ๖ ค่ำ
 พระที่นั่งกเดือนจากที่ ออกประคุมานไชยศรีแก้วเศษไชย
 ศรีเดียวไปถนนบ่อมนเสด็จจัดกร ตั้งถนนบำรุงเมืองเดยวด
 แยกไปข้างซ้ายมือ เวลา ๕ โมง ๓๕ นาที ประทับวัดมหรณพาราม

เสด็จทรงรับผ้าไตรเข้าพระอุโบสถ ทรงเครื่องนมัสการ แล้วพระราช
 ทานเทียนนมัสการสำหรับดวงพระอุโบสถแก่พระองค์เจ้าโสมนัสทิศไปถวาย
 พระสงฆ์ แลพระราชทานผ้าทรงพระพุทธรูปแก่กรมภูษามาตา นาย
 บำเรอมหาดเล็กจึงทอดจำนวนพระสงฆ์ วัดนมี้ คือ พระราชาคณะ ๑
 ถานานุกรม ๓ เปரியญ ๑ อินทบริเวณคณฤชระ ๘ อินทบริเวณวิษัณ
 ชุระ ๓ อินทบริเวณเด้าตมณฑ ๘ รวมพระสงฆ์ ๒๕ รูป แลวจึงทรงพระ
 ราชทานกฐิน ครั้นเสด็จแล้วพระสงฆ์จึงดำชุกการชนพร้อมกัน พระ
 ธรรมฐิติญาณซึ่งเป็นประธานแก่หมู่สงฆ์ในพระอารามนี้ จึงว่าอุปโลก
 ษณ์ แลพระปลัดเศขจึงกล่าวเห็นว่า พระธรรมฐิติญาณควรจะรับพระ
 กฐินได้ แลพระสงฆ์ดำชุกการชนพร้อมกัน พระสงฆ์จึงได้สดมภ์
 ทุติยกรรม ครั้นจบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระ
 ราชดำเนินไปพระราชทานไตรปิถานานุกรม แลพระสงฆ์นั้นจึงไป
 ครองผ้าแดงดับมานั่งยังเดิม ในเวदानั้นพระราชทานเทียน ๔ เด่ม ให้
 พระองค์เจ้าโสมนัสทิศไปจุดที่พระเจดีย์ ๒ เด่ม พระวิหาร ๒ เด่ม
 แลเสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดเทียนที่พระพุทธรูปด้วย (การที่มี
 พานเทียนนั้นของเปนตางวัดที่สำคัญจึงจะมีได้ ถ้าบางที่เอาไปผิด ๆ
 ถูก ๆ ต้องถึงดวงพระราชอาญาทีเดียว) พระสงฆ์ก็กระทำพิธีฐาน
 กรานกฐิน ครั้นแล้วจึงมีพระบรมราชโองการ ให้หม่อมเจ้าเกียรติ
 คุณในกรมหมื่นอนุกรมวิธานราช ซึ่งได้ทรงสร้างในพระอารามนี้ ไป
 ถวายของบริวารแก่พระสงฆ์ผู้ใดครองกฐินนั้น ส้มเด็จพระเจ้าพระยา

บรมมหาศรีสุริยวงศ์ ก็เข้ามาเฝ้าถวายพระราชกุศต ด้วยท่านไปทอด
กรฐินที่พระราชทานไปนั้น แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แผ่นดิน ๓๒ ทรงพระเต้าดีโนทก พระธรรมฐิติญาณจึงถวายยถา พระ
ออกวันพุธ
เดือน ๑๒
ขึ้น ๖ ค่ำ
ตั้งหม้อโมทนาทานแล้ว ครั้นเวลาเที่ยง ๓๕ นาที พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จจากตบขันทรงรถพระที่นั่งตรงไปตาม
ถนนหน้ เวลาเที่ยง ๓๐ นาทีถึงวัดบวรนิเวศวิหาร ก็เสด็จพระราช
ดำเนินทรงอุ้มผ้าไตรเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการ แล้วจึง
พระราชทานเทียนสำหรับ พระอุโบสถ แต่พระองค์เจ้าโสมนัสขึ้นทูลไป
ถวายแก่พระสงฆ์ แต่ผ้าทรงพระพุทธรูปแก่กรมภูษามาตา แล้วนาย
เดโชอารุจึงทูลจำนวนพระสงฆ์ที่มีในพระอารามน คือ กรมพระปวเรศ
วริยาดงกรณ์ ๓ หม่อมเจ้าพระธรรมุนหิตธาดา ๓ พระองค์เจ้าพระ
๓ หม่อมเจ้าพระ ๓ พระครูถนายนุกรม ๑๒ เปรียญ ๓ พระพิธิ
ธรรม ๔ อินต๊ะเรียนคณฤชระ ๘ อินต๊ะเด้าถวดมนต์ ๓๐ รวมพระ
สงฆ์ ๕๐ รูป (ที่มีพระองค์เจ้าพระ ๓ นั้น คือ พระองค์เจ้าสุวัชวดี
ที่ใดทรงผนวชอยู่มานาน จนถึงได้รับกฐินคราวนี้ ตั้งแต่พระเจ้าลูก
เธอ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นคราวแรกที่
ได้รับกฐินอยู่ เป็นการคั่นกัหนา ควรจะสรรเสริญชมท่านเป็นอย่างมาก)
แล้วก็ทรงพระราชทานพระกฐินเป็นภาษามคธอย่างธรรมเนียม กฐิน
จบกรมพระปวเรศวริยาดงกรณ์ จึงอุปโลกสงฆ์ (คือ ถวายพระ

ส่งขี้ว่าจะกรานกฐินหรือไม่) ครั้นจบแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวงก็รับว่า
 อากังขามะกันเเต (คือ รับว่าจะกรานกฐิน) แล้วหม่อมเจ้าพระธรรม
 มุณีพิศษาคาดำขึ้นในท่ามกลางพระสงฆ์อีก (คือ อธิบายด้วยพระ
 ผู้มพระภาคย์ได้ครัดใจอย่างนี้ว่า กฐินเป็นอันกรานแต่พระสงฆ์จะ
 ยอมให้ภิกษุรูปใด) จบแล้ว พระครูพุทธมนต์ปริชาต์ถูกขึ้นว่าในท่าม
 กลางพระสงฆ์อีก (คือ ถัดจากถวายกรรมพระปวงเรศวริยาตงกรณ์)
 จบแล้ว พระสงฆ์จึงรับว่า รุจะติกันเเต (คือ เห็นดีด้วยแล้ว) พระ
 ครูปริตโกศตจึงถูกขึ้นว่าอีก (คือ ให้ถือผ้าไตรจีวรเป็นกฐิน แล้ว
 จึงให้ผ้าไตรกฐินด้วยญัตติทุกขกรรมบถนี้) จบแล้ว พระสงฆ์ก็รับว่า
 ตำรกันเเต (คือ ดีแล้ว) ถ้วนภาษามคธอย่างธรรมเนียมกฐิน
 แต่พระสงฆ์ก็ส่งญัตติทุกขกรรม ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานไตรแต่พระองค์เจ้าพระ
 หม่อมเจ้าพระ พระถานานุกรมทั้งปวง กรมสังฆการีได้นิมิตพระ
 องค์เจ้าเนรจันทรทศจุฑาธาร พระองค์เจ้าเนรวรรณนากร หม่อม
 เจ้าเนรชายดำ เข้ามาในพระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ก็ทรงพระราชทานไตรมี (ท่านเหล่านั้นยังจะทรงผนวชต่อไปอีก) แต่
 เสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดเทียน

แผ่นที่ ๗๓ นมัสการพระชินศรี แด่พระราชทานเทียน ๒ เต็มแก่
 ออกวันพฤหัสบดี พระเจ้านองยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวดียวงศ์
 เดือน ๑๒ ไปจุดที่พระเจดีย์แถววิหารพระคำสัตยา ครั้นพระสงฆ์
 ขึ้น ๗ คำ ทรงผ้าเสร็จแล้วกลับมานั่งอย่างเดิม จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้
 พระเจ้านองยาเธอ พระองค์เจ้ากมดาดเลอสรรรค์ถวายของปรีชา
 ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเต้าดีโนทก พระสงฆ์
 ถวดอกนุโฆทนาทานเสร็จแล้ว เวลายุ่ง ๕๓ นาที ก็เสด็จพระราช
 ดำเนิร กลับออกจากพระอุโบสถครีตด้วยข้าราชการ แล้วเสด็จพระ
 ราชดำเนินชนรถพระที่นั่ง ดำริช้ขบมาตามถนน เวลายุ่งโมงประทับ
 วัดเทพธิดา เสด็จทรงรับผ้าไตรเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการ
 พระราชทานเทียนสำหรับดวงพระอุโบสถแก่พระเจ้านองยาเธอ พระ
 องค์เจ้าโสณบัณฑิตไปถวายพระสงฆ์ แต่ผ้าทรงพระพุทธรูปแก่ภุษา
 มาตา นายพัดพันจันทุจจำนวนพระสงฆ์ คือ พระราชาคณะ ๓
 ถานานุกรม ๓ อินฺทปเรียนคณฤชระ ๘ อินฺทปเรียนวิปัสณาชระ ๓๐
 อินฺทปเรตวตมณค ๔๐ รวมพระสงฆ์ ๖๓ รูป แล้วทรงพระราชทาน
 พระกฐิน พระสุพรรณบัตรคุณจึงอุปโลก แด่พระปัดคำจิ้งยกให้แก่
 พระสุพรรณบัตรคุณผู้เป็นอธิบดีสงฆ์ในอารามนี้ แด่นอกหนักทำตาม
 ธรรมเนียมเดิมอนวดมหรรรณพาราม แด่กรมหมื่นอักษรดำด้น-
 โสภณเป็นผู้ถวายของปรีชา เวลายุ่งโมง ๔๐ นาที เสด็จพระราช
 ดำเนิรกลับชนรถพระที่นั่งมาเถยวณนบารุงเมือง เวลายุ่งโมง ๔๖

นาที่ประทับวัดสุทัศน์เทพวรารามเข้าพระอาราม จึงเสด็จพระราชดำ-
เนินขึ้นพระวิหารพระศรีศาสดายมุนี (ที่ราษฎรได้เรียกกันขุมว่า พระโค
เป็นพระหัตถ์ได้มาจากเมืองเหนือ) ทรงนมัสการแล้ว เสด็จพระราช
ดำเนินตรงทางหลังพระวิหารทรงรับผ้าไตรเข้าพระอุโบสถ ทรงจุดเทียน
เครื่องนมัสการแล้ว พระราชทานเทียนอุโบสถแก่พระองค์เจ้าไฉน-
บัณฑิตไปถวายพระสงฆ์

แผ่นดิน ๑๙
ออกวันพฤหัสบดี
ขึ้น ๗ ค่ำ
เดือน ๑๒

แต่ผ้าทรงพระพุทธรูปแก้วชามาดา ในเวลานั้นนาย
พิชิตกรักได้ทูลจำนวนพระสงฆ์ในพระอารามนี้ คือ
พระราชาคณะ ๒ ถานานุกรม ๘ เปரியญ ๓ พระ
พิธีกรรม ๔ อินฺทียเรียนคณฺหฺระ ๑๒ อินฺทียเรียนวิปัสสนาธุระ ๓๕ อิน
คฺยเด้าดวตมณคฺ ๘๖ รวมพระสงฆ์ ๑๕๓ รูป แล้วทรงพระราชทาน
พระกฐิน พระธรรมไตรโลกจึงอุปโลกสงฆ์ แดพระเทพกระวีกล่าว
ยกให้แก่พระธรรมไตรโลก แล้วต่อไปก็ทำตามธรรมเนียม ทรงทอด
พระกฐินอย่างมหานิกาย แดกรมหมื่นเจริญผลภูตสวัสดิถวายเป็น
ปรีชาฯ แดพระราชทานเทียนกับพระองค์เจ้าเกษมตันต์โสภากย์ ให้
ไปจุดที่พระพุทธรูปเมื่อประชุมพร้อมด้วยพระอัครมเหศวรนั้น เวลา
บ่าย ๒ โมง ๑๗ นาที เสด็จพระราชดำเนินกลับทางข้างพระวิหาร
ขึ้นทรงรถพระที่นั่งกลับมายังพระบรมมหาราชวัง เสด็จเข้าทางพระ
ทวารพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติเมื่อเวลา ๒ โมง ๓๐ นาที

หนึ่งผู้ใดตามแต่ตั้งใจในรถพระที่นั่งนั้น คือ ส้มแดงพระเจ้าของ
 ยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี ๓ ส้มแดงพระเจ้าของยาเชอ เจ้าฟ้า
 ภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๓ พระเจ้านองยาเชอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ๓
 แดมรถพระที่นั่งของอัครถ ๓ พระเจ้านองยาเชอ พระเจ้านองนางเชอ
 ที่ทรงพระเยาว์ได้ตั้งใจไปในนั้น แดรถพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยอีก ๓๒ รถ ตามลำดับกันลงมา ตั้งแต่แรกขบวนนั้น มี
 ทหารเป่าแตรเดี่ยว ๒ แดทหารม้าถือหอกได้หมวกเงิน ถัดมาด้วย
 นาย ๆ ทหารหน้าแตรตำรวจ แดวงโตถึงรถพระที่นั่ง ข้าง ๆ นั้นมี
 ทหารหัดวงผู้ช่วยในค่ายอีก ๒ นาย คือ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์
 ๓ จมื่นธรรมาภัยสถิตย์ดิการ ๓ ต่อมา มีทหารราชว้ดตภข้มาเทศ์เป็น
 อันมาก ได้เดินแตรทั้งนั้น แดรถต่าง ๆ ก็เดินเป็นลำดับกันมา กับมี
 ทหารราชว้ดตภเดินเท้า ทหารหน้าเดินเท้า แดกรมพระตำรวจ กรม
 ทหารแตร กรมทหารกตองอีกพวกหนึ่ง คอยรับเสด็จอยู่ทุก ๆ พระ
 อาราม แดในพระอุโบสถเจ้าพนักงานก็ได้รับวัดตามเคยทั้งนั้น พระ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนั่งตองพระองค์ปีกยาว อย่างทหารราช
 ว้ดตภ พร้อมทั้งด้วยส้พายทองด้วยส้พายพระแสง พระมาลาด้วย
 ทรงเครื่อง ราชอิศร์ยัยศ้ คองครานพรัตน ราชวรภรณ์ แดตราเต็ก ๆ
 ประดับเพชรห้อยด้วยผ้าดีต่าง ๆ ทั้งในกรุง ๆ แดต่างประเทศประมาณ
 ดีบเข็ดดีบส้ของคอง พระบรมวงศานุวงศ์ ท่านเสนาบดีข้าราชการผู้

ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายพตเรือ่นัดวมเดื่อเวตาเย็น ฝ่ายทหารแต่งตามยศตาม
ตำแหน่งของตน ตั้วนคิตตราต่าง ๆ

แผ่นที่ ๑๕
ออกวันศุกร์
ขุม ๘ กา
เดือน ๑๒

ที่ใดพระราชทานทงต้น คอยรับเดด็จอยู่ตามวัดบ้าง
เข้าในขบวนเดด็จพระราชดำเนินบ้าง รวมหมดด้วยกัน
เป็นอันมาก เวตาบ่าย ๕ โมงเศษ กรมภูษามาตาแด
พราหมณ์ได้เข้าไปข้างใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เดด็จออก
ณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติทรงเครื่องใหญ่ หาดวงเทพาภรณ์เป็นผู้
ทรง ครันทรงเครื่องเด็จแล้ว เดด็จเข้าตั้งทรง เจ้าพนักงานได้
ถวายน้ำพระพุทธรณ์ ข้พื่อพราหมณ์ถวายน้ำตั้งข้ ครันเด็จแล้ว
เดด็จขึ้นจากที่นั่ง เวตา ๕ โมงเศษเจ้าพนักงานก็กดับออกมา เวตา
ยามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเดด็จออกที่เกยหน้าพระที่นั่ง
สมมติเทวราชอุปบัติ พระมหาสังครามนอกราชการได้นำนายท้วม
จางวางในพระเจ้าพินางเธอ พระองค์เจ้าโสไมวดีเข้าเฝ้าทอดตของขุด
พระบาท ประทับทรงครัดอยู่จนเวตายามนานจึงเดด็จขึ้น

โดย ภาณรังษี

การเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกฐิน

แลการตามธรรมเนียม

ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ ปีกุนต์ปดศก ๑๒๓๗ เวตา

เข้าพระดั่งมีบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง แดพระดั่งมีที่พระที่
 หนึ่งคฤดาภิรมย์นั้น ก็มาตามธรรมเนียม ครั้นเวตาเช้า ๕ โมงกับ ๕๕
 นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับเกยหน้าพระที่นั่ง
 สัมมตเทวราชอุโบสถ ซึ่งทรงพระราชยานดงยาราชาวดี เสด็จพระ
 ราชดำเนินเป็นขบวนไปประทับเกยวัดราชประดิษฐ ทรงรับผ้าไตรพระ
 กฐินเข้าในพระอุโบสถ ทรงนมัสการแล้ว นายบำเรอก็ทูลจำนวนพระ
 ดั่งมีซึ่งจำพรรษาในพระอารามนั้น คือ มีพระราชาคณะ ๓ พระเจ้า
 นองยาเชอ พระองค์เจ้าพระ ๒ คือ พระองค์เจ้าพระทิวถวดยดาภพระ
 องค์ ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่พระองค์ ๑
 และมีถานานุกรม

แผ่นที่ ๑๖ & เปรี๊ยะ ๓ พระหม่อมราชวงศ์ ๑ พระมหาดเล็กทหาร ๑
 ออกวันศุกร์
 ขึ้น ๘ ค่ำ
 เดือน ๑๒ ๓๑ รูป แดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทาน
 ผ้าห่มพระพุทธรูปแก่กรมภูษามาตาไว้ห่มพระ พระราชทานเทียน
 ดำหรับอุโบสถให้พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าโศภนภักดีถวาย
 พระดั่งมี แดภทรวงถวายกฐิน แดพระดั่งมีที่รับกฐินนั้น ก็ทำการ
 กฐินถารกิจตามธรรมเนียมทุกิกาย แดใครมีนั้นมี ๖ ใคร ได้ถวายแต่
 ๕ ใคร พระปลัดเพ็ญนั้นจะสั่งหาได้รับใครมีไม่ ครั้นพระดั่งมีครองผ้า
 แล้ว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้านองยาเชอ

เจ้าฟ้าจากรัตนบุรีศรีมณี ถวายเครื่องบริวารกฐิน แก่พระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งได้
 เป็นผู้ครองกฐินนั้น ครั้นเสร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรง
 พระเศวตฉัตร โทก พระสงฆ์ถวายยถาแต่อกิเรกแล้ว ก็เสด็จออกจาก
 พระอุโบสถ ขึ้นประทับเกยทรงพระราชยานออกจากวัดราชประดิษฐ
 ไปประทับเกยวัดจักรวรรดิราชาวาส ทรงรับผ้าไตรเข้าในพระอุโบสถ
 นมัสการแล้ว นายเดโชข้าราชจูงทุตจำนวนพระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาในพระ
 อารามนั้น คือ มีพระราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๔ เปரியญ ๓ อัน
 ดับเรียนคณฤชระ ๔๘ อันดับเรียนวิปัสณาชระ ๕๘ อันดับเกล้าวคมนต์
 ๓๓๐ รวมพระสงฆ์ ๒๒๓ รูป แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็
 พระราชทานผ้าห่มพระพุทธรูปแก่กรมภูษามาตาไว้ทรงพระ พระราช
 ทานเทียนสำหรับพระอุโบสถให้พระเจ้าน้อยยาเชน พระองค์เจ้าไฉน-
 บัณฑิตถวายพระสงฆ์ แล้วก็ทรงถวายกฐิน แด่พระสงฆ์ที่รับกฐินนั้น
 ก็ทำการกฐินการกิจตามธรรมเนียม ครั้นแล้วจึงทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเชน พระองค์เจ้าศรีวิสุทธิรังไชยถวาย
 เครื่องบริวารแก่พระวรมานมุนี ซึ่งเป็นผู้ครองกฐินนั้น ครั้นเสร็จ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระเศวตฉัตร โทก พระสงฆ์ยถาแต่
 ถวายอติเรกแล้ว ก็เสด็จออกจากพระอุโบสถ ขึ้นประทับเกยทรง
 พระราชยาน ออกจากวัดจักรวรรดิราชาวาสไปประทับเกยวัดสัมพันธ-
 วงศ์าราม เสด็จรับผ้าไตรเข้าในพระอุโบสถ ทรงนมัสการแล้ว นาย
 พตพินท์จูงทุตจำนวนพระสงฆ์ซึ่งจำพรรษานั้น คือ มีพระครู ๓ ถานานุกรม

เจ้าโศภณบัณฑิตถวายพระสงฆ์ แด่กัทรังถถวายกฐิน แด่พระสงฆ์ที่รับ
 กฐินนั้น ก็ทำการกฐินตารกิจตามธรรมเนียม ครั้นแล้วจึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้ามนุษย์นาคมานพ
 ถวายเครื่องบริวารกฐินแก่พระพรหมมุนี ซึ่งเป็นผู้ครองกฐินนั้น ครั้น
 เสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระเตาดีโนทก พระสงฆ์ถวาย
 ยถาอดิเรกแล้ว ก็เสด็จออกจากพระอุโบสถ ขึ้นประทับเกยทรงพระ
 ราชยานออกจากวัดประทุมคงคา เสด็จพระราชดำเนินกลับทางเดิม
 เข้าในพระบรมมหาราชวัง ประทับเกยหน้าพระที่นั่งสัมมติเทวราชอุปบัติ
 เสด็จขึ้นในเวลาย่ำ ๓ โมงครึ่ง ครั้นเวลาย่ำ ๕ โมง พระเจ้าน้อยยา
 เชอพระองค์เจ้ามนุษย์นาคมานพ แด่หอดวงบริคุตวรภักษ์เข้าไปเฝ้าใน
 พระที่นั่งสัมมติเทวราชอุปบัติ เวลาย่ำ ๕ โมงเศษ

แผ่นที่ ๗๘
 ออกวันเสาร์
 ขึ้น ๕ ค่ำ
 เดือน ๑๒

จึงได้ออกจากเฝ้า ครั้นเวลาย่ำเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับที่สนามหญ้า พระเจ้าน้อยยา
 เชอ พระองค์เจ้าพระสุโขสวัสดิ์ พระเจ้าน้อยยาเชอ พระ
 องค์เจ้าเนรติศักรกุมารมาเฝ้าทูลตามนวช ประทับอยู่จนเวลายามเศษ
 เสด็จขึ้น ชั่งการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกฐินในเวลายัน
 นนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เต็มยศอย่างทหาร
 หน้า ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศมหาสุรภรณ์กับครานพรัตนราชวรา
 ภรณ์ดวงใหญ่ดวงหนึ่ง พระบรมวงศานุวงศ์เสวยราชการนั้น แต่ง

ตั้งมเสื่ออิงเครื่องแต่คิดตราต่าง ๆ ตามที่ตนได้รับพระราชทาน แต่
 คำรวจแต่ทหารนั้น แต่งเต็มยศ

แจ้งความ

ด้วยเมื่อณวันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ ปีกุนต์ปีศัศก
 แผ่นที่ ๕๑ หน้าข้างหลัง บนทศที่ ๗ หดงไปแห่งหนึ่ง แผ่นที่ ๕๒
 หน้าข้างหลัง บนทศที่ ๑ หดงไปแห่งหนึ่ง แดวันจันทร์ เดือน ๑๑
 แรม ๑๑ ค่ำ ปีกุนต์ปีศัศก แผ่นที่ ๕๓ หน้าข้างหลัง บนทศที่ ๗ ชน
 มาแห่งหนึ่งรวม ๓ แห่ง ที่ข้าพเจ้าแจ้งความมานี้ มีความว่าพระ
 องค์สวัสดิศุภคฤศคฤกรมนั้นผิดไปหาใช่ไม่ ด้วยพระองค์สวัสดิศุภค
 ฤศคฤกรม ขอท่านทงหดายได้ทราบเทอญ

ก. ม. นเรศวร์วรฤทธิ

การเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานกฐินทางชลมารควันที่ ๑

ณวันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำ ปีกุนต์ปีศัศก เวลาเที่ยง ๒๐
 นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระทวารหน้าพระที่นั่ง
 สัมมตเทวราชอุโบสถ เสด็จประทับเกยทรงพระที่นั่งราชยาน เสด็จ
 ไปประทับเกยพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย แดวเสด็จพระราชดำเนินไปประ
 ทับท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จทรงเรือพระที่นั่ง พร้อมด้วยกระบวนนำตาม
 เสด็จ เสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคไปประทับณนวนัดอรุณ

ราชวราราม เสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับเกยทรงพระที่นั่งราชยาน
 ไปประทับเกยหน้าประตูระเบียงพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินไป
 ถึงเชิงบันไดพระอุโบสถ ทรงรับผ้าไตรกฐินซึ่งเจ้าพนักงานกรมศุภ-
 รัตน์ทอดเกล้าฯ ถวายนั้น แล้วเสด็จขึ้นพระอุโบสถ ทรงวางผ้าไตร
 เห็นอพานแว่นฟ้า ๒ ชั้น ซึ่งตั้งอยู่ริมพระราชอาสน์นั้น แล้วทรงจุด
 เทียนเครื่องนมัสการ นายต้นทึ่งทอดรายงานพระสงฆ์ตามธรรมเนียม
 จำนวนพระสงฆ์จำพรรษานั้น พระราชาคณะ ๑ หม่อมเจ้าพระ ๓
 พระเปรียญ ๓ พระถานานุกรม ๖ พระพิธีกรรม ๔ อินทบริเวณคณ
 ฤไ ๒๐

แผ่นที่ ๑๖
 ออกวันอาทิตย์
 เดือน ๑๒
 ขึ้น ๑๐ ค่ำ

อินทบริเวณวิปัสณาภระ ๓๕ อินทบริเวณเด้าวดมนต์ ๕๓ รวม
 พระสงฆ์ ๑๑๘ รูป จำนวนพระสงฆ์ปัจจุฉคกัน ๑๔๒
 รูป ขณะนั้นพระราชทานผ้าห่มพระพุทธรูป ให้เจ้าพนักงาน
 งานกรมภูษามาตาเอาไปทรงพระพุทธรูป แดพระราชทานเทียนอุโบสถ
 ๒๔ เต็ม ให้พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าโศภนบัณฑิตไปถวายพระ
 สงฆ์ แล้วทรงถวายกฐิน พระสงฆ์กรับผ้าฯ แล้วพระธรรมเจดีย์ก็
 ประกาศสงฆ์ พระสงฆ์อีกองค์หนึ่ง ก็ว่าเห็นสมควรกับพระธรรม
 เจดีย์ผู้เป็นอธิบดีในพระอาราม พระสงฆ์กรับผ้าฯพร้อมกัน แดพระ
 สงฆ์ ๒ รูปก็ส่งวัดญัตติกุศิกกรรม ครั้นส่งจดจบแล้วจึงยกผ่านถวาย
 กับพระธรรมเจดีย์ แดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จพระราช

คำเนิร ไปทรงประเคนไต่รับพระสังข์ หม่อมเจ้าพระ ๓ เปரியญ ๓
 ถานาในตำแหน่ง ๔ ถานาเก่า ๓ รวม ๗ ไตร พระสังข์ก็ไปครอง
 แล้วก็กตัญญูมากฐานกฐินแด่อนุโมทนาฐาน ครั้นเสร็จแล้ว จึงทรงพระ
 กรุณาโปรด ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามงกุฎ กรม
 พระบำราศนราดูรทรงถวายของเครื่องบริวารกฐิน ครั้นถวายแล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระดำเนินไปทอดพระเนตรพระธรรมเจดีย์
 ถวายสถาปนา พระสังข์ดีพพิไลแล้วสดุดกาแด่อนุโมทนาแล้วถวายอดิเรก
 ครั้นพระสังข์สดุดจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน
 เตียนนมัสการ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัยไป
 บูชาพระปรารักษ์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ เสด็จ
 มาประทับณพนวณ เสด็จตรงเรือพระที่นั่งเวลาบ่าย ๓ โมงกับ ๑๕ นาที
 เสด็จโดยทางชลมารคไปประทับณพนวณวัดกตัญญูนิคมเป็นที่ ๒ พระ
 ราชทานกฐินตามธรรมเนียม วัดนี้พระราชทานเตียนอุโบสถ ให้พระ
 องค์เจ้าโศภนบัณฑิตถวายพระสังข์ แด่นายไชยธรรมก็ได้ทูลรายงาน
 จำนวนพระสังข์นั้น พระเทพโมดี ๓

แผ่นที่ ๘๐ พระปริยัติบัณฑิต ๑ พระถานานุกรม ๗ พระเปரியญ ๑
 ออกวันอาทิตย์
 เดือน ๑๒ อินทบริเวณคณฤชระ ๗ อินทบริเวณวิบุณนาชระ ๒๐ อิน
 ๓๐ ค่ำ ดิบเด้าสดุดมนต์ ๓๗ รวมพระสังข์ ๗๗ รูป จำนวน
 พระสังข์ปัจจุณคณน ๖๖ รูป แด่นายองค์กฐินนั้นพระเทพโมดีเป็นผู้

ครอบ แล้วยังประเคนไครมีพระสงฆ์ พระราชาคณะ ๑ พระถานา
 นุกรมในตำแหน่ง ๒ ถานาสมเด็จพระวันรัตน์ ๑ รวม ๘ ไคร แล้วยัง
 ไปรด ๗ ให้พระเจ้าราชวงศ์เชอ กรมหมื่นอักษรดาดนโสภณทรง
 ถวายเครื่องบริหาร แลขณะเมื่อพระสงฆ์ทำสังฆกรรมนั้น สมเด็จพระ
 เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เข้าไปเฝ้าในพระอุโบสถ ครั้นเสร็จพระ
 กรฐินแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกจาก
 พระอุโบสถ เสด็จไปประทับที่วิหารพระพุทธไครรัตนนายก ทรงจุด
 เทียนเครื่องนมัสการทองน้อย แล้วยังจุดเทียนนมัสการซึ่งตามเสด็จ
 อีก ๒ เถม ครั้นทรงบูชาแล้วเสด็จพระราชดำเนินตรงทวารประตูพระที่นั่ง
 พอเวลาบ่าย ๒ โมง ๓๐ นาทีออกเรือพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนิน
 โดยทางชลมารคไปประทับณนวนัดโมถ์โตกยารามเป็นที่ ๓ เสด็จขึ้น
 จากเรือพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินไปประทับในพระอุโบสถ ทรง
 พระราชทานกรฐินตามธรรมเนียม แล้วยัง
 ส่งสมเด็จพระสงฆ์ จำนวนพระสงฆ์นั้น พระราชาคณะ ๑ พระถานานุกรม ๒ พระ
 เปரியัญ ๑ พระหม่อมราชวงศ์ ๑ อินทียเวียนคินทรุระ ๑๒ อินทีย
 เวียนวิปัสณาคุระ ๑๖ อินทียเจ้าดวงมณฑ ๑๕ รวม ๕๒ รูป จำนวน
 พระสงฆ์ปัจจุณคณัน ๘๐ รูป เทียนอุโบสถนั้นพระราชทานให้พระ
 องค์เจ้าโศภณบัณฑิตถวายพระสงฆ์ แล้วยังกรฐินนั้นพระอมรเมธาจารย์ผู้
 เป็นพระราชาคณะประธานาธิบดีครอบ พระสงฆ์ซึ่งรับพระราชทานไคร
 มีนั้น คือ พระถานานุกรมในตำแหน่ง ๓ พระถานานุกรมเก่า ๓ พระ

เปรียญ ๓ รวม ๗ ไตร แต่ขณะพระสังฆทำตั้งฆกรรมนั้น ทรงพระ
 กรุณาโปรด ฯ พระราชทานเทียนนมัสการ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระ
 องค์เจ้านุชยนาคมานพไปบูชาที่วิหาร แต่ที่รูปเล่มเด็จพระพุทธรโฆษา
 จารยญาณอุดมสุนทรนายก (ซึ่งคนทั้งปวงเรียกกันโดยมากว่าพระ
 พุทธชุน) ณหอที่ไว้รูป แต่โปรด ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้อยยาเธอ เจ้า
 ฟ้าจาศุภนครคีมีทรงถวายเครื่องปริวาร ครั้นเสร็จแล้วเสด็จออกจาก
 พระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินตรงทรงเรือพระที่นั่ง พอเวลาบ่าย ๒
 โมง ๕๐ นาทีเสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารค ไปประทับ ณ วน
 วัดราชดิฐารามเป็นที่ ๔ เสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่ง

แผ่นที่ ๘๐
 ออกวันจันทร์
 เดือน ๑๒
 ขึ้น ๑๑ ค่ำ

เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ พระราชทานกุญ
 ตามธรรมเนียม วัดนนายจ่ายยศศักดิ์ที่ดูรายงานพระ
 สังฆ จำนวนพระสังฆจำพรรษานั้น พระราชาคณะ ๒
 คือ พระสังฆวานุวงศ์ ๓ พระสังฆธรรมสังวรเถร ๓ พระถานานุกรม ๕
 พระมหาคเด็ก ๗ พระพิชชกรรม ๔ พระอนันตภัทไตรบพระราชนานไตรบ
 ๒ คือ พระดำ ๓ พระขุนทอง ๓ อนันตภิเรียนคณฤชระ ๘ อนันตภิเรียน
 วิปัสณาชระ ๒๒ อนันตภิเดาศวตมนต์ ๕๔ รวมพระสังฆ ๓๐๔ รูป
 จำนวนพระสังฆมีจอนคณน ๓๐๓ รูป เทียนอุโบสถนั้น พระราชทาน
 ให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตถวายพระสังฆ แต่ปากฐินนั้นพระสังฆวา
 นุวงศ์ผู้เป็นอธิบดีตั้งฆกรรม แต่พระสังฆที่ไตรบพระราชนานไตรบนั้น

พระราชอาคันตุกะ ๓ ถาพานุกรม ๕ พระอินทร์ ๒ รวม ๘ ไตร แดของ
 เครื่องบริวารนั้น โปรด ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าหนองยาเซอ เจ้าฟ้าภาณุ
 รัษฎวงศ์ทรงถวาย ครั้นเสร็จแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ เสด็จไปประทับณหอรูป
 สมเด็จพระอริยวงศญาณปรีชา (ซึ่งคนทั้งหลายเรียกกันโดยมากกว่า
 สมเด็จพระสังฆราชไถ่เถื่อน) ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทงน้อย
 แล้วทรงจุดเทียนนมัสการซึ่งตามเสด็จ บูชารูปสมเด็จพระสังฆราชนั้น
 ครั้น ทรง บูชา แล้ว เสด็จพระราชดำเนิน มาประทับที่พระศรีจุฬามณีเจดีย์
 ทรงจุดเทียนนมัสการ แล้วเสด็จมาประทับที่พระศรีรัตนเจดีย์ทรงจุด
 เทียนนมัสการ แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งเสด็จพระราช
 ดำเนินมาประทับท่าราชวรดิษฐ์ พอเวทាយ่ำ ๔ โมง ๒๕ นาที เสด็จ
 พระราชดำเนินขึ้นจากเรือพระที่นั่งทรงพระราชยาน เสด็จกลับเข้าสู่
 พระบรมมหาราชวัง

การในพระบรมมหาราชวัง

ครั้นย่ำค่ำแล้ว สมเด็จพระเจ้าหนองยาเซอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี
 เสด็จ

แต่วันที่ ๘๒
 ออกวันจันทร์
 เดือน ๑๒
 ขึ้น ๑๑ ค่ำ
 ไปเฝ้าทอดของชุดพระบาท ในพระที่นั่งสมมติเทวราชอุป
 บัติ ครั้นเวทาท่มเค็ช พระบรมวงศานุวงศ์เสชุนนางซึ่ง
 เคยเฝ้าไปรเวตหนักเฝ้าไปเฝ้า พระเจ้าหนองยาเซอ พระ

องค์เจ้าทวดถนอมตามนางแว่นแต่เดี๋ยงเข้าไปเฝ้า กราบทูลถวายพระ
 ราชกุศต ครั้นเวลาดำเนิน ๓ ทุ่มเศษพระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการก็ถวาย
 บังคมตากลับออกมา ประมาณครู่หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
 หัวแต่เดี๋ยงออกตั้งนามหย้าหน้าพระที่นั่งใหม่^๑ ทรงบรรจุพระบรมราชาใน
 พระเจดีย์ศิลา ซึ่งจะเอาไปบรรจุพระเจดีย์วัดโสมนัสวิหารนั้น แดง
 เดี๋ยงประทับอยู่ที่ตั้งนามหย้าจนเวลายามเศษเดี๋ยงจน

ว่าด้วยกระบวนเสด็จแลแต่งตัว

อนึ่งการซึ่งเดี๋ยงพระราชดำเนียรพระราชนิพนธ์วันจันทร์
 เดือน ๑๓ แรม ๑๓ ค่ำ ได้เสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคเป็น
 วัน ๑ เจ้าพนักงานได้จัดเรือกระบวนนำแต่ตามเดี๋ยงพระราชดำเนียร
 นน คู่ที่ ๑ เรือแข่งหน้า คู่ที่ ๒ เรือกระโห้ คู่ที่ ๓ เรือฉนวนแจว คู่
 ที่ ๔ เรือกระโห้ คู่ที่ ๕ เรือประตูกองตระเวนขวา ๑ ซ้าย ๑ คู่ที่ ๖
 เรือกลองแขก คู่ที่ ๗ เรือประตูกองตระเวนซ้าย ๑ ซ้าย ๑ คู่ที่ ๘
 คู่ที่ ๙ เรือดงกรมอาสาใหญ่ซ้าย ๑ ขวา ๑ คู่ที่ ๑๐ เรือดงกรมอาสา
 ยี่ปุ่นขวา ๑ ซ้าย ๑ คู่ที่ ๑๑ เรือดงกรมอาสาวิเศษซ้าย ๑ ขวา ๑
 คู่ที่ ๑๒ เรือดงกรมตอมพระราชวังซ้าย ๑ ขวา ๑ แต่คู่ที่ ๑๒ ถึงคู่ที่ ๑๓

๑ ที่เรียกว่าพระที่นั่งใหม่นั้น คือหมู่พระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ พระที่นั่งสมมติ
 เทวราชอุปบัติ พระที่นั่งธารงสวัสดิอนัญวงศ์ ซึ่งอยู่หลังพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทบัน
 สนามหย้าหน้าพระที่นั่งใหม่นี้คือ สนามหย้าหน้าพระที่นั่งจักรี ฯ นั้นเอง

๓๘ เรือคังกรมพระตำรวจทั้ง ๘ กรม ๆ ละคู่ คู่ที่ ๒๐ เรือคังทหาร
 ในซ้าย ๑ ขวา ๑ คู่ที่ ๒๑ เรือตำรวจนำเรือ ถัดมาบนเรือพระที่นั่งศรี
 ๑ พรรณหงษ์เป็นเรือไชยผ้าไตรภพขึ้น แล้วเรือกตองแขกซ้ายในตำแหน่ง
 เรือคู่ชุก ๒ ตำแหน่ง แล้วถึงเรือพระที่นั่งทรง แล้วเรือพระที่นั่งรอง ๑
 เรือพระที่นั่งเทวราชวัดเป็นเรือพระที่นั่งทรง เรือพระที่นั่งเพชรรัตนควา
 รายเป็นเรือพระที่นั่งรอง แล้วเรือแข่งทหารมหาดเล็ก ๑ ตำแหน่ง แล้วเรือ
 แข่งฝีพาย ๒ ตำแหน่ง เรือจักรระบวรตำแหน่ง ๑ แล้วเรือตำรวจเรือทหาร
 ข้าราชการซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนิน แล้วเรือประคูกตาใหม่ตำแหน่ง ๑
 มหาดไทยตำแหน่ง ๑ แล้วเรือพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งตามเสด็จ แล้วเรือ
 ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แล้วเรือแข่งหลัง ๒ ตำแหน่ง เป็นต้นขบวน

อนึ่งการซึ่งเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานกุญแจถนนนนทบุรี พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงอนุญาตของพระองค์เยี่ยมระบับทรงพระภูษาดี
 กรมท่า ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศจุลจอมเกล้า ทรงเครื่องราช
 อิสริยยศติด ๔ ของพระองค์ คือ นพรัตน์ ๓

แผ่นที่ ๘๓ จุลจอมเกล้า ๑ พระบรมวงศานุวงศ์แล้วข้าราชการนั้น
 ออกวันอังคาร ถัดมาเสด็จเยี่ยมระบับเข้มขาบอดตัดแดงเรือทหารตำรวจ ติด
 วัน ๑๒ ตำแหน่ง ตราเครื่องราชอิสริยยศต่าง ๆ ตามซึ่งพระราชทาน แต่ง
 ตัวเต็มยศตามตำแหน่งทุกท่านทุกนาย

โดย เกษมสันต์ไธภาคย์

ณวันอังคาร แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๓๓ ปีกุนตีปัดศก จุติศักราช
 ๑๒๙๗ เวตาเที่ยงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทาง
 พระทวารพระที่นั่งมณเฑียรราชออกไป เสด็จขึ้นเกยทรงพระราชยาน
 เสด็จออกทางประตูศรีสุนทร ไปประทับเกยพระที่นั่งราชวรดิษฐ์วินิจ
 ฌาย์ เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งรัตนคติปกพร้อมด้วยข้าราชการให้ตอง
 ตงไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา ไปประทับฉนวนหน้าวัดประยุรวงค์ เสด็จ
 ขึ้นเกยทรงพระราชยานไปหน้าพระอุโบสถ เสด็จลงจากเกยทรงพระ
 ราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเธอ พระองค์เจ้าไฉน-
 บัณฑิตถวายเทียนซึ่งสำหรับทำปาดิโมกข์แก่พระสงฆ์ ในขณะนั้น นาย
 สนิทกราบบังคมทูลจำนวนพระสงฆ์ พระราชาคณะ ๒ ถานานุกรม ๑๐
 เปரியญ ๑ อินทบริวารคณฤชระ ๑๘ อินทบริวารวิษณุกรรม ๒๐ อินทบริ
 เสด็จวัดมณฑล ๘๘ รวมพระสงฆ์ ๑๕๐ รูป จำนวนจำพรรษาในวัด
 ประยุรวงค์นั้น ครั้นเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราช
 ทานกฐิน พระสงฆ์บริวารพร้อมกัน พระสงฆ์ก็อุปโตกตามธรรมเนียม
 พร้อมกัน ยอมให้พระดำณูเทศาจารย์ครองไตรกฐิน ครั้นแล้ว
 พระสงฆ์ก็ส่งคฤศตฤศตฤศตฤศตฤศตฤศตฤศตฤศตฤศตฤศตฤศตฤศตฤศต
 ทรงพระราชทานไตรปิฎกแก่พระสงฆ์ทุก ๆ รูป แต่มหาจางหารับพระราช

๑ ทรงนี้ผิด มีแจ้งความอยู่ในฉบับ ๑๐๖

ทานผ้าไตรปีไม้^๑ (เพราะว่าจะตาสึกขา) รวมผ้าไตรปีที่ได้รับพระราชทานเดิม ๑๒ ไตร ไม่ได้รับไตร ๑

แผ่นที่ ๘๔   ยังคงเหลืออยู่ ๑๑ ไตร พระสงฆ์ปกครองผ้า นานังตาม
ออกวันอังคาร   ที่ พระดำสุนเทศาจารย์จึงได้กราบทูลพระกรุณาแด่พระเจ้า
ขึ้น ๑๒ คำ   โปรด ฯ พระราชทานให้เจ้าพระยาสุรวงค์โดยวิมลถวาย
เดือน ๑๒   เครื่องไทยธรรมจนหมดที่เจ้าพนักงานได้จัดไว้นั้น พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงพระดำดีในทก   พระดำสุนเทศาจารย์ก็ถวายถาดพิพ
พร้อมด้วยพระสงฆ์ทงหลายถวายภาตอกิเรกจนจบ   พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จกลับ   ขนทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนิน
ไปทางสถลมารคพร้อมด้วยข้าราชการแห่ตาม   ไปประทับแรมวัดบุบผา
ราม ทรงพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ
จึงโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า
โสณบัณฑิตถวายเทียนปาติโมกข์กับพระสงฆ์   แด่นายไชยขรรค์จึง
กราบบังคมทูลรายงานพระสงฆ์เจ้าพรรษานัน พระราชาคณะ ๑ ถานา
นุกรม ๑ พระจมีนสุรเดช (ทัญ) ๑ พระตีปเตบเตอเนน (ฮือต)
๑ พระอนันต์มัยเรียนคณิศร ๒ พระอนันต์มัยเด้าตมณต์ ๓ รวมพระสงฆ์
๕๓ รูป จำนวนเจ้าพรรษาคตามลำดับนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
จึงพระราชทานผ้าไตรพระกรุณาที่เข้ามาแล้ว   พระสงฆ์ก็ปฤกษากันยอม

๑ ทรงนี้ผิด มีแจ้งความในฉบับ ๑๐๖

ให้พระวิเชียรมุนีครองไครพระกรฐิน พระสังฆกัถวคณุตทุกุคิยกรรมจนจบ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชทานผ้าไตรกับถานาทุก ๆ
 รูป ไครกับที่พระราชทานนั้น ๓ ไคร แต่มีพระบรมราชโองการให้เรียก
 ผ้าไตรที่เจ้าพนักงานมาไคร ๑ ถวายแก่พระปลัดตาม เก้าที่ออกเดี่ยวจาก
 ทรวมไครมี ๔ ไคร ครั้นพระสังฆกัถวเสร็จแล้วมานั่งตามที่มีพระบรม
 ราชโองการให้พระเจ้าห้องยาเธอ พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์
 ถวายเครื่องไทยธรรม แล้วพระสังฆกัถวถวายถาดสี่ทัพ พระวิเชียรมุนีว่า
 ถวายศาลาอย่างธรรมเนียมที่กาจนจบ พระสังฆกัถวกับกาเดตามธรรมเนียม
 พระวิเชียรมุนีถวถวายอดิเรกจนจบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 กลับ ขึ้นทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินไปตามสถมมารค ไป
 ประทับเกยวัดพิไชยญาติ ทรงพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรง
 จุดเทียนเครื่องนมัสการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าห้อง
 ยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตถวายเทียนปาติโมกข์กับพระสังฆ นาย
 ดนของกัถวบังคมทูลจำนวนพระสังฆ พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม
 ๕ อินตบเรียนนวิบัณฑิตนารุระ ๑ อินตบเรียนนคณฤระ ๕ อินตบเด้าถวคณนค
 ๓๖ รวมพระสังฆ ๔๗ รูป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายผ้าไตร
 กับถานา ๗ ไคร พระสังฆกัถวของผ้าเสร็จแล้ว

๑ ทรงนสัด มีแจ้งความในฉบับ ๑๐๖

แผ่นที่ ๘๕
ออกวันพุธ
ขึ้น ๑๓ ค่ำ
เดือน ๑๒

โปรด ฯ พระราชทานให้พระยาไพบุญต์มณฑลถวายเครื่อง
ไทยธรรม พระราชาคณะที่โตครองไตรน ๕ ชื่อพุทธวิริยา
กร ถวายยถาสัพพีแด่ศาลาอย่างธรรมเนียมยุติกา พระสงฆ์
กัณฑ์กาเด พระพุทธวิริยากรถวายอติเรกจนจบ พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวเสด็จกลับ ขึ้นทรงพระราชยานไปประทับเกยท่าวัดอนงคาราม
ทรงพระราชดำเนิรเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ
โปรด ฯ พระราชทานให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตถวายเทียนปาติโมกข์
กับพระสงฆ์ นายจ่ายก็กรานบังคมทูลจำนวนพระสงฆ์ที่จำพรรษาใน
พระอารามนั้น พระราชาคณะ ๓ พระถานานุกรม ๔ อินฺทปรีชน
คัมภรฺ ๒๐ อินฺทปรีชนวิปัสสนาธุระ ๓๐ อินฺทปรีชนเด้าสดมฺ ๕๖
รวมพระสงฆ์ ๓๐๓ รูป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็พระราชทานผ้า
ไตรภุชฺนิ พระสงฆ์ก็ปลุกเสกกันตามธรรมเนียม ยอมให้พระวิสุทธิต
ถาระเถรครองไตรภุชฺนิ พระสงฆ์ก็สดมฺตฤตฤตติกรรมจนจบ พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถวายไตรปิ ๕ ไตร พระสงฆ์ก็ครองผ้า
มานั่งตามที่ ก็กรานพระภุชฺนิจนจบ โปรด ฯ พระราชทานให้พระ
องค์เจ้าโสณบัณฑิตถวายเครื่องไทยธรรมจนสิ้น พระวิสุทธิตถาระเถร
ก็ถวายยถาพระสงฆ์ก็รับสัพพีแด่สดมฺกาเดจนจบ พระวิสุทธิตถาระเถรก็
(ถวาย) อติเรก เสด็จกลับทรงพระราชยานมาประทับฉนวนหน้าวัด
พิไชยญาติ เสด็จลงเรือพระที่นั่งออกปากคลองกตัมขึ้นไปประทับท่า

๑ ทรงนี้ผิด มีแจ้งความอยู่ในฉบับ ๑๐๖

ราชวรดิษฐ์ เด็จจันจากเรือพระที่นั่งทรงพระราชนาน ประทับเกย
หน้าพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุปถัมภ์เด็จจัน การที่เด็จจันพระราชดำเนิน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนตองพระองค์เต็มยศอย่างทหาร
ราชวัดถก ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศ ๔ ดวง ทรงย้ายศพพายนมหา
วารภรณ์ ๓ ดวงตรานัน นพรัตนราชวารภรณ์ ๓ จุดจอมเกล้า ๓ มหา
วารภรณ์ ๓ มหาตุ้วารภรณ์ ๓ รวม ๔ ดวง เจ้านายแต่ข้าราชการ

แผ่นที่ ๙๖ ถัดมเดื่ออวณงเดรสบ้างอย่างอื่น ๆ บ้าง คิตตราเครื่อง
ออกวันพร
ษณ ๑๓ คำ
เดือน ๑๒
ราชอิสริยยศจุดจอมเกล้าแต่อื่น ๆ
เวดาทุ่มเค็ษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เด็จจ
ออกประทับณต้นนามหนุาหน้าพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุปถัมภ์ พร้อมด้วย
พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการเฝ้าอยู่ทนน ครว้ต้อยประมาณ ๒ ทุ่ม
เค็ษเด็จจัน

โดย ทองแถมถว้ถยวงค์

เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระภุณิกรุงเทพ ฯ

ณวันพร เดือน ๑๓ แรม ๑๓ คำ ปีกุนต์ปดศก ศักราช ๑๒๓๗
เวดาทะยงกับ ๒๐ มินิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่อง
นตองพระองค์เต็มยศอย่างตำรวจ (ตี่น้ำเงิน) ทรงเครื่องราชอิสริย
ยศอย่างสูงทง ๔ องค์ แต่ย้ายศพพายนัน เป็นถ่ายตำหรับนพรัตนราช

ปรากฏณ์ (เหต็อง) เดี้จ็ออกกทรวงพระราชยานแต่พระทวารหน้า
 พระที่นั่งสัมมติเทวราชอุปบัติ ไปประทับที่เกยท่าราชวรดิษฐู เดี้จ็
 พระราชดำเนียรตงทรวงเรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกร พร้อมด้วยเจ้า
 พนักงานตามเดี้จ็ในเรือพระที่นั่ง คือ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน
 เสดเดอกลง ๓ พระยาภาดกรวงศ์ ๓ เจ้าหมื่นด้รพรเพชภักดี ๓ เจ้าหมื่น
 ศรีด้รวิภักษ์ ๓ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๓ เจ้าพนักงานกรมภูษามาตา ๒
 กรมมหาดเดี้จ็ ๓ กรมอาถักษณ์ ๓ กรมหมอ ๒ กรมแต่ง ๔ กรม
 ฝัพาย ๒ รวม ๓๗ ฝัพาย ๕๓ รวม ๖๘ เรือวิมานเมืองอินทร์เป็น
 เรือพระที่นั่งรอง เรือไครด้รมาคั มีเรือขบวรแท้ตามเคยเหมือนแต่ก่อน
 ระยะทางแต่ท่าราชวรดิษฐูถึงถนนวัดโสมนัสวิหารที่ ๓ เปน ๓๓๓ เดีน
 เวลาบ่ายโมงครึ่งจึงประทับเรือพระที่นั่งทนวนหน้าวัด แลวจ็เดี้จ็
 พระราชดำเนียร ชน ทรง พระราชยานไป ประทับ ที่ประตูกำแพง แก้วหน้า
 พระอุโบสถ แลวจ็เดี้จ็พระราชดำเนียรไปประทับที่พระเจดีย์ ชนบน
 เกยซึ่งปลุกติดกับพระเจดีย์ เวลาบ่ายโมงกับ ๔๓ มีนิตทรงบรรจุพระ
 บรมธาตุ บรรจุในกต็องเห็ดกแถมี่แผ่นศิลาข้างด้านหน้าจากฤกพระ
 ไครด้รกษณ์ แลด้รหันหลังจำหลักเป็นดวงชะตาวันประสัค คือ วันพุธ
 เดือน ๖ ชน ๓๕ ค่ำ ปี่จอ ตงในแผ่นที่ ๓ แผ่นที่ ๒ นนคานหน้า
 เปนอริยด้จ็ ด้านหลังเป็นดวงชะตา วันได้ศรีด้ร คือ วันอาทิตย์
 เดือน ๖ ชน ๓๕ ค่ำ ปี่ระกา ในแผ่นที่ ๓ นนคานหน้าเป็นปฏิจจสมุ

๑ มือธึบาขอยุ่ตอหน้าแผ่นที่ ๘๘

บาท คำนับตั้งเปนมดวงชะตาวันปรีณิพพาน คือ วันจันทร์ เดือน ๖^๕ ขึ้น
 ๑๕ ค่ำ ปีมะแม^๕ คีตาทัง ๓^๕ แผ่นนบิตของถ้วน ถุงผ้าขาวห่อแก้ว เจ้า
 พนักงานราชบัณฑิต ได้เชิญทอดเกล้า ฯ ถวาย

แผ่นที่ ๘๗ ครั้นทรงบรรจุในพระเจดีย์เสร็จแล้ว จึงเสด็จพระ
 ออกวันพฤหัสบดี เดือน ๑๒^๕
 ขึ้น ๑๔ ค่ำ^๕ ราชดำเนินกลับเข้าประทับในพระอุโบสถ ทรงนมัสการ
 พระพุทธปฏิมากรแล้ว นายบำเรอจึงทูลรายงานพระ
 ดั่งนี้ คือ มีจำนวนพระสงฆ์จำพรรษาในพระอารามนั้น พระราชา
 คณะ ๑ หม่อมเจ้าพระในกรมหลวงสรพงศ์ศิลปปรีชา ๑ หม่อมราช
 วงศ์ในหม่อมเจ้าเนตรในกรมหมื่นสุนทรธิบดี ๒ ถานานุกรม ๘ เปரியู
 ๓ อินทียบเรียนคณฤชระ ๒๐ อินทียบเรียนวิปัสณาชระ ๒๒ รวมพระ
 ดั่งนี้ ๖๑ รูป แล้วพระราชทานเทียนอุโบสถแก่พระองค์เจ้าวิมลนาถวงศ์
 ไปถวายพระ แต่ผ้าห่มพระพุทธรูปแก่ภูษามาตาแล้ว จึงพระราช
 ทานกุฐินตามธรรมเนียมขรรษยยุคิก้า พระพิมพ์ธรรมเป็นผู้ครองกุฐิน
 แลทรงประเคนผ้าไตรปี ๑๔ ไตร แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 พระราชทานไตรปี แก่พระวุฒิกการบดี ให้นำไปพระราชทานแก่พระวินัย-
 ธร (ค้วง) ที่กุฎซึ่งอาพาธอยู่ ครั้นพระสงฆ์ครองผ้าแล้ว จึงทรงพระ
 กรุณาโปรด ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าจาตุรนต์ถวายเป็นเครื่องปริชาร แลพระ
 ดั่งนี้อนุโมทนาทานแด่ยอดฟ้าพิ์แล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ
 ทรงเรือพระที่นั่ง เวลามาบ่าย ๒ โมงกับ ๑๘ นาที ออกเรือพระที่นั่งแต่

ณวนหน้าวัดโสมนัสวิหารไปเป็นเวลา ๓๕ เส้น ๗ วา เวลาบ่าย ๒ โมง
 กับ ๓๒ นาที ถึงณวนหน้าวัดบรมนิวาสที่ ๒ เสด็จขึ้นเข้าในพระ
 อุโบสถ ทรงนมัสการแด่พระราชทานเทียนอุโบสถให้พระองค์เจ้าไฉน
 บัณฑิตถวายพระ แด่ผ้าห่มพระแก้วสูชามาตา แด่นายเดโชอาวสุ
 จิงทูตรายงานจำนวนพระสงฆ์ในพระอารามนั้น คือ พระราชาคณะ ๓
 ถานานุกรม ๓ เปரியญ ๓ พระมหาคเ็็ก ๓ อินฺทบัเรียนคณฺทชฺระ ๘
 อินฺทบัเรียนวิปัสสนาชฺระ ๑๕ รวมพระสงฆ์ ๓๐ รูป แดวจิงพระราชทาน
 กฐินตามอย่างธรรมเนียมกฐิน พระอริยมุนีเป็นผู้ครองกฐิน แดวจิงทรง
 ประเคนไตรมี ๔ ไตร ครั้นพระครองผ้าแล้ว

แผ่นดิน ๘๘
 ออกรวันพฤหัสบดี
 เดือน ๑๒
 ขึ้น ๑๔ ค่ำ

จึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
 บริหาร ครั้นพระสงฆ์อนุโมทนาแล้ว จึงเสด็จออก
 จากพระอุโบสถไปประทับบูชาพระเจดีย์ นอกเมืองประ
 ทับอยู่ในพระอุโบสถนั้น ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าจาตุ
 รนครคัมภีร์จอมแซมพระอุโบสถแด่พระระเบียงที่ขำรุกชุกไซมปรักหักพัง
 ให้งามดีเหมือนแต่ก่อน ครั้นทรงบูชาแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนิน
 ทรงเรือพระที่นั่ง เวลาบ่าย ๓ โมงออกจากณวนวัดบรมนิวาสเป็น
 ทาง ๓๐ เส้น เวลาบ่าย ๓ โมงกับ ๑๗ นาทีถึงณวนหน้าวัดสระเกศ
 จึงเสด็จขึ้นเข้าในพระอุโบสถ ทรงนมัสการแล้ว พระราชทานเทียน
 อุโบสถแก่พระองค์เจ้าไฉนบัณฑิต แด่ผ้าห่มพระพุทธรูปแก้วสูชามาตา
 แด่นายพลพินิจทูตรายงานจำนวนพระสงฆ์ในพระอารามนั้น คือ พระ

ราชอาณาจักร ๓ พระครู ๓ ถานานุกรม ๑๓ พระเปรียญ ๓ พระพิช
 ธรรม ๔ หม่อมราชวงศ์ ๑ อันดับเรียนคัมภีร์ ๕๕ อันดับเรียน
 วิปัสณากรรม ๗๕ อันดับเจ้าดวงมณฑล ๘๘ รวมพระดั่งมี ๒๔๐ รูป แล้ว
 จึงทรงพระราชทานกฐินตามอย่างมหานิกาย พระวิญยานกุดเดรครอง
 กฐิน แล้วจึงทรงพระเคนไตรปี ๑๕ ไตร แล้วพระดั่งมีอนุโมทนา กฐิน
 แล้วจึง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าชิตเชษฐาธิราช
 เสร็จของบริวาร ครั้นพระดั่งมีอนุโมทนาทานแล้ว จึงเสด็จออกจากพระ
 อุโบสถ เสด็จจงทรงเรือพระที่นั่ง เวลาบ่าย ๓ โมง ๕๕ มีนิตออก
 จากท่าหน้าวัดสระเกศไปทาง ๓๘ เส้น ๑๒ วา เวลาบ่าย ๔ โมง
 ๑๗ มีนิตถึงฉนวนท่าหน้าวัดสังเวชวิศยาราม แล้วเสด็จขึ้นเข้าในพระ
 อุโบสถทรงนมัสการ แล้วพระราชทานเทียนอุโบสถแก่พระองค์เจ้า
 โสณมณฑิตถวายพระ แด่ม้าห่มพระแก่ภูษามาตา แด่นายพิจิตร
 จึงทูลรายงานจำนวนพระดั่งมีในพระอารามนั้น คือ หม่อมราชวงศ์พระ
 ครู ๓ ถานานุกรม ๒ อันดับเรียนคัมภีร์ ๘ อันดับเรียนวิปัส
 ณากรรม ๓๖ อันดับเจ้าดวงมณฑล ๕๒ รวมพระดั่งมี ๘๐ รูป ครั้นแล้วจึง
 ทรงพระราชทานกฐินตามธรรมเนียมมหานิกาย แด่พระครูราชพัช
 ร์พิชฌครองกฐินเสร็จแล้ว จึงทรงพระเคนไตรปี ๒ ไตร แล้วเสด็จ
 พระราชดำเนินมาประทับที่ประตูหน้าพระอุโบสถ ทอดพระเนตรพระ
 วิหารซึ่งไฟไหม้เมื่อปีมะเด่งเอกศก ๑๒๓๓ นั้น แล้วจึงทรงพระราช
 ศรัทธาโปรดเกล้า ฯ

แผ่นที่ ๘๘ ให้กรมหมื่นภูวณีนฤเบนทรวิชิต คิติกการซึ่งจะปฏิบัติตั้ง-
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๑๒
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 ให้ออกวันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 ให้กรมหมื่นภูวณีนฤเบนทรวิชิต คิติกการซึ่งจะปฏิบัติตั้ง-
 ขบวนซ้อมแซม แด้วจึงเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่เก่า
 ขตามเดิม ครั้นพระองค์ส่งหม่อมไฉนพาน้ำร้อนแล้ว จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้ากมลธำมรงค์เสด็จรื้อเครื่องประ-
 ขารพระส่งหม่อมไฉนพาน้ำร้อนแล้ว พระดำรัสสั่งตั้งวงวัดพระเชตุพนถวาย
 อภิเษก แด้วจึงเสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ เสด็จพระราช
 ดำเนินตรงทรงเรือพระที่นั่ง เวลาบ่าย ๒ โมง ๕๐ มีนิตออกจากถนน
 ทำหน้าวัดนั้นระยะทาง ๕๔ เส้น ๓๓ วา เวลาบ่าย ๕ โมงกับ ๑๐ มีนิต
 ถึงท่าราชวรดิษฐ เสด็จขึ้นทรงพระราชยานประทับที่เกยหน้าพระทวาร
 หน้าพระที่นั่งสมเด็จพระราชอุปัชฌาย์เสด็จขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งตาม
 เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกรุณานั้น ที่ได้ทรงว่าการในกรม
 ทหารใด บางองค์ก็ทรงเต็มยศอย่างกรมทหารนั้น แต่ที่ยังอยู่ในพัด
 เรือนหนักทรงเสื้ออิกนึ่งเดรส ส่วนเครื่องราชอิสริยยศตามที่ได้รับพระ
 ราชทาน แด้วชำตุตของชุดพระบาทใหญ่ผู้น้อยนั้น ทิมเสื้อยศใน
 กรมทหารใดก็สวมเสื้อเต็มยศในตำแหน่งนั้น แด้วสวมเครื่องราชอิสริย
 ยศตามที่ได้รับพระราชทาน แต่ทิมยศอยู่ในพัดเรือนหนักนึ่งเดรส
 เสื้ออิกนึ่งเดรส

เวลาค่ำทิมเสื้อเสด็จออกประทับที่สนามหญ้าหน้าพระที่นั่งสมมติ
 เทวราชอุปัชฌาย์ จนเวลา ๕ ทิมเสื้อจึงเสด็จขึ้น
 หนึ่งในแผ่นที่ ๘๖ ด้านหลังบันทึกที่ ๔ ลงมาที่ว่าเรือไตรธรรมาค์

นั้นหาได้บอกแจ้งว่าเป็นเรือสำหรับอะไร คือเรือไครด์รามาคนั้น เป็น
เรือผ้าไครของคักกูนิ

ข้าพเจ้าขอบพระทัยพระองค์เจ้ามุนษุยนาคมานพ แด่ขอบใจ
เจ้าหมื่นศรีศรีวรราช ด้วยได้ช่วยเป็นธุระจัดการซึ่งเสด็จพระราชดำเนิน
พระราชทานกฐินนี้ เพราะข้าพเจ้ามีราชการอยู่ที่หอพิศ หาได้ตาม
เสด็จพระราชดำเนินด้วยไม่ ท่านได้ช่วยข้าพเจ้าได้เหมือนตามความ
ประสงค์ทุกประการ ข้าพเจ้ามีความยินดีขอบใจเป็นอย่าง
โดย เทวัญอุไทยวงศ์

แผ่นที่ ๑๐ ๓๖ วันพฤหัสบดี แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีกุนตัดศก
ออกวันศุกร์ จตุศักราช ๓๒๓๗ เวศม์เที่ยงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
เดือน ๑๒ ๑๒ อยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่ง
ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๑๕ มติเทวราชอุปบัติ ประทับเกยทรงพระราชยานไปประทับท่าราช
วรดิษฐ์ เสด็จพระราชดำเนินทรงเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ
เรือพระที่นั่งสุวรรณหงส์เป็นพระที่นั่งรอง เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์
เป็นเรือไชย เติร์กระบวรไปเข้าคลองบางหลวงแล้วออกจากท่านไป
ประทับวัดนางชี ซึ่งจะเสด็จพระราชทานพระกฐินเป็นที่ ๑ จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จมีนประธานมณฑล ๓ จำทำนาญ ๓
ไปเกาะตัวพระยารามกำแหง ซึ่งขาดเรือกลองแขกนำเสด็จนั้นมาส่ง
พระราชอาญา ๓๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จเข้าในพระ

อุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว นายบำเรออ่านจำนวนพระ
 ดังซึ่งจำพรรษาอยู่ในพระอารามนั้นทุกเขตต์ ๗ ถวาย จำนวนพระ
 ดังพระอารามนั้น พระครู ๑ ถานานุกรม ๒ อินทบริเวณคันถธุระ
 ๓๐ อินทบริเวณวิปัสณาธุระ ๓๐ อินทบริเวณเด้าถอมนค ๗ รวมพระดัง
 ๓๓ รูป มากกว่าปัจเจกค ๒ รูป พระดังจำพรรษาปัจเจกค ๒๕
 รูป ครั้นอ่านถวายแล้ว จึงพระราชทานผ้าห่มพระพุทธรูป ให้เจ้า
 พนักงานภูษามาตาเอาไปห่มพระพุทธรูป แล้วพระราชทานเทียนอุ-
 โบสถ ๒๔ เต็ม ให้พระองค์เจ้าโสมนัสทิศทรงประเคนพระดัง แต่
 ทรงถวายกุฐิน ครั้นทรงจบพระดังกับธำม ด้ทรงยกผ้าไตรไป
 ตั้งริมอาสน์ พระครูวิสุทธิศีลาจารย์ก็ว่าคำปลุกเสกพระดัง ครั้นจบ
 ดงพระดังก็ว่า เห็นสมควรแก่พระครูวิสุทธิศีลาจารย์ พระดังกับ
 ธำมพร้อมกัน พระดัง ๒ รูปจึงส่งคโหมากฐินด้วยญัตติกรรม
 ครั้นจบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระราชทานไตรมีแก่
 ถานานุกรม ๒ รูป พระดังก็ไปครองผ้าเสร็จแล้ว พระครูวิสุทธิศีลา
 จารย์ก็กรานกุฐินด้วยผ้าตั้งฆาฏี แล้วพระดังก็อนุโมทนากุฐิน ครั้น
 แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นภูวณิชนฤเบนทรราชิ-
 ชาติถวายเครื่องบริวาร พระดังก็ส่งคโหมทนาทานเสร็จแล้ว พระ
 พินิตพิณยัตตราชบวรณะก็ถวายขัติเรก พระดังส่งคภระวะคุดีพจบแล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรือพระที่นั่ง ไปประทับณนวนัด
 หนึ่งซึ่งจะเสด็จพระราชดำเนินทรงทอดพระกุฐินวัดหนึ่งเป็นที่ ๒ เสด็จ

เข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้วพระราชทานเทียน
 อุโบสถ ให้พระองค์เจ้าโศภนบันทิตประเคนพระตั้งฆ์ นายเตี้ยฮาอูช
 จึ่งทูลจำนวนพระตั้งฆ์ซึ่งจำพรรษาในพระอารามนั้น

แผ่นที่ ๕๑ พระราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๓ อินฺทปวเรศนคณฤชระ ๕
 ออกวันเสาร์
 เดือน ๑๒ อินฺทปวเรศนคณฤชระ ๘ อินฺทปวเรศนคณฤชระ ๘ รวมพระ
 แรมค่ำ ๑ ตั้งฆ์ ๒๕ รูป มากกว่าปี่จอนศก ๓ รูป จำนวนพระตั้งฆ์
 ปี่จอนศก ๒๒ รูป (ในการกฐินหนักทำคต้ายกนกับวัดนางชี) พระราช
 ภาระว่าเป็นผู้ครองกฐิน ครั้นถึงวัดจวบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว จึ่งพระราชทานผ้าไตรบั้งแก่ถานานุกรม ๓ รูป พระตั้งฆ์ก็ไป
 ครองผ้า ครั้นเสร็จแล้วก็กราบทูลถวายอนุโมทนา จึ่งทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายเครื่องบริวาร พระตั้งฆ์
 ก็อนุโมทนาทวนแต่ถวายอดิเรกจวบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ก็เสด็จตงทรงเรือพระที่นั่ง ไปประทับบนฉนวนวัดนางนอง ซึ่งจะเสด็จ
 พระราชดำเนินทรงทอดพระกฐินเป็นที่ ๓ จึ่งเสด็จพระราชดำเนินเข้า
 ในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วพระราชทานเทียน
 อุโบสถ ให้พระองค์เจ้าโศภนบันทิตประเคนพระตั้งฆ์ นายพดพิณ
 ทูลจำนวนพระตั้งฆ์ซึ่งจำพรรษาในพระอารามนั้น พระราชาคณะ ๓
 ถานานุกรม ๓ อินฺทปวเรศนคณฤชระ ๖ อินฺทปวเรศนคณฤชระ ๖ อิน
 ฺทปวเรศนคณฤชระ ๘ รวมพระตั้งฆ์ ๒๒ รูป น้อยกว่าปี่จอนศก ๘ รูป

พระสงฆ์จำนวนปีจอฉก ๓๒ รูป (การกรฐินหนักทำคล้ายกันกับวัด
ก่อน) พระวิสุทธิโสภณเป็นผู้ครองกรฐิน ครั้นล่วงเขตต์เสร็จแล้ว พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานผ้าไตรปีเก่าถานุกรม ๓
รูป พระสงฆ์ไปครองผ้า ครั้นแต่งกรวนกรฐินแด่อนุโมทนา จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นอักษรดำนโสภณถวายเครื่อง
บริวาร พระสงฆ์ก่อนุโมทนาทานแด่ถวายออกิเรกจบแล้ว พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จลงเรือพระที่นั่งไปประทับณนวนัดราชโอรส
ซึ่งจะเสด็จพระราชดำเนินทรงทอดพระกรฐิน

แผ่นดิน ๕๒
ออกวันเสาร์
แรมค่ำ ๑
เดือน ๑๒

วันที่ ๔ จึงเสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรง
จุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระราชทานเทียนอุโบสถ
ให้พระองค์เจ้าโสภณบัณฑิตประเคนพระสงฆ์ นายพิจิตร
จึงทูลรายงานพระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาอยู่ในพระอารามนั้น พระราชา
คณะ ๓ ถานุกรม ๖ อันดับเวียนคันนุกร ๕ อันดับเวียนวิษั
นุกร ๕ อันดับเจ้าสดมณต์ ๔๒ รวมพระสงฆ์ ๕๘ รูป น้อยกว่าปีจอ
ฉก ๓๐ รูป พระสงฆ์ปีจอฉก ๖๘ รูป พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปปฏิมากรในพระอุโบสถ แด่เครื่อง
นมัสการของน้อยบูชาพระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่
หัว ซึ่งบรรจุกอยู่ฐานพระพุทธรูปปฏิมากรนั้น แด่เสด็จมาประทับที่
พระเกาอี้ ทรงทอดพระเนตรเห็นฝ่าม่านที่ผูกอยู่ในพระอุโบสถนั้นเก่า

เต็มที่ ทรงพระราชศรัทธารับตั้งโปรด ฯ ให้กรมหมื่นเจริญผลภู
 ด้สวัสดิ์ทำเบตียนใหม่ (ในการกฐินนั้นก็ทำเหมือนกันกับวัดก่อน) พระ
 ตั้งวรพิมตเป็นผู้ครองกฐิน ครั้นล่วงฤกษ์ฤกษ์กรรมจบแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานผ้าไตรปีแก่ถานานุกรม ๖ รูป พระ
 ตั้งฆังไปครองผ้า เสร็จแล้วก็กราบทูลขอมุโทนา จึงทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นเจริญผลภูด้สวัสดิ์ถวายเครื่องบริวาร พระ
 ตั้งฆังด้วคอกุโทนาทานถวายอดิเรกด้วคอกะวะตุ้ฬจบแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จออกจากพระอุโบสถ ไปประทับวิหารพระ
 พุทธไสยาสน์ จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ พระราชทานรูปเทียนให้พระ
 เจ้าราชวงศ์เชอ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กับพระองค์เจ้าจิตรเจริญ
 จุฑมูชา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงจุฑมูชาเทียนบูชา แล้ว
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นเจริญผลภูด้สวัสดิ์ ตรวจดูที่
 พระวิหารนั้นจะชำรุดตรงเท่าใด จะทรงพระราชศรัทธาปฏิสังขรณ์ แล้ว
 เสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่ศาลเทพารักษ์ใต้ต้นพิภุฑ ซึ่งอยู่ริม
 พระอุโบสถ ทรงจุฑมูชาเทียนบูชาแล้ว เสด็จพระราชดำเนินเรือพระ
 ทิ้ง เรือขบวรก็เคียวกลับตรงมาทางเก่า เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เรือ
 พระทิ้งประทับท่าราชวรดิษฐ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
 ขนจากเรือพระทิ้งทรงพระราชยาน มาประทับเกยพระทวารหน้าพระ
 ทิ้งสมมติเทพราชอุปบัติ แล้วเสด็จขึ้น ในการกฐินวันนั้นนั้น พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนตของพระองค์อวณิงเดรศ ทรงตราเครื่อง

ราชอิสริยยศมหาสุวราภรณ์มงกุฎสยามแต่สายดีพายเป็นด้วย พระบรม
วงศานุวงศ์ ข้าราชการส่วนเสด็จอินังเตรศ

แผ่นที่ ๘๓ คิตตราเครื่องราชอิสริยยศตามที่ได้รับพระราชทาน คำ-
ออกวันอาทิตย์
แรม ๒ ค่ำ
เดือน ๑๒ โดย มนุษยนาคมานพ

วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ ๓ ปีกุนฉัตรศก เวตยาเยี่ยงเศษ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระทวารหน้าพระที่นั่งมณดี
เทวราชอุปบัติ เสด็จขึ้นทรงพระราชยาน พร้อมด้วยขบวนนำขบวน
ตามเสด็จพระราชดำเนิร ไปประทับเฝ้าพระที่นั่งราชวรดิษฐวิจิฉฉัย
ครัดกับพระยามหานันทรังษีหนึ่ง จึงเสด็จตงเรือพระที่นั่งประจำทอับ
เรือพระที่นั่งรองชอกดับสมุทร เรือขบวนผ้าไตรช่อศรีรัตนทรไชย ข้าม
ฟากไปประทับที่ถนนวนวัดระฆังโฆสิตาราม เสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่ง
เสด็จพระราชดำเนิรไปประทับที่หน้าพระอุโบสถ ทรงรับผ้าไตรเสด็จ
เข้าในพระอุโบสถ ทรงวางผ้าไตรเหนือพานแว่นฟ้าตงชั้น แดงทรง
จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการแล้ว นายฉนิททูตจำนวนพระตงษ์ คือ
หม่อมเจ้าพระพุทธรูปพิฉฉฉฉฉ ๓ พระราชาคณะ ๓ หม่อมเจ้าพระ ๓
ถานานุกรม ๗ เปรี๊ยญ ๒ พระพิชัชรรม ๔ อินฉฉฉฉฉฉฉฉ ๓๐
อินฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ๒๐ อินฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ๘๘ รวมพระตงษ์ ๑๕๕
รูป มากกว่าปัจฉฉฉฉ ๓ รูป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้

พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าได้นมบัณฑิตถวายเทียบพระอุโบสถ
แล้วพระ ราชทานผ้าให้เจ้าพนักงาน กรมภูษามาตาไป ห่ม พระพุทธรูป
แล้วจึงพระราชทานพระกรฐิน พระดั่งขทงปวงกรับผ้าแล้วก็กระทำ
อุปโลก พระดั่งขทงปวงพร้อมกันเห็นสมควรแก่หม่อมเจ้าพระพุท
บาท ถานานุกรม ๒ องค์จึงยื่นชนดวดนุกตฤติยกรรม ครั้นจบแล้ว
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานไครบีแก่พระครุภานา
นุกรมแต่เปรียญ ๓๓ รูป พระดั่งขทงไปครองผ้า พระอุฎฐการบดี
จึงนำหม่อมเจ้าเนรราเชนทร

แผ่นดินที่ ๕๔ ในพระเจ้าวรวงศ์เธอชน ๓ เจ้าฟ้าอิศราพงศ์ ๓ หม่อม
ออกวันอาทิตย์ ราชวงศ์เจริญเนรเปรียญ ๓ ประโยค ๓ เข้ามารับพระ
แรม ๓ ถ้ำ เดือน ๑๒ ราชทานไครบี แล้วกลับออกมาจากพระอุโบสถ ครั้น
พระดั่งขทงครองผ้าแล้วก็นำทำกรานกรฐินเสร็จแล้ว จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าคคณางคยคตถวาย
เครื่องปริวารแก่หม่อมเจ้าพระพุทบาทมีดินทนผู้ครองกรฐิน ครั้นแล้ว
หม่อมเจ้าพระพุทบาทมีดินทนถวายยกา พระดั่งขทงรับผ้าพิภกาเด
แต่ถวายอดิเรกแล้ว ถวายไชยมงคลแล้ว แล้วพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวก็เสด็จออกจากพระอุโบสถ ครัดกับข้าราชการ แล้วทรง
พระราชยานเสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่ถนนหน้า เสด็จตรงเรือพระ
ที่นั่งเคลื่อนขบวนจากวัดระฆังโฆสิตาราม ขึ้นไปตามด้าน้ำ เข้าใน

คตองบางขุนพรหมประทับบนฉนวนวัดสามพระยา เสด็จพระราชดำเนิน
 เข้าในพระอุโบสถ นายไชยขรรค์ทูลจำนวนพระสงฆ์ คือ พระครู ๓
 ถานานุกรม ๒ เปรี๊ยะญ ๓ อินฺทบัเรียนคณฺหฺระ ๑๐ อินฺทบัเรียนฉวปัดนา
 ชุระ ๒๐ อินฺทบัเต่าสวดมนต์ ๒๓ รวมพระสงฆ์ ๕๕ รูป (น้อยกว่า
 ปัจฉณศก ๑ รูป) แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราช
 ทานพระกฐิน พระสงฆ์รับทำอาถรรพณ์ด้วยวัตรระฆังโฆสิตีการาม
 แล้วกึ่งสวดคฤตกุศิกกรรม ครั้นจบญัตตกุศิกกรรมแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงถวายไตรปิฎกแก่ถานานุกรมเปรี๊ยะญรวม ๓
 ไตร พระสงฆ์ไปครองผ้า ครั้นครองผ้าแล้วออกมากกราบนมัสการ แล้ว
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้า
 วัฒนานุกรมถวายเครื่องบริภคารแก่พระครูธรรมรังษีผู้ครองกฐิน แล้ว
 พระสงฆ์ทำอนุโมทนาทาน พระมงคตเทพกถถวายอติเรกถวายไชย
 มงคตจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออก
 จากพระอุโบสถ ครั้นถึงกับข้าราชการ แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินมา
 ดงเรือพระที่นั่ง ออกจากคตองบางขุนพรหมขึ้นไปตามลำน้ำ เข้าใน
 คตองผดุงกรงเกษม ประทับบนฉนวนวัดนราภิธานทริการาม เสด็จเข้า
 ในพระอุโบสถ นายสนองทูลจำนวนพระสงฆ์ คือ เจ้าอธิการ (ดัด)
 ๑ อินฺทบัเรียนคณฺหฺระ ๕ อินฺทบัเต่าสวดมนต์ ๗ รวมพระสงฆ์ ๑๓
 รูป แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระราชทานพระกฐิน
 พระสงฆ์รับแต่อุปโลกนุอย่างธรรมเนียมปฏิบัติ แล้วกึ่งสวดคฤตกุศิกกรรม

ครั้นจบแล้วเจ้าอริการก็ไปครองผ้า ครั้นแล้วจึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้พระยานรนาถภักดีถวายของ แด่เจ้าอริการที่ท่าอนุ
โมทนาทาน พระจันทโคจรคุณก็ถวายอดิเรก

แผ่นดิน ๕๕ ครั้นแล้วจึงเสด็จออกจากพระอุโบสถ เสด็จตรงเรือพระ
ออกวันจันทร์
แรม ๓ ค่ำ
เดือน ๑๒
ที่นั่งออกจากวัดนรนาถสุนทริการาม มาประทับณวน
วัดเทวราชกุญชร เสด็จเข้าในพระอุโบสถ นายฉันท
จึงทูลจำนวนพระสงฆ์ คือ พระราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๓ อินฺทบั
เรียนคณฤชระ ๘ อินฺทบัเรียนวิปัสณาชระ ๘ อธิบดีเจ้าถวคมนตรี ๑๕
รวมพระสงฆ์ ๓๖ รูป มากกว่าปัจจุณศก ๘ รูป แด่พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระราชทานพระกฐิน พระสงฆ์กระทำ
เหมือนกับวัดตามพระยา แด่พระธรรมเทศาจารย์เป็นผู้ครองกฐิน
แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานไตรมีแก่ถานานุกรม
รวม ๓ ไตร ครั้นพระสงฆ์ครองผ้าแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้พระวงศ์เชอ พระองค์เจ้าตั้งหน้าทศุรงค์ฤทธิถวายของ
ครั้นเสร็จแล้ว พระสงฆ์ ก้อนุโมทนาทาน แด่ ถวายไชยมงคลเสร็จแล้ว
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จออกจากพระอุโบสถ ครว้กับ
ข้าราชการ แด่จึงเสด็จตรงเรือพระที่นั่งต้องลงมาตามลำน้ำ ประทับ
ท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จพระราชดำเนินกลับยังพระบรมมหาราชวัง เสด็จ
ขึ้นเมื่อเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ แด่ในเวลาวันนั้น พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว ทรงฉดของพระองค์อวึงเดวค้ ทรงควรรมหาวรารภรณั
 ช้างเผือก ขัวราชการกัแต่งคัวคัตามชวรมเนี่ยมกรฐินอย่างทุกวณ
 โดย สัวสัติประวคั

การเสด็จพระราชดำเนินทรงทอดพระกรฐินกระบวรเรือ ในคลองมอญ

ณวันเดวาร ชน ๒ คัา เดือน ๓๒ ปัฎนัฎปคคัก ๑๒๓๗ เวลบบ่าย
 โมงกับ ๓๐ นาที พระบาทลัมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระทวาร
 พระที่นั่งลัมมคัเทวราชอุปบคั เสด็จทรงพระราชยานพร้อมคัวกระ-
 บวรแห่นัาหตั้ง ออกทางประคัคคีรึสุนทร ประทับเกยพระที่นั่งราชกัจ
 วณิจฉนัย เสด็จตงเรือพระบุษบกพึคัาด ขัามฟากไปเขัคคตองมอญ
 เวลา

แผ่นที่ ๘๖ บ่ายโมง ๒๕ นาที ประทับณนวนคัเดวอวคัย เสด็จชน
 ออกวันจันทร
 เดือน ๑๒ ทรงพระราชยานลัมเด็ว ทรงรับผ้าไตรพระกรฐินเขัคค
 แรม ๓ คัา พระอุโบสถ ทรงจुकเตี้ยนเควอองนมัสการ แดพระราชทาน
 เตี้ยนอุโบสถแกัพระเจ้าันองยาเชอ พระองค้เจ้าโถณบณัณฑคัไปถวยาย
 พระสงฆ์ แดผ้าทรงพระพุทธรูปแกักรมภูษามาตา นายสนัทจั้งทุด
 จันวนพระสงฆ์ในพระอารามนั ค็อ พระราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๓
 อนันตบเรี้ยนคณัถระ ๔ อนันตบเด้าลัวคณนคั ๒๐ รวมพระสงฆ์ ๒๘ รูป

แดวกัทรงพระราชทานพระกรฐิน ครั้นจบพระศุภคุณคณาภรณ์จึงกล่าว
 ที่ ๑ แดพระปลัดเผือกกล่าวที่ ๒ พระตั้งขกับอากังขามะภันเค พระ
 ต่มุห้ป่าจึงกล่าวที่ ๓ พระตั้งขกับวาร์จคภันเค แดพระใบฎีการินได้
 กล่าวที่ ๔ พระตั้งขกับธำชภันเค (จึงดูเอาแผ่นที่ ๗๒ ว่าด้วยเสด็จ
 พระราชทานกรฐินวัดบวรนิเวศเมื่อพระตั้งขอุป โดกนนั้นเกิด) พระบาท
 ต่มเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึง เสด็จ พระราช ดำเนิรไป ทรง จุคเทียบนมัสการ
 พระพุทธรูป แดพระราชทานเทียน ๘ เต็มแก่พระองค์เจ้า (ในคันฉบับ
 ไม่ได้ตงพระนาม) ไปจุคที่พระเจดีย์ แดพระตั้งขกัถวดญัตติทุคยกรรม
 ครั้นจบแล้ว ก็เสด็จ พระราช ดำเนิรไป พระราชทานไครบีแก่พระถานานุ
 กรม แดพระตั้งขครองผ้าเดรัจแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ให้พระองค์เจ้า กายักษ์นกรัตนไป ถวาย ของ บริขาร แก่พระตั้งขผู้ครอง
 กรฐิน แล้วจึงทรงพระเศ้าดีโนทก พระตั้งขถวดอนุโมทนาทานแล้ว
 พระราชทานเทียน ๑๐๐ รูป ๑๐๐ ตำหรับบูชาพระเจดีย์ให้นายอิม
 มหาดเล็กไปถวายพระตั้งข เวล่ำบ่ำโมง ๕๒ นาที เสด็จทรงพระ
 ราชยานกตบับตงเรือพระที่นั่ง ทรงไปตามคตองนั้น เวล่ำบ่ำโมง ๒ โมง
 ประทับณนวนวคินาคกตาง เสด็จขึ้นทรงพระราชยาน ครั้นถงแล้ว
 ทรงอุมผ้าไครเข้าพระอุโบสถ ทรงจุคเครื่องนมัสการ แดพระราช
 ทานเทียนแก่พระองค์เจ้าโดณบณิตติ แต่ผ้าทรงพระพุทธรูปแก่กรม
 ภูษามาตา นายไชยขรรคัจึงทุดจำนอนพระตั้งขในพระอารามนั้น คอ
 พระราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๓ อินคับเรียนวปีตนาขุระ ๓๐ อินคับ

เรียนคณิศร ๘ อินทียเด้าตวคมนตรี ๑๓ รวมพระสงฆ์ ๓๕ รูป แด้ว
ก็พระราชทานกุฐิน พระศรีธรรมโพธิซึ่งได้เป็นประธานในพระอารามน
จึงอุปโลก แด้วพระปลัดจุ่นเป็นผู้ยกยอมให้ แด้วพระสงฆ์ทำตาม
ธรรมเนียม อย่างทอดกุฐินมหานิกาย แต่ทรงพระกรุณาโปรด ๗
ให้พระองค์เจ้าชิตเสวตพงศ์ถวายเป็นทาน

แผ่นดิน ๘๗ แด้วเสด็จออกมาประทับครัดอยู่กับข้าราชการประมาณครู
ออกวันอังคาร หนึ่ง เวลาบ่าย ๒ โมง ๓๗ นาที เสด็จกลับตงเรือพระ
เดือน ๑๒ หนึ่งไปประทับ ณ วัดพระยาทำ เวลาบ่าย ๒ โมง
แรม ๔ ค่ำ ๔๑ นาทีเสด็จขึ้นทรงพระราชยาน ประทับเกยทรงรับผ้าไตรเข้าในพระ
อุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระราชทานเทียนถวายเป็นพระสงฆ์
แก่พระองค์เจ้าไฉ่นมบัณฑิต แด้วผ้าทรงพระพุทธรูปแก่ภูษามาตาเสด็จ
แด้ว นายฉนงจึ่งทูลจําพนพระสงฆ์ในพระอารามน คือ พระครู
ธมคณาจารย์ ๑ ถานานุกรม ๒ อินทียเรียนคณิศร ๗ อินทีย
เรียนวิษัฒนาจร ๑๘ อินทียเด้าตวคมนตรี ๑๕ รวมพระสงฆ์ ๔๔ รูป
แด้วก็พระราชทานพระกุฐิน พระครูธมคณาจารย์เป็นผู้อุปโลก แด้ว
พระสมุห์คาคเป็นผู้ถวายเป็นทานให้ แด้วทำตามธรรมเนียมทอดกุฐินอย่าง
มหานิกาย กรมหมื่นภูวณัฎนฤเบนทรราชบิดาถวายเป็นปริกขาร แด้ว
พระสงฆ์สวดอนุโมทนาทานเสด็จแล้ว พระอมรเมธาจารย์ซึ่งได้ขุณ
วัดโมตโลกเป็นผู้นำนถวายเป็นทาน ครั้นเสด็จแล้ว เวลาบ่าย ๓ โมง

๒๒ นาที เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ ประทับครัดกับ
 ส้มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระบำราบปรปักษ์
 แด่ข้าราชการอยู่ประมาณครึ่งหนึ่ง ก็เสด็จขึ้นทรงพระราชยานกัณฑ์ตง
 เรือพระที่นั่ง ไปตามคลองประทับฉนวนวัดชีโนรสาราม เวลาบ่าย ๓
 โมง ๓๕ นาที เสด็จพระราชดำเนินขึ้นจากเรือพระที่นั่ง ทรงรับผ้า
 ไตรเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระราชทาน
 เทียนแก่พระองค์เจ้าไฉ่นมณฑิต แด่ผ้าทรงพระพุทธรูปแก่ภาษามาดา
 แด่ในเวदानันนายจ่ายจึงทูลจำนวนพระสงฆ์ในพระอารามนี้ คือ พระ
 ราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๓ อินทียบเรียนวิปัสสนาธุระ ๕ อินทียบเรียน
 คัมภีร์ ๓ อินทียบเจ้าสวดมนต์ ๒๐ รวมพระสงฆ์ ๓๐ รูป แด่กั
 พระราช

แผ่นดิน ๕๘ ทานกฐิน พระเนกขัมมุนีซึ่งได้เป็นประธานในพระอาราม
 ออกวันอังคาร ๕
 เดือน ๑๒ หนึ่งจึงอุปโลก แด่พระปลัดสุดคนผู้ยกยอมให้ แด่ทำ
 แรม ๔ ค่ำ ตามธรรมเนียมทอดพระกฐินอย่างมหานิกาย พระเจ้า
 น้องยาเธอ พระองค์เจ้าเกษมสันตโศภนาคย์เป็นผู้ถวายของบริวาร กับ
 ได้ทรงเรียกพานเทียนเพื่อจะทรงนมัสการพระพุทธรูป แด่มหาดเล็กหา
 ได้เอามาไม่ พระอารามนี้ควรจะมีจึงจะถุก ด้วยเป็นวัดสำคัญของ
 กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชีโนรสทรงสร้างไว้ เวลาบ่าย ๔ โมง
 เสด็จ พระ ราชดำเนิน กัณฑ์ ตง เรือ พระ ที่นั่ง มา ทางเดิมเป็นกระบวนมา

เวลาบ่าย ๔ โมง ๒๓ นาที ท้องทำราชวรดิษฐ์ เสด็จขึ้นทรงพระราชยาน
 กลับเข้าพระบรมมหาราชวัง เสด็จขึ้นพระที่นั่งสัมมตเทวาราชอุโบสถ
 อนึ่งในเรือพระที่นั่งบุษบกพิศาล เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนินใน
 มัตตตงกพระที่นั่งมพระยาภาดกรวงศ์ จางวางมหาดเล็ก ๑ เจ้าหมื่น
 ไวยวรรณ ๑ เจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดี ๑ เจ้าหมื่นศรีวัชรวิเศษ ๑ แด
 พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตนทวารหุดวงผู้ช่วยในค่าย ๑ แดข้างพระยัญ
 ทอดพระแสงปืนโกธัน ๑ พระแสงปืนหิญา ๑ ประจุกอง ๒ กระจับอก
 ข้างหน้าเรือพระที่นั่งนน มีกรมแสงปืน ๔ คน คือ หุดวงเด่นห์ ๑
 ชุนรามธวัชิต ๑ ชุนนฤชาติสรไกร ๑ หมื่นจ้านง ๑ พวกทได้เชิญ
 พระแสงปืนหิญาประจุกอง ๒ องค์ แดกำกับพระแสงปืนคิตนารายณ์
 หน้าโงงสำหรับเรือพระที่นั่ง แดตำรวจตวงมหาดเล็กกำกับเครื่องคน ๑
 หุดวงอุตมภักดีกำกับฝัพาย ข้างหลังพระที่นั่งนน มีพานพระภูษา ๒
 องค์ กรมภูษามาตากำกับไป คือ พระยาราชโกษา ๑ หุดวงเทพา
 ภรณ์ ๑ กรมแสงหอกดาบ หุดวงสรรพาวุธ ๑ กรมมหาดเล็กนาย
 พตพันธ์ ๑ นายกุดอม ๑ กรมหม่อหุดวงราชรักษา ๑ ชุนประเดวีรัฐ ๑
 กรมพระอดักษณ์ หุดวงตำรวจประเดวีรัฐ ๑ หุดวงสุนทรภิมย์กำกับฝั
 พาย รวมฝัพายทั้งหน้าทั้งหลังในเรือพระที่นั่ง ๔๗ คน เรือพระที่นั่ง
 รองพิฆานอมรินทร์ แดมีเรือกัณยาพระบรมวงศานุวงศ์ ทำนเด้นาบตี
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยทได้ตามเสด็จพระราชดำเนินไปนั้น ประมาณ ๓๐ ลำ ๔๐
 ลำ แต่เป็นเรือดำขึ้นแก่งเดี่ยมาก ด้วยในวันนั้นเสด็จพระราชทานพระ

กฐินในคตของมอญ คตของมอญนั้นเป็นคตของเด็ก วัดกัโกตกัณนั
 เรือกัณยานนยาวกะกะมาก แต่ทจริงควรจะต้องไปเรือกัณยาจึงจะถูก
 แดวมเจ้าพนักงานรับวัดทุก ๆ วัด ผัดคัณเดิมอ กระบวรเสด็จพระ
 ราชดำเนิรนนมค่อ ๆ กัณมา คอ เรือกัณยาประค ๒ ตำ เรือเหรา ๔
 ตำ เรือกถองแซกนอก ๓ ตำ เรือตง ๒ ตำ เรือญวนแจว ๔ ตำ
 เรือตง ๑๘ ตำ

แผ่นที่ ๕๕ เรือกถองแซกใน ๓ ตำ เรือคชก ๒ ตำ เรือพระที่นั่งไตร
 ออกวันพร เดือน ๑๒ ธรรมาค์ไต้ผ้าไตร ๓ ตำ แดวจงถงเรือพระที่นั่ง แดเรือ
 แรม ๕ ตำ พระที่นั่งรอง เรือตำรวจ ทหารแซง เรือเหรา ๒ ตำ เรือ
 กัณยาประค ๒ ตำ แดเรือพระบรมวงศานุวงศ์ ท่านเสนาบดีข้าราชการ
 การผู้ใหญ่ผู้น้อยกัค่อ ๆ กัณมาจนหมดคกระบวรเสด็จพระราชดำเนิรพระ
 ราชทานกฐิน อนึ่งในวันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลอง
 พระองค์สำหรับเวดาเย็น ทรงถ่ายสพายตั้งชมพู เครื่องราชอิศริยยศ
 คราจุตจขมเกด้า พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการส่วมเสด็จสำหรับเวดา
 เย็น คิคตราต่าง ๆ ที่ไครบพระราชทาน ส่วนที่เป็นทหารนั้นส่วมเสด็จ
 เต็มยศของคนทุก ๆ คน

เวลาย้าค้ำพระยาอภัยรัตนฤทธิ ๓ พระยามหามนตรี ๓ พระยา
 เจ้าแสนยบดี ๓ พระยานุรักษ์ราชมนเฑียร ๓ พระมหาเทพ ๓ พระ
 พิเรนทรเทพ ๓ เจ้าหมันต์รเวชภักดี ๓ กบกรมพระตำรวจ กรม

คำรวจจึงอีกข้างเข้าไปข้างใน เวลา ๒ หุ้มเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวเสด็จออกตั้งนามหม้ายครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์ พระองค์
 เจ้าสุทนต์วงศ์จึงทูลถวายพระราชกุศล ที่ท่านได้ทรงผนวช แลตาออก
 เมื่อณวันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ ๓ เวลา ๔ หุ้มนั้น แต่เมื่อพระองค์เจ้า
 คัคณางคยุดต พระองค์เจ้าทวัญวดีธยาภ พระองค์เจ้าทองกองก้อน
 ใหม่ขึ้น ท่านผู้แต่งหนังสือพิมพ์ วันของศัวยังหาตั้งไม่ ข้าพเจ้า
 เห็นพจนมาแต่จริงได้บอกให้ท่านทราบได้ คือ วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑
 แรม ๓๐ ค่ำ พระองค์เจ้าคัคณางคยุดต ได้ทูลถวายพระราชกุศล
 ศัวยได้ตามผนวชวันพุธ เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ เวลาย่ำรุ่งแล้ว พระองค์
 เจ้าทวัญวดีธยาภได้ทูลถวายพระราชกุศล เมื่อณวันจันทร์ เดือน ๑๑
 แรม ๓ ค่ำ

แผ่นที่ ๑๐๐ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ เมื่อณวันอังคาร เดือน ๑๑
 ออกวันพุธ
 เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ ท่านทั้ง ๒ นี้ได้ตามผนวชพร้อมกัน ณวันจันทร์
 แรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๓ แรม ๓๓ ค่ำ

ครั้นเวลา ๔ หุ้มเศษ เสด็จขึ้นจากตั้งนามหม้าย เวลา ๗ หุ้มพวก
 คำรวจก็ได้ขอออกจากข้างในนั้น

โดย ภาณุรังษี

การเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกรุณ

กระบวนเรือกลไฟแลการตามธรรมเนียม

ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีมะเมียชวดศก ในเวลาเช้า ณ
 พระที่นั่งมณเฑียรในพระบรมมหาราชวัง แลรับพระราชทานฉันทน์ใน
 พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์กมตามธรรมเนียม ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงกับ ๓๕
 นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกชนทรงพระราชยาน ที่
 หน้าพระทวารพระที่นั่งมณเฑียรราชอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินไป
 ประทับเกยพระที่นั่งวิสุทธิวงษณีย์ เสด็จลงเรือพระที่นั่งพร้อมด้วยพระ
 บรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการซึ่งตามเสด็จในเรือพระที่นั่งนั้น คือ
 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย ๑ สมเด็จพระเจ้าน้อง
 ยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า
 กายักษ์นกรัตนเอดเดอเกมป ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไฉน
 บัณฑิต ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ๑ พระเจ้าน้อง
 ยาเธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้า
 หทัยฉัตร ๑ พระองค์ พระวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสายสุนทร ๑ รวม
 ๑๑ พระองค์ กรมมหาดเล็ก พระยาภักดีวงษ์ ๑ เจ้าหมื่นด้รวเพช
 ภาคี ๑ เจ้าหมื่นศรีวัชรวิษ ๑ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ นายฉันท ๑
 นายวรภิเษมบริวาร ๑ มหาดเล็ก ๕ รวม ๑๑ กรมวัง พระยาอนุรักษ
 ราชมณเฑียร ๑ จมื่นจงชวา ๑ รวม ๒ กรมพระตำรวจ พระอินทร
 เทพ ๑ พระราชวรินทร์ ๑ รวม ๒ กรมช่างทหารใน พระวิสูตรโยธา

มาตย์ ๓ หาดวงราชโยธาเทพ ๓ รวม ๒ กรมทหารมหาดเล็กแถวรักษา
 พระองค์ จมื่นดำราชย์ตฤณศิริการ เสด็จออกเกมป ๓ จมื่นวิชิตไชย
 ศักดาอูฐ ๓ หาดวงตำราธิกรณฤทธิ ๓ หาดวงคิดปล้ำรดาตราอูฐ ๓
 หาดวงคัตยุทธวิชิตกรรรม ๓ รวม ๔ กรมภูษามาตา หาดวงเทพาภรณ์ ๓
 กรมแสงบัน หาดวงเส้นนี้ ๓ หมั้นจำนง ๓ รวม ๒ กรมแสงหอก
 คาบ หาดวงสรรพาวุธ ๓ กรมพระอาดักษณ์ หาดวงตำราประเสริฐ ๓
 กรมหมอ หาดวงราชรักษา ๓ ขุนประเสริฐ ๓ รวม ๒

แผ่นที่ ๑๐๐ รวมข้าราชการ ๒๘ รวมพระวงศ์านุวงศ์แต่ข้าราชการ
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือน ๑๒ เปน ๔๐ เรือพระที่นั่งออกจากท่าราชวรดิษฐ เสด็จ
 แรม ๖ ค่ำ พระราชดำเนียร เป็นขบวน เรือกลไฟขึ้นไป ตามดำแม่น้ำ
 ไปประทับณนวนัดคฤหบดีเวดากะเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ก็เสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่ง ทรงรับผ้าไตรกฐินเข้าในพระอุโบสถ ทรง
 นมัสการ แล้วนายบำเรอมหาดเล็กก็ทูลจำนวนพระสงฆ์ ซึ่งจำพรรษา
 ในพระอารามนั้น คือ มีพระราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๔ เปரியญ ๓
 อินตัยเรียนคณฤชระ ๔ อินตัยเรียนวิปัสณาชระ ๑๐ อินตัยแต่อดมนต์
 ๓๓ รวมพระสงฆ์ ๓๓ รูป แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็พระ
 ราชทานผ้าทรงพระพุทธรูปแก่กรมภูษามาตาไว้ พระราชทานเทียน
 สำหรับพระอุโบสถแก่พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไฉนบันทิต
 ถวายพระสงฆ์ แล้วทรงพระราชทานพระกฐิน แด่พระสงฆ์ที่รับ

กฐินนั้น ก็ทำการกฐินัตถารกิจตามธรรมเนียม ครั้นแล้วจึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าประเด็ริฐุคักติถวายเครื่องปริวาร
 แก่พระกระวรวงศ์ ซึ่งเป็นผู้ครองกฐินนั้น ครั้นแล้วจึงพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระเต้าดีโนทก พระสังฆมณฑลเทศาภิบาลแล้ว ก็
 เสด็จออกจากพระอุโบสถถึงเรือพระที่นั่ง ออกจากฉนวนวัดศฤงคาร
 เวศม์เพียง ๓๕ นาที แลเรือพระที่นั่งไปประทับฉนวนวัดราชาธิวาสเวศ
 บายโมง ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จขึ้นรับผ้าไตรเข้าไปใน
 พระอุโบสถ ทรงนมัสการแล้ว นายเดโชอำมาตย์มหาเดโชก็ทูลจำนวน
 พระสังฆซึ่งจำพรรษาในพระอาราม คือ พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม
 ๓ อินทบริเวณวิมลนารายณ์ ๒๐ อินทบริเวณวิมลนารายณ์ ๑๓ รวมพระสังฆ
 ๓๕ รูป แลแล้วพระบาทสมเด็จพระ

แผ่นที่ ๑๐๒
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือน ๑๒
 บรม ๖ คำ

เจ้าอยู่หัว ก็พระราชทานผ้าทรงพระพุทธรูปแก่กรม
 ภาษามาตาไว้ทรงพระ พระราชทานเทียนสำหรับพระ
 อุโบสถแก่พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต
 ชาติถวายพระสังฆ แลแล้วทรงพระราชทานกฐิน พระสังฆที่รับกฐินนั้น
 ก็ทำการกฐินัตถารกิจตามธรรมเนียม ครั้นแล้วก็ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระ
 บำราบประภัสร์ถวายเครื่องปริวารแก่พระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นผู้
 ครองกฐินนั้น ครั้นแล้วจึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระเต้า

ดีโนทก พระสงฆ์เถาแตกิเรกแตกิ พระราชทานดอกไมรูบเทียบให้
 พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าทองแถมถวดยวงค์ ไปบูชาพระเจดีย์
 แตกิพระค้ำหนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ซึ่งได้เป็น
 พระค้ำหนักประทับอยู่ เมื่อครั้งทรงผนวชเสด็จมาประทับพระอารามนี้
 นั้น) ครั้นเสด็จก็เสด็จออกจากพระอุโบสถ ทรงเรือพระที่นั่งออกจาก
 ผนวชวัดราชาธิวาสเวดabayโมง ๔๐ นาที เรือพระที่นั่งชนไปตามดำ
 หนาลงถึงเวดabay ๓ โมง เรือพระที่นั่งก็เข้าประทับผนวชวัดเจดิมพระ
 เกียรติกิ เสด็จขึ้นทรงรับผ้าไตรเข้าในพระอุโบสถ ทรงนมัสการแล้ว
 นายพดพิณมหาดเล็กก็ทูลจำนวนพระสงฆ์ ซึ่งจำพรรษาในพระอาราม
 คือ พระราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๒ อินตัยเวียนคณิกขุระ ๘ อินตัย
 เวียนวิปัสณาขุระ ๘ อินตัยเด้าถวคณนคิ ๓๔ รวมพระสงฆ์ ๓๔ รูป
 กับพระปลัดमारรับผ้าไตรบิอีก ๑ รูป แต่มิได้อยู่ในพระอารามนี้ แล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็พระราชทานผ้าทรงพระพุทธรูปแก่
 กรมภูษามาตาไว้ทรงพระ พระราชทานเทียบสำหรับพระอุโบสถให้
 พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าได้ถนบิณทิกถวายพระสงฆ์ แตกกิ
 พระราชทานพระภิกษุอิน พระสงฆ์ทริบภิกษุอินนั้น ก็ทำการภิกษุอินถการกิจ
 ตามธรรมเนียม ครั้นแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้า
 ราชวรวงค์เชอ กรมหมื่นอักษรสาส์นถิภณถวายเครื่องบริหารแก่
 พระปริชาเจดิม ซึ่งเป็นผู้ครของภิกษุอินนั้น ครั้นเสด็จพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระเต้าดีโนทก พระสงฆ์เถาแตกิเรกแตกิ จึงทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มนิตยภัตพระปรีชาเฉลิมอีกเดือนละ
บาท รวมกับนิตยภัตเดิมเป็นเดือนละ ๑๗ บาท ด้วยทรงพระราช
ดำริเห็นว่า พระปรีชาเฉลิมนั้น เป็นผู้เอาใจใส่ดูแลในพระอารามให้
สะอาดหมดจดดี ไม่เป็นที่เบื่อนเปราะให้พระอารามนั้นเก่าไปได้ ครั้น
แล้วจึงตั้งเรือพระที่นั่งออกจากฉนวนวัดเฉลิมพระเกียรติ เวลាយ่ำ
๓ โมง ๔๐ นาที

แผ่นที่ ๑๐๓
ออกวันศุกร์
เดือน ๑๒
แรม ๗ ค่ำ

ขึ้นไปเข้าคลองขอม ต้องนำลงมาตามลำคลองไปประทับ
ฉนวนวัดไชยพฤกษ์มาลาเวลาย่ำ ๕ โมง ๒๓ นาที ก็
เสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่งทรงรับผ้าไตร เข้าในพระอุโบสถ
ทรงนมัสการแล้ว นายพิชิตมหาเด็กรักษาฉนวนพระสังฆ์ ซึ่งจำ
พรรษาในพระอาราม คือมี พระราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๓ อินฺทบั
เรียนคันทธุระ ๓ อินฺทบัเรียนวิปัสณาธุระ ๒ อินฺทบัเล้าวดมณฑ์ ๔
รวมพระสังฆ์ ๑๕ รูป แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
ผ้าทรงพระพุทธรูปแก่กรมภูษามาตาไว้ทรงพระ พระราชทานเทียน
สำหรับพระอุโบสถแก่พระเจ้าหนองขาเขอ พระองค์เจ้าไฉนบัณฑิต
ถวายพระสังฆ์ แล้วทรงพระราชทานกุญแจ พระสังฆ์ทรมกุญแจนั้น ก็
ทำการกุญแจตามธรรมเนียม แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
หัว ทรงจุศุรูปเทียนนมัสการพระพุทธรูปในพระอุโบสถ แต่ข้าราชการ
ทมิได้มีเรือกตไฟ ที่จะตามเสด็จพระราชดำเนินนั้น ก็ตั้งเรือพายดวง

หน้าไปรับเสด็จที่วัด แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระ
 พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมีถวายเครื่องบริวารแก่พระกุศ
 ธรรมราชา ซึ่งเป็นผู้ครองกรุงธนบุรี ครั้นเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ก็ทรงพระเต้านิโทษก พระสงฆ์ชยภาแดอติเรกแล้ว จึงทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เพิ่มเงินนิตยภัตรพระราชทานแก่พระกุศ
 ธรรมราชาอีกเดือนละ ๒ บาท รวมกับนิตยภัตรเดิมเป็นเงินเดือนละ
 ๑๔ บาท ด้วยทรงพระราชดำริเห็นว่า พระกุศธรรมราชานี้ เป็น
 ผู้เอาใจใส่ซ่อมแซมพระอารามมิให้ชำรุดรกรุงรังไปได้ ครั้นแล้วพระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จไปทรงจุดเทียนนมัสการพระเจดีย์
 แดพระราชทานดอกไม้ธูปเทียนให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า
 วิมลนาถวงศ์ไปบูชาที่พระวิหาร แล้วเสด็จตั้งเรือพระที่นั่ง ออกจาก
 ฉนวนวัดไชยพฤกษ์มาดา เวลาย่ำค่ำต้องลงมาตามลำคลองบางกอก

แผ่นดินที่ ๑๐๘
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๑๒
 แรม ๗ ค่ำ

น้อย มาประทับทำราชวรดิษฐาน เวลาย่ำค่ำ ๑ กับ ๑๕ นาที
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
 แจกเงินในเรือไฟที่เขาชบวรตามเสด็จคนละสี่ถึง พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งราชกิจฉนวนฉนวน ทรง
 พระราชยานเข้าในพระบรมมหาราชวัง

ครั้นเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหา
 มาตา กรมพระบารามปรินิพนธ์กษัตริย์ไปเฝ้า จนเวลา ๔ ทุ่มก็ออก

จากเฝ้า

อนึ่งเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์อินดิโกเดรส ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศอย่างตั้ง คือ คราปฐุมจุตจอมเกล้า พระบรมวงศานุวงศ์ แด่ข้าราชการชั้นสูงมเด็จพระอินดิโกเดรสแต่ติดตราต่าง ๆ แต่ตำรวจทหารชั้นต่ำแต่งเต็มยศ อนึ่งขบวนเรือกตไฟใต้ซึ่งเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานพระกรุณานั้น เรือประทับที่ศักราการ ๑ กับเรือพระราชวัง ขบวนดำ ๑ (คล้ายกับเรือประทับที่ศักราการ) แด่นเป็นคู่กันออกหน้า เหนือ ๑ เรือกตไฟดำใหญ่ในพระราชวัง ขบวนเรือออกพีศเซอแดททหารเตรียมทหารหน้าแด่นไปดำเดี่ยวเหนือ ๒ เรือพระวงศ์เซอพระองค์เจ้าชายต้นทวงศ์ ๑ เรือเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ ขบวนเรือออกพีศเซอทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ๒ ดำคู่กันเหนือ ๓ ต่อมาคือเรือพระที่นั่งคือเรือศรีพระเป็นรูปนกอินทรีนั้น เป็นเรือพระที่นั่งทรง เรือเมรุเบตแมน ๒ เป็นเรือพระที่นั่งรอง ๑ เรือโธ่รวารวเรชเป็นเรือตำรวจ ๑ เรือที่ตามเสด็จนั้นเรือประเวศชดดิษฐ์ ๑ เรือบางปิ่นอุดมทวีป ๑ เรือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เซอ เจ้าฟ้ามหามาตา กรมพระบำราบ-

๑ เรือลำต่อมาได้ชื่อว่า "นกอินทรี" เป็นเรือจักรอยู่ใต้ท้องเรือกลางลำ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมพระบำราบปรปักษ์ ทรงสั่งมาแต่เมืองฝรั่งเศส แล้วรับโอนเป็นของหลวง

๒ เรือของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้เรือออกชื่อตามภรรยาเลขานุการฝรั่งเศสของท่าน

ปรบั กษ์ ๑ เรือภริมยเรือจรของเจ้าพระยาด้รวงศ์ไวยวัฒน์ ๑ เรือพระยา
 ราชวรานุภต ๑ เรือพระยาเวียงนัยนฤบาท ๑ เรือพระยาไชฏีกราช
 เคัษฐี ๑ เรือหลวงด้รวีเศษ ๑ เรือขุนด้นทร ๑ เรือนายชิต ๑ รวม
 เปน ๑๘ ลำทางเรือพระที่นั่ง หนึ่งระยะทางที่เสด็จพระราชดำเนิน พระ
 ราชทานพระกฐินนั้น ตั้งแต่ทำราชวรดิษฐ์ถึงฉนวนวัดคฤหบดีทาง
 ๖๗ เส้น แต่ฉนวนวัดคฤหบดีถึงวัดราชาธิวาส ๓๖ เส้น ๓๑ วา แต่
 ฉนวนวัดราชาธิวาสถึงวัดเฉลิมพระเกียรติ ๒๓๑ เส้น แต่วัดเฉลิมพระ
 เกียรติถึงปากคลองอ้อม ๑๘ เส้น ๑๕ วา แต่ปากคลองอ้อมถึงวัด
 ไชยพฤษมาตา ๒๕๕ เส้น แต่วัดไชยพฤษมาตาถึงปากคลองบาง
 กอกน้อย ๓๓๗ เส้น แต่ปากคลองบางกอกน้อยถึงทำราชวรดิษฐ์ ๑๘
 เส้น รวมระยะทางทั้งสิ้น ๗๓๔ เส้น ๖ วา

โดย ก.ม. นเรศวรวรฤทธิ

แผ่นที่ ๑๐๕
 ออกวันเสาร์
 เดือน ๑๒
 แรม ๘ ค่ำ

การในพระบรมมหาราชวัง

ณวันจันทร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีกุนส์ปัตศก
 เปนวัน ด้้นการเสด็จ พระราชดำเนิน พระราชทานพระ
 กฐินทางชลมารค เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ สมเด็จพระยาบรมมหา
 ศรีด้ริยวงศ์เข้าไปเฝ้าทอดของฐฎพระบาท ในพระที่นั่งสมมติเทวราช
 อุบต้อยุณเวลา ๕ โมงเศษจึงกลับออกมา แล้วจึงพระบรมวงศานุ
 วงศ์เสด็จนางข้าราชการซึ่งเข้าไปเฝ้า ในพระที่นั่งสมมติเทวราชอุบต

นั้น จนเวลาย่ำค่ำเศษจึงถวายบังคมดาออกมา ครั้นพระบรมวงศานุ-
วงศ์แต่ขุนนางข้าราชการออกมาแล้วประมาณ ๒๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกถนนามหน้าพระที่นั่งใหม่ พระบรม-
วงศานุวงศ์แต่ขุนนางข้าราชการเฝ้าอยู่ณถนนจนเวลาย่ำ ๒ ทุ่มเศษจึง
เสด็จขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์แต่ขุนนางข้าราชการก็ถวายบังคมตากลับ
โดย เกษมสันต์โถ่ภาคย์

ณวันอังคาร เดือน ๑๒ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีมุขสัตว์ศก ศักราช ๑๒๓๗
เวลาย่ำ ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกถนนาม
ที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ มีพระยาศรีสังหเทพไต้เข้าไปเฝ้าในที่นั้น ประ-
มาณครู่หนึ่งกลับออกมา ครั้นเวลาย่ำ ๕ โมงเศษ เจ้าพระยาสุรวงค์
โดยวิมลเข้าไปเฝ้า จนเวลาย่ำ ๕ โมงเศษกลับออกมา ในทันใดนั้น
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงค์ ๑ พระเจ้าน้อง
ยาเธอ พระองค์เจ้ากมตาดีเสอสรวิศ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
เจ้าเทวัญอุไทยวงค์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ามณูชนนาคมา
นพ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิ์ดิประวดี ๑ พระองค์เจ้า
สายสุนิหวงค์ ๑ แด่ข้าราชการ คือ พระยาราชวรานุกต ๑ พระยา
ธรรมจรรยา ๑ พระยาพิพัฒน์โกษา ๑ พระยาภาสกรวงค์ ๑ พระยา
รามกำแหง ๑ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ เจ้าหมื่นศรีศรีวัชรวิชัย ๑ พระนริน
ทรเดณี ๑ พระนราธิราชภักดี ๑ พระดามภพพ่าย ๑ หาดวงพิณิจจักร-
ภินท์ ๑ เข้าเฝ้าอยู่ณถนน จนเวลาย่ำ ๕ โมงเศษ เสด็จออก

ตำนานหย่าหน้าพระที่นั่งสัมมติเทวราชอุปบัติ มีพระบรมวงศานุวงศ์
แต่เช้า

แผ่นที่ ๑๐๖ ราชการเฝ้าอยู่ในทงวัน จนเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น มี
ออกวันเสาร์ เดือน ๑๒ พระบรมราชโองการ รั้งตั้งให้หา สัมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
แรม ๘ ค่ำ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กับกรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิเฝ้า
ไปเฝ้า จนเวลา ๒ ยามเศษจึงได้กลับออกมา

ขอแจ้งความให้ทราบทั่วกัน ในแผ่นที่ ๘๓ ลงวันอังคาร เดือน
๑๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ กับแผ่นที่ ๘๕ ลงวันพุธในหนังสือนี้ว่า เสด็จไป
ประทับแรมที่พระที่นั่งราชวรดิษฐานนิพนธ์ นิดไป คือ พระที่นั่งราช
กิจวินิจฉัยจึงจะถุก แต่ที่บอกในหนังสือนี้ว่ามหาจางนั้นผิดไป ด้วย
เขียนตกหลายแห่ง คือ มหากระจาง แต่กับที่ว่าพระปลัดท้ายนั้นผิด
ไป คือ พระปลัดอ่อน แต่กับที่ว่าเสด็จทรงราชยานไปประทับณ
วัดพิไชยญาติานั้นผิดไป คือ เสด็จลงที่ถนนหน้าวัดอนงค์ารามจึงจะถุก
ขอท่านทงหลายจงทราบเทอญ

หนังสือข้าพเจ้าได้จดบ้าง แลดูข้าพเจ้ามีธุระ ได้วานพระองค์
เจ้ามุนษยนาคนานพบ้าง ขอท่านจงทราบเทอญ

โดย ทองแถมถวัลย์วงศ์

ณวันพุธ เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีกุนต์ปีศก ศักราช ๑๒๓๗ เวลา
๕ โมงเศษ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์ แลเจ้าน

ด้รภยัด้ฤษติการ ที่เอดเคออง แดพระศรีธรรมดาดัน ๑ พระดิษฐ
 การภักดี ๑ พระศรีวิธัมบดี ๑ หดวงมนตรีนกรโกษา ๑ หดวงรัตน
 ยัต ๑ รวมเจ้าพนักงานกรมท่า ๕ นาย พระยาอนุรักษราชมณฑลเษย
 เจ้าพนักงานกรมวัง ๑ รวม ๘ นาย นำมองซิเออคาร์เนี้ยที่กงสุตฝรั่ง
 เค็ด ๑ บาดหดวงด้ามฝรั่งเค็ด ๑ กอมมานโต (คือผู้บังคับการ)
 เรือรบ (กันโบต) ชื่อแอนติบ ๑ กับออฟฟิศเซอเรือรบอีก ๘ นาย
 รวมแขกเมืองฝรั่งเค็ด ๑๑ นาย พวกแขกเมืองมาเรือชนททำขุนนาง
 เข้าทางประตูศรีรัตนทร มาพักทเก่งจรรราชต์ภากิรมย์ แดเจ้าพนักงาน
 ฝ่ายไทย ซึ่งใตวาออกชอมาแดข้างคนแดวหนึ จึงนำแขกเมืองฝรั่ง
 เค็ดเข้าเฝ้าทุดตองชุตพระบาทในพระที่นั่ง (มุดถานบรมอาดน์) พระ
 บาทสมเด็จเจ้าอยู่หัวทรงชดองพระองค์ ฟรอกโกัด ตามธรรมเนียม
 ออกรับ ทรงพระราชปฏิธันฐารทักทายปราดัยตามธรรมเนียม พอ
 ส้มควรแก่วเดาจึงเด็จจัน แขกเมืองก็ค่านับถวายบังคมตากดัยไป
 ครนเวดาบาย ๕ โมงเคษ จึงเด็จจออกที่พระที่นั่งส้มมติเทวราชอุปบัติ
 พร้อมควยพระบรมวงศานุวงศชาทุดตองชุตพระบาทผู้ใหญ่น้อยในท
 หนึ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานธัญญาบัตรดงให้
 หดวงศรีตั้งกรเปนพระพิพากษา มีความในธัญญาบัตรดงนี้ ให้หดวง
 ศรีตั้งกรอธิบดีไหรดาจารย์เปนพระพิพากษานานาประเทศกิจ

แผ่นดินที่ ๑๐๗
ออกวันอาทิตย์
เดือน ๑๒
แรม ๘ ค่ำ

พนักงานสำหรับพิพากษาคดีชาวต่างประเทศ อยู่ใน
กรมท่ากลาง ให้คงถือศักดินา ๓๐๐๐ ทำราชการ
ตามตำแหน่งต่งแต่บัดนี้ไป จงเว้นการควรเว้น หมั้น
ประพฤติกการควรพระพฤติ ส้มควรแก่ตำแหน่งทุกประการ ตามอย่าง
ธรรมเนียมข้าราชการต่งปวง จงมีความซื่อสัตย์สุจริตเจริญเทอญ ต่ง
แต่วันพุธ เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ เป็นวันที่ ๒๕๔๘
ในรัชกาลบัดนี้ (พระราชหัตถเลขาเป็นพระนาม) ส้มเด็จพระปร
มินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ครั้นขนนางออกแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนิน
ออกประทับที่สนามหญ้าจนเวตา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันพฤหัสบดี ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีกุนต์ปีตศก จตุศักราช
๑๒๓๗ เวตาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการเข้า
ไปเฝ้า ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑ พระ
องค์เจ้าทองอุทัยธาก ๑ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ๑ พระองค์
เจ้ากมตาดีเดอด้วรรค์ ๑ พระองค์เจ้าศรีวิสุทธิทรงไชย ๑ พระองค์เจ้า
มกุษยนาคนานพ ๑ พระองค์เจ้าสายสุนิทวงศ์ ๑ หม่อมเจ้าปรีดา ๑
หม่อมเจ้าถนอม ๑ พระยาภาณุกรวงศ์ ๑ พระยาจำเริญยศ ๑ พระ

ยาศรีรังสิต ๑ พระยาพิพัฒน์โกษา ๑ พระยาราชนัดดา ๑ เจ้าหมื่น
 ด้วงเพชกร ๑ เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ ๑ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ พระ
 ศรีกาฬมุต ๑ พระนรินทรราชเดชะ ๑ หาดวงพิณจักรภณทัต ๑ หมอ
 เกาแวน ๑ กับขุนนางพระหัตถ์ขุนยังอีกหลายคน บางท่านก็เฝ้าอยู่
 จนเสด็จขึ้น บางท่านก็กลับออกมาก่อน เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์จึงนำ
 เขาตอกไม้รูปเทียนของนายด้วงบุตรหม่อมยง ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงพระองค์
 เจ้านุชในพระราชวังบวรทศเกล้าฯ ถวายตัวอยู่ในกรมมหาดเล็ก เวลา
 ทูมเศษ พระบาทสมเด็จพระ

แผ่นดินที่ ๑๐๘ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ
 ออกวันอาทิตย์ เสด็จเฝ้าอยู่นั้น ก็กลับออกมาทางพระทวารหน้าพระที่นั่ง
 เดือน ๑๒ ส้มมติเทวราชอุปบัติ

โดย มนุษยนาคมานพ

ณวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนสัปตศก เวลาบ่าย ๓ โมง
 เศษ พระยาเจ้าแสนยบดี ๑ พระยาศรีรังสิต ๑ พระนาเนาพิภพ ๑
 เข้าไปเฝ้าอยู่จนเวลา ๔ โมง แล้วจึงออกจากเฝ้า ครั้นเวลาบ่าย ๕
 โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จ
 ราชการเข้าไปเฝ้า ที่พระที่นั่งส้มมติเทวราชอุปบัติ แด่พระบาทสม
 เด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงปิดทองหนังสือพระพุทธานุประวัติ ซึ่งสร้าง
 ไว้สำหรับวัดราชบพิธ แด่ทรงร้อยหนังสือพระอรรถกถาวิมานวงศ์

เสด็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครีดีกับข้าราชการจนเวลา
ใกล้ค่ำ ข้าราชการจึงได้ออกจากเฝ้า แล้วทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญไปจุดเทียนที่พระ
ที่นั่งดุสิตาภิรมย์ พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีพระวินยานุกุลเถรเป็นประธาน
ก็เจริญพระปริตตามธรรมเนียมอย่างทุกวันนี้ ครั้นเวลา ๒ ทุ่ม พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกตั้งนามหญ้า ครีดีกับพระบรมวงศ
านุวงศ์จนเวลายามเศษจึงเสด็จขึ้น

โดย สวัสดิ์ประวัต

ณวันเสาร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนดับศก ๓๒๓๗ เวลาเช้า
พระสงฆ์วัดอรุณราชวราราม ๒๕ รูป มีพระธรรมเจดีย์เป็นประธาน
เข้าบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง แด่พระสงฆ์วัดชีโนรดาราม ๓๐
รูป พระเนกขัมมุนีหน้า ไตรภพระราชนันทพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์
เวลาเย็น ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่ง
ดมมทิเทวราชอุโบสถ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้า
เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท คือ พระองค์เจ้าสุทธวัชร์ดี พระองค์เจ้าทว
ภวัชยดาภ พระองค์เจ้ากมลวดีเธอสรศักดิ์ พระองค์เจ้าศรีวิสุทธิทรงไชย
พระองค์เจ้ามณูชนาคนานพ พระองค์เจ้าไชยานุชิต พระยารามกำ
แหง ๑ พระยาราชวงษ์ต้น ๑ นักองคควตภา ๑ พระยาสุจริตรักษา ๑
พระยาวิเศษภักไชย ๑ พระยาเจ้าแผ่นดินบตี ๑ พระยาศรีวิตั้งหเทพ ๑
พระยาโชฎึก ๑ พระยานครศรีธรรมราช ๑ พระนรินทร์ราชเดณี ๑

พระเทพมณเฑียร ๑ พระศรีวิภาพศมุต ๑ พระปรีชาภักตการ ๑ เจ้าหมื่นศรี
 ธรรมรักษ์ ๑ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ หาดวงพิริยจักรภณทัต ๑ หาดวงราช
 เศวตราชู ๑ พระนรินทรราชเดโชจันทาแขกเมืองไทรบุรี ซื่อคองกุดมะแอ
 ถวายบังคมตากดับไปเมืองไทรบุรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครุฑ
 ดยข้าราชการอยู่ประมาณ ๒๐ นาที ขุนนางกดับออกมา

แผ่นที่ ๑๐๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จพระราชดำเนินออก
 ออกวันจันทร์ เดือน ๑๒ แรม ๑๐ ค่ำ ทางพระทวารพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ประทับสำ
 ญา แดวขนทรงรถพระที่นั่งตามธรรมเนียม ซึ่งสำหรับ
 ประพาศที่ต่าง ๆ นั้น พระองค์เจ้าสุชสวัสดิ์ ๑ พระองค์เจ้าทิวฉวย
 ตาภ ๑ พระองค์เจ้ากมลลาดเสอธรรม ๑ ได้ตามเสด็จในรถพระที่นั่ง
 ด้วย ออกทางประตูวิมานไชยศรี ประตูวิเศษไชยศรี ไปประทับสวน
 วจักรวรรพรมย์ เสด็จลงพระราชดำเนินประพาศรอบในสวนนั้น แด
 เสด็จประทับที่พระที่นั่งหลังใหญ่ที่มีบิลเดียด (มีตเคอกรแกรซัทำ) แด
 ประทับอยู่ที่นั้นจนเวดากุ่มเศษ เสด็จขนทรงรถกดับเข้าไปพระบรม
 มหาราชวัง ประทับสำญาประมาณ ๕ นาที เสด็จขึ้นข้างใน
 เวดากุ่มเศษ พระยามหามนตรี ๑ พระยาอนุรักษราชมนเฑียร ๑
 เจ้าหมื่นถรรพเพชภักดี ๑ เข้าไปข้างใน เวดากุ่มจึงได้ออกมาจาก
 ในนั้น

โดย ภาณุรังษี

การตามธรรมเนียม

ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ ใน
 เวลาเช้าพระตั้งขริบบิณฑบาตแด่ฉันตามธรรมเนียม ครั้นเวลาบ่าย ๔
 โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับพระที่นั่ง
 สัมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาทูลขอของขุดพระบาท
 ใหญ่ผู้น้อยเข้าไปเฝ้า จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น ครั้นเวลา ๒ ทุ่มเศษ
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระบำราชนาถนพบริพัตร
 เข้าไปเฝ้า จนเวลา ๕ ทุ่มเศษ จึงได้ออกจากเฝ้า

โดย ก. ม. นเรศวร์วิฤทธิ

ณวันจันทร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๓๑ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับพระที่นั่งสัมมติเทวราชอุปบัติ
 พระบรมวงศานุวงศ์ แดขุนนางข้าราชการเข้าไปเฝ้าทูลขอของขุดพระ
 บาทเป็นอันมากด้วยกัน พระบาทสมเด็จพระ

แผ่นดิน ๑๑๐ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับตรัสด้วยราชการแผ่นดิน
 ออกวันจันทร์ กับพระบรมวงศานุวงศ์ แดขุนนางข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
 เดือน ๑๒ น้อยณทณน จนเวลาย่ำค่ำแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์
 แดขุนนางข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยก็ถวายบังคมลากลับออกมา ครั้น
 เวลาทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกตั้งนามหม้ายหน้า
 พระที่นั่งใหม่ เสด็จทรงประทับตรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์ แดขุนนาง

ข้าราชการอุยณทนัน จนเวลา ๒ ทุ่มนานจึงได้จัน

โดย เกษมตันต์ไธภาคย์

ข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันอังคาร เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีกุนต์ปศุคก ศักราช ๑๒๓๗
 เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง
 มณเฑียรมาศ ทอดพระเนตรพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการเฝ้า กรม
 หมันนเรศวรวิสุทธิ ๑ พระองค์เจ้าคคณางคยุดล ๑ พระองค์เจ้าศรีวิสุทธิ
 ธงไชย ๑ พระองค์เจ้าชุมพุดสมโภช ๑ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๑
 พระองค์เจ้ามยุษยนาคมานพ ๑ พระองค์เจ้าไชยานุชิต ๑ พระองค์เจ้า
 ยุคนทร ๑ พระยาธรรมจรรยาอนุกรมมนตรี ๑ พระยาอภิบาลวิสุทธิ ๑
 พระยาจำเริญยศ ๑ พระยาศรีสังหเทพ ๑ พระยาพิพัฒน์โกษา ๑ พระ
 ยาเพชรวิภา ๑ พระยารามกำแหง ๑ พระยาราชวังสัน ๑ เจ้าหมื่น
 สรรเพชภักดี ๑ พระรัตนโกษา ๑ พระวิสูตรดาครดิฐ ๑ พระเทพมดู
 ๑ พระวิสูตรโยธมาศย์ ๑ พระศรีภักดีมุด ๑ พระนรินทร์ราชเสนี ๑
 หาดวงราชเคียรชฐี ๑ พระอิศราธิไชย ๑ จมื่นทิพเสนา ๑ พระหุดวง
 ชุนยังอีกหลายคน บางท่านก็กตบออกมาก่อน บางท่านก็เฝ้าอยู่
 เวลาห้าค่ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกเสนามหญ้า กรม
 พระราชวังบรรณสถานมงคล เสด็จเข้าเฝ้าถวายพระราชกุศล ซึ่งพระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระกริ่งให้ท่านทรงทอดนั้ง
 เฝ้าอยู่จนเวลาทุ่มเศษเสด็จกลับ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เสด็จประทับครีดยุ่กับพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งเฝ้าอยู่ต้นามหย้านั้น จน
 เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น ขณะเมื่อเสด็จออกต้นามหย้านั้น ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าอนงยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ
 ไปทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมชปราสาท
 ด้วยฉนวนเป็นฉนวนดัดมนต์คงพระราชพิธีของเบญจ ครั้นทรงจุดเทียน
 เครื่องนมัสการแล้ว ขุนด้ววรรณอักษรก็อ่านคำประกาศด้วยเรื่อง
 พระราชพิธีของเบญจนั้นจบแล้ว พระสงฆ์ไทย ๔ รูป รามัญ ๔ รูป
 ก็เจริญพระพุทธมนต์จนเวลาทุ่มเศษจบ ในเวลาดังนั้น จมื่นทิพเสนา
 คู่ช่อ ๒ คนตงมาถึงกรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 พระราชทานเงิน ๒ ชั่ง

โดย มนุษยนาคมานพ

แผ่นที่ ๑๑๑   ข่าวราชการ ในพระบรมมหาราชวัง
 ออกวันอังคาร   วันพุธ เดือน ๓๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีกุนลปศศก ๑๒๓๗
 เดือน ๑๒   เวลาเช้า ๓ โมงกับ ๒๕ นาทีได้ฤกษ์ เจ้าพนักงานจิ้งยก
 แรม ๑๑ ค่ำ   เสาโคมไชยทั้ง ๒ เสาตามอย่างโบราณราชประเพณีแต่ก่อน เสาโคม
 ไชยทั้ง ๒ เสา นั้น บักเป็นแถวริมต้นามหย้า หน้าพระที่นั่งอาภรณ์
 พิโมชปราสาท ครั้นเวลา ๔ โมงเศษ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญออกมาจุดเทียน แด่พระเคนดำรับพระสงฆ์
 ๘ รูป ซึ่งได้ดัดมนต์เมื่อเวลาดังนั้น จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระ

ตั้งขึ้นจากพระบรมมหาราชวัง เวตยาฆ่าค้ำเค็ช พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงจุดโคมไชยเส้าที่ ๓ แต่พระราชทานเทียนอีก
๕ เต็มหนึ่ง แก่พระองค์เจ้าททรงพระเยาว์ ครั้นทรงจุดโคมไชยเส้า
จึงเสด็จไป ประทับครุฑ กับ เจ้าพระยา สรรวงศ์ไวยวัฒน์ ที่เส้าทรงใน ตำนาน
หม้าย กับข้าทูลฉลองของชุดพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยด้วย เพราะเวลานั้น
เป็นเวตยาฝนตกหิมิม ๆ อยู่ด้วย จึงได้ประทับที่เส้าทรง ครั้นแล้วเสด็จขึ้น

การฉลองไตรปี

เสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งอนันตสมาคม จึงจุดเทียน
นมัสการพระพุทธปฏิมากร (พระไชย) ซึ่งประดิษฐานอยู่บนพระที่นั่ง
เสด็จนคร ครั้นทรงนมัสการเสร็จแล้ว กรมพระปวเรศวิริยาสงกรณ์
จึงถวายศีล แล้วพระสงฆ์จึงสดุดพระพุทธรูปมณฑลว่าทตปรีตตามธรรมเนียม
เนียมการฉลองไตรปี จำนวนพระราชอาคันนะ เปรียญ ถานานุกรม
(ที่ได้รับพระราชทานไตรปี) นั้น ส่วนในพระบรมมหาราชวังมาได้
๔๖๒ อาพาธมาได้ ๒๘ รวม ๔๙๐ ส่วนในพระราชวังบวร ๖๐
รวม ๕๕๐ แต่พระสงฆ์ซึ่งได้มาสดุดมนต์นั้น พระธรรมยุติกา ๘๘
พระมหานิกาย ๓๓๒ พระรามัญ ๔๑ รวม ๔๖๒ แต่แบ่งสดุดในพระ

๑ เดิมมีเสาสำหรับชักธงสะเทินดาอยู่ในบริเวณเก๋งทรงนก (อยู่ตรงสนามหญ้าหน้า
พระที่นั่งจักรีบัดนี้ทางข้างตัวนอก) ครั้นเมื่อสร้างพระที่นั่งใหม่ทีในสนามหญ้าตรงหน้า
พระที่นั่ง เสาธงใหม่สูงกว่าเก่า และมีหลังคาต่อรอบเสาธง เป็นศาลาโถงที่พักที่เสาชง
นั้น

ตั้งขึ้นในศักราช ๔๒๑ มีกรมพระปอเระศุวียาตงกรณเป็นประธาน
 ชิบตี ลวดบนพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ พระรามัญ ๔๑ มีพระธรรม
 วิสารทเป็นประธาน ครั้นลวดมณฑลจบแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้พระองค์เจ้าที่ทรงพระเยาว์ถวายเทียนสำหรับส่องไปวัด แล้วพระ
 องค์ถวายขติแรกแด่ถวายพระพรตากลับ เวศา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น
 เวศาคำ

แผ่นดิน ๑๑๒ วนน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องของ
 ออกวันอังคาร พระองค์อินทรเศรศ ทรงถ่ายดีพายมหาสุวารณแดง
 เดือน ๑๒ ตรีด้วย แดพระบรมวงศานุวงศ์ แดข้าทูลลอองธุลี
 แรม ๑๑ คำ พระบาทน ถ่อมเสด็จอินทรเศรศ หาได้ตั้งมเครื่องราชอิสริยยศไม่
 แต่ที่จริงนั้น ควรจะตั้งถ่อมเครื่องราชอิสริยยศจึงสมควร

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีกุนดิถีศก จตุศักราช
 ๑๒๓๗ เวศาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
 พระราชดำเนินตรงทรงบาตร ณที่ทรงบาตรในพระบรมมหาราชวัง เจ้า
 พนักงานกรมตั้งฆกาวิ จึงนิมนต์พระสงฆ์เข้ารับบิณฑบาต พระสงฆ์
 ที่รับบิณฑบาตนั้น พระราชาคณะ หม่อมเจ้าพระ หม่อมเจ้าเนร

๑ ที่ทรงบาตร อยู่ต่อบริเวณพระมหามณเฑียรทางด้านวันออก (เดี๋ยวนี้อยู่ในบริเวณ
 สวนศิวันาลัย)

ถานานุกรม เป็รียน ตามที่ใ้รับพระราชทานใ้รับนั้ รวมพระสงฆ์
 วันหนึ่ง ๓๓๓ วันนมพระพิมพ์ธรรมเป็นประธานาธิบดี เข้าทางประตู
 คุชคี่ศักดิ์ดา ออกทางประตูองคค์ดา แคะหม่อมเจ้าพระ หม่อมเจ้า
 เณรนั้ ออกทางประตูยาตราสัตว์รี เวลามาเข้า ๕ โมงเศษ พระบาท
 สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงจุดเทียน
 เครื่องนมัสการ แด้วพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวิริยาดง
 กรณั้ถวายคี่ดเสีจ้แด้ว พระสงฆ์ ๓๔๐ รูป กี่ดถวถวายพรพระ พระ
 มหาราชครูพรุขจ้งถวายนาตั้งขั้ แด้วเสด็จมาประทับครี่ดอยู่กับพระบรม
 วงศ์านวงศ์ จั้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ใ้พระเจ้าันองยาเธอ
 พระองค์เจ้าโสณบัณจิต ไปจุดเทียนเครื่องนมัสการที่พระที่นั่งสุทไ้
 ศักรรย์ แด้วประเคนดำรับพระด้วย พระสงฆ์ทณั้ในพระที่นั่งอนันต
 สมาคม ๓๔๐ รูป พระที่นั่งสุทไ้ศักรรย์ ๓๒ รูป รวมพระสงฆ์ ๓๕๒
 รูป ครันพระสงฆ์ถวถวายพรพระจบแเด้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ก็ทรงประเคนเครื่องเสีจ้ แก่กรมพระปวเรศวิริยาดงกรณั้
 แด้วเสด็จมาประทับครี่ดอยู่กับพระบรมวงศ์านวงศ์คี่งเก่า ครันพระสงฆ์
 ๓๓๓ เสด็จแเด้วประมาณครี่หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจ้ทรง
 พระเต้าลีโนทก กรมพระปวเรศวิริยาดงกรณั้ก็ยกภา พระสงฆ์ก็ถว
 ดั้พัพภาเดเสีจ้แเด้ว หม่อมเจ้าพระธรรมุนหิศัธาดาก็ถวถวายอดิเรก
 พระสงฆ์ถวถวระวะคุดั้พ แด้วหม่อมเจ้าพระอรณนิกาคูณากรว่าถวถวาย

๑ ถ้าเป็นพระองค์เจ้าพระออกประตูสนามราชกิจ

พระพรตา เวลาย่ำโมง ๓ เสด็จขึ้น ในเวลาเช้าวันนั้น พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ฟร็อกโก๊ต พระบรมวงศ
านุวงศ์ ข้าราชการส่วนต่อฟร็อกโก๊ต

แผนที่ ๑๑๓ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ออกวันพุธ เสด็จออกพระที่นั่งมณฑสถานบรมอาสน์ สมเด็จพระเจ้าบรม
แวม ๑๒ คำ วงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระบำราบปรปักษ์ ๓
สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ๓ เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ ๓
เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ๓ เข้าไปเฝ้าอยู่จนเวลาบ่าย ๕
โมงเศษจึงออก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้แขกเมืองเยอรมัน
เข้าเฝ้า ที่พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร คือ กองตุตเยอรมัน ๓
เดบเตอร์เนตควอนเติบเบกเกเปนท์หารม้า ๓ หมอเกอนิกเปนท์
กฏหมาย ๓ มิสเตอร์แซนเดอร์เตดาม ๓ มิสเตอร์เฮนดริกดาม ๓
กับคนที่พาแขกเมืองเข้ามาเฝ้านั้น คือ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตนเขต
เดอกง ๓ จมื่นวิชาติไชยศักดิ์ดาบุษ ๓ พระยาอนุรักษราชมนเฑียร ๓
พระศรีธรรมดาดัน ๓ พระศิษฐานการ ๓ รวม ๓๐ นายทั้งแขกเมืองแต่
ดามแดนคนที่พาเข้าเฝ้า เฝ้าอยู่ประมาณครึ่งหนึ่งจึงออก เวลา ๕ ทุ่ม
เศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจ
ฉัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระสังฆซึ่งจะถวาย
เทศน์นั้นเข้าไป จึงทรงจุดเทียนเครื่องทรงธรรม แด่เทียนคู่หนึ่งตั้ง

แล้ว พระราชมนูญวัดราชบูรณะก็ขนหรรมาสน์ถวายคืนแล้ว ก็ถวาย
 เทศนากรฐินทานกถา (เป็นการแสดงอานิสต์กรฐิน) จนเวลา ๒ ยาม
 จึงจบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาประทับ
 ทรงพระเคนเครื่องไทยธรรมแก่พระราชมนูญถวายเทศนานั้น พระราช
 ทานเงินเป็นมุดกบปิยภณัท ๓๐ คำตั้ง พระราชมนูญก็ถวายอดิเรกถวาย
 พระพรต แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จพระราชดำเนิน
 ออกทางพระทวารเทเวศร์รักษา ทรงพระที่นั่งราชยานไปประทับเกย
 พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จพระราชดำเนินลงในเรือพระที่นั่งมตตงก
 ทรงตอยพระประทับอยู่จนเวลา ๗ หุ้มเศษเสด็จขึ้น ในเวลาค่ำฉนวน
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ฉนวนงเดรส แต้มได้
 ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการล้อม
 เสด็จฉนวนงเดรสบ้าง เสด็จ

แผ่นที่ ๑๑๔ พรอก โถกบ้าง แต่ควรจะต้องสวมเสื้อฉนวนงเดรสทั้งหมด
 ออกวันพุธ
 เดือน ๑๒
 แรม ๑๒ ค่ำ ได้เชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาวัน ของพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขงบพทงเสด็จนคร แดเครื่องตงต่าง ๆ นน
 กเหมือนกบอย่างเครื่องตงทจะมีเทศน์มหาชาติ ด้วยฉนวนงเดรส ๑๕
 คำจะมีเทศน์มหาชาติต่อไป เมื่อเวลาย่ำค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวชิราวุธมาชกโคมไชย
 โดย มนุษยนาคมานพ

การฉลองไตรปิ

วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก^๓ พระวุฒิกการบตี
 นิมนต์พระสงฆ์มาฉันฉลองไตรปิในพระที่นั่งอนันตสมาคม ๓๓๐ รูป ท
 พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ๒๒ รูป รวมพระสงฆ์ ๑๕๒ รูป ครั้น
 เวลา ๕ โมงกับ ๑๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
 ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว สัมเด็จพระวันรัตก็ถวายศีล แล้วถวาย
 พรพระ ครั้นจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จมาทรง
 ประเคน แล้วเสด็จมาประทับครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์จนพระสงฆ์
 ฉันแล้ว ก็ถวายยถาสัพพีแต่อกิเรกเสร็จ ก็ถวายพระพรดา เวตยา
 เที่ยงเสด็จขึ้น แลในเวลาเย็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลอง
 พระองค์ขาวทรงพระภูษาแดง

มิมหาชาติ

วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก^๓ เจ้าพนักงานเชิญ
 พระพุทธรูปพระชนมพรรษาวัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัช
 กาดบดยุบนัน^๕ ขึ้นประดิษฐานบนม้าหมู^๕ ตั้งบนพระที่นั่งเสด็จฉัตร
 ตั้งพานทองคำใหญ่ประดับพุ่มดอกไม้สด ๒ คู่ พานทองคำเล็กประดับ
 พุ่มดอกไม้สด ๒ คู่ เชิงเทียนทองปักเทียน ๓ คู่ ขวดทองคำปักดอก
 ไม้สดคู่ ๑ บนพระแท่นถมตั้งพานทองคำ ๒ ชั้นประดับพุ่มดอกไม้สด

๑ ตรงนี้ความชาติมีแจ้งความอยู่ในแผ่นที่ ๑๒๘

๕ พาน พานทองคำสองชั้นประดับพุ่มเข้าดอก ๕ พาน พานทองคำ
 เด็กรองหน้าแพรวพาน ๑ เม็ดดพรวณผักกาดพาน ๑ เข้าดอกพาน
 ๑ เข้าด้ารพาน ๑ ดอกมะติพาน ๑ คิงเซิงเทียบเงินใหญ่๖เทียบ
 ๕ เสิง บักรูป ๕ เสิง คิงเครื่องนมัดการนอย เป็นเครื่องแก้วเจียรระ
 ใน ๕ คู่ เครื่องตงตะเกียงแก้วเจียรระใน ๔ คู่ ขนด่างตงเครื่อง
 แก้วต่าง ๆ แดโคมรอบพระที่นั่งเสด็จฉัตร หน้าพระแท่นถมตงเครื่อง
 นมัดการใหญ่ตงยาราชาวดี ที่หว่างกลางพระที่นั่งตงมาหมู่ใหญ่ คิง
 เครื่องแก้วอ้นงามวิจิตรต่าง ๆ พานทองพระกฐินรองหมากพนมคิง
 บนโต๊ะคู่ ๑ โคมเวียนคู่ ๑ คิงต้นไม้ทองเงิน ๔ คู่

แผ่นดิน ๑๑๕ แดฉัตรแก้ว ๓ ศักนกัน ๒ แดว แดมีกะถางคั่นไม้ราย
 ออกวันพฤหัสบดี ถองข้าง ถัดโต๊ะหม่มนามมาตงเครื่องไทยธรรม มีโต๊ะ
 เดือน ๑๒ คิงขนนามนศคาลาพันธ์ รูปกระจกเขียนเรืองชาตค
 แรม ๑๓ ค้า พระเวสสันดร มีทง ๑๓ กณัท กรอบทำด้วยตูกบดห้อยตามเส้าทุกเส้า
 ทรรรมาตงคิงโคมกิงคอกดำโพง แดพานแก้วประดับดอกไม้ตงครอบ
 คิงต้นไม้เงินทองคู่ ๑ หตงรรรรมาตงนมคั่นไม้ใหญ่คั่น ๑ ประดับด้วย
 เครื่องตงห้อยพวงดอกไมต่าง ๆ แดมีครอบกระจกใหญ่บั้นรูปมหาชาติ
 ทง ๑๓ กณัท ของพระเจ้าราชวรวงศ์เชอ กรมหมื่นภูวณัชนนฤเบนทรา
 ธิบาลทำมาตง ที่หน้าตบแดพระทวารคานเหนือตงโต๊ะเครื่องแคะด้วย
 งาตงงามนิก ที่หน้าเส้าตงชวดใหญ่บักรอกบัวเส้าตะคู่ โคมกิงดำโพง

เส้าตะกิงทุกเส้า

ครั้นเวลาเช้าโมง ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อย
 ยาเชอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญมาจุดเทียนประจำกัณฑ์แต่เทียนคาถา
 หม่อมเจ้าพระพุทธรบาทปัตถนทกชนถวายเทศน์ที่ศพร เวลาโมงเศษก็จบ
 จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าจิตร
 เจริญถวายของไทยธรรม แต่พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าไธณ
 ษัณทิตจุดเทียนประจำกัณฑ์แต่เทียนคาถา หม่อมเจ้าพระชนกชน
 ถวายเทศน์หิมพานต์ เวลา ๒ โมง ๕๕ นาทีก็จบ จึงทรงพระกรุณา
 โปรดฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าไธณษัณทิตถวายเครื่อง
 ไทยธรรม แต่พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์จุดเทียน
 ประจำกัณฑ์แต่เทียนคาถา พระธรรมเจดีย์กชนถวายเทศน์ทานกัณฑ์
 ครั้นเวลา ๔ โมง ๑๕ นาทีก็จบ . จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พระ
 เจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ถวายเครื่องไทยธรรม แต่
 พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญจุดเทียนประจำกัณฑ์แต่
 เทียนคาถา พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าเนรวรพรรณากวักชน
 ถวายเทศน์ถนประเวศ ครั้นเวลา ๕ โมงกับ ๕๐ นาทีก็จบ จึงทรง
 พระกรุณาโปรดฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวาย
 เครื่องไทยธรรมเสร็จแล้ว เวลาย่ำเที่ยงกับ ๑๕ นาที พระ

แผ่นที่ ๑๑๖
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือน ๑๒
 แรม ๑๓ ค่ำ

บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงจุดเทียน
 เครื่องนมัสการแด่ เทียนประจำ กงศ์เทียนคาถาเสด็จ
 แล้ว พระครุพจนกิจ โภคตถกชนถวายเทศน์ชุก แต่ใน
 เวदानนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปทอดพระเนตรครอบกระ
 จก ซึ่งมีรูปเรื่องพระเวสสันดรชาดก จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ พระ
 ราชทานเงินตราแก่พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นภวนัญญานุบาท
 ธิบาท ๔๐ บาท เป็นรางวัลซึ่งทำครอบกระจกมาคั้งนั้น แล้วเสด็จออก
 พระที่นั่งราชฤดี แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าอนงยาเธอ
 พระองค์เจ้าเนรวรจรธรรมากรถวายเทศน์วันประเวศ แล้วพระเจ้าอนง
 ยาเธอ พระองค์เจ้าดิศว์กรมการถวายเทศน์จุดพน พระราชทานรางวัล
 องค์ละ ๘ บาท แล้วเสด็จมาประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ครีดี
 กับพระบรมวงศานุวงศ์ จนเวลาบ่ายโมง ๓ กับ ๑๐ นาที พระครุ
 พจนกิจ โภคตถกถวายเทศน์ชุกจบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึง
 เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานของไทยธรรมเสด็จแล้ว ทรงจุด
 เทียนเครื่องนมัสการกับเทียนประจำ กงศ์แด่เทียนคาถา หม่อมเจ้า
 เนรภุชงศกชนถวายเทศน์จุดพน ครั้นเวลา ๒ โมงก็จบ พระบาทสม
 เด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานของไทยธรรม
 แล้ว ทรงจุดเทียน เครื่อง นมัสการ กับ เทียนประจำ กงศ์แด่เทียนคาถา
 พระเจ้าอนงยาเธอ พระองค์เจ้าเนรวจรทศจุฑาธรรมากรถวายเทศน์
 มหาพน เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

ครั้นเวดาม่าย ๓ โมงเศษนั้นจบ จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้า
 น้อยยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายของไทยธรรม แด่จุดเทียน
 ประจำกัณฑ์แด่เทียนคาถา หม่อมเจ้าเนรทงกชนถวายเทศน์กุมาร
 จนเวดาม่าย ๔ โมงกับ ๑๕ นาทีจึงจบ จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ
 ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายของไทยธรรม แด่
 พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าไธสมันทิศจุดเทียนประจำกัณฑ์แด่
 เทียนคาถา หม่อมเจ้าพระชวติศกชนถวายเทศน์มัทรี ครั้นเวดาม่าย
 ๕ โมงกับ ๓๐ นาทีก็จบ จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้าน้อย
 ยาเธอ พระองค์เจ้าไธสมันติศกชนถวายของไทยธรรม แด่พระเจ้าน้อย
 ยาเธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์จุดเทียนประจำกัณฑ์แด่เทียนคาถา
 หม่อมเจ้าพระศกิศริกชนถวายเทศน์สังกัปป เวดาม่า ๓ กับ ๑๕ นาที
 ก็จบ จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้า
 วชิรมานวงศ์ถวายของเครื่องไทยธรรมเสร็จแล้ว เวดาม่า ๓ กับ ๓๕
 นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่อง
 หมั้นการกับเทียนประจำกัณฑ์แด่เทียนคาถา หม่อมเจ้าพระเด็กกชน
 ถวายเทศน์มหาชาติ ครั้นเวดาม่า ๑ กับ ๒๐ นาทีก็จบ พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว

แผนที่ ๑๑๗
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๑๒
 แรม ๑๔ ค่ำ

ก็เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานของไทยธรรม แด
 ทรงจุดเทียนเครื่อง นมัสการ กับเทียนประจำกั้นที่แต่เทียน
 คาทา พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเนรศร์เสด็จทางค
 ษณถวายเทศน์นิกษัตริย์ ในเวदानนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จพระราชดำเนินไปประทับในพระฉาก ครั้นเวลา ๕ ทุ่มเทศน์จบ จึง
 ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโส
 ภณมาถวายของไทยธรรมแลจุดเทียนประจำกั้นกับเทียนคาทา พระ
 ครุพุทธชริกชคกษณถวายเทศน์นิกษัตริย์ ในเวदानน พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ครั้นเวลา ๕ ทุ่มกับ ๕๐ นาทีก็จบ พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานของไทย
 ธรรม แดทรงพระกรุณาโปรด ฯ พระราชทานรางวัล ๒ บาท ครั้น
 เสร็จแล้วพระมวงคตเทพ ก็ถวายอดิเรกแดถวายพระพรดา เวลา ๒
 ยามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปตอยพระ
 ประทับที่ตำราชวรดิษฐแล้วเสด็จขึ้น

โดย สวัสดิประวัติ

ณวันเสาร์ เดือน ๑๒ แรมค่ำ ๑ ปีกุนตีปดศก ๑๒๓๗ เวลาเช้า
 ๕ โมงเศษ พระสงฆ์ ๓๓๐ รูป มีกรมพระปวเรศวริยาตงกรณเปน
 ประธาน เข้าบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวังแล้วออกตามเคย แด
 การที่มีพระรับบิณฑบาตมากนั้น ก็เพราะเป็นวันฉลองกุฐินที่ ๓ ครั้น
 เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินทางใน ออกพระที่นั่งอนันต

ธันวาคม เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว พระพิมพ์ธรรมถวายคึด
 แดทรงประทับคนเดียว ด้วยเป็นเวลาดาวนเที่ยงเสียแล้ว ทรงพระราช
 ดำริเห็นว่าพระสงฆ์จะฉันไม่ทัน จึงหาได้ถวายพรพระไม่ พระ
 สงฆ์ ๑๕๒ รูปก็ไดฉัน แลรับสั่งให้พระองค์เจ้าวัฒนานวงศ์ไปประเคน
 พระสงฆ์ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์มหาปราสาท ๑๒ รูป

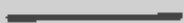
แผ่นดิน ๑๑๘ ครั้นนั้นเสร็จแล้ว ในเวदानันพราหมณ์เป่าสังข์ พระมหา
 ออกวันศุกร์ ราชครูพรโตถวายน้ำสังข์ใบมะตูม พระบาทสมเด็จพระ
 แรม ๑๔ ค่ำ เจ้าอยู่หัวทรงพระเต้าดีโนทก พระพิมพ์ธรรมถวายยถา
 พระสงฆ์สดุดีพิพิแสดอนุโมทนาทาน พระธรรมเจดีย์ถวายอภิเษก พระ
 สงฆ์ถวายภะระคุตพิ พระธรรมไตรโลกถวายพระพรดา พระสงฆ์
 กตัมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนินไป
 ประทับแกลยทางข้างพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระราชยานเสด็จเป็น
 กระบวรไปประทับแกลยวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านทิศออก เสด็จ
 ประทับเฉดียงหน้าพระอุโบสถ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการถวายตัว
 อย่างห้องพระโรงเจ้าต่างกรมเป็นตัวอย่างเด็ก ๆ แดแบบพระราชตัญญ
 กรด้วย ของนี้ที่จะส่งไปตำแดงวิชาการช่างต่าง ๆ ในเมืองอเมริกา
 แดเสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ เสด็จขึ้นบนบุษบกพระพุทธช
 รัตนปฏิมากรแก้วมรกตด้านหลัง ทรงส่งนำชำระพระพุทธรัตนปฏิ
 มากร เจ้าพนักงานประ โคมแตรสังข์พิณพาทย์มโหระทึกขึ้นพร้อมกัน

ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระวิเศษมทิตไคเคยทรงมา
 แแต่ก่อน แแต่เด็คัจกตบดงมาจากบนน้ ประทบที่ขางต่างในฉากขาง
 ใน ทรงเจอนาหอมในหม้อที่ตรงพระพุทธรคณปฏิมากรน้ ครั้นเด็คัจ
 แแต่เด็คัจออกมากจากทนน ประทบขางนอก พระราชทานนาถรงพระ
 แแต่ แแต่พระบรมวงค่านุงคทงหลาย แแต่ทรงรดทค้ตบดพระศุคณค้
 ด้วยพระมหาสังขทกษณาวฏ แแต่กรอกน่านน้ได้ในพระศุหร่าย ทรง
 พรหมพระราชทานขาราชการทงหลายทวงน อองชพอพราหมณได้ให้
 แแต่เวณเทยนรอบพระอุโบสถ พรอมด้วยขุนนางผู้อยเปอนนมาก
 แแต่เจ้าพนักงานพระคตงทอง มีพระเจ้านองยาเชอ พระองค้เจ้ากรม-
 ดาดเดอศรรค้เปอนอธบค้ ไคแต่่งให้เจ้าพนักงานชนไปทรงเครียงพระ
 พุทธรคณปฏิมากรอย่างเหม้นคระค้ ค้ค้ ทรงผาอย่างที่เรยกว่า (ครอง
 คอง) แแต่ทรงผาคตุนนอกอกกชนนง ดวนทองประคตบพดอยทงต่น
 แแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จ้งทรงเปดียนพระวิเศษมทองที่พระ
 คตมพุทธรคณ ด้วยเมือแต่่งต่นคตุนน พระวิเศษมเปอนแแต่เงาเงิน ถง
 เหม้นคระค้ จ้งไคเปดียนเปอนพระวิเศษมทอง กบไค้ทรงนมถ้การพระน้
 แแต่พระพุทธรคณปฏิมากรแแต่มรกฏ พระพุทธรคณคฟ้าจุฬาโตก พระ
 พุทธรคค้หน้าภาดย พระคณขารราชู เวธบายโมงเคษ เด็คัจพระ
 ราชค่านเรกตบจากพระอุโบสถ ประทบเกยค่านคตวนคก เด็คัจชน
 ทรงพระราชนามาประทบเกยพระทงนอมรททวคณคณ แแต่ในพระ
 อุโบสถถัดพระศุวิคคคคตดารามน้ พอเวธบาย ๓ โมงคั้ง ไค้พระ

ฤกษ์เจ้าพนักงานกรมภูษามาดาได้บังคับพระสุคนธ์ พระยาราชโกษา
จึงเชิญแบ่งพระมหาโองการ ๓ องค์ มาวางที่แผ่นศิลาบดบนเตียง

แผ่นที่ ๑๑๘ ทดวงเทพาภรณ์แต่งชาวท่งเข้ารับเป็นผู้บด เมื่อคนนั้นเจ้า
ออกวันเสาร์
เดือน ๑๒
แรม ๑๕ ค่ำ
ส่วนดวงคตคาถาจนบดแบ่งพระสุคนธ์นั้นแล้ว พระดำรัสตั้ง
วรศักดิ์เขียนยันต์ลงในแผ่นศิลาบดด้วย ส่วนในท้องพระโรงอมรินทร
ฉนวนฉนวน มีเทศนาอริยสัจ ๔ ถิ่นที่ กรมตั้งฆกาภิรมณ์พระพรหม
มุนีกับพระสงฆ์ ๔ รูปเข้ามาในท้องพระโรง พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ทรงเครื่องนมัสการแล้ว พระพรหมมุนีชนทวายเป็นเทศนาทุกขสัจ
ครั้นจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไป
ทรงถวายเครื่องบริวาร พร้อมทั้งมตกับบิณฑิณฑ์ ๓๐ ค่ำถึง พระธรรม
ไตรปิฎกจึงถวายพระธรรมเทศนามุขยสัจ ครั้นจบพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จพระราชดำเนินถวายเครื่องไทยธรรมเหมือนครั้ง
องค์ก่อน ครั้นจบพระสงฆ์ถวายออกิเวทถวายพระพรตา เวตยาบาย ๒
โมงเศษเสด็จขึ้น เวตยาบาย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกพระที่นั่งสุมมติเทพราชอุโบสถ พระยาจำเริญยบดี พระยา
ศรีสังหเทพเข้าไปเฝ้า แดพระยาธรรมจรรยาอนุกรมมนตรีด้วย เวตยา
บาย ๕ โมงเศษจึงได้กลับออกมา เวตยาบายค่ำแล้วเจ้าพนักงานได้เอา
เทียนแดงโคมไฟพิธีเข้าไปข้างใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึง

ทรงหาไขเหตุจุดประทีปพิชิต ๒ เถม แล้วพระราชทานพระองค์เจ้าไฉน
 บัณฑิต พระองค์เจ้าวฒนาอนุวงศ์ ออกมาจุดโคมไชยนครเกาชัน ๓
 คัน ฉัตรเจดชน ๓ คัน แต่เทียบมิดสำหรับเป็ดียนทุก ๆ ยามด้วย เมื่อ
 เวลาโคมไชยชนน เจ้าพนักงานโคตฉนของไชยประ โคมเศรสังข์พิณ
 พาทย์ แดกรมตำรวจได้จุดโคมบริวาร ๑๐๐ คัน รอบกำแพงแก้ว
 พระมหาปราสาทด้วย เวลา ๕ ทุ่มเศษ มีพระบรมราชโองการ ให้
 พระองค์เจ้าจิตรเจริญออกจุดเทียนพระธรรมเทศนา พระเทพกระวี
 ถวายในนิโรธสังข์ เวลาประมาณครู่ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ ครั้นเวลา ๒ ยามเศษ

แผ่นที่ ๑๒๐ เทศนานิโรธสังข์จบ ก็เสด็จพระราชดำเนินทรงถวายเครื่อง
 ออกวันเสาร์
 เดือน ๑๒ ไทยธรรมเสร็จแล้ว พระขริยมุนีชนถวายในมคัสสังข์ ครั้น
 แรม ๑๕ ค่ำ เวลา ๒ ยามครึ่ง ก็เสด็จพระราชดำเนินประทับเกยพระ
 ทวารเทเวศร์รักษา เสด็จทรงพระราชยานประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย
 ฉัย ดงเรือพระที่นั่งบรรดงกทรงตอยพระประทีป พร้อมด้วยพระบรม
 วงศ์านุวงศ์ข้าราชการฝ่ายในเป็นอันมาก ครั้นเวลา ๗ ทุ่มเสด็จขึ้น
 ถ้าจะมีผู้ถามว่า เทศน์ยังไม่จบทำไมจึงเสด็จตงตอยพระประทีป
 เสียก่อน ก็ว่าเป็นเวลา ๒ ยามพระจันทร์ตรงในท้องฟ้า เป็นธรรม-
 เนียมแต่ก่อนคองตักน้ำเพญในกตางแม่น้ำ กวกรเช่นนิจเสด็จตงตอย
 ก่อนให้ทันเวลา ส่วนทพระเทศน์นั้น พอเวลาเสด็จตงพระค้ำหนักแพ

เทศน์นักขบถ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าเทวัญ
อุไทยวงศ์ถวายเครื่องไทยธรรม ครั้นพระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระ
พรตแล้วการเทศน์อารยธัมม์ & กัญญัติในเวลานั้น

อนึ่งเมื่อเวลาเช้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระ
องค์ปีกยาวดำ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ล้อมล้อม
ปีกยาวไม่ได้คิดตรา เวลาเย็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
ฉลองพระองค์อินฉัตร พระบรมวงศานุวงศ์ล้อมล้อมด้วยเวลาเย็น
คิดตราบ้าง ไม่ได้คิดตราบ้าง

โดย ภาณุรังษี

การในพระบรมมหาราชวัง

ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ มีกุนต์ปักกศก ๑๒๓๗ ใน
เวลาเช้า เจ้าพนักงานได้เชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาวัน
ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธ
เลิศหล้านภาลัย ๑ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ กรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ๑
กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ๑ กรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบ
รมราชินี ๑ รวม ๗ องค์ ขึ้นประดิษฐานบนม้าที่ตั้งอยู่บนโต๊ะเงินข้าง
ขวาบุษบก ในพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

ไปทรงประเคนปฏิบัตพระสงฆ์ที่จะตัดปีกกรณพระบรมอัฐิ แต่ได้มารับ
 พระราชทานฉนั้น พระสงฆ์ ๒๖ รูป เป็นพระราชาคณะถานานุกรม
 หัวเมืองทงฉนั้น เต็มหม่อมเจ้าณเระ ๔ หม่อมราชวงศ์เป็รียนณเระ ๑
 รวม ๕ องค์ มารับพระราชทานฉนั้นฉดองไครบในทั้นนคด้วย ขณะเมื่อ
 พระสงฆ์รับพระราชทานฉนั้นฉ เจ้าพนักงานกรมภูษามาตา ได้เชิญ
 พระบรมอัฐิ แต่พระอัฐิชนประคิษฐานบนบุษบกกรวม ๑๖ พระโกษฐ
 แต่พระอัฐิตั้งบนโต๊ะฉนั้นข้างซ้ายบุษบกอีก ๖ พระโกษฐ ครั้นเวตาบ้าย
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แผ่นดิน ๑๒๑ เด็ดฉนั้นออกทางพระที่นั่งอนันตศตมาคม แล้วแต่ฉนั้นบน
 ออกวันอาทิตย์ พระที่นั่งศทุไคศวรรย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ
 เดือนอ้าย พระพุทธรูปแต่ เด็ดฉนั้นไปจุดรูปเทียนเครื่องทองน้อย
 ขนฉนั้น ๑ ซึ่งตั้งอยู่ข้างบุษบกข้างขวา ๒ เครื่อง ข้างซ้าย ๒ เครื่อง นมัสการ
 พระบรมอัฐินั้น ครั้นแต่เจ้าพนักงานกรมภูษามาตาได้เชิญพระภูษา
 โยงจากบุษบกมาทอด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงทอดผ้า
 ห่มนอนแต่ผ้าฉนั้นตก พระสงฆ์ ๑๖ รูปได้ตัดปีกกรณ แล้วก็กดับไปยัง
 ที่เดิม แล้วเจ้าพนักงานได้เชิญพระภูษาโยงจากโต๊ะฉนั้นมาทอด พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จมาทอดผ้าห่มนอน แต่ผ้าฉนั้นตกอีก
 ครั้งหนึ่ง พระสงฆ์ ๖ รูปได้ตัดปีกกรณแล้ว ก็กดับไปยังที่เดิมพร้อม
 กัน จึงได้ถวายยถาดัพพิแต่อทาฉนั้นเมอติเรกแล้วถวายพระพรตากดับ

แด่พระสงฆ์อีก & รูปที่ยังมิได้ตัดปกรณนั้น ทรงพระกรุณาโปรด
 เกด้า ฯ พระราชทานผ้าห่มนอนแด่ผ้าผดาก ให้ขึ้นไปตัดปกรณ
 พระอัฐิ ในพระราชวังบวรทั้ง & รูป แล้วยกรมสังฆการีจึงนิมนต์พระ
 สงฆ์ ๕๐๐ รูปขึ้นมาตัดปกรณ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกด้า ฯ ให้
 พระเจ้านองยาเชอที่ยังทรงพระเยาว์ทอดผ้าเช็ดหน้า พระสงฆ์ ๕๐๐ รูป
 ตัดปกรณเดี่ยวตาแล้ว ถวายพระพรตักถับ ในเวลานั้นพระราชครูพิช
 ทุตเกด้า ฯ ถวายน้ำตั้งช้แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วยประทับ
 ครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์ประมาณครู่หนึ่ง ก็เสด็จขึ้นในเวด้าบ่าย ๒
 โมงเศษ ครั้นเวด้าบ่าย & โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์เจ้า
 ไปเฝ้าก่อนประมาณครู่หนึ่ง พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่
 น้อยก็เข้าไปเฝ้า ประทับอยู่จนเวด้าทุ่มเศษเสด็จขึ้น ประมาณ
 ๒๕ นาที ก็เสด็จออกตั้งนามหญ้า ประทับที่เส้าตรงทอดพระเนตรบัน
 คัดคาดัง วางเปนซาอย่างยกได้ ที่หมอนจันตเสด็จเข้ามาถึงใหม่
 ครั้นทอดพระเนตรแล้ว ก็เสด็จมาประทับครัด

แผ่นที่ ๑๒๒ กับพระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการของชุดพระบาท จน
 ออกวันอาทิตย์ เวด้า & ทุ่มเศษเสด็จขึ้น
 เดือนอ้าย
 ขึ้น ค่ำ ๐

โดย ก.ม. นเรศวรวิฤทธิ

ณวันจันทร์ เดือน ๓๒ แรม ๓ ค่ำ มีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ เวด้า

บ่าย ๕ โมง ๒ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระ
 ทงส์มมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์ แลขุนนางข้าราชการ
 เข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกันณทนน พระพิพิธธำรงจกราบ
 ถวายบังคมลา จะขึ้นไปราชการเมืองนครราชสีมา แลวงจงดวง
 ศักดินายเวรมหาดเล็ก จังกราบบังคมทูลพระกรุณาทูลเกล้า ฯ
 ถวายดอกไม้ธูปเทียนของนายนก หลานพระยาฤทธิไกรเกรียงหาญ
 (เสื่อ) ถวายตัวทำราชการสนองพระเดชพระคุณในกรมมหาดเล็กเวร
 ศักดินน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับครัดด้วยราชการ
 กับพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการตามตำแหน่ง จนเวลาย่ำค่ำ
 แล ๑๕ นาที พระบรมวงศานุวงศ์ แลขุนนางข้าราชการก็ถวายบัง
 คมลากลับออกมา เวลาย่ำค่ำแล ๒๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว เสด็จออกเสนามหย้าหน้าพระที่นั่งใหม่ทรงจุดโคมไชย แล
 เสด็จประทับครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการเสนา
 มหย้า จนเวลา ๒ ทุ่มกับ ๑๓ นาที จึงเสด็จขึ้นข้างใน

โดย เกษมสันต์ไธภาคย์

ณวันอังคาร เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ ปีกุนดับศก ศักราช
 ๑๒๓๗ เวทาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
 ออกณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์
 แลข้าราชการ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ณทนน คือ พระเจ้าน้องยา
 เเชอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ทรงไชย ๑ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้า

ทองแถมถวดยวงศ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ามยุษยานา-
 มาณพ ๑ เจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวุฒิ ๑ พระยาอภัยภทรณฤทธิ ๑ พระยา
 พิพัฒน์โกษา ๑ พระยาศรีรังสิต ๑ พระยานรนาถ ๑ พระเทพมุนี ๑
 พระมหาสังครามนอกราชการ ๑ หาดวงตรีวิเศษ ๑ เฝ้าอยู่ประมาณครุ
 หนึ่ง จึงได้เสด็จขึ้น แลเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พร้อม
 ด้วยข้าราชการเฝ้าทอดของรับพระบาทอยู่ในที่นั้น พระมหาพรหมพิ
 ทวารนาสังข์ ในขณะที่นั้นนายน้อยมหาอินทร์มาจากเมืองเชียงใหม่
 พระยาศรีรังสิต จึงได้อ่านบายศรีของที่ได้อามาทุกเกล้า ๆ ถวาย
 นั้น คือ หมอนขวานหน้าบกทอง ๒ หมอน งาช้าง ๒ กิ่ง แอบดาว
 ถายทอง ๕ แอบ

แผ่นที่ ๑๒๓ ครี้อยู่ประมาณครุหนึ่งจึงได้เสด็จขึ้น ครั้นจวนเวลา
 ออกวันจันทร์ ย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราช
 เดือนอ้าย ข้าเฝ้าออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งมณเฑียรราชอุป-
 ขน ๒ ค้า คำ เฝ้ารับออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งมณเฑียรราชอุป-
 บัติ ทรงพระราชดำเนิรมาประทับที่สนามหญ้า ครี้อยู่กับพระบรม
 วงศ์นางวงศ์ แลข้าราชการ ครั้นเวลาค่ำมีพระบรมราชโองการ ให้
 พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตไปจุดเทียนที่พระตำหนัก
 นพรัตน์ ด้วยมีการยกเส้าทำเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ครั้นเวลาทุ่มเศษ จึง
 เสด็จไปทรงจุดโคมไชยเส้าที่ ๑ โปรด ๆ พระราชทานให้พระเจ้าน้อง
 ยาเธอ พระองค์เจ้าคัคณางค์คุณ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์

เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถม
 ถนัดยวงศ์ ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรีเจริญ ๓ แด่พระเจ้า
 น้องยาเธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ ๓ จุดโคมองค์ตะเด้ารวม ๕ เต้า
 แด่จึ่งเสด็จมาประทับณพระเกาออกดงเกา แด่วโปรด ๗ พระราชทาน
 สัญญาบัตร ให้นำมัวเป็นที่หอดวงบรรจงหัตถการเจ้ากรมช่างตักถัก
 คัดคินา ๕๐๐ กับนายคำเปนขุนบรรหารหัตถกรรมปัดคกรรมช่างตักถัก
 คัดคินา ๓๐๐ ทำราชการชั้นในกรมช่างตีเหล็ก ให้หอดวงสุนทรสมบัติ
 เปนหอดวงศรีเทพตักกรรมคตังวิเศษถักคัดคินา ๘๐๐ ประทับอยู่ในที่นั้น
 จนเวตา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

โดย ทองแถมถนัดยวงศ์

พิธีแจกเบญหวัด

ณวันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ ปีกุนศัปคศก จุติศักราช ๓๒๓๗
 เวตาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ๗ ให้พระองค์เจ้าจิตรีเจริญ ออกมาทรงประเคนให้พระ
 องค์ฉันในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แด่วเวตาเที่ยงเศษ จึ่งเสด็จพระ
 ราชดำเนินออกทรงนมัสการพระพุทธปฏิมากร (พระไชย) ซึ่งสถิตย์
 บนธรรมมาสน์อยู่ในระหว่างเส้าตรงพระทวารวิมพระฉาก ครั้นทรง
 นมัสการแล้ว จึ่งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดเทียนบูชาพระสยาม

เทวาชิวราช ซึ่งตั้งบนโต๊ะเงินอยู่กต่างพระที่นั่งอมรินทร์ แดงจึงขอ
พราหมณ์จึงได้จุดเทียนที่บายศรีแก้ว

แผ่นที่ ๑๒๔ ทอเงินบูชา แดงจึงรตนาตั้งช้แต่เงินถึงเงิน ซึ่งตั้งอยู่
ออกวันจันทร์
เดือนอ้าย
ขึ้น ๒ ค่ำ
บนมาหน้าโต๊ะเงิน ครั้นแดงจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
เรียก ไบเบยหวัดพระสงฆ์แต่พระศรีรัตนทร โฉหาร ทรง
พระราชทานพระสงฆ์เป็นมุดค่าสำหรับกบปียการกจะไดจุดซอของทศกร
แก้ตมณะ เป็นชอเบยหวัดตามอย่างธรรมเนียมราชตระกูล จำนวน
ปักนดับตศก จุดศักราช ๑๒๓๗ มีรายบาณช้ตงน กรมพระปวเรศ
วริยาดงกรณ ๒๐ ซึ่ง เติมเงินพระคตงข้างที่ ๑๐ ซึ่ง พระปวเรศเจ้า
กรมรับ หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ ๑๒ คำตั้ง นายเนตรมหาเด็ก
รับ หม่อมเจ้าพระธรรมุนหิตชาดา ซึ่ง ๕ คำตั้ง นายนุดเกาฉริงชายนต์
รับ หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ๒ ซึ่ง ชุนบัวรุ่งราชรับ หม่อม
เจ้าพระดังวรประดำทน์ ๑๒ คำตั้ง นายอ้ามหาดเล็กรับ หม่อมเจ้า
พระพุททบาทบดินทน์ ๑๒ คำตั้ง นายโพมหาดเล็กรับ หม่อมเจ้าพระ
หน ๒ ซึ่ง หม่อมราชวงค์รับรับ หม่อมเจ้าพระกตง ซึ่ง ๕ คำตั้ง
นายยมมหาเด็กรับ หม่อมเจ้าพระจุย ๑๐ คำตั้ง นายโพรับ หม่อม
เจ้าพระประภากร ๑๐ คำตั้ง ฉม้นจงช้ายรับ หม่อมเจ้าพระเด็กใน
พระเจ้าบรมวงศ์เชอ กรมหลวงสรรรพคิตปรีชา ๑๒ คำตั้ง พระยา
พิพิชโไฮสุริยรับ หม่อมเจ้าพระศัคคิศรีในพระเจ้าราชวรวงค์เชอ กรม

หม่อมเชษฐาธิเบศร์ ๑๒ ตำแหน่ง หลวงพินิจราชาจารย์ หม่อมเจ้าพระ
 ขวดีทิพย์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วชิรินทร์ ๓๐ ตำแหน่ง นาย
 ตั้งษ์จางวางรับ หม่อมเจ้าเนรมุขงศ์ ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรม
 หม่อมเจริญมณฑุตสวัสดิ์ ๓๐ ตำแหน่ง นายทิมจางวาง เปนกัปเปี้ยการก
 รับ หม่อมเจ้าเนรมุขชาติ ในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหมื่นมหิศวศิว
 วิดาลัย ๑๒ ตำแหน่ง นายสุตุมหุดเฒ่ารับ หม่อมเจ้าเนรมุขงศ์ ในพระ
 เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพคัลป์ปรีชา ๑๒ ตำแหน่ง พระยาพิช
 ิไอศูรย์รับ หม่อมเจ้าเนรมุข ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง
 วงศ์ศิริราชสถิตย์ ๑๒ ตำแหน่ง นายหุดรับ หม่อมเจ้าเนรมุขตั้งก์ ใน
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอิศราพงศ์ ๒ ตำแหน่ง นายแบ่นรับ หม่อม
 เจ้าเนรมุขราเชนทร์ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอิศราพงศ์ ๒ ตำแหน่ง
 นายโพรับ หม่อมราชวงศ์พระโต้น บุตรหม่อมเจ้าเนตร (ในพระเจ้า
 บรมวงศ์เธอ กรมหมื่นสุนทรธิปัตย์) ๑๕ ตำแหน่ง หม่อมราชวงศ์อำพัน
 รับ หม่อมราชวงศ์พระวงศ์ บุตรหม่อมเจ้าภพ (ในกรมหมื่นสุนทร
 ธิปัตย์) ๕ ตำแหน่ง หม่อมราชวงศ์อำพันรับ พระหม่อม (ราชวงศ์) ดอก
 ไม้ ๒ ตำแหน่ง นายเดื่อเปนกัปเปี้ยการกรับ พระตั้งษ์จางวางพิชิตเสด็จ
 ตั้งคหะวัตฤคคาถา ว่าด้วยสังเคราะห์ ๕ อย่าง แดวจึงถวายเป็น
 ถวายพระพรตากลับไป แดวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้า
 พนักงานพระคณิศรหม่อมอมรวงศ์วิเศษเจ้ากรมเบญหวัด แด่มัสเด็จพระเจ้า
 บรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระนารายณ์ประภักษ์ ๓

แผ่นที่ ๑๒๕
 ออกวันอังคาร
 เดือนธันวาคม ๓ ค่ำ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย ๓ เป็น
 ประธานกำกับการแจกเบี้ยหวัด มีรายการที่แจกในฉันท
 นน คือ กรมพรหมมณเฑียรราช ๓ กรมพรหมมณ
 พุทธิบาล ๓ กรมโหร ๓ กรมราชบัณฑิตซ้าย ๓ กรมราชบัณฑิต
 ขวา ๓ กรมช่างประดับกระจก ๓ ช่างแกะ ๓ ช่างฝ้ายกผ้าปุม ๓
 ช่างเขียน ๓ ชนกรมวัง ช่างปูน ชนกรมมหาดไทย ๓ มหาดเล็ก
 ช่าง ๓ กรมช่างศิลา ๓ ชนกรมพระแสงในซ้าย ๓ ช่างมุก ๓ ช่าง
 รั้ว ๓ ช่างย้อม ๓ ชนกรมพระคลังวิเศษ ๓ กรมช่างชาติดีดุก ๓
 รวม ๑๒ กรม กรมช่างทหารในซ้าย ๓ กรมช่างทหารในขวา ๓
 กรมช่างตีหม้อ ๓ รวม ๓ กรม

อนึ่งเมื่อประทับครีตกกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหา
 มาตา กรมพระบำราบปรปักษ์นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๓ ๔ ให้
 ชุนพศัตชายเป็นหลวงพศัตถ์กลาง มีความในสัญญาบัตรตั้งให้ชุนพศัต
 ชายเป็นหลวงพศัตถ์กลาง ถัดกักตึกนา ๘๐๐ ทำราชการตามตำแหน่ง
 ตั้งแต่บัดนี้ไป จงเว้นการควรเว้น หมั่นประพฤติการควรประพฤติ
 สมควรแก่ตำแหน่งทุกประการ ตามอย่างธรรมเนียมข้าราชการทง
 ปวง ขอจงมีความสุจริตสัตย์เจริญเทอญ ตั้งแต่วันจันทร์ เดือน ๑๒
 แรม ๓ ค่ำ ปีกุนดิถีศก ๑๒๓๗ เป็นวันที่ ๒๕๖๑ ในรัชกาลปัตยุบัน
 (ทรงพระราชหัตถ์เลขา) สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ครั้น
 แล้วประทับอยู่จนเวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จขึ้น เบี้ยวหวัดแจกอยู่จน

เวลาบ่ายโมงเศษจึงเลิก ในเวลาดังนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทรงรดของพระองค์พรอกโก๊ต พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าทูลลอองธุลี
 พระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยสวมเสื้อพรอกโก๊ต อนึ่งเมื่อเวลาเช้าประมาณ
 ๒ โมงเศษ เจ้าพนักงานจึงยกเส้าประคุดนั้นพรคณชนเปิดนชั่งสารุด
 อยู่นั้น การที่ยกเส้านั้นสมเด็จพระสังฆราช ๕ รูป มีบายศรีหัวตุ๊กตาม
 ธรรมเนียม การที่ช่อมประคุดนั้น เดิมยกเป็น

แผ่นที่ ๑๒๖ ชุ่มอย่างเก่า บดินจะเบตยนเปนยอคปรางค์เหมอนอย่าง
 ออกวันอังคาร ประคุดเศษไชยศรี การนพระยาเวียงนัยนฤบาทเปนผู้
 เดือนอ้าย ดูกการ
 ชน ๓ คำ

อนึ่งใน แผ่น ที่ซึ่ง ข้าพเจ้าได้แจ้ง ความใน การ ขอขมา พระไทยพระ
 องค์เจามนุษย์แลขอขมาเจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ ซึ่งท่านได้ช่วยรับธุระของ
 ข้าพเจ้าในวณซึ่งเปนเวรของข้าพเจ้านั้น แต่ข้าพเจ้าหาทหนักคหคเจด
 ไม่ เพราะว่ามีหม่อมเจ้าชายเจ็ด ในพระบรมราชมาตามไทยกาเชอ
 กรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ ท่านก็ได้ช่วยเปนพระธุระ ในการซึ่งเปนเวร
 ของข้าพเจ้าในวณนั้นด้วย ข้าพเจ้าจึงมีความเสียใจที่หตงเสีย หาได้
 มีไปในวันนั้นไม่ บดินข้าพเจ้าราดกได้ จึงได้แจ้งความมาให้ท่าน
 ทงหลายทราบ

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๖ ค่ำ ปีกุนตีแปดศก ๓๒๓๗ เวลา
 บ่ายโมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอม-
 รินทรวินิจฉัย ทรงประทับคร่ำกับพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งนั่งเบญหวัด
 มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาตา กรมพระบำราบปร-
 บัษเป็นต้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานแจกเบญ
 หวด คือ มีรายชื่อกรมต่างๆ ดังนี้ กรมพระตำรวจในซ้าย ๑ กรม
 พระตำรวจในขวา ๑ กรมพระตำรวจใหญ่ซ้าย ๑ กรมพระตำรวจ
 ใหญ่ขวา ๑ กรมพระตำรวจนอกซ้าย ๑ กรมพระตำรวจนอกขวา ๑
 กรมพระตำรวจฉนมซ้าย ๑ กรมพระตำรวจฉนมขวา ๑ กรมพระ
 ตำรวจพตพินซ้าย ๑ กรมพระตำรวจพตพินขวา ๑ กรมทนายเด็ก
 หอกซ้าย ๑ กรมทนายเด็กหอกขวา ๑ กรมอาต่าใหญ่ซ้าย ๑ กรม
 อาต่าใหญ่ขวา ๑ กรมทวนทองซ้าย ๑ กรมทวนทองขวา ๑ กรมเซน
 ทองซ้าย ๑ กรมเซนทองขวา ๑ กรมอาต่ายี่ปุ่นซ้าย ๑ กรมอาต่า
 ยี่ปุ่นขวา ๑ กรมกตองชนะซ้าย ๑ กรมกตองชนะขวา ๑ กรมคูชัก
 ซ้าย ๑ กรมคูชักขวา ๑ กรมเกณฑ์หัดอย่างฝรั่งซ้าย ๑ กรมเกณฑ์
 หัดอย่างฝรั่งขวา ๑ กรมทำตุซ้าย ๑ กรมทำตุขวา ๑ กรมฉนม
 กตางซ้าย ๑ กรมฉนมกตางขวา ๑ กรมอาต่ารองซ้าย ๑ กรม
 อาต่ารองขวา ๑ กรมแตรซ้าย ๑ กรมแตรขวา ๑ กรมตั้งชกตอง
 แหกซ้าย ๑ กรมตั้งชกตองแหกขวา ๑ กรมกองแก้วจินดา ๑ กรม
 อาต่าจาม ๑ กรมอรตุมพต ๑ กรมอาต่าใหม่ชั้นกรมพระกตาใหม่ ๑

กรมไพร่หัตถวงเกณฑ์บุญ ๑ รวมทหาร ๓๘ กรม แด่พระราชทานเงิน
แก่มนุษย์มากมาย ซึ่งกตัญญูมาจากราชการทัพเป็นเงิน ๑๕ ตำลึง

แผ่นที่ ๑๒๗ นายน้อยมหาอินทร ผู้ว่าท้าวบุรุษ ซึ่งมาจากเมืองเขียง
ออกวันพุธ
เดือนอ้าย
ขึ้น ๔ ค่ำ
ใหม่เป็นเงิน ๒ ซึ่ง นายอานายเวรตำรวจนอกชาย ๕ ตำ-
ลึง แด่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายน้อยบุรุษพระ
ศรีกาฬมุก (อิน) เป็นที่เจ้าแขมวงคีรีศรียาวุฑ แด่ทรงจุดหน้าเพลิงพระ
ราชทานเพลิงที่ศพพระธำมัญพดพ่าย (สุก) เมาวัดอมรินทร ๑ หดวง
ยศรีรักษา (ฮ่อ) เมาวัดสระเกศ ๑ รวม ๒ ศพ ประทับตรีตั้งอยู่จน
เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาจวนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระ
ทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ประทับอยู่ที่ต๋านมัญจาคูร์หนึ่ง
จึงเสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงรถพระที่นั่ง สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวร
ฤทธิ ๑ ตามเสด็จบนรถพระที่นั่ง ขึ้นออกทางประตูพิมานไชยศรี
แล้วออกประตูวิเศษไชยศรี ไปเข้าประตูสวนธารณรมย์ ทรงรถพระ
ที่นั่งรอบสวนรอบหนึ่ง แด่จึงเสด็จพระราชดำเนินลงจากรถพระที่นั่ง
ทรงทอดพระเนตรพรรณไม้ต่าง ๆ อยู่จนเวลาพลบ จึงเสด็จไปประทับ
อยู่ที่ต๋านมัญจาคูร์ในสวนนั้น ประมาณครู่ใหญ่ ๆ จึงเสด็จพระราชดำเนิน
ไปประทับที่พระที่นั่งหลังใหญ่ที่มีมัตเตียด ประทับอยู่จนเวลา ๒ ทุ่ม

เสด็จกลับชนทรงรถพระที่นั่งกลับมาทางเก่า มาประทับที่สนามหญ้า
ทรงจุดเทียนแด่ชกโคมไชยเสวีจ แล้วเสด็จมาประทับที่วัดกับพระบรม
วงศานุวงศ์แต่ข้าราชการ จนเวลาบ่าย ๓ เสด็จขึ้น

โดย มนุษยนาคมานพ

วันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ ปีกุนดิถีศก เวลาเที่ยงเศษ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
ครั้นเสด็จสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระบาราม
ประภักษ์ แด่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แจกเบี้ยหวัด เจ้าพนักงาน
งานกรมพระคลังมหาสมบัติ ก็แจกเบี้ยหวัดแก่ข้าราชการฝ่ายทหาร
คือ กรมรักษาพระของคบินทองปราชัย ๓

แผ่นที่ ๑๒๘ กรมรักษาพระของคบินทองปราชัย ๓ กรมฝรั่งแม่ปืน
ออกวันพร หน้า ๓ กรมฝรั่งแม่ปืนหลัง ๓ รวมข้าราชการฝ่าย
เดือนอ้าย ทหาร ๔ กรม ข้าราชการฝ่ายพลเรือน คือ กรมล้อม
ชัน ๔ ค่ำ พระราชวัง ๓ กรมตูกซุน ๓ กรมชาวที่ใหญ่ซ้ายขวา ๓ กรมตั้งข-
การี ๓ กรมธรรมเนียมการ ๓ กรมพระอาดักษณ์ ๓ กรมอักษรพิมพ์
การ ๓ กรมแต่งในซ้าย ๓ กรมแต่งบนคันโรงใหญ่ ๓ กรมพระ
คลังในซ้าย ๓ กรมพระคลังในขวา ๓ กรมแต่งสรรพยุทธ ๓ กรม
พระคลังราชการ ๓ กรมพระคลังศุภวัต ๓ กรมพระคลังวิเศษ ๓
กรมอาดำวิเศษซ้าย ๓ กรมอาดำวิเศษขวา ๓ กรมฉนมพลเรือนซ้าย

๑ กรมฉนมพตเรือหน้า ๑ กรมอรดาใหม่ชนกรมท่าซ้าย ๑ กรม
 อรดาใหม่ชนกรมท่าขวา ๑ กรมกองกลางซ้าย ๑ กรมกองกลาง
 ขวา ๑ กรมไพร่หลวงมหาดเล็ก ๑ กรมรักษาโรงเรือชนกรมพระ
 คตังในขวา ๑ รวมข้าราชการฝ่ายพดเรือ ๒๕ กรม ครั้นเวดาบ่าย
 ๒ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวดาบ่าย ๓ โมงเศษ เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ไวยวฒเข้าไปเฝ้าอยู่จน
 เวดา ๔ โมงเศษ จึงออกจากเฝ้า ครั้นเวดาบ่ายค่ำกับ ๓๐ นาที พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกตั้งนามหญ้า ครีตกับสมเด็จพระเจ้า
 นองยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ครุหนึ่ง แดงเสด็จพระราชดำเนิน
 ไปทรงจุดเทียนโคมไชยเสร็จแล้ว เสด็จมาประทับครีตกับพระยาราช
 วรรณฤตประมาณ ๓๐ นาที แดงพระยาราชวรรณฤตก็ถวายบังคมดา
 กั้ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับ
 ครีตกับพระบรมวงศานุวงศ์ จนเวดา ๒ ทุ่มเศษจึงเสด็จขึ้น

แจ้งความ

ด้วยแผ่นที่ ๑๓๔ ข้างหน้า ตั้งวันว่าด้วยการฉดของไทรบั้นนี้ ยัง
 ขาดอยู่ คือ ในวันนี้เวดาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงบาตรฉดที่ทรงบาตรข้างใน พระสงฆ์
 ๓๓๓ รูป มีกรมพระปวเรศวิริยาดงกรณเป็นประธาน ครั้นทรงบาตร
 แดงจึงเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคมต่อท้ายหลัง ข้าพเจ้าดมเดี่ยวหา

ได้ตั้งไม้

โดย ถ้วัดคีประวัต

วันเสาร์ เดือน ๓๒ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนต์ปศัศก ๑๒๓๗ เวลาค่ำ
๓ โมงเศษ พระตั้งฆ้วัดอรุณราชวราราม ๔๘ รูป มีพระธรรมเจดีย์
เป้นประธาน เขารับบิณฑบาตใน พระบรมมหาราชวัง ตาม ธรรมเนียม
พระตั้งฆ้วัดราชบูรณะ ๒๐ รูป มีพระอมรโมตีเป้นประธาน ได้รับ
พระราชทานฉันทพระที่นั่งคูศิตาภิรมย์

แผ่นที่ ๑๒๘
ออกวันพฤหัสบดี
เดือนอ้าย
ขึ้น ๕ ค่ำ

แต่ก่อนธรรมเนียมวันพระเพิ่มพระตั้งฆ้ว ๒๐ รูป แต่
ไต่ฉนในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แต่เดยวันทรงพระ
ราชดำริเห็นว่า เดยงพระน่นเป้นการเบือนเประ
เป้นท้องพระโรงที่จะเสด็จออก จึงได้ย้ายให้มาฉนในพระที่นั่งคูศิตา-
ภิรมย์ เวลาค่ำ ๓ โมง เสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เจ้า
พระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีเข้าเฝ้า เวลาค่ำ ๓ โมงนาคก็กดับ
ออกมา เวลาค่ำ ๕ โมงเศษ พระยาราชวราณุกุลเข้าเฝ้า เวลาค่ำ
เกือบยาค่ำกดับออกมา พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู
น้อย ก็เข้าเฝ้าทูลตอของธุ้พระบาท คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ

๑ พระสงฆ์รับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวังจัดเป้นเวรต่างวัดทั้ง ๗ วัน คือ วันอาทิตย์
วัดมหาธาตุ วันจันทร์ วัดราชบูรณะ วันอังคาร วัดระฆัง วันพุธ วัดพระเชตุพน วัน
พฤหัสบดี วัดธรรมยุติ วันศุกร์ วัดสุทัศน์ วันเสาร์ วัดอรุณ

เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ พระองค์เจ้าทวณวดียศดาภ พระองค์เจ้า
 ศรัทธชงไชย พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ พระองค์เจ้ากาพย์
 กนกรัตน์ พระองค์เจ้านุชชยาคนานพ พระองค์เจ้าไฉนบัณฑิต
 พระองค์เจ้าวิมลนาถวงศ์ พระองค์เจ้าสายสุนทรวงศ์ หม่อมเจ้าปรีดา
 พระยาศรีเดชา พระยาจำเริญยศ บดี พระยาศรีสิงหนเทพ พระยาศรีสร
 ราช เจ้าหมื่นไวยวรนาถ เจ้าหมื่นศรีศรีวัชร์ จมื่นราชนาครา หาดวง
 พิณจจักรภณัท หาดวงราชเศรษฐี หาดวงไตรนารายณ์ หาดวงวรุณอิน
 นายหม่อมบุตรเจ้าพระยาศรีวงศ์ไวยวิมลแสนนางอื่นอีกบ้างรวม ๓๐ เศษ
 แถมหาดเล็กอีกประมาณ ๔๐ เศษ มีหาดวงนายฤทธิ นายจำยอง นาย
 จำรงเปนต์น ประทับครัดด้วยข้าราชการอยู่เป็นอันมาก แดกรมราช
 บัณฑิตมีหม่อมเจ้าชายเจ็ดเปนต์น ได้ตั้งหนังสือทศนิบาต อุดคณิบาท
 ๘ ผูก ๓ ตาน ถวายทรงเปิดทอง พระสุริยวงศ์เอกังคคุตินิกาย อรรถกถา
 อาทกกรรม ๑๓ ผูก ถวายทรงร้อยหนังสือ แดพรหมณเฝ้าตั้งช
 พระมหाराชครถวายนำตั้งช แล้วมีพระบรมราชโองการ ให้พระเจ้า
 น้อยยาเธอ พระองค์เจ้าทวณวดียศดาภกับพระพิเรนทรเทพ ข้าราชการ
 ภูพานายจำยองอุทธรณศุดาถาร ความพ่วงพัวกับนายอากรรต์ต เรื่อง
 เวือดำบน

แผ่นที่ ๑๓๐
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือนอ้าย
 ๕ ๕
 ๕ ๕
 ๕ ๕ ๕

ครั้นเวลาย่ำค่ำเศษ ขุนนางออกจากที่เฝ้า ก็เสด็จ
 พระราชทานเนริ ขอกทางพระทวารพระที่นั่ง สัมมตเทว
 ราชอุปตประทับตนามหญ้า ทรงชักโคมไชย

(เหมือนวันเสาร์เดือน ๓๒ แรมค่ำ ๑) แด่หมอชานตะเตได้เฝ้าเฝ้าเรื่อง
 บุตรขุนนางที่จะส่งออกไปณเมืองอเมริกา ด้วยมีพระบรมราชโองการ
 ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ จักหาบุตร
 ขุนนางที่จะส่งออกไปเรียนหนังสือณเมืองอเมริกัน แด่ได้พาเด็ก
 เหล่านั้นเข้ามาถวายทอดพระเนตรในเวลาดวงนักษัตร คือ หม่อมราชวงศ์
 ชิตอายุ ๑๕ ปี ในพระองค์เจ้ามงคต ๑ นายหนูอายุ ๑๗ ปี บุตรพระ
 ยากรธำปณกิจโกศล ๑ นายกรอายุ ๑๒ ปี บุตรพระปรีชาภักตการ ๑
 นายตบอายุ ๑๖ ปี บุตรเจ้าหมื่นด้รวพเพชภักดี ๑ นายจำรัสอายุ ๑๖
 ปี บุตรหัตถวิเศษสุวรรณกิจ ๑ นายเบาอายุ ๑๕ ปี หัตถนพระยา
 ด้รศักดิ์มนตรี ๑ นายสันอายุ ๑๖ ปี หัตถนพระยาด้รศักดิ์มนตรี ๑
 นายหุ่นอายุ ๑๗ ปี บุตรเจ้าพรหมเทวเนศวรหังวงศ์เมืองอุบล ๑ นาย
 หุ่นอายุ ๑๔ ปี บุตรพระธำรธำตรพตชนิธิ ๑ นายพิศดาอายุ ๑๖ ปี
 บุตรพระยาธรรมจรรยาอนุกรมมนตรี ๑ รวม ๓๐ นาย พวกเหล่านี้จะไป
 กับหมอชานตะเต แด่เมื่อถึงปีจะพระราชทานเงินเป็นค่าเรียนออกไป
 แด่ส่งบุตรขุนนางออกไปอีกพวก ๑ จนครบ ๓ ปี ครั้นหมอชานตะ-
 เตกลับไปแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการให้พระองค์เจ้าจักรเจริญไป
 จุดเทียนทพระที่นั่ง พระสงฆ์ได้นมเมื่อเวตาเช้า ก็ได้ส่งคพระพุท
 มนต์อยู่บนนั้น แด่ประทับครัดอยู่กับพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางอยู่
 หม่อมเจ้าคังได้ถวายตัวอย่างในโบสถ์วัดราชบพิศ ที่หม่อมเจ้าคังจะ

๑ การที่จะส่งนักเรียนไปอเมริกาครั้งนั้น ค่อมามีเหตุขัดข้องหาได้ส่งไม่

รับเหมาทำนตองพระเศษพระคุณนั้น ประทับครัดอยู่จนเวลายามเศษ
 เสด็จขึ้น ส่วนพระตั้งมีทได้สดพระพุทธรมนต์ ครนสดจบแจวกกตบ
 ไปวัด พระพิชัชรรมวัดพระเชตุพน ได้สดบัจเวกขณที่หอพระปริตยัง
 รุ่งด้วย ในเวตาอนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระภษาแดง
 ทรงนตองพระองค์ขาว ตามธรรมเนียมอย่างวันพระ พระบรมวงศา-
 นวงศ์ทรงแดงบ้าง ทรงนตองพระองค์ปีกดำบ้าง ข้าราชการทั้งปวง
 สดมเสอมีกตั้งคำฤกษ์ขาบทั้งสน

โดย ภาณรังษี

การตามธรรมเนียม

ณวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนดิปดศก ๑๒๓๗ เวลา
 บ่ายโมง ๔๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง
 อมรินทร์วินิจฉัย พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการของชุดพระ
 บาทผู้ใหญ่ผู้น้อย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

แผ่นที่ ๑๓๐ พระราชทานสัญญาบัตร ตั้งขุนนราพิทักษ์ แดหมันสนิท
 ออกวันศุกร์ อักษรในเวตานั้น ความในสัญญาบัตรขุนนราพิทักษ์มีว่า
 เดือนห้า ขึ้น ๖ ค่ำ “ให้ขุนนราพิทักษ์ปลัดกรม เปนหตวงอนุรักษภักดี เจ้า
 กรมไพร่หตวง ขนกรรมมหาดเล็ก ให้ถือศักดินา ๒๐๐ ตั้งแต่บัดนไป
 จึงเว้นการควรเว้น หมั้นประพฤติกการควรประพฤติ สดมควรแก้ตำแหน่ง

ทุกประการ ตามอย่างธรรมเนียมข้าราชการทั้งปวง ขอจงมีสุข
 สวัสดิ์เจริญเทอญ ตั้งแต่ณวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ ปีกุนต์ปีศักราช
 ๑๒๓๗ เป็นวันที่ ๒๕๖๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ (ทรงพระราชหัตถเลขา
 เปนพระนาม) สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์” ดังนี้ แต่ใน
 สัญญาบัตรหมั้นสันนิทอกษร มีความว่า “ให้หมั้นสันนิทอกษร สมุห
 บาบวดี เป็นขุนนราพิทักษ์ ปลัดกรมไพร่หลวง ขุนกรมมหาดเล็ก
 ให้ถือศักดินา ๕๐๐ ตั้งแต่บัดนี้ไป จงเว้นการควรเว้น หมั้นประพฤติ
 การควรประพฤติ สมควรแก่ตำแหน่งทุกประการ ตามอย่างธรรมเนียม
 ธรรมเนียมข้าราชการทั้งปวง ขอจงมีสุขเจริญเทอญ ตั้งแต่ณวันศุกร์
 เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ ปีกุนต์ปีศักราช ๑๒๓๗ เป็นวันที่ ๒๕๖๕ ในรัชกาล
 ปัตยุบันนี้ (ทรงพระราชหัตถเลขาเปนพระนาม) สมเด็จพระปรมิน
 ทรมหาจุฬาลงกรณ์” ดังนี้ ครั้นแล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้เจ้าพนักงานกรมพระคลังมหาสมบัติแจกเงินเบียดหวัด แก่ข้าทูล
 ถองสุดพระบาททั้งปวง ประทับอยู่จนเวลาบ่าย ๓ โมง ๒๕ นาที แล้วจึง
 ขึ้น แต่จำนวนซึ่งพระราชทานเบียดหวัดข้าราชการกรมต่าง ๆ ในเวลา
 ๖๕๕ คือ กรมท่ากลาง ๑ กรมศาลต่างประเทศ ๑ กรมท่า
 ซ้าย ๑ กรมนา ๑ กรมคลังป่าจาก ๑ กองหลวงวิจาร์ณโกษา ๑
 กรมคลังทอง ๑ กรมช่างทอง ๑ กรมเมือง ๑ กรมพระสุรัสวดี ๑

รวมข้าวพระ ๒๙ พระอาราม ๓ กรมหมอ ๓ กรมช้าง ๓ กรมม้า ๓
รวมพัดเรือน ๑๔ กรม ครั้นเวลาทุ่ม ๕๐ นาที พระบาทสมเด็จพระ

แผ่นดินที่ ๑๓๒๒ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงจุดโคมไชย แด่ประทับครัด
ออกวันศุกร์
เดือนอ้าย
ขึ้น ๖ ค่ำ
อยู่ด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แด่ข้าราชการ จึงพระพิเรน-
ทรเทพนาคานุสรณ์ (ทรง) ชูหมั่นกรมพระตำรวจใหญ่
ซ้ายทนต์เกล้า ฯ ถวายบน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินเป็นรางวัล ๒ ชั่ง ๔๐ บาท ประ
ทับอยู่จนเวลายาม ๓ เสด็จขึ้น

โดย ก. ม. นเรศวร์วรฤทธิ

วันจันทร์ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุนต์ปีศก กักราช ๑๒๓๗
ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้แจกเบี้ยหวัดในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
ทหาร ๘ กรม พัดเรือน ๑๘ กรม รวม ๒๖ กรม กรมพระกตาทิม
๓ กรมผู้พายดำทรง ๓ กรมตั้งทองซ้าย ๓ กรมตั้งทองขวา ๓ กรม
ดาบตั้งมือ ๓ กรมอาทมาศซ้าย ๓ กรมอาทมาศขวา ๓ กรมช้าง
เรือซ้ายขวา ๓ รวมทหาร ๘ กรม กรมมหาดไทย ๓ ไพร์หัดวงชั้นกรม
มหาดไทย ๓ เขมรด้าม ๓ กรมวัง ๓ กรมอภิรมย์ ๓ กรมราชยาน
๓ เผ่าพระที่นั่งคูศิตมหาปราสาท ๓ อาดำใหม่ซ้ายชั้นกรมวัง ๓ อาดำ
ใหม่ขวาชั้นกรมวัง ๓ กรมพระคตังวรอาสน์ ๓ กรมพระคตังพิมาน
อากาศ ๓ กรมโรงทานซ้าย ๓ กรมพระคตังมหาสมบัติ ๓ กรมดม

เด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ๓ เกณฑ์พระราชกุศต ๓ กรมโรงกระ-
 สถาปนดิถีการ ๓ กรมสรรพากรใน ๓ กรมสรรพากรนอก ๓ รวม
 พดเรือน ๓๘ กรม รวมทหารพดเรือน ๒๖ กรม ในที่แจกเบี้ยหวัดนั้น
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดาม กรมพระบำราบปรปักษ์
 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรมพระจันทบุรีนฤนาถ

พระราชพิธีสมโภชเสวตฉัตร

เวตยาเยนเจ้าพนักงานได้เชิญพระไชยเงิน (ประจำรัชกาลที่ ๑)
 องค์ ๓ พระไชยทอง (ประจำรัชกาลที่ ๒) องค์ ๓ พระไชยดงยา
 (ประจำรัชกาลที่ ๓) องค์ ๓ พระไชยก่ำไห้ด่ทอง (ประจำรัชกาล
 ที่ ๔) องค์ ๓ พระไชยประจำ (รัชกาลปัจจุบัน) องค์ ๓ ตั้งบนพระ
 แท่นมณฑลตบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วเชิญพระมหาพิไชย
 มงกุฎ ๓ ฉลองพระบาท ๓ พัดวาดวิชนี ๓ พระแสง ๖ พานเครื่อง
 ของน้อยตั้งบนพระแท่นเสวตฉัตร แล้วต้นไม้มงคล ๓ ต้นไม้เงินคู่ ๓
 ต้น ๔ มุม ต้นละมุม เวตยาเยนเจ้าพนักงานกรมสังฆการีได้นมนต์พระ
 สังฆ ๓๐ รูป มีสมเด็จพระวันรัตน์เป็นประธานมาที่พระที่นั่งดุสิตมหา
 ปราสาทนั้น ครั้นเวตยาเยนเสร็จ ทรงพระกรุณาโปรด ๖ ให้พระเจ้า
 น้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
 เจ้าจิตรเจริญ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวชิราวุฒินางวงศ์ พระเจ้า
 ดุจเธอ พระองค์เจ้าศรีวิชัยดิถีอักษรณ์ มาทรงจุดโคมไชย

แผนที่ ๑๓๓
 ออกวันเสาร์
 เดือนอ้าย
 ขึ้น ๗ ค่ำ

แล้วโปรดให้พระองค์เจ้าจักรเจริญ ออกไปทรงจุดเทียน
 เครื่องนมัสการทบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระสงฆ์
 ๓๐ รูปก็สวดพระพุทธรูป ครั้นจบแล้ว ถ่มเตี๊ยะพระวัน
 รัตนกถายอดิเรก พระสงฆ์ก็สวดพระเวศม์ ครั้นจบแล้วก็ดับไป
 เปนต้นการในวันนั้น

โดย เกษมสันตโสภาคย์

ณวันอังคาร เดือน ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำ ปีกุนสัมปตศัก จุติศักราช
 ๑๒๓๗ เที่ยงพระสมโภชพระมหาเศวตฉัตรณพระที่นั่งดุสิตมหาปรา
 สาท เวลาค่ำ ๔ โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้า
 น้อยยาเธอ พระองค์เจ้าจักรเจริญ เสด็จไปจุดเทียนเครื่องนมัสการ
 พระสงฆ์บรรพชาทานฉันทิณี ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราช
 การผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งได้รับพระราชทานจัดของเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย
 ตามที่ใบบรมหาย ครั้นพระสงฆ์ฉนแล้วก็สวดพระเวศม์ ครั้น
 สวด (ภา) กับพรหมณ์ (พุท) ก็อ่านสวดตั้งเวศม์ฉน ครั้นอ่าน
 จบดังก็เข้าสังฆกรรมหนึ่ง แล้วอ่านค่อไปอีกจนหมดปริยายฉนนั้น จึง
 พระราชครูพิธี พระครูอัมภวาจารย์ หตวงดิทธิไชย ก็เปิดแว่นแก้ว
 แว่นทอง แว่นเงิน ออกเวียนได้ทักษิณาวฏ์สิ้นสามรอบโดยกำหนด
 จึงดับเทียน โบกควัน อ่านอิศรวาทวิษณุนนต์ถวายไชยมงคลตามพิธี
 แห่งพรหมณ์ เมื่อเวลายเวียนเทียนนั้น เจ้าพนักงานกัณฑ์ของไชยสังฆ
 แตรงอน แตรฝรั่ง พิณพาทย์ พวกขับไม้ก็เข้ามาขับสมโภชพระมหา

เสด็จนิวัติกลับเป็นการ

ครั้นเวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าไฉนบัณฑิต พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานวงศ์ พระเจ้าตูกเธอ พระองค์เจ้าศรีวิชัยตฤณณ์ รวม ๓ พระองค์ เสด็จออกมาจุดเทียนชักโคมไชยทหน้าพระที่นั่งอาภรณ์พิโมข เวลาคู่มเศษ พระดังฆทงปวง มีกรมพระปวเรศวิยาตงกรณเปนประธาน เข้าไปสดมมนต์ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในการดมโฆษพระที่นั่ง แต่วันนั้นหาได้เสด็จออกมาไม่ ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ

แผ่นที่ ๑๓๔
ออกวันเสาร์
เดือนอ้าย
ขึ้น ๗ ค่ำ

พระองค์เจ้าไฉนบัณฑิต ออกมา จุดเทียนเครื่องนมัสการ
เวลายามเศษสดมมนต์จบ พระดังฆกดับออกมา
โดย ทองแถมถวัลยวงศ์

ณวันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุนดับศก จุติจักราช ๑๒๓๗
เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เจ้าพนักงานกรมตั้งฆการีจึงนำพระดังฆ ๓๔ รูป
มีกรมพระปวเรศวิยาตงกรณเปนประธาน เข้าไปในพระที่นั่งไพศาล
ทักษิณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่ได้จะทรงสบายจึงโปรด
เกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้ากมตาตเดอธรรค์จุดเทียน
ที่ทรงนมัสการพระพุทธรูปวิมากร (มีพระไชยทั้ง ๕ พระองค์) ตั้งบน
เครื่องมาหุมริมผนังด้านนอก แล้วพระดังฆซึ่งได้เจริญพระพุทธร
มนต์ถวายพรพระแล้ว เจ้าพนักงานยกฉัตรบังซึ่งได้เกณฑ์พระบรมวงศ

หลวงศุภอักษรในขบวนมาตงถวายพระตั้งฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
 รัชของไทยธรรม แต่พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในที่ชานพักด้านตวัน
 ออก แดวจึงกตบมานั่งทักถนัดพื่อคเระกถวายพระพรตากตบออกจาก
 พระที่นั่ง แดวมเด็จพระเจ้าอนงษาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
 จังจุดเทียนบูชาเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ แดพระแสงอื่น ๆ เหมือน
 กนกบทในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเมื่อวานนี้ แดวจังจุดเทียนที่
 เครื่องตั้งเวยเดรัจฉาแล้ว พราหมณ์ ๒ นายจึงอ่านคำเฉลิมพระเกียรติ
 ว่าด้วยหมู่พระที่นั่งไฟคำดทกษิณนหจบแล้ว พระมหाराชครพิธิ พระ
 ครูอัญญาจารย์ หดวงดิทธิไชย จึงเบิกแว่นที่หน้าบายศรีนเวียนเทียน
 ถวน ๓ รอบโดยกำหนดแล้ว จึงรับแว่นมาดับ โบกควันตามวิธีได้ย
 คำดศร์ แดวจึงไปเจิมเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ แดพระแสงดั่งที่
 ว่ามาแล้ว ซึ่งได้ตั้งอยู่บนโต๊ะเงินตรงหลังดบัแด ซึ่งได้ประดิษฐาน
 พระสยามเทวาริราชนนี้ ครนแล้วหดวงชนเทพปดัดกรมแต่งต้นซ้าย
 จึงเชิญพระแสงออกจากฝัก จึงตั้งเวยเครื่องเช่นทุก ๆ องค์เดรัจฉาแล้ว
 เจ้าพนักงานทงปวงจึงกตบออกมา

เสด็จออกพระราชทานตราจุลจอมเกล้า

เวดบาย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนตอง
 พระองค์เต็มยศฝ่ายทหาร อย่างกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

๑ ตรงนี้ผิดบอกแก้อู่ในแผ่นที่ ๑๔๓

ทรงเครื่องราชอิศริยยศทั้ง ๔ องค์ แต่ถ่ายสะพานนั้นเป็นสะพานดำรับ
 มงกุฎสยาม (หน้าเงิน) แด่พระสังฆราชจุลจอมเกล้า แด่ทรงฉดของพระ
 องค์ศรัยที่ชันนอก เด็ดเครื่องพระราชดำเนียรออกมาประทับบนพระที่
 หนึ่งเก้าอี้ (โทรน) ในพระที่นั่งอนันตสมาคม พระบรมวงศานุวงศ์เฝ้า
 ณมุขด้านเหนือ กรมมหาดเล็ก ทหารมหาดเล็กนั้นเฝ้าณมุขด้านใต้
 กรมตำรวจ แด่กรมทหารหน้าเรียง ๒ แถว เฝ้าณมุขด้านตะวันออก

แผ่นที่ ๑๓๕ ครั้นหยุดเลี้ยงประโคมมโหรีทุกแตรตั้งข้แล้ว ส้มเด็จพระ
 ออกวันอาทิตย์ เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ จึงเสด็จเข้ามาทางมุขด้าน
 เดือนห้า ขน ๘ คำ คว้นออก ถึงหน้าพระที่นั่งห่างประมาณ ๓ วา จึง
 ถวายคำนับแล้วมายืนตามตำแหน่งเบ้องซ้าย แด่เจ้าพระยาสุรวงค์
 ใญ่ด้วยฉดจึงเข้ามาทักตงนนเป็นที่ ๒ แด่เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษา
 ธิบดีเป็นที่ ๓ เจ้าพระยาอมราชเป็นที่ ๔ เจ้าพระยาธรรมมาธิกรณ์
 ที่ ๕ พระยาราชวราณุกุลที่เกษคราธิบดีที่ ๖ แด่จึงตามกันเป็นลำดับ
 (ตั้งหมายเพิ่มเติมต่อราชกิจจานุเบกษา) ครั้นเข้ามายืนทพร้อมแล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระราชดำรัสตงนว่า “ท่านทง
 ปวงบรรดาซึ่งได้มาประชุมพร้อมกันไนทนน ดวยเป็นวันเหมือนกบ
 วันบรมราชาภิเศกของเรา แด่ควรที่จะได้บูชาพระรูปพระเจ้าแผ่นดิน
 ทง ๔ รัชกาลที่ตวงแเด่นนควย ขอไห้มาเจริญศุขสวัสดิตทวงน”

๑ ทรงนี้ฉดมีบอกแก้อยู่ในแผ่นที่ ๑๓๓ ๒ ทรงนี้ฉดมีบอกแก้อยู่ในแผ่นที่ ๑๓๗
 ๑๕

เมื่อทรงพระราชดำริตั้งนฤเพศว พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยทงปวง จึงถวายคำนับตงพร้อมกัน แล้วจึงทรงพระราชดำริว่า “แต่ข้าราชการซึ่งใต้มความชอบ ควรที่จะได้รับตราเป็นเกียรติยศสืบตระกูลต่อไปนั้น ควรจะได้รับเสียในเวลานอนเป็นวัน (เหมือนวันที่ได้พระราชทานตราแต่) เดิม” แล้วสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามงกุฎ กรมพระบำราบปรปักษ์ ซึ่งเป็น (แคว้นมาต๋อง) ของเครื่องราชอิสริยยศนี้ จึงได้นำไปแสดงความชอบ (ตีปโตมา) กับเครื่องราชอิสริยยศที่ ๒ เข้าไปทูลเกล้าฯ ถวาย จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานแต่พระยาโชฎิกราชเศรษฐีต่อพระหัตถ์ แล้วพระราชทานตราชั้นที่ ๒ แก่พระยาศรีสังหเทพ แล้วพระราชทานตราชั้นที่ ๒ แก่หัตถวงสุริยามาศย์ปลัดขวากรมมหาดไทยฝ่ายหน้าพียง นำชนไปพระราชทานแต่พระยาเทพประชน ซึ่งชนไปเป็นข้าหัตถวงณเมืองดาวเคียงเมืองเซียงใหม่หน แล้วจึงพระราชทานตราชั้นที่ ๓ แก่หม่อมเจ้านาย ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี

แผ่นที่ ๑๓๖
ออกวันอาทิตย์
เดือนอ้าย
ขึ้น ๘ ค่ำ

แล้วเจ้าพนักงานจึงจัดพานทอง ๓ ตำรับ ไปมอบแก่ผู้
ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศชั้นที่ ๒ ความใน
ใบแสดงความชอบ (ตีปโตมา) นั้นเป็นดังนี้ (แผ่นที่ ๑)
สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม

ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ในรัชกาลที่ ๕ ในพระบรมราชวงศ์ ซึ่งได้
 ประดิษฐานแต่ดำรงกรุงรัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยา บรมราชธานีมหา
 นครใหญ่ในประเทศบางกอกนี้ แต่เป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่แก่ประเทศ
 ราชใกล้เคียง คือ ดาวเหนือ ดาวกลาง มลายู กะเหรี่ยง แลอื่น ๆ
 ในทิศนั้น ๆ แต่เป็นเจ้าของตราเครื่องราชอิสริยยศจุลจอมเกล้าสำหรับ
 ตระกูล ขอประกาศความเรื่องนี้ แก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงผู้หนึ่งผู้
 ใด ซึ่งจะได้อ่านคำประกาศนี้ให้ทราบว่า เราพระเจ้ากรุงสยาม ตั้ง
 ให้พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี ผู้มีความอุตสาหะได้จัดการในกรมท่าซ้าย
 เรียบร้อยดี รับตราเครื่องราชอิสริยยศจุลจอมเกล้าสำหรับตระกูล
 ตำแหน่งที่ ๒ ชื่อทศุฑยจุลจอมเกล้า ท.จ. ดำรงวงศ์ตระกูลสืบต่อไป
 ตามข้อพระราชบัญญัติ แต่คำประกาศสำหรับดวงตราเครื่องราชอิสริย
 ยศนี้จงทุกประการ จงเจริญสวัสดิ์สวัสดิ์พิพัฒน์มงคลชนมายุ พรรณ
 สุขปฏิภาณดำรงวงศ์ตระกูลสืบต่อไปตั้งกาลนานเทอญ พระราชทาน
 ตั้งแต่วันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุนดปีตศก ศักราช ๑๒๓๗ เป็น
 ปีที่ ๘ ฤาเป็นวันที่ ๒๕๗๐ แต่มุตบรมราชาภิเษกในรัชกาลปัจจุบัน
 (ตรา) แครนมาสเตอร์ของตราเครื่องราชอิสริยยศ จุลจอมเกล้า สัม
 สำหรับตระกูล (ที่ทรงพระราชหัตถ์เลขา) จุฬาดงกรณ์ (แผ่นที่ ๒)
 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาดงกรณ์ (พระ) จุลจอมเกล้า
 เจ้ากรุงสยาม ฯลฯ ตั้งให้พระยาศรีรังสิตฯ ปลัดบัญชากรมมหาด
 ไทย ซึ่งทำราชการตุ๊กการเดี่ยด อุตสาหะหมั้นในราชการ รับตรา

เครื่องราชอิสริยยศ จุฑจอมเกล้าสำหรับตระกูลตำแหน่งที่ ๒ ชื่อทศกษ
 จุฑจอมเกล้า ท.จ. ดำรงวงศ์ตระกูลสืบต่อไป ฯลฯ (แผ่นที่ ๓) พระ
 บาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุฑจอมเกล้าเจ้ากรุง
 ดัชยาม ฯลฯ ตั้งให้พระยาเทพประสุน ราชปลัดทูลฉลองกรมพระกต
 โหม เป็นผู้ไต่จัดการบ้านเมืองฝ่ายตะวันตก คือ มณฑลประเทศเรียบ
 ร้อยคี่ไม่ได้ยราชการ รับเครื่องราชอิสริยยศจุฑจอมเกล้า สำหรับ
 ตระกูลตำแหน่งที่ ๒ ชื่อทศกษจุฑจอมเกล้า ท.จ. ดำรงวงศ์ตระกูลสืบ
 ต่อไป ฯลฯ (แผ่นที่ ๔) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลง
 กรณ์ พระจุฑจอมเกล้าเจ้ากรุงดัชยาม ฯลฯ ตั้งให้หม่อมเจ้านาย ใน
 พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี เป็นหม่อมเจ้าใหญ่ใน
 กรมหมื่นนคราเครื่องราชอิสริยยศ

แผ่นที่ ๑๑๗ จุฑจอมเกล้าสำหรับตระกูลตำแหน่งที่ ๓ ชื่อทศกษจุฑจอม
 ออกวันจันทร์
 เดือนอ้าย
 ขึ้น ๕ ค่ำ
 เกตุฯ ค.จ. ดำรงวงศ์ราชตระกูลสืบต่อไป ฯลฯ (ในใบ
 แต่งตั้งความชอบ คือ ดิปลิตมา ตามใบหลังนทตะไว้นั้น
 เพราะความเหมือนกันกับใบข้างต้น คือ แผ่นที่ ๑ นั้นแล้ว) ครั้นทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราเครื่องราชอิสริยยศ ดังว่า
 นั้นเสร็จแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการว่า ท่านทงหลายผู้ได้รับตรา
 เครื่องราชอิสริยยศจุฑจอมเกล้าฯ นั้น จึงมีความเจริญรุ่งเรืองดีดำรง
 วงศ์ตระกูลสืบไปสืบกาลนาน ครั้นแล้วจึงได้ตั้งทรงพระราชดำเนียรถ

จากที่พระเกาโอ ไทรนซึ่งประทับอยู่นั้น ไปตรัสกับสมเด็จพระยา
บรมมหาศรีสุริยวงศ์ครุหนึ่ง แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินชนบนพระที่นั่ง
สุทไธศวรรย์ปราสาท ทรงจตุรบุเงินเทียนทอง (๔ ที ๆ ละ ๔ คู่ แต่
เข้าตอกดอกไม้อีก ๔ ที ๆ ละ ๔ คู่) นมัสการพระรูป พระบาทสมเด็จพระ
พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ประดิษฐานเรียงกันเป็นแถวหน้าบุษบกบนพระที่นั่งนั้น
(แต่เรียงที่ ๓ แต่ข้างนอกเข้ามาข้างใน) ครั้นทรงนมัสการแล้ว จึง
ทรงประทับบนพระที่นั่ง (ไทรนเล็ก) แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ ข้า
ทูลต่อของชุดพระบาทใหญ่ผู้น้อยทงปวง จึงเข้าไปจตุรบุเทียนทอง
แล้วถวายบังคมพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๔ พระ
องค์ ใน ๔ รัชกาลที่ดวงไป ดังที่เข้ามาแล้วนั้นทุกท่านทูลนาย บรรดา
ที่ใดมาเฝ้าทูลต่อของชุดพระบาทในเวดางนั้น ครั้นเสด็จแล้วจึงเสด็จ
พระราชดำเนินกลับชน (ข้าง) ใน เมื่อเวลาข้าราชการฝ่ายหน้าได้
นมัสการแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์
แต่ข้าราชการฝ่ายใน ออกนมัสการเหมือนกันดังได้เข้ามาแล้ว จึงกลับ
คืนเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง

การสมโภชพระมหาเศวตฉัตรต่อมา

ครั้นเวลาค่ำจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าอนงยา

เมื่อ พระองค์เจ้าวฒนาอนุวงศ์ออกไปจุดเทียนนมัสการ ให้พระดั่งษ์
๓๓ รูป มีเจ้าพระ

แผ่นที่ ๑๓๓ ตั้งวรวรประด้าทเป็นประธาน พระดั่งษ์นั้นได้เจริญพระ
ออกวันจันทร์ ปรีศในพระที่นั่งอนันตสมาคมมุขด้านเหนือ ในมุขนั้น
เดือนอ้าย ครึ่ง ๕ ค่ำ ตั้งพระไชยทัง ๕ พระองค์เป็นประธาน บนพระที่นั่งเสด็จ
นครนน ตั้งเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ กับพระแสงต่าง ๆ อีกหลาย
องค์ เหมือนกันกับที่ได้ตั้งมโหชนในพระที่นั่งไพศาลทักษณเมื่อเสด็จ
การตั้งมณฑคนเป็นการตั้งมโหชนพระที่นั่งในหมื่น ครั้นจบพระดั่งษ์กับ
ออกจากพระบรมมหาราชวัง

ในเวลาค่ำวันนท โรงกรมทหารหน้า แดทหารดัยเพดิง แดทหาร
ปืนใหญ่ นั้น ตามตะเกียงไฟประดับท เรง คด้ายกันกับเจดิมพระชนม
พรรษาเมื่อในเดือน ๑๐ แต่ในวันนั้นน้อยกว่ามาก เพราะไม่มีใบไม้
แต่ง มีแต่โคมตะเกียงคิตแซวนิดน้อย ก็ได้มีแดทหารหน้าเข้า
ที่แท่นในสนามไชยหน้าประด้าวัดดีโลภภา แดเรนหม้อยู่จนเวดายาม
หนึ่ง จึงได้ตั้งรเดริญพระบารมแดวเด็ก ที่हांมีดเชอแรมซีเวกพิดดี
แอนดก่าปนี ซึ่งมีดเคอดอรเป็นมูจตการนน ก็ได้จุดโคมไฟเหมือน
กัน การที่ได้จุดโคมไฟนั้น เพราะวันเป็นวันเหมือนกันกับวันบรม
ราชาภิเศกครั้งหลัง ตามจันทรคติกาต

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

* ห้างที่ตั้งที่ตยหลวงอยู่ตรงหัวถนนบำรุงเมืองฟเกไต เดือนรือเป็นเชตรวังสราญรมย์
05/11/2565

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ ปีมุจลินต์ศก จุฬศักราช
 ๑๒๓๗ เวตาเช้า ๕ โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า
 น้อยยาเธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ไปจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้ว
 พระสงฆ์ ๓๓ รูป มีพระธรรมไตรโลกเป็นประธานสวดถวายพระพรจบ
 แล้วกนิษ เวตาเช้า ๕ โมงเศษ พราหมณ์ก้อ่านคำขอพระเกียรติ แด
 โหรงกับชวาเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ ครั้นจบแล้วพราหมณ์เบิกแว่น
 เวียน เทียน ส้มโกลา พระ มหาเสวกฉัตร แดเครื่อง เบญจราช กกุฎภัณฑ์
 ส้อมรอบ ในเวตานั้นได้เกณฑ์ตำรวจเพียงพระสงฆ์ จากพระบรมวงศา-
 นวงศ์ กับข้าราชการซึ่งได้รับพระราชทานพานทองฝ่ายหน้า พระบรม
 วงศานวงศ์ แดข้าราชการสวดเสื่อฟ้ออกโกศ แต่พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวไม่ได้เสด็จออก ด้วยไม่สู้จะทรงสบาย เวตาย่ำค่ำเศษ ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าโศภนบัณ-
 ทิศ ๑ พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ ๑ มาชักโคมไชย
 เวตาย่ำค่ำเศษ เจ้าจอมมารดาแพ ประสูติพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง
 โดย มนุษยนาคมานพ

วันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ ปีมุจลินต์ศก ๑๒๓๗ เวตาเช้า
 ๓ โมง พระสงฆ์สวดสุทนต์ ๕๐ รูป มีพระเทพกระวีเป็นประธาน เข้า
 ทางประตูขลุ่ยค้ำสดดา รับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง ออกทาง
 ประตูอนงค์คีตา แดทรงพระกรุณาโปรดฯ

๑ พระองค์เจ้าหญิงบัทธวรรณวโรภาส

แผ่นดินที่ ๑๓๕ ให้พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าวฒนาหุงค์ ออกมา
 ออกวันอังคาร ทรงประเคนทพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ พระสงฆ์ ๑๐ รูป มี
 เดือนอ้าย พระวิสุทธิสารเถรเป็นประธาน ได้รับพระราชทานฉันท
 ขัน ๑๐ ค่ำ กักตบไปวัด เวดabay พระยาเจ้าแฉนยบคี่ ๑ พระยาคีร์ตั้งเทพ ๑
 เขาไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับออกมา เวดาคำทรง
 พระกรุณาโปรด ฯ ให้พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าไถ่ณบณทิต ๑
 พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าวฒนาหุงค์ ๑ พระเจ้าตุกเชอ พระ
 พระองค์เจ้าคีร์วดยตักษณ ๑ ออกมาชกโคมไชยชน ๑ พ่อพราหมณ์
 กบ่าตั้งช ๑ เจ้าพนักงานกตณของแฉนโคมชน ๑ แฉนเวดากนหม
 ราชการ

โดย สวัสดิ์ประวัค

วันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุนสัปตศก ๑๒๓๗ เวด
 เข้า ๓ โมงเศษ พระสงฆ์วัดอรุณราชวราราม ๕๑ รูป มีพระธรรม
 เจดีย์เป็นประธาน เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง แฉนพระ
 สงฆ์วัดโมลีโลก ๒๐ รูป พระปาฏิโมกข ๑ มีพระอมรเมชาจารย์
 เป็นประธาน ได้รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ ครั้นพระ
 สงฆ์ฉันท พระองค์เจ้าวฒนาหุงค์ได้ถวายไตรปาฏิโมกข แฉนพระ
 สงฆ์จึงอนุโมทนาทานเสด็จกลับไปวัด เวดabay โมงเศษ กรมหมื่น
 นเรศวรยุทธ ๑ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๑ พระองค์เจ้าสวัสดิ
 ประวัค ๑ กับกรมพระอาดกษณอก เขาทางพระทวารพระที่นั่งสมมติ

เทวราชอุปบัติ เข้าทำการในหอพิศหลวงเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เวลา
 ย่ำค่ำทรงทงไสจุดเทียน ๒ เต็ม พระราชทานพระองค์เจ้าโศภณบัณฑิต
 พระองค์เจ้าวัฒนานวงศ์ พระองค์เจ้าศรีวิชัยสถกษณไปจุดโคมไสย
 เจ้าพนักงานได้จัดการพร้อมเหมือนทุก ๆ วัน แต่มีพระบรมราชโอง
 การ ให้พระองค์เจ้าวัฒนานวงศ์ออกมาจุดเทียนที่พระที่นั่งสุดีดาภิรมย์
 ส่วนพระองค์เจ้าโศภณบัณฑิต พระพุทธมนต์ ครั้นเสร็จแล้วก็กลับไปด้วย
 พระพิธีธรรมวัดพระเชตุพน & รูป

แผ่นดิน ๑๕๐ ได้ตั้งวัดปัจเจกชนที่หอพระปริตยงรังด้วย
 ออกวันอังคาร ในเวลาค่ำวัน มีพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ
 เดือนอ้าย มากอยู่ในสนามหญ้า คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้า
 ฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ๑ พระองค์เจ้า
 คัคณางค์ยุคล ๑ พระองค์เจ้าทวัญวดี ๑ พระองค์เจ้าทองกอง
 ก้อนใหญ่ ๑ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลย์วงศ์ ๑ พระองค์เจ้าชุมพล
 สมโภช ๑ พระองค์เจ้ามุนษุณาคมานพ ๑ เจ้าหมื่นศรีสวรรค์ ๑
 หลวงพิณิจจักรภรณ์ ๑ หมอภวัน ๑ กับมหาดเล็กอีกมาก ได้คอย
 อยู่จนเวลาทุ่มเศษไม่ได้ตั้งออก ด้วยยังไม่หายทรงพระประชวรหนักดี
 เจ้านายขุนนางก็กลับไปหมด แต่พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ต้องมา
 ประทมค้างมาหลายคืน ด้วยทรงพระประชวรต้องกำกับหมอยุ
 โดย ภาณุรังษี

วันอาทิตย์ เดือนห้า ขึ้นค่ำ ๓ ปีกุนสัปตศก ๑๒๓๗ ในเวลา
 เข้าโมง ๓ นน เจ้าพนักงานได้ตดเต้าโคมไชยเตเต้าโคมบริวารทั้งปวง
 เปนต้นการพระราชพิธีของเป็เรียง ครั้นเวลาเข้า ๓ โมงเศษ พระสงฆ์
 เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง แด่พระสงฆ์ที่รับพระราชทาน
 ฉนวนเวร ที่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์นั้นก็มีตามธรรมเนียม แต่ในเวลาบ่าย
 นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหาได้เสด็จออกไม่ เจ้าพนักงาน
 กรมมหาดเล็กได้ตั้งนาคเพลิงแตรรูปเทียนดอกไม้จันทน์ ซึ่งจะพระราช
 ทานเพลิงที่ศพหม่อมเจ้าชายกุดุมะ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ
 เทเวศร์วรินทร์ แด่เจ้าพนักงานคตังวิเศษก็ได้ตั้งผ้าขาว ๒ พับ เจ้า
 พนักงานกรมพระคตังมหาสมบัติได้ตั้งเงินเฟื้อง ๓๐๐ เฟื้อง สำหรับ
 พระราชทานบังสกุต์ในศพนั้น เข้าไปทอดเต้า ๗ ถวายข้างใน พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุนาคเพลิงแล้ว เจ้าพนักงานก็ได้รับไป
 พระราชทานที่วัดสระเกศ แต่ในเวลา ๕ โมงเศษนั้น มีการล้อมโภช
 พระเจ้าดุกเธอที่ประสูติเมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๓๓ ค่ำ
 ด้วยเป็นการครบกำหนด ๓ วัน ล้อมโภชตามธรรมเนียม แด่พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระนามวันล้อมโภชนี้ด้วย พระนาม
 ที่พระราชทานนั้นว่า “พระเจ้าดุกเธอ พระองค์เจ้าบดินทรวรรณโร
 ภาส” แด่การล้อมโภชนี้ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ
 ฝ่ายหน้าฝ่ายใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหาได้เสด็จไม่ เพราะ
 ทรงพระประชวรยังไม่หายสนิท พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการข้าง

หน้าเข้าไปในการดมโภชนัน คือ ตมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า
 จาคุภนทรศัม ๑ ตมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑

แผ่นที่ ๑๔๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรวรฤทธิ ๑ พระเจ้า
 ออกวันพู
 เดือนธันวาคม ๑๑ คำ
 พระองค์เจ้าทวตถยธาก ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
 เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถม
 ถวตยวงศ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๑ พระ
 เจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวต ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระ
 องค์เจ้าดิศวรกุมาร ๑ เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ ๑ พระยาภาดกร
 วงศ์ ๑ พระยามหามนตรี ๑ พระยานรนาถภักดี ๑ เจ้าหมื่นดรรเพช
 ภักดี ๑ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ๑ พระอินทรเทพ ๑ พระสุนทรานุกิจ
 บริชา ๑ พระอมรวิไถยสรเดช ๑ กับข้าราชการที่เป็นเจ้าพนักงานมา
 ทำในการดมโภชน เหมือนดังพราหมณ์โหรเป็นต้นดังนอกหัตถายนาย
 ครั้นดมโภชนแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จข้าราชการ ก็ออกจากข้าง
 ในพระบรมมหาราชวัง บางพระองค์บางท่านก็มาพักอยู่ที่ตึ้นนามหญ้า
 พริ่มมกนกับพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศศิณางคยุคต ๑ พระ
 เจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีสวัสดิ์ธิงไชย ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระ
 องค์เจ้าชุมพตดมโภชน ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้านุชยนาค
 มาณพ ๑ รวม ๕ พระองค์ ซึ่งเสด็จมาในการดมโภชนมิทัน แดพัก

อยู่ที่ต้นนามหญ้าด้วยหัตถวงพินิจจักรภณฑแด่หมอกาถนพน บางพระ
องค์บางท่านก็พักอยู่จนเวลา ๒ ทุ่มบ้าง ยาม ๓ บ้าง ก็กลับจากพระ
บรมมหาราชวัง

โดย ก. ม. นเรศวรฤทธิ

ณวันจันทร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๒ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท พระ
ยาจำแลนยบตี พระยาศรีวิเชียรเทพ เข้าไปเฝ้าทูตของซุ้ตพระบาท
เวลาเที่ยงเศษก็ถวายบังคมตากลับออกมา วันนั้นพระบรมวงศานุวงศ์
แต่ขุนนางข้าราชการหาได้เฝ้าไม่ ไม่มีการตั้งโต๊ะ

โดย เกษมสันตโสภากย์

แผ่นที่ ๑๔๒
ออกวันพุธ
เดือนอ้าย
ขึ้น ๑๓ ค่ำ
ณวันอังคาร เดือนอ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุล
ศักราช ๑๒๕๗ เวลาเช้ามีพระตั้งฉัตรณพระที่นั่งดุสิตา
ภิรมย์ ๓๐ รูป แด่พระตั้งฉัตรได้เข้าบิณฑบาตในพระบรม
มหาราชวัง เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เป็นเวรดัดระฆังโฆสิตคาราม ครั้น
เวลาเย็นมีพระบรมวงศานุวงศ์ แด่ข้าราชการคอยเฝ้าทูตของซุ้ตพระ
บาท คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ
พระองค์เจ้าศศิณางคยศต ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทวิ
กวิดัยตาภ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ๑

พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าศรีวดีทริขงไชย ๓ พระเจ้านองยาเชอ
 พระองค์เจ้าทองแถมถวดยวงศ์ ๓ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้า
 ชุมพตสัมโภช ๓ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๓
 พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้ามณูชนนาคมานพ ๓ รวม ๓๐ พระองค์
 พระยงภาสักรวงศ์ ๓ เจ้าหมื่นศรีศรีรักรักษ์ ๓ หาดวงพิณิจจักรภณท์ ๓
 หมออากาศัน ๓ เข้ามาอยู่ตั้งนามหมื่นา จนเวตา ๔ ทุ่มจึงเด็กประชุม
 โดย ทองแถมถวดยวงศ์

ณวันพุธ เดือนอ้าย ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุนดับปีศก จุติศักราช ๓๒๓๗
 เวตาบ้าย ๕ โมงเศษ พระยาศรีรังสิตเทพ นำพระมหาเทพเข้าเฝ้า
 พระที่นั่งสัมมตเทวราชอุปบัติ กราบถวายบังคมลา นำพระราชนัด
 ดเขาไปพระราชทานพระยามหาอำมาตย์ณเมืองนครราชสีมา แตนำเอา
 เบี้ยหวัดแต่เดิณไปแจกนายทัพนายกอง ซึ่งได้ต่อสู้กับพวกจีนย่อนั้น
 แดวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโต๊ะทอง ๑ กาทอง
 ๑ เต็ยเยียรบับ ๑ ผ้าม่วงดำรบ ๑ ครั้นพระราชทานแดวจึงเสด็จขึ้น
 โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุนดับปีศก ๓๒๓๗ เวตา
 บ้าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน
 ออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุปบัติประทับ ตั้งนามหมื่นา
 พระบรมวงศ์านุวงศ์แต่ขุนนางข้าราชการที่เฝ้า คือ สัมเด็จพระเจ้า
 นองยาเชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑ พระเจ้านองยาเชอ กรม

หม่อมวงศ์วรฤทธิ ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าทวณวดีดาภ ๑
 พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ทรงไชย ๑ พระเจ้านองยาเชอ
 พระองค์เจ้ากาพยกนกรัตน ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าเทวัญ
 อุไทยวงศ์ ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้านุชยนาคมานพ ๑ พระ
 เจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวดี ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระ
 องค์เจ้าดิศว์รกุมาร ๑

แผ่นดิน ๑๘๓
 อกรวันพฤหัสบดี
 เดือนอ้าย
 ขึ้น ๑๒ ค่ำ

พระวงศ์เชอ พระองค์เจ้าสายต้นิทวงศ์ ๑ หม่อมเจ้า
 ประวิษ ๑ เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ ๑ พระยาภาด
 กรวงศ์ ๑ พระยาธมฺมบุรานุรักษ์ ๑ เจ้าหมื่นศรีรัศ
 รักษ์ ๑ พระอิศราธิไชย ๑ หาดวงพินิจจักรภณท์ ๑ หาดวงรัตนายค ๑
 จมื่นประธานมณเฑียร ๑ จมื่นราชามาตย์ ๑ หาดวงไทรนารายณ์ ๑
 มีดเคอรอาตมาดเคอร ๑ รวม ๒๒ ด้วยกัน ประทับครีตอยู่จนเวด
 ยาค่ำเศษเสด็จขึ้น

โดย มนุษยนาคมานพ

ณวันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๒ ค่ำ ปีกุนต์ปดศก เวด ๓ โมงเช้า
 พระตั้งข้เข้ารับบดินทบาตเวรในพระบรมมหาราชวัง แดพระตั้งข้รับ
 พระราชทานฉันทพระ ทนงตุตติคาภรมย์ ตาม ขรรมนิยม เหมือนอย่างทุก
 วัน เวดาย่ำเที่ยง ส้มเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีรัศมิ์วงศ์เฝ้าแเดวกดับ
 ออกมา เวดบาย่ำโมงเศษพระยาจำแเดนยบตี ๑ พระยาศรีรัศมิ์หเทพ ๑

เข้าไปเฝ้าทอดของชุดพระบาท เวลา ๒ โมงก็กลับออกมา เวลา ๕ โมงเย็นพระยาราชวรานุกตเข้าเฝ้าประมาณ ๒๐ นาทีก็ถวายบังคมตักกลับออกมา เวลาเย็นพระบรมวงศานุวงศ์เข้าราชการมาประชุมคอยเฝ้าที่สนามหญ้าเป็นหลายท่าน ทดถายนาย แต่เวลาดั้นหน้าเสด็จออกไม

โดย สวัสดิ์ดิประวัติ

ณวันเสาร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๗ ค่ำ ปีกุนดิถีปีตศก ๓๒๓๗ เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระสังฆคอรุณราชวราราม ๕๖ รูป มีพระธรรมเจดีย์เป็นประธาน ได้เข้ารับนิมิตบาทในพระบรมมหาราชวัง พระสังฆคภิกษุณีนาถ ๓๐ รูป มีพระประสิทธิ์สุตคุณเป็นประธาน ได้รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งดุสิตภิรมย์ ครั้นพระสังฆคณเฑาะว์กลับไปวัด เวลาบ่าย ๒ โมงพวกออฟฟิศหตวงเข้า เวลาเกือบย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระทวารพระที่นั่งสมมติเทเวศราชูปถัมภ์ประทับสนามหญ้า พระบรม

แผ่นที่ ๑๔๔
ออกวันพฤหัสบดี
เดือนอ้าย
ขึ้น ๑๒ ค่ำ
วงศานุวงศ์เสขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย ได้เฝ้าทอดของชุดพระบาท คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหมื่นนเรศวรวรฤทธิ พระองค์เจ้าสุทธสวัสดิ์ พระองค์เจ้าทวัญฉวีตยาภ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภากย์ พระ

องค์เจ้าศรีดีทริขงไชย พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ พระองค์เจ้า
 มนุษยนาคนามพ พระองค์เจ้าด้วดีประวดี พระองค์เจ้าไชยานุชิต
 พระองค์เจ้าดิศวรรกุมาร พระองค์เจ้าโถณมณิติต พระองค์เจ้าวัฒนา
 นวงศ์ พระองค์เจ้าไชยันทมงคล พระองค์เจ้าด้ายสนิทวงศ์ หม่อม
 เจ้าถายเนติ หม่อมเจ้าประวดี พระราชวรินทร์ จมื่นประชามณ-
 เทียร จมื่นราชามาตย์ จมื่นทิพรักษา พระยาราชวงษ์ต้น พระศรี
 กภาพมุด พระอมรวไลยสรเดช หาดวงรัตนายดี หาดวงไตรนารายณ์
 หาดวงวรุชคคี หาดวงราชเคัรชฐี ขุนอมรินทร์ พระยาภาสกรวงศ์
 เจ้าหมนศรีตรีรักษ นายจ่าง นายจำเรงค์ หาดวงนริศร นายวร
 กิจ นายชิต นายพิณิจ นายเหมา หมอภาวนกับมหาเด็กวิเศษ
 มหาเด็กเวรอีกประมาณ ๓๐ คนเศษ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน
 จมื่นสรเดช จมื่นธรรักษ์กับพวกทหารมหาเด็กอีกประมาณ ๓๐ คน
 เศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับตรัสอยู่จนเวดากลับทุ่ม
 เสด็จขึ้น

โดย ภาณุรังษี

ณวันอาทิตย์ เดือนห้า ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนดับศก ๓๒๓๗ เวดาก
 เข้า พระตั้งขนิษฐาตในพระบรมมหาราชวัง แดพระตั้งขนิษฐาพระ
 ทนงศิริดาภิรมย์ ๒๐ ตามอย่างวันพระหนักมตามธรรมเนียม ครั้น
 เวดากลับโมง พระยาจำเริญยศดี พระยาศรีรังษีเทพ นำพระรัตน
 โกษา ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จะให้ขึ้นไปรับราชการสนอง

พระเดชพระคุณ เป็นข้าหลวงชำระความที่เมืองตากนั้น ๑ พระพิทักษ์
 อุไทยเขตร ปลัดเมืองอุไทยธานี ๑ พระทิพรักษา ยกระบัตรเมือง
 ตาก ๑ เข้าเฝ้าทูลต่อของรื้อพระบาท กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไป
 เมืองตาก แด่เมืองอุไทยธานี เฝ้าอยู่จนเวลาย่ำโมง ๔๕ นาที ออก
 จากเฝ้า ครั้นเวลาย่ำ ๕ โมง ๒๕ นาที พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
 เจ้ากาพย์กนกรัตน แด่เจ้านัดราชภัยตฤณดิการ เขตเคอเกมปทั้ง ๒
 แด่พระยาอนุรักษราชมณฑลเศียรเจ้าพนักงานกรมวัง ๑ พระศรีวิสมนต์ ๑
 พระศรีธรรมดาดัน ๑ พระศิขรการภักดี ๑ หลวงมนตรีนิกรโกษา ๑
 หลวงรัตนายัต ๑ หลวงสุนทรโกษา ๑

แผ่นดิน ๑๔๕
 ออกวันศุกร์
 เดือนอาษ
 ขึ้น ๑๓ ค่ำ
 รวมเจ้าพนักงานกรมท่า ๒ นาย รวมเจ้าพนักงานเปน ๘
 ด้วยกัน ได้นำแขกเมืองฮอลันดาซึ่งมาพักอยู่แกลงวรดิภา
 ภิรมยหน เข้าเฝ้าทูลต่อของรื้อพระบาททพระที่นั่งบรมราช
 ดิถิตยมโหฬาร แยกเมืองที่เฝ้านี้ คือ กงตุดฮอลันดา ๑ กัมตัน ๑
 ออฟฟิศเซอร์ ๗ นาย มีดเคอร์จันดเดตาม ๑ มีดเคอร์ดีมิทตาม ๑
 รวม ๑๓ นาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลของพระองค์ฟ้ร็อก
 โก๊ตออกรับ ทรงพระราชปฏิสันถารปราศรัยตามธรรมเนียม พอสมควร
 แด่กเดัดจัน เจ้าพนักงานแต่แขกเมืองก็คำนับถวายบังคมลา
 กลับไปในเวลาย่ำ ๕ โมง ๔๐ นาที ครั้นเวลาย่ำ ๕ โมง ๕๐ นาที

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับตมามัญญา พระบรม
วงศานุวงศ์ แดชราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทอดของชุดพระบาท ประ
ทับอยู่จนเวดาย่ำค่ำ ๑๕ นาทีเสด็จขึ้น ในเวดาท่ม ๑ นน พระตั้งชัตได้
รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ ๒๐ รูปนน ก่มาถัดอมนค้ แด
ที่หอพระปริคกั่มพระพิธิธรรม ๕ รูป ถัดปัจจุเวกชณคตามชรรมนิยม
โดย ก.ม. นเรศวร์วรฤทธิ

ณวันจันทร์ เดือนอ้าย ชน ๘ ค่ำ ปีกุนตปัดศก ๑๒๓๗ เวด
เที่ยงเคศ เจ้าพระยาภาณวงศัมหาโกษาธิบดีเข้าไปเฝ้าทอดของชุด
พระบาทในพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เวดาประมาณโมงเคศฤ ๒
โมงกดับออกมา เวดabay ๕ โมงเคศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกตมามัญญาหน้าพระที่นั่งใหม่ พระบรมวงศานุวงศ์ แดชขุนนาง
ชราชการเฝ้าพร้อมกันณทนน เสด็จประทับอยู่จนเวดาย่ำค่ำเคศ
เสด็จขึ้น

โดย เกษมฉันทโธภาคย์

ณวันอังคาร เดือนอ้าย ชน ๑๐ ค่ำ ปีกุนตปัดศก ๑๒๓๗ เวด
ประมาณบาย ๒ โมงเคศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ มีพระไกรศร์เข้าไปเฝ้าอยู่ในทนน เวด
บายประมาณ ๓ โมงจึงได้กดับออกมา ครนเวดabay ๕ โมงเคศ

แผ่นดินที่ ๑๔๖
ออกวันศุกร์
เดือนอ้าย
ขึ้น ๑๓ ค่ำ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกตั้งนามหม้า ครีต
อยู่กับพระบรมวงศานุวงศ์ แด่ข้าราชการ จนเวลาย่ำค่ำ
เศษ เสด็จขึ้น

โดย ทองแถมถวัลย์วงศ์

ณวันพุธ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีกุนดิถีศก ๑๒๓๗ เวลา
บ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่ง
บรมราชสถิตยมโหฬาร พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนก
รัตน (ที่เขตเดออง) ๑ จมื่นสรเกษตรนิสิต (ที่เขตเดออง) ๑ พระ
ศรีธรรมดาดัน ๑ พระไพรัชพากย์ภักดี ๑ พระศิษฐานการภักดี ๑ หาดวง
รัตนายัต ๑ หาดวงสุนทรโกษา ๑ เปนเจ้าพนักงานกรมท่า ๕ นาย
แฉพระอนุรักษราชสมณเขี้ยวกรมวัง ๑ รวม ๘ นาย นำตั้งฆราวา
สฝรั่งเศ็ดซึ่งเปนขึ้นใหม่ ณกรุงเทพ ฯ ๑ ตั้งฆราวาสนาแต่เมืองไซ่งอน ๑
บาดหาดวงที่ ๒ ตั้งฆราวาสทั้ง ๒ คนอีก ๒ นายรวมเปน ๔ นาย เข้าเฝ้า
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระราชปฏิสันถารตามธรรมเนียม
แล้วจึงเสด็จขึ้น เจ้าพนักงานจึงพาบาดหาดวงฝรั่งเศ็ดออกมา

ครั้นเวลาย่ำ ๕ โมงเศษ พระดั่งมี ๕๘ รูป จึงเข้าไปสวดมนต์
ในการเฉลิมพระชนมพรรษา พระบรมมโหฬิกาเธอ กรมสมเด็จพระ
สุदारัตนราชประยูร ที่พระดั่งมีสวดพระพุทธมนต์นั้น มีพระพุทธ
ปฏิมากร (พระไชยในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) เปน

๑ ตั้งฆราวาสนาเซนา คัวซื่อวี

ประธาน ครินเวดา ย่ำคำเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
 ฉลองพระองค์อวไนยเศษ ด้ายสพายเครื่องราชอิสริยยศ
 (ยังมีอีกต่อไป คือ จตุจอมเกล้า แดงคัตราด้วย)

แจ้งความ

ด้วยได้ทราบว่า ณ วันพุธ เดือนอ้าย แรม ๓ ค่ำ ปีมะเส็งปีชวด
 ๑๒๓๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จพระราชดำเนิน เสด็จ
 งดเรือพระที่นั่งอัครราชวรเศษต้องงไปตามลำน้ำ เสด็จประพาสฝั่ง
 ทิศตะวันออก มีอ่างศิลาเกาะตั้งเป็นคัน ประทับประพาสอยู่ในนั้น
 ประมาณ ๑๐ เวลามา ๑๑ เวลามา ๑๒ เวลามา จึงจะเสด็จพระราชดำเนิน
 กลับณกรุงเทพฯ ฯ ขบวรเสด็จนั้น ได้ทราบว่ามีเรืออัครราชวรเศษ ๑
 ลำ เรือโรชิงแซน ๑ ลำ เรือประพาสอัครเศษยาม ๑ ลำ เรือรบอย่าง
 โกลเวด ยังไม่มีชื่อ ๑ ลำ เหล่านี้ล้วนเรือกลไฟใหญ่ทั้งนั้น ยังพระ
 ท่นงเด็ก ๆ อีกบ้าง แต่ซึ่งจะกำหนดพระราชดำเนินในวันนั้นไม่
 ทราบแน่ จะบอกไปนั้นไม่ได้ ขอท่านผู้ที่จะตามเสด็จพระราชดำเนิน
 จงเตรียมพระองค์ เตรียมกายของท่านให้เรียบร้อย คอยตามเสด็จ
 พระราชดำเนินเถิด

โดย ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นที่ ๑๑๗ (ต่อมาจากแผ่นที่ ๑๕๖ ข้างหลังเพียง ด้ายดำพายเครื่อง
 ออกวันเสาร์ ราชอิศริยยศจุลจอมเกล้า แดองค์ตราด้วย) เสด็จพระ
 เดือนอ้าย ราชดำเนินตรงที่พระตำหนัก ประทับรับตั้งกับสมเด็จพระเจ้า
 รัช ๑๕ คำ พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ครั้นพระสงฆ์เจริญพระปริตมนต์จบแล
 กดับแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ครัดกับพระบรมวงศา
 นวงศ์ ข้าราชการ แดเสด็จไปประทับครัดกับกรมสมเด็จพระสุภาวดี
 ราชประยูร แดจึงเสด็จมาประทับครัดกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหา
 โกษาธิบดี เวลาประมาณ ๒ ทุ่มเศษจึงเสด็จขึ้น แดพระบรมวงศา
 นวงศ์ จึงไปเสวยที่ห้องข้างขวาพระตำหนักใหญ่ แดขุนนางไปเสวยที่
 ซดาข้างขวา ครั้นแล้วจึงไต่เผ่ากรมสมเด็จพระสุภาวดีราชประยูร
 แดจึงกดับออกทางประตูพรหมซ้าย แดพระบรมวงศานุวงศ์กับข่า
 ราชการนั้นแต่งล้อมเสื้ออินทร์ แต่ล้อมเครื่องราชอิศริยยศ ตาม
 ที่ใ้รับพระราชทาน

แกขอทผลในวันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ คำ นั้น ในแผ่นที่ ๑๓๔
 ด้านหลังบนทศที่ ๘ ขึ้นไป ได้บอกว่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทรงฉลองพระองค์เต็มยศอย่างทหารมหาดเล็กนมนมไซ้ คือ ทรงฉลอง
 พระองค์เยยระยับ ในแผ่นที่ ๑๓๕ ด้านหน้าบนทศที่ ๓ ขึ้นไปนั้น ที่
 เจ้าพระยาอมราชได้เข้าไปถวายค่านับที่ ๕ นั้นไม่ถูก ด้วยเจ้าพระยา
 อมราชป่วยอยู่ หาได้เข้ามาฉลองพระองค์พระคุณไม่ ในแผ่นที่ ๑๓๕
 ด้านข้างหลังบนทศที่ ๕ ลงมานั้น เป็นคำที่ทรงพระราชดำริห์ ว่าขอ

ให้มาเจริญสุขสวัสดิ์ทวักนหน
ทวักน

แก่เป็นขอให้มีความเจริญสุขสวัสดิ์

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

การเฉลิมพระชนมพรรษาในพระเจ้าบรมมโหัยกาเธอ

กรมสมเด็จพระสุदारัตนราชประยูร

ณวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๓๒ ค่ำ ปีกุนต์ปศศก ๑๒๓๗

เวลาเช้า ๓ โมง ส้มเด็จพระเจ้านองยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
ไปทรงประเคนตำรับพระดั่งมี ๕๘ รูป

แผ่นที่ ๑๔๘
ออกวันเสาร์
เดือนอ้าย
ขึ้น ๑๔ ค่ำ

ซึ่งได้สดุดพระพุทฺทชมนต์ในเวลาฉนวนนี้ ที่พระที่นั่งดุสิตมหา
ปราสาท เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เจ้าพนักงานได้นิมนต์
พระดั่งมี ๕๘ รูป มีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศ
วริยาดงกรณเป็นประธานเข้าไปที่พระตำหนัก แล้วพระเจ้าบรมมโหัยกา
เธอ กรมสมเด็จพระสุदारัตนราชประยูร ก็ทรงถวายเครื่องไทยธรรม
แก่กรมพระปวเรศวริยาดงกรณ แล้วโปรด ฯ ให้สมเด็จพระเจ้า
นองยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี ประเคนกระดาดซึ่งจัดซื้อเครื่องไทย
ธรรมต่าง ๆ แก่พระดั่งมี กรมพระปวเรศวริยาดงกรณยก พระดั่งมี
ก็สดุดพิพม์มิงปะเทเต สัพพพุทธา ภาวะตุตพิจบแล้ว เจ้าพนักงานก็
นำพระดั่งมีกลับออกมา เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระมหाराชครูพิธิ ๑

พระครูอัมมหาราช ๑ พระสิทธิไชย ๑ ได้เบิกแฉ่งเวียนเทียนรอบพระ
 ศาลาหน้าวัด ๑ รอบแล้ว จึงเริ่มพระสวดพระปริตรแต่
 ดวงพระชนมพรรษา แล้วประมาณครู่หนึ่ง ส้มเด็จพระเจ้าของยาเซอ
 เจ้าฟ้าจาดุรนต์วิเศษ ส้มเด็จพระเจ้าของยาเซอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่าง
 วงศ์ ได้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ไปเสวยทางพระตำหนักข้างทิศบูรพา
 ครั้นเสวยแล้วประมาณครู่หนึ่งก็กลับออกมา ในเวลาเช้าวันนั้น พระ
 บรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการส่วนเสด็จพร้อมกัน ท้าวจกกรมวังแตกกรม
 อื่น ๆ ที่ได้รับพระราชทานเสด็จสำหรับยศนั้น เสด็จพร้อมยศตามกรม
 นั้น ๆ เวลาบ่าย พระบรมวงศานุวงศ์ได้ถวายเทศนาเทวดาอุทิศ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
 พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการเข้าไป
 เฝ้า พระเจ้าของยาเซอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ๑ พระเจ้า
 ของยาเซอ พระองค์เจ้านุชยนาคมานพ ๑ พระยาจำเริญยศ ๑
 พระยาศรีรังสิต ๑ พระยาศรีสุริยราช ๑ พระยาราชบังสัน ๑ พระ
 เทพมฤ ๑ เจ้าหมื่นศรีสุริยราช ๑ พระศรีกาฬมฤ ๑ พระนรินทร์ราช
 เสด็จ ๑ พระรจนารังสรรค์ ๑ จมื่นราชามาตย์ ๑ จมื่นประจันต
 เชาย ๑ จมื่นวิเศษไชยศึกดาบุษ ๑ กับขุนนางหัตถวงขุนยงอีกหลายท่าน
 หาดายนาย เวลาบ่ายห้าเศษเสด็จขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จ
 ข้าราชการ กลับออกมาทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ

โดย มนุชยนาคมานพ

ณวันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีมุจลินต์ศก ๑๒๓๗ เวลา
บ่าย ๕ โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์
แต่ข้าราชการ เข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

แผ่นที่ ๑๔๘
ออกวันอาทิตย์
เดือนอ้าย
ขึ้น ๑๕ ค่ำ

พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการประมาณ ๒๐ เศษ เฝ้า
อยู่ทนน เวลาค่ำแล้ว ขุนนางข้าราชการก็ถวายบังคมลา
กลับออกมาบ้าง เฝ้าอยู่บ้าง เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ จึง
นำนายกรมบุตรพระปรีชาภักดีการ ถวายคฤหาชการนตของพระเดชพระ
คุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์
แต่ข้าราชการจนเวลา ๒ ทุ่มจึงเสด็จขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์ แต่ข่า
ราชการก็กลับออกมา

โดย ด่วนดีประวัติ

ณวันเสาร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีมุจลินต์ศก ๑๒๓๗ เวลา
เช้า ๓ โมงเศษ พระตั้งขั้วตอรุณราชวราราม ๕๖ รูป มีพระธรรมเจดีย์
เป็นประธาน ได้เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง เวลาเช้า ๔
โมง พระตั้งขั้วตชนะสงคราม ๓๐ รูป มีพระอุดมญาณเป็นประธาน
ได้รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งคูศดิคาภิรมย์ ครั้นพระตั้งขั้วตแก้ว
กลับไปวัด ครั้นเวลาบ่ายโมงเศษ พระยาเจริญราชไมตรี ๑ พระยา
อนุรักษราชมนเฑียร ๑ เข้าไปเฝ้าแล้วก็กลับออกมาในเวลานั้น เวลา
บ่าย ๓ โมงเศษ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิกับพวกออฟฟิศเข้าทำการใน

พระบรมมหาราชวัง แล้วพระยาจำเริญยศดี พระยาศรีสิงห์เทพเจ้าไป
 เฝ้า เวลาบ่าย ๕ โมงแล้วกลับออกมา ครั้นเวลาบ่ายค่ำ พระบรมวงศานุวงศ์
 แลขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าเฝ้าประมาณ ๕๐ เศษ พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงให้หัตถวงนรงค์
 ราชานุญาตเป็นหัตถวงนารายณ์ฤทธา เจ้ากรมอาศัณย์ขุนซ้าย ให้ถือศักดินา
 ๓๐๐๐ ให้จำเริญวงศ์สิงชัยเป็นจำชำนันทวด้านสำหรับจางวางกรมตำรวจ
 ข้ายให้ถือศักดินา ๖๐๐ ให้จำเริญเชิดประทับในเป็นหัตถวงสุเรนทรวิจิตร
 เจ้ากรมเรือตงคูชุกข้ายให้ถือศักดินา ๘๐๐ ให้นายรองบำเรอบรมบาท
 เป็นขุนมณเฑียรไพรินทร ปลัดกรมไพร่หัตถวงกองกลางขวา ให้ถือศักดินา
 ๖๐๐ ให้นายอยู่ด้าววัดยามขัน เป็นหัตถวงศรีตำแดงฤทธิ ปลัดกรม
 เชนทองขวา

แผ่นที่ ๑๕๐
 ออกวันอาทิตย์
 เดือนอ้าย
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ

ให้ถือศักดินา ๖๐๐ ให้นายอ้อม มหาเด็ก บุตร์พระศรี
 กภาพสมุค เป็นจำเริญมงคลศรีวิยาบุช ในกรมพระตำรวจ
 ต้นมทหารขวา ให้ถือศักดินา ๖๐๐ ให้นายพ่วงมหาเด

เด็กเวรศักดิ์ เป็นหัตถวงภูเบศรสิงหนาท เจ้ากรมต้นมทกลางขวา ให้
 ถือศักดินา ๘๐๐ ประทับตรีศัตด้วยราชการอยู่จนเวลาทุ่มหนึ่งแล้วขึ้น
 พระบรมวงศานุวงศ์แลขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย ก็กลับออกมาจากที่เฝ้า

โดย ภาณุรังษี

แผ่นที่ ๑๕๑

ออกวันจันทร์

เดือนอ้าย

แรมค่ำ ๑

ข่าวราชการต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง

ณวันอาทิตย์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนต์ปีศก

๑๒๓๗ เวลาเช้า พระดั่งฯ เสด็จฯ รับบิณฑบาตในพระบรม

มหาราชวัง แดพระดั่งฯ ณที่พระที่นั่งคูศดิศวรนิยมน กัมตามธรรมเนียม

นิยม เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ

ออกพระที่นั่งมณเฑียรราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการ

เข้าไปเฝ้าทอดตองขลุ่ยพระบาท กรมช่างรักได้ถวายพระพุทธรูปทรงบีต

ทอง ๑ กรมราชบัณฑิตได้ถวายหนังสือพระคัมภีร์อรรถกถาอุปทาน

บัพเตาย ๑๕ ผูก ทรงร้อยทรงบีตทอง ๑ แดถวายหนังสือจตุนิเทศ

๑๒ ผูก ๒๑ ตาน ทรงร้อยหูหนังสือครั้นเสร็จแล้ว จึงทรงพระกรุณา

โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ตั้งข้าทูลตองขลุ่ยพระบาท คือ

ตั้งนายน้อยมหาอิน ความในสัญญาบัตรมีว่า “ให้นายน้อยมหาอิน

เป็นเจ้าบุรีคนเมืองนครเชียงใหม่ จึงช่วยเจ้าอินทวิชยานนท์พหุเทศ

ภักดีเจ้าเมืองนครเชียงใหม่ คิดอ่านราชการบ้านเมือง แดฟังบังคับ

บัญชาเจ้านครเชียงใหม่ แดทเป็นยุติธรรมแเดชอบด้วยราชการ จึง

เว้นการควรเว้น หมั้นประพฤติกการควรประพฤติ แดรักษาความซื่อ

สัตย์สุจริตต่อกรุงเทพ ฯ ตามอย่างธรรมเนียม ผู้ทอยู่เป็นตำแหน่ง

เช่นนั้น จึงเจริญดีสวัสดิ์ ทำราชการตั้งแต่บัดนี้ไปเทอญ ตั้งแต่วัน

ศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีกุนต์ปีศก เป็นปีที่ ๘ ของตราดวงที่

ประจำประทับประจำการแผ่นดินสยาม ศักราช ๑๒๓๗ เป็นวันที่ ๒๕๘๖

ในรัชกาลปัตยุบันนี้ (ทรงพระราชหัตถ์เตชาเปนพระนาม) ส้มเค็ญ
 พระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์” ดังนี้ แดพระราชทานพานหมากถม
 ตะทอง ๑ คนโทมตะทอง ๑ แดกระโถนตะทอง ๑ รวม ๓ ตั้ง
 เปนเครื่องยศ แดทรงตั้งพระพิเศยงเอนข้า้หดวงเดิม เปนหดวงอัครนารี
 รัตนมาตย์เจ้ากรมกองการกุศล ให้ถือศักดินา ๘๐๐ หนึ่ง นายเข้ม
 มหาเด็กเวรศักดิ์เป็นขุนมณีนั้สารธมบัต ปัตติกรมพیمانอากาศให้ถือ
 ศักดินา ๕๐๐ หนึ่ง ขุนมณีนั้สารธมบัต

แผ่นที่ ๑๕๒ ปัตติกรม เปนหดวงรัตนรักษา เจ้ากรมพระคลังพیمان
 ออกวันจันทร์ อากาศให้ถือศักดินา ๖๐๐ หนึ่ง นายภูมุนมหาเด็กนั้ของจมัน
 เดือนอ้าย แรม ๑ ค่ำ จงขวาเปนจำโชนเข็ดประทั้ปใน ในกรมพระคั้ารวจวังขวา
 ให้ถือศักดินา ๕๐๐ หนึ่ง นายจันสารวัดเป็นขุนพیمانมณเฑียร ปัตติ
 กรมรักษาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทให้ถือศักดินา ๓๐๐ หนึ่ง หมันรุด
 พดศักดิ์กรมพระคั้ารวจในขวาเป็นขุนบัญชาพด ปัตติกรมเรือตงกุชก
 ขวาให้ถือศักดินา ๖๐๐ หนึ่ง หมันชั้านาญนิกร สุมุหาญชั้เป็นหดวง
 ดั้กตพیمان เจ้ากรมอาสาใหม่ขนกกรมวังให้ถือศักดินา ๖๐๐ รวม
 ๘ นาย แดในฉั้ญญาบัตรนนี้ ก็มีคัจตามธรรมเนียมที่ทรงตั้งมาแต่
 ก่อนๆ ประทับครั้ตั้งอยู่จนเวลาทุมหนึ่งเด็้จชัน พระบรมวงศั้านวงศั้เด
 ขั้าราชการ ก็คั้านบั้ถวายบังคมตารถบั้ออกมา บางท่านก็พักอยู่
 ดั้นามหญ้า บางท่านก็ถบั้ไปบ้าน ประมาณครั้หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ตั้งเจ้ออกประทับ ณ มหาเมฆา ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเชอ พระองค์เจ้าวัฒนานวงศ์ไปจุดเทียน
พระสงฆ์วัดคมนคทพระที่นั่งสุดีตากรมย์ตามธรรมเนียม ประทับอยู่
จนเวลาดำ ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

แผ่นที่ ๑๕๓

ข่าวราชการต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง

ออกวันอังคาร

เดือนอ้าย

แรม ๒ ค่ำ

ณวันจันทร์ เดือนอ้าย แรมค่ำ ๓ ปีกุนส์ปัตศก ๑๒๓๗

เวดาย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ตั้งเจ้ออก

พระที่นั่งมณเฑียรราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางข้าราชการ

การ เฝ้าทอดของชุดพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวฯ ได้ตั้งประทับครัดด้วยราชการแผ่นดิน กับขุนนางข้าราชการ

การตามตำแหน่ง แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญา-

ญาบัตร ดังให้ชาทอดของชุดพระบาท คือ ขุนมณเฑียรคตทปัตต

กรมรักษาพระคตังพินาอากาศ เป็นหลวงรักษานักษาเจ้ากรมให้ถือ

ศักดินา ๖๐๐ นายหนึ่ง ให้นายอิมมหาดเล็กบุตรพระยาอภัยสุนทร^๑

เป็นนายรองฉนมหาดเล็กเวรศักดิ์ถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นาย

ทศบุตรหวดรักษานาฏเป็นนายรองฉนมหาดเล็กเวรศักดิ์ให้ถือศักดิ-

นา ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นายแดงบุตรพระยาจินตารังสรรค์ เป็นนาย

๑ ตรงนี้ผิดมีบอกแก้ ในแผ่นที่ ๑๕๖

รองไชยขรรค์มหาดเล็กเวรศักดิ์ถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นายเพิ่ม
 บุตร์พระยาเจริญราชไมตรี เป็นนายรองพิไนยราชกิจมหาดเล็กเวร
 ศักดิ์ถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นายชัยบุตรพระยาไชยภักกราชเศรษฐี
 เป็นนายรองสนองบรรทมมหาดเล็กถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง ใ้
 นายทองดีบุตรพระยานรนาถภักดี เป็นนายรองชิดมหาดเล็กเวรศักดิ์
 ถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นายแสงบุตรพระยามหาอรรคนิกรเป็น
 นายรองตุ้เงินตามมหาดเล็กเวรสิทธิ์ถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นายภู
 บุตร์ หลวงปราสาท เป็น นายรองพลพ่าย มหาดเล็ก เวรสิทธิ์ ถือ ศักดินา
 ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นายชัยบุตรพระยาไชยยศสมบัติเป็นนายรองเส่นองาน
 ประพาศมหาดเล็กเวรสิทธิ์ถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นายจันมหาด
 เล็กข้าหลวงเดิมเป็นนายรองพลพันถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นาย
 แม่ัน บุตร์ หลวงวิจิตรสรพต เป็น นายรองขัน มหาดเล็กเวรเทศถือศักดินา
 ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นายทิมบุตรพระยาจำเริญยบดีเป็นนายรองสรรพ
 วิไชยมหาดเล็กถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง ให้นายประวิศบุตรพระยา
 เจริญราชไมตรีเป็นนาย

แผ่นที่ ๑๕๔
 ออกวันอังคาร
 เดือนอ้าย
 แรม ๒ ค่ำ
 รongพิจารณาณสรพกิจมหาดเล็กถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง
 ให้นายเจ๊กบุตรเจ้าพระยามราช เป็น นายรองถอดมหาด
 เล็กเวรฤทธิถือศักดินา ๓๐๐ นายหนึ่ง รวมกรมพระคลัง
 พิมาณอากาศนายหนึ่ง กรมมหาดเล็ก ๑๔ นายเป็น ๑๕ นายด้วยกัน

ครั้นพระราชทานสัญญาบัตรเสร็จแล้ว เสด็จประทับอยู่ในที่นั้น จน
เวลาทุ่มสามจึงเสด็จขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางข้าราชการก็
ถวายบังคมจากตบมือออกมา

โดย เกษมสันต์โสภาคย์

แจ้งความ

ด้วยแผ่นที่ ๑๔๖ ข้างหลัง ว่าด้วยจะเสด็จพระราชดำเนินประ-
พาสายทเลศวันออกนั้น ได้ทราบข่าวแล้วว่า ณวันพุธ เดือนห้า
แรม ๓ ค่ำ ปีกุนดิถีศก ๓๒๓๗ เวลาเช้า ๒ โมงแล้ว จะเสด็จพระ
ราชดำเนินตรงเรือพระที่นั่งอัครราชวรเดช แดจะประพาสอยู่ประมาณ ๑๕
วันขึ้นไป ด้วยเวลานั้นเป็นเวลาที่คนเตรียมรับส่งบดี้ ส้มควรวัดจะ
เสด็จอยู่นานได้ ขอท่านทั้งหลายผู้จะไปตามเสด็จจงจัดเตรียมการ
ให้สมควร แต่ผู้ที่ไม่ได้ตามเสด็จ จงมารับเสด็จให้ทันตามเวลาจึงจะ
สมควร อนึ่งข้าพเจ้าผู้แต่งหนังสือทั้ง ๗ องค์ ขอตาท่านทั้งหลายซึ่ง
ได้อยู่ในกรุงเทพฯ แดได้จัดผู้ช่วยในการพิมพ์ ให้หนังสือพิมพ์
(คอต) ออกเล่มใหม่ให้เสียเวลาได้ แต่จะต้องงดกรรมต่าง ๆ ที่ได้
จุลของต่อมวงรับเสด็จ ณพระอารามที่ได้เสด็จพระราชดำเนินพระราช
ทานพระกรูนิ แดนิทานเดือนสี่ติแเดวิชากรต่าง ๆ อีกบ้าง กว่าจะ
เสด็จพระราชดำเนินกลับ แดถ้ามีเรือเข้ามาผู้แต่งหนังสือทั้งหลายก็จะ
ส่งข่าว (คอต) มาลงในหนังสือ ๆ นี้ขึ้นไปตามกาตามเวลาที่จะเป็น

ไปได้ แต่ถ้ามัวออกไปผู้ช่วยจัดการก็จะส่งหนังสือ (คอต) ไปยังผู้
ที่ได้รับหนังสือ ซึ่งได้ตามแต่เดิศจพระราชดำเนิรนั้น ขอบท่านจงได้
ทราบเทอญ

ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นที่ ๑๕๕
ออกวันพุธ
เดือนอ้าย
แรม ๓ ค่ำ

ข่าวราชการต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง

ณวันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๒ ค่ำ ปีกุนศัปตศก ๑๒๓๗

เวลาบ่ายโมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ออกณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ มีเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษา
ธิบดีเข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท อยู่จนเวลา ๓ โมงเศษเสด็จขึ้น
จึงได้กลับออกมา ในเวลานั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ออกณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงแจกเบี้ยหวัดมหาดเล็ก ในเวลา
นั้นเจ้าบุรีรัตนเข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทไปณเมืองเชียงใหม่ โปรด ฯ
พระราชทานเสื้อผ้าให้คนตระตำรับ ในขณะนั้นโปรด ฯ พระราชทาน
เงินผ้าใคร่ช่วยในการศัพพะยาอภัพันตริกามาตย์ มีพระบรมวงศา
นุวงศ์แต่ข้าราชการ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่จนเวลาบ่าย ๔ โมง
เศษเสด็จขึ้น ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จขึ้น
เกยทรงพระราชยานไปออกทางประตูศรีสุนทร ไปประทับเกยพระที่
นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จพระราชดำเนินตรงไปในเรือพระที่นั่งอัคราชวร

เดช เสด็จเที่ยวทอดพระเนตรตามในห้วงแดนทอง ๆ แล้วจึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระดั่งมี ๓๐ รูป คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระปวเรศวริยาดงกรณเป็นประธานาธิบดี ซึ่งจะได้เจริญพระ
 พุทธมนต์ในศาลาพาเรือพระที่นั่ง ในถนนตงเครื่องนมัสการ มีพระไชย
 เหนวโตหะตงบนมารองพานทององค์ ๑ ครั้นพระดั่งมีชนไปพร้อมแล้ว
 จึงทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปว-
 เรศวริยาดงกรณก็ถวายศีล แล้วพระดั่งมีก็เจริญพระพุทฺธมนต์ พระบาท
 สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับอยู่จนเวลาย่ำค่ำ จึงได้เสด็จขึ้น
 จากเรือพระที่นั่ง เสด็จขึ้นพระราชยานมาประทับที่เสาชิงช้าในสนามหญ้า
 ทอดพระเนตรรูปแกะของอื่น ๆ ซึ่งพระวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐ
 วรการจิดเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ซึ่งจะส่งออกไปเอ็กส์ฮิบิเชนที่เมือง
 อเมริกาหนึ่ เสด็จประทับทอดพระเนตรอยู่ประมาณครึ่งหนึ่งจึงเสด็จขึ้น

โดย ทองแถมถวัลย์วงศ์

แผ่นที่ ๑๕๖

แจ้งความ

ออกวันพุธ
 เดือนอ้าย
 แรม ๓ ค่ำ

ด้วยแผ่นที่ ๑๕๓ บันทึกที่ ๑ ข้างต่าง ทูลว่าให้นายอิม

มหาดเล็ก บุตรพระยาอภัยสุนทรเป็นทนายรองฉันทมหาด
 เล็กเวรศักดิ์นั้นผิดไป คือ บุตรพระอภัยสุนทรจึงจะถูก ด้วยคนเรียง
 พิมพ์นเรียงเกินไป ขอท่านทงหุดายจงทราบ เทอญ

ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นดินที่ ๑๕๗

ว่าด้วยเจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ

ออกวันพฤหัสบดี

เดือนอ้าย

แรม ๔ ค่ำ

ซึ่งได้ถูกขอล้อมวงรับเสด็จ เมื่อเสด็จพระ

ราชทานพระกรุณ

วันเสาร์ เดือน ๓๓ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนต์ปดศก ข้าพเจ้า
 นายด้วรรค์ นายรัชบริรงก์ นายชำนาญนายเวร ๆ จมื่นจงซ้าย ทำ
 หมายว่า ตรวจชำระราชการ มาคอยรับเสด็จ พระราชทาน พระกรุณในพระ
 อุโบสถวัดเทพธิดาที่ ๓ มายืนแก่ท่านทางหนึ่ง เป็นคนกรมมหาดเล็ก
 ทูตวัด นายพดพิณ ๑ ทอดพระแสง ๑ รวม ๒ ถิ่นมพตเรือน พระ
 อินทราทศย์ ๑ ขุนหมื่น ๑ รวม ๒ พระคลังวิเศษถวายเทียน ขุนวิเศษ
 ถิ่นมบค ๑ พระคลังศุภรัตถวายปรีชาารป้อนะตั้งฉิ่ง จมื่นนรัตนโกษา ๑
 ขุนหมื่น ๑ รวม ๒ พระคลังมหาถิ่นมบค นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๑ รวม
 ๒ พระคลังราชการ นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมตั้งฆกาจารย์
 ขุนธรรมตั้งการ ๑ ขุนหมื่น ๑ พระคุณิการ ๑ ขุนศรีประชานนท์ ๑
 รวม ๔ กรมเกษ นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๑ ปลัดกรม ๑ รวม ๓
 กรมพิณพาทย์ นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมนาฬิกา ขุน
 อินรักษา ๑ ขุนหมื่น ๑ รวม ๒ กรมพระภูษามาตา นายเวร ๑
 ขุนหมื่น ๒ หอดวงเทพ ๑ ขุนพิพิธ ๑ รวม ๕ วิเสทกตางเครื่องไทย
 ธรรม คาวหวาน ๓ กตองแขก นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔
 แครวตั้งฉิ่ง นาย ๑ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ รวม ๔๓ คน

ณวันจันทร์ เดือน ๓๓ แรม ๓๓ ค่ำ ปีกุนต์ปดศก จุดศักราช
 ๑๗

๑๒๓๗ ข้าพเจ้านายด้วรวิทย์ นายวิศักรรยงก์ นายชำนาญนายเวร ฯ
 จมจนจาย ทำทางว่าตรวจเจ้าพนักงานซึ่งมาคอยรับเสด็จพระราช
 ทานพระกฐินในพระอุโบสถวัดอรุณราชวรารามเป็นที่ ๑ มายืนแก้
 ทำนทางหนึ่ง เป็นคน กรมมหาดเล็กทวดวัด นายฉันท ๑ ทอดพระ
 แต่งนายอ่ำ ๑ รวม ๒ ถนมพดเรือนตงเครื่องนมัสการ พระจันทร์
 ทิพย์ ๒ นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๑ รวม ๓ กรมพระภูษามาตา นายเวร ๑
 กรมตั้งฆกาเรียเผดียงพระสงฆ์ พระวุฒิการบดี ๑ ขุนธรรมตั้งการ

แผ่นดิน ๑๕๘๘ ๑ ขุนหมื่น ๑ รวม ๓ กรมพระคตังวิเศษถวายเทียน
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือนอ้าย หตวงศรัทพ ๑ กรมพระคตังศรัทถวายปรีชาธิ
 แรม ๔ ถ้า อาตนะพระสงฆ์ นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๑ รวม ๒ พระ
 คตังมหาสัมปตตังกะ โถนขันน้ำ ขุนหมื่น ๑ พระคตังราชการปู้
 นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมนาฬิกาตาดพระบาท นาย ๑
 ขุนหมื่น ๑ รวม ๒ กรมพิณพาทย์ นาย ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรม
 กตองแขก นาย ๑ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ กรมเตรตั้งขี นาย ๑
 ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมเกาธิ เจ้ากรม ๑ ปลัดกรม ๑ นายเวร ๑
 รวม ๓ วิเสทกลางตังเครื่องไทยธรรม คาว ๒ หวาน ๓ รวม ๕ รวม
 คน ๕๐ คนด้วยกัน

ณวันจันทร์ เดือน ๑๓ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนต์ปีศัศก ๑๒๓๗
 ข้าพเจ้านายยังภักดี นายยังภักดี นายเวรกรมพระตำรวจทหารขวา

ทำทางว่าอเจ้าพนักงานจุกษ์ของ ต่อมวงชั้นนอก พระอุโบสถ วัดอรุณราช
 ธรรมารามที่ ๓ มายันคือท่านเจ้าพนักงาน เป็นคนกรมพระตำรวจทหาร
 ขวา นายเวร ๒ ขุนหมื่น ๒๐ รวม ๒๒ กรมพระตำรวจนอกขวา นาย
 เวร ๓ ขุนหมื่น ๒๐ รวม ๒๓ กรมพดพิณซ้าย นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๔
 รวม ๕ ทหารแคร์ แบนมาศเคอร์ ๓ ซ้ายันต์ ๓ ตริมาเยอ ๓
 แคร์ ๓๘ รวม ๔๓ กรมทหารรามัญ กัปตัน ๓ ต่กันเดบเคอเนน ๓
 กอวัง ๓ ออเคอซ้ายัน ๓ ซ้ายัน ๓ กอปราด ๒ ทหารถือปืน ๖๒
 รวม ๗๓ กรมทหารมหาดเล็ก ซ้ายัน ๒ กัปตัน ๒ แอกกิง ๓ ทหาร
 ถือปืน ๓๗ รวม ๔๒ ทหารกรมบริกา ซ้ายันมาเยอ ๓ ซ้ายัน ๗
 ออเคอซ้ายัน ๒ กอปราด ๒ ทหารถือปืน ๕๓ รวม ๗๓ พดพิณซ้าย
 ขวา นายเวร ๒ ขุนหมื่น ๘ รวม ๑๐ อาต่าใหม่กตาโหม หดวง
 อินทโรตม ๓ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กองไฟร์หดวงกรมเมือง หดวง
 สุชาพิทกษ ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ อาต่ารองซ้ายจุกษ์ของ นาย ๓
 ไฟร์ ๕ รวม ๖ ตำรวจรองงานนอกขวาจุกษ์ของ นาย ๓ ไฟร์ ๓
 รวม ๒ อาต่ารองขวาตงกอง หดวงเพ็ชรกำแหง ๓ ขุนหมื่น ๔ รวม
 ๕ กรมอาต่าใหญ่จุกษ์ของซ้าย ขุนหมื่น ๓ ขวา นาย ๓ ไฟร์ ๓
 รวม ๗ กรมทนายเดือกขวา นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๒ กรม
 รักษาองค์ซ้าย นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๖ ไฟร์ ๖ รวม ๑๓ รักษาองค์
 ขวา นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ รวมเป็นคน ๓๕๘ คน

ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นที่ ๑๕๕   ณวันจันทร์ เดือน ๓๑ แรม ๑๑ ค่ำ ปีมุขฉศก
 ออกวันศุกร์
 เดือนอ้าย   ข้าพเจ้านายรงภักดี นายเวรกรมพระตำรวจนอกซ้าย ทำ
 แรม ๕ ค่ำ   หางว่าตรวจเจ้าพนักงาน ซึ่งมีอาวชเห็นาคามเสด็จจาก
 ของต่อมวงรายรักษารอบพระอุโบสถวัดโมลีโลกขันธ์นอกที่ ๓ เป็นเจ้า
 พนักงานกรมตำรวจนอกซ้าย นายอาจภักดีนายเวร ๑ นายรงภักดี
 นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๓๐ พันเดว ๑๕ รวม ๕๗ กรมทหารรักษาพระองค์
 มีพลตายหอกซ้ายขวา ช่วยผู้ช่วย ๑ ออเดอซ้ายนี้ ๑ ซ้ายนี้ ๔
 กอบปราด ๔ ทหาร ๑๒๐ รวม ๑๓๐ รองงานตำรวจใหญ่ขวาจากช่อง
 จำจิตรใจราช ๑ ไฟร์ ๔ รวม ๕ รองงานตำรวจฉนมขวาจากช่อง
 หมื่นวิเศษนาวา ๑ ไฟร์ ๑ รวม ๓ พิณพาทย์ฝรั่ง ซ้ายนี้ ๔ กอบปราด
 ๒ ทหารเตร ๒๘ รวม ๓๔ กรมพดพันซ้าย นายฤทธิธำแดงนายเวร
 ๑ หมื่น ๔ รวม ๕ ขวา นายยอดภักดีนายเวร ๑ หมื่น ๔ รวม ๕
 ทนายเดือกขวา หมื่นไพรินพิณาค์นายเวร ๑ หมื่น ๒ รวม ๓ กรม
 ทหารในขวา หมื่นใจจงรักษนายเวร ๑ หมื่น ๕ รวม ๖ ซ้าย หมื่น
 ภักดีนายเวร ๑ หมื่น ๕ รวม ๖ ทนายเดือกซ้าย หมื่นชิตนายเวร ๑
 หมื่น ๔ รวม ๕ อาต่าใหม่กตาใหม่ตงกอง หดวงอินทโรดม ๑
 หมื่น ๔ รวม ๕ อาต่ารองขวาตงกอง หดวงเพชรกำแหง ๑ หมื่น
 ๔ รวม ๕ อาต่าใหญ่จากช่องซ้าย ขุนชำนาญณรงค์ ๑ หมื่น ๒ รวม
 ๓ ขวา ขุนอาจสงคราม ๑ หมื่น ๒ รวม ๓ รักษาพระองค์ขวา
 หมื่นสนิทนิเวศนายเวร ๑ หมื่น ๔ รวม ๕ ซ้าย หมื่นประทุมคงคา

นาย ๓ หมั้น ๖ รวม ๗ บินหามแดน หมั้นมณฑลเขี้ยว ๓ หมั้น
 วัช ๓ ไพร่ ๘ รวม ๓๐ กรมไพร่หลวงกรมเมืองตงกอง หลวง
 ตูราพิทักษ์ ๓ หมั้น ๕ รวม ๖ กรมวัง นายพิบูลย์นายเวร ๓ ตำรวจ
 วัง ๒ รวม ๓ มหาดเล็กทูลตราขาน นายذنอง ๓

แผ่นดิน ๑๖๐ ทอดพระแสงนายอ้า ๓ รวม ๒ พระคตังค์ภรัต จมื่น
 ออกวันศกร วิสูตรดมบัต ๓ หมั้นพินิจดมบัต ๓ รวม ๒ กรมตนม
 เดือนอ้าย พลเรือน พระจันทราทิศย์ ๓ นายบุญนายเวร ๓ รวม ๒
 กรม ๕ คำ พระคตังค์วิเศษ หลวงศรีพิท ๓ กรมเกาฮอ หลวงเบญจางค์วราอาสน์
 ๓ นายขุมขุมนายเวร ๓ รวม ๒ กรมสังฆการีย์ ขุนศรีธรรมดงการ
 ๓ หมั้นจำนง ๓ รวม ๒ รวมเป็นคน ๒๘๒ คน

ข้าพเจ้า นายจันทรมณฑลเขี้ยว นายเวรกรมวัง ทำบาญชีตรวจ
 เจ้าพนักงานในพระอุโบสถวัดราชดีทธาราม ตำรวจวังทอดกั ๕ คน
 มหาดเล็กทอดพระแสงเจเรตีทริ ๓ คตังค์วราสน์นายเวร ๓ ไพร่ ๔
 รวม ๕ พิณพาทย์ หมั้นเณร ๓ ขุนหมั้น ๕ รวม ๖ ถดองแขก
 หมั้นฉดาด ๓ ขุนหมั้น ๓ รวม ๔ แตรงอน แตรงวัง ดั่งขั ปลัด
 กาหลอวิไชย ๓ ขุนหมั้น ๕ รวม ๖ คตังค์ภรัต หมั้นขานี ๓ รองเวร
 ๓ รวม ๒ ดนมพลเรือน ราชบาเรอ ๓ ขุนหมั้น ๓ รวม ๔ คตัง
 ราชการนายเวร ๓ ขุนหมั้น ๓ รวม ๔ ตาดพระบาท หมั้นเทวาทิศ ๓
 สังฆการีย์ หมั้นวิเศษ ๓ คตังค์วิเศษ ขุนวิเศษดมบัต ๓ กระโถนขัน

๕ หมื่นทิพ ๑ วิเศษทองเครื่องไทยธรรม นาย ๑ ไพร์ ๕ รวม ๕
 รวม ๔๓ คน กรมพระตำรวจหน้าด้มทบ พระสุริยภักดี ๑ นายรัตน
 ภักดี ๑ นายชาติภักดี ๑ นายไตรภักดี ๑ รวม ๔ ขุนหมื่นพันเอก
 ๒๕ รวม ๒๙ ใหญ่ขวาบั้ง พระศรีวิไชย ๑ ขุนไกรสงคราม ๑
 นายเวร ๒ พันเอก ๒๕ รวม ๒๙ กรมทหารรักษาพระองค์ ด็กินเดบ
 เตอเนน ๒ กวริง ๑ เป๋ชายัน ๑ นายดาบ ๖ นายร้อย ๕ ทหาร
 ไพร์ ๕๐ แตรวง ๒๕ รวม ๙๐ บินจุกช่องไชยราชคร่ำทอง ๒ คร่ำ
 เงิน ๒ รวม ๔ ขุนหมื่น ๒ ไพร์ ๖ รวม ๘ นอกซ้ายบั้นคร่ำเงิน ๑
 คร่ำทอง ๑ รวม ๒ ขุนหมื่น ๒ ไพร์ ๓ รวม ๕ กรมพดพันซ้าย
 ขวา นายฤทธิธำแดง ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ นายยอดนายเวร ๑ ขุน
 หมื่น ๔ รวม ๕ กรมทหารในซ้าย ขวา นายภักดีนาคนายเวร ๑
 ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ หมื่นจิงนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ กรม
 ทนายเตอกนอกซ้าย หมื่นชิตศรีไชย ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ ขวา
 หมื่นไพร์พิณาค์ ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมอาสาใหญ่ขวา บั้นคร่ำ
 เงินจุกช่อง ขุนศรีพิศพ่ายนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมอาสา
 ใหญ่ซ้าย บั้นจุกช่องคร่ำเงิน ๑ ขุนจบไตรวัตร ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม
 ๓ อาสาใหม่กรมท่าซ้ายตั้งกอง

แผ่นดินที่ ๑๖๑ หาดวงนราเวียงเดช ๑ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ กรมรักษา
 ออกวันเสาร์
 เดือนอ้าย พระองค์ขวา บินห้ามแค้น ๒ นาย ๒ ไฟร์ ๘ รวม ๑๐
 แรม ๖ ค่ำ กรมทำตุ๋นซ้าย ขุนจงใจยุทธ ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรม
 ทวนทองขวา หาดวงรามโยธี ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ รวมเป็นคน
 ๒๐๗๓ คน

ข้าพเจ้าขุนศรีวิไชยนายเวรกรมพระคำรอดใหญ่ขวา ทำบาญชี
 ตรวจเจ้าพนักงานหน้าตามรับเสด็จจุฑาของล้อมวง ตั้งกองรายทาง
 วัดบุบผารามที่ ๒ มายืนแก้ท่านโย ๑ กรมพระคำรอดหน้าใหญ่ขวาเป็น
 รับตั้ง ขุนศรีวิไชย ๑ ขุนไกรสงคราม ๑ รวมนายเวร ๒ ขุนหมื่นพัน
 เดว ๒๕ รวม ๒๗ กรมในขวาสมทบ นายศรีภักดี ๑ นายไกรภักดี
 ๑ นายชาติภักดี ๑ นายฤทธิภักดี ๑ นายเวร ๔ ขุนหมื่นพันเดว ๒๕
 รวม ๒๙ กรมทหารรักษาพระองค์ในซ้าย สังกันเดบเคอเนน ๑ กอวัง
 ๑ ซายัน ๓ กัปตัน ๒ ทหารไฟร์ ๒๐ รวม ๒๗ กรมรักษาพระองค์
 บินจุฑาของซ้าย บินห้ามแค้น ๒ นายเวร ๒ ขุนหมื่น ๖ รวม ๘ ตั้ง
 กองรายทาง กรมฉนมกตวงซ้าย ขุนนาภภักดีปัดดี ๑ ขุนหมื่น ๔
 รวม ๕ กรมเกณฑ์หัดอย่างฝรั่งขวา หาดวงทรงวิไชย ๑ ขุนหมื่น ๔
 รวม ๕ อาสาใหม่ซ้าย หาดวงพิมานไพโรชนต์ ๑ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖
 กรมอาสาใหญ่บินจุฑาของซ้าย บินคร่ำเงิน ๑ นาย ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม
 ๓ กรมอาสาใหญ่บินจุฑาของขวา บินคร่ำเงิน ๑ นาย ๑ ขุนหมื่น ๒
 รวม ๓ กรมช่างทหารในซ้าย นายภักดีนาถนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔

รวม ๕ กรมช่างทหารในขวา นายจงใจรักษ์ ๓ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕
กรมพดพิณซ้าย นายฤทธิธำแดงนายเวร ๓ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรม
พดพิณขวา นายสุทธิรักษ์นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๔

แผ่นที่ ๑๖๒ รวม ๕ กรมตำรวจนอกขวา ปิ่นครำเงิน นาย ๓ ไพรี
ออกวันเสาร์ ๓ รวม ๒ กรมทนายเตือกซ้าย หมื่นชิตร์ไชยนายเวร
เดือนอ้าย ๓ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมทนายเตือกขวา หมื่นไพรี
แรม ๖ ค่ำ ๓ รวม ๓ กรมพระตำรวจใหญ่ขวา ปิ่น
พิณาค์นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมพระตำรวจใหญ่ขวา ปิ่น
ครำทอง ๒ บอกล นายเวร ๒ ปิ่นครำเงิน ๒ บอกล ไพรี ๒ รวม ๘
กรมวัง นายพิบูลย์บริบาลนายเวร ๓ ตำรวจวัง ๒ รวม ๓ กรม
กะโหลกหน้า นายหว่าง ๓ กรมมหาดเล็กทูลรายงานวัด นายไชย
ชรรค์ ๓ ทอดพระแสงนายอ่ำ ๓ รวม ๒ กรมพระคลังศุภรัต จมื่น
วิสูตรสมบัติ ๓ หมื่นราช ๓ รวม ๒ กรมคลังการีย์ ขุนคลังกาโรด
๓ หมื่นพดไชยภักดี ๓ รวม ๒ กรมฉนมพดเรือน พระจันทราทิศย์
๓ นายรัตวิภักดินายเวร ๓ รวม ๒ กรมพระคลังวิเศษ หาดวงศรัทิพ
๓ กรมคลังเก่า หาดวงเบญจางค์วรอาสน์ ๓ นายขุมนุนนายเวร ๓
รวม ๒ รวมเป็นคน ๓๔๗ คน

ณวันเดือน ๓๓ แรม ๓๒ ค่ำ ปีกุนตีแปดศก ๓๒๓๗ ข้าพเจ้านาย
ชำนาญ ๓ นายด้วงวรรค์ ๓ นายเวร ๆ จมื่นจงซ้าย ทำทางว่าอตรวจ
เจ้าพนักงานซึ่งมาคอยรับเสด็จ พระราช ทานพระกรฐินในอุโบสถวัดทอง

ความเพนที่ ๔ มายืนกับท่านเจ้าพนักงานทาง ๓ เป็นคน กรมมหาด
 เล็กทุตวิค นายจ่ายง ๓ ทอดพระแสงเวรดีทริ นายอ่า ๓ รวม ๒
 ต้นมพตเวเอน พระอินทราทิตย ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๒ พระคตังวิเคษ
 หตวงศรีเทพ ๓ พระคตังศุภรัต จมื่นรัตนโกษา ๓ จมื่นวิสุตรดมบค
 ๓ นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๕ พระคตังมหาดมบค ขุนหมื่น ๓
 พระคตังราชการ นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๘ กรมพระภษามาตา
 นายเวร ๓ ปลัดเวร ๓ ขุนหมื่น ๒ รวม ๕ กรมตั้งฆกราย พระวุฒิ
 การบค ๓ ตั้งฆกาโรค ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๓ กรมพิณพาทย์ นาย
 ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๘ กตของแขก นาย ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๕
 กรมเตรตั้งข นาย ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๘ กรมนาพิกา นาย ๓ ขุน
 หมื่น ๓ รวม ๒ กรมเกาธิ เจ้ากรม ๓ นายเวร ๓ รวม ๒ วิเดท
 กตางคาวหวาน ๕ รวมคน ๔๔ ด้วยกัน

ข้าพเจ้าขุนศรีวิไชย นายเวรกรมพระตำรวจใหญ่ขวา ทำทาง
 ว่าวเจ้าพนักงาน จุกช่อง ต่อมวง ตังกองรายทาง หน้า ตามรับเด็คจวัด
 โสมนัสวิหารที่ ๓ มายืนท่านเจ้าพนักงานทาง ๓ เป็นคน

แผ่นที่ ๑๖๓ กรมพระตำรวจหน้าใหญ่ขวาเป็นรับตั้ง ขุนศรีวิไชย ๓
 ออกวันอาทิตย์
 เดือนอ้าย ขุนไกรสงคราม ๓ นายเวร ๒ ขุนหมื่นพันเดว ๒๕ รวม
 แรม ๓ ค่ำ ๒๗ กรมในขวาตมทบ นายศรีภักดี ๓ นายฤทธภักดี
 ๓ นายไกรภักดี ๓ นายชาติภักดี ๓ นายเวร ๕ ขุนหมื่นพันเดว ๒๕

รวม ๓๙ กรมทหารรักษาพระองค์บนปดายหอก ชำยัน ๓ กอปราด
 & ขอเคอชำนัน ๓ ทหาร ๘๐ รวม ๘๘ กรมทหารแตรวง นายวง ๓
 ชำยัน ๓ กอปราด ๒ ทหารแตร ๒๖ รวม ๓๒ กรมรักษาพระองค์
 ชำย นายเวร ๓ ชุนหมื่น ๕ รวม ๘ บินห้ามแต่้นจุกช่อง ๒ บอ
 นาย ๒ ไพร์ ๘ รวม ๓๐ กรมพดพันช้ำย นายแผลงไพร์น ๓ ชุนหมื่น
 ๕ รวม ๘ กรมพดพันชวา นายยวดภักดี ๓ ชุนหมื่น ๕ รวม ๘
 กรมทหารในช้ำย นายภักดีนาค ๓ ชุนหมื่น ๕ รวม ๘ กรมทหาร
 ในชวา หมั้นจงใจรักษ ๓ ชุนหมื่น ๕ รวม ๘ กรมอาตำรของช้ำย
 บินครำเงินบอ ๓ นาย ๒ ไพร์ ๕ รวม ๑๐ กรมทหารรามัญ กัปตัน
 ๑ เถบเคอแหน ๑ ตักัน ๓ ขอเคอชำนัน ๓ ชำยัน ๓ กอปราด ๒
 ทหาร ๕๕ รวม ๖๔ กรมทหารเดือกช้ำย ชวา หมั้นยุทธสังหาร ๓
 หมั้นไพร์พินาศ ๓ หมั้นฤทธิพิดไชย ๑ ชุนหมื่น ๓ รวม ๑๐ กรม
 อาตำใหญ่ช้ำย ชวา บินครำเงิน ๒ บอ นาย ๒ ชุนหมื่น ๕ รวม ๑๐
 กรมอาตำใหญ่ชวาทังกองรายทาง หดวงไชยเดช ๓ ชุนหมื่น ๕ รวม
 ๘ กรมพระตำรวจฉนมชวา บินครำเงินจุกช่อง นาย ๓ ไพร์ ๓ รวม
 ๕ ศตั้งบ้ำจากตังกองรายทาง หดวงศวี ๑ ชุนหมื่น ๕ รวม ๑๐ กรม
 ทำดูชวาทังกอง ชุนตร์จำนงปลัดกรม ๑ ชุนหมื่น ๕ รวม ๖ กรม
 ด้ง นายพิบุดย์นายเวร ๑ ตำรวจด้ง ๒ รวม ๓

แผ่นดินที่ ๑๖๔
ออกวันอาทิตย์
เดือนอ้าย
แรม ๓ ค่ำ

กรมมหาดเล็กทูลวัด นายบำเรอ ๓ ทอดพระแสงตำ
วัด ๓ รวม ๒ กรมคลังศุภรัต พระศุภรัตเจ้ากรม ๓
ขุนหมื่น ๓ รวม ๒ กรมคลังขการีย์ ขุนศรีธรรมดงการ
๓ หมื่นสนิท ๓ รวม ๒ กรมคลังวิเศษ หลวงศรีเทพ ๓ กรมคลัง
เกษ หลวงเบญจางค์วรอาสน์ ๓ นายขุนมนุนายเวร ๓ รวม ๒
กรมกระโถนชั้นหน้า หมื่น ๓ กรมฉนมพตเรือน พระจันทราทศย์ ๓
นายปุนนายเวร ๓ รวม ๒ รวมเป็นคน ๓๓๘ คน

ข้าพ (ระพุทธ) เจ้านายจันทรมณเฑียร ทำบายูช้ตรวจเจ้าพนักงาน
งานในอุโบสถวัดบรมนิวาสที่ ๒ ตำรวจวังทอดที่ ๕ มหาดเล็กทอด
พระแสงเวรเศร นายหง ๓ ฉนมพตเรือน พระจันทราทศย์ ๓ ขุน
หมื่น ๓ รวม ๔ คลังวรอาสน์ นายเวร ๓ ไพร่ ๓ รวม ๔ คลัง
วิเศษ หลวงศรีเทพ ๓ คลังในขวา หมื่นอิน ๓ คลังศุภรัต นายจำนง
๓ พิณพาทย์ หมื่นไฉน ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ กตองแขก หมื่น
ฉดาด ๓ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ แตรงอนฝรั่ง หลวงกาหัด ๓ ขุนหมื่น
๕ รวม ๖ ตั้งษ์ ๓ คลังราชการนายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ ตาด
พระบาท ขุนอิน ๓ ไพร่ ๓ รวม ๒ ตั้งขการีย์ ตั้งขกาโรต ๓ คลัง
มหาสมมัต นายเวร ๓ วิเดทคลังเครื่องไทยธรรม นาย ๓ ไพร่ ๔
รวม ๕ กรมพระตำรวจฉนมซ้าย นายจัตภักดี ๓ ขุนหมื่นพันเดว ๒๐
รวม ๒๓ กรมพระตำรวจนอกซ้าย นายรงภักดี ๓ ขุนหมื่นพันเดว
๒๐ รวม ๒๓ กรมพตพันขวา นายตั้งุทธิรักษนายเวร ๓ ขุนหมื่น ๕

รวม ๒ กรมในซ้าย นาย ๓ โพร ๕ รวม ๒ พันคร่ำเงิน ๒ พัน
 หักทอง ๒ รวม ๔ กรมอาสาใหญ่ขวา ชุนตรีพิศพ่าย ๑ ชุนหมื่น ๒
 รวม ๓ พันคร่ำเงิน ๑ กรมอาสาใหญ่ซ้าย ชุนจุมพตแดน ๑ ชุน
 หมื่น ๒ รวม ๓ พันคร่ำเงิน ๑ กรมตำรวจนอกซ้าย นาย ๒ โพร
 ๓ รวม ๕ พันคร่ำเงิน ๒ กรมทหารข้าหลวงในซ้าย ต่กัน ๑ เกา
 วริง ๑ ซ้ายัน ๒ กอบปราด ๒ โพร ๒๒ รวม ๒๗ กรมคั้งในขวา
 ชุนไชยนาถปลัด ๑ ชุนหมื่น ๕ รวม ๒ เครื่องกองครบ กรมอาสา
 ยบุนขวา หลวงณรงค์ราบาท ๑ ชุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมทนายเดออก
 ขวา หมื่นชิตนายเวร ๑ ชุนหมื่น ๓ รวม ๔ กรมรักษาพระองค์ใหม่
 ต่กันเดบเดอแผนซ้าย ๑ ขวา ๑ รวม ๒ กรมทหารมหาดเล็ก ซ้ายัน
 ซ้าย ๓ ซ้ายันขวา ๓ รวม ๒

แผ่นที่ ๑๖๕ กอบปราดซ้าย ๒ กอบปราดขวา ๒ รวม ๔ ทหารเด
 ออกวันจันทร์ ซ้าย ๒๕ ทหารเดขวา ๒๒ รวม ๔๗ กรมทหารมหาด
 เดือนซ้าย เดกรักษาพระองค์ เดบเดอแผน ๑ ซ้ายัน ๒ กอบปราด ๑
 แรม ๘ ค่ำ แยกคั้ง ๑ ทหาร ๒๓ รวมเป็นคน ๒๓๓ คน

ณวันเดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนต์ปดคัก จุดคักกราช ๑๒๓๗
 นายสุวรรณ ๑ นายชำนาญ ๑ นายเวรกรมวัง เสรจมันจงซ้ายทำ
 หางว่าวตรวจเจ้าพนักงาน ซึ่งมาคอยรับเดด็จพระราชทานพระกุสินใน
 พระอุโบสถวัดสระเกศเป็นที่ ๓ มายันแก่ท่านเจ้าพนักงานหาง ๑ เปน

คน กรมมหาดเล็กทูลวัด นายพดพิณ ๓ ทองพระแสงนายจัน ๓
 รวม ๒ กรมฉนมพตเรือน พระจันทราทิศย์ ๓ นายเวร ๓ ขุนหมื่น
 ๓ รวม ๓ กรมภาษามาตา นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๒ กรม
 ตั้งสมการีย์ พระอุฎฐิการบติ ๓ ขุนศรีธรรมดั่งการ ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม
 ๓ กรมพระคดงวิเศษ หตวงศรีเทพ ๓ กรมพระคดงมหาสมบัติ ขุน
 หมื่น ๓ กรมพระคดงศุภรัต พระศุภรัต ๓ นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓
 รวม ๓ พระคดงราชการ นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมเกาะ
 เจ้ากรม ๓ นายเวร ๓ รวม ๒ กรมพิณพาทย์ นาย ๓ ขุนหมื่น ๔
 รวม ๕ กรมกลดองแขก นาย ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ กรมแตงตั้ง
 นาย ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ กรมนาฬิกา นาย ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๒
 วิถีทกถางดาวหวาน ๕ รวมเป็นคน ๔๒ คน

ณวันพุธ เดือน ๑๑ แรม ๓๓ ค่ำ ปีมุขัตติยศก ข้าพเจ้า นาย
 สวัสดิ์ภักดีนายเวรกรมพระตำรวจในซ้าย ทำहांว่าอเจ้าพนักงานตั้ง
 กองจุกช่องล้อมวงให้น้ำรับเสด็จจรอบพระอุโบสถวัดสระเกศ มายืนต่อ
 ทานहां ๓ กรมพระตำรวจในซ้าย นายสวัสดิ์ภักดี ๓ นายราชภักดี
 ๓ นายไชยภักดี ๓

แผ่นที่ ๑๖๖ นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๒๖ รวม ๒๙ กรมทหารบริกาต
 ออกวันจันทร์ กัปตัน ๒ เตะเคอแพน ๒ ตักันเตะมเคอแพน ๓ เกาวริง
 เดือนอ้าย ซ้ายัน ๓ ซ้ายันมาเยอ ๓ ออเคอซ้ายัน ๒ รวม ๘ แตร
 แรม ๘ ค่ำ

๓๐ ทหารถือปืน ๒๑ รวม ๘๑ กตอง ๒ ขุน ๔ รวม ๖ กรม
 ทหารในซ้าย หมื่นอภัยพิณาศนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ กรม
 ทหารในซ้าย หมื่นจงใจรักษนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรม
 ทหารในขวา หมื่นภักดีนาถนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ พันทนาย
 รองงานในขวา นายไชยราชธัมภ์บาญชี ๑ พันทนาย ๕ รวม ๖ พัน
 ทนายรองงานนอกขวา นายพรหมราชธัมภ์บาญชี ๑ พันทนาย ๑
 รวม ๒ คำนวณพดพันซ้าย นายฤทธิธำแดงนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔
 รวม ๕ คำนวณพดพันขวา นายยวดภักดีนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม
 ๕ กรมไพร่หัตถวงคตังสิ้นคำ หัตถวงวิจารณ์โกษาปลัดกรม ๑ ขุนหมื่น
 ๔ รวม ๕ รักษาพระองค์ซ้าย หมื่นประทุมคงคารักษานายเวร ๑
 หมื่นวิเศษไพรชนค่นายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ ไพร่ ๘ รวม ๑๔ กรมอาต่า
 ใหญ่ซ้าย ขุนชำนาญฤณรงค์ ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมอาต่าใหญ่ขวา
 ขุนอาจสงคราม ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ หัตถวงไชยเคชะปลัดกรม ๑
 ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมทนายเดือกหอกซ้าย หมื่นชิตร์ไชยนายเวร ๑
 ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมทนายเดือกหอกขวา หมื่นไพร่พิณาศนายเวร ๑
 ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ คตังป่าจาก หัตถวงศรีคงยศเจ้ากรม ๑ ขุน
 หมื่น ๕ รวม ๖ กรมอาต่าหกเหล่า ขุนพิริยาเทพธัมภ์บาญชี ๑ ขุน
 หมื่น ๔ รวม ๕ กรมท่าสุขวา ขุนตั้งจำนงปลัดกรม ๑ ขุนหมื่น ๔
 รวม ๕ รวมเจ้าพนักงานจุกของด้อมวงคตังกองรอบพระอุโบสถวัด
 ตรีกระเกศที่ ๓ เป็นคน ๒๕๘ คน

ข้าพเจ้า นายจำเนียรภักดีนายเวรกรมวัง ทำทางว่าวที่ได้ตรวจ
 เจ้าพนักงานในอุโบสถวัดสังเวชที่ ๔ มายันกับท่านมหาดเล็กหาง ๑
 ตั้งฆกรีย์ ตั้งฆกาโรต ๑ ศุภรัต พระศุภรัต ๑ คตังวิเศษ ขุนวิเศษ ๑
 คตังวราอสน์ นายเวร ๑ สนมพลเรือน หตวงราชบำเรอ ๑
 ภูษามาตา ขุนพิพิธ ๑ มหาดเล็กทอดพระแสง นายสรรรพวิไชย ๑
 มหาดเล็กทูลวัด นายพิจิตร ๑ มหาดเล็กรับเครื่อง จำยง ๑ รวม ๓
 นาฬิกา ขุนอิน ๑ พิณพาทย์ ขุนหมื่น ๕ กตของแขก ขุนหมื่น ๓
 แตรวงนอก ขุนหมื่น ๒ แตรฝรั่ง ขุนหมื่น ๒ ดั่งตี ขุนหมื่น ๓ รวม ๕
 วิเศษกลาง คาว ๒ หวาน ๒ รวม ๔ รวมเป็นคน ๓๗ คน

แผ่นดิน ๑๖๑ ในวันเดือน ๑๓ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนตีปัดตัก ข้าพเจ้า
 ออกวันอังคาร นายยังภักดี นายเวรกรมพระตำรวจทหารฉนมชวา ทำ
 เดือนอ้าย หางว่าวตรวจตั้งกองจุกช่องด้อมวงวัดสังเวชวิทยารามที่ ๔
 แรม ๘ ค่ำ มายันกับท่านเจ้าพนักงานเป็นคนกรมพระตำรวจฉนมชวา นายเวร ๒
 ขุนหมื่น ๒๐ รวม ๒๒ กรมพระตำรวจนอกชวา นายเวร ๑ ขุนหมื่น
 ๒๐ รวม ๒๑ ทหารรักษาพระองค์บนทองปราชชวา เกาหวิง ๑ ออ
 เดอชายนัน ๑ ชายนัน ๒ กอปราด ๑ ทหารถือปืน ๒๕ รวม ๓๐ ทหาร
 รักษาพระองค์บนทองปราชชายนัน ขุนนฤบาท ๑ ออเดอชายนัน ๑ ชายนัน
 ๓ กอปราด ๑ ทหารถือปืน ๒๕ รวม ๓๑ กรมพระตำรวจจุกช่อง
 รองงานใหญ่ซ้าย นาย ๒ โพร ๘ รวม ๓๐ กรมทหารจุกช่องรอง

งานฉนมซ้าย นาย ๓ ไพร์ ๕ รวม ๕ กรมพตพั้นซ้าย ขวา นาย
 เวย ๒ ขุนหมื่น ๘ รวม ๓๐ กรมทหารในซ้าย ขวา นายเวร ๒
 ขุนหมื่น ๘ รวม ๓๐ กรมทนายเดอกขวา นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม
 ๖ คตังในขวา กองขุนไชยนาวาปตติกรม ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖
 รัชษาพระองค์ขวาป็น ๒ นาย ๒ ไพร์ ๘ รวม ๓๐ กรมอาดำใหญ่
 ขวาจุกช่อง นายเวร ๒ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมอาดำใหญ่ซ้ายจุก
 ช่อง นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ อาดำพิเศษขวา กองขุนกำแหง
 ตังคราม ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ รวมเป็นคน ๑๗๒

ณวันเดือน ๓๒ ขึ้นค่ำ ๓ ปีกุนต์ปตศก ศักราช ๑๒๓๗ ข้าพเจ้า
 นายถาวรศักดิ์ นายชำนาญนายเวร จมื่นจงซ้าย ทำทางว่าตรวจเจ้า
 พนักงาน ซึ่งมาคอยรับเสด็จพระราชทานพระกรุณาในอุโบสถวัดระฆัง
 โฆสิตารามเป็นที่ ๑ มายืนต่อท่านเจ้าพนักงานทาง ๓ เป็นคน กรม
 มหาตเล็กทวดวัด นายสนิท ๓ ทอดพระแสงธำมรงค์ ๓ รวม ๒ กรม
 ตังฆกรวย พระวุมิการบตี ๓ ขุนศรีธรรมดงการี ๓

แผ่นดิน ๑๖๘ ขุนหมื่น ๓ รวม ๓ กรมฉนมพตเวียน พระจันทรอาทิตย์
 ออกวันอังคาร ๓ นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๓ กรมพระคตังพิเศษ
 เดือนอ้าย ขุนวิเศษ ๑ กรมพระคตังมหาตมบต ขุนหมื่น ๓ กรม
 แรม ๙ ค่ำ พระคตังศุภรัต พระศุภรัต ๓ นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๓ พระ
 คตังราชการ นาย ๓ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมเกาธิ ปตติกรม ๓

นายเวร ๓ รวม ๒ กรมนาฬิกา นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๒
กรมพิณพาทย์ นาย ๓ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กตของแขก นาย ๓
ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ กรมเครื่องตั้ง นาย ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔
กรมภูษามาตา นาย ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๒ วิถีเทวดางคาวหวาน ๕
รวมเป็นคน ๔๓ คนด้วยกัน

ณวันเดือน ๓๒ ขึ้นค่ำ ๑ ปีกุนดับศก ข้าพเจ้า นายวงษ์ศักดิ์
นายเวรกรมพระตำรวจนอกขวา ทำทางว่าตรวจตั้งกองจุกช่องด้อม
วงรอบนอกพระอุโบสถวัดระฆังโฆษิตารามที่ ๓ มายืนต่อท่านเจ้า
พนักงาน กรมพระตำรวจนอกขวา นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๒๐ รวม ๒๓
กรมพระตำรวจชั้นขวา นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓๕ รวม ๓๖ กรม
อาสาหกเหล่าซ้ายจุกช่อง หาดวงรามศัพท์เทศ ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖
กรมอาสาใหม่ซ้าย กองหาดวงวิมานไพรีชนัด ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖
กรมอาสาใหญ่ซ้าย ขวา จุกช่อง ขุนวิจิตรสงคราม ๓ ขุนอาสาตั้ง
คราม ๓ ขุนหมื่น ๔ รวม ๖ กรมรักษาพระองค์ซ้าย นายเวร ๓
ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมรักษาพระองค์ซ้ายบนหามแดง ยาน ๒
ไพร่ ๘ รวม ๓๐ ทหารบดิกาด ซ้ายันมาเยอ ๓ ออเคอซ้ายัน ๒
ซ้ายัน ๖ กอปรารถ ๔ ทหารถือปืน ๔๓ รวม ๕๔ ทหารรามัญ นาย
ใหญ่ ๓ เกาจริง ๓ ออเคอซ้ายัน ๓ นายดาบ ๓ นายร้อย ๒ ทหาร
ถือปืน ๖๐ รวม ๗๐ รองงานกรมตำรวจนอกขวาจุกช่อง นาย ๓
ไพร่ ๒ รวม ๓ กรมทหารในซ้าย ขวา นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๖
๑๘

รวม ๗ รองงานกรมตำรวจในชวาจุกช่อง นาย ๓ ไพร์ ๕ รวม ๒
 กรมกตของชนะชวา กองหลวงราชमार ๑ ชุนหมื่น ๕ รวม ๒ กรม
 ทนายเดือกซ้าย นายเวร ๑ ชุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมอาต้ายบู๊ชวา
 กองหลวงเด็นาภิมุข ๑ ชุนหมื่น ๕ รวม ๒ กรมทนายเดือกขวา นาย
 เวร ๒ ชุนหมื่น ๒ รวม ๔ กรมพดพันซ้าย ขวา นายเวร ๒ ชุน
 หมื่น ๘ รวม ๑๐ รวมเป็นคน ๒๓๘ คนด้วยกัน

แผ่นที่ ๑๖๕ ว่าด้วยเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค
 ออกวันพุธ เดือนอ้าย
 แรม ๑๐ ค่ำ วันพุธ เดือนอ้าย แรม ๓ ค่ำ ปีกุนต์ปดศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวลาเช้า ๒ โมง ๔๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่อง
 ตามธรรมเนียม เสด็จออกชนทรงพระราชยาน แต่พระทวารหน้าพระ
 ทิ้งตั้งมคิเทวราชอุบัต ไปประทับเกยที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ทรง
 จุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากร (พระไชยเนาวโศหะ) แล้วสมเด็จพระ
 เสด็จพระวันรัตนจึงถวายศีลแล้วจึงถวายพรพระจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ทรงประเคนตำรับกรมพระปวเรศวิद्याตงกรณ์ แต่
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ปรนนิบัติพระสังฆ
 ๓๐ รูป ซึ่งได้สดมณคเมอเวตางานนน คือกรมพระปวเรศวิद्याตง
 กรณ์ ๑ เจ้าพระธรรมมุณีหิตธาดา ๑ เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ๑
 สัมเด็จพระวันรัตน์ ๑ พระพิมลธรรม ๑ พระพรหมมุนี ๑ พระธรรม

เจดีย์ ๓ พระโพธิวงค์ ๓ พระธรรมฐิติญาณ ๓ พระอมรมหาจารย์
 ๓ รวม ๓๐ รูป ครั้นนั้นแล้วหลวงเทพภรณ์จึงเชิญพระไชยเนาว
 โถหรงในเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช แด่พระพิมลธรรม ๓ พระ
 พรหมมุนี ๓ พระธรรมเจดีย์ ๓ รวม ๓ รูป ลงไปประทับนั่งในเรือ
 พระที่นั่งแล้วกลับขึ้นมา ครั้นเวลา ๓ โมงครึ่งจึงเสด็จพระราชดำเนิน
 ลงทรงเรือพระที่นั่ง พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการผู้
 ใหญ่ผู้น้อยตามเสด็จพระราชดำเนิน คือข้าราชการฝ่ายหน้ามีรายรวม
 บัญชีดังนี้ พระบรมวงศานุวงศ์ ๓๗ องค์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ๕๔
 นาย ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ๓๓ พนักงานเครื่องแตรครวข้าราชการ
 การ ๗๒ มหาดเล็กเจ้าแตรคนใช้ราชการ ๔๐ พนักงานเรือพระที่นั่ง
 ๕๒ รวม ๒๕๖ คน แต่บัญชีรายชื่อชดเจนนัยยังคงไม่ทัน เมื่อ
 คิดได้แล้วจึงจะมีมาต่อภายหลัง ครั้นเสด็จลงในเรือพระที่นั่งพร้อม
 เสด็จแล้ว เวลา ๓ โมงกับ ๔๐ นาที จึงเตือนเรือพระที่นั่งออกจาก
 ท่าราชวรดิษฐ์ พระองค์ทอดพระเนตรราชกิจจานุเบกษา จึงเสด็จ
 ชยันโต

แผ่นดิน ๑๗๐ แด่เรือพระที่นั่งจึงเสด็จขึ้นไปกลับท่าเวลา ๔ โมง ๕ นาที
 ออกวันพร ถึงหน้าวัดเทพราชกุญชร จึงกลับเรือพระที่นั่งในถนนอยู่
 เดือนอ้าย แรม ๑๐ ค่ำ ๑๐ นาที แด่จึงต้องลงมาเวลา ๔ โมงกับ ๒๕ นาที ถึง

• เรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดชลำนี้ เป็นลำที่ ๒ ต่อในรัชกาลที่ ๕ เสด็จคราวนี้เป็น
 เทวแรก

หน้าทำราชวัติษฐูเวตา ๕ โมงกับ ๕๐ นาที ถึงหน้าบ้านกงสุลเยอรมันเวตา ๕ โมง ถึงหน้าบ้านหมอสัมมิตเวตาเที่ยงกับ ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินแต่คาดฟ้าชนบน ซึ่งประทับอยู่แต่เสด็จตั้งแต่แรกนั้นไปด้วยที่ห้องเสวยชั้นกลาง พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ในทันตด้วย เวตาบ่ายโมง ๑ ถึงพระเจดีย์กลางน้ำ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานรูปเทียนดอกไม้อแก่พระอมรมหาเศขนำชนไปนมัสการพระสถูปในที่นั้น แดกรรยาพระยามหาอัครนิกร ๑ กับภรรยาพระอมรมหาเศข ๑ มาถวายของตามอย่างตามธรรมเนียมแต่ก่อน ทำวราชกิจจาวรภิศร จึงรบของชนบนเรือพระที่นั่งแถวครุหนิง ก็ไซจักรเรือพระที่นั่งออกปากน้ำเจ้าพระยาไป เวตาบ่าย ๒ โมง ๕ นาทีถึงที่ตงต้นคอนที่เรือนตะเกียง^๑ แด้วเวตาบ่าย ๒ โมง ๒๒ นาที ถึงหน้าเขยวตรงที่เรือรบขนาดที่เรียกว่าคอเวต ซึ่งยังมีได้มีนาม^๒ ครั้นเรือพระที่นั่งพ้นไปแล้ว เรือรบนั้นจึงตามเสด็จพระราชดำเนินไปด้วย เวตาบ่าย ๕ โมง ๕ นาที เรือพระที่นั่งทอดสมอในระหว่างเกาะสี่ซงกับฝั่ง ในที่นั้นมเรือประพาสอุดรธยาม ซึ่งเจ้าพระยาภาณุวงศ์ได้มาในตำแหน่ง^๓ เรือมณเมฆตาซง พระปรีชาภคการ มาคอยรับเสด็จแต่เมืองปราจีนบุรี^๓ แด้วเรือรบซึ่งตามมานั้นจึงมาถึง แด้วเรือโรซิงแซนซึ่งกรมสมเด็จพระ

๑ ในสมัยนั้นเรือขนาดใหญ่ยังเดินทางร่องเก่า ออกปากน้ำไปแล้วลี้วข้างขวา เอาเรือตะเกียงไว้ซ้ายมือ ตรงไปทางตะวันตกจนตงน้ำลึก ๒ เรือลำนี้ต่อมามีชื่อว่า เรือสยามมงกุฎไชยชิต

พระผู้ดำริเห็นเดชะมาในตำนาน จึงมาถึงทอดร่มขอยู่ในถนนทางต้น ครั้น
 แถวประมาณครู่ใหญ่ จึงเดชะพระเจ้าราชดำเนียรตรงทรงเรือพระที่นั่งโบก
 ขนไปทอดพระเนตรบนวัดที่ในเกาะนั้น ซึ่งเรียกกันว่าวัดเกาะตั้ง
 แถวจึงเดชะจากตบมาประทับในเรือพระที่นั่งตามเดิม แถวเวลาย่ำค่ำ
 เศษประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าของยาเธอแด่พระเจ้าของ
 ยาเธอในถนนด้วย เหมือนอย่างเมื่อเวลาจากต่างวันนั้นแล้ว เวลาทุ่ม
 เศษเดชะขึ้น สรงแล้วเดชะออกประทับที่ห้องเสวย ประทับรับสั่งกับ
 พระชษฐาภินิชาจย ซึ่งรับสั่งให้ทามาแต่ในเรือไรซึ่งแซน จนเวลา ๔
 ทุ่มเศษจึงเดชะขึ้น ประทับแรมในเรือพระที่นั่งซึ่งทอดร่มขอยู่ถนน
 หนึ่ง เรือพระที่นั่ง เมื่อแค้น ออกไปแต่ปากน้ำเจ้าพระยาไปเกาะตั้งนั้น
 พระวิสุทธศาสตร์ศิษย์ได้ตรวจดู ได้ทราบว่าเป็นเรือพระที่นั่งนั้นเดิน ๘ นอศ
 โดย เทวัญอุไทยวงศ์

แผ่นที่ ๑๓๑
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือนอ้าย
 แรม ๑๑ ค่ำ
 ว่าด้วยเสด็จพระราชดำเนียรทางชลมารค
 เสด็จประพาสชายทะเลฝั่งตะวันออก
 ณวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม ๔ ค่ำ ปีกุนต์ปีศก
 จตุศักราช ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๒ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเดชะ
 ออกเสวยเช้า พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าของยาเธอแด่พระเจ้าของยา

๑ ในสมัยนั้นวัดยังอยู่ที่ปลายแหลม ซึ่งสร้างอาศัยสถานต่อมา

เชอ พระเจ้าตุ๊กเชอ ครั้นเสวยแล้วทรงประทับครีดี้อยู่จนเวลาเช้า ๒
 โมงเศษเสด็จออกจากที่โต๊ะเสวย เวลาเช้า ๓ โมงเสด็จพระราชดำเนิน
 ขนบนตาดฟ้า ประทับครีดีกับพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางข้าราชการ
 อยู่ประมาณครู่ ๓ จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับลงไปข้างล่าง แล้ว
 จึงเสด็จไปประทับริมแควเรือ พระที่นั่งข้างซ้ายทรงทอดพระเนตรเรือ
 ลำหรับแต่โน (ซึ่งมีศเคอกรแก้วทำ) แล้วทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้พระวิสุทธวิธานบดีขลุ่ยสอดวงแฉ่งใบถวายเป็นท่วงทอดพระเนตร
 เวลาเช้าประมาณ ๔ โมง เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีมาเฝ้า
 อยู่ท่อนหลัง เวลาเช้า ๕ โมงเศษก็ถวายเป็นคนตาดกลับไป เวลาเที่ยง
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับที่โต๊ะเสวย ๆ กลางวัน
 ครั้นเสวยแล้วจึงประทับ ครีดีกับ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการ
 จนเวลาบ่ายโมงเศษเสด็จออกจากโต๊ะเสวยประมาณครู่ ๓ จึงเสด็จ
 พระราชดำเนินจากเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช ลงทางบันไดแคว
 ข้างขวา ทรงเรือพระที่นั่ง ๓๐ กั้นเสวย เสด็จไปประทับเรือพระที่นั่ง
 ไโรซึ่งขนนอยู่จนเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จกลับประทับเรือพระที่นั่ง
 อรรคราชวรเดช เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จขึ้นประทับบนตาดฟ้า ประ
 ทับครีดีอยู่กับพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ อยู่จนเวลาบ่าย ๔ โมง
 เศษเสด็จกลับลงไปข้างล่าง เวลาจวนย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนิน
 เรือพระที่นั่ง ๓๐ กั้นเสวย เสด็จประพาสตามชายทะเลจนเวลาย่ำค่ำเศษ
 เสด็จกลับ เวลาทุ่มเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสวยเวลาเย็น

พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าของยาเซอ พระเจ้าของยาเซอ พระเจ้าตัก
เซอ ครั้นด้วยแถวประทับครัดชยทนนแถวเดัดจขน เวตา ๓๐ ทุ่มครึ่ง

แผ่นดิน ๑๓๒ ได้ออกเรือพระที่นั่ง จะเดัดจไปประทับแรมที่ดัดหีบ
ออกวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย โดย มนุษย์นาคมานพ

แรม ๑๑ ค่ำ ณวันศุกร์ เดือนอ้ายแรม ๕ ค่ำ ปีกุนตีปดศก ๑๒๓๗
เวตารุ่งเดัด เรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช ใช้จักรเดัดนมาในทเดัดถึง
เกาะไม้ทอดดัดมอดจอดอยู่ณที่นั้น เวตาเช้า ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เดัดจออกเดัดด้วยเดัดริ่งเดัด เวตา ๕ โมงเช้าทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้ ใช้จักร เรือ พระที่นั่ง ออกจากเกาะไม้เดัดนมาในทเดัด
เวตาบ่ายโมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเดัดจออกเดัดด้วยพร้อม
ด้วยสมเด็จพระเจ้าของยาเซอเดัดพระเจ้าของยาเซอ ซึ่งตามเดัดจพระ
ราชดำเนิรนน ครั้นด้วยแถวตรัดชยทนนก็เดัดจขน พอบ่าย ๒ โมง
ก็ถึงดัดหีบ ประทับจอดอยู่ณที่นั้น

ครั้นเวตาเย็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เดัดจลงเรือพระที่
นั่ง ๑๒ กั้นเขียง เดัดจพระราชดำเนิรชนประทับหาดทราย ทรงเก็บ
เป็ดอกหอยเดัดเบยต่าง ๆ แดวดเดัดจทรงเรือพระที่นั่งทรงพระราชดำเนิร
ไปประทับที่หมู่บ้านค้ำบตนน แดชวบ้านในทนนก็มาเฝ้าทอดของชุด
พระบาททอดเกล้า ฯ ถวายสิ่งของต่าง ๆ มีเป็ดอกหอยเดัดเบยเป็นต้น
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระ

ราชทรัพย์แก่ชาวบ้านเหต่านหนวดทุกคนตามสมควร ครั้นเวลาค่ำเสด็จ
พระราชดำเนินกลับยังเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช เวลาทุ่มเศษ พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกเสวยพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้า
นงเยาว์และพระเจ้าหลานเธอ ซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินนั้น ด้วย
แล้วเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

ในเวลาที่ ๓๓ เรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช ใช้จักรออกจาก
ตึกหีบถ่านมาในทะเล

โดย สวัสดิศิประวัต

ณวันเสาร์ เดือนอ้าย แรม ๒ ค่ำ ปีกุนชั้ปศคัก ศักราช ๓๒๓๗
เวลาเช้ายามรุ่งแล้ว เรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดชได้ถ่านถึงเขาจรเข้
เวลาโมงเศษถึงช่องแฉ่มถ้ำ เจ้าพนักงานได้ทอดสมออกนอกเพลาเรือ
พระที่นั่งแล้ว เวลาเช้า ๒ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ออก พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการเฝ้าอยู่ แต่ประทับอยู่ในเรือพระ
ที่นั่งจนเวลาเช้า ๒ โมง แต่ประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระเจ้าหลาน
เธอที่ได้ตามเสด็จพระราชดำเนินนั้น เวลาเช้า ๔ โมงเสด็จพระราช
ดำเนินตรงเรือพระที่นั่ง ๓๒ กนเซียง พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยา
เธอ พระเจ้าน้องยาเธอ ทิทรงพระเยาว์

แผ่นที่ ๑๗๓ พระองค์เจ้าชายต้นทองค้ำ แดจางวางหัวหมื่นมหาเด็ก
 ออกวันศุกร์
 เดือนอ้าย ราชเขตเคอแกมป แด้วเด็คจอกออกไปประพาสทางอ่าวแฉ่ม
 แรม ๑๒ ค่ำ ตำร ประทับหาดบ้านจักรมาตา ทรงประพาสเก็บเปลือก
 หอยแต่เบียด่าง ๆ อยู่จนเวด้าเช้า & โมงน่าน เด็คจพระราชดำเนิร
 กตบัตตมาในป่า ด้วยเวด้าณสายคณจคอยู่เห็ดอจะทนต์ได้ จึงรบตั้งให้
 เรือพระที่นั่งไปรบข้างหาดในช่องแฉ่มตำร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
 หัว เด็คจพระราชดำเนิรลงมาที่ท่าหาดทราย ประทับตรัสกับพระบรม
 วงศ์านวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีแต่ข้าราชการผู้ใด
 ตามเด็คจคอยเรือพระที่นั่งอยู่ ครนทรงพระราชดำริเห็นว่า เรือ
 พระที่นั่ง ๓๒ กั้นเขียงย้งจะช้าอยู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้
 พระสุนทรานุกิจปริธา จิตเรือพระที่นั่ง ๒ กั้นเขียง เด็คจตั้งเรือหน
 ข้ามมาเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดชเด็คจขึ้นบนหนน ครนเวด้าเที่ยง พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เด็คจประทับโต๊ะเด็ดยอย่างตามธรรมเนียม
 ครนเด็ดยเด็ดยบาย ๒ โมงเศษ มีศเคอเรนรีอาดบาดเคอรรมาเฝ้าทูล
 ดอองรุติพระบาทเด็ท้านผู้ตามเด็คจทงหลาย แดพระวิสุตรดำครดิษฐ
 ด้วย ครนเวด้าบาย ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระ
 บรมราชโองการให้เจ้าพนักงาน ถอน ส่มอชกเพด้าข้างเรือพระที่นั่งเด็ว
 ออกจากที่ทอดส่มอแฉ่มตำรเด็วเด็วณกตบัตตมา เวด้าบาย ๔ โมงถึงอ่าว
 ทุงไก่อเคย เจ้าพนักงานได้ทอดส่มอกางเพด้าข้างคัมไฟ ประทับเรือ
 พระที่นั่งอรรคราชวรเดช เวด้าบาย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัว เสด็จตั้งเรือพระที่นั่ง ๑๒ กั้นเซียงเหมื่อนอย่างเช่นเวตาเข้า
 เสด็จขึ้นบนหาดทรายขาวทุ่งไก่อเคย แดงทรงประพาดเก็บเปลือกหอย
 ต่าง ๆ อยู่จนเวตาค่ำแล้ว เสด็จกลับลงเรือพระที่นั่ง ๑๒ กั้นเซียง
 เสด็จขึ้นบนเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช ในเวตาเสด็จนั้นพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ แดงข้าราชการ

แผ่นที่ ๑๓๔ ผู้ใหญ่ผู้น้อยแต่งพระองค์ แต่งตัว อย่างเช่นสำหรับเที่ยว
 ออกวันศุกร์ ตามธรรมเนียมต่าง ๆ กัน แดงมีเรือ ๕ กั้นเซียง ๒
 เดือนอ้าย กั้นเซียง ตามเสด็จพระราชดำเนินด้วยเป็นอันมาก

อนึ่งมีพระบรมราชโองการ ให้เรือรบใหม่อย่างโคเวตไปที่เกาะ
 ตังซัง ด้วยจะพระราชทานพระราชทรัพย์ซึ่งหนึ่ง ให้ไปพระราชทานคน
 ตุงอายุคนละคำตั้ง ๒ บาท แดงชาวคนที่ได้อยู่ในเกาะอีกคนละตั้ง
 จมื่นตุรเดชได้นำไป ครั้นเวตา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวประทับโต๊ะเสวย แดงประทับอยู่จนเวตา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น เวตา
 ๓ ยามเศษ เจ้าพนักงานได้ถอนส้มออกเพลาใบเรือพระที่นั่งอรรคราช
 วรเดช แดงออกมาจากที่ทอดส้มออกหนึ่ง โกงเกิดดกแก้ว มีดม
 คตนมมาก เจ้าพนักงานเรือกตไฟได้จุดเต๊กม้วนเพดานผ้าใบรักษาเรือ
 พระที่นั่งโดยคตเดียว แดงเกรงเรือพวงซ่างท้ายจะดม ได้เคียวเรือพระ
 ที่นั่งช้า ๆ คอยจุดเรือพระที่นั่ง ๑๒ กั้นเซียงให้เรียบร้อย ครั้นเวตา
 ย่ำรุ่งเรือพระที่นั่งก็แด่นเช้าแหดมกระบ้ง

โดย ภาณูรังษี

ณวันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ ปีกุนส์ปัตศก จุติศักราช
 ๓๒๓๗ เวลาบ่ายรุ่ง ๒๐ นาที เรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช ซึ่งใช้จักร
 มาจากอ่าวทุ่งไก่อเตยนน ได้ทอดสมอประทับที่แหลมกระบัง เวลา
 ย่ำรุ่ง ๔๐ นาที เรือรบใหม่ยังมีใต้พระราชทานชื่อ (อย่างโกเวต) ใช้
 จักรมาถึงก็ทอดสมออยู่ข้างนอกตรงหว่างแหลมกระบัง เวลาเช้าโมง
 หนึ่ง เรือโรซิงแซนได้ใช้จักรมาถึงก็ทอดสมอเข้าไปข้างในเรือพระที่
 หนึ่งน้อยหนึ่ง เวลาเช้าโมงหนึ่งกับ ๕๐ นาที เจ้าพระยาภาณุวงศ์
 มหาโกษาธิบดี ซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินมาในเรือรบใหม่นั้น ได้ตั้ง
 เรือกันเขียงมาเฝ้าทอดของชุดพระบาทในเรือพระที่นั่ง เวลาเช้าโมง
 หนึ่งกับ ๕๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก เจ้าพระยา
 ภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีเฝ้าแล้วก็ถวายคำนับบังคมลากลับไป พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้า
 หน้องยาเธอ แด่พระเจ้าน้องยาเธอ ครั้นเสวยแล้วเวลาเช้า ๒ โมง ๔๕
 นาที ก็เสด็จลงเรือพระที่นั่งสืบส่งกันเขียงชนประพาศบนหาดแหลม
 กระบัง จนเวลาเช้า ๔ โมงกับ ๕ นาที เสด็จกลับยังเรือพระที่นั่ง แด่
 เรือรบใหม่นั้น ขณะเมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาศบนหาดได้
 ถอนสมอใช้จักรไปเกาะสี่ซัง เพราะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี คุมเงินไปพระราชทานราษฎรใน
 เกาะนั้น ครั้นเวลาเช้า ๔ โมง ๑๗ นาที เรือพระที่นั่งได้ถอนสมอออก
 จากแหลมกระบัง เวลาเที่ยง ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แผ่นที่ ๑๕ ๗ เสด็จออกเสวย พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าของยาเธอ
 ออกวันเสาร์ แด่พระเจ้าของยาเธอ จนเวลาย่ำโมง ๒๐ นาที เสด็จ
 เดือนอ้าย แด้ว พอเรือพระที่นั่งไซจักรมาถึงอ่างศิลา จึงได้ทอด
 ส้มอชกรหน้าฉนวนเสด็จขึ้นแต่ห่างฝั่งมากเพราะนาทนนทน (คิดเวลา
 เรือพระที่นั่งไซจักรออกจากเหมตมกะบังถึงอ่างศิลา เป็นเวลา ๒
 ชั่วโมงกับ ๓๓ นาที) เวลาบ่ายโมง ๓๕ นาที เรือโรชิงแซนได้ใช้
 จักรมาถึง ค่อยท้ายเรือพระที่นั่งลงไป แด่เรือที่ตามเสด็จพระราช
 ดำเนิรมาทอดคอยรับเสด็จอยู่ที่อ่างศิลา นมีเรือประพาสอุตรธยาม ๓
 เรือรบใหม่ทไปเกาะตั้ง ๓ เรือโด้รวารวเรศ ๓ เรือประทัปทศนา
 การ ๑ เรือกตไฟเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ๑ รวมเรือกตไฟ
 ๕ ลำ เรือพระที่นั่งสำหรับประพาสที่ต่าง ๆ ดังกล่าวซึ่งเอาไปจาก
 กรุงเทพฯ ๗ นั้น ได้ทอดคอยรับฉนวนเสด็จขึ้น ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมง
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงเรือพระที่นั่งหกกันเขียง เสด็จ
 ขึ้น ฉนวนทรง พระราชดำเนิรไป ประทัป ครัดปราไสยเจ้าเมืองกรมการ
 เมืองต่าง ๆ ทางชายทะเลฝั่งตะวันออกซึ่งมาคอยรับเสด็จนั้น ประมาณ
 ครุหนง ก็เสด็จขึ้นทรงพระราชยาน มีตำรวจแห่ทหารปืน ทหารแตร
 นำ แด่ตามเสด็จพระราชดำเนิรเป็นขบวนไป เข้าในค่ายที่ประทัป แด้ว
 เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งองค์สูง ประทัปครัดกับสมเด็จพระเจ้าของยาเธอ

๑ เรือไฟของเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ต่อมาได้พระราชทานนามว่า กมุทมาลาลำ ๑ บุษบา
 บานกลีบลำ ๑ ที่กล่าวตรงนี้จะเป็ลลำกมุทมาลาเป็ลลำใหญ่

พระเจ้าอนงยาเชอ แดเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ประมาณ
 สักชั่วโมงหนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน ครั้นเวลาย่ำค่ำ ๑๐ นาที พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกท้องพระโรงประทับครีดยู่จนเวลา
 ท่วม ๒๘ นาที เสด็จขึ้น เวลาค่ำ ๒ ท่วม ๒๐ นาทีก็เสด็จออกเสวยพร้อม
 ด้วยสมเด็จพระเจ้าอนงยาเชอ แดพระเจ้าอนงยาเชอ ที่บนพระที่นั่ง
 องค์ตั้ง ครั้นเสวยแล้วรับสั่งประภาษต่าง ๆ อยู่จนเวลายาม ๓๐ นาที
 เสด็จขึ้นข้างใน สมเด็จพระเจ้า

แผ่นดิน ๑๓๖
 ออกวันเสาร์
 เดือนอ้าย
 แรม ๑๓ ค่ำ
 นองยาเชอ แดพระเจ้าอนงยาเชอ ก็ถวายคำนับบังคมตา
 ไปพักอยู่ที่ตึกกรมชายนเต ซึ่งเป็นตึกของสมเด็จพระยา
 บรมมหาศรีดุริยวงศ์สร้างไว้ แดเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหา
 โกษาธิบดี จัดไว้เป็นที่ประทับเจ้านาย

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

ว่าด้วยเจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ

ซึ่งได้ถูกข้อมวงเมื่อเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกรู
 ณวันเดือน ๓๒ ขึ้นค่ำ ๑ ปีกุนต์ปีตศศ ๑๒๓๗ ข้าพเจ้า นาย
 จำเนียรภักดีนายเวร ๆ ปัตติวงษา ทำทางว่าวซึ่งได้ตรวจเจ้าพนักงาน
 รับผิดชอบตามพระยาที่ ๒ สายใน มายืนค่อท่ามหาตเด็กทางหนึ่ง ตั้งฉ
 กาวีร์ พระคุณิการบตี ๑ คลังศุภรัต พระศุภรัต ๑ คลังวิเศษ หดวง

ศรีเทพ ๑ คตังวรอาสน์ หาดวงเบญจางค์วรอาสน์ ๓ นายเวร ๑
รวม ๒ ดันมพตเรือน พระอินทราทศย์ ๓ มหาตเด็กเวร ทอดพระแสง
นาย ๓ ทอดวิค นายไชยขรรค์ ๓ รับเครื่อง นายเด่ให้อาวุธ ๓ นาฬิกา
ขุนอิน ๓ พิณพาทย์ ขุนหมื่น ๕ กตของแขก ขุนหมื่น ๓ แตรวง
แตรฝรั่ง ดั่งข ขุนหมื่น ๕ รวม ๓๓ วิเด่ทกต่าง คาว ๒ หวาน ๒
รวม ๔ รวมเป็นคน ๒๗ คน

ณวันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ ๑ ปีกุนส์ปีศก ๑๒๓๗ ข้าพเจ้า
นายสวัสดิภักดีนายเวรกรมพระตำรวจในซ้าย ทำทางว่าเจ้าพนักงาน
ให้นำตามรับเด่ตั้งกองจุกช่องล้อมวงรอบพระอุโบสถชั้นนอกวัด
ตามพระยาที่ ๒ มายนแก่ท่านทางหนึ่ง ในซ้าย นายสวัสดิภักดีนาย
เวร ๑ นายราชภักดีนายเวร ๑ นายไชยภักดีนายเวร ๑ ขุนหมื่นพัน
เดว ๒๐ รวม ๒๓ กรมพระตำรวจใหญ่ซ้าย ขุนรุดำแดงนายเวร ๑
ขุนแสงอักษณายเวร ๑ ขุนหมื่นพันเดว ๒๐ รวม ๒๒ กรมพระตำรวจ
พตพันซ้าย นายแสงไพรินนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมพระ
ตำรวจพตพันขวา นายยวดภักดีนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรม
ทนายเดอกหอซ้าย หมื่นชิตสรไชยนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓
กรมทนายเดอกหอขวา หมื่นไพรพินาศนายเวร ๑ หมื่นยุทธสังหาร
นายเวร ๑ หมื่นฤทธิสรไชยนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๓ รวม ๖ กรมทหาร
ในซ้าย หมื่นภักดีนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมทหาร
ในขวา หมื่นจงใจรัชนีนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ รองงานสนม

ซ้าย นายพ่วงนาย ๓ ไพร์ ๔ รวม ๕ กรมรักษาพระองค์ขวา หมั้น
พินิจบรรจง ๓

แผ่นที่ ๑๗๗
ออกวันอาทิตย์
เดือนอ้าย
แรม ๑๔ ค่ำ

ขุนหมื่น ๒ ไพร์ ๘ รวม ๑๐ ทหารรักษาพระองค์
ซ้าย ขุนรุดรณไชยนายทหาร ๓ ขุนบริบาล ๓ ขุนพด
ภักดี ๓ รวม ๓ ทหารรักษาพระองค์ขวา เกาหวิ่ง ๓
ออคเคอชายนัน ๓ ชายนัน ๔ กอปราด ๒ ทหาร ๖๐ รวม ๖๘
กรมอาสาใหม่กรมท่าซ้าย หาดวงนราเรืองเดชเจ้ากรม ๓ ขุนหมื่น ๔
รวม ๕ กรมอาสารองซ้าย หาดวงรามเดชะปัตติกรม ๓ ขุนหมื่น ๔
รวม ๕ กรมเขนทองขวา หาดวงสิทธิธำแดงปัตติกรม ๓ ขุนหมื่น ๔
รวม ๕ กรมคลังในจวนรักษาโรงเรือ ขุนไชยนาถปัตติกรม ๓ ขุน
หมื่น ๔ รวม ๕ กรมอาสาใหญ่ซ้าย ขุนจบไกรจักรนายเวร ๓
ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมอาสาใหญ่ขวา ขุนศรีพิศพ่ายนายเวร ๓
ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ รองงานใหญ่ซ้าย นายอินรักษาสัมบุหาญศรี ๓
ไพร์ ๖ รวม ๗ กรมอาสาใหม่กรมท่าขวา หาดวงพิทักษ์โยธาเจ้ากรม ๓
ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ รวมเป็นคน ๒๐๐ คน

ข้าพเจ้า นายจันทรมณเฑียร ทำบาญชีตรวจเจ้าพนักงานใน
อุโบสถวัดเทวราชกุญชร ตำรวจวังทอศที่ ๕ มหาตเด็กทอศพระแสง
เวรสิทธิ นายวา ๓ ต้นมพตเรือน นายบุญ ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔
คลังวิเศษ ขุนวิเศษสมบัติ ๓ คลังคู่วัด นายจำนง ๓ คลังมหาสมบัติ

นายชม ๓ คตังราชการ นายเวร ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ ถาดพระ
บาท ขุนอิน ๓ พิณพาทย์ หมื่นไฉน ๑ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ กตอง
แขก หมื่นนดาต ๓ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ แตรงอน แตรงวัง นาย
เวร ๑ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ ตั้งษ์ ๓ ตั้งฆกรวีย์ ตั้งฆกาโรต ๑
วิเสทตงเครื่องไทยธรรม นาย ๑ ไพร์ ๓ รวม ๔ กรมตำรวจในขวา
นายศรีภักดี ๑ นายชาติ

แม่ที่ ๑๓๘ ภักดี ๑ นายรัตภักดี ๑ นายไตรภักดี ๑ ขุนหมื่นพัน
ออกวันอาทิตย์ เดอ ๒๕ รวม ๒๗ ตำรวจใหญ่ขวา ขุนไกรสงคราม
เดือนอ้าย ๑ ขุนหมื่นพันเดอ ๒๕ รวม ๒๖ รองงานในซ้ายตั้งขึ้น
แรม ๑๔ ค่ำ ๑ หักทของ ๒ คร่ำเงิน ๒ รวม ๔ บอ ก พันทนาย ๒ ไพร์ ๓ รวม ๓
๑ ตำรวจพดพันซ้าย นายแดงไพริน ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ ตำรวจ
พดพันขวา นายยอดภักดี ๑ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ อาศัยบุนซ้ายตั้ง
กอง ขุนอาจใจหาญนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ ทหารซ้ายหตวง
เดิมซ้าย สกัณ ๓ ซายัน ๓ กอบปราด ๒ ไพร์ ๒๐ รวม ๒๔ ทหาร
รักษาพระองค์ในขวา เกาวริง ๓ ซายัน ๓ กอบปราด ๒ ไพร์ ๒๕
รวม ๒๘ ทหารเตรกรมรักษาพระองค์ซ้ายขวา เปนมัตเตอร์ ๑ ไพร์
๒๔ รวม ๒๕ ช่างทหารใน หมื่นจงใจรักษ ๑ หมื่นภักดีนาย ๑ ขุน
หมื่น ๒ รวม ๘ ทนายเตือก หมื่นผดญา ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓
รักษาพระองค์ขวา บินหามแต่น ๒ ไพร์ ๘ รวม ๑๐ กรมอาดำใหม่

กรมท่าซ้าย หาดวงนราเวียงเดชเจ้ากรม ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ รัก
ษาพระองค์ซ้าย นายเวร ๑ ทนายเตือกขวา นายเวร ๒ ขุนหมื่น ๒
รวม ๔ รวมเป็นคน ๒๒๔ คน

ณวันเสาร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ ข้าพ(ระ
พุทธ)เจ้า นายจําเนียรภักดีนายเวร ๑ ปลัดวงขวา ทำหางว่าวซึ่งได้
ตรวจเจ้าพนักงานรวัดเครือวดยท ๑ มายนกับท่านมหาคเล็กหางหนึ่ง
ตั้งฆกาวิชัย ตั้งฆกาโรต ๑ ขุนหมื่น ๑ รวม ๒ ศุภรัต พระศุภรัต ๑
คังวิเศษ หาดวงศรีเทพ ๑ คังวรชเด่น นายเวร ๑ ภูษามาดา
ขุนพิพิธ ๑ ต้นมพตเวื่อน พระจันทรากิตย ๑ ทอดพระแสง นายชิต
๑ ทอดวัด นายสุนิต ๑ รับเครื่อง นายขัน ๑ รวม ๓ นาฬิกา ขุน
อิน ๑ พิณพาทย์ ขุนหมื่น ๕ กตองแขก ขุนหมื่น ๓ แตรตั้งข ขุน
หมื่น ๕ รวม ๒๔ วิเลทกต่าง คาว ๒ หวาน ๒ รวม ๔ รวมเป็น
คน ๒๗ คน

ณวันเสาร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ ข้าพเจ้า
นายสวัสดิภักดีนายเวรกรมพระตำรวจในซ้าย ทำหางว่าวเจ้าพนักงาน
หน้าตามรับเตด็จ ตั้งกองจุกของต้อมวงรอบพระอุโบสถชั้นนอก
รวัดเครือวดยววิหารที่ ๑ มายนแก่ท่านกรมวงหางหนึ่ง ในซ้าย
นายสวัสดิภักดีนายเวร ๑ นายราชภักดีนายเวร ๑ นายไชยภักดีนาย
เวร ๑ ขุนหมื่นพันเดว ๒๐ รวม ๒๓ กรมพระตำรวจใหญ่ซ้าย ขุน
รุดดำแดงนายเวร ๑

แผ่นที่ ๑๗๕ ขุนแสงอัคนายเวร ๓ รวม ๒ ขุนหมื่นพันเดว ๒๐ รวม
 ออกวันจันทร์ เดือนยี่
 ขึ้นค่ำ ๑ ๒๒ กรมอาต้ววิเศษขวา ขุนกำแหงสงครามปลัดกรม
 ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมตำรวจในซ้าย หมื่นไกร
 รักษา ๓ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมตำรวจในขวา หมื่นไกรรักษา ๓
 ไพร์ ๔ รวม ๕ กรมอาต้วใหญ่ซ้าย ขุนวิจิตรสงคราม ๑ ขุนหมื่น ๒
 รวม ๓ กรมอาต้วใหญ่ขวา ขุนอาจสงครามนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๒
 รวม ๓ กรมเกณฑ์หัตถ์อย่างฝรั่งซ้าย หัตถ์วงพิพิธณรงค์เจ้ากรม ๓ ขุน
 หมื่น ๔ รวม ๕ กรมอาต้วรองซ้าย ขุนฉันทนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๒
 รวม ๓ กรมเกณฑ์หัตถ์อย่างฝรั่งขวา หัตถ์วงทรงวิไชย ๑ ขุนหมื่น ๔
 รวม ๕ กรมพดพันซ้าย นายฤทธิชนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕
 กรมตำรวจนอกซ้าย ผู้ตาสฤทธิชนายเวร ๑ ไพร์ ๓ รวม ๔ กรมพด
 พันขวา นายยอดนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ กรมทนายเดือก
 ขวา หมื่นภูมินทรโยชนายเวร ๑ หมื่นยุทธสังหารนายเวร ๑ หมื่น
 พิณฉินาศนายเวร ๑ หมื่นฤทธิสรไชยนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๓ รวม
 ๗ กรมรักษาพระองค์ขวา หมื่นพิณฉินาจารย์ ๑ ขุนหมื่น ๒ ไพร์ ๗
 รวม ๑๑ กรมทนายเดือกซ้าย หมื่นอาต้วภุชชนายฉนาม ๑ หมื่นชิต
 สรไชยนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๔ กรมทหารในซ้ายขวา หมื่น
 ฤกคตินาถนายเวร ๑ หมื่นจงใจรักษนายเวร ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๘
 กรมรามัญทหารหน้า กัปตัน ๑ ออกเดอซ้ายนี้ ๑ นายร้อย ๒ ทหาร
 ๕๕ รวม ๕๘ กรมพระคลังสินค้า หัตถ์วงวิจารณ์โกษา ๑ ขุนชำนาญ

ภักดี ๓ ขุนหมื่น ๔ รวม ๖ รวมเป็นคน ๓๘๔ คน

วัดพระยาทำ กรมวัง นายศรีเถียร ๑ ตำรวจวัง ๒ รวม ๓
กรมมหาดเล็กทูตวัด นายไชยขรรค์ ๑ ทอดพระแสง

แผ่นที่ ๑๘๐ หม่อมราชวงศ์ ๓ รวม ๒ กรมพระคลังศัตรูวัด พระศุภ
ออกวันจันทร์
เดือนอ
ขึ้นค่ำ ๑ วัด ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๒ กรมต้นมพดเรือ พระอิน-
ทราทศย์ ๓ นายมีนายเวร ๓ รวม ๒ กรมเกาฮวด
เบญจางค์วรอาสน์ ๓ นายขุมนุนายเวร ๓ รวม ๒ กรมพระคลัง
วิเศษ หาดวงศรีเทพ ๓ กรมกระโถนชั้นน้ำ ขุนหมื่น ๓ กรมตั้งฆกา-
วีย์ ขุนศรีธรรมดังกาว ๓ ขุนหมื่น ๓ รวม ๒ กรมพระตำรวจในขวา
นายศรีภักดี ๓ นายรัตภักดี ๓ นายไกรภักดี ๓ นายชาติภักดี ๓ นาย
เวร ๔ ขุนหมื่นพันเอก ๒๓ รวม ๒๕ กรมพระตำรวจใหญ่ขวา นาย
ไกรสงคราม ๓ ขุนหมื่นพันเอก ๒๔ รวม ๒๕ ตังกอง หาดวงมหา
โยธี ๓ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ ทหารรักษาพระองค์ซ้าย เปนมาดเตอร์
ซ้ายนี้ ๓ ทหารรักษาพระองค์ซ้าย ไพร่ ๒ โหด รวม ๒๕ กรม
อาสาใหญ่ซ้ายตงบัน นาย ๓ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ กรมอาสาใหญ่
ขวาตงบัน นาย ๓ ไพร่ ๒ รวม ๓ รองงานนอกขวาตงบัน นาย
๓ ไพร่ ๒ รวม ๓ กรมทหารบดิกาด กัปตัน ๓ เฒบเตอแพน ๓
เกาจริง ๓ ซ้ายนี้ ๓ ซ้ายนี้มาเยอ ๓ ออเดอซ้ายนี้ ๓ ซ้ายนี้ ๖ กอ
ปรัต ๕ รวม ๑๗ ไพร่ ๔๒ รวม ๕๙ ช่างทหารในซ้าย หมื่นนาค

๑ ขุนหมื่น ๔ รวม ๕ ทหารในข้างขวา หมื่นจง ๑ ขุนหมื่น ๔
รวม ๕ พดพันซ้าย นายแสงไพรีน ๑ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ ทนาย
เดือกซ้าย หมื่นชิต ๑ ขุนหมื่น ๑ รวม ๒ พดพันขวา นายสุทธิรักษ์
๑ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖ รวมเป็นคน ๑๘๘ คน

ข้าพ (ระพุทธ) เจ้า นายจันทรมณเทียรนายเวรกรรมวง ทำ
บาญชีตรวจในพระอุโบสถวัดนาคกลางที่ ๓ ตำรวจวังทอดที่ ๕ ส่นม
พดเรือน พระจันทราทศย์ ๑ ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ มหาตเด็กทอดพระ
แสงเวรดีทศิ ส่ารวัด ๑ คตังวิเศษ หดวงศรัทพิ ๑ คตังศุภรัต หมื่น
จ่าง ๑ คตังมหาตมบัต นายนิม ๑ ส้งฆกรีย์ ส้งฆกาโรต ๑ ตาด
พระบาท ขุนอินปลัด ๑ พิณพาทย์ หมื่นไฉน ๑ ขุนหมื่น ๕ รวม ๖
กตองแขก หมื่นฉดาด ๑ ขุนหมื่น ๒ รวม ๓ แตรงอน แตรฝรั่ง
สังข์ หดวงกาหด ๑ ขุนหมื่น ๖ รวม ๗ คตังราชการ นายเวร ๑
ขุนหมื่น ๓ รวม ๔ วิเดทตั้งเครื่องไทยธรรม นาย ๑ ไพรี ๒ รวม
๓ รวมเป็นคน ๓๔ คน

แผ่นดิน ๑๘๑

ออกวันอังคาร

เดือนอ

ขึ้น ๒ ค่ำ

ว่าด้วยการเสด็จพระราชดำเนิน

ประพาสชายทะเลวันออก ประทับแรมอ่างศิลา

ณวันจันทร์ เดือนอ้าย แรม ๘ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกท้องพระ
โรงพลับพลาค่ายหลวง พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางข้าราชการซึ่ง

ได้ตามเสด็จพระราชดำเนินนั้น เข้าพร้อมกันในที่เฝ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานถวายพระราชหัตถเลขา ให้พระอมรวิไลยสรเดชไปราชการณกรุงเทพฯ ฯ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่สวนในค่ายหลวง แล้วเจ้านายขุนนางก็ตามเข้าไปเฝ้าในสวน เสด็จประทับอยู่จนเวลาเที่ยงจึงเสด็จขึ้นจากสวน แล้วเสด็จขึ้นข้างในประมาณ ๓๐ นาที จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เจ้านายซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปเฝ้าในที่เสด็จประทับที่เสด็จพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จประทับอยู่จนเวลาบ่าย ๒ โมง ๑๒ นาทีเสด็จขึ้น

อนึ่งพระอมรวิไลยสรเดช ซึ่งได้รับพระราชทานถวายพระราชหัตถเลขาไปณกรุงเทพฯ ฯ นั้น ได้กราบถวายบังคมทูลขอตัวไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ใช้จากรออกจากท่าอ่างศิลา แต่เวลาเที่ยงเศษ เวลาบ่าย ๕ โมง ๕๖ นาที เสด็จออกที่ท้องพระโรง แล้วเสด็จพระราชดำเนินประพาสตามสนามหน้าท้องพระโรง แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปนอกค่ายหลวง เสด็จประทับทรงทอดพระเนตรอ่างศิลาที่อ่างตรงหน้าค่ายหลวง เสด็จประทับอยู่ที่นั่นประมาณ ๓๐ นาที จึงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่ท้องพระโรงในค่ายหลวง ทรงครีดีกับเจ้านายแถมขุนนางจนเวลาทุ่ม ๑ กับ ๕๕ นาทีจึงเสด็จขึ้นข้างใน เวลา ๒ ทุ่ม ๒๓ นาที เสด็จออกในที่เสด็จ ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เจ้านายไปเฝ้าในที่เสด็จ เสด็จประทับในที่เสด็จ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์

นวกส์ จนวนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

โดย เกษมสันตโศภากย์

แผ่นที่ ๑๘๒

ออกวันอังคาร

เดือนยี่

ชน ๒ คำ

ณวันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๘ คำ ปีกุนตปศก

๑๒๓๗ เวลาเที่ยงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เสด็จออกท้องพระโรง ครีด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยา

เธอ แดพระเจ้าอนงยาเธอ แดเจ้าพระยาภาณุวงศ์ กับข้าราชการ

ทรงปวงจนวนเวลาเที่ยง ๔๕ นาทีเสด็จขึ้น ครั้นเวลาบ่ายโมง ๑ กับ ๒๕

นาที เสด็จออกเสวย พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ แดพระ

เจ้าน้องยาเธอ ประทับครีอยู่จนเวลาบ่าย ๒ โมงกับ ๕๐ นาทีเสด็จขึ้น

ครั้นเวลาย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ทรงพระราช

ดำเนิรออกนอกค่ายหลวง ไปประทับประพาสหาดทรายทเดริมฉนวน

นาทเสด็จขึ้น ประทับอยู่ประมาณ ๑๕ นาที เสด็จกลับเขายังค่ายหลวง

ที่ประทับ ครีกับข้าราชการที่ท้องพระโรงจนวนเวลาทุ่ม ๑ กับ ๕๐ นาที

เสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่ม ๒๕ นาทีเสด็จออกเสวย พร้อมด้วยสมเด็จพระ

เจ้าน้องยาเธอ แดพระเจ้าอนงยาเธอ เสด็จแล้วประทับครีจนวนเวลา

๔ ทุ่ม ๑๑ นาทีเสด็จขึ้น แดข้าวงษาพเจ้าไปราชการเมืองปราจีนบุรี

ไต่ทูตวานพระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ จดไว้

โดย ทองแถมถวัลย์วงศ์

วันพุธ เดือนอ้าย แรม ๑๐ คำ ปีกุนตปศก จุติศักราช ๑๒๓๗

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องตาม
 ธรรมเนียม เสด็จออกประทับที่ท้องพระโรงในค่ายหลวงณอ่างศิลา เจ้า
 พระยาภาณุวงศ์เสด็จาราชการซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินบ้าง ข้าราชการ
 ราชการในกรมท่าบ้าง เข้าในทันคนเวลาเที่ยงเศษเสด็จขึ้น เวลาบ่าย
 โมงเศษ เสด็จออกประทับที่เสวยบนพระที่นั่งหลังสูงที่ห้องเสวย ประทับ
 เสวยด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ แด่พระเจ้าน้องยาเธอ ซึ่งตามเสด็จ
 พระราชดำเนิน จนเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จขึ้นแต่ที่เสวย เวลา
 บ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับสวน พระเจ้าน้องยาเธอ แด่
 ราชการเข้าไปเฝ้าในที่นี้ แด่หลวงเพชรสงคราม ปลัดเมืองบางตะมุง
 นำนายฉิ่งน้องชายมาทูลเกล้า ฯ ถวายเงินเหรียญโบราณซึ่งซุกได้ที่บ้าน
 ทุ่งครวในสวนกด้วยคำบดบ้านเหมือง แขวงเมืองบางตะมุง ซุกได้
 เมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๘ แรมค่ำ ๓ ปีกุนต์ปีศัศก จดศักราช ๑๒๓๗
 เมื่อจะซุกได้นั้น นายฉิ่งไปทำไร่ยกหินชนบทออก เงินนั้นก็กระจาย
 ออกมา รวมได้เงิน ๔๐ เหรียญ แต่ได้ทูลเกล้า ฯ ถวาย ๑๔ เหรียญ
 เงินเหรียญนั้นไม่ทราบแน่ว่าจะเป็นเงินแต่ครั้งไหน โทษขาดเงินเบี้ย
 ฤกษ์ของแดงที่ใช้กันในกรุงเทพ ฯ แต่บางกว่า ข้างด้านหนึ่งมีตรา
 หยาบ ๆ เป็นพระอาทิตย์ครึ่งดวง ฤกษ์พระจันทร์ครึ่งดวง^๑

๑ เงินเหรียญโบราณอย่างพรรณาไว้นี้ ต่อมาพบที่ดงศรีมหาโพธิ์จังหวัดปราจีนบุรีอีก แล
 ได้ยืนยันที่กรูกับพู่ชาลีพบ สันนิษฐานว่าจะเป็นเงินครั้งจอมพลใหญ่ผู้คุมทางประเทศนี้

แผ่นที่ ๑๘๓
 ออกวันพุธ
 เดือนธันวาคม ค.ศ.
 ๑๘๓๓

ฎีกาแก่วจกรพรรดิอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี แต่มิรู้ว่ามีหยาบ ๆ
 รอบดวงกตางนन्दด้วย แต่ชกตานหนึ่งนั้น คนเหตุว่าจะ
 เป็นรูปตัวอักษรเทวนาครี ฎีกาเป็นรูปครุฑเหยียบนาครี
 เป็นครุฑเหยียบนาครีก็ดี ยังไม่ทราบแน่ว่าเป็นอะไรแปดยังไม่ออก เงิน
 นนนาหนักบางอันหนักต้องตั้งเพื่องมีเศษบ้าง ย่อมอยู่บ้าง ได้
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานไว้ในที่โรงมิถเซียม คือที่
 เก็บของปตาดต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวังบ้าง เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ
 เรือไต้วารวรเดช ซึ่งได้นำพระอมรวิไต้ยลร์เดชผู้เชิญพระราชหัตถ
 เตชาไปกรุงเทพฯ นั้น กลับมาถึงอ่างศิลาเวลา ๔ โมงเศษ เสด็จขึ้น
 จากพัดบัวในสวน

เวลา ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่อง
 ตามธรรมเนียม แต่ฉลองพระองค์ชนนอกนั้นเป็นอย่างทหารมหาดเล็ก
 ซึ่งเรียกว่าปะเรดแยกเกศ ฎีกาเดรดเปโครตแยกเกศ ทรงผ้าดีแดง
 สำหรับเครื่องหมายเครื่องราชอิสริยยศข้างเผือกผ้าขนาดตราชนที่ ๓ แต่
 ยาวประมาณ ๑ ที่พระอระช้าย เสด็จออกท้องพระโรง ทรงพระ
 ราชดำเนินไปทรงเรือพระที่นั่งโบตที่ตัพวาน เรือบางปอนอุตมทวิปจุง
 เรือพระที่นั่งไป เมื่อเรือพระที่นั่งออกจากท่านน เรือรบขนาดคอเวด
 ซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินมานั้น จึงชักธงตราแผ่นดินชนบนเส้ากตาง
 ชักธงข้างชนเส้าหน้า เส้าท้าย แต่ชักธงบริวารคตอดด้ามเส้า คนเรือ
 ชนบนบนเพดาไป แต่ใช้คนทหารมรินยังปืนใหญ่ที่สุด ๒๑ นัด แต่จะ

ฉันประชากรรักษาไว้ณส่วนหลวงในค่ายหลวงที่ข้างคิदानัน แด้วจึง
เสด็จพระราชดำเนินขึ้นข้างใน

โดย เทวัญอยู่ไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี เดือนห้า แรม ๑๑ ค่ำ ปีกุนชัฎศก ๑๒๓๗
เวลาเช้า ๘ โมงเศษ เสด็จออกท้องพระโรงครู่หนึ่ง แด้วจึงเสด็จพระ
ราชดำเนินไปประทับในสวน จนเวลาบ่ายโมงเศษ เสด็จขึ้นเสวย
เหมือนวันก่อน จนเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จขึ้นแต่ที่เสวย เสด็จ
ออกท้องพระโรง หลวงรัตนายคณาพรยาชตบุรานุรักษ์ ๑ พระยา
ตำครดงครามนิคมคามรักษา ผู้ว่าราชการเมืองบางตะมุง ๑ หลวง
สิทธิศักดิ์ชตเขตร์ ปลัดเมืองชตบุรี ๑ หลวงฤทธิเดชชตขันธิ์ ยกรบัตร์
เมืองชตบุรี ๑ รวม ๕ มาทูลเกล้าฯ ถวายของต่างๆ คือ ผ้าพัน
ต่างสี ๓๐ ผืน ผือก ๓๐ หาบ ของพระยาชตบุรานุรักษ์ เงินโบราณ
อย่างที่น่ายงนึ่งของหลวงเพชรดงคราม ปลัดเมืองบางตะมุงทูลเกล้าฯ
ถวายนั้น ๓ เหรียญ กับกลองไม้กลบงหาเตยมเงินทองคำ ของพระยา
ตำครดงครามนิคมคามรักษา ผ้าพันต่างสี ๘ ผืน ของหลวงสิทธิศักดิ์
ชตเขตร์ ปลัดเมืองชตบุรี ผ้าพันต่างสี ๒ ผืน ผีตา ๒ ผืน ของ
หลวงฤทธิเดชชตขันธิ์ ยกรบัตร์เมืองชตบุรี ครั้นแด้วจึงเสด็จพระราช
ดำเนินไปประทับในสวน เจ้านายขนนางเข้าไปเฝ้าในทนนเหมือนเมื่อ
เวลาเช้า จนเวลา ๕ โมงครึ่งเสด็จขึ้น เวลาย่ำค่ำเศษ เสด็จออก
ทรงพระราชดำเนินหน้าท้องพระโรง แด้วจึงประทับครัดกับเจ้าพระยา

ภาณุวงศ์ จนเวลา ๒ หุ้มเศษ เสด็จขึ้นประทับที่เสวยเหมือนวันก่อน
จนเวลา ๔ หุ้มเศษ เสด็จขึ้น

โดย เทวัญอุไทยวงศ์ (ผู้แทน)

แผ่นที่ ๑๘๕
ออกวันพฤหัสบดี
เดือนอ
ขึ้น ๔ ค่ำ

ณวันศุกร์ เดือนอ้าย แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุนดับต
ศก ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก พระยามหามนตรี นำนาย
ตีบุตรพระยาวิเศษภักไชย ผู้ว่าราชการเมืองนครเข็ญเฑราเฝ้าทูลตของ
รูดพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเสด็จหักหาด
ต้นาคาดเดื่อหนึ่ง แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่สวนประมาณ
๑๕ นาที เสด็จขึ้น เวลាយ่ำโมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสวยพระกระยาหาร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ครั้นอยู่จนเวลา
ย่ำ ๓ โมงเศษ เสด็จขึ้น ครั้นเวลาย่ำ ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินตรงเรือพระที่นั่ง เรือประทับที่ศนา
การจูงขึ้นไปประพาสข้างเหนือ เวลาใกล้ค่ำ เสด็จกลับมาประทับ
ครั้นกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เวลาหุ้มเศษเสด็จขึ้น ครั้น
เวลา ๒ หุ้มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสวยพร้อมด้วยพระ
บรมวงศานุวงศ์ แล้วครั้นอยู่จนเวลา ๔ หุ้มเศษ เสด็จขึ้น

โดย สวัสดิ์ติประวัต

ณวันเสาร์ เดือนอ้าย แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนดับตศก ๑๒๓๗ เวลา

เช้า ๔ โมงเศษ เรือไต้รจรวรรตชกกลับมาแต่ในกรุงเทพมหานคร
ถึงอ่างศิลา เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ได้นำเอาหนังสือฝากกับตัวให้การ
พวกช่อที่ไต่ตงมาถึงกรุงเทพ ฯ นนชทุตเกล้า ฯ ถวาย ครนเวดา
เที่ยงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกท้องพระโรง
พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทอดของชุดพระบาท
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่น้อยหนึ่ง เสด็จพระราช
ดำเนินเข้าในสวนข้างพระที่นั่ง พริ้มด้วยพระเจ้าน้อยยาเชอประพาด
ในสวนทรงตั้งตุ๊กตอควง (ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า โครเกต) ประทับ
อยู่นั้น จนเวดabayโมงเศษ สมเด็จพระเจ้าน้อยยาเชอ เจ้าฟ้า
จาตุรนต์รัศมี แดพระองค์เจ้า กับขุนนางที่ไต่ตามเสด็จท่านไปเมือง
ปราจีนบุรี กลับมาถึงอ่างศิลา พระบาทสมเด็จพระเจ้า

แผ่นดิน ๑๘๖
ออกวันพฤหัสบดี
เดือนธ
ขึ้น ๔ ค่ำ
อยู่หัว เสด็จออกท้องพระโรง สมเด็จพระเจ้าน้อยยา
เชอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี ไต่ทุตเกล้า ฯ ถวายแ
ทองที่ถดุงแล้ว แดแร่ทองที่ยังไม่ได้ถดุง ใ้ชดอม
มา ๕ ชดอม ของนพระปรีชาภคการ ได้เป็นผู้จัดการทำบ่อทอง ได้
ถวายท่านมาทุตเกล้า ฯ ถวาย ครนแสด็จพระราชดำเนินบน
พระที่นั่งในทิศด้วยประทับโต๊ะ พริ้มด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ที่เสด็จ
อยู่แต่เสด็จไป ประทับอยู่จนเวดabay ๓ โมงนานเสด็จขึ้น พระบรม
วงศานุวงศ์ก็กลับออกมาจากเฝ้า เวดabay ๕ โมงนาน พระบาทสม

เสด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออกจากค่ายหลวง ทรงพระ
 ราชยานมีขบวนแห่หน้าหลัง ไปประทับที่ท่าฉนวนอ่างศิลา เสด็จลงเรือ
 พระที่นั่ง ๑๒ กั้นเขียงตามธรรมเนียม เรือพระที่นั่งก็แล่นออกจากท่า
 ฉนวนคึกกันเขียงไปถึงชายเลนบ้านอ่างศิลา ประทับทอดพระเนตรชาว
 บ้านนนทบุรีกระดาน ประทับอยู่จนเวลาย่ำค่ำ แดงมีพระบรมราชโอง
 การให้ตักกันเขียงกลับ ครั้นถึงฉนวนที่อ่างศิลาแล้วเสด็จพระราชดำเนิน
 ขึ้นจากเรือพระที่นั่งเข้าในค่ายหลวงประทับบนท้องพระโรง ครัดกับ
 พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ข้าราชการ
 ทงปวงอยู่จนเวลาดำมืด เสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนพระที่นั่งใน เวลา
 ๒ ทุ่มเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับโต๊ะเสวยอย่าง
 ตามธรรมเนียม แดงประทับครัดอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มนาน เสด็จขึ้น
 พระบรมวงศานุวงศ์ก็กลับออกมาจากที่เฝ้า เรือพระที่นั่ง ๑๒ กั้นเขียง
 นั้น เรือกลไฟบางป็นขุดมทวิปจุง แดงมีเรือกันเขียง ๕ กั้นเขียง ๒
 กั้นเขียง พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการตามเสด็จพระราชดำเนิน
 ประมาณ ๒ ลำ ๗ ลำ หนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
 ภูษาตามธรรมเนียม ทรงฉลองพระองค์ปิดพระองค์ แดงพระบรม
 วงศานุวงศ์แต่ข้าราชการแต่งตัวอย่างนุ่งมาก แดงเปิดคอบ้าง

โดย ภาณุรังษี

ณวันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๑๔ ค่ำ ปีกุนดิถีศก ๑๒๓๗ เวลา
 เข้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับท้อง

พระโรงประมาณครู่หนึ่ง เสด็จเข้าในสวน เวลาเที่ยงเสด็จขึ้น เวลา
เที่ยง ๒๕ นาทีประทับโต๊ะเสวย พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
พระเจ้าน้องยาเธอแต่พระเจ้าตากเธอ จนเวลาเที่ยง ๕๕ นาทีเสวยแล้ว
ครั้นเวลาบ่ายโมงเศษ เสด็จออกชนทรงพระราชยานเสด็จพระราช
ดำเนินออกจากค่ายที่ทรงประทับไปยังฉนวนหน้า เสด็จลงเรือพระที่นั่ง
๓๒ กนเชียง พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องนาง
เธอ ที่ทรงพระเยาว์

แผ่นดิน ๑๙๑
ออกวันศุกร์
เดือนยี่
ขึ้น ๕ ค่ำ
แฉางวางหัวหมื่นมหาตเล็ก แดเดอดเคอแกมป เรือกตไฟ
ประทับที่ศุนาคาร เป็น เรือจงเรือพระที่นั่งออกจากฉนวนหน้า
แผ่นดินไปริมชายทะเล มีเรือกตไฟตากลเรือกนเชียงที่พระเจ้า
น้องยาเธอแต่ตำรวจทหารตามเสด็จอีก ๒ ลำ คือเรือโล่รวารจรเดช
๑ เรือประทับที่ศุนาคาร ๑ เรือกนเชียงอีก ๔ ลำแผ่นดินตามเสด็จไป
เวลาบ่ายโมง ๕๑ นาที เรือพระที่นั่งประทับที่หาดทรายบ้านแหลมแท่น
แขวงเมืองบางตะมุง เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่เรือนผ้าแดง
ปราโมไผ่ ซึ่งเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีปลุกไว้รับเสด็จนั้น
ประทับอยู่ประมาณครู่หนึ่ง ก็เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ตมคอย
ทอดพระเนตรพดกรรมกรซึ่งไปไถเนื้อแด่กระต่าย ขณะนั้นหลวง
สัคยานุกตผู้ช่วยราชการเมืองบางตะมุง ได้จัดมะพร้าวอ่อนแฉ่อย

๑ เรือลำนี้เป็นเรืออื่นเรียกชื่อตรงนั้นผิด

แถมอ้อยแดงมาทอดเกล้า ๑ ถวาย ประทับทอดพระเนตรอยู่จนเวลา
 บ่าย ๔ โมงเศษกตัญมาประทับที่เรือนผ้าแดงปรา ที่เสด็จมาประทับอยู่
 เมื่อแรกเสด็จขึ้นนอน ด้วยเครื่องวางบ้างเตียงน้อย แดงก็พระราชทาน
 เงินแก่ชาวบ้านหนองมน ซึ่งมาเฝ้าทอดของชุดพระบาทในคืนนั้น แดง
 เสด็จพระราชดำเนินมาที่เรือนผ้าแดงบนแคะตึง ๗ ถึงเข้าจนเวลา
 ย่ำค่ำ เสด็จทรงพระราชดำเนินกลับดงเรือพระที่นั่ง ๑๒ กั้นเขียงออก
 จากบ้านแหลมแท่น จนเวลาย่ำค่ำ ๕๐ นาทีถึงฉนวนอ่างศิลา เสด็จ
 ขึ้นทรงพระราชนาเข้าในค้ายที่ประทับเสด็จขึ้น ครั้นเวลา ๒ ทุ่ม ๓๓
 นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับโต๊ะด้วยพร้อมด้วยสมเด็จพระ
 เจ้าพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ แดงแล้วประทับครีดยู่
 จนเวลา ๔ ทุ่ม ๑๗ นาทีเสด็จขึ้น

โดย ก. ม. นเรศวรฤทธิ

ณวันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ ปีกุนต์ปตศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวลาเที่ยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกท้องพระโรง

แผ่นดิน ๑๘๘ ออกวันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ
 ๑ หดวงพิศวงค้ำยหดวง หดวงรัตนายคัจฉนำพระยาชตบุรานุ-
 รักษ์ ๑ หดวงศีลธิศกคชตเขต ๑ หดวงฤทธิเคชชตฉนธิ
 ๑ หดวงเพชรสังคราม ๑ หดวงรามฤทธิ ๑ หดวงสัตยา
 นุกต ๑ หดวงนราฤทธิไกร ๑ หดวงพิไชยชาญยุทธ ๑ ชุนเจริญ

๑ เป็นบันกลพึงแรกมี

ต้นบัต ๑ ขุนพิจาร์ณาจันพาด ๑ หมื่นวิเศษสงคราม ๑ รวม ๑๓
 มาทูลเกล้า ฯ ถวายของต่าง ๆ คือผ้าพันต่างดี ๑๐ ผืน ผืนอก ๕
 หาบ ๑๐ กระดอบ ของพระยาชลบุรานุรักษ์ ผ้าพันต่างดี ๘ ผืน ของ
 หาดวงดีทักษิณคชเขตต์ ผ้าพันต่างดี ๒ ผ้าคาดมุก ๒ รวม ๘ ของ
 หาดวงฤทธิเดชชลันท์ ผ้าพันต่างดี ๒ ผืน ของหาดวงเพชรสงคราม
 ผ้าพันต่างดี ๒ ผืน ของหาดวงรามฤทธิ พระพุทธรูปขัดดีมาธิเพชร
 องค์ ๑ ไม้ไม้ต่าง ๆ ๘ อย่าง ไม้ไทร ๑ คู่ บุ่มไม้แดง ๘ อย่าง เขา
 โคกะทิง ๑ คู่ เขากวาง ๑ เขากรอบ ๑ กตั้งไม้ไผ่ ๑ ของหาดวง
 ดัตยานุกต ผ้าพันต่างดี ๒ ผืน ชดอมผลมะกดำ ๕๐ ชดอม ชดอม
 ผลดีวาคี ๔๔ ชดอม ปูป่า ๑๕๐ ปู ๒ ชดอม ของหาดวงนราฤทธิไกร
 ผ้าพันต่างดี ๒ ผืน กระต่ายป่าเป็นกระต่าย ๑ ชดอมผลมะกดำ ๘๐
 ชดอม ชดอมผลดีวาคี ๑๓ ชดอม ชดอมผลมะกดำเพาะ ๒ ชดอม ไม้
 ฝ้าย ๑ ของหาดวงพิไชยชาญยุทธ ใต้เทียน ๑๘ มัด หนังสือ ๑๘
 แผ่น ของขุนเจริณุตม์บัต ถัวงระดัง ๒๕ ถัง ของขุนพิจาร์ณาจันพาด
 ผ้าพันต่างดี ๔ ผืน ของหมื่นวิเศษสงคราม ครนถวายของต่าง ๆ
 เด็วจัณฑ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ
 ให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี แจกเดื่อแพรวเดื่อธัญหาค
 แก่ข้าราชการซึ่งถวายของนั้น แล้วจึงเสด็จประทับครุฑอยู่กับเจ้าพระ
 ยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีประมาณครุฑใหญ่ จึงเสด็จพระราชดำเนิน
 เข้าไปในสวนทรงเดิน โครเกตอยู่ครุฑหนึ่ง แล้วเสด็จมาประทับที่พลับ

พลาที่ปักในสวน จึงพระราชทานเงินตรา ๕ ตำตั่งแก่หลวงทิพมงคล
 ในกรมแสงหอกตาม ซึ่งทำประกาศ้างหาถวาย แด่พระราชทานเงิน
 ตรา ๔ ตำตั่งแก่จันตาดช่างทองซึ่งถวายตัว เวลาบ่าย ๒ โมงเสด็จขึ้น
 เสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าของยาเชอ พระเจ้าน้องยาเชอ บนพระ
 ที่นั่งหลังสูงที่ห้องเสด็จ จนเวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จขึ้นจากโต๊ะเสด็จ
 เวลาจวนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงพระราช
 ดำเนียรไปตงเรือพระที่นั่งโบศ เรือประทับที่ตึกนาการ (สถิติมถอนซ์)
 จูงเรือพระที่นั่งไปประทับที่โป๊ะ ทรงทอดพระเนตรจับปลา แล้วเสด็จ
 ไปประทับอีกโป๊ะ ๑ ทอดพระเนตร

แผ่นที่ ๑๘๘ เหมือนอย่างโป๊ะก่อน จนเวลายามเสด็จพระราชดำเนียร
 ออกวันเสาร์ เดือนที่
 ขึ้น ๖ ค่ำ กลับมาประทับท่า ทรงพระที่นั่งราชยานมาประทับเกย
 ที่องพระโรงค่ายหลวง แด่ประทับอยู่ที่นั้นประมาณครึ่ง
 หนึ่ง จึงเสด็จขึ้นเสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าของยาเชอ แด่พระเจ้า
 น้องยาเชอ ประทับอยู่ที่โต๊ะเสด็จ จนเวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

โดย มนุษยนาคนานพ (ผู้แทน)

ณวันอังคาร เดือนที่ ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีมุขตศศก ๑๒๓๗ เวลาเช้า
 โมงเศษ ๑๘ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงพระ
 ราชยาน พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการตามเสด็จ ครั้น
 ถึงท่าเสด็จทรงพระราชดำเนียรตงเรือพระที่นั่งโบศ ๑๒ กั้นเขียง เสด็จ

๕ ๕ ๕ ๕
 ขนเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช พอเวลาโมงกับ ๓๕ นาที พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระ
 เจ้าน้องยาเธอ พอเวลาโมง ๕๓ นาที ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้ออกเรือพระที่นั่งจากอ่างศิลา เวลา ๒ โมงเศษเสด็จแล้ว เวลา
 ๔ โมงเช้ากับ ๓๕ นาที เรือพระที่นั่งเข้าปากน้ำเจ้าพระยา ครั้นมาถึง
 เมืองสมุทรปราการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หยุดเรือพระที่นั่ง
 พระราชทานรูปเทียนแก่กรมการไปบูชาพระเจดีย์กวางน้ำ พอเวลา ๕
 โมงเช้า ๒ นาที ออกเรือพระที่นั่งจากเมืองสมุทรปราการ พอเวลาบ่าย
 โมง ๓๐ นาที เสวยกลางวัน พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
 พระเจ้าน้องยาเธอ เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จขึ้นจากที่เสวย พอเวลา
 บ่ายโมงกับ ๓๕ นาที เรือพระที่นั่งประทับยังท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จขึ้น
 ประทับบนพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ครั้นด้วยสมเด็จพระยาบรมมหา
 ศรีศรีอยุธยาฯ จนวนเวลาบ่ายโมง ๔๘ นาที เสด็จ

แผ่นที่ ๑๕๐
 ออกวันเสาร์
 เดือน
 ๕
 ขน ๖ ก้า

๕
 ขนทรงพระราชนานเข้าทางประตูศรีสุนทร ไปประทับ
 เกยพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จ
 ๕
 ขนเวลาบ่ายโมง ๕๓ นาที

โดย ทองแถมภักดีวงศ์

ในการสมเด็จพระเจ้าอ่างยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี
เสด็จไปเปิดโรงทำทองที่เมืองปราจีนบุรี

ณวันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๘ ค่ำ ปีกุนศัปตศก ๑๒๓๗ พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระ
พระเจ้าอ่างยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี เสด็จไปเปิดโรงทำทองที่
เมืองปราจีนบุรี พระบรมวงศานุวงศ์เสขาราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่ง
โปรด ฯ ให้ไปตามเสด็จนั้น คือ พระเจ้าอ่างยาเชอ พระองค์เจ้า
เกษมสันตโสภากย์ ๑ พระเจ้าอ่างยาเชอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลย
วงศ์ ๑ พระเจ้าอ่างยาเชอ พระองค์เจ้านุชยนาคมานพ ๑ พระ
ชดชารวิเนจจัย ๑ หาดวงพิเนจจักรภณท์ ๑ นายชิตมหาดเล็กหุ้มแพร ๑
มหาดเล็กบ๋อย ๑ จมื่นไชยาภรณ์ ๑ จำชำนานูทวดาว ๑ ชุนหมื่น
คำรอดจ ๒ หาดวงอุดมภักดี ๑ นายภูเตบเคอแนนต์ ๑ นายทหาร ๑
ทหารแถว ๑๒ หมอนวด ๑ หมอยา ๑ เวลากลาง ๒ โมง สมเด็จพระ
เจ้าอ่างยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี ได้เสด็จลงเรือใบคอกจากท่า
ข้างคีตาไปประทับเรือประพาสอุดรต์ยาม ในเวลาเมื่อเสด็จไปประทับ
เรือประพาสอุดรต์ยามนั้น มีพระบรมวงศานุวงศ์เสขาราชการไปตั้ง
เสด็จหายท่านหายนาย เวลาเช้า ๒ โมงเศษ เรือประพาสอุดรต์ยาม
ได้ใช้จักรไปจนเวลาเช้า ๓ โมง เข้าปากอ่าวบางปะกง แล้วได้ใช้
จักรไปเข้าวัดเขาติน เวลาบ่ายโมงเศษถึงเมืองฉะเชิงเทรา จึงจอด
เรือพระที่นั่งประทับท่าหน้าพลับพลา พระปรีชาภักการลงมาเฝ้าในเรือ

พระที่นั่ง แดงส้มแดงพระเจ้าหนองยาเชอ เจ้าฟ้าจาดุรนครคีรี เด็ดจ
 ฐนประทับพลับพลา พระยาวิเศษฤาไชย ผู้ว่าราชการเมืองฉะเชิงเทรา
 อำนวยการของ ซึ่งเจ้าเมืองกรมการถวาย คือ มะพร้าวอ่อนทลาย ๓
 หมากดิบโต๊ะ ๓ พลุโต๊ะ ๓ ผักกาดโต๊ะ ๓ กุยช่ายโต๊ะ ๓ สุกกรโต๊ะ ๓
 เบ็ด ๓๕ ไก่ ๒๐ ปลาสด ๓๐๐ ของพระยาวิเศษฤาไชย น้ำตาลทราย
 หาบ ๓ ฟองเบ็ด ๓๔๐๐ หมากดิบ ๕๐๐๐ ผด มะพร้าวอ่อนทลาย ๓
 กุ้งสดโต๊ะ ๓ ของพระเกรียงไกรขบวรยุทขปัดดี หมากตัง ๒๐๐๐ ผด
 มะพร้าวอ่อน ๔ ทลาย

แผ่นดิน ๑๕๓ ของพระกัมพูชภักดี หมากตัง ๑๕๐๐ ผด หมากดิบ
 ออกวันอาทิตย์ ๓๐๐๐ ผด มะพร้าวแก่ ๕๐ ผด มะพร้าวอ่อน ๕๐ ผด ของ
 เดือน
 ๓ กิ่ง
 หาดวงบุรีพิทักษ์กรมบัตร หมากดิบ ๓๐๐๐ ผด มะพร้าว
 อ่อน ๔ ทลาย พลุ ๒ โต๊ะ ฟองเบ็ด ๓๐๐ ปลาสด ๒ โต๊ะ ผักกาด ๒
 โต๊ะ ของหาดวงมหาศไทย ฟองเบ็ด ๓๐๐ สับรต ๒ โต๊ะ มะพร้าวอ่อน
 ๔ ทลาย ของหาดวงจำเมือง หมากดิบ ๓๐๐ ผด มะพร้าวอ่อน ๖ ทลาย
 ฟองเบ็ด ๑๕๐ ของหาดวงคลัง ปลาย่าง ๓ โต๊ะ มะพร้าวอ่อน ๒ ทลาย
 ของหาดวงพรหมสุภา หมากตัง ๓๐๐๐ ผด มะพร้าวอ่อน ๒ ทลาย
 ฟองเบ็ด ๓๐๐ สับรต ๒ โต๊ะ ของหาดวงประสิทธิ์สุภามาตรา ครั้น
 ถวายแด่ จึงทรงปราไดยแก่เจ้าเมืองกรมการ แดงเด็ดยเข้าไป
 ทอดพระเนตรในเมือง ทอดพระเนตรเสร็จแล้ว จึงเด็ดยลงเรือพระที่

หนึ่ง จึงรีบสั่งให้พระปรีชาภคการตามเสด็จด้วยในเรือพระที่นั่ง เรือ
 ประพาสอุดรธยามก็ใช้จักรเรือต่อไป จนเวลาประมาณ ๕ ทุ่มเศษ
 ถึงทงเคย เวลานั้นหมอกตงนัก เห็นจะเดินเรือต่อไปไม่ได้ จึงได้จอด
 พักอยู่ที่นั่นคนหนึ่ง

โดย มนุษยนาคนานพ (ผู้แทน)

ณวันพุธ เดือนอ้าย แรม ๓๐ ค่ำ ปีกุนฉัตรศก ๑๒๓๗ เวลา
 เช้าย่ำรุ่งเศษ เรือประพาสอุดรธยามได้ใช้จักรออกจากทงจอดเมื่อ
 เวลาคั่นนี้ ไปจนเวลาเช้า ๓ โมง ถึงหน้าโรงจักรท่าของในเมือง
 ปราชินบุรี เรือประพาสอุดรธยาม ก็หยุดอยู่ตรงหน้าโรงจักรนั้น
 ประมาณครู่หนึ่ง สัมเด็จพระเจ้าของยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี พระ
 บรมวงศานุวงศ์ แดชขุนนางข้าราชการร่วมเสื่อฟรอกโก๊ต แดงเสด็จ
 ลงเรือใบคเล็กไปประทับท่าหน้าพัดับพตา แดงเสด็จขึ้นพัดับพตา
 ประทับตรัสกับพระยาอุไทยมนตรี ผู้ว่าราชการเมืองปราชินบุรี ชย
 คุรุหนึ่งจึงเสด็จเข้าไปในโรงจักร พระปรีชาภคการจึงจัดไว้

แผ่นที่ ๑๕๒ ทongsคำ ซึ่งสำหรับจะได้ทรงได้ในครก เป็นที่แรกนั้น
 ออกวันอาทิตย์ มาถวาย เวลาเช้า ๓ โมงกับ ๓๕ นาที สัมเด็จพระเจ้า
 เดือน
 ขึ้น ๗ ค่ำ นองยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี จึงทรงหยิบแร่ซึ่งพระ
 ปรีชาภคการจัดมาถวายนั้น ได้ลงในครกที่สำหรับตำแร่ พระปรีชา
 ภคการก็บอกกับมิสเตอร์บีเคอร์ ซึ่งเป็นอินนิเเนียในโรงนั้น ให้เปิด

เครื่องจักรซึ่งสำหรับค้าแร่ให้เครี ครั้นแล้วจึงประทับอยู่ที่นครภูหนง
 จึงเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรเครื่องจักรสำหรับเคื่อยไม้ แล้ว
 จึงเสด็จกลับตมเรือใบตมเรือไปตมเรือประพาสอุดรต์ยาม จึงรับสั่งให้
 เสด็จเรือพระที่นั่งไปจอดที่ท่าหน้าพดด้พดด้ แล้วจึงเสด็จขึ้นประทับบน
 พดด้พดด้ เวดด้นำยพระยาอุไทยมนตรี ผู้ว่าราชการเมืองปราจีนบุรี
 นำพระกำแหงมหิมา ผู้ว่าราชการเมืองกระบิต ๓ พระภักดีเคชะ
 ผู้ว่าราชการเมืองปจันตคาม ๓ มาถวายของต่าง ๆ คือ นกกระทา
 ตม ๔ นกกระทาตมตม ๓ ฟองเบ็ด ๓ ชุดอม ปูบ้ำเปน ๒๐ เนื้อโค
 ย่าง ๔ ชุดอม ของพระกำแหงมหิมา ผู้ว่าราชการเมืองกระบิต
 ตมกรเคือนเปน ๓ กระจงเปนคู้ ๓ เต้าเบตเปน ๓ เข็ดดาร์ใหม่ ๔๐
 กระทอ ของพระภักดีเคชะ ผู้ว่าราชการเมืองปจันตคาม ในคั้นวันน
 ส้มเค็ดจพระเจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รมิ ได้ประทับแรมบน
 พดด้พดด้

ณวันพดด้หัดบตี เคือนอัย แรม ๓๓ ค่ำ มีกุนต์ปดด้คก ๑๒๓๗
 เวดด้เข้าส้มเค็ดจพระเจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รมิ เค็ดจตมเรือ
 ใบตมเก้ง ซ้ำมฟากไปประทับทำหน้าบ้านพระปรีชาตมการ แล้วเสด็จ
 ขึ้นทรงพระดำเนิน ทอดพระเนตรการตามโรงจักรนนั้น แล้วเสด็จกลับ
 มาประทับพดด้พดด้ เจ้าเมืองกรมการมาเฝ้า แดถววยของต่าง ๆ
 คือ ไก่ฟ้า ๒ กระต่ายบ้ำ ๔ เฟือก ๒ กระบุง มัน ๕ กระบุง แดงกวด
 ๓ ถาด ปดด้หางแห้ง ๒๐๐ ปดด้หางตด ๕๐ ไก่ ๑๐ ของพระยา

อุไทยมนตรี ผู้ว่าราชการเมืองปราจีน ตูกร ๒ เบ็ด ๓๐ ไก่ ๓๐ ของ
 ขุนรักษาอำเภอจันทเมืองปราจีน ตูกร ๓ เบ็ด ๔ ไก่ ๕ เครื่องในตูกร
 ๓ ไค้ะ วุ่นเดิน ๒ ไค้ะ ของขุนประมุขจันทเมืองปราจีน ตำรับ
 คาว ๘๓ ตำรับหวาน ๘๓ ของกรมการเมืองปราจีน เวลาจวนย่ำค่ำ
 ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี เสด็จกลับจากทรงม้า
 เทียวเล่นแล้ว จึงเสด็จเข้าไปทอดพระเนตรในเมืองอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จ
 กลับมาประทับพิศมณฑา เวลาท่อมเศษพระปรีชาภคการ ได้เชิญ
 ดินเนอร์ ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี ๓ พระองค์
 เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ๑ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ ๑

แผ่นดิน ๑๘๓๓ พระองค์เจ้านุชฌานาคนานพ ๓ พระยาอุไทยมนตรี ผู้
 ออกรวันจันทร์
 เดือนนี้
 ขึ้น ๘ ค่ำ ไชยาภรณ์ ๓ หลวงพิริยจักรภพ ๑ นายชิตมหาดเล็ก
 หุ้มแพร ๑ รวม ๓๐ คนด้วยกัน ทงพระปรีชาภคการ ไปนั่งพักอยู่ที่
 ห้องตึกครู่หนึ่ง พระปรีชาภคการจึงเชิญเสด็จเสวย ครั้นเสวยแล้ว
 ประทับที่ห้องนอก จนวนเวลายามเศษ จึงเสด็จกลับมา

วันศุกร์ เดือนอ้าย แรม ๓๒ ค่ำ ปีกุนตีปดศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวลาเช้า ส้มเด็จพระเจ้าน้องยา เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี เสด็จประทับที่
 พิศมณฑา พระยาอุไทยมนตรี ผู้ว่าราชการเมืองปราจีนบุรี จึงนำ
 กรมการเมืองมาเฝ้า ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี จึง

ทรงแจกของต่าง ๆ แก่เจ้าเมืองกรมการซึ่งมาเฝ้าฯ พระยาอุไทย
 มนตรี ฝ้าม่วง ๒ ฝืน พระกำแหงมहिมา ๑ พระภักดีเดชะ ๑ ฝ้าม่วง
 หางกระรอก คนตะฝืน หดวงปลัดเมืองกระบิต ๑ หดวงปลัดเมือง
 ปาจนตคาม ๑ ฝ้าพนอย่างคคนตะฝืน หดวงบันเทาทุกขราษฎร์ ๑ หดวง
 ดีดี ๑ หดวงคฤมาครา ๑ หดวงนคร ๑ หดวงพรหมสุภา ๑ ฝ้าพน
 คนตะฝืน เดื่อชาวคนตะคัว กรมการเมืองปราจีนอีก ๑๑ คน ฝ้าพน
 คนตะฝืน แด้วโคตรงแจกฝ้าแดื่อรู้แก่คนซึ่งบ้านไฟใหม่ ครั้นเดื่อจแเด้ว
 จิงรบตั้งแก่เจ้าเมืองกรมการว่า มีความชอบใจท่านทั้งหลาย ซึ่งได้
 ช่วยดูแลรักษาให้เป็นสุข แด้วจิงเดื่อจทรงพระดำเนียรไปทอดพระเนตร
 ที่บ้านพระยาอุไทยมนตรีครุหนิง จิงเดื่อจทรงพระดำเนียรกลับมาลงเรือ
 ประพาสอุดรธยาม แด้วเรือประพาสอุดรธยาม ได้ใช้จักรกลับลงมา
 ถึงคลองบางพดวง หดวงมหาดไทย เมืองปราจีนบุรี จัดได้ฟองเต่า
 คำ ๓๐ ใต้ว ๒๐ มัด กุ้งสด ๒ โตะ กัดวย ๒ เครื่องมาถวาย แด้ว
 เรือพระหนิง ได้ใช้จักรมา จนเวลาด ๒ ทุ่มเศษ ถึงเมืองฉะเชิงเทรา
 สัมเดื่อจพระเจ้านองยาเธอ

แผ่นดิน ๑๘๔๔ เจ้าพาจาวตรนตรีศรีม จิงรบตั้งให้จอดเรือพระหนิง อยู่ท
 ออกวันจันทร์ ทำหน้าพดบพดา ในวันนั้นประทับแรมในเรือประพาสอุดร
 เดือน
 ขึ้น ๘ ค่ำ ธรรม

ณวันเสาร์ เดือนอ้าย แรม ๑๓ ค่ำปีกุนต์ปตศก จุศศักราช ๑๒๓๗

เวตนาเข้า ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี เสด็จขึ้น
 ประทับบนพลับพลา พระยาวิเศษฤๅไชย จึงนำกรมการมาเข้า แด
 ถวายสิ่งของต่างๆ คือ ปลาทูย่าง ๒ โตะ มะพร้าวอ่อน ๒ ทถาย
 ฟองเบ็ด ๓๐๐ ฟอง ของหมื่นรองวง ปลาทูย่าง ๒ โตะ ปลาทูใบไม้ ๓
 โตะ ฟองเบ็ด ๓๐๐ ฟอง หมากคิบ ๓๐๐๐ ผด ของหมื่นรองอินทอาญา
 สุกกร ๓ เบ็ด ๓๐ ไก่ ๓๐ หมากคิบ ๓ ทถาย ผักกาด ๒ โตะ
 มะพร้าวอ่อน ๒ ทถาย ของหตงสุเทียณ สุกกร ๓ เบ็ด ๕ ไก่ ๕ ของ
 ขุนอินทอากรเศาะตุรา ครั้นถวายแล้ว จึงทรงแจกของต่างๆ แก่เจ้า
 เมืองกรมการ พระยาวิเศษฤๅไชย ๓ พระพนมสรคาม ๓ น้าม่วง
 หางกระบอก คนตะเฒัน พระเกรียงไกรขบวรยุทธ ๓ พระกัมพูษภักดี ๓
 หตวงมหาดไทย ๓ หตวงจำเมือง ๓ หตวงพรหมสุภา ๓ หตวงประ
 เจริฐศุภมาตธา ๓ หตวงพิสุตราชดิปัตตจิน ๓ ขุนพิพากษาจันพิ
 จารณ ๓ หตงสุเทียณ ๓ ขุนอินทอากรเศาะตุรา ๓ น้าพันคนตะเฒัน
 แล้วเสด็จลงเรือประพาสอุดรต์ยาม ใช้จักรมาจนเวตนาบ่ายโมง ๓ ออก
 ปากอ่าวบางปะกง แล้วใช้จักรมาในทเดจนเวตนาบ่ายโมงเศษ ถึงอ่า
 งคีตา ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี จึงรับสั่งให้
 จอดเรือพระที่นั่งตรงท่าสะพานคีตา ประมาณครุหนังพระองค์เจ้าคค
 ณาภคย์คต ๓ พระยามหามนตรี ๓ พระยาอนุรักษราชมณเทียร ๓
 พระอินทรเทพ ๓ รวม ๔ ลงเรือบางปอินอุดมทวิปมารับเสด็จ ส้ม
 เสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี จึงเสด็จลงเรือบางปอิน

อุคมทวป ไปชนทตฺพานคฺฉา เวดาเมอเสด็จชนน ม้พระองค้เจ้า
ด้วยฉนทวงค้ เจ้าหม่นศร์ศร์รักษ ตงมารบเสด็จททา ส้มเศ็จพระเจ้า
นอยยาเชอ เจ้าพาจาตุรนครค้มี กเสด็จชนเฝ้าพระบาทส้มเศ็จพระเจ้า
อยุ่หวัทพระท่นงองค้ตั้งในห้อยเสวย กราบทุดการซึ่งเสด็จไปเบ็ดโรง
จักรทำทของค้ำ แตราชการต่าง ๆ ในเมือองปราชินบุรี

โดย มนุชยนาคมานพ

ข่าวราชการในกรุงเทพ ฯ

เมื่อเสด็จพระราชดำเนิร ประพาสทเลฝั่งตะวันออก

ณวันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ ปีกุนส์ปศศก ๑๒๓๗ พระ
ณรงควิชิตคุมช้อฆ่าค้ก ซึ่งจับได้ตงมาถึงกรุงเทพ ฯ ๔๓ คน

โดย ก.ม.นเรศวรฤทธิ

แผ่นที่ ๑๕๕
ออกวันอังคาร
เดือนอัย
ชน ๘ ค่ำ
ณวันพุธ เดือนอ้าย แรม ๓๐ ค่ำ ปีกุนส์ปศศก จุด
ศักราช ๑๒๓๗ ในกรุงเทพมหานครน้น เวดาเข้า หม่อม
เจ้าภคินี ในพระเจ้าราชวรวงค้เชอ กรมหม่นอกษรดำذن
โสภณ สิ้นชีพตักษัย เวดาเย็น ส้มเศ็จพระเจ้าบรมวงค้เชอ เจ้าพา
มหามาตา กรมพระบ้ารานปรบักษ์ ทรงจัดช้อมหัดกระบวรแท้ กระ
บวรข้างหน้า ซึ่งจะได้เห็นได้กนค้ แต่ณวันอาทิตย์ ชน ๗ ค่ำ เดือน
ณวันพุธ ชน ๓๐ ค่ำ เดือนอัย ปีกุนส์ปศศก กระบวรแท่นน เดิรแต่

หน้าประจักษ์ตำราฎ มาทางหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม^๑ แล้วเดิน
มาตามหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซ้อมไปเข้าประจักษ์มานไชยศรี
มาถึงหน้าพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมขปราสาท แล้วตั้งกระบวนแห่ กลับ
ไปตามธรรมเนียมแต่ก่อน

ในเมื่อวันพฤหัสบดี เดือนห้า แรม ๓๓ ค่ำนั้น ตกความไป
ข้อหนึ่ง คือ เมื่อเวลา ๓ ยาม เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ลงเรือไฉรวา
วรเศรษฐ มาแต่อ่างศิลา ด้วยเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ได้เชิญพระราชหัตถ
เดชา แด่สมุ้ดสำหรับเบ้า^๕ หตั้งเป็นทองมีดอกไม้เพชรติดตั้ง ๑
กับด้ายนาฬิกาสาย ๑ รวม ๒ ตั้ง กับตั้งของพระราชทาน พระบรม
วงศ์านุวงศ์ หหลายอย่าง หหลายตั้ง ของ ๒ ตั้ง คือ สมุ้ดสำหรับเบ้า
กับด้ายนาฬิกานั้น เป็นของพระราชทานสมเด็จพระยาบรมมหาศรี
สุริยวงศ์ ในกรที่ถึงกำหนดครบ ๖๗ รอบตามสุริยโคจร ซึ่งท่านได้
ทำบุญ เรือไฉรวา^๕นั้นได้คิดว่าจะไปให้ถึงกรุงเทพ ฯ ในวันศุกร์ แรม
๓๒ ค่ำ เดือนห้า เวลาเช้า ๓ โมง

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี เดือนห้า แรม ๓๓ ค่ำ ปีกุนดับศก ศักราช
๓๒๓๗ เวลาเย็นได้มีภารตั้งมณฑลทำบุญวันเกิดของสมเด็จพระยา

๑ พระที่นั่งอนันตสมาคมองค์แรกอยู่ในบริเวณสวนสวาลัยเดี่ยวนั้น ตรงหลังพระที่นั่งสุท
โธศวรรย์

บรมมหาศรีสุริยวงศ์ มีพระบรมวงศ์านุวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
ไปช่วยด้วย ท่านผู้ไปช่วยนั้น ถวมน้ำอโศกนิมิต

แผ่นที่ ๑๕๖
ออกวันอังคาร
เดือน
ขึ้น ๕ ค่ำ
คิดตราเครื่องราชอิสริยยศ ตามที่ได้รับพระราชทานบ้าง
ไม่ได้คิดบ้าง เวลาบ่ายวันนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์
เธอ เจ้าฟ้ามหามงกุฎ กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรง
ขอมกระบวนแห่ได้กัณฑ์

โดย มนุษยนาคนานพ

ณวันศุกร์ เดือนอ้าย แรม ๓๒ ค่ำ ปีกุนฉับตศก ศักราช ๑๒๓๗
เวลาเช้า พระสงฆ์ ๒๗ รูป นิมนต์มาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรี
สุริยวงศ์ ในการทำบุญกำหนดรอบอายุ ตามสุริยคติกาล ตรงกับวัน
เกิดของท่าน เวลาเช้า ๓ โมง เรือไต้จวารวตเศ ซึ่งทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้มาจากอ่างศิลา มาถึงกรุงเทพ ฯ เจ้าหมื่นไวยวร-
นาถ จึงนำเอาพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่ง กับของซึ่งทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ พระราชทานแก่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
ในวันเกิดของท่าน ขนหม่อมเกล้ากราบเรียนต่อสมเด็จพระยาบรม
มหาศรีสุริยวงศ์ แต่ได้นำพระราชหัตถเลขา กับของซึ่งทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้มาพระราชทานแก่พระบรมวงศ์านุวงศ์ แต่ข้าราชการ
การฝ่ายหน้าฝ่ายในนั้น ขนกราบเรียนต่อเจ้าพระยาสุริยวงศ์ไวยวัฒน์
แต่เจ้าคุณปู่ให้แจกแก่พระบรมวงศ์านุวงศ์แต่ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่าย

ใน ตามบัญญัติมีมาในพระราชหัตถ์เลขานั้นแล้ว แต่ได้นำพระราชหัตถ์
 เลขานั้นยอมเกตุถายแก่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบำ-
 รวบประภัสร์นพรัตน์ ครั้นเวลาเย็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
 พระบำราบประภัสร์ เสด็จเข้าไปช่อมกระบวรให้โสภณคัณฑ์หน้าวัดพระ
 ศรัทธาศาสตร์คาราม เวลาค่ำก็เลิก เวลา ๓ ยามเรือโสภณวารวตเศ ใช้
 จักรออกจากกรุงเทพ ฯ จะไปอ่างศิลา

โดย สวัสดิ์ดิประวัต

ณวันเสาร์ เดือนอ้าย แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนศัปกศก ศักราช ๑๒๓๗
 เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระสงฆ์วัดอรุณราชวราราม ๕๐ รูป มีพระ
 วิสุทธิสถารเถรเป็นประธาน ได้เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง
 แต่ที่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์นั้น พระสงฆ์หาได้นั้นไม่ ด้วยพระบาทสม
 เด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่ได้เสด็จอยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่ไม่มีราชการ
 อะไรอีก เวลาบ่าย ๕ โมง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหา
 มาดา กรมพระบำราบประภัสร์ ได้ช่อมกระบวรให้โสภณคัณฑ์ฝ่ายนอก
 เหมือนอย่างช่อมทุกวันนี้ ส่วนฝ่ายข้างในทำนองก็ได้ช่อมกระบวร
 เหมือนกัน ครั้นเวลาย่ำค่ำเลิกหมด

โดย ภาณุรังษี

แผ่นดิน ๑๕๓ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๑๔ ค่ำ ปีกุนต์ปัดศก ๑๒๓๗
 ออกวันพุธ
 เดือนยี่ เวลาเช้าณไม้มราชการตั้งโต เวลาบ่ายส้มเด็จพระเจ้าบรม
 วงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระบารามปรบักษ ได้
 ทรงจัดกระบวรซ่อมแก้ไ้ถ่กนัค อย่างเช่นวันก่อน

ณวันจันทร์ เดือนยี่ ขึ้นค่ำ ๑ ปีกุนต์ปัดศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวลากลางคืนได้เกิดเพลิงไหม้ชนทบ้านเขมรเขารัด ริมวัดราชาธิวาส
 แต่จะไหม้มากน้อยเท่าใด แดเวลาใหม่นั้น ข้าพเจ้ายังไม่ทราบแน่
 เวลาบ่ายวันห ส้มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรม
 พระบารามปรบักษ ได้ซ่อมแก้ไ้ถ่กนัค

โดย มนุชยนาคมาทพ (ผู้แทน)

ณวันอังคาร เดือนอ้าย แรม ๘ ค่ำ ปีกุนต์ปัดศก จุติศักราช
 ๑๒๓๗ เวลาเย็น ส้มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรม
 พระบารามปรบักษ ได้ทรงจัดซ่อมหัดกระบวรแก้ เป็นกระบวรข้าง
 หน้าซึ่งจะไ้ถ่กนัค เหมือนเช่นที่วามาในข้างคั่นนั้น ขอแจ้งความ
 ให้ทราบทั่วกันด้วย

ณวันอังคาร เดือนยี่ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีกุนต์ปัดศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวลาเย็น ส้มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระ
 บารามปรบักษ ได้ทรงซ่อมกระบวรแก้ไ้ถ่กนัค แต่ข้าพเจ้าหาไ้ถ่
 ไ้ในไ้ก่อนไม่ ขอท่านไ้ทราบเทอญ

โดย ทองแถมกวดัยวงศ์

ณวันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีกุนต์ปตศก จุติศักราช ๑๒๓๗ เวลา
 บ่ายโมงเศษ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ๓ พระเจ้า
 น้องยาเธอ พระองค์เจ้าวิมลนาคุณศรี ๓ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์
 เจ้าเล้าภานุวงศ์ ๓ ได้กราบถวายบังคมทูลตา ในการที่จะได้กษัตริย์
 เมื่อดวงพุธ ขึ้น ๓๐ ค่ำ เดือน ๕ แล้วได้เสด็จไปทูลตา ที่กรมพระ
 ราชวังบวรสถานมงคล แห่ง ๓ ที่วัง ส้มเต๋จกรมพระบำราบปรปักษ์

แผ่นดิน ๑๘๘๘ แห่ง ๑ ที่วัดบวรนิเวศ ทูลตากรมพระปรีชาดิวิยาตงกรณ์
 ออกวันพุธ เดือน ๑ แห่ง ๓ ที่วังกรมหมื่นภูวณิยนุทธราชิชาติ แห่ง ๓ รวม
 ขึ้น ๑๐ ค่ำ ๕ แห่ง กระบวรที่เสด็จไปนั้นเป็นกระบวรรถ ๓ รถ เวลา
 ๕ โมงเศษ กลับเข้าในพระบรมมหาราชวัง

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
 ประทับณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จทูล
 ตอของชุดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าเฝ้า ณ นั้น จึงพระยาศรีวิจิตรเทพ
 นำเครื่องอาวุธต่าง ๆ ซึ่งกองทัพไทยเก็บได้ เมื่อคทัพฮ่อ ซึ่งเดียดฉีกอ
 เป็นแม่ทัพนั้นแตก เป็นอาวุธ หาดขยตายแหลมบ้าง คานบ้าง ปืน
 บ้างเป็นของต่าง ๆ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปเรียบเรียงไว้
 ที่โรงมิดเซียม คือ โรงไว้ของต่าง ๆ ริมโรงทหารมหาดเล็ก ประ
 ทับอยู่จนเวลา ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น แดเวลาจนย่ำค่ำเศษ เสด็จพระ
 ราชดำเนินวัดที่ค้ำหนักพระเจ้าดุกเธอ พระองค์เจ้าศรีวิดยตกษณ มี

การต้มโภชเดือน พระเจ้าตุกเชอ พระองค์เจ้าบณชรรณวโรภาส
 ตามอย่างตามธรรมเนียมแต่ก่อน ครั้นเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น แล้ว
 เสด็จพระราชดำเนินออกธนามัญญาจนเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น เมื่อพระ
 บาทต้มเสร็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงที่ตำหนักพระองค์เจ้าศรีวิดยดักษณ
 ธิ ทรงเครื่องตามธรรมเนียม แต่พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยนั้น ชันนอกเป็นอันหนึ่งเดรศ

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีกุนต์ปศุศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวลาย่ำ ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง
 ดมมตเทวราชอุปบัติ พระยาจำเริญยศ แต่พระยาศรีรังสิตเทพ เข้า
 ไปเฝ้าอยู่ครู่หนึ่งจึงกลับออกมา เวลาย่ำ ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว เสด็จลงซ้อมแห่ได้กนศ พระเจ้าน้องยาเธอ แต่พระ
 เจ้าน้องนางเธอ ที่เกยคีตาคันขมพูในพระบรมมหาราชวัง ในเวลาแห่
 นั้น พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริณี เสด็จมาไม่ทัน จึง
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโศณ
 บันฑิต แทนพระองค์เจ้าจิตรเจริณี ครั้นกระบวนแห่เสร็จพบนหน้าพระท
 ษัณห์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จออกทางพระทวารหน้า
 พระที่นั่งดมมตเทวราชอุปบัติ ประทับธนามัญญาอยู่ครู่หนึ่ง จึงเสด็จ
 พระราชดำเนิน ไปประทับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมขปราสาท ทรงจุ

เทียนเครื่องนมัสการบูชา พระพุทธปฏิมากร (พระไชย ในแผ่นดิน
ปัตยุมันน์) แล้วพระสงฆ์วัดราชประดิษฐ ๑ วัดราชบพิธ ๑

แผ่นดิน ๑๘๘
ออกวันพฤหัสบดี
เดือนยี่
ขึ้น ๑๑ ค่ำ

วัดบุญศิริมาศยาราม ๑ รวม ๓ วัด ๓๐ รูป มีพระ
วินัยรักชีวิตเป็นประธาน สวดพระพุทธมนต์ (ในการ
ยกข้อฟ้าพระที่นั่งพินาณรัตยา) เมื่อเวตนาจุดเทียนแล้ว
ตั้งครุหนึ่ง กระทบกรหม่อมมาตัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จ
ประทับบนเกยพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท ทรงรับพระเจ้าน้องยา
เธอ แด่พระเจ้าน้องนางเธอ ซึ่งจากเสด็จยงกง แด่จึงรับสั่งให้ตั้ง
กระทบกรหม่อมมาตัง ครั้นตั้งแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงส่ง
พระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องนางเธอตั้งเสด็จยงกง ในเวตนาหม่อมมาตัง
พระองค์เจ้าจิตรเจริญ เสด็จมาทนมุข ครั้นกระทบกรหม่อมมาตังหน้าพระที่
นั่งแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จประทับเกยทรงพระ
ราชมาน ไปประทับเกยหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จไปยัง
คีตาใต้คันทน์ชมพู่ในพระบรมมหาราชวัง รับพระเจ้าน้องยาเธอแด่พระ
เจ้าน้องนางเธอ ซึ่งจากเสด็จยงกง ในเวตนาเมื่อจะเสด็จขึ้นจากพระ
ที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาทนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระ
ราชทานเงินตราซึ่งหนึ่งแก่พระณรงวิจิตรในพระราชวังมวร ซึ่งขึ้นไป
ราชการรถดับตงมา เวตนาย่ำคำเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกสู่นามหมื่นฯ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย

เผ้าพร้อมกัน จึงเสด็จประทับตรัสอยู่ที่นั้น จนเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น
โดย มนุษยนาคมานพ

วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุนดับศก ศักราช ๑๒๓๗ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหา
มาตา กรมพระบารามประมักษ์ เข้าไปยกช่อฟ้าพระที่นั่งวิมานรัตยา
เวลา ๒ โมง ๓๐ นาที ได้ฤกษ์ยกช่อฟ้า พระสงฆ์ ๓๐ รูป มีพระ
วิมลรัทิตเป็นประธาน ก็สดขยันโตขึ้น แดทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ ให้พระเจ้าอภัยเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต ออกมา
ปฏิบัติพระสงฆ์ ครั้นนั้นแล้ว ก็ยกช่อฟ้าแด่ถวายอดิเรกจบแล้ว ก็
กลับไป

แผ่นที่ ๒๐๐ จากพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่าย ๔ โมงกับ ๓๐ นาที
ออกวันพฤหัสบดี เดือนยี่
ขึ้น ๑๑ ค่ำ ที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง
สम्मติเทวราชอุโบสถ เจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์ เข้า
ไปเผ้าทูตของชุดพระบาท ครี้อยู่ประมาณ ๒๐ นาที เจ้าพระยา
ภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เข้าไปเผ้าทูตของชุดพระบาท ครี้อยู่กับ
ท่านทั้งสองคน ประมาณ ๓๐ นาที เจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์ก็
กราบถวายบังคมดาออกมาจากที่นั้น ครี้อยู่กับเจ้าพระยาภาณุวงศ์
มหาโกษาธิบดี จนเวลา ๕ โมงกับ ๓ นาที เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหา
โกษาธิบดีก็ถวายบังคมดาออกจากเผ้า แดมีพระบรมราชโองการ

โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดาม กรม
พระบารามประบัษย์ เข้าไปซ่อมแก้โถกนค่างใน แดงเด็จจออก
ถนามหญ้า พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการเฝ้าทอดของชุดพระบาท
อยู่เป็นอันมาก ครัดอยู่ประมาณ ๓๐ นาที พอเห็นมาถึง ก็เด็จจพระ
ราชดำเนิรชนบนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท ทรงรับพระกรพระ
องค์เจ้า ซึ่งเห็นมานั้น (แต่การซึ่งซ่อมแก้เห็นเหมือนกันกับเวดาวานนี้)
ครั้นเห็นดังแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เด็จจลงทางเถย
พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท ทรงพระราชยานมาประทับที่พระ
ทวารหน้าพระที่นั่งมมตเทวราชอุปคเด็จจชน

ครั้นเวลาย่ำค่ำกับ ๕๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เด็จจออกถนามหญ้า ครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการจน
เวตา ๒ ทุ่มกับ ๑๐ นาที ก็เด็จจชน

เวดาวานนี้ พระเจ้านองยาเธอแต่พระเจ้านองนางเธอ ซึ่งจะ
โถกนค่างนี้ ได้ตั้งเรือไปทอดตาพระบรมวงศานุวงศ์แต่เสนาบดีผู้ใหญ่
มีกรมหมื่นอนันตการฤทธิ แต่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
เป็นต้น เวตาบ่ายก็กลับ

โดย สวัสดิศิประวัตติ

วันเสาร์ เดือนนี้ ชน ๖ ค่ำ มีกุนต์ปีตศก ๑๒๓๗ เวตาเช้า ๓ โมง
เศษ พระสังฆวิคตอรุณราชวราราม ๔๓ รูป มีพระธรรมเจดีย์ แต่
พระวิสุทธิตถารเถรเป็นประธาน ได้เข้าไปรับนิมิตบาทในพระบรมมหา

ราชวัง เวลาเช้า ๔ โมง พระสงฆ์วัดมหารณพาราม ๓๐ รูป มี
พระธรรมฐิติญาณเป็นประธาน ได้รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งดุสิต
ภิรมย์ ครั้นพระสงฆ์นั้นแล้วกลับไปวัด เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระ
เจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัตกับ
พวกเสมียน เข้าทำการในออฟฟิศใน เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ

แผ่นดิน ๒๐๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งมณเฑ
ออกวันศุกร์
เดือนธันวาคม ๑๒ ค่ำ
น้อย เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท คือ สมเด็จพระเจ้า
น้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า
ภาณุรังษีสว่างวงศ์ พระองค์เจ้าสุทธวัชรี พระองค์เจ้าทวิตถยดา
พระองค์เจ้ากมลวดีเสขธรรค์ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์ พระองค์
เจ้าทองแถมถวัลย์วงศ์ พระองค์เจ้านุชยนาคมานพ พระองค์เจ้าดิศ
วรกุมาร พระองค์เจ้าโศภณบัณฑิต หม่อมเจ้ากระจำนง พระยาภาณุ
วงศ์ พระยาอภัยรณฤทธิ์ เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ศักดิ์ เจ้าหมื่นศรีวัชรวิชัย
พระสุนทรานุกิจปรีชา พระปรีชาภักดี พระศรีสุนทรโองการ พระ
พิเรนทรเทพ พระศรีกาฬมุกด์ พระวุฒิการบดี จมื่นราชามาตย์
จมื่นราชานุบาล จมื่นสรเศรษฐนิค จมื่นวิจิตรไชยศักดิ์ดาบุษ หตวง
พิณจจักรภณทัต หตวงนริศรราชกิจ หตวงไกรนารายณ์ ขุนอมรินทร

รักษา ขุนชาญนครเขตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับครัด
ด้วยราชการอยู่ จึงมีพระบรมราชโองการ ให้เจ้าพนักงานกรมพระ
คลังทองพระสุพรรณพิจิตร คุณไต่ระทอง กาทองหนึ่งตำรับ พระราช
ทานแก่พระสุนทรานุกิจปรีชา ขุนชนดิทธิ คุณไต่ระทองกาทองหนึ่งตำ-
รับ พระราชทานแด่เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ เปนบำเหน็จแก่ข้าราชการ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่จนเวลาบ่าย ๕ โมงนานเสด็จ
ขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการก็ออกจากทเฝ้า พระบาทสม
เด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระทวารหน้าพระที่
นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เข้าสู่นามหญ้าเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง สม
เด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ตามเสด็จบนรถ
พระที่นั่งด้วย ออกไปทางประตูวิมานไชยศรีวิเศษไชยศรี ประทับ
ส่งดวงตราณรมย์ เสด็จพระราชดำเนินประพาสในสวน แด่เสด็จพระ
ราชดำเนินออกทางประ

แผ่นที่ ๒๐๒ ศลวงนคานควนออก ทรงพระราชดำเนินทอดพระเนตรรัตน
ออกวันศุกร์ ริมคตของขงมี พระบรมราชโองการให้เจ้าหมื่นสรรเพชภักดี
เดือนที่ ๕ เป็นผู้ทนน แด่ประทับที่ศาลากอกนาคาด้วยบนทเจ้าหมื่น
ขิม ๑๒ ถัว สรรเพชภักดีได้ทำไว้ เพื่อจะให้ชาวสยามหญิงชายที่เคิรเห็นอยมา
อยากนำจะได้เบ็ดกอกรับประทานได้ การททนนคิดทำเขาเองไม่ได้
เสียดพระราษทรพยหตวงเดย ควรพวกเวาจะสรรเสริญ นบัถื่อว่า

เปนช่างได้ ครั้นประทับอยู่ตักครูกี่เสด็จพระราชดำเนินเข้ามาในสวน
 เสด็จประทับที่พระเจดีย์เงิน ซึ่งชาวจีนได้เรียกว่าตะ แด่เสด็จพระราช
 ดำเนินบนถนน ทอดพระเนตรทรง ๓ ชั้น ถอนทรงพระกรุณาโปรด
 เกด้า ๆ ให้พระวิสูตรวารีเงินเจ้าภาษาท่า ทั้งสวนเงินที่ในสวนวังสราย
 รมย์ พอเวตาคำก็เสด็จพระราชดำเนินกลับตมมาจากบนนั้น ไปประ
 ทับพระทงทมมุดเตยด เสด็จขึ้นบนชนบน แด่ประทับครัดอยู่ชั้นต่าง
 ด้วย เวตาทุ่มเศษเสด็จขึ้น ทรงรถพระที่นั่งกลบเข้าพระบรมมหาราชวัง
 เสด็จประทับตั้งนามหย้าตักหน้อยหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จขึ้นข้างใน

โดย ภาณูรังษี

การแห่พระยายืนชิงช้า

ณวันอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีกุนศัปคศก ๑๒๓๗ เวตาค่ำ ๓
 โมง ทรงพระกรุณาโปรดเกด้า ๆ ให้พระเจ้าหน้าองยาเธอ พระองค์เจ้า
 โสณบัณฑิต ไปจุดเทียนแด่ปฏิบัติพระสงฆ์ที่พระที่นั่งสุทไธศวรรย์
 ปราสาท ในการพระราชพิธีตรียำปวาย จำนวนพระสงฆ์พระราชาคณะ
 ๓ รูป พระพิธีกรรม ๑๒ รูป รวม ๑๕ รูป แด่พระสงฆ์ที่นั้น ต้อง
 ถัดมนตทวดพระศักริตนศาสตร์ดาราม ตั้งแต่นั้นไปจนครบ ๓ วัน พระ
 ราชาคณะนำวันละรูป พระพิธีกรรมวันละ ๔ รูป รวม ๕ รูป ๓ วัน
 ๑๕ รูป แต่มารวมฉนั้นเวตาค่ำเดียว

หนึ่งในเวลานั้น พราหมณ์ทั้งปวงซึ่งทำการพระราชพิธีศรียาปวย
มีพระมหाराชครูพิธีเป็นต้นไปก็แทนเส้าซึ่งชำ บูชากระดานแต่เส้า
แต่บรรดาน้ำซึ่งเส้าแต่กระดาน แต่มีพราหมณ์อีก ๒ คน นำเข้า
คอกคอกไม้รูปเทียนไปที่บ้านพระยากระด่าปนกิจโกศต ครั้นถึงแล้ว
ค้ำบัพพูดว่า “ขอพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าซึ่งตั้งเจ้าคุณ” ได้ฤกษ์แล้วให้เชิญ
เจ้าคุณ (คือสมมติว่าพระยากระด่าปนกิจโกศตพระอิสริยยศเจ้าตั้ง) พระ
ยากระด่าปนกิจโกศต ก็ได้นั่งผ้าเยียรแบบสวมเสื้อเยียรแบบ แต่ติด
ตราเครื่องราชอิสริยยศทุกขัตติยจุตจอมเกล้าพิเศษ แต่กรมงกุฎสยาม
มณฑลนาภรณ์

แผ่นที่ ๒๐๓
ออกวันเสาร์
เดือนยี่
ขึ้น ๑๓ ค่ำ
แต่บัดออกเดินครุฑแต่สวมดำพวก ขึ้นแคว้ออกจากบ้าน
ไปขึ้นเส้าตั้งแปดที่ถนนหน้าวัดราชบูรณะ มีตั้งพันกัน
แต่บังสุริย วรรณังนำแต่ตาม แต่มีกตของชนะเป็นยศ เติร
กระบวรแห้อออกจากบ้าน เวลาเช้า ๓ โมง เติรทางถนนริมกำแพง
พระนคร ไปเดี่ยวถนนบำรุงเมือง ครั้นเส้าตั้งมาถึงเขตต์ด้านตะวันออก
ก็ตดเส้าตั้งลงแล้ว พราหมณ์แต่เจ้าพนักงานพระคลังถ้วน แต่เจ้า
พนักงานกรมฯ ก็รับพระยากระด่าปนกิจโกศต เติรมาเข้าโรงพิธี
พระมหाराชครูพิธีบรรดาน้ำซึ่งให้พระยากระด่าปนกิจโกศต ๆ ให้เขาชูป
เทียนคอกไม้ ไปบูชาเทวรูปทั้ง ๓ เทวสถาน แล้วชุมนุมพราหมณ์
แต่เจ้าพนักงานพร้อมกัน พระมหाराชครูพิธีจึงเชิญพระยากระด่าปน-

กิจโกศต ให้เขาไปย่นที่สำหรับฝังแล้ว ยกเอาชนให้ย่นเท่าเดียว พวก
 นาถฉนกลัทธิขงชา ๓ ครั้ง ครั้งทหนึ่งเงินที่แขวน ๑๒ บาท ครั้งท ๒
 เงิน ๑๐ บาท ครั้งท ๓ เงิน ๘ บาท รวม ๓ ครั้ง เป็นเงิน ๓๐ บาท
 ครั้นโตขงชาแล้ว พระมหाराชครูพิธิให้พระยากระดำปนกิจโกศต ดด
 เท้าลง พราหมณ์แต่เจ้าพนักงานก็ได้้นำพระยากระดำปนกิจโกศต
 ออกจากโรงชุมนุม ไปขึ้นเสด็จนอกเขตวัดด้านตะวันตก เดิรกระบวรแห่ง
 ไป (สมมติว่าแห่พระอิศวรเข้าในพระนคร) แล้วเสด็จมาหน้าพระที่นั่ง
 สู่ทไรศักรีย กตบยังบ้านในเวลาเช้า ๕ โมงเศษ แดกระบวรแห่พระยา
 กระดำปนกิจโกศต เวลาเช้าหนน กระบวรหดวงพระราชทานตำรวจ
 ถือหวายเส้นเดียว สวมเสื้อเข้มขาบหุ้มม่วง โปกผ้าขติบ ๑๖ คน คน
 ถือดาบ ๒ มือ ๖๐ คน ถือดาบตั้ง ๖๐ ถือดาบโตห้ ๖๐ คน ถือดาบ
 เขน ๖๐ คน ถือดาบชเตย ๖๐ คน ถืออง้าว ๖๐ คน ถือทวน ๖๐ คน
 ถือพรำแปะกัก ๖๐ คน บอโทนถือดาบสวมเสื้อแดงหุ้มผ้าคาโอง โปก
 ผ้าแดง ๓๐๐ คน บอโทนชุมนุมสวมเสื้อเข้มขาบหุ้มม่วง โปกผ้าขติบ
 ๓๐๐ คน กตของชนะ & กุ

แผ่นที่ ๒๐๔ เป้าบี่คน ๑ คู่เคียง ๘ คน หามเสด็จ ๑๖ คน ถือตีปท
 ออกวันเสาร์ คน ๑ ถือบังสูรียคน ๑ ถือกรรณัง ๔ คน รวมกระบวร
 เดือนยี่ หดวงพระราชทาน ๘๓๗ คน แดขบวรของพระยากระดำ-
 ปนกิจโกศตจัดเองแต่ที่มีผู้ช่วยนั้น มีพิณพาทย์จน ๒๓ ตำรับ คน

๒๕๐ คน ถึงโต ๒ ตำรับ คน ๒๐ คน แยกตำรับมา ๖๐ คน จีน
 แต่งตัวอย่างจีน ๑๔๔ คน จีนแต่งตัวเป็นจีนตัว ๓๑๐ คน แยกแต่งตัว
 อย่างแขก ๑๖ คน ตำรวจถือหวาย ๑๖๖ คน แต่งตัวเสื้อต่าง ๆ สบาย
 กระบี่ ๖๐ คน แต่งตัวเสื้อต่าง ๆ ถอพตของถือดาบได้หี ๓๐๐ คน แต่ง
 ตัวต่าง ๆ ถ้ออาวุธต่าง ๆ ๑๓๒ คน ทนายถือเครื่องยศ ๓๐ คน ถ้อธง
 ใหญ่เป็นรูปเครื่องกตั้งนำหน้าคน ๑ แต่งตัวสวมเสื้อเขียว ถึงเกงม้า
 ตายวิธาค สบายดาบ ๒๐๐ คน ถอพตของ ๓๐๐ คน แต่งตัวสวมเสื้อ
 แดงกางเกงขาว ถ้อทิว ๒๘๐ คน ถ้อขงตราเหรียญทอง ๕๐ คน ถ้อขง
 ตราเหรียญเงิน ๓๐๐ คน แต่งตัวอย่างทหารขัดกระบี่ ๓๖ คน แต่งตัว
 ต่าง ๆ ถ้ออาวุธแดงถ้อของเบ็ดเดี่ยว ๒๒๒๐ รวมกระบวรพระยากระ-
 ต้าปนกิจโกศถ จักเองที่มีผู้ช่วยเป็นคน ๒๒๗๗ คน รวมทงตั้งเป็นคน
 ๓๒๓๔ คน

การพระราชพิธีโสกันต์

ครั้นเวลาดำเช้า ๕ โมง ๕๓ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ ส้ม
 เติงพระฉนวนรดน้ำถวายศีตแล้วประมาณสัก ๒ นาทีก็ตั้งเทียบ พระตั้งขี
 หาได้รับพระราชทานฉันไม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงรับสั่งว่า
 ซึ่งเสด็จออกดำยไปนี้ เพราะทรงพระราชดำริห์สำคัญว่า เจ้าพนักงาน
 ไต่เตียงพระแล้ว เสด็จออกต่อเวลาดำย เพื่อจะให้พระเจ้าอนงยาเธอ

พระเจ้าของนางเธอ ที่จะได้กันต์ ถวายไตรที่เดียว ก็ซึ่งพระสงฆ์
 ได้ฉันน ๕ คูเหมือนปลดพระสงฆ์ ด้วยนิมนต์พระสงฆ์มาว่าจะให้ฉันน ๕
 ได้ฉัน ๕ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ตั้งแก่พระยาอนุรักษ
 ราชมณฑลเศียร ให้หมายตั้งให้ทำตำรับไปถวายพระสงฆ์ที่พระอาราม
 ในวันรุ่งขึ้นองค์ละตำรับ เปนการใช้หน้ทมิได้รับพระราชทานฉันน ๕
 แดงเสด็จ พระราชดำเนินไปถวายไตร แก่กรมพระ ปวงเรศวริยาฎงกรณ์
 แดงจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าของยาเธอ พระองค์
 เจ้าจิตรเจริญถวายไตรพระสงฆ์องค์ละไตร ๘ รูป พระเจ้าของยาเธอ
 พระองค์เจ้าวัฒนาวงศ์ ถวายไตรขององค์ละไตร ๑๐ รูป พระเจ้าของ
 นางเธอ พระองค์เจ้าเตวภาณ้องศรี ถวายไตรขององค์ละไตร ๑๐ รูป

แผ่นที่ ๒๐๕ รวมเปนพระสงฆ์ ๓๐ รูป พระสงฆ์ก็ออกไปครองผ้า
 ออกวันอาทิตย์ แดงกตบเข้ามาถวายถาดัพพี แดงถวายอติเรกถวายพระ
 เดือนนี้ พรตกตบไปยังอาราม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ขึ้น ๑๔ ค่ำ ประทับศรีอยู่ประมาณครู่หนึ่งก็เสด็จขึ้น

อนึ่งการพระราชพิธีได้กันต์ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทนั้น ใน
 เวลาเช้าเจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ ได้จัดการตั้งพระแท่นมณฑล มีผ้า
 หมู่นายจำหัดกับศตของ ๔ ม้า ม้ากตางนั้น ได้เชิญพระแก้วบุษย์รัตน
 ๕ ขนประดิษฐานองค์ ๑ ม้าข้างขวาตรงหน้าตั้งพระแก้วเรือนทององค์ ๑
 รองเข้าไปตั้งพระไชยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

องค์ ๓ รองเข้าไปตั้งพระไชยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาโลกองค์ ๑ รวม ๓ องค์ มาข้างซ้ายตรงหน้า ตั้งพระไชยใน
 แผ่นดินบาศุบน้ององค์ ๓ รองเข้าไปตั้งพระไชยในแผ่นดิน พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวองค์ ๑ รองเข้าไปตั้งพระไชยในแผ่นดิน
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวองค์ ๑ รวม ๓ องค์ หั่งพระ
 แก้วบุษยรัตนัน ตั้งพระเจดีย์ถมตะทอง บรรจุพระบรมราชาองค์ ๑
 ข้างขวาตั้งพระห้ามญาติเงินองค์ ๑ ข้างซ้ายตั้งพระทองห้ามญาติทรง
 เครื่ององค์ ๑ ข้างหลังพระไตรปิฎกตั้งเขปคัมภีร์ ๑ พระภิกษุปาฏิ-
 โมกขแต่พระภิกษุนี้ปาฏิโมกขคัมภีร์ ๑ รวม ๒ พระคัมภีร์ ข้างขวา
 แทนมณฑลนั้น ตรงหน้าตั้งเทวดากระโหลกทองเชิญหีบพระราชบัญญัติ
 รองเข้าไปตั้งหีบมั่งงักหัดาดแดงหุ้มมณฑลของพระองค์นวม สำหรับ
 พิษยสงครามอยู่ในนั้น บนหลังหีบตั้งดั่งพระมหามาตาเบียง รองเข้า
 ไปตั้งหีบพระมหาตั้งขี มั่งงักหัดาดแดงหุ้มบนหลังหีบตั้งดั่งพระมหา
 พิษยมงกุฏ ข้างซ้ายแทนมณฑลนั้น ตรงหน้าตั้งเทวดากระโหลกทอง
 เชิญพระแสงขรรค์เงินองค์ ๑ ขาวพระกรเทวรูปองค์ ๑ ขาวพระกร
 คักคิตีทริองค์ ๑ รวม ๓ องค์ รองเข้าไปตั้งหีบมณฑลของพระองค์ ๓๒ ชั้น
 สำหรับพิชยสงคราม แต่มีมั่งงักหัดาดแดงหุ้มนอก บนหลังหีบตั้งดั่ง
 พระมหามาตาเพชร

แผ่นที่ ๒๐๖   รongเขาไปคองหีบพระมหาพิชัยมงคล   แด่เครื่องพิชัย
 ออกรวันอาทิตย์
 เดือนยี่
 ขึ้น ๑๔ ค่ำ   คองคองพระชฎาพระกตบ   ค้านข้างหลังแท่นมณฑลน
 มีกระโตแก้วสำหรับพาดพระแสง   ในวงกตางกระโตแก้ว ๓ ช่องนั้นผูก
 พระแสงศรพรหมาศศรีองค์ ๑   พระแสงศรอินทนิวาตองค์ ๑   พระแสง
 ศรประโตยวาตองค์ ๑   รวม ๓ องค์   ช่องตะองค์   กระโตแก้วข้าง
 ขวานั้น   มีพระแสงศรีเพชรองค์ ๑   พระแสงหางข้างเผือกองค์ ๑   คอง
 องค์ผูกไวยเบองบน   รongตงมาพาดพระแสงขรรค์เนาโตตะองค์ ๑
 พระแสงดาบใจเพชรองค์ ๑   พระแสงยี่ปุ่นแผดองค์ ๑   พระแสงทรงเค็ม
 องค์ ๑   รวม ๖ องค์   กระโตแก้วข้างซ้ายนั้น   มีพระแสงปืนนพรัตน์
 องค์ ๑   พระแสงจามร้องค์ ๑   คององค์ผูกไวยเบองบน   รongตงมาพาด
 พระแสงจักรองค์ ๑   พระแสงขรรค์ไชยศรีองค์ ๑   พระแสงดาบค้าย
 องค์ ๑   พระแสงยี่ปุ่นเวียดองค์ ๑   พระแสงยี่ปุ่นผูกทองเกดยงประดับ
 เพชรองค์ ๑   รวม ๗ องค์   ค้านหลังตรงกตางผูกพระแสงขอไม้เท้า
 ภาให้ตององค์ ๑   พระแสงของ้าวเจ้าพระยาแสนพดพ่ายองค์ ๑   รวม
 ๒ องค์   ค้านหน้าแท่นมณฑลน   ตรงกตางหน้าพระแก้วบุษยรัตน์ออก
 มา   คองพานทองรองพระสุพรรณบัตร   ทงขาทงซ้าย   คองพานทองรอง
 หีบเครื่องพระมหาพิชัยสงครามข้างตะหีบ   นอกพานพระสุพรรณบัตร
 ออกมา   คองถาดรองพระเต้า ๕ กระษัตรี   คือ   พระเต้าทององค์ ๑
 พระเต้านาคองค์ ๑   พระเต้าเงินองค์ ๑   พระเต้าต้มฤทธีองค์ ๑   พระ

เศาศีดาองค์ ๑ กับพระถวย ๕ กระทบกรีย สำหรับพระเตาทง ๕ พระ
 องค์ถวย แต่มชนหยกตงกตางมเทียบทองบก แดข้างขวาข้างซ้าย
 ตงพระครอบพระกริ่งองค์ ๑ พระเตาเนาเคราะห์องค์ ๑ พระเตา
 ไกรดาตองค์ ๑ พระเตาเบญจครรภน้อยองค์ ๑ พระเตานพเก้า ๕
 ห้ององค์ ๑ พระเศาศีดาตอกษร ๒ องค์ พระเตาหยกองค์ ๑ พระเตา
 ประทุมนิมิตร ๑ องค์ พระเตาเทวะบิตองค์ ๑ แดข้างขวาตงพานทอง
 รวงคองพระชันษา แดภาคทองตงพระพักตร์ของพระเจ้านองยาเชอ
 พระองค์เจ้าจิตรเจริญองค์ ๑ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าวัฒนา
 นวงศ์องค์ ๑ ข้างซ้ายตงพานทองรวงคองพระชันษาแดภาคทองตง
 พระพักตร์ของพระเจ้านองนางเชอ พระองค์เจ้าเด้าวภาม่องศรีองค์ ๑
 แดข้างเทวดากะโหลกทอง ๒ ข้าง ๆ โนนตงเชิงเทียนไข บักเชิงตะ ๔
 เต็ม แดได้มาพระแก้วบุษยรัตนัน ตงหีบพระแสงจับถุงชนกเค็รของตน
 เสาพระแท่นมณฑลตง ๔ นัน ได้ผูกพระกรรภิมย์ ๑ องค์

แผ่นที่ ๒๐๑
 ออกวันจันทร์
 เดือน
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 ใจองค์ละเส้า อีกเส้าหนึ่งผูกเส้าตฉัตรพระคชาขาวองค์ ๑
 ได้ผูกผ้าตักหตาดแดงทง ๔ องค์ เสาข้างซ้าย ๒ เสาได้ผูก
 รงครุฑพ่าห์ เสาข้างขวา ๒ เสา ได้ผูกธงกระบี่ธู แต่
 ทง ๔ เสา นัน ได้ผูกพระแสงหอกพระแสงง้าว พระแสงทวน เช่นได้ห
 ถมตะทองเส้าตองค์ แต่ ๒ เสาหน้า ผูกพระแสงดาบอีกเส้าตองค์
 ตงเส้าหลังข้างขวา ได้ผูกพระแสงปืนคาบศูตองค์ ๑ แดต่างพระแท่น

มณฑลด้านหน้า ไต่ตงเต้านากะโหล่ทองเต้า ๑ เต้านาเงิน ๘ เต้า
 แดตรวงตางตังกระถางรูปหยกกระถาง ๑ ด้านหลังไต่ตงเต้านาทอง
 ชาว ๓ ชั้น ๔ เต้า ไต่หน้าตังระเกศเต้า ๑ ตังระแก้วเต้า ๑ ตังระคาเต้า ๑
 ตังระยมนาเต้า ๑ มีสำลีสัญญ์ฉ่องรอบพระแท่นมณฑลแดรอบพระที่นั่ง
 คุงคุดิมหาปราสาท แด้วโยงออกไปที่ตังระแดเขาไกรลาสคีตา ข้าง
 พระที่นั่งคุงคุดิมหาปราสาทนั้น หนึ่งมีโต๊ะฉนเครื่องหยกตังอยู่ข้างขวา
 ข้างซ้าย พระแท่นมณฑลข้างตะโตะ ๆ ข้างขวาตังพระนิรันตราย
 องค์ ๑ โต๊ะข้างซ้ายตังพระสยามเทวาธิราชองค์ ๑ กับเทวรูปอีก
 ๔ องค์ แดมีพระมหาสังฆทกษิณาวฏ์องค์ ๑ พระเต้าทองคำองค์ ๑
 อยู่บนโต๊ะหน้าด้วย หน้าพระแท่นมณฑลตังเครื่องนมัสการที่หนึ่ง
 เปนเครื่องถมตะทอง หนึ่งท่มุขด้านใต้ในพระฉากนั้น ตังเกาธสำหรับ
 พระเจ้านองยาเธอ พระเจ้านองนางเธอที่จะได้กันตังนประทับทรง
 พงพระสังฆเจริญพุทธมนตณ ๓ เกาธ ที่หน้าเกาธตังเครื่องนมัสการ
 อีก ๓ เครื่อง แดมีสำลีสัญญ์สำหรับโยง เมื่อขณะพระสังฆเจริญ
 พระพุทธมนตอีก ๓ สำล หนึ่งนอกพระที่นั่งคุงคุดิมหาปราสาท ด้าน
 ควันตักของมุขข้างใตนั้น ไต่ตงเบญจารองที่ตังระชั้น แดมีราชวัตร
 ไม่จริงทรงเครื่อง แดฉัตรทองฉัตรนาคฉัตรเงินบักรอบ ที่บนเบญจา
 บักรเครื่องตัง ๕ ชั้นทุก ๆ ชั้นเบญจา แดที่ตังระนบนเพดาน ๕ ชั้น

ลูกขุน กระชอกแขวงควายแดงแห่งวิสัย เดินที่หน้าโรงตกรหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม^๑

ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี ได้ทรงเสด็จยกพระกตมัมพราหมณ์ไปรยเข้าคอกน้ำเสด็จองค์ละ ๒ บันฑะว่องค์ละ ๒ เป้าตั้งข่องค์ละ ๒ โหระไปรยเข้าเปิดอกเข้าตำรของค์ละ ๒ รวมน้ำเสด็จพระองค์ ๓ เป็น ๘ คน นำเสด็จทั้ง ๓ พระองค์จากค้ำหนักขนมาทรงเครื่องซึ่งจะแก้ไถ่กันต์ ที่พระที่นั่งนงคราญสโมสร^๒ แดทรงเครื่องแหวันแรกน ทรงฉดองพระองค์ตาดขาว ทรงฉนัมเบ็งงอนแดทรงตั้งเวียนขาว แดจรบาทขาว แดเครื่องเพชรเครื่องทองต่าง ๆ นั้น ก็ทรงตามธรรมเนียมอย่างแก้ไถ่กันต์ แด่เกยวนนเป้นเกยวยอด รองพระบาทนนเป้นรองพระบาทบั๊กทอง (อย่างสถิเปอร) พระหัตถ์ขวาทรงกระบองเพชร ครั้นได้เวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระภูษาสีน้ำเงินแก่ (อย่างทีเรียกกันขุมว่าสีกรมท่า) ฉดองพระองค์เยยระบับตีแดงทรงสายวัดพระองค์นอก แดทรงตราเครื่องราชอิสริยยศดวงใหญ่

๑ โรงตกรนี้อยู่ริมพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เดิยวันนี้เป้นสนามหญ้า

๒ พระที่นั่งนงคราญสโมสรอยู่หลังพระที่นั่งอนันตสมาคมองค์เดิม อยู่ในบริเวณสวนศิลาชัยบัดนี้

แผ่นดิน ๒๐๘ กับสายธพายครามงกุฏสยาม (ดีน้ำเงิน) ทรงพระมหา
ออกวันอังคาร มาดาอย่างเต็มยศฝ่ายพลเรือน เวลาบ่าย ๕ โมง ๑๕
เดือนที่ แรมค่ำ ๑ นาที เสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่เกยศิลาที่ของฉนวน
เจ้าคุณคตจงได้รับพระกร แด่ประคองพระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์
เจ้าจิตรเจริญ คุณส่วนรับพระกร แด่ประคองพระเจ้าน้อยยาเธอ พระ
องค์เจ้าวชิรมานวงศ์ คุณปานรับพระกร แด่ประคองพระเจ้าน้อยนาง
เธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี มาที่เกยศิลาชั้น ๒ พร้อมทั้ง ๓ พระ
องค์ ส่วนฉมนิจชาย ซึ่งแต่งตัวเข้าในกระบวรนั้น ก็ดีเถาะให้
พวกกระบวรแห่ทั้งหลายถวายคำนับ ๓ ครั้งแล้ว พวกตั้งชั้เศวทก็เป่า
ประโคมขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงรับพระกร พระ
เจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ให้ทรงพระยานุมาศ แต่เมื่อ
พระยานุมาศจะเคลื่อนออกจากทวน พระเจ้าน้อยยาเธอ พระองค์เจ้า
จิตรเจริญ ถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พวกตั้งชั้เศว
ทก็เป่าประโคมขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ส่วนคู่เคียงนั้น ก็เข้าประจำที่ พระยา
นุมาศที่ ๒ ก็เลื่อนเข้าเทียบเกย พวกตั้งชั้เศวท ก็เป่าประโคมขึ้นดัง
ครั้งก่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงรับพระกร พระเจ้า
น้อยยาเธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ ให้ทรงพระยานุมาศ แล้วก็
เคลื่อนออกจากที่ มีอาการททาดังว่ามาแต่ในครั้งก่อน ครั้นพระยา
นุมาศที่ ๓ เข้าเทียบเกยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงรับ
พระกร พระเจ้าน้อยนางเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี ให้ทรง

พระยานุมาศ แลวกเดือนออกจากที่ มีอาการที่ตาค้างมาแฉวงน
 ครนทรงพระยานุมาศพร้อมแฉวง จมื่นจงซ้าย ก็ดีเกราะให้กระบวนแห่
 ทงหลายถวายนับ ถึงครึ่งก่อนอีกครึ่งหนึ่ง ส่วนนางเชิญมยุรฉัตร
 แฉวงดอกไม้ทอง ดอกไม้เงิน แฉวงเชิญพระแสง แฉวงเชิญเครื่อง
 แฉวงพิช ก็รับเครื่องต่าง ๆ ที่เชิญพร้อมกัน แฉวงมยุรฉัตร แฉวง
 ดอกไม้ทอง ดอกไม้เงินนรับเครื่องแฉวง ก็เดินทักษณศวรอบหนึ่ง
 ก่อนจึง

แผ่นที่ ๒๑๐ เติร์กระบวนเป็นระยะตอน ๆ ไป พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 ออกวันอังคาร
 เดือนนี้ อยู่หัว ทอดพระเนตรกระบวนสิ้นแฉวง ก็เสด็จพระราช
 แรม ๑ กำ ดำเนินรถม้าออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ชนทรงพระ
 ราชยานดงยาราชาวดีณเกยหน้าพระทวารเทเวศร์รักษา เสด็จพระราช
 ดำเนินเป็นกระบวน ไปประทับเกยพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท
 ตครหวดซึ่งแต่งตัวถือดอกไม้เงินทอง ๔ คน ก็มารำอยู่ที่หน้าพระที่
 หนึ่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท แต่ในเกยเข้าไปหน่อยหนึ่ง พระบาทสม
 เสด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่ประมาณครู่หนึ่ง กระบวนแห่เดินมาถึง
 พระยานุมาศจะประทับเกย คู่เคียงแต่อินทร์พรหม จึงได้ถอยออก
 จากพระยานุมาศไปยังที่ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ
 ถวายบังคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๆ ก็ทรงรับพระกรขึ้นจาก
 พระยานุมาศ เดือนนี้ออกจากเกยแฉวง พระยานุมาศที่ ๒ ที่ ๓ ก็เข้ามา

ประทับเถยเป็นลำดับกัน มีอาการดังทงมาแต่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงรับพระกรชนจากพระยานุมาศ ครั้นพระยานุมาศ ถอยออกจากที่แล้ว จมื่นจงชายก็ได้กราบ ให้พวกกระบวรแห่ถวาย คำนับ ๓ ครั้ง แดเจ้าคุณศดแลคุณสวณคุณปาน ก็รับพระกรประคอง พระองค์เจ้า ไปบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับยังที่ ๆ พระตั้งขี้ จะได้เจริญพระพุทธรมนต์ ส่วนกระบวรแห่นั้น ก็เดินกระบวรไปเข้าที่จน ต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงพระราชดำเนินบนพระ ที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว สมเด็จพระ จันทรทันถวายศีล พระไพฑูริย์ชดค่านาน พระตั้งขี้เจริญพระพุทธรมนต์ สดศปริต แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต ไปจุดเทียนเครื่องบูชาเทวรูปพระอิศวร ที่ เขาไกรลาสนั้น ครั้นเวตாய่ำ ๕ โมง ๔๘ นาที พระตั้งขี้เจริญพระ พุทธรมนต์จบ ดครซึ่งแต่งตัวถอดอกไม้ทองเงินนั้น ก็ราที่ตามพระที่ นั่งดุสิตมหาปราสาทข้างใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระ ราชดำเนินประทับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท เจ้าคุณศด แดคุณ สวณ คุณปาน ได้รับพระกรประคองพระองค์เจ้า มาประทับเถย พร้อมแล้ว จมื่นจงชาย ก็ได้กราบ พวกกระบวรแห่ทั้งหลายถวาย คำนับแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงรับพระกร พระเจ้า น้อยยาเชอ พระเจ้าน้อยนางเชอ ให้ทรงพระยานุมาศเป็นลำดับไป มี อาการเหมือนอย่างที่ตั้งเถยของฉนวนนั้น ครั้นพร้อมแล้วกระบวรก็

เค็ร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับตรัสอยู่กับเจ้าพระยาสุร
วงศ์ไวยวุฒิ แต่เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ประมาณครุ
หนังสือแจ้งตั้งทรงพระราชยาน

แผ่นที่ ๒๑๑ ไปประทับเกยหน้าพระทวารเทเวศร์รักษา เช้าในพระที่นั่ง
ออกวันพร
เดือนนี้ อมรินทร์วินิจฉัย ได้ตั้งขบวนในประทับเกยท้องถนน
แรม ๒ คืน ครนกระบวรแห่เข้าไปถึงแล้ว ก็ทรงรับพระกร พระเจ้า
น้อยยาเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ ซึ่งจากพระยานมาศเป็นลำดับไป
เหมือนอย่างทชนเกยพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท เจ้าคุณคดีเต
คุณถ้วนคุณปาน ก็ได้รับพระกรแต่ประคองพระองค์เจ้า ไปเบ็ดอง
เครื่อง แต่จริงได้เสด็จกลับไปตามหนัก ครนเสด็จพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว ก็พระราชทานเงินแจกคู่เคียงตามควรแล้ว ได้ตั้งพระราช
ดำเนินรถไปยังพระที่นั่งมถสถานบรมอาสน์

อนึ่งการพระราชพิธีได้กนศกรงน พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการ
ผู้ใหญ่ผู้น้อย นุ่งผ้าดีนาเงิน แต่สวมเสื้อเยียรบับ คาดเสื้อครุย แต่
คิดตราเครื่องราชอิสริยยศที่ได้รับพระราชทาน แต่ตำรวจแต่ทหาร
นน สอดเสื้อเต็มยศในทหารแต่ตำรวจ อนึ่งจำนวนข้าราชการที่เป็น
คู่เคียงแห่ได้กนศ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญนั้น พระ
ยาสุรเสนา พระยาภคตาโหมราชเสนา คู่ที่ ๑ พระยาพิพิธโกไค พระ
ยาชโหร คู่ที่ ๒ พระยาจำแลนยบดี พระยาราชบุรี คู่ที่ ๓ พระยา

สมุทโฆธานุรักษ์ พระยาเวียงในนฤบาท คู่ที่ ๔ พระยาราชสงคราม
 พระยาอัครราชทูต คู่ที่ ๕ พระน่านาพิธราช คู่ที่ ๖
 รวม ๑๒ คน พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ พระ
 ยานครศรีธรรมราช พระยาเสนาภเบศร์ คู่ที่ ๑ พระยารัตนพรตมณ
 ตรี พระยาศรีธรรมราช คู่ที่ ๒ พระยาอินทราชิบคัตหราชรองเมือง
 พระยาราชวงเมือง คู่ที่ ๓ พระยาบำเรอภักดิ์ พระยาราชบังสัน คู่
 ที่ ๔ พระสุนทรานุกิจปรีชา พระนราธิราชภักดี คู่ที่ ๕ พระนรินทร์
 เตชะ พระอิศราธิไชย คู่ที่ ๖ รวม ๑๒ คน พระเจ้าน้องนางเธอ พระ
 องค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี พระยาไชยวัฏฏราชเศรษฐี พระยาศรีตั้งห
 เทพ คู่ที่ ๑

แผ่นที่ ๒๑๒ พระยามนุสารดาตบพิญา พระยาพิพิธไศธูริย คู่ที่ ๒
 ออกวันพุธ
 เดือนนี้ พระยาเกียรติ พระยาราม คู่ที่ ๓ ขุนหลวงพระไกรศรี
 แรม ๒ ค่ำ พระเกษม คู่ที่ ๔ พระเทพมณู พระศรีพิภโทษ คู่ที่ ๕
 พระศิริสัมพันธ์ พระพิพากษา คู่ที่ ๖ รวม ๑๒ คน ๓ ตำรับ ๓๖ คน
 หนึ่งกระบวรเห็นได้กันตนน ข้าพเจ้าจะว่าประมาณแต่เป็นเสาศู
 พอดีได้คู่ตั้งเกิดต่อไปภายหน้า ถ้าขาดเห็นบ้างที่แห่งใด ขอท่าน
 ทงหตายได้ช่วยเติมค่อให้ถูกต้อง ข้าพเจ้าขอรับประทานโทษเสียเถิด
 เพราะเหตุที่จจะจดจำได้

กระบวรที่ ๑ นนเป็นกระบวรทหารแต่งตัวเต็มยศ มีทหารดวง

กระทบของแต่ถอรัง เบ้าแตร แต่ถอรังวาน ถือบันประมาณทงต้น ๒๕๐ คน
 ถัดไปมีทหารถอรังคนหนึ่งแต่ถอรังของแขกดำรับหนึ่ง ๓ คน แต่งตัวเสื้อ
 เข็มขาวโพกผ้า แด่นุ่งโด้รังคาดเข็มขัด แดถอรังเท้ารองเท้า รองเข้า
 ไปถึงมหาดเล็กแต่งตัวเป็นทวดตา ประมาณ ๑๒๐ คน มีขุนนางใน
 กรมมหาดไทย ๑ กรมกตาใหม่ ๑ นำหน้า แด่มมหาดเล็กหุ้มแพร
 เปนตำรวจติดอก ๔ นายตะแวง รองเข้าไปถึง กระทบวเด็ก บุครขุนนาง
 แต่งตัวเป็นจีน ประมาณ ๒๐ คน แต่งแขกเทศ ประมาณ ๒๐ คน
 แต่งตัวเป็นเด็กไทย ประมาณ ๖๐ คน รวม ๑๒๐ คน แดมีขุนนาง
 ขั๊กหน้า ๒ รังท้าย ๒ แดตำรวจ ๔ คู่ ๘ คน เปนกรมกตาใหม่ครึ่ง
 หนึ่ง กรมมหาดไทยครึ่งหนึ่ง แดในกระทบวเด็กนั้น มีกตองชนะ
 ประมาณ ๖๐ คน จำปี ๑ จำกตอง ๑ หวดงราชมนูผู้กำกับอีก ๑
 ถัดเข้าไปถึงพวกแต่รังตั้งขเป็น ๒ ตอน ๆ หนึ่งเป็นแต่รังฝรั่งเป็นแต่รังทอง
 เหล็กของตองหนึ่ง เปนแต่รังเงินตองหนึ่ง ประมาณคนทง ๒ ตอน ตัก
 ๔๐ คน ขุนนางผู้กำกับแต่รังอีก ๒ คน ถัดนั้นจมนางชาย ถือเกราะ
 แดถอรังเครื่องสูง ๕ ชั้น ๓ คู่ ๗ ชั้นคู่ ๑ บังแขก ๒ คู่ หว่างกตอง
 เครื่องสูง มีมหาดเล็กเชิญพระแสงหว่างเครื่องอีก ๔ คน นอกเครื่องสูง
 มีไพร่ไปรยเข้าเปดอกเข้าดำรงค์ ๑ พรหมอนเป่าสังข์คู่ ๑ บัณเฑาะว์
 คู่ ๑ ไปรยเข้าคอกคู่ ๑ รองเข้าไปถึงนางมยุรฉัตร ๑ แดคอกไม้เงิน
 ทอง ๒ มีตำรวจ ๒ แดถอรังพระยานุมาศ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์
 เจ้าจักรเจริญ คู่เคียง ๑๒ อินทรพรหม ๑๒ กนพระกตติ ๑ บังสุรีย ๑

จามร ๑ สำหรับเป็ดยืนอีก ๓ ภูษามาตา ๑ คนหามพระยานุมาศ ๑๒
 แดงถึงนางเชิญพระแสง ๑ นางเชิญเครื่องเบญพานทองตั้งของชั้น ๒
 นางพิช ๑ ตำรวัด ๕

แผ่นที่ ๒๐๓
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือนยี่
 แรม ๓ ค่ำ

บังแซกคู่ ๓ มหาดเล็กเชิญพระแสง หว่างเครื่อง ๓
 คน โหระพราหมณ์นอกเครื่องตั้ง อีก ๘ คน อย่าง
 ที่ว่ามาข้างหน้าแดง คือนั้นมาถึงนางเชิญมยุรฉัตร
 แดพระยานุมาศ พระเจ้านางเชอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ แดถึง
 เชิญพระแสงเชิญเครื่อง แดนางพิชนั้นจำนวนคนก็เท่ากันกับพระองค์
 เจ้าจิตรเจริญ แดพานทองที่นางเชิญพานนั้นเป็นพานทองตั้งของชั้น ๒
 พานทองชั้นเดียว ๕ รวม ๒ พาน แดค้อมาเครื่องตั้ง แดนางเชิญ
 มยุรฉัตร แดดอกไม้ทองเงิน แดพระยานุมาศ พระเจ้านางเชอ
 พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี แดนางเชิญเครื่องนั้น ก็มีเหมือนกันกับ
 พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ ยกแต่นางเชิญพระแสงคนหนึ่งไม่มี
 เพราะเป็นพระบุตร ค้อมามีเครื่องตั้ง ๗ คู่ ๕ ชั้น ๒ คู่ บังแซกคู่ ๓
 ตำรวัด ๕ ค้อมมาถึงนางตั้งระผู้ดี เดิรแถวตะ ๕ คน ๓๐ แถว ๕๐ คน
 ตำรวัด ๕ คู่ นางตั้งระเด็ก ๕๗ คน โขดน ๕๕ คน ตำรวัด ๓ คู่ ๒ คน
 ข้าहतวงพระองค์เจ้าจิตรเจริญ ประมาณ ๒๐ คน ข้าहतวงพระองค์
 เจ้าวชิรมานวงศ์ ประมาณ ๒๐ คน พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี
 ประมาณ ๑๐ คน เป็นตอน ๆ ประมาณ ๓๐ คน คือนั้นมา มีมา

ผูกเครื่องอาบอย่างไทย ๒ มา คนจูงม้าข้างละ ๒ เป็น ๔ คน ข้าใน
 กรมพระองค์เจ้าจักรเจริญ เตื่อหวงจ่าย ๔๐ ไม่ได้เตื่อหวง ประ-
 มาณ ๓๐๐ คน ค่อมาม้ามาแต่ข้าในกรมพระองค์เจ้าวัฒนานุกวงศ์
 เหมือนพระองค์เจ้าจักรเจริญ แต่ท่ไม่ได้เตื่อหวงนั้น ประมาณ ๒๐๐
 คน พระองค์เจ้าเดื่อภาณ้องศ์รินนุกเหมือนกัน แต่คนท่ไม่ได้เตื่อพน
 ประมาณ ๒๔ คน ค่อมาม้าทหารถือธงแต่เป่าแตรแต่ถือบ่น ทงต้น
 ประมาณ ๒๐๐ คน รวมกระบวนแห่ทงต้น ประมาณ ๑๗๖๖ คน

แผ่นที่ ๒๑๔
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือนนี้
 แรม ๓ ค่ำ

อนึ่งมหาดเล็ก ซึ่งแต่งค่วเกณฑ์เทวดานัน นุ่งผ้าทอง
 ขาวกรวยเชิงส้อดเล็กครุยขาว ถ้าพอกเกยขาว ถ้าวัด
 แดขนนางในกรมกระดาไหม กรมมหาดไทยแตกกรม
 ต่าง ๆ แดค่วเคียงนัน ส้อดสั้นเป็ดานุ่งผ้าเยียรระบบบ้าง ยกบ้าง แด
 ส้อดเล็กเยียรระบบเข้มขาบครุยขาวแดพอกขาว นางเชิญมยรัตนศรแเด
 ดอกไม้ทองเงินแเดเชิญพระแแดง แदनางเชิญเครื่องนางพชนน นุ่งผ้า
 เยียรระบบ ห่มคาดเป็นผ้าอย่างนางตคร ได้กระบังหน้าแเดเครื่องทอง
 ต่าง ๆ แดเชิญพระแแดงแเดดอกไม้ทองเงินนัน เป็นเด็กส้อมเกย
 ด้วย นางส่นุ่งผ้าทองขาวกรวยเชิง ห่มแพรขาวชดบดดอกไม้ทอง
 ได้ส่ายส่ว้อย ข้าหวงนุนนุ่งผ้า ห่มแพรต่าง ๆ ข้าในกรมท่ได้เตื่อ
 หวงจ่ายนัน นุ่งผ้าทองขาวกรวยเชิงส้อดเล็กครุยขาว แต่ท่ไม่ได้เตื่อ
 หวงนัน นุ่งผ้าส้อดเล็กต่าง ๆ กัน

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

แผ่นดิน ๒๐๕
ออกวันศุกร์
เดือนยี่
แรม ๔ ค่ำ

ใต้ดวงชยนิโค บนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท เวล
วันพฤหัสบดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
ภาษาดีแต่ง นตของพระองค์เยี่ยมระบบพันขาว ด้ายสพาย
จุดจอมเกล้า (ตั้งชมภู) ครวเครื่องราชอิสริยยศทั้ง ๔ ดวง พระบรม
วงศ์านวงศ์ ทรงผ้าดีแต่ง นตของพระองค์เยี่ยมระบบพันขาว คิตตรา
เครื่องราชอิสริยยศ ตามซึ่งได้รับพระราชทาน ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
ด้อมเด็จพระเยี่ยมระบบดีต่าง ๆ ดำรวจทหารแตกกรมวงนั ด้อมเด็จพระตาม
ยศ แต่คิตตราเครื่องราชอิสริยยศ ตามซึ่งได้รับพระราชทานน

โดยมณูชนาคมานพ (ผู้แทน)

ทอดพระเนตรแห่พระยายืนชิงช้า

วันอังคาร เดือนยี่ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนดับศก จุติศักราช ๑๒๓๗
เวลาบ่าย ๓ โมงกับ ๔๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จพระราชดำเนิน
ขึ้นบนพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ทอดพระเนตรกระบวรแห่พระยายืนชิงช้า
มีพระบรมราชโองการให้เรียกกระบวรแห่ ครนกระบวรแห่มาถึงท้าย
พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ พระยากระต่ายปกิโกศต จึงตงจากเสด็จขึ้น
เคิรมาตรงหน้าพระที่นั่งจอมเกล้าถวายนับ แล้วมีพระบรมราช
โองการ ให้ชนคักคิเจ้าพนักงานคตงมหาสมบัติ นำตมมะนาว ๒๐๐ ผต
มีเงินเฟืองอยู่ภายใน พระราชทานแต่พระยากระต่ายปกิโกศต ตาม

ธรรมเนียมแต่ก่อน ครั้นได้รับพระราชทานมณเฑาะว์ ๒๐๐ ผดุนั้นแล้ว
 ก็น้อมเกล้าถวายคำนับ เสร็จออกไปพอสันหน้าพระที่นั่ง ก็ขยับนุ่งเสด็จ
 แห่ไปทางถนนเจริญกรุง กระบวรเห็นคนตายกับ วันอาทิตย์ เดือนยี่
 ขึ้น ๗ ค่ำ เหมือนกัน ครั้นกระบวรเห็นแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว ก็เสด็จขึ้นเวลาย่ำ ๔ โมงกับ ๓๐ นาที ครั้นเวลาบ่าย ๕
 โมงกับ ๒๘ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง
 อมรินทร์วินิจฉัย เสด็จทรงพระราชดำเนิน ออกทางพระทวารเทเวศ
 ร์รักษา เสด็จขึ้นเกยทรงพระราชยานลงยาราชาวดี เสด็จไปประทับณ
 เกยพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท ประทับอยู่ประมาณครู่หนึ่ง ครั้น
 กระบวร

แผ่นที่ ๒๑๖
 ออกวันศุกร์
 เดือนยี่
 แรม ๔ ค่ำ

แห่ไต่ก้นศเดิรมาถึง พระยานุมาศจึงเข้าประทับที่เกยบน
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จลงมาที่เกย ทรง
 รับพระกรพระองค์เจ้าที่จะไต่ก้นศทั้ง ๓ พระองค์ ขึ้นจาก
 พระยานุมาศแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินจากพระที่นั่งอาภรณ์
 พิโมกขปราสาท เสด็จขึ้นอัมรินทร์มุกขกระดานด้านตะวันออก เข้าในพระ
 ที่นั่งคูศิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว เสด็จขึ้นไป
 ประทับยังพระที่นั่งโถง พระสังฆคัสสวัดสมณยุสุตรจบ พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว จึงได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับครัดด้วยพระบรม
 วงศ์านุกรณ์ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษจนวนย่ำค่ำ พระสังฆคัสสวัดสมณคัส

จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกจากพระที่นั่งดุสิตมหา
ปราสาท ไปประทับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท ทรงรับพระกร
พระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ ทั้ง ๓ พระองค์ตั้งจากยานุ-
มาศ กระทบอู่ให้ไป ครั้นเวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว จึงทรงพระราชยานกลับไปประทับยังเกยพระทวารพระที่นั่ง
อมรินทร์วินิจฉัยเสด็จขึ้น ณพนนพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงฉลองพระองค์เต็มยศอย่างทหารราชวัดถภ ทรงตราเครื่องราช
อิสริยยศอย่างสูง ๔ ดวง ทรงย้ายสพายมหาวราภรณ์ข้างเผือก
ดวงครานัน นพรัตนราชวราภรณ์ ๑ มหาวราภรณ์ ๑ มหาสุวราภรณ์ ๑
จุดจอมเกล้า ๑ รวม ๔ ดวง พระบรมวงศานุวงศ์ แด่ข้าราชการ
ส่วนเสวยระบบแด่เขมรบา คิดตราเครื่องราชอิสริยยศต่าง ๆ ตาม
ที่ได้รับพระราชทาน

โดย ทองแถมถวัลย์วงศ์

ณวันพุธ เดือนยี่ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีกุนดับศก จุติศักราช ๑๒๓๗
เวตาเช้าโมงหนึ่งกับ ๕ นาที ตามนาฬิกาที่ห้องสูง^๑ ในพระบรมมหา
ราชวังนั้น กระทบอู่ให้เสด็จให้มาแต่เกยพระที่นั่งดุสิตวาริรมย์ มา
ถึงเกยพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงตั้งกรมท่า ฉลองพระองค์เยียรระบบพันม่วง ทรงเครื่องราชอิสริย
ยศทั้ง ๔ องค์ แด่ย้ายสพายนั้น เป็นนพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จ

๑ หอนาฬิกาอยู่ที่ตรงที่ตึกพักตำรวจบ้านนี้ แต่ต่อโรงทองมาทางตะวันออก

ออกทางพระทวารในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประทับที่เกยพระที่นั่ง
 ศุภิศาภิรมย์ ทรงจับพระกร พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ
 พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวิมลนาฏวงศ์ พระเจ้าน้องนางเธอ
 พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี ตั้งตบนิยานุมาศ แล้วเสด็จทรงพระ
 ราชยานมาในสนามหญ้าหน้าพระที่นั่งมุกด์สถานบรมอาสน์ สัมมคติเทว-
 ราชอุปบัติ ไปประทับเกย

แผ่นดิน ๒๐๗ อารณพิโมกขปราสาท ทรงรับพระกรพระองค์เจ้า
 ออกรับเสาร์ ๒ พระองค์ ที่เห็นตรงมาแต่พระที่นั่งศุภิศาภิรมย์นั้น
 เดือนนี้ ๒ ทง ๓ พระองค์ ที่เห็นตรงมาแต่พระที่นั่งศุภิศาภิรมย์นั้น
 แรม ๕ ค่ำ ๕ ขึ้นแต่ยานุมาศแล้ว เจ้าคุณคตจึงรับพระกร พระองค์เจ้า
 จิตร คุณถ่วงรับพระกร พระองค์เจ้าวิมลนาฏ คุณปานรับพระกร
 พระองค์เจ้าเสาวภา แต่พระที่นั่งอารณพิโมกข ไปมดัดเครื่องแต่ง
 พระองค์ทหน้าบุษบกมุขด้านใต้พระที่นั่งศุภิศาภิรมย์ปราสาท ด้วยเติม
 นนแต่งเหมือนอย่างวนที่ทรงฟังสดุดเปิดย่นเป็นเครื่องผ้าขาว พระบาท
 สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงพระราชดำเนินแต่พระที่นั่งอารณ
 ไปทางใน เสด็จออกประทับที่ทรงนมัสการ สัมเด็จพระวันรัตนถถวาย
 คัดแล้ว เสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่พระเกอ ๒ ครนพระองค์เจ้า
 ที่จะได้กนต์แต่งองค์เสร็จแล้ว จึงออกมานั่งเกอเรียงแถว ตาม
 แถวพระสงฆ์หนึ่ง ถึงเวดามองหนึ่งกับ ๒๐ นาทีได้ฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว จึงทรงรตนามนต์ ด้วยพระมหาสังข์ เรียงเป็นที่ ๑

ที่ ๒ ที่ ๓ แด้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วชิรินทร์ ๑ ส้ม
 เต๋จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาศ กรมพระบำราบปรปักษ์ ๑
 ทง ๒ ไตทรวงคัตพระเกศา ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
 รัตนางงงงงง เจ้าพนักงานจึงประโคมสังข์แตรดนตรีพิณพาทย์ ขน
 พรอมกัน ครั้นกรมพระเทเวศร์ ส้มเต๋จกรมพระบำราบ ทรงคัตพระ
 เกศแด้ว พระยาราชโกษา จัง โกองถวาย พระองค์เจ้าจิตรเจริญ
 ทดองเทพาภรณ์ โกองถวาย พระองค์เจ้าวัฒนา ขุนพิพิธภูษา โกอง
 ถวาย พระองค์เจ้าเสาวภา ครั้นเสร็จแด้ว เวลาโมงกับ ๓๒ นาที
 จังตงไปเข้าที่ต่งที่เขากไรดาต แด้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัง
 เต๋จทรวงพระราชดำเนียรประทับที่ชดาตรงมุขคณคก รับตั้งกับเจ้าพระ
 ยาสรวงค์ แดเจ้าพระยาภาณุวงศ์ครู่หนึ่ง เวลาโมงกับ ๓๒ นาที จัง
 ขนจากที่ต่งในเขากไรดาตนั้น มาที่เบญจางตรวงตรงหน้าเขากไรดาต
 นั้น แด้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรัตนางงงงงในพระเต้าต่าง ๆ
 ชงตงบน

แผ่นที่ ๒๐๘ พระแท่นมณฑลในพระมหาปราสาทนั้น ยกเตี้ยแต่พระ
 ออกวันเสาร์
 เดือนนี้
 แรม ๕ ค่ำ
 เค้า ๕ กษัตริย์ กับอนงพระเต้าเบญจครรภณ ไตทรวง
 รัตแต่พระองค์เจ้าจิตรเจริญองค์เดียว ครั้นพระบาทสมเด็จพระ
 เต๋จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรัตนางงงงงงง เต๋จขงทรวงประเคน
 เครื่อง กรมพระปวเรศวริยาดงกรณแต่พระสงฆ์นั้นค่อไปแด้ว พระ

บรมมโหฬารเธอ กรมสมเด็จพระสุตตารัตนราชประยูร จักรทรงวัดแล้ว
 พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ จักรรนามนาคต่อไป คือ วัด
 นามนาคเรียงกันดังนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วชิรทร ๓
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรศักดิ์พิศาล ๓ พระเจ้าบรมวงศ์
 เชย พระองค์เจ้าแมนเขย ๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า
 มหามาตา กรมพระบารบารบพิภักษ์ ๓ พระเจ้าราชวงศ์เธอ พระ
 องค์เจ้าเงินยวง ๓ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ๓
 เจ้าพระยาสุรศักดิ์ไชยวัฒน์ ๓ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ๓
 ครั้นแล้วพระมหाराชครูพิธิ กับพระครูอริยญาณจารย์ จักรรนามาตั้งขั้ แต่
 ขุนเทพาจารย์ จักรรนามนาคพรหมณ์ในชั้นสัมฤทธิแล้ว เวลาโมง
 กับ ๔๕ นาที เจ้าคุณคฤคฤคณสวนคุณปานจึงรับพระกรพระองค์เจ้า
 แต่เบญจาทิศตรง มาตตเปิดนทรวงเครื่องใหม่ ที่หน้าบุษบกบนมุข
 ด้านใต้ แต่งองค์ผ้าทรงเยียรบับ แต่เข็มขัดสายรัดองค์ทรงถุงพระ
 บาท ผูกของทั้งพระหัตถ์พระบาท ที่องค์ชายทรงเสื้อทรงครุยห่ม ที่
 องค์หญิงทรงตะไบทรงคาด แล้วทรงสร้อยนวมแต่เล็กใหญ่ แล้ว
 ทรงมงคตออกไปแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มุขด้านนอก
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จักรทรงวัดนาตั้งขั้แต่เจิมพระราชทานทุก
 องค์ แล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้ไปถวายของพระสงฆ์ ครั้นถวายของ
 แล้ว เจ้าคุณคฤคฤคณสวนคุณปาน จึงรับพระกรไปตั้งที่พระที่นั่งอา
 ภรณ์พิโมกขปราสาท ผดตเปิดนทรวงเครื่องแต่งพระองค์ ตามอย่างเครื่อง

ต้นทรงมงกุฏ ครั้นพระดั่งขัณฑ์พิชิตเรกถวายพระพรดาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับ ณ พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข แล้วพระดั่งขัณฑ์ลงมาบังบนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข คอยส่งคชยันโตเมื่อเวด้าเห็นด้วย ครั้นพระองค์เจ้าทั้ง ๓ นนแต่งพระองค์เสร็จแล้ว จึงตั้งกระบวรแห่กลับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจับพระกรพระองค์เจ้า ตั้งถยานูมาศทุกพระองค์แล้ว จึงได้ออกเค็รกระบวรแห่หนีไป ตามอย่างตามธรรมเนียม ไปทางเดียวกันอย่างแห่มาเหมือนวันก่อน ๆ แต่พอกระบวรแห่ซึ่งได้แต่งเป็นดีชาวดังอย่างวันก่อนนั้น วันนั้นได้เดือนเป็นดีแต่ง แดนางเชิญมยุรฉัตรนางเชิญเครื่องนั้นเป็ตียนกระบวังหน้า เป็นมงกุฏกระษัตริย์

แผ่นที่ ๒๑๘ เป็ตียนกระบวังหน้ากับเกยวเป็นเกยวยอด แล้วพระบาท
ออกวันอาทิตย์ เดือนยี่ ครั้นเสด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จทรงพระราชยานแต่เกย
แรม ๖ คำ พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข ไปประทับเกยพระทวารเทเวศ
รักษา แดเสด็จทรงพระราชดำเนินไปประทับที่เกยทองถนวน ทรง
หน้าประตูตามหน้า ครั้นกระบวรแห่มาถึง เทียบยานูมาศตามที่ ๑
ที่ ๒ ที่ ๓ แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงจับพระกร
ชนแต่พระยานูมาศทุกพระองค์ แดเสด็จชน พระองค์เจ้าทั้ง ๓
พระองค์นั้น ไปมตติเครื่องแต่งพระองค์ที่พระที่นั่งนงคราญดีไม้สร
แล้วมีเสด็จรับเสด็จ ไปตั้งที่ค้ำหนักทุกพระองค์เหมือนอย่างวันก่อน

ครั้นเวลาย่ำมีเสด็จไปรับพระองค์เจ้าทั้ง ๓ พระองค์ ขึ้นมา
 แต่งพระองค์ที่พระที่นั่งนงคราญสโมสร แต่งเหมือนเวตาเซาน์ แต่
 ทรงมงกุฎ ๕ ยอด ตั้งกระบวรให้ไปตามทางเหมือนเมื่อก่อน พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงพระราชดำเนินตรงที่เกยท้องฉนวน
 ทรงรับพระกรพระองค์เจ้าตงยานุมาศทั้ง ๓ พระองค์แล้ว กระบวร
 ให้ก็เคียวไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำเนินออก
 ทางพระทวารพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงพระราชยานแต่พระทวารเทเวศ
 ไปประทับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท ครั้นกระบวรมาถึงแล้ว
 จึงทรงรับพระกรพระองค์เจ้าชนแต่ยานุมาศแล้ว เจ้าคุณคัคคัคคุณส่ง
 คุณปานจึงรับพระกรขึ้นไปบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปยังที่เกย
 ตรงหน้าบายศรี เรียงเป็นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ไปตามอย่างตามธรรมเนียม
 คือแต่ขวามาซ้าย แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระ
 ราชดำเนินไปประทับที่พระเกยในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ริม
 เสามุขด้านตะวันออก เกย ๓ คิวสำหรับพระองค์เจ้าที่ได้นกถนน ได้
 ตั้งตรงหน้าพระที่นั่งเสด็จฉัตรตรงที่พระแท่นมุก แต่พระแท่นมุกนั้นยก
 ออกเสีย แด่ตรงระหว่างมุขด้านเหนือกับเกย ๓ คิวนั้น ตั้งบายศรี
 แก้วทองเงิน แด่

แผ่นที่ ๒๒๐ พระมหाराชครูพิชิต พระครูอินทญาณจารย์ ขุนเทพาจารย์
 ออกรับอาทิตย์ จึ่งเข้าเบิกแว่นเวียนเทียนตั้งออกไปแต่ชวามาซ้าย พระ
 เดือนยี่ บรม วงศ์นางวงศ์ชาตุด ดออง รุดพระบาท ผู้ใหญ่ ผู้น้อย
 แรม ๖ ค่ำ ฝ่ายหน้าฝ่ายในจึ่งรับแว่นเวียนต่อไป คือ เวียนอ้อมไปตามมุขควน
 ออก แล้วตั้งไปมุขด้านใต้ แล้วตั้งไปมุขควนตก แล้วตั้งไปมุขเหนือ
 ครนเวียนไปครบ ๓ รอบ ช้พ่อพราหมณ์ทง ๓ ผู้เบิกแว่นหนน จึ่งคัด
 ผ้าซึ่งคุดมบายศรีทง ๓ นน ไปตั้งถวายพระองค์เจ้าทง ๓ พระองค์
 ให้ทรงรับไว้ แต่แว่นเทียนนหนกเวียนต่อไปเต็มอ ครนครบรอบที่ ๕
 ช้พ่อพราหมณ์ผู้เบิกแว่นจึ่งรับไปดับโบกควนไป ตามอย่างตามธรรมเนียม
 เนียม แล้วพระบาทตั้งมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึ่งเสด็จทรงพระราช
 ดำเนิรแต่ที่ประทับทรงเจิมพระราชทานทง ๓ พระองค์แล้ว จึ่งพระ
 ราชทานหีบทองตงยาราชาวดี มีครามงกุฏบนหลังหีบ ๑ กาทองขนาด
 ใหญ่มีครามงกุฏบนฝา ๑ เงินตวงนวดพระคตัง ๓๐ ชั่ง เงินตวง
 พระคตังข้างที่ ๓๐ ชั่ง รวม ๒๐ ชั่ง แก่พระองค์เจ้าจิตรเจริญแล้ว
 พระราชทานหีบทองขนาดตงยาราชาวดี มีครามงกุฏบนหลัง ๑
 เงินตวงนวดพระคตัง ๓ ชั่ง เงินตวงพระคตังข้างที่ ๒ ชั่ง รวม ๕
 ชั่ง แก่พระองค์เจ้าวัฒนาวงศ์ แล้วพระราชทานหีบทองอย่างตงยาราชาวดี
 ยาราชาวดีมีครามงกุฏบนหลัง ๑ เงินตวงนวดพระคตัง ๓ ชั่ง เงินตวง
 พระคตังข้างที่ ๒ ชั่ง รวม ๕ ชั่ง แก่พระองค์เจ้าเล้าภามองศรี
 ครนทรงเจิมแล้ว จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมมไหย-

กาเชอ กรมต้มเต็จพระสุตารัตนราชประยูร ๑ พระเจ้าบรมวงศ์เชอ
 กรมหัดวงวรศักดิ์คาพิศาด ๑ ต้มเต็จพระเจ้าบรมวงศ์เชอ เจ้าพ้ามหา
 มาตา กรมพระบาราบปรบัษ ๑ พระเจ้าบรมวงศ์เชอ พระองค์เจ้า
 แม้นเขียน ๑ พระเจ้าราชวรวงศ์เชอ พระองค์เจ้าเงินยวง ๑ ต้มเต็จ
 พระเจ้าน้องยาเชอ เจ้าฟ้าจาดุรนต์รัศมี ๑ เจ้าพระยาสุรวงค์ไวย
 วัฒน ๑ เจ้าพระยาภาณุวงค์มหาโกษาธิบดี ๑ เจ้าพระยาชรรมาธิกร
 ณาธิบดี ๑ เจิม แด้วจิงพระมหाराชครูพิเจิมถวายพระองค์เจ้าทง ๓
 แด้วพระครูอิชฎาจารย์ ผู้กตายนชอพระหัดถ์ ชุนเทพาจารย์ถวายน่า
 มะพร้าวให้เต็จย ครนแด้วเจ้าคุณคตักุณส้วนคุณปานจิงรับพระกร
 มาทพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกชปราสาท พระบาทต้มเต็จพระเจ้าอยู่หัว
 จิงทรงพระราชดำเนิรมาประทับที่พระที่นั่งอาภรณ์ ทรงจับพระกรพระ
 องค์เจ้าทง ๓ พระองค์ตั้งถงยานุมาศตามลำดับแด้ว จิงได้เด็กระบวร
 แท้กดับเหมือนเวตาเซ้า กระจบวรแท้นั้น ก็แต่งเหมือนกนกับเมือแท้
 เวตาเซ้านั้น แด้วพระบาทต้มเต็จพระเจ้าอยู่หัว จิงทรงพระราชยานไป
 ประทับที่เกยพระทวารเทเวศ

แผ่นดินที่ ๒๒๑ ไปประทับที่เกยที่ของฉนวนเหมือนเวตาเซ้า ครนกระจบวร
 ออกวันจันทร์
 เดือนนี้ แหม่มาถงที่เทียบยานุมาศตามลำดับ ทรงจับพระกรพระ
 แรม ๑ ค่ำ องค์เจ้าชนแต่ยานุมาศทุกพระองค์ ให้พระองค์เจ้าทง ๓
 ไปตตคเค็รองแต่งพระองค์ที่พระที่นั่งนงคราญ แด้วจิงทรงพระกรุณา

โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินแจกคู่เคียงแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้
เจ้าพนักงานแจกพวกกระบวรแท้ตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อย ทั้งฝ่ายหน้า
ฝ่ายในเหมือนวอนก่อน แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

เมื่อเวลาเที่ยงวันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
เครื่องเต็มยศ นตองพระองค์อย่างดำรง ทรงเครื่องราชพิธีวิชัย
ทั้ง ๕ องค์ แต่สายทรงส่งพายนนเปนมหาวารภรณ์ แด่ในวันพระ
เจ้านองยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตนราชเขตเตอเกมป ได้รับ
พระบรมราชโองการมีกาศ์เชิญให้ฉนมไปถวายพระบรมวงศานุวงศ์ มี
ตำแหน่งความในกาศ์นั้นดังนี้ ด้วยราชเขตเตอเกมป รับพระบรมราช
โองการได้เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญ (ที่ตั้ง
พระนาม) มาประชุมเสวยในการได้กั้นต์ พระเจ้านองยาเธอแด
พระเจ้านองนางเธอ ในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ณวันพุธ ขึ้น
๑๐ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนตีปีศศก ๑๒๓๗ เวลาทุ่ม ๑ พร้อม แดพระบรม
วงศานุวงศ์ที่เชิญนั้น คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศ์วัช
รินทร พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรศักดิ์ดาพิศาต ส้มเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาตา กรมพระบำราบปรปักษ์ พระเจ้า
ราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นภูวนัยนฤเบนทรธิเบต พระเจ้าราชวรวงศ์
เธอ กรมหมื่นอักษรด่าสนโด้ภณ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
เจริญผลพุดสวดส์ดี ส้มเด็จพระเจ้านองยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี
ส้มเด็จพระเจ้านองยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ พระเจ้านองยา

เชอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าคัค
ณางคยุคต พระเจ้าน้องยาเชอ

แผ่นที่ ๒๒๒ พระองค์เจ้าด้ขด้ด้ด้ดี พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้า
ออกวันจันทร์ ทอดวตยถาก พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้ากมตาด
เดือนสี่ เดอด้รวรค้ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าทองกองก้อน
แรม ๗ ค่ำ ใหญ่ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าเกษมต้นด้ได้ภาคย์ พระเจ้า
น้องยาเชอ พระองค์เจ้าเกษมค้ด้ด้โยค พระเจ้าน้องยาเชอ พระ
องค์เจ้าค้ด้ด้ด้ด้ด้ไทย พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าทองแถมถด้ด้
วงค์ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าขุมพตด้มโกช พระเจ้าน้องยา
เชอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงค์ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้า
มุษยนาคมานพ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าด้ด้ด้ด้ด้ประวดค้ พระ
เจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้า
คิต้จวกุมาร พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้าด้ด้ด้ด้ด้คิต พระเจ้า
น้องยาเชอ พระองค์เจ้าจตรเจริญ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้า
จ้ค้มนานุวงค์ พระเจ้าน้องนางเชอ พระองค์เจ้าด้ด้ด้ด้ด้อ้งค้วี พระ
เจ้าตูกเชอ พระองค์เจ้าค้รวตยถกษณ พระวงค์เชอ พระองค์เจ้าประ
คิษฐรวการ พระวงค์เชอ พระองค์เจ้าชิตเชอพงค์ พระวงค์เชอ พระ
องค์เจ้าด้งหนาทราชค้รวคฤทธิ พระวงค์เชอ พระองค์เจ้าด้ยถนิตวงค์
พระด้มพ้ชวงค์เชอ พระองค์เจ้าประด้ริฐค้กคิต รวมได้เชิญ ๓๔ พระ

องค์ แต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วชิรนทร สัมเด็จพระ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระนารายณ์ประภักษ์ พระ
 เจ้านองยาเธอ พระองค์เจ้าคคณางคยัคต พระเจ้านองยาเธอ พระ
 องค์เจ้าเกษมฉันทโสภากยั พระเจ้านองยาเธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ
 ชิงไชย นนไม่ทรงสบาย เสด็จมาประชุมหาได้ไม่ นอกจากที่วามา
 นกได้เสด็จมาทางต้น ครั้นเวลา ๒ ทุ่ม ๒๐ นาที ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้านองยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์ ออก
 มาเชิญพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งได้รับกำกับเชิญมาคอยที่สนามหน้า
 พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เข้าไปเฝ้าทอดตของธุระบาท ณพระ
 ที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ครั้นพระบรมวงศานุวงศ์เข้าไปยังทนน
 จึงได้ถวายคำนับทุกพระองค์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึง
 รับสั่งกับพระบรมวงศานุวงศ์อยู่ณทนน ประมาณ ๓๐ นาที จึงได้
 ทรงพระราชดำเนียรไปประทับโต๊ะในท้องซันท์ ๒ ครองห้องดีเยี่ยมข้าง
 บนลงไป พระบรมวงศานุวงศ์จึงตามเสด็จพระราชดำเนียร ลงไปนั่งที่
 เก้าอี้ในโต๊ะตามที่มิกระดาษพระนาม วางอยู่ในจานตรงเก้าอี้บนๆ
 สัมเด็จพระเจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี ประทับอยู่ริมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
 หัว เบื้องขวาถัดไปนั้น คือ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๑ พระองค์เจ้า
 ทวีถวิลยธาดา ๑

แผ่นที่ ๒๒๓ พระองค์เจ้าธรรมาภรณ์องค์ที่ ๑ พระองค์เจ้าเกษมศรีวงศ์ภ
 ออกวันอังคาร โยศ ๑ พระองค์เจ้าไชยภุมสิต ๑ พระองค์เจ้าชิตเชอ
 เดือนนี้ พงศ์ ๑ ต้นปตายุโตระฆังนิ แดงส้มเค็ดเจ้าพามาณรุงษ์
 แรม ๘ ค่ำ ด้ว่างวงศ์ ประทับอยู่วิมพระบาทส้มเค็ดพระเจ้าอยู่หัว เบื้องซ้าย ค่อ
 หนีไป คือ พระองค์เจ้าสุภัสสร์วดี ๑ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ๑ พระ
 องค์เจ้าทองแถมถวดยวงศ์ ๑ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๑ พระ
 องค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ ๑ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ ๑ ต้นปตายุ
 โตระฆังค่านนแทน แดงกรมหลวงวรศักดิ์พิศาล ประทับกลางโตะ
 ฆังค่านโน้น ถัดไปข้างเบือของชวานน คือ กรมหมื่นภูนัยนฤเบนทรา
 ธิบาล ๑ กรมหมื่นเจริญผลพุดสร์วดี ๑ พระองค์เจ้าวัฒนานวงศ์ ๑
 พระองค์เจ้าศรีวิชัยดิษณ ๑ พระองค์เจ้านุชยนาคมานพ ๑ พระ
 องค์เจ้าดิศวรกุมาร ๑ พระองค์เจ้าตงหนาทราชคฤงคฤทธิ ๑ ต้น
 เขตรโตะค่านข้างโน้นแทน แดงค่อกรมหลวงวรศักดิ์พิศาลไปเบือ
 ซ้าย คือ กรมหมื่นอักษรด่าสนโด้ภณ ๑ พระองค์เจ้าทองกองก้อน
 ใหญ่ ๑ พระองค์เจ้ากมตาตเดอสรร์ก ๑ พระองค์เจ้าชุมพดส้มโภช ๑
 พระองค์เจ้าสร์วดีประวดี ๑ พระองค์เจ้าได้ณบัณฑิต ๑ พระองค์เจ้า
 ส่ายสนิทองศ์ ๑ ต้นเขตรโตะข้างค่านโน้นแทน รวมพระบรมวงศา
 นวงศ์ ได้มาเสวยนนั้น ๒๘ พระองค์ ประทับเสวยพร้อมด้วยพระบรม
 วงศานวงศ์ณทนน จนถึงเครื่องหวาน เมื่อเวลา ๔ ทุ่มกับ ๑๕ มีนิต
 ด้งเล็ดจจนแต่พระเกาอิ ทรงย่นประทับอยู่ครงนนั้น ทรงพระราชทานพร

แต่พระเจ้าของยาเซอ แต่พระเจ้าของนางเซอ ที่ได้กันคนนี้ มีความ
ตามซึ่งได้ทรงพระราชหัตถ์เลขา พระราชทานมาแต่โดยตั้งเซป็นหนึ่ง
ซึ่งเจ้านายมาประชุมพร้อมกันในเวลาอัน เป็นวันการมงคต
ได้กันคน ซึ่งฉันจะได้กต่างบดิน จะต้องขอบอกเรื่องการที่ใดทำการ
ได้กันคนใหญ่ในครั้ง (ถ้าจะว่าแต่เป็นได้กันคนอย่างกต่างจะ

แผ่นที่ ๒๒๔ ถูกกว่า) ก็การที่ได้คิดทำดังนี้ เพราะเห็นว่าจิตรเจริญ
ออกวันอังคาร เดือนที่ เป็นตลกของน้ำฉัน ควรนับว่าเป็นน้องอันดีนทชนอกชน ๑
แรม ๘ ค่ำ เพราะเหตุดังนี้ ตัวฉันเองแต่ซึ่งได้มียศเป็นเจ้าฟ้าใหญ่
ยังเหมือนกับเจ้าฟ้าซึ่งพระมารดาเป็นเจ้าฟ้า ถ้าพระมารดาเป็นพระ
องค์เจ้าเต็มที มีการราชประเพณีต่าง ๆ คือ ได้กันคนมีเขาไกรลาส
เหมือนอย่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิ่นเกล้าเจ้า
อยู่หัว เป็นต้น ไม่ต้องกล่าวยียดยากต่อไปอีก การที่เพนมาในครั้ง
ดังเช่นว่ามาแต่ฉัน ก็เพนไปเพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัว ทรงพระมหากรุณาเมตตา ยกย่องชนใหม่ยศศักดิ์ถึงเพียงนี้ เป็น
พระเดชพระคุณคิดอยู่ไม่รู้สึกรู้สึก เมื่อจะเทียบตัวฉันเองกับจิตรเจริญ
โดยชาติตระกูลก็เสมอกันไม่สูงไม่ต่ำ เป็นอย่างกันทีเดียว ก็ควรเป็น
หัตถ์ราชวรวงศ์อยู่ เหมือนกันอย่างนั้น ควรจะเห็นว่าที่สูงที่ต่ำกว่า
กันในบ้านค้ำกั้น เพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระองค์เดียว ก็เหมือนฉันได้มีการโต้กันที่ใหญ่ที่สุดแล้ว ก็เห็นว่าควร
 จะให้ยศโต้กันที่ขนาดกลางกับจิตรเจริญ ซึ่งเป็นผู้คอยคั่งก้นกับ
 ฉันให้มียศมากจน เหมือนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระเมตตาแก่นั่นแล้ว ก็แต่เจ้านายซึ่งโต้กันด้วยอีกสององค์นั้น
 เจ้า ก็เป็นประเพณีมาแต่เดิม ที่เรียกว่าหัวหน้าคหามาแล้วเจ้า
 นายในพวกนั้นก็เคยโต้กันตัวอย่างหมาหลายองค์ ไม่สู้เป็นการประหลาด
 นัก ก็ในการครองจะต้องขอโทษแก่เจ้านาย แต่เห็นจะไม่ทั่วไป
 ดอก เพราะเจ้านายชั้นใหญ่ คือ บรมวงศ์เสนาบดีวงศ์นั้น ท่านก็
 เคยโต้กันเหมือน ๆ กันมาแล้วในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ท่านก็เห็นจะไม่มีความรังเกียจดังใดในคราวนี้ ฝ่ายพระ
 เจ้าน้องยาเธอที่โต้กันมาแต่ก่อน ๆ นั้นเจ้า ก็ได้เห็นเห็นมาทุกองค์
 ซึ่งว่ามาบัดนี้ จะตั้งใจขอโทษแก่เจ้านายซึ่งฉันได้โต้กันให้ ในแผ่นดิน
 บัดนี้ ซึ่งไม่ได้ทำการใหญ่ขึ้น เพราะเห็นว่าเป็นการลำบาก
 มากนัก เจ้านายแต่เดิมท่านก็ไม่ได้เคยเห็นกันมา ซึ่งทำการใหญ่
 ครอง ก็เพราะเหตุนี้มา ดังเช่นว่ามาข้างต้นนั้นแล้ว จึงขออย่าให้มี
 ความเสียใจเลย ถ้าเจ้านายทั้งปวงไม่มีความรังเกียจแล้ว ขอให้
 พรกับจิตรเจริญ แต่เจ้านาย ซึ่งโต้กันในคราวนี้ด้วย โดยความ
 ยินดีเทอญ

ครั้นทรงพระราชทานพรแล้ว จึงทรงดื่ม (แชมเปญ) ตามธรรมเนียม
 ชาวยุโรปแล้ว กรมหลวงวรศักดิ์พิศาด จึงเสด็จขึ้นชนถวายเป็น

พระพร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แด่พระท่านพร พระเจ้าน้อง
 ยาเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ ที่ไฉ่กันต์

แผ่นที่ ๒๒๕ แด่ฉกรรจ์หนึ่ง กรมหมื่นอักษรดำนโสรณ จึงเสด็จ
 ออกวันพร ยนชนถวายพระพร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แด
 เดือน ๕ ค่ำ ประทานพระพร พระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ
 ที่ไฉ่กันต์แล้ว มีดำเนาคความตามซึ่งกรมหมื่นอักษรดำนโสรณ มี
 ตายพระหัตถ์ประทานมานนดงน

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ราชวงค์ ซึ่งได้มาประชุมพร้อมกัน
 ในวันไฉ่กันต์ พระเจ้าน้องยาเธอ แด่พระเจ้าน้องนางเธอ ณสถาน
 ๕๕ มีความยินดีขอบพระเดชพระคุณที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ทรงยกย่องนับถือในราชวงค์ทั้งหลาย ควรข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 จะตั้งใจความภักดี ทำราชการนตของพระเดชพระคุณ ให้เต็มกำลัง
 แด่เต็มสติปัญญา จนตราบเท่าสิ้นชีวิต มิได้คิดย่นย่อท้อถอย ในการ
 ยากการลำบากแดการหนักเบาทั้งปวง อนึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 พร้อมกันน้อมเกล้าถวายพระพร ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้
 ทรงพระเจริญในสิริราชสมบัติ หม่อมรินทรราชคัสกรให้แพ่ฝ่ายพระ
 เสดชานุภาพ จึงมีพระชนม์พรรษาอายุยืนอยู่นาน ได้รอรอบแห่ง
 สूरียคคิกาดโดยกำหนด พระเกียรติยศจงถาวรอยู่ชั้วกิตปาวสาน อนึ่ง
 ขอจงเทพทุกสถานซึ่งมีมเหศักดิ์จงอภิมาตบำรุงรักษา แด่พระบาท

สมเด็จพระบรมนาถบรมพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ให้
 นิราศปราศจากความฉรรพพิบตังปวง แด่ข้าพเจ้าทงหลาย ขอ
 ถวายพระพร ในพระเจ้าน้องยาเธอ แด่พระเจ้าน้องนางเธอ ซึ่ง
 โสภณคเณวณนนิ ให้ทรงพระเจริญพระชนมายุดีวิวัฒคีติ์ขุดภาพ
 จงทำราชการนถองพระเดชพระคุณ ให้ปรากฏยศศักดิ์นถกาดนาน
 เทอญ

โดย อักษรด่าตมโสภณ

ครั้นจบแเดว จึงทรงคิมเหมอนกนกับครงกอน ประทับทไ้ระจน
 เวลา ๕ ทุ่ม ๔๐ มินิต แล้วยเสร์จแเดวจึงเสด็จชนจากไ้ระ ชนม
 ประทับชนบน ประทับครัดอยู่จนเวลา ๕ ทุ่ม ๑๕ มินิตเสด็จชน พระ
 บรมวงศานวงศ์ จึงไ้กลับออกมา

แผ่นที่ ๒๒๖ เวลาเที่ยงไ้ระนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
 ออกวันพร เครื่องอิฉนิงเครศ ทรงเครื่องราชอิศริยยศ จุลจอมเกล้า
 เดือนยี่ งาม ๕ คำ กับด้ายดพายดวย แด่พระบรมวงศานวงศ์นั้น แด่งอิฉนิง-
 เครศ ด่ดมเครื่องราชอิศริยยศ ตามแต่ทไ้ระบพระราชทาน

อนึ่งในแผ่นที่ ๑๘๔ ด้านหน้า บนทคที่ ๘ ซึ่งไ้บอกวามेतต
 ตมุคฝรัง้อย่างใหญ่ ซึ่งทรงเพาะไวทอ้างคิตานัน วามชนของอับคุด
 อยู่ชนอิศบาย ทูตเกล้า ๆ ถวายนัน ผิดไป ด้อยหนังสือซึ่งบอกไป
 แด่กรุงเทพ ๆ นนบอกควผิต ที่ถกนัน คือ ชนของหลวงศโมสร

พดการ ซึ่งเปนข้าหลวงออกไปทำสายเตลิตราฟที่เมืองควันตก
โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนต์ปศคัก จุดศักราช
๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
มีศุภราชบาลเสด็จเข้าไปเฝ้าจนเวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จขึ้น เวลา
บ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เจ้าพระยา
สุรวงศ์ไวยวัฒน์ เข้าไปเฝ้า จนเวลา ๕ โมงจึงออก แล้วพระบรม
วงศ์านุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
อยู่จนเวลาจวนห้าค่ำเสด็จขึ้น ดึกครู่หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ขึ้นทรง
รถพระที่นั่ง ผู้ติดตามเสด็จนั้น คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า
ภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๑
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทวัญวดี ๑ นายจ่างจิ้งจกกรด
พระที่นั่งออกทางประตูพิมานไชยศรี ออกทางประตูวิเศษไชยศรี
เสด็จบ้อมเผด็จตัสกร (บ้อมหัวโรงตัก^๑) ไปทางถนนบำรุงเมือง
เสด็จถนนข้างขวามือทางสะพานข้างโรงตี ไปเข้าประตูสวนวังธรรม
รมย์ ตรงถนนบำรุงเมือง แล้วทรงรถประพาสในสวนรอบ ๑ จึง

๑ โรงตักเดิมอยู่ใกล้ศาลาหลักเมือง

เสด็จพระราชดำเนินทรงทอดพระเนตรพรรณไม้ต่าง ๆ อยู่จนเวด่า
ค่ำเศษ เสด็จไปประทับที่พระที่นั่งสำหรับพักในสวน (ซึ่งมีคเตอร์
แกรซีทำ) ประทับคร่ำครึกับ พระบรมวงศานุวงศ์ แดงข้าราชการ อยู่
จนเวด่าทุ่มเศษ เสด็จทรงรถกลับในพระบรมมหาราชวัง ประทับอยู่ที่
ต้นนามหย้าครุหนึ่งเสด็จขึ้น

โดย มนุษยนาคมานพ

แผ่นที่ ๒๒๗
ออกวันพฤหัสบดี
เดือนยี่
แรม ๑๐ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

แจ้งความ

ข้าพเจ้า ขอแจ้งความให้ท่านทั้งหลายทราบ
ด้วยหนังสือออกซึ่งออกในวันเสาร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือนยี่ แผ่นที่ ๘๐ แด
งนอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือนยี่ มีกุนต์ปตศก ๑๒๓๗ แผ่นที่ ๘๑ ต่อกัน
ว่าด้วยข่าวเมืองปราจีนบุรี สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธรา
วทีปม เสด็จขึ้นประทับพลับพลา เมืองฉะเชิงเทรา พระยาวิเศษฤๅไชย
ผู้ว่าราชการเมืองฉะเชิงเทรา นำกรมการมาถวายของ ดังซึ่งว่าแล้ว
นั้น ยังขาดอยู่ คือ น้ำตาลทราย ๒ หาบ ตูกร ๓ หมากตบ ๒๐๐๐
ผล เบ็ด ๓๕ ไร่ ๓๕ มะพร้าวอ่อน ๒ ทถาย ของหลวงวิสุตกรจีนชาติ
ปลัดจีน น้ำตาลทราย ๒ หาบ หมากตบ ๒๐๐๐ ผล พลุ ๓๐๐๐
มะพร้าวอ่อน ๒๓ ทถาย ผาพัน ๑๐ ของขุนพิพากย์จีนพิจารณ ขอ
ท่านทั้งหลายจงได้ทราบเทอญ

หนังสือ คอก ซึ่งออกในวันพุธ ขึ้น ๓๐ ค่ำ เดือนนี้ แผ่นที่ ๘๘
 แดวันพฤหัสบดี ขึ้น ๓๑ ค่ำ เดือนนี้ ปีกุนต์ปดศก ๑๒๓๗ แผ่นที่ ๘๘
 คอกัน ว่าด้วยข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง ในวันพฤหัสบดี
 ขึ้น ๔ ค่ำ เดือนนี้ ปีกุนต์ปดศก ๑๒๓๗ วันนั้นพระเจ้าของยาเชอ แด
 พระเจ้านางเชอ ซึ่งจะไต่กันต์ ได้ไปทูลตาพระบรมวงศานุวงศ์
 ทางบก คือ พระองค์เจ้าทวดอวยดลภ กรมหมื่นเจริญผลพุดสัตว์ดี
 พระองค์เจ้าศรีวิทธิไชย พระองค์เจ้ากมดาดเดอด้วรรค์ แดพระองค์
 เจ้าไชยานุชิต พระองค์เจ้าด้สัตว์ดีประวดี พระองค์เจ้าเกษมด้นค
 ด้ภคย พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ พระองค์เจ้าคคณางคยัคค
 แดพระองค์เจ้าชุมพลด้มโภช กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ กรมหมื่นด้ทธิ
 ด้ชุมการ พระองค์เจ้าทองกอกกอนใหญ่ แดพระองค์เจ้าทองแถม
 ด้อวยวงศ์ พระองค์เจ้าเกษมศรีด้ฎโยค กรมหลวงวงศักคตาพิค้ด
 กรมหมื่นอมเรนทรบดินทร พระองค์เจ้าด้ชด้สัตว์ดี พระองค์เจ้า
 ด้ศวรรกุมาร ๒ พระองค์นทูลตาที่โรงทหารราชด้ดภ

แผ่นที่ ๒๒๘
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือนนี้
 แรม ๑๐ ค่ำ
 ด้มเด็จพระเจ้านางยาเชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษด้ว่างวงศ์
 กรมหมื่นอักษรด้ดด้โสภณ ที่โรงพิมพ์ด้ดงในพระ
 บรมมหาราชวัง ข้าพเจ้าด้มไปหาด้ด้ด้ไม่ ขอท่าน
 ทงหายจงด้ด้ทราบ เทชณ

โดย . มนูญนาคมานพ

วันศุกร์ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนฉัตรศก จุฬศักราช ๑๒๓๗
 เวลาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่ง
 สัมมติเทพราชอุโบสถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศ
 นุวงศ์ แลข้าราชการเข้าไปเฝ้าครีดยุณเวลา ๕ โมงกับ ๔๐ นาที
 เสด็จขึ้น เวลา ๕ โมงกับ ๕๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จออกธนามหน้า พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการ เฝ้าอยู่ณ
 ที่นั้น ทรงทอดพระเนตรกตัญญูใหญ่ แลเสด็จมาทอดพระเนตรปืนใหญ่
 แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เอาม้าตากรปืนใหญ่นั้นของดู ทรง
 ทอดพระเนตรอยู่ประมาณ ๑๐ นาที เสด็จออกประทับที่พระเก้าอี้ ครีดย
 กับพระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการจนเวลา ๒ ทุ่มเสด็จขึ้น

โดย สวัสดิศิประวัต

ณวันเสาร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนฉัตรศก ๑๒๓๗ เวลาเช้า
 ๓ โมงเศษ พระสังฆวัดอรุณราชวราราม ๕๓ รูป มีพระธรรมเจดีย์
 เปนประธาน ได้เข้ารับนิพนทบาทในพระบรมมหาราชวัง เวลาเช้า ๔
 โมง พระสังฆวัดชินโนรธาราม ๑๐ รูป มีพระเนกขัมมุนีเป็นประธาน
 ได้รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ
 เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เข้าไปเฝ้าจนเวลาย่ำค่ำก็กลับออก
 มา พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าไปเฝ้าทอดของ
 รุดีพระบาท ประมาณ ๒๐ เศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประ
 ทับครีดยุณราชการ จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์

ข้าราชการ ก็กตบอออกมาจากที่เฝ้า แดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จออกทางพระทวารพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุโบสถ ประทับชันาม
 หมาย ทอดพระเนตรรอกเกต คือศต้ายกรวดตั้งมาจากยุโรป เป็น
 กระบอกเหล็ก ใต้ดินปืนในนั้น แดมีหางไม้เมื่อเวดาศุด พุ่งไปแตก
 โกลดได้ มีที่หมายบังคับให้แตก ของซึ่งมีพระบรมราชโองการ ให้
 พระอมรวิดิยธรรมเศร ไปดองที่ประทุมวัน แดกดับเอาของที่แตกมา
 ทอดเกล้า ๆ ถวายทอดพระเนตร ประทับอยู่ตักหนึ่งหนึ่ง พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นข้างในทางเดิม

โดย ภาณุรังษี

แผ่นที่ ๒๒๘
 ออกวันศุกร์
 เดือนยี่
 แรม ๑๑ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันอาทิตย์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนตปีตศก

ศุภศักราช ๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุโบสถ พระบรมวง
 ศำนวงศ์ แดข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าไปเฝ้าทอดของชุดพระบาท
 รับสั่งด้วยราชการแผ่นดิน จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น ประมาณครู่หนึ่ง
 เสด็จออกประทับชันามหมาย รับสั่งด้วยพระบรมวงศำนวงศ์ แดข้าราชการ
 ราชการอยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

ณวันจันทร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนตปีตศก ศักราช ๑๒๓๗

เวลาดอนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระทวาร
 หน้าพระที่นั่งสมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ประทับชันามหญ้า อยู่ประมาณ
 ครู่หนึ่ง จึงเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้
 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๑ พระเจ้าน้อง
 ยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๑ ตามเสด็จบนรถพระที่นั่ง นายจ่า
 ย่าง ตำรวจจักษุรถพระที่นั่งออกทางประตูพิมานไชยศรี ประตูวิเศษไชยศรี
 ไปประทับที่สวนสุนันทา ทรงรถประพาดในสวนรอบหนึ่ง แล้ว
 ประทับอยู่บนรถพระที่นั่ง จนเวลาย่ำค่ำเศษ จึงเสด็จลงจากรถ
 พระที่นั่ง ทรงพระราชดำเนิรทอดพระเนตรพรรณไม้ดอกผลต่าง ๆ
 อยู่จนเวลาย่ำเศษ จึงเสด็จไปประทับที่พระที่นั่งซึ่งมีมัตถ์เตียงค พระทับ
 ครัดกับ พระบรมวงศานุวงศ์ แดงข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย จนเวลา ๒
 ทุ่มเศษ เสด็จขึ้นทรงรถกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง

โดย มนุษยนาคมานพ (ผู้แทน)

ณวันอังคาร แรมค่ำหนึ่ง เดือนยี่ ปีกุนสัปตศก ๑๒๓๗ เวลาเช้า
 พระสงฆ์พระราชกณะ ถานานุกรม แดงอันคัมกับพระรามัญรวม
 ๓๐ รูป ได้รับพระราชทานฉันทนพระที่นั่งตั้งโต๊ะถวายปราสาท ในการ
 พระราชพิธีตรียาปวาย มีพระ

แผ่นที่ ๒๓๐ ออกวันศุกร์ เดือนนี้ แรม ๑๑ ค่ำ	ญาณโพธิเป็นประธานาธิบดี ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระที่นั่งสมเด็จพระ ราชอุปัชฌาย์ มีพระบรมวงศานุวงศ์ แดงข้าราชการผู้ใหญ่
--	--

ผู้น้อยเฝ้าอยู่ในที่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครีดี้อยู่ในที่นั้น
 จนเวลาย่ำค่ำ จึงมีพระบรมราชโองการให้ข้าราชการกตัญญูออกมา ยัง
 เหลืออยู่แต่พระบรมวงศานุวงศ์กับข้าราชการเด็กน้อย ครีดี้อยู่จนเวลา
 ท่วมเศษเสด็จขึ้น ข้าราชการจึงได้กตัญญูออกมาพร้อมกัน ในขณะที่
 ข้าราชการยังไม่ได้ออกมานั้น มีพระบรมราชโองการ ให้พระเจ้าน้อง
 ยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ไปจุดเทียนที่วัดพระศรีรัตนศาสดา
 ราม พระที่สดมณคนน คือ พระที่ได้นั้นในการพระราชพิธีครีดี
 ปวาย ที่ได้นั้นเมื่อเวลาเช้าที่พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาททั้ง ๓๐ องค์
 พอเวลาท่มเศษกระบวรแห่จึงได้แห่มาแต่หอเทอดสถาน คือ แห่พระ
 นเรศวร แห่มาตามถนนเจริญกรุง แลเดียวมาทางหน้าพระที่นั่ง
 สุทไธสวรรย ครั้นกระบวรแห่มาถึงหน้าพระที่นั่ง กระบวรแห่ก็หยุด
 ตรงหน้าพระที่นั่ง น้อมเกล้า ฯ ถวายชัยมงคลที่ตรงหน้าพระที่นั่ง ครั้น
 เวลาท่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกฉันทนามหญ้า
 หน้าพระที่นั่งสัมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จไปประทับที่เส้าทรง ทรงจุด
 เทียนเครื่องนมัสการ แลทรงเจิมที่พระเทวารูปทั้ง ๔ องค์ ที่สถิตย์ใน
 มุขบกทของเล็กกับพานทอง ๒ ชั้นอย่างเด็ก พระเทวารูปที่ในมุขบกทนั้น
 คือ พระนารายณ์ ๑ พระมหาพิชฌเนศวร ๑ รวม ๒ ที่ในพานทองสอง
 ชั้น พระอิศวร ๑ พระอุมา ๑ ครั้นทรงเจิมแล้ว เจ้าพนักงานจึงเชิญ
 มุขบกทพานทองนั้น ไปชนสถิตย์ยังเด็จยัง ครั้นเสร็จ พระบาทสม
 เด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จขึ้น เจ้าพนักงานก็นำไปชนมณฑป ที่หน้า

พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เจ้าพนักงานจึงเอาบุษบกแห่พานทองสองชั้นได้
บนมณฑปทั้งสองแล้ว เจ้าพนักงานดอกไม้เพลิง จึงจุดดอกไม้เพลิง
๑๐ พุ่ม ที่โปรดพระราชทานให้จุดนั้น ครั้นดอกไม้เพลิงจุดแล้ว ก็
แห่กลับไปในหอเทวสถานดังเก่า

หนึ่งกระบวนแห่พระอิศวรในวันนั้น ข้าพเจ้าขออธิบายให้ท่าน
ทราบพอเป็นเลา ด้วยข้าพเจ้าหาได้นับไม่ จะประมาณพอตามที่
ข้าพเจ้าได้เห็นพอจะได้ตั่งเกตุออกไปภายนอก ถ้าหากเห็นบ้างที่แห่ง
ใดแล้ว ขอท่านทั้งหลายที่ได้ช่วยค้ำเค็มให้ถูกต้อง ข้าพเจ้าขอรับ
ทานโทษเสียเถิด กระบวนที่ ๓ นั้น มีมาคนชบวนหลังถือเทียน นุ่งผ้า
ตามธรรมเนียม ประมาณ ๑๕ ตัว ถัดไปมีเด็กถือคบเพลิงประมาณ
๑๐ คน เดิมเป็นสองแถว หาได้แต่งตัวแปลกอย่างใดไม่ เป็นแต่หุ้ม
ผ้าตามธรรมเนียม

แผ่นที่ ๒๓๑ ถัดไปนั้น มีคนถือโคมกระดาษ ประมาณ ๒๐ คน ถัด
ออกวันเสาร์
เดือนนี้ ไปนั้นข้างริมมีพราหมณ์แต่งเครื่องชาวถือเทียน ถัดเข้า
แรม ๑๒ ค่ำ ไปถึงกตของชนะ กตของประมาณ ๘ คู่ มีจำปี ๑ จำ
กตของ ๓ เป็น ๒ คู่ ๗ ชั้น คู่ ๓ บังแซก ๒ คู่ แต่ถัดเข้าไปถึงฉัตร
เทียนอีกคู่ ๓ แถวถึงมณฑป ที่มณฑปนั้นทำแถวไปด้วยเครื่องชาว
มีเทียนคิตรอบ แต่มณฑปนั้นมียอด แถวถึงมณฑปอีกอัน ๑ หามียอด
ไม่ แต่ถัดเข้าไปถึงฉัตรเทียนอีกชั้น ๓ ถึงเครื่องสูง ๗ ชั้นอีกคู่ ๑

แถม ๕ ชนิดอีก ๒ คู่ แถมบงแซกอีก ๒ คู่ ที่มณฑปนั้นคนห้าม ๘ คน
มีจามร ๓ แดพร้าหมอนพระหัตถ์วงซุนหมื่น ถ้อเทียนข้างมณฑป แด
ถัดไปมีพินพาทย์ห้ามอีก ๒ วง จึงหมดกระบวนแห่แต่เท่านั้น

โดย ทองแถมถวัลยวงศ์

ณวันพุธ แรม ๒ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนต์ปีศก จุติศักราช ๓๒๓๗
เวตาเซานนมพระนเรนทร์พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ แดพระสังฆวัดพระเชตุ
พนเข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง ตามอย่างตามธรรมเนียม
ซึ่งเคยมีมาทุก ๆ วัน เวตาเย็น ๕ โมง ๔๕ นาที พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศา
นวงศ์เสด็จทอดตองขลุ่ยพระบาทผู้ใหญ่น้อยเขาเผ่าณทนน พระมหา
ราชครูพิชังทุกเถดำ ๆ ถวายของต่าง ๆ ในการพิธีศรียาป่วย ครั้น
ซุนนางออกแล้ว ประทับทอดพระเนตรด้วยอย่างพระที่นั่งซึ่งจะทำต่อไป
อีกนั้น เวตาทุ่มเศษเสด็จออกตั้งนามหย้า นายบำรุงราชบถมาตย์
จึงนำนายทรงใจจิตร มหาเด็กในพระราชวังบรรดถานมกคต บุตร
พระปรีชาชาญต์มุก มาทอดเถดำ ๆ ถวายพัชชนนกลใหญ่ ๔ พัช แล้ว
ประทับตั้งนามหย้า จนเวตา

แผ่นที่ ๒๓๒ ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้น
ออกวันเสาร์
เดือนยี่
แรม ๑๒ ค่ำ

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี แรม ๓ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนต์ปีศก จุติ

ศักราช ๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จ
ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับครีฑ์อยู่จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

ข้าพเจ้าขอแจ้งความให้ท่านทั้งหลายทราบ ด้วยหนังสือพิมพ์
สอดซึ่งออกในวันศุกร์ แรม ๔ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนต์ปตศัศก จุฬศักราช
๑๒๓๗ ว่าด้วยข้าราชการ ในพระบรมมหาราชวัง ในวันจันทร์ ขึ้น
๘ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนต์ปตศัศก จุฬศักราช ๑๒๓๗ ด้วยเรื่องไต่กันต์ พระ
เจ้านองยาเธอแต่พระเจ้านองนางเธอ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
หัว ประทับบนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท ทอดพระเนตรกระ
บวรแห่งเสร็จแล้ว จึงเสด็จพระราชยานไปประทับเกยหน้าพระทวาร
หน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ แลเสด็จขึ้นทางพระทวารนั้นเป็น
การผิดไป คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระที่นั่งราชยาน
จากพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท ไปประทับเกยหน้าพระทวารเท
เวศรัรักษา แลเสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ของงท่านทั้ง
หลายจึงได้ทราบเทอญ

โดย มนุษยนาคมานพ

ณวันศุกร์ แรม ๔ ค่ำ เดือนยี่ ปีกุนต์ปตศัศก ๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๕
โมง ๕๖ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับณพระ
ที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรม

วงศานุกรค์แต่ข้าราชการเข้าไปเฝ้าทูตของรูดิพระบาท ครัดประกาศ
 ข้าราชการต่าง ๆ กับข้าราชการทั้งปวง แล้วทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้นายสุจินดาเป็นนายฉันท ก่อศักดิ์
 นานา ๕๐๐ ให้นายรองพิจิตรสรพการ เป็นนายสุจินดา ก่อศักดิ์นา ๕๐๐
 ให้นายช่วงมหาดเล็กข้าหลวงเดิม เป็นนายรองพิจิตรสรพการ ก่อ
 ศักดินา ๓๐๐ รวม ๓ ใบ เวลาย่ำค่ำเศษ ข้าราชการกราบถวายบังคม
 ลาออกจากเฝ้าบ้าง ทิ้งเฝ้าทูตของรูดิพระบาทอยู่บ้าง แต่พระบรม
 วงศานุกรค์เฝ้าอยู่จนเวลาย่ำค่ำเศษแต่ถึงขึ้น พระบรมวงศานุกรค์แต่ข้าราชการ
 ก็ออกมาจากพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ประมาณ ๕ นาที
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกตั้งนามหย้าครัดกับพระบรม
 วงศานุกรค์ แต่ข้าราชการประมาณ ๑๕ นาที พอดี ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้น
 โดย สวัสดิประวัต

แผ่นดิน ๒๓๓
 ออกวันอาทิตย์
 เดือนนี้
 แรม ๑๓ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง
 ณวันเสาร์ แรม ๕ ค่ำ เดือนนี้ ปีกุนตีปศุศก ๑๒๓๗
 เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระตั้งสวัสดิอรุณราชวราราม ๕๕ รูป
 มีพระธรรมเจดีย์ แต่พระวิสุทธิดารเถรเป็นประธาน ได้เข้ารับนิเทศ
 ภาคนในพระบรมมหาราชวัง เวลาเช้า ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัส

การ ส้มเด็จพระวันรัตนถวายค้ำ แดพระดั่งหม้อถวายพรพระ พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงประเคนสำรับ พระดั่งหม้อเสด็จ
 แด้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระดำเนินในทง พระดั่งหม้อถา
 สัพพัตติเรกถวายพระพรตาแด้วก็กดบไปวัด พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ประทับอยู่จนเวลาเที่ยงเศษเสด็จขึ้น การทเถยงพระนิ ด้วย
 เปนระตุกุง ธรรมเนียมแต่ก่อนของเถยงขนมเบอง จึงทรงพระกรุณา
 ไปรดเกล้า ๆ ให้เถยงขนมเบองพระ ตามราชประเพณีแต่ก่อนมา
 เวลาบ่าย ๕ โมงนาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่
 หนึ่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการเข้าเฝ้าทูล
 ดอองรุดพระบาท ประทับครัดอยู่ด้วยข้าราชการจนเวลาทุ่มเสด็จขึ้น
 พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการก็กดบออกมาจากที่เฝ้า ฝ่ายพวก
 พรหมณิกเข้าจัดกระบวรแห่พระนารายณ์ เวลาทุ่มเศษ แห่มาถึงหน้า
 พระที่นั่งสุทไธศวรรย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกที่เฝ้า
 ทรงจุดเทียนนมัสการที่บุษบกจำหัดกบิตทอง ซึ่งประดิษฐาน
 รูปพระนารายณ์แดงกษมี แด้วเจ้าพนักงานกรมภูษามาตายกขนบน
 เสด็จยังแห่ไปชั้นบุษบกดอกไม้ใหญ่ ที่หน้าพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเสด็จขึ้น

โดย ภาณรังษีสว่างวงศ์

ณวันอาทิตย์ เดือนนี้ แรม ๒ ค่ำ ปีกุนต์ปตศก จุดศักราช ๓๒๓๗
 เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่

นั่งดมดอกไม้เทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯทอดของชุดพระ
บาทผู้ใหญ่น้อยเข้าไปเฝ้า

แผ่นที่ ๒๓๔ จนเวดาท่มเค็ชเสด็จขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราช
ออกรวันอาทิตย์ การกักตบออกมา ประมาณครู่หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระ
เดือนนี้ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกฉันทนามหญ้า ประทับอยู่จน
แรม ๑๓ ค่ำ เสด็จออก
เวดากอบยาม ๑ เสด็จขึ้น

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

ณวันจันทร์ แรม ๕ ค่ำ เดือนสี่ ปีกุนตปตศก จตุศักราช ๑๒๓๗
เวดาม่ายโมงเค็ช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง
ดมดอกไม้เทวราชอุปบัติ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เข้าไป
เฝ้าทอดของชุดพระบาทอยู่จนเวดาม่าย ๒ โมงเค็ชจึงออก แล้วพระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งอมรินทร
วินิจฉัย ประทับตรัสกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา
กรมพระบำราบปรปักษ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงาน
แจกเงินเบียดหัวดีหม่อมเจ้า ประทับตรัสอยู่จนเวดาก ๓ โมงเค็ช
เสด็จขึ้น เสด็จจนย่ำค่ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทาง
พระทวารหน้าพระที่นั่งดมดอกไม้เทวราชอุปบัติ ประทับฉันทนามหญ้า ตรัส
กับพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการผู้ใหญ่น้อยอยู่จน เสด็จประมาณ
๒ ท่มเค็ชเสด็จขึ้น

โดย มนุษยนาคมานพ (ผู้แทน)

ณวันอังคาร แรม ๘ ค่ำ เดือน ๑ ปีกุนชัฏศก ๑๒๓๗ เวลา
 บ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่ง
 สัมมตเทวราชอุโบสถ มีพระเจ้าน้องยาเธอแต่ข้าราชการเฝ้าอยู่ในที่นั่ง
 ประมาณครู่หนึ่ง จึงได้กลับออกมา ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำเนินทางพระทวาร หน้าพระที่นั่ง
 สัมมตเทวราชอุโบสถ เสด็จขึ้นเกยทรงพระราชยาน ออกทางประตู
 ศรีสุนทร เสด็จไปประทับเกยพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จทรงพระ
 ราชดำเนินไปยังท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้ง
 แห่ง เรือพระที่นั่งรองสืบตามย้อมดอง เสด็จต้องลงไปตามดำเนินเจ้า
 พระยา ครั้นถึงพระราชวังเดิม เรือพระที่นั่งประทับท่า ในขณะนั้น
 มีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี แด่พระเจ้าน้องยาเธอ
 กับข้าราชการลงมารับเสด็จท่า ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 จึงเสด็จพระราชดำเนินจากเรือพระที่นั่ง ทรงพระราชดำเนินจากท่า
 เสด็จทรงพระราชดำเนินเข้าไปในวังตามถนน ครั้นถึงหน้าท้องพระโรง
 จึงเสด็จเข้าไปทอดพระเนตรในนั้น แล้วเสด็จขึ้นไปทอดพระเนตรบน
 พระตำหนักหลังข้างด้านใต้ แล้วเสด็จกลับลงมาทางเก่า ทรงพระราช
 ดำเนินเสด็จขึ้นบนตำหนักหลังสูงด้านตะวันตก ประทับอยู่บนนั้นประ-
 มานยามเศษ

แผ่นดินที่ ๒๓๕
ออกวันจันทร์
เดือนนี้
แรม ๑๔ ค่ำ

เสด็จกลับตงมาจากบพนัน เสด็จเข้าไปประทับครัดกับ
พระบรมวงศานุวงศ์ ในท้องพระโรงจนเวลาดำ ๔ ทุ่มเศษ
เสด็จกลับตงเรือพระที่นั่ง ข้ามมาฝั่งตวนนอก เรือพระ
ที่นั่งก็จอดยังท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จทรงพระราชดำเนิรช่นจากท่าเสด็จ
ช่นเกย ทรงพระราชยานเข้าทางประตูศรีรัตนทร เสด็จไปประทับเกย
พระทวารพระที่นั่งสัมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จช่นทุ่มเศษ
โดย ทองแถมถวัลยวงศ์

ณวันพุธ แรม ๙ ค่ำ เดือนนี้ ปีกุนส์ปศศก จุดศักราช ๑๒๓๗
เวลาดำเช้ามีการเสยงพระฉนแฉฉนพระที่นั่งคู่ศักราชมยตามเคย แฉ
พระด่งช้เข้ารับมฉนทบาทในพระบรมมหาราชวัง เหมือนอย่างแต่ก่อน
ตามธรรมเนียม ครั้นเวลาดำย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งสัมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์
แฉเข้าทูลดอองชดพระบาทมูใหญ่ผู้นอยเข้าเฝ้าฉนทนน เจ้าหม่นไฉย
วรนาถ ฉิ่งนำดอกไม้อูปเตยฉนของนายฉาย บุครเจ้าพระยาสุรวงศ
ไฉยฉฉฉฉฉฉ ๓ นายฉฉฉ บุครเจ้าพระยาสุรวงศไฉยฉฉฉฉฉฉ ๓ นายไฉย
บุครพระยาสุรฉฉฉฉฉฉ ผู้ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ๓ นาย
ทูลเกล้า ๑ ถฉายศฉฉ ทำฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
เสฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
แต่พระบรมวงศานุวงศ์ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
ยามเศษ เสด็จช่น

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

แผ่นดิน ๒๓๖ ตังกรมสมเด็จพระเจ้าอนงยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัสมิ์
ออกวันจันทร์ เดือนนี้ ปีกุนลปศศก
แรม ๑๔ ค่ำ จตุศักราช ๑๒๓๗ เวลาบ่ายโมงเศษ พระศรีสุนทรโองการ
เจ้ากรมพระอาตักษณ ๓ ขุนสุวรรณอักษร ๓ ได้เชิญพานพระสุพรรณ
บัตรจากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ขึ้นแต่ยังมีเครื่องตั้ง
กัน ตำรวจถือหว่ายมัดคน ๓ ตำรวจเคียวประดานมือ ๒ คน รวม ๓
เคียวหน้าแต่ตั้งมาหยุดที่ท่าราชวรดิษฐ พระศรีสุนทรโองการ กับ
ขุนสุวรรณอักษร จึงเชิญพระสุพรรณบัตรลงเรือกราบผูกม่านทอง
แดงรอบ ไปจอดหน้าท่าพระราชวังเดิม แล้วจึงเชิญพระสุพรรณบัตร
ขึ้นจากเรือเข้าไปในท้องพระโรง เชิญขึ้นตั้งบนม้าหมู่จำกัดปีกทอง
ขึ้นตดตงมาจากพระพุทธรูปปฏิมากร บนพระแท่นมณฑลด้านหน้า แดเจ้า
พนักงานได้เชิญ พระพุทธรูปปฏิมากรพระไชยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ ๓ ในแผ่นดินมยุรบันนพระองค์ ๓
ขึ้นตั้งบนม้าหมู่จำกัดปีกทอง กตางพระแท่นมณฑล พระไตรปิฎก
ตั้งบนม้าหมู่ข้างหลังพระพุทธรูปปฏิมากร พระแสงปืน ๒ องค์ พระแสง
ขอบันองค์ ๓ พระแสงขอเกวาระองค์ ๓ พระแสงขอไม้เท้าองค์ ๓ ผูก
บนบันไดแก้ว ด้านหลังพระแท่นมณฑล ง้าว ๔ ทวน ๔ หอก ๔ โล่ห
ถมตะทอง ๔ คาบคู่เขน ๓ คู่ ผูกเส้าพระแท่นมณฑล ดวงพระชั้นษา
ของ สมเด็จพระเจ้าอนงยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัสมิ์ ได้พานทองตง
ยาราชาวดี ตั้งบนม้าหมู่ขึ้นตดตงด้านหน้า พระเตาบังกร ๓ พระเตา

เบญจครรรพของคนอย ๑ พระเตาแดงพระอักษร ๒ พระเตากัดบับัว ๑
 รถม ๕ องค์ ตั้งบนน้ำหมุด้านหน้า พระเตาประทุมนิมิตรกาให้ดั่งทอง ๑
 พระเตาเพื่องเงิน ๑ ตั้งบนพนพระแท่นมณฑลข้างขวา พระเตาประทุม
 นิมิตรเงิน ๑ พระเตาเพื่องเงิน ๑ คู่ ตั้งบนพนพระแท่นมณฑลข้างซ้าย
 เครื่องสำหรับวางของ ๑ ตั้งเต็มเจ้าฟ้าจตุรนครคีรี ๑ พานทองได้ผ้า
 ทรง ๒ ตั้งบนน้ำหมุด้านข้างซ้าย ภาคตั้งพระพักตร์ตงยาราชาวดี ๑
 พานทองได้ผ้าทรง ๑ ตั้งบนน้ำหมุด้านขวา ตั้งพระมาตา ๑ ตั้งบน
 น้ำหมุด้านขวา ครอบทองขาวของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ
 ปวเรศวิริยาดงกรณนตงบนน้ำหมุดั่งของเครื่องตั้งบนพระแท่น
 มณฑลอีกถนน ก็ตั้งตามธรรมเนียม ค่อยไปข้างหลังพระแท่น ตั้งที่
 อาสนะพระสังฆซึ่งจะเจริญพระพุทธรูป ด้านขวา & รูป ด้านซ้าย
 & รูป ตรงหน้าพระแท่นมณฑลชั้นบนนั้น ตั้งเครื่องนมัสการ มี
 จำหลักปิดทองเป็นรูปจุมกตั้งที่ ขันตางนตงพระที่นั่งไทรน ขาด้าน
 ซ้ายแห่งทองพระโรงนตงที่ตรง มีชั้นเชิงถมได้หน้าตั้งบนที่ตรงด้วย
 แล้วมีสายตีญจนโยงมา จากแท่นมณฑล วงรอบที่ตรง

แผ่นที่ ๒๓๗ ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมง เจ้าพนักงานกรมตั้งขการเรียง
 ออกวันอังคาร นมิตพระสังฆพระราชคณะ ๑๐ รูป เข้าไปสวดพระ
 เดือนธันวาคม ๑๕ คำ พุทธมนต์ คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปว-

๐ ครงนี้ตีพิมพ์ออกแก้ในแผ่นที่ ๒๕๒, ๒๕๓

เวศวิยาตงกรณ ๑ พระพิมตธรรม ๑ พระธรรมวโรคม ๑ พระ
 พรหมมุนี ๑ พระอริยมุนี ๑ รวม ๕ รูป นั่งข้างด้านขวาหั่งพระแท่น
 มณฑล หม่อมเจ้าพระธรรมุณิสีธาดา ๑ หม่อมเจ้าพระอรุณนิภา
 คุณากร ๑ พระจันทรโคจรคุณ ๑ พระสุคุณคณาภรณ์ ๑ พระวิเชียร
 มุนี ๑ รวม ๕ รูป นั่งข้างด้านซ้าย ครั้นพระสงฆ์นั่งที่เสร็จแล้ว
 ส้มเด็จพระเจ้าอนงยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนครินทร์ ก็ทรงประเคนผ้าไตร
 กับข้อมแก้พระสงฆ์ทุก ๆ รูป ครั้นพระสงฆ์ได้รับแล้วก็ไปครองผ้าเสร็จ
 แล้วก็กตบมานั่งตามเดิม ส้มเด็จพระเจ้าอนงยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนคร
 นรินทร์ ก็ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วพระพรหมมุนีก็ขุดตำนาน
 พระสงฆ์ก็สวดสัจตปริต เวตถาจนย่ำคำจึ่งจบ ในเวตถาจนนั้นพระบรมวง
 คำนวณก็ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งไปช่วยนั้น ส้มเด็จพระอริวงนิงเตรศ คิด
 คราเครื่องราชอิสริยยศตามซึ่งได้รับพระราชทาน เวตถาทุ้ม ๑ พระบาท
 ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉดของพระองค์อริวงนิงเตรศ ทรงตราเครื่อง
 ราชอิสริยยศมหาวราภรณ์ เสด็จออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งส้มมต
 เทวราชอุปบัติ ประทับเกยทรงพระที่นั่งราชยาน ไปประทับเกยพระ
 ที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จพระราชดำเนินตรงเรือพระที่นั่งกราบกลับสมุท
 ไปประทับท่าหน้าพระราชวังเดิม ส้มเด็จพระเจ้าอนงยาเชอ เจ้าฟ้า
 จาตุรนครินทร์ ก็เสด็จลงมารับเสด็จ พระบาทส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงพระที่นั่งราชยาน ไปเข้าทางประตูหน้าวัง
 แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในท้องพระโรง จึ่งเสด็จไปประทับพระ

คำหนัก หดงด้านตะวันตก (ข้างซ้ายท้องพระโรง) อยู่ประมาณครึ่ง
ใหญ่ จึงได้จกดับลงมาประทับท้องพระโรง ประทับครัดอยู่กับพระ

แผ่นดิน ๒๓๘ บรมวงค์อันวงศ์ อยู่จนเวตา ๔ ทุ่มเค็ช เด็ดจกดับชนทรง
ออกวันอังค ร พระที่นั่งราชยานไปตงเรือพระที่นั่ง ในขณะนั้น ด่มเด็จ
เดือนยี่ พระเจ้านองยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี ได้เด็ดจกดับไป
แรม ๑๕ คำ ตั้งเด็ดจกดับย เรือพระที่นั่งออกจากท่าหน้าพระราชวังเดิม มาประทับ
ท่าราชวรดิษฐ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเด็ดจกดับจากเรือพระ
ที่นั่ง ทรงพระที่นั่งราชยานแต่เกยพระที่นั่งราชกัจฉินจฉย มาประทับ
เกยหน้าพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ แดงเด็ดจกดับ
กระบวรเด็ดจกดับพระราชดำเนินทางขตมารคฉนวน เรือประคุด หดงไกร
นารายณ์ ๑ หดงจินตารักษ์ ๑ เรือกตองแขก พระยากำแหงสงคราม ๑
เรือดำน้ำ ๑ เรือกราบถับตมุกเป็นพระที่นั่งทรงพดพาย ๔๐ คน เรือ
พระที่นั่งเก้งเอกาทศพยามเป็นพระที่นั่งรอง ในหนึ่งด้อมพมพคอดฉนวน
ข้าพเจ้า มีความ ชอบใจ หม่อมกรุง กับ เจ้าหมื่นศรีรัศมิ์ เป็น อันมาก
ด้วยท่านทรงด้องนั้น ท่านได้ช่วยเป็นธุระด้วย

โดย มนุชยานาคมานพ

ณวันศุกร์ เดือนยี่ แรม ๑๑ คำ ปีกุนดับตศก จุติศักราช ๓๒๓๗
เวตาบำรุงกับ ๒๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เด็ดจกดับออกพระ
ทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระราชนยานไปประทับ

พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จทรงเรือพระที่นั่งกัณฑ์สมุทร ข้ามฟากไป
 ประทับหน้าพระราชวังเดิม เสด็จขึ้นทรงพระที่นั่งราชยานตงยาราชาวดี
 เสด็จเข้าทางประตูวงด้านเหนือประทับในท้องพระโรง เวลารุ่ง ๓๐
 นาทีได้พระฤกษ์ ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี
 เสด็จขบวนพระแท่นที่สร้าง พระสงฆ์ถวายนโศก เจ้าพนักงานก็
 ประโคมเครื่องสังข์แตรพิณพาทย์ดุริยางค์ดนตรีขบวนพร้อมกัน พระบาท
 ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานนำพระพุทธรูปด้วยพระเศียร
 แมญจตรรภรของพระองค์ ๑ พระเศียรศิลาแดงอักษร ๒ พระองค์ พระเศียร
 บงกัรพระองค์ ๑ พระเศียรประทุมพระองค์ ๑ รวมพระเศียร ๕ พระองค์
 แดงพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แดงขาทูลตอของชุดพระบาท
 ผู้ใหญ่ คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปอวเรศวริยาดงกัณ ๑
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วชิรวัทร ๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมหลวงวรศักดิ์พิศาสด ๑ ส้มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหา
 มาตา กรมพระบำราบปรปักษ์ ๑ พระเจ้าราชวงศ์เธอ กรมหมื่น
 ภูษัณเฑาะพเนทราธิบดี ๑ พระเจ้าราชวงศ์เธอ กรมหมื่นอักษร
 สำนัโสภณ ๑ พระเจ้าราชวงศ์เธอ กรมหมื่นเจริญผลพุดสัตว์ดี ๑

แผ่นที่ ๒๓๘ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๑ รวมพระ
 ออกวันพุธ
 เดือน ๓
 ขึ้น ๑ กั
 บรมวงศานุวงศ์ ฝ่ายหน้า ๘ พระองค์ พระบรมวงศา
 นุวงศ์ฝ่ายใน คือ พระเจ้าบรมมโหัยิกาเธอ กรมสมเด็จพระ

พระสังฆราชประยูร ๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าแมน
 เขียน ๑ พระเจ้าราชวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเงินยวง ๑ พระเจ้าราช
 วงศ์เธอ พระองค์เจ้าตั้งยม ๑ พระเจ้าราชวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
 แฉ่งจันทร์ ๑ พระเจ้าพินางเธอ พระองค์เจ้ายางเยาว์ดกษณ ๑ พระเจ้า
 พินางเธอ พระองค์เจ้าไต้มาดตี ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้า
 บัระภักศ์ศรี ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้ากรรณิกาแก้ว ๑ รวม
 พระบรมวงศ์านุวงศ์ฝ่ายใน ๘ พระองค์ แด่เจ้าพระยาธรรมมาชิกรณ ก็
 ไปตั้งหน้าเป็นลำดับกัน แแต่กรมพระราชวังบวรสถานมงคลหาได้เด็ดจ
 มาไม่ ด้วยทรงพระประชวรอยู่ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
 แแต่เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ท่านทรงตั้งหน้าได้อยู่ในกรุงเทพ ฯ ไม่ หนึ่ง
 เจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์นั้น มาไม่ทันเวลา ครั้นพระบรมวงศ์านุวงศ์
 ฝ่ายหน้าฝ่ายในตั้งแล้ว พระมหाराชครูพิช กับพระครูอัสฎาจารย์
 แแต่หลวงดีทชิไชย ก็มาถวายนำพระพุทธรณ์ โดยลำดับกันแล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าในท้องพระโรง ทรงจุดเทียนรูป
 เครื่องนมัสการแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปอเรศวิริยาดง
 กรณ กถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้ว เสด็จขึ้นประทับบนพระที่นั่ง ไทรน
 ขณะนั้น พระบรมวงศ์านุวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าไป
 ประชุมพร้อมกัน พระศรีสุนทรโวหาร แแต่ด้วยกรมเลขาธิการนึ่งถนบัก
 ตาย เข้ามายืนตรงหน้าพระที่นั่ง อ่านคำประกาศ แก่พระบรมวงศ์
 นวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ครั้นอ่านคำประกาศจบแล้ว พระตั้งมี

ก็ด้วยชยันโต เจ้าพนักงานก็ประกอบเครื่องพิณพาทย์ชนพร้อมกัน
 ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัยคัมภีร์ศักยคานบครองหนง
 แดวกก็เสด็จไปทรงศุภพระเพลาที่หน้าพระที่นั่ง ไทรน พระบาทสมเด็จพระ

แผ่นดิน ๒๔๐ พระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราช
 ออกวันพร ทานนาพระมหาสังฆคณิศนาวิภู แดทรวงเจิมแล้วพระราช
 เดือน ๓ ทานพระสุพรรณบัตร มีอักษรจากถุกดังนี้
 ขึ้นค่ำ ๐

“สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัยคัมภีร์ศักยคานบครองหนง
 ราชวโงศ์ ๑ โภภยพงศพิสุทธ มกุฎราชวงษกูร มใหสุริยารทราช
 นรินทรานุชาธิบตี กรมหตวงจักรพรรดิพงศ ถึงหนาม ขอจงเจริญ
 พระชนมายุ พรรณ สุข พต ปฏิภาณคุณดารสมบตี สรรพสิริสวัสดิ
 พิพัฒนมงคล วิบุตยศุภผลตมโหฬารทุกประการ เทอญ”

แต่ในกระตาสเหตองอีกอันหนึ่ง มีความดังนี้ ให้สมเด็จพระ
 เจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัยคัมภีร์ศักยคานบครองหนง ๑ โภภย
 พงศพิสุทธ มกุฎราชวงษกูร มใหสุริยารทราชนรินทรานุชาธิบตี ซึ่ง
 ใ้รับตำแหน่งยศเฉลิมพระนามแตงอนัน เปนสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
 เจ้าฟ้าต่างกรม มีพระนามตามจากถุกไว้ในพระสุพรรณบัตรนั้นแล้ว
 ทรงศักดินา ๕๐๐๐๐ ตามพระราชกำหนด อย่างสมเด็จพระเจ้าน้องยา
 เธอ เจ้าฟ้าต่างกรม ขอจงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พต ปฏิภาณ
 คุณดารสมบตี สรรพสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลตุนทรผล พิบุตยเกียรติศักติ

เสด็จมาทุกประการ ทำราชการในแผ่นดิน ส้มควรแก่ความเป็น
 ราชตระกูลอันสูงศักดิ์ ในพระบรมราชวงศ์นี้ เที่ยง ให้ทรงตั้งเจ้ากรม
 เป็นหลวงจักรพรรดิพงศ์ ถือกัศลินา ๘๐๐ ปลัดกรม เป็นขุนจ่า
 ราชกิจ ถือกัศลินา ๖๐๐ ส้มห้าบาศน์ เป็นหมื่นสิทธิพลนิกร ถือกัศ
 ลินา ๓๐๐ ให้ผู้ทรงตำแหน่งทั้ง ๓ นี้ ทำราชการในหลวง แด่ในกรม
 ตามอย่างตามธรรมเนียม เจ้ากรมปลัดกรม ส้มห้าบาศน์ ในเจ้าฟ้า
 ค่างกรมสืบไป ขอให้มีความสุขสวัสดิเจริญ เที่ยง ตั้งแต่ณวันศุกร์
 เดือนนี้ แรม ๓๑ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุฬศักราช ๑๒๓๗ เป็นวันที่ ๒๖๒๘
 ในรัชกาลปัตยุบันนี้ แด่วทรงจับพระมาตาเจ้าผู้สูงส่งมตงแล้ว พระราช
 ทานครามงกุฏสยาม ชื่อมหาสุราภรณ์ แด่ไปตามลำดับกับดวง
 ครามมีความดังนี้

“สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้า เจ้า
 กรุงสยาม เป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ในรัชกาลที่ ๕ ในพระบรมราชวงศ์
 ซึ่งได้ประดิษฐานแต่ดำรงกรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุชยา ในประเทศ
 บางกอกนี้ เป็นบรมราชธานีมหานครใหญ่ในแผ่นดินสยามทั้งฝ่ายเหนือ
 ฝ่ายใต้ แด่เป็นราชธานีของมณฑลประเทศมณฑลประเทศ แด่อื่น ๆ
 แด่เป็นเจ้าของตราเครื่องราชอิสริยยศมณฑลสยาม ขอแต่คงความแก่
 ทานทั้งหลายทั้งปวง ถ้าผู้หนึ่งผู้เดียว ผู้ใดจะได้พบอ่านคำประกาศนี้
 ให้ทราบทั่วกันว่า

แผ่นที่ ๒๔๑

ออกวันพฤหัสบดี

เดือน ๓

ขึ้น ๒ ค่ำ

สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรม

หลวงจักรพรรดิพงศ์ เสนอัครมหาราชโอรสธรรมาธิบดี

พระองค์เจ้าใหญ่ ทรงประกอบด้วยวิญญูฉวีปรีชารอบ

รู้ในสรรพกิจน้อยใหญ่ต่างๆ ได้ดำรงในตำแหน่งเป็นอธิบดีที่ ๒ ใน

ราชการกรมพระคลังมหาสมบัติ แด่ได้โปรดเกล้าฯ ให้รับราชการ

นตของพระเนตรพระกรรณ ในราชกิจน้อยใหญ่ต่างๆ ก็ได้ทรงบังคับ

แต่จัดการในกรมพระคลังแต่อื่น ๆ เรียบร้อยดี สำเร็จโดยพระราช

ประสงค์แต่คงตามพระราชอัชฌาศัยทุกประการ มีความชอบใน

ราชการ จึงพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศ มงกุฎสยามชั้นที่หนึ่ง

ชั้นมหาสุภภรณ์ ให้เป็นพระเกียรติยศ สมควรแต่พระบรมราชตระกูล

อันสูงศักดิ์ ในแผ่นดินสยามแต่ความชอบทุกประการ จึงทรงพระ

เจริญทฤพชาสมายุพรรณสุภผลปฏิภาณ คุณดั่งร่มบัตติ สรรพศิริ

สวัสดิพิพัฒนามงคล เกียรติยศอิสริยยศกิตติเดชาอนุภาพทุกประการ พระ

ราชทานณวันศุกร์ เดือนนี้ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนสุภศักราช ๑๒๓๗

เป็นวันที่ ๒๖๒๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้” แด่พระราชทานสายเครื่องราช

สายหนึ่งเสร็จแล้ว เสด็จตั้งจากพระที่นั่งไพศณ ขณะนั้นเจ้าพระยาสุร

วงศ์ไวยวัฒน์มาถึง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งให้เจ้า

พนักงานเอานาพระพุทธรูปมา ให้เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ ถวาย

สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหลวงจักรพรรดิ

พงศ์ แด่สมเด็จพระราชดำเนียรไปทรงประเคนเครื่องด้วยแก่พระเจ้า

บรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวง
จักรพรรดิพงษ์ ไปทรงประเคนผ้าพระสังฆ์แล้ว เสด็จขบวนพระ
ตำหนักข้างท้องพระโรงด้านตะวันตก เสด็จเข้าข้างใน สมเด็จพระเจ้า
น้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ จึงเสด็จ
มาทรงแจกของทองรูปพรรณ

แผ่นที่ ๒๔๒ ค้าง ๆ แก่พระบรมวงศ์แล้วแต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้
ออกวันพฤหัสบดี น้อยตามสมควร แต่พระบรมวงศ์ที่มีพระชนมา-
เดือน ๓ ยุกเรญกว่า มีรูปเทียนมัดด้วย เวลาเช้า ๓ โมงกับ
๑๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินออกจาก
พระตำหนักข้างท้องพระโรงด้านตะวันตก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักร
พรรดิพงษ์ ถวายของไทยธรรมแก่พระสังฆ์เสร็จแล้ว พระเจ้าบรม
วงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ก็ถวายยถาสัพพีอดีตแรกแล้ว
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินจากท้องพระโรง
เสด็จออกทางประตูวังด้านเหนือ ขึ้นทรงพระราชนั่งลงยาราชาวดี
ไปประทับเกยฉนวนหน้าเสด็จตงเรือพระที่นั่ง พร้อมด้วยเรือพระบริวาร
ข้ามฟากมาประทับท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จขึ้นทรงพระราชนั่งไปประทับ

เกยหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จขึ้น ในเวลายี่สิบสาม พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์เต็มยศอย่างทหารข้าง
 ทรงตราพรวัตน์ (สายศัพาย) พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการฝ่าย
 พด เรือนธอมเสื้อเยียรบับ คิติดราเครื่องราชอิสริยยศตามที่ได้รับพระ
 ราชทาน แต่ข้าราชการฝ่ายทหารแต่ตำรวจธอมเสื้อเต็มยศอย่างทหาร
 แต่ตำรวจ คิติดราตามที่ได้รับพระราชทาน เวลายี่โมงเศษเวียน
 เทียนธมโกลษพระสุพรรณบัตร ที่พระราชวังเดิม ในเวลายี่สิบสาม สมเด็จพระ
 พระเจ้าของยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ได้
 เชิญเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ แต่ได้มีกำหนดไปเชิญ
 พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ผู้น้อย มีข้อความในกำหนดว่า สมเด็จพระ
 ธนุขาริบัติ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ น.ร. ป.จ.
 จ.ช. ขอเชิญโดยความยินดีแต่ท่านผู้รัก (ผู้มั่งช้อย่างนี้) ในการที่
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เดือนตำแหน่งยศข้าพเจ้า แต่มาด้วย
 เวลาคำณพระราชวังเดิม ปากคลองบางหลวง ณวันศุกร์ เดือนยี่
 แรม ๓๑ ค่ำ มีกุนต์ปดศก ๓๒๓๗ เวลายี่ทุ่ม ๑ พร้อม แต่พระบรมวงศ
 อนุวงศ์ที่เชิญนั้น คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ ๑
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรศักดิ์ดาพิศาต ๑ สมเด็จพระเจ้าบรม
 วงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาศ กรมพระบำราบปรปักษ์ ๑ พระเจ้าราช
 วรรวงศ์เธอ กรมหมื่นภูวนัยนฤเบนทรธิเบต ๑ พระเจ้าราชวรรวงศ์
 เธอ กรมหมื่นอักษรดาดนโธภณ ๑ พระเจ้าราชวรรวงศ์เธอ กรม

หมื่นเจริญผลพุดต์สวัสดิ์ ๓ ต่อมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษ
ต์ว่างวงศ์ ๓

แผ่นดิน ๒๔๓
ออกวันศุกร์
เดือน ๓
ขึ้น ๓ ค่ำ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๓ พระเจ้าน้อง
ยาเธอ พระองค์เจ้าศศิธรนางคยัคต ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ
พระองค์เจ้าด้ชด์สวัสดิ์ ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า
ทวณวดยตาภ ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ๓
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเกษมต้นศได้ภาศย์ ๓ พระเจ้าน้องยา
เธอ พระองค์เจ้ากมธาด์เดอด์วรรค ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
เจ้าเกษมศรีศรีภโยค ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีดีทริชงชัย ๓
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ ๓ พระเจ้าน้องยา
เธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า
มุษยนาคนานพ ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าด้สวัสดิ์ประวดี ๓
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระ
องค์เจ้าศศิธรฤมาร ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโถงบัน
ทิต ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ๓ พระเจ้าน้องยา
เธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ ๓ พระเจ้าตูกเธอ พระองค์เจ้าศรีวดียุ
ตักษณ ๓ พระวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประคิษฐวรการ ๓ พระวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าชิตเชษฐพงศ์ ๓ พระวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิงหนาทราชคุ
รงคฤทธิ ๓ พระวงศ์เธอ พระองค์เจ้าด้ายฉันทวงศ์ ๓ พระวงศ์เธอ

พระองค์เจ้ามหาหงส์ ๓ พระดัมพนิชวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประเดวีสุ
 คักติ ๓ หม่อมเจ้านายเนติ ๓ หม่อมเจ้าจร ๓ หม่อมเจ้าชาว ๓
 หม่อมเจ้าต้นธยา ๓ หม่อมเจ้าปรีดา ๓ หม่อมเจ้านาย ๓ หม่อมเจ้า
 วชิรนิทร ๓ หม่อมเจ้าจำเริญ ๓ หม่อมเจ้าประวิธ ๓ หม่อมเจ้า
 เพลิน ๓ หม่อมเจ้าทั้ง ๓ หม่อมเจ้าวงกฎ ๓ หม่อมเจ้าถนอม ๓
 หม่อมเจ้าสำเนียง ๓ รวมพระบรมวงศานุวงศ์ ที่ได้รับศักดินี ๔๘
 พระองค์ ครั้นเวตาคำก็เสด็จมาพร้อมกัน แต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระเทเวศร์วชิรนิทร ๓ เสด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าพามาหา
 มาดา

แผ่นดิน ๒๕๔
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๓
 ขึ้น ๓ ค่ำ
 กรมพระนารายณ์ประภักษ์ ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
 เจ้าคัคณางค์ยศ ๓ พระวงศ์เธอ พระองค์เจ้ามหาหงส์ ๓
 หม่อมเจ้าปรีดา ๓ หม่อมเจ้าจร ๓ หาได้เสด็จมาไม่
 ด้วยไม่ทรงสบาย เวตา ๒ ทุ่มกับ ๓ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว เสด็จออกพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระ
 ราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จตั้งเรือพระที่นั่งแก่ง
 ทองทั้งแท่ง ข้ามปากไปประทับหน้าพระราชวังเดิม เสด็จขึ้นทรงพระ
 ราชยานไปประทับประตูคานเหนือ เสด็จเข้าในท้องพระโรงตรัดกับ
 พระบรมวงศานุวงศ์ ๓ แล้วเสด็จขึ้นบนพระตำหนัก ที่เหนือคตกับ
 กับท้องพระโรงด้านใต้ ประทับพระเก้าอี้ที่โต๊ะเสวย ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ชนไปนั่งเก้าอี้ที่โต๊ะเสวยโดยดำ-
 คับกัน เมื่อเสวยอยู่นั้นมีเพลงพิณพาทย์ แดเพลงแตรด้วย ครั้นเสวย
 แล้ว ส้มเด็จพระเจ้านองยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักร
 พรดิพงษ์ เสด็จขึ้นทรงสรับ มีเนื้อความดังนี้ “ข้าพระพุทธเจ้าขอ
 พระราชทาน น้อมเกล้า ถวาย คำนิพนธ์ บังคมทูลพระกรุณา โดยความยินดี
 แห่งข้าพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงพระมหากรุณาชุบเกล้าชุบกระหม่อม เตือน
 ตำแหน่งฐานันดรศักดิ์ให้ข้าพระพุทธเจ้ามียศใหญ่ยิ่งขึ้นไปนั้น เป็นพระ
 เสด็จพระคุณหาที่สุดมิได้ แดทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศใน
 ที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ยกความชอบ
 ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้ทูลราชการนอของพระเดชพระคุณนั้น ข้าพระพุทธ
 เจ้ามักความยินดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะได้เป็นเกียรติยศในพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวสืบไปภายหน้า ข้าราชการผู้ซึ่งจะทำราชการนอของพระ
 เสด็จพระคุณ ซึ่งมีสติปัญญาแต่ทำความดีมากจะได้เป็นที่นิยมยินดี แด
 ข้าพระพุทธเจ้าผู้ทูลราชการนอของพระเดชพระคุณแต่พอกำลังสติปัญญา
 เป็นอย่างสถานประมาณ ยิ่งทรงพระมหากรุณาชุบเกล้าชุบกระหม่อม
 เสด็จให้ยศใหญ่ถึงเพียงนี้ ท่านผู้ซึ่งได้กระทำราชการนอของพระเศ
 พระคุณมากกว่าข้าพระพุทธเจ้าขึ้นไป ก็จะได้เป็นที่หวังใจว่าทำ
 ราชการคงไม่เคียดแรงเปล่า จะได้มีชื่อเสียงปรากฏไปภายหน้า จะได้
 ตั้งใจ กระทำ ราชการนอของ พระเดชพระคุณ จน เต็มกำลังสติปัญญาแต่
 ความคิด ข้าพระพุทธเจ้ามีความยินดีที่ขอเป็นอย่างยิ่ง ข้าพระพุทธ

เจ้าขอให้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง พระเจริญในสิริราชสมบัติ
ครอบครองปกแผ่ในพระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย

แผ่นที่ ๒๔๕
ออกวันเสาร์
เดือน ๓
ขึ้น ๔ ค่ำ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระชินสีห์ ประทานพระบรมราชโองการ
ตั้งพระราชาคณะชั้นราช ๑๒ รูป
(แต่คำตั้งขึ้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย
กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ ประทานตำแหน่งความมา) ครั้นทรง
ตั้งแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยยืนขึ้นพร้อมกัน ถวาย
คำนับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งเป็นตามธรรมเนียม
แล้วนั่งลงเป็นปกติ ประมาณครู่หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จขึ้นทรงตั้ง มีเนื้อความดังนี้

“ด้วยชนเป็นวงศ์กรมท่านกลาง (เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรม
หลวงจักรพรรดิพงษ์) เจ้านายได้มาประชุมพร้อมกัน บัดนี้จะได้
กล่าวการมงคลในที่ประชุมชนนี้ เพื่อให้เป็นสวัสดิมงคลแก่ท่านกลาง
ด้วยการที่ได้เดอนยศให้เป็นต่างกรมใหญ่ขึ้นในครั้ง นี้ ก็เป็นไปตาม
ราชประเพณีที่สมควรซึ่งมีมาแต่เดิม ด้วยแต่ก่อน พระราชอนุชาของ
พระเจ้าแผ่นดินที่รวมพระบรมราชชนนิน ก็ไม่เคยมีศดอย่างที่เป็นเจ้า
ต่างกรมอย่างไร เพราะมีน้อยพระองค์ เมื่อได้เกิดถึงถวัลยราชสมบัติ
แล้วก็พระราชทานอุปราชภิเษก ให้เป็นกรมพระราชวัง ๓ แต่เป็น
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อย่างพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้า

อยู่หัว ถีบมาทุก ๆ พระองค์ แต่คำที่ฉันพดด้ง อย่าเพื่อเข้าใจก่อนว่า
 เป็นความประสงค์ ถ้าเป็นความกำเริบจึงได้พดด้งนี้ ซึ่งกตาวชิรนน
 เป็นแต่ต้นเหตุชักความที่กตาวต่อไป คือ การคราวนน ก็เป็นไป
 ตามอย่างพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระชนิษฐา
 ภคินต์องพระองค์ คือ พระองค์ใหญ่ เป็นกรมหลวงศรีรัตนเทพ
 (ซึ่งเรียกกันโดยมากว่า ทูตกระหม่อมใหญ่) พระองค์น้อย พระนาม
 เจ้าฟ้าประภาวดี เป็นกรมหลวงเทพวดี (ซึ่งเรียกกันโดยมากว่า
 ทูตกระหม่อมปราสาท) ท่านทั้งสองพระองค์นี้ ได้อภิเษกเป็นกรม
 หลวง แต่ท่านก็เป็นมาแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา
 โลก แล้วต้นพระชนม์ไป ไม่ได้ทันเดือนยศศักดิ์

แผ่นดิน ๒๕๖
 ออกวันเสาร์
 เดือน ๓
 ขน ๔ คำ

ตั้งไรชน ก็ในการครองน จึงเทียบเอาท่านทั้งสองของคน
 เป็นที่ตั้ง เห็นว่าพอสมควรอยู่แล้ว ก็การซึ่งเดือนกรม
 ให้เป็นกรมใหญ่ ถึงกรมหลวงในเวลาที่ เชนอายน้อย ยอน
 เพราะยศเจ้าพานนมศักดิ์กตนาเดิมอกับเจ้าต่างกรมอยู่แล้ว เพราะนน
 จึงไม่ได้ตั้งเจ้าฟ้าเป็นกรมหมื่น เรียกพระนามกรมหมื่น เหมือนอย่าง
 ต่างกรมทั้งหลายทงปวง เมื่อจะตั้งเจ้ากรมให้มียศเป็นหมื่น ก็ตั้ง
 พระนามเจ้าฟ้า เหมือนหนงเจ้าพามหามาตา แดคฉนวนเอง ที่พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานตั้งพระบรมนามเจ้าพามี
 สร้อย แดให้เจ้ากรมเป็นหมื่นปราบปรบักษ์ แดหมื่นพิฆเนศวรตุร์

ตั้งภาคเป็นต้น เพราะฉนั้นเมื่อจะให้มีนามกรมด้วย จึงให้เป็นกรม
 หดวง ฤๅกรมขุน ทยศตั้งขึ้นกว่ากรมหมื่นจึงจะควร ก็การครอง
 ฉนั้นเห็นว่าท่านกตางเป็นน้องที่รักอันสนิท มีสุขแต่ทุกข์เต็มอกกันมาแต่
 ยังเยาว์จนถึงบัดนี้ ก็ในเวลาทุกว้นเช้า เธอก็ประพฤติควมมีอริยาศรีย
 เรียบร้อย ไม่มีมีความกำเริบ แต่การใด ๆ ที่ได้มอบให้เธอเป็นธุระรับ
 ราชการในตำแหน่ง ก็มีความอุสาหพากเพียรจริง ๆ มิได้ทิ้งการงาน
 เป็นแต่พูดพอราย ท่านทรงปวงก็ยอมรับมาอยู่ด้วยกันทั้งนั้น จึงเห็น
 ว่าสมควรทั้งสองประการ คือ ราชตระกูล แต่อิศรียยศ แต่ความดี
 ในตัว จึงยกย่องขึ้นให้เป็นที่กรมหวดวง มีอิสรียยศใหญ่ดังนี้ ฉนั้นขอ
 ให้เจ้านายทั้งปวงพร้อมใจกันมีความยินดีให้พร้อมกับท่านกตาง ให้มี
 ความเจริญในอิสรียยศแต่ความสุขทุกประการ แล้วฉนั้นขออีกให้ท่าน
 ทรงปวงคิมในเวลาเพื่อแสดงความยินดี แต่ให้มีความเจริญ แก่ท่าน
 กตาง” (คำดำรัสนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานมา)
 ครั้นทรงดำรัสแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ ถิ่นชนพร้อมกันร้องว่า
 ฮีบ ฮีบ ฮีบ ฮู่เร เป็นการแสดงความยินดี แล้วแต่คิมแซมเป็น แล้ว
 หนึ่งดงเป็นปรกติ เวลา ๕ ทุ่มกับ ๔๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวเสด็จจากโต๊ะเสวย เสด็จพระราชดำเนินบนพระตำหนัก ข้าง
 ท้องพระโรงด้านตะวันตก ประทับอยู่จนเวลา ๒ ยามกับ ๓๐ นาที จึง
 เสด็จออกทางประตูด้านเหนือ ทรงพระราชยานไปประทับณวนนา
 เสด็จลงเรือพระที่นั่งมาประทับท่าราชวรดิษฐ ทรงพระราชยานมา

ประทับเกยหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระราชอุปัชฌาย์ เสด็จขึ้น

ในเวลาดำเนิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์
 อีวนิ่งเครกส์ ทรงตรามหาสุรารัตน (สายสัพพาย) พระบรมวงศานุวงศ์
 ทรงฉลองพระองค์อีวนิ่งเครกส์ คิติดราตามที่ได้รับพระราชทาน
 โดย สวัสดิ์ดิประวัตต์

แผ่นที่ ๒๔๗

ออกวันอาทิตย์

เดือน ๓

ขึ้น ๕ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันเสาร์ เดือนยี่ แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุนดัดปีกศก

๓๒๓๗ เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระสงฆ์วัดอรุณราชวร

ราม ๕๓ รูป มีพระธรรมเจดีย์ แด่พระวิสุทธาธิบดีเถร เปนประธาน

ได้เข้ารับบิณฑบาต ในพระบรมมหาราชวัง เวลาเช้า ๔ โมงเศษ

พระสงฆ์วัดกัลยาณมิตร ๓๐ รูป มีพระเทพโมลีเป็นประธาน ได้รับ

พระราชทานฉันทพระที่นั่งสุทธิตาภิรมย์ เวลาบ่ายโมง ๑ พระยา

อนุกฤษราชมณฑลเศียร กับพระพหุพตพยุหเสนานำญวน ๓๕ คนเข้าไป

ถวายของตรุษจีนในพระที่นั่งหมู่ใหม่ แด่เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหา

โกษาธิบดีเข้าเฝ้าในพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เวลา ๓ โมงก็กดับ

ออกมา เวลาบ่าย ๕ โมง พระเจ้าน้องยาเธอกับเสมียนักเข้าออกพิศ

เวลาย่ำค่ำพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการเข้าไปเฝ้าทอดของชุดพระบาท

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับตรัสด้วย ข้าราชการ จนเวลาทุ่มเศษ

ข้าราชการก็กดับออกจากที่เฝ้า แลยังตรัสอยู่กับพระบรมวงศานุวงศ์

ข้าราชการอภิบาลจันทรา ๒ ทุ้มเคษ เด็ดจัน

โดย ภาณุรังษี

วันอาทิตย์ เดือนนี้ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนส์ปตศก ๑๒๓๗ เวลา
 เช้า^๕ พระตั้งขนิษฐาตาดเกณฑ์พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์^๕ ที่มีตาม
 เคย เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เด็ดจอก
 พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์ แดงเข้าทอดของชุด
 พระบาทเข้าไปเฝ้า ประทับอยู่จนเวลาย่ำค่ำเศษ เด็ดจัน^๕ ประมาณ
 ครึ่งหนึ่ง เด็ดจอกออกธนามหมา^๕ ประทับตรัสอยู่จนเวลาย่ำทุ่มเศษ เด็ดจัน^๕

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

เลียงพระตรุษจัน

ณวันจันทร์ เดือนนี้ แรม ๑๔ ค่ำ ปีกุนส์ปตศก จุดศักราช
 ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระ

แผ่นดิน ๒๔๘

ออกวันอาทิตย์

เดือน ๓

จัน ๕ ค่ำ

พระเจ้าอยู่หัว ทรงฉดของพระองค์ฟรีอกไก่ต เด็ดจ

ออกทาง พระทวาร หน้า พระที่นั่ง สมมติเทวราช อุปบัติ

ประทับเกษทรงพระที่นั่งราชยานไปประทับเกษพระที่นั่ง

ราชกิจฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ

บูชาพระพุทธปฏิมากร (พระไชโยในแผ่นดินปัตยุบันนี้) แล้วจึงพระ

พิมพ์ธรรมกถุฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ พระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัว ก็เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนตำรับแก่พระพิมลธรรม
 พระสงฆ์ ๒๐ รูปกั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์
 ไปปลอญปลา ครั้นพระสงฆ์นั้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ก็ทรงพระเต้าดีโนทก พระพิมลธรรมก็ถวายยา พระสงฆ์สดุดีพิ
 แด้วพระธรรมเจดยกถวายอติเรก พระสงฆ์สดุดีกวอดุสัพพะ พระธรรม
 ไตรโลกถวายพระพรตา เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึง
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณ
 บัณฑิต ไปจุดรูปเทียนตั้งเวยเทวดา ที่แก่งบ่อมพรหมอันวยคีตป
 ชนมหาสติธิโวหาร อ่านคำประกาศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 จึงทรงจุดรูปเทียนที่โต๊ะจีนซึ่งตั้งพระพุทธรูปปฏิมากรอยู่นั้น แด้วเสด็จ
 ประทับ ครัดกับ พระบรมวงศานุวงศ์ แด้วข้าราชการ ผู้ใหญ่ ผู้น้อย อยู่จน
 เวลาย่ำเที่ยงเศษ เสด็จขึ้นทรงพระราชยานแคะเกยพระที่นั่งราชกิจ
 วินิจฉัยไปประทับหน้าพระทวารหน้าพระที่นั่งมมคติเทวราชอุปบัติ แด้ว
 เสด็จขึ้น

เวลายอนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระ
 ที่นั่งมมคติเทวราชอุปบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวง
 ศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าเฝ้าทูลต่อของชุดพระบาท พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับครัดอยู่ทั้น จนเวลาย่ำ ๒ ทุ่ม
 เศษ เสด็จขึ้น

โดย มนุษยนาคนานพ (ผู้แทน)

ณวันอังคาร เดือน ๕ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุติศักราช
 ๓๒๓๗ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระ
 ราชดำเนินออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุโบสถ เสด็จ
 ขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จออกทางประตูศรีรัตนทร ไปประทับเกยพระ
 ที่นั่งราชกิจฉนวนิจฉย เสด็จทรงพระราชดำเนินไปประทับทรงจุดเทียน
 เครื่องนมัสการ พอทรงจุดเทียนแล้ว สัมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
 ครนถวายศีลแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปทรงประเคน

แผ่นดิน ๒๔๕
 ออกวันจันทร์
 เดือน ๓
 ขึ้น ๖ ค่ำ
 แดวจึงเสด็จไปประทับยังพระที่นั่งโถง พระสงฆ์กับ
 พระราชทานฉนวนฉย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึง
 ทรงจุดเทียนเครื่องตั้งเวทย์ตั้งโวยบนโต๊ะนั้น แดวโปรด
 พระราชทานให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคลไปจุดเทียน
 เครื่องตั้งเวทย์ตั้งโวยข้างบอมคำหนักแพ ในถ้ำนั้นม้ายแต่เทวรูป
 ครนพระสงฆ์กับพระราชทานฉนวนฉย จึงมีพระบรมราชโองการให้
 พระองค์เจ้าถวายเป็นไทยธรรมแก่พระสงฆ์แล้ว สัมเด็จพระอริยวงศาคต
 ญาณอดิเรกเสด็จถวายพระพรดาไปยังวัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 จึงประทับตรัสด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แดวข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยจน
 เวลาบ่ายโมงเศษ เสด็จกลับทางเก่าไปประทับเกยหน้าพระที่นั่งสัมมต
 เทวราชอุโบสถเสด็จขึ้น อนึ่งในการตรุษจีนนั้น มีโคต่าง ๔ โค บรรทุก
 เครื่องกับมัยจึงหันสำหรับถวายพระสงฆ์มาฉนวนฉย แดวทรงพระราช

อุทิศให้ปัดอัยปาดำหนึ่ง เปนปาดำหนัก ๘ ทาบ แต่ในวันนี้เป็นวัน
พระ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ขาว ทรง
พระภูษาม่วงดีแดง พระบรมวงศานุวงศ์ แดงข้าราชการด้อมเสื้อดำ
บ้างขาวบ้างตามธรรมเนียม

เวลาย้าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
ทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จพระราชดำเนิน
เข้าในสนามหญ้า เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งออกทางประตูพินาศไชยศรี
แล้วเสด็จตรงไปออกประตูวิเศษไชยศรี เสด็จไปตามถนน แล้วเสด็จ
เข้าไปประพาสในสวนวังสราญรมย์ จนรอบแล้ว จึงเสด็จไปประทับ
วัดราชบพิธที่ประตูกำแพงแก้วชั้นนอกด้านเหนือ แล้วเสด็จพระราช
ดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถ ทอดพระเนตรในพระอุโบสถ ที่โปรดฯ
ให้หม่อมเจ้าประวิศแปลงทำขึ้นใหม่ ทอดพระเนตรแล้วเสด็จออกมา
ประทับตรัสอยู่กับพระบรมวงศานุวงศ์ แดงข้าราชการ บนชาน

แผ่นที่ ๒๕๐ พระอุโบสถ จนเวลาดวงท่ม จึงเสด็จกลับเข้าไปในพระ
ออก วันจันทร์
เดือน ๓
ขึ้น ๖ ค่ำ
บรมมหาราชวัง แล้วมีพระบรมราชโองการให้พระเจ้า
น้อยยาเธอ พระองค์เจ้าไฉนบัณฑิต ไปจุดเทียนที่
สวนมนต์ที่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ พระที่สวนนั้น ๒๐ รูป พระธรรม
วโรคมเป็นประธานาธิบดีในที่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรัส
ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ แดงข้าราชการ จนเวลาดวงท่มเศษเสด็จขึ้น

ณวันพุธ เดือน ๓ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุนต์ปัดศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวตาเช้า & โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องตาม
 ขรรมนิยม ทรงฉลองพระองค์ฟร็อกโก๊ต เสด็จออกทรงพระราชยาน
 แแต่เกยหน้าพระทวารตรงมุขพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ใ้ไป
 ประทับที่เกยพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จประทับทรงนมัสการ พระ
 พุทธปฏิมากร (พระไชยไนแผ่นดินบัดยุบนั้น) แแต่กรมพระปวเรศ
 วิชาตงกรณ์ ถวายศีล พระสงฆ์ ๒๐ องค์ ๒๑ ทั้งพระบิณฑตระ ซึ่ง
 จะได้รับพระราชทานที่พระครุฑนึ่ง จึงสวดถวายพรพระจบแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนเครื่อง
 แแต่กรมพระปวเรศวิชาตงกรณ์ แแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ใ้
 พระบรมวงศานุวงศ์ทรงปฏิบัติพระสงฆ์ แแต่ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้า ฯ ใ้พระองค์เจ้าวัฒนานุกวงศ์ ไปจุดเทียนบูชาศาลเทพยดา
 ริมบ่อนข้างขวาตำราชวรศิษฐาน ในขณะนั้น ขุนมหาสิทธิโวหารจึง
 อ่านคำประกาศเทพยดา ตามอย่างตามขรรมนิยมซึ่งเคยมีมาแต่
 ก่อน แแต่ทอดวงโลกที่ปี่ จึงว่าคาถาเชิญเทพยดา เหมือนอย่างวันก่อน
 มา ครั้นพระสงฆ์นั้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จขึ้น
 ไปแต่ที่นั้น มาประทับที่โต๊ะกลมเล็ก พระอนุกรมบดี จึงนำพระบิณฑ-
 ตระมายืนที่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับตั้งญานบัตร
 แแต่ขุนส่ววรรณอักษรมา

แผ่นที่ ๒๕๐ ทรงพระเคนแต่พระบิณฑตระ แดทรงรับไตรแต่เครื่อง
ออกวันอังคาร ปริกขารแต่เจ้าพนักงานคุ้มวัดแต่คตังวิเศษ ทรงพระเคน
เดือน ๓ แด้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ทรงประทับเดิม
ขึ้น ๗ ค่ำ เมื่อทรงพระเคนสัญญาบัตรแต่พระบิณฑตระนั้น พระสงฆ์ ๒๐ รูปจึง
สดกษยันโต พระบิณฑตระซึ่งเป็นที่พระครูบิณฑตระธรรมดีโมธานนั้น
จึงไปผลัดผ้าครองไตรซึ่งได้รับพระราชทาน ครั้นพระสงฆ์สดกษยันโต
แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ
ถวายเป็นไทยธรรม แดกรรมพระปอเวศ ๗ แดประทับตรีดีอยู่ครู่หนึ่ง
จึงเสด็จกลับมาประทับที่ซึ่งประทับเดิม แดรับสั่งให้พระองค์เจ้าททรง
พระเยาว์ถวายเป็นไทยธรรมพระสงฆ์ พระสงฆ์จึงถวายยถาดีพพิชิต-
เรก แด้วจึงพระราชทานนาซึ่งตรวจนั้นแก่พระองค์เจ้าวัฒนานวงศ์ ไป
ปลด้อยปลดที่ปลดายัดพานทำราชวรคิษฐานั้น เป็นจำนวนปลดหนักวันละ
๘ หาบ เป็นราคาเงิน ๑๐ ตำดั่ง รวมเป็น ๓ วัน ๒๔ หาบ เป็นเงิน
ซ่ง ๑๐ ตำดั่ง ครั้นพระสงฆ์สดกษยันโตแล้ว จึงถวายพระพรตากดับไป
ในทั้นจะต้งบอกความในด้าเนาสัญญาบัตร ซึ่งทรงพระราช
ศรัทธา แดทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๗ ให้พระบิณฑตระเป็นพระครู
นั้นเดี่ยก่อน แด้วจึงจะได้เด้าความต่อไป ความในสัญญาบัตรนั้นดั่งนี้
ว่าให้พระบิณฑตระ เจ้าอธิการวัดนรนาถสุนทริการาม เป็นพระครู
บิณฑตระธรรมดีโมธาน มีนิตยภัตตราคาเดือนละตำดั่งกึ่ง ขอพระคุณ
จงเอาธุระพระพุทธรด้าสนา เป็นภาระตั้งต้อนช่วยดับอธิกรณ แด

อนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณร ในอารามโดยสมควร จงมีสัตว์ดี
เจริญ ในพระพุทธศาสนา เทอญ

ตั้งแต่วันพุธ เดือน ๓ ขึ้นค่ำ ๑ ปีกุนดับศก พุทธศักราช
๒๔๓๘ พรรษา เป็นวันที่ ๒๖๓๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

แผ่นที่ ๒๕๒ อธิ มยา รมญา (แต่ทรงพระราชหัตถเลขา เป็นพระ
ออกวันอังคาร นามด้วยอักษรขอมตามพิธิภาษามครว่า) ปรมินทมหา
เดือน ๓ ขุน ๓ กิ่ง จุฬาลงกรณลงมา (แต่มีอักษรขอมเป็นภาษามครต่อไป
อีกว่า) สยามวิจิเต รชช การยดา ทนจะได้อาความก่อนนั้นไป ครั้น
พระสงฆ์กลับแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จแต่ที่ประทับ
เดิมมาประทับที่พระเก้าอี้เด็ก ในขณะนั้น เจ้าพระยาสุรวงค์แต่ข้าราชการ
การผู้ใหญ่ผู้น้อยจึงเข้าไปเฝ้าทูลต่อของขุดพระบาทในที่นั่ง ทรงประทับ
รับสั่งกับเจ้าพระยาสุรวงค์ แต่ข้าราชการผู้นอกรวมเวทาทิเยงเศษ
จึงเสด็จพระราชดำเนินมาทรงพระที่นั่งราชยาน เสด็จกลับมากับที่
เกยหน้าพระทวารตรงมุขพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติเสด็จขึ้น

เวทายืน ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
ประทับสนามหญ้า ทอดพระเนตรเรือไคร่ง ซึ่งเจ้าหมื่นเด่มขอใจราช
ผู้เป็นที่ข้าหลวงดำหริบตรวจราชการภาษีอากรเมืองภูเก็ตแต่เมืองถดถาย
นั้น ตั้งเข้ามาถวายนั้น พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการเฝ้าอยู่ที่
นั้นพร้อมกัน แต่เดือนทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หลวงพิศิต

กตางไปเดียงรักษาไว้ อย่าให้เป็นอันตรายได้ ประทับอยู่ทนนจนเวด
ท่มเคษ เต็ดจขน

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขน ๒ ค่ำ มีกุนต์ปศคก จตุศักราช ๑๒๓๗
เวดาจวนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เต็ดจออกพระที่นั่ง
สมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศา
นุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
สัญญาบัตรให้จันนิม มีความในสัญญาบัตรว่า ให้จันนิม เป็นหลวง
ไต้ภณเพชรรัตน อยู่ในกรมท่าซ้าย ให้ถือศักดินา ๖๐๐ ทำราชการ
ตามตำแหน่ง ตั้งแต่บัดนี้ไป จงเว้นการควรเว้น หมั้นประพฤติกการ
ควรประพฤติ สมควรแก่ตำแหน่งทุกประการ ตามอย่างตามธรรมเนียม
เนียมข้าราชการทั้งปวง จงมีสัตย์ดีเจริญ เทอญ

ตั้งแต่ณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขน ๒ ค่ำ มีกุนต์ปศคก จตุศักราช
๑๒๓๗ เป็นวันที่ ๒๖๓๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ (ตงพระนาม) แด้วประ
ทับครัดอยู่ทนน จนเวดา ๒ ท่ม เต็ดจขน

แจ้งความ

ด้วยหนังสือ คอศ ซึ่งออกในวันจันทร์ เดือนนี้ แรม ๑๔ ค่ำ

แผ่นที่ ๒๕๓ แผ่นที่ ๒๓๖ ข้างหลังบันทึกที่ ๘ ลงมา ว่าด้วยเจ้าพนักงาน
ออกวันพุธ เดือน ๓ งานเขียน “เครื่องสำหรับวางของ” สมเด็จพระเจ้าฟ้าจากุ
ชน ๘ คำ รัตนศรี มี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์นั้น ได้ผิดไป คือ
เขียนเครื่องพระตำอาง หากได้เขียนเครื่องสำหรับวางไม้ ขอให้ท่านทั้ง
หลายทั้งปวงจงทราบเทอญ

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๓๐ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุติศักราช
๓๒๓๗ เวลาย่ำรุ่งเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทาง
พระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ขึ้นทรงรถพระที่นั่ง ๒ คู่
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศรีวิชัย
ดิักษณ ตามเสด็จบนรถพระที่นั่ง เสด็จไปประทับถรณ์ราชมัย
เสด็จทรงรถรอบถรณ์รอบหนึ่ง แล้วจึงเสด็จทรงพระราชดำเนิน ทอด
พระเนตรพรรณไม้ดอกผลต่าง ๆ อยู่จนเวลาย่ำโมงเศษ เสด็จขึ้น
ทรงรถพระที่นั่งกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง ข้านี้ ข้าพเจ้ายังหาได้
ได้ไม่ ด้วยข้าพเจ้าล้มต้อย ค่อนักชนได้จึงได้ได้ ขอท่านทั้งหลายได้
ทราบเทอญ

โดย มนุษยนาคมานพ

ณวันศุกร์ เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุติศักราช ๓๒๓๗
เวลา ๕ โมงกับ ๔๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้า
พระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์ เข้าเฝ้าทอดของรับพระบาท ครั้นอยู่จนเวลา

ย่ำค่ำ เจ้าพระยาสุรณรงค์ไวยวัฒน์กักราบถวายบังคมตา จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าทูลละอองธุลีพระบาท
 เข้าเฝ้าครีดยู่จนเวลายามค่ำเช้าราชการกราบถวายบังคมตา ยังเฝ้า
 อยู่แต่พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการหัวหมื่น แดมหาดเล็ก รับผิดชอบ
 อยู่จนเวลายามค่ำเด็ดจจน เวลานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระ
 ราชทานเพลิงไปที่ศพขุนทองบั้นไฟ

แผ่นดิน ๒๕๔ ผนวดีสระเกศ แต่ได้พระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิง กับ
 ออกวันพร
 เดือน ๓
 ขน ๘ ต้า
 มาชาว ๒ พบไปที่ศพ พระยาสุริยเดชวิเศษฤทธิศาสตร์
 วิไชย ปัตติเมืองนครราชสีมา ณเมืองนครราชสีมา

โดย สวัสดิ์ประจักษ์

ณวันเสาร์ เดือน ๓ ขัน ๔ ค่ำ มีกฐณปักศก จุดศักราช ๑๒๓๗
 เวลาย่ำ ๓ โมง พระตั้งขั้วคอรุณราชวราราม ๕๔ รูป มีพระธรรม
 เจ็ดชัยเป็นประธาน ได้เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง เวลา
 เข้า ๔ โมงเศษ พระตั้งขั้วคอบุรณศิริ ๓๐ รูป มีพระวินัยรักจิตเป็น
 ประธาน ได้รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งคูศิตาภิรมย์ เวลาย่ำโมง
 เศษ พระยาจำเริญยศดี พระยาศรีรังสิตเทพ พระยาอินทราธิบดีสีห,
 ราชรองเมือง เข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เวลาย่ำ ๓ โมงก็
 กลับออกมา ขุนหัตถวงพระไกรศรี เข้าไปเฝ้าเวลาย่ำ ๔ โมงเศษ ก็
 กลับออกมา พระเจ้าน้องยาเธอ กับพวกเสม็ียนเข้าออฟฟิศ

เวลาย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกส่งนามหม้าย
พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย จึงมีพระบรม
ราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑา
ทรตรีศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ ไปทรงจุดเทียนส่งดวงพระพุท
ธมนต์ผ้านำพรษา ที่วัดอรุณราชวราราม พระสงฆ์ที่ส่งดวงมนต์ใน
พระอุโบสถนั้น คือ พระราชาคณะ ๓ หม่อมราชวงศ์หนู ๓ กานา
นุกรม ๕ เปรี๊ยะ ๓ พระพิธีกรรม ๔ อันดับ ๘๒ รูป ส่วนในพระ
วิหารนั้น ฝ่ายพระราชวงंबर ๗ พระราชาคณะ ๓ พระพิธีกรรม ๔
อันดับ ๕ รวมพระสงฆ์ ๓๐ รูป ครั้นทรงจุดเทียนแล้ว พระสงฆ์ก็
ส่งดวงพระพุทธรมนต์ ทรงพระราชอุทิศถวายในพระบรมอัฐิ พระบาท
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งได้ประดิษฐานไว้ในฐานพระพุท
ธปฏิมากร ในพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม เป็นการปีทุกปี ๆ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับครัดด้วยราชการต่าง ๆ อยู่จน
เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

โดย ภาณรังษีสว่างวงศ์

แผ่นที่ ๒๕๕

ถวายผ้าจ่านำพรษา

ออกวันพฤหัสบดี

ณวันอาทิตย์ เดือน ๓ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุนต์ปัตศก ๑๒๓๗

เดือน ๓

ขึ้น ๕ ค่ำ

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ

ประทับแกลยพระทวารหน้าพระที่นั่งมณเฑียรราชอุปบัติ ขนทรงพระ

ราชยานไปประทับเกยพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จตงเรือพระที่นั่ง
 กราบ พร้อมด้วยกระบวรเรือนำตามเสด็จ ไปประทับณนวนัดอรุณ
 ราชวราราม เสด็จขึ้นทรงพระราชยานแค้นนวนหน้าไปประทับเกยหน้า
 ทวารใหญ่แล้ว เสด็จตงทรงพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุด
 เทียนเครื่องนมัสการ แลพระธรรมเจดีย์กถวายคัมภีร์ แล้วเสด็จพระ
 ราชดำเนินไปจุดเครื่องทองน้อยบูชาพระบรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระ
 พุทธเลิศล้ำเกล้าฯ ซึ่งบรรจุกุอยู่ในฐานพระพุทธรูปนั้น ครั้นพระตั้ง
 ถวายพรพระจบแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนตำรับแก่พระ
 ธรรมเจดีย์ แลพระเจ้าอนงยาเธอซึ่งเข้าปฏิบัตพระตั้งหมักประเคน
 ใดๆไป ครั้นพระตั้งหมักแล้ว ก็ทรงประเคนผ้าดบังแด่ของไทยทาน
 ส่วนของพระธรรมเจดีย์ แลผ้าขาวพับ ๒๐ พับ ซึ่งเป็นผ้าจำนำพรรษา
 เป็นส่วนของพระตั้งหมัก ซึ่งรับพระราชทานนั้นตำรับของหัตถ์ในพระ
 อุโบสถ ๒๐ รูปนั้น ทรงประเคนรวมไว้แก่พระธรรมเจดีย์ทั้งสิ้น พระ
 เจ้าอนงยาเธอ ที่ทรงพระเยาว์จึงได้อววยผ้าดบัง แลของไทยทาน
 ต่างๆ ซึ่งเป็นของหัตถ์แก่พระตั้งหมักอีก ๑๘ รูปต่อไป ชึ่งมีกระ
 ถางตายมังกรผ้าสีแดงใส่เครื่องของกินต่างๆ เกณฑ์มหาดเล็กหุ้ม
 แพรคนตะกระถาง สำหรับถวายพระตั้งหมักในพระอุโบสถ ๒๐ ที่เป็น
 ส่วนของหัตถ์นั้น ตั้งอยู่หน้าพระอุโบสถ ขณะเมื่อพระตั้งหมักในพระ
 อุโบสถสดถวายพรพระแด่นั้น พระตั้งหมัก ๘๓ รูป ที่พระระเบียงก็
 ได้สดถวายแด่นั้ตำรับที่แม่พระราชกุศล แก่พระบรมวงศานุวงศ์เหมือน

กัน แด่มีของไทยทานสำหรับด้วย ครั้นพระตั้งขึ้นแล้ว พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระดำตีโนทก พระตั้งกัณฑ์ถ้ำพิ อนุโม-
ทนาทาน แด่ถวายอดิเรก

แผ่นที่ ๒๕๖
ออกวันพฤหัสบดี
เดือน ๓
ขึ้น ๘ ค่ำ

แล้ว เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ ประทับ
ตรัสกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี แด่ข้าทูต
ถอง รุดพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อย ที่ข้างพระอุโบสถประ-
มาณครู่หนึ่ง ก็เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระระเบียงตรัสกับพระ
บรมวงศานุวงศ์ แด่เสด็จขึ้นทรงพระราชนานไปประทับเกยที่ฉนวนหน้า
ตงเรือพระที่นั่งไปประทับที่พระราชวังเดิม เวลาเที่ยงเศษ ประทับอยู่
จนเวลาบ่าย ๓ โมงเศษ จึงได้เสด็จลงเรือพระที่นั่งข้ามมาประทับท่า
ราชวรดิษฐ์ ทรงพระราชนานเข้าในพระบรมมหาราชวัง เสด็จขึ้นบน
พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์
กนกรัตน์ แด่พระยาจำเริญยศดี พระยาศรีสังหเทพ พระยาโชฎีก
ราชเศรษฐี เข้าไปเฝ้าอยู่จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น อนึ่งเสด็จ
พระราชดำเนินวัดอรุณราชวรารามนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงฉุดของพระองค์ฟ้รอกโกศ พระบรมวงศานุวงศ์ แด่ข้าราชการ
พลเรือน ก็ฉุดมเสื่อฟ้รอกโกศ ทหารก็ฉุดมเสื่อครึ่งยศ ตามธรรมเนียม

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

ณวันจันทร์ เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมุขอธิบดี จตุศักราช ๑๒๓๗
 เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์
 ฟรีอก โกศ เสด็จออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ
 ประทับเกย ทรงพระที่นั่งราชยานไป ประทับเกย พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย
 แล้วเสด็จพระราชดำเนินตรงเรือพระที่นั่งไปเข้าคลองบางหลวง เดียว
 ด้านเข้าคลองค่อไป ครั้นถึงวัดราชโอรส เรือพระที่นั่งก็เข้าประทับที่
 ผนวชนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระ
 อุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมากร แล้ว
 ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทอมน้อยบูชาพระอัฐิในพระบาทสมเด็จพระ
 นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วจึงทรงประเคนตำรับแก่พระสังฆปริณายก แล้ว
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ ปฏิบัติพระสงฆ์
 ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงประเคน
 ของไทยธรรม แด่ผ้าขาว ๕ ผืนซึ่งดำหรับตัดปักกรณพระบรมอัฐิใน
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แก่พระสังฆปริณายก แล้วทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเชอ ที่ทรงพระเยาว์ไป
 ประเคนของไทยธรรมแก่พระสงฆ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึง
 ทรงพระดำเนินในทก

แผ่นดิน ๒๕๓๓
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๓
 ขึ้น ๑๐ ค่ำ

พระสงฆ์ก็ยกถาดัพพี อติเรก ภวคุดัพพี จบแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระ
 อุโบสถ ไปประทับครัดกับข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งมา

คอยเฝ้าอยู่ริมพระอุโบสถด้านซ้ายประมาณครึ่งหนึ่ง จึงเสด็จพระราช
 ดำเนิร ไปประทับวิหารพระพุทธไสยาสน์ พระราชทานรูปเทียนแก่
 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ให้จุดบูชา พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงจุดรูปเทียนเครื่องนมัสการทงน้อย แต่
 เทียนคู่ ๓ บูชาพระพุทธไสยาสน์ แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินแคว
 พระวิหารไสยาสน์ มาประทับที่ใต้ต้นพิกุล ทรงจุดรูปเทียนบูชาเทพา-
 รัักษาศาสน์ แล้วทรงประทับครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์ อยู่ประ-
 มาณครุใหญ่ จึงเสด็จพระราชดำเนินตงเรือพระที่นั่ง กลับมาทางแก้ว
 ครั้นถึงท่าราชวรดิษฐ์ เรือพระที่นั่งประทับฉนวนแล้ว เวลาม้าย
 โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่ง
 ประทับเกยพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ทรงพระราชยานมาประทับเกยหน้า
 พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ แล้วเสด็จขึ้น กระบวรซึ่งเสด็จพระราช
 ดำเนิรทางชลมารคนี้ เรือประคอง หาดวงไกรกรีธา ในกรมพระกตภาโหม ๓
 หาดวงจินตารักษ์ ในกรมมหาดไทย ๓ เรือกตอง พระยารามกำแหง
 เรือนำ จมื่นราชามาตย์ เรือคู่ชัก ๑ คู่ เรือพระที่นั่งกราบตาทรง
 กัดบดมุก เรือพระที่นั่งรองเอกาทศพายม แต่ดำรับซึ่งเดียงพระสงฆ์
 นั้น ในพระอุโบสถของหาดวง นอกพระอุโบสถของพระเจ้าราช
 วรวงศ์เธอ

เวลาม้าย ๕ โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า
 น้องยาเธอ พระองค์เจ้ามยุษยานาคมานพไปจุดรูปเทียนเครื่องนมัสการ

ในอุโบสถวัดราชประดิษฐ พระสงฆ์ที่สดุดพระพุทธรูปแล้ว เวลา
ย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระทวาร หน้า
พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ

แผ่นที่ ๒๕๘   ประทับเสนามหญ้า ครั้นกับพระบรมวงศานุวงศ์ แดงเข้า
ออกวันศุกร์   ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น
เดือน ๓   โดย มนุชยานาคมานพ (ผู้แทน)
ขึ้น ๑๐ ค่ำ

เสด็จถวายผ้าจ่านำวัสสาวัดราชประดิษฐ

ณวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จตุศักราช ๑๒๑๗
เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทาง
พระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จออกทรงพระราช
ดำเนินเข้าในเสนามหญ้า แดงเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง เสด็จออกทาง
ประตูพินานไชยศรี แดงทางประตูพิเศษไชยศรี เสด็จไปประทับวัดราช
ประดิษฐ แดงเสด็จทรงพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถ เสด็จไป
ประทับทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระพุทธรูป แดงพระบรมอัฐิในพระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระธรรมวโรดมจึงถวายคู่ต ครั้น
ทรงคืนแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จไปประทับที่พระ
ที่นั่งไพโรน พระสงฆ์จึงสดุดถวายพรพระ ครั้นจบแล้ว พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปทรงประเคนแล้ว จึงเสด็จไปประทับยัง

พระที่นั่งไทรนงค์เก้า พระสงฆ์กับพระราชทานนั้น ครั้นรับพระราช
 ทานนั้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จไปประทับครีส์ด้วย
 พระบรมวงโรตมประมาณครู่หนึ่ง แล้วทรงถวายตั้งของแด่พระสงฆ์
 ทั้ง ๕ รูป คือ พระบรมวงโรตม ๑ พระปลัด ๑ พระครู ๒ พระ
 สมุห์ ๑ รวม ๕ ที่ได้รับพระราชทานนั้นได้รับของทอดวงนั้น ไปรด
 พระราชทานเงินเบี้ยหวัดแด่พระบรมวงโรตม เป็นเงินตรา ๓ ชั่ง ตาม
 เคย มอบให้นายจ่ายรับไป แด่ผ้าขาว ๕ พับกับของไทยทาน แต่พระ
 นอกนั้นหาได้ฉนั้นได้รับทอดวงไม่ คือ ฉนั้นได้รับที่เกณฑ์พระเจ้าพินางเธอ
 แด่พระเจ้าน้องนางเธอ รวม ๓๐ ตำรับ รวมตำรับของทอดวง แด่
 ตำรับที่เกณฑ์ ๓๖ ตำรับด้วยกัน รวมพระสงฆ์ ๑๖ รูปทั้งพระบรม
 วงโรตม ครั้นทรงถวายไทยธรรมนั้นแล้ว พระบรมวงโรตมจึงถวาย
 ยถา แด่พระสงฆ์รับสั่งพื้แต่สวดคาถาเถ พระบรมวงโรตมถวายอติเรก
 แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จกลับออกมานอกพระ
 อุโบสถ ประทับครีส์ด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ประมาณครู่หนึ่ง แล้วจึง
 เสด็จทรงพระราชดำเนิน ไปบนชลาข้างพระอุโบสถด้านตะวันตก ทอด
 พระเนตรพระเจดีย์ แล้วเสด็จกลับมาจากหน้าพระอุโบสถ แด่เสด็จ
 กลับเข้าไปทอดพระเนตรในพระอุโบสถ ประมาณครู่หนึ่ง เสด็จกลับ
 ออกจากพระอุโบสถ ทรงไปประทับครีส์ด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้างที่
 ศาลาชั้นล่าง

แผ่นที่ ๒๕๘ แดงจึ่งเสด็จขึ้นเกยทรงรถพระที่นั่ง เสด็จประทับณวัด
 ออกวันเสาร์ เดือน ๓ ราชบพิธ เสด็จทรงพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ
 ขึ้น ๑๑ ค่ำ ทอดพระเนตรในนั้น แดประทับครัดด้วยหม่อมเจ้าพระ
 อรุณ ประมาณตัก ๔ นาทีเศษ จึงเสด็จกดับออกจากพระอุโบสถ
 เสด็จไปทอดพระเนตรข้างพระอุโบสถด้านตะวันตก เวลาร่ำยโมงเศษ
 เสด็จกดับมาประทับณวังสราญรมย์ เสด็จไปบนนั้น ประทับอยู่จน
 เวลาร่ำย ๒ โมงเศษจึงเสด็จกดับยังพระบรมมหาราชวัง เสด็จขึ้น
 ครั้นเวลาร่ำย ๔ โมงเศษ สิ้นเสด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เข้า
 ไปเฝ้าจนเวลาร่ำย ๕ โมงเศษกดับออกมา ครั้นเวลาร่ำยค่ำแล้ว พระ
 บาทสิ้นเสด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับณนามหญ้า ครัดด้วยพระ
 บรมวงศานุวงศ์เสด็จเข้าราชการ จนเวลาทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

โดย ทองแถมภวดียวงศ์

ณวันพุธ เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนตปต์ศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวลาร่ำย ๕ โมงเศษ พระบาทสิ้นเสด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับ
 ณพระที่นั่งมณเฑียรราชอุปัถวี พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จ
 ทูลตอง รุกต์พระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าเฝ้า ทูลตอง รุกต์พระบาท ณที่นั้น
 พระบาทสิ้นเสด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงบิณฑของพระพุทธรูป แดทรงบิณฑของ
 พระคัมภีร์อรรถกถาจุติเทต ๑๒ ผูก ทรงร้อยหูพระคัมภีร์มรุตวาหิณี
 ๑๒ ผูก ตามอย่างธรรมเนียม แดทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้
 พระองค์เจ้าวชิรมานวงศ์ไปจุดเทียนที่พระสงฆ์วัดพระพุทธรูปมนต์ที่พระที่

นั่งดูดีคาภิรมย์ พระสงฆ์สวดมนต์ตามธรรมเนียมวันพระ ประทับอยู่
จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น ประทับณพระที่นั่งตำรางส์วัดดิอนัญวงศ์ศรี
หน่ง แล้วเสด็จออกประทับที่มุกุพระที่นั่งถ่มมคติเทวราชอุปบัติ จน
เวลายามเศษ จึงเสด็จขึ้น

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนสัมปัตศก จุติศักราช ๓๒๓๗
เวลาย่ำ ๒ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แผ่นที่ ๒๖๐
ออกวันเสาร์
เดือน ๓
ขึ้น ๑๑ ค่ำ
เสด็จออกพระที่นั่งถ่มมคติเทวราชอุปบัติ เจ้าพระยาภาณ
วงศ์มหาโกษาธิบดี ๑ พระยาไชฎีกราชเศรษฐี ๑ พระยา
ศรีสังหเทพ ๑ เข้าเฝ้าทูลตของขุดพระบาท เฝ้าอยู่จน
เวลาย่ำ ๒ โมงเศษ พระยาไชฎีกราชเศรษฐีกับพระยาศรีสังหเทพ
ออกจากเฝ้า แต่เจ้าพระยาภาณวงศ์มหาโกษาธิบดีนั้นยังเฝ้าอยู่ เวลา
ย่ำ ๓ โมง พระศรีธรรมดาด่าน นำมิศเคอรคุตนิชเข้าเฝ้า ถวายแผน
ที่ซึ่งจะทำพระที่นั่งใหม่^๑ เวลาย่ำ ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว เสด็จขึ้น เจ้าพระยาภาณวงศ์แดพระศรีธรรมดาด่าน มิศเคอร
คุตนิชก็กลับออกมา เวลาย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ออกพระที่นั่งถ่มมคติเทวราชอุปบัติ เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์เข้าเฝ้า
เฝ้าอยู่ประมาณ ๓๐ นาทีจึงออก แดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

๑ คือพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จาราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าเฝ้าทอดของชุดพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับครี้อยู่ที่ถนน จนเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

โดย มนุษยนาคมานพ

ณวันศุกร์ เดือน ๓ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ปีมะแมชัศก ศักราช ๑๒๓๗ เวลาห้าค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีเข้าเฝ้าทอดของชุดพระบาท ครี้อยู่ครู่หนึ่ง เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ก็กราบ ถวายบังคมตา ออกมาจากพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วิรินทร เฝ้าอยู่ณที่นั้น ครี้อยู่ครู่หนึ่ง แล้วเสด็จเข้าในสนามหญ้า เจ้าพระยาภาณุวงศ์ฯ จึงนำเงินประมาณ ๓๐ คน เฝ้าทอดของชุดพระบาท ครี้อยู่ครู่หนึ่ง เจ้าพระยาภาณุวงศ์ฯ แลเงินเหล่านั้นก็กราบถวายบังคมตา จึงเสด็จมาประทับที่พระเก้าอี้ในสนามหญ้า พระบรมวงศานุวงศ์เฝ้าอยู่ณที่นั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการเข้าเฝ้าทอดของชุดพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร แก่ขุนทดวงพระไกรศรี มีความในสัญญาบัตรดังนี้ ให้เดือนขุนทดวงพระไกรศรีเป็นขุนทดวงพระยาไกรศรี ราชสุภาวดีศรีมูรธาตุดยราช เจ้ากรมแพ่ง

กลาง ให้ถือศักดินา ๕๐๐๐ ทำราชการตามตำแหน่ง ตั้งแต่นั้นไป จง
เว้นการควรเว้น หมั่นประพฤติการควรพระพฤติ สัมควรแก่ตำแหน่ง
ทุกประการ ตามอย่างธรรมเนียมข้าราชการทั้งปวง ขอให้หมั่นตั้ง
สัตย์เจริญ เทอญ

ตั้งแต่วันศุกร์ เดือน ๓ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ปีกุนชัษฏศก ศักราช ยัง
มีอีกต่อไป คือ ๑๒๓๗ เป็นวันที่ ๒๖๕๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

แผ่นดิน ๒๖๑
ออกวันอาทิตย์
เดือน ๓
ขึ้น ๑๒ ค่ำ
(เช่นพระนาม) ครั้นพระราชทานสัญญาบัตรแล้ว จึง
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโต๊ะทองโต๊ะ
๓ กาทองกา ๓ ประทับตรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์
แต่ข้าราชการ จนเวลา ๒ ทุ่มจึงเสด็จขึ้น

โดย สวัสดิ์ประวัต

ณวันเสาร์ เดือน ๓ ขึ้น ๓๓ ค่ำ ปีกุนชัษฏศก ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๓
โมงเศษ พระสงฆ์วัดอรุณราชวราราม ๖๔ รูป มีพระธรรมเจดีย์เป็น
ประธาน ได้เข้ารับนิมนต์บาตรในพระบรมมหาราชวัง เวลาเช้า ๔
โมงเศษ พระสงฆ์ ๓๐ รูปได้รับพระราชทานนันทพระที่นั่งสุทธิตาภิรมย์
เวลาบ่ายโมงเศษ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ พระเจ้า
น้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
เจ้าสวัสดิ์ประวัต กับพวกเดิมยื่นเข้าขอพื้ศ เวลาค่ำพระบรมวงศานุ
วงศ์แต่ข้าราชการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่พระที่นั่งมณเฑียรราช

อุปบัติ ประทับตรัสด้วยราชการ จนเวลายามเค็ชต์เจ็ดชัน พระบรม
วงศานวงศ์ก็ดับออกมาจากที่เฝ้า

โดย ภาณรังษี

แผ่นที่ ๒๖๒
ออกวันจันทร์
เดือน ๓
ชัน ๑๓ คำ

ณวันอาทิตย์ เดือน ๓ ชัน ๑๒ คำ ปีกุนต์ปศศก จุต
ศักราช ๑๒๓๗ เวตาเช้า ไม่มีราชการตั้งใด เวตาบ่าย
๕ โมงเค็ช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
ประทับสนามหญ้า พระบรมวงศานวงศ์เสด็จทอดของชุดพระบาท
ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าอยู่ทนน ประทับอยู่จนเวตาเกือบ ๒ ทุ่มเค็ชต์เจ็ดชัน
แจ้งความ

เมื่อณวันอาทิตย์ เดือน ๓ ชัน ๕ คำน ช่างราชการ เวตาเย็น
ข้าพเจ้าตมเตี้ย หาได้แจ้งความไปไม่ คือในเวตาเย็นวันนั้น มีการ
ส่งวณนตทวดราชโอรส รุ่งชันเข้าถวายผ้าจำนำพรรษา ขอทำนทง
หลายได้ทราบเทอญ

โดย ก. ม. นเรศวรฤทธิ

แผ่นที่ ๒๖๓
ออกวันอังคาร
เดือน ๓
ชัน ๑๔ คำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันจันทร์ เดือน ๓ ชัน ๑๓ คำ ปีกุนต์ปศศก จุตศก
ราช ๑๒๓๗ เวตาจวนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ประทับ

ต้นนามหน้า พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าพร้อม
กัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับครัดอยู่ที่ที่นั่งจนเวลาทุ่มเศษ
เสด็จขึ้น

โดย มุขยนาคมานพ (ผู้แทน)

แผ่นที่ ๒๖๔

ออกวันพุธ

เดือน ๓

วัน ๑๕ ค่ำ

ข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนต์ปีศก จตุศก

ราช ๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พร้อมด้วยพระบรม
วงศานุวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เฝ้าทอดตองรับพระบาทอยู่จน
เวลาทุ่มเศษ กลับออกมา ยังเหลืออยู่บ้าง คือ พระบรมวงศานุวงศ์
แต่ข้าราชการที่เคยอยู่ ประทับครัดอยู่ แล้วจมนัดราก็นำหมอ
จันตเตเข้าไปเฝ้าทอดตองรับพระบาท ประมาณครึ่งหนึ่งก็กลับออกมา
พอเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้นข้างใน ข้าราชการก็กลับออกมา
พร้อมกัน

ขอแจ้งความให้ทราบทั่วกัน

ในหนังสือเมื่อตงแผ่นที่ ๒๕๗ ว่าด้วยเสด็จพระราชดำเนินวัดราช
บพิธ ในหนังสือนี้ ว่าประทับครัดด้วยเจ้าพระอรุณนนิลนิตไป ด้วย
คนเขียนฎาคนเรียงพิมพ์จะเรียงตกเตี้ย คือ หม่อมเจ้าพระอรุณ แต่

อีกขอหนังสือ ก็เหมือนกัน ว่าด้วยประทับตราด้วยหม่อมเจ้าพระอรุณ
ประมาณ ๔ นาทีนั้น ผิดไป คือ ๔๐ นาที ขอท่านทั้งหลายจงทราบ
ชัดเทอญ

โดย ทองแถมถวัลย์วงศ์

แจ้งความให้ทราบด้วย ข้าพเจ้าได้ทราบว่า ณวันศุกร์ เดือน ๓
แรม ๒ ค่ำ ปีกุนตีปัดศก ๑๒๓๗ เวดาม้าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
หัว จะเสด็จพระราชดำเนินตรงเรือพระที่นั่งอัครราชวรเดช แล่นขึ้นไป
กลับเรือแดงกลับลงมาตามตำน้ำ ออกปากข้าวแดงไปทางฝั่งทะเล
ตะวันตก แล่นไปประทับแรมที่อำเภอเมืองเพชรบุรีคืนหนึ่ง แลเสด็จลง
เรือเล็กพระที่นั่งโบริศ ๑๒ กั้นเขียงเข้าไป แลขึ้นบกไป ไปประทับบน
พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ แลหมื่นนั้น แลจะประพาสอยู่ในเมืองเพชร
บุรีประมาณ ๗ วันฤกษ์ต่อไปอีก ยังกำหนดไม่แน่ แลการนข้าพเจ้า
ทราบนานแล้ว แต่ยังไม่หาได้เอาลงในหนังสือนี้ไม่ แลขอให้ท่านผู้ที่จะ
ได้ตามเสด็จพระราชดำเนิน

แผ่นที่ ๒๖๕ เตรียมพระองค์ เตรียมตัวให้เรียบร้อย ให้ทันตามเสด็จ
ออกวันพุธ พระราชดำเนินเถิด แลผู้ที่ไม่ได้ตามเสด็จพระราชดำเนิน
เดือน ๓ นั้น ควรจะเตรียมตัวมาคอยตั้งเสด็จ จะเป็นการดีแก่
ตัวท่านมาก

อนึ่งหนังสือออกคน เมื่อเวลาไม่เสด็จอยู่ จะต้องหยุดข้าราชการ

การในพระองค์ จะต้องลงพระนามพระเจ้าแผ่นดินกรุงทวารวดีศรี
 อโยธยาโบราณ แต่พระเจ้าแผ่นดินในกรุงเทพมหานคร แต่พระนาม
 เจ้าต่างกรม ทั้งองค์หญิงองค์ชาย ในกรุงเทพมหานคร แต่จะลง
 พระนามกรมพระราชวังบวร แต่เจ้าต่างกรม แลยังไม่ได้ตั้งกรมใน
 พระราชวังบวร จะตงนิทานในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นคดีแค้นคุณวิเศษ
 ประโยชน์ต่าง ๆ จนเสด็จพระราชดำเนินกลับ ก็มีเรือเข้ามา ก็จะได้
 ได้ตั้งข้าราชการที่เมืองเพชรบุรีเข้ามาลงในหนังสือคอก แต่จะได้ตั้ง
 หนังสือออกไปที่เมืองเพชรบุรีให้ผู้ที่ตามเสด็จ ให้ผู้รับหนังสือคอกคน
 แลต่าง ๆ ที่จะเขาตงนั้น ในหนังสือนี้ พระเจ้าราชวงศ์เธอ กรม
 หมื่นอักษรดำนไธภณ เป็นพระอัครราชเสนาบดี แต่ขอตามผู้ตามเสด็จ
 พระราชดำเนิน ให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกประการ เทอญ

โดย ผู้จัดการพิมพ์

แผ่นที่ ๒๖๖

ออกวันพฤหัสบดี

เดือน ๓

แรม ๑ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันพุธ เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมุนต์ปีศก จุฬ
 ศักราช ๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๔ โมงกับ ๓๐ นาที พระ
 เจ้าของยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์ ที่เขตเดอกง ๓ พระยา
 อรุณรัชมณฑลไชย กรมวัง ๓ พระศรีธรรมดำน ๓ พระติฐการ
 ภักดี กรมท่า ๑ นำคอกเตอ อารมณต์แดนอิศร์ กงสุตเยอโรมัน ๑
 มิศ์เคอวธันตริกเดมียนกงสุตเยอโรมันแต่ตำม ๑ มิศ์เคอวเคอชา ตำม

ในกรมท่า ๑ เข้าเฝ้าทอดของชุดพระบาทสมเด็จพระที่นั่งบรมราชดิถี
มโหฬาร จนเวลา ๕ โมงแล้วกับ ๕๐ นาที จึงกลับออกจากเฝ้า

เวลาบ่าย ๕ โมงกับ ๕๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกประทับสนามหญ้า พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แต่เข้า
ทอดของชุดพระบาทสมเด็จพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้า
จิตรเจริญ ไปทรงจุดเทียนนมัสการ พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีพระภิกษา
โกศตปนประธาน เจริญพระพุทธมนต์ตามอย่างธรรมเนียมที่พระ
แต่ก่อน ประทับอยู่ที่นั้นจนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

แต่วันที่ ๒๖๗
ออกวันศุกร์
เดือน ๓
แรม ๒ ค่ำ
พระราชพิธีมาฆบูชา
ณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรมค่ำ ๑ ปีกุนตั้งปีคคก
จุดสักการ ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๓ โมง เจ้าพนักงานกรม
ตั้งฆกการยันมนต์พระสงฆ์วัดบวรนิเวศ ๑ วัดราชประดิษฐ ๑ วัด
ราชบพิธ ๑ รวม ๓ วัด เป็นพระสงฆ์ ๓๐ รูป มีพระเจ้าบรมวงศ์
เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นประธานาธิบดี เข้าไปฉันในกา
มาฆบูชา ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลาเช้า ๕ โมง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า
น้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญไปจุดเทียนเครื่องนมัสการแต่ทรง
ประเคนตำรับพระสงฆ์

เวลาจวนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่

หนึ่งสัมมคติเทวราชอุปบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวง
 คำนวณศั ก์ แด่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าเฝ้าทอดตองขุดพระบาท
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประทับครัดอยู่ทันทัน จนเวดาทุ้มเค็ช
 เด็ดจัน เวด้า ๒ ทุ้มเค็ช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉดของ
 พระองค์อึ่งเครศ แต่ไม่ได้ทรงเครื่องราชอิศริยยศ เด็ดจออกทาง
 พระทวารพระที่นั่งอนันตสมาคม ประทับเกยหน้าพระทวารเทวราชคำ-
 รงสัตว์รค์ ทรงพระที่นั่งราชยานมาประทับเกยหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดา
 ราม ทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้ว จึงเสด็จเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงจุด
 เทียนเครื่องนมัสการ แด่เสด็จไปประทับครัดกับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระปวเรศวิยาตงกรณิศรัหนึ่ง แล้วจึงทรงจุดธูปเทียนบูชาพระ
 สัมพุทธพรณิ แด่พระพุทธรูปปฏิมากร พระพุทธรูปยอดฟ้าจุฬาโลก
 พระปฏิมากรพระพุทธรุเศศห้านภาดัย แด่เสด็จไปประทับที่พระเก้า
 พระสงฆ์ ๓๐ รูปที่ฉนเมอเวด้าเชานกัศวดท้าวศร จบแล้วสวดพระ
 ธรรมจักกัปปวัตถนสูตร แด่โอวาทปาฏิโมกขเป็นต้น ครันพระสงฆ์สวด
 จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนินไปเอา
 ดอกไม้โปรยที่ธรรมมาสน์ แด่เสด็จดงจากพระอุโบสถ ทรง

แผ่นที่ ๒๖๘
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๓
 แรม ๒ ค่ำ

จุดเทียนบูชา ที่แก่งศิลาหน้าพระอุโบสถ จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ ทรงจุดเทียน
 บูชาซึ่งรายรอบพระอุโบสถ แด่เสด็จพระราชดำเนินเข้า

ไปในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนบูชาที่เขาไมทอง ๒ เขา แดทราวเทียน
 เสร็จแล้ว จึงเสด็จไปประทับที่พระเก้าอี้ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรง
 ธรรม แดเทียนประจำกัณฑ์ พระธรรมวโรดมจึงทูลถวายเทศนา
 แดตั้งเรื่องจาตุรงคสันนิบาต ๆ นน แปลว่าประชุมพร้อมด้วยองค์ ๔
 คือ พระจันทร์เสวยฤกษ์มาฆะ ๑ พระอรหันต์ ๓๒๕๐ รูปประชุมพร้อม
 ด้วยไม้ไผ่ดก ๑ พระอรหันต์ ๓๒๕๐ รูปนั้นตถวเป็นเอหิภิกขุ ๑
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง โอวาทปาฏิโมกข์ ๑ เวทนาเทศนาอยู่
 นน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเสวย เสวยแล้วเสด็จออก
 ทรงธรรม ครั้นเทศนาจบแล้ว พระสังฆกัณฑ์วัดสุทัศน์ ยัγγัง พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนผ้าขาว
 พับ แดพระราชทานกับมียกัณฑ์ราคา ๓ ตำดั่ง แก่พระธรรมวโรดม
 แดตั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าอนงยาเชอที่ยังทรง
 พระเยาว์ ไปประเคนเทียนแก่พระสังฆ กกรมพระปวเรศวริยาตกรณ
 จึงถวายอดิเรก พระสังฆกัณฑ์วัดสุทัศน์ แดหม่อมเจ้าพระธรรมคุณ
 หิต์ชาติา จึงว่าพระพรดา แดพระสังฆกัณฑ์ไปยังอาราม พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จมาประทับครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์
 ครุหนิง แดเสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ ประทับเกย
 หลังวัด ทรงพระที่นั่งราชยาน ไปประทับเกยหน้าพระทวารหน้าพระที่
 หนึ่งสัมมติเทวราชอุปัถิ เวทนา ๕ ทุ่มเคษเสด็จขึ้น ในเวทาดนนั้น พระ
 บรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการรตถมเสด็จอนงนงเดรค่ม้าง เสื่อฟร็อกโกศม้าง

แต่ควรจะต้องสวมเสื้ออิดนิงเครศ

โดย มนุชยนาคมานพ

แผ่นที่ ๒๖๘
ออกวันเสาร์
เดือน ๓
แรม ๓ ค่ำ

จะกล่าวนิทานซึ่งมีมาแต่อดีตสมัยโน้น
(เรื่องพระเจ้าสุทนต์ทรงมอบพระราชโอรส
ให้วิชฌุสรมะบัณฑิตฝึกสอน)

ในกาลก่อน ยังมีบรมกระษัตริย์พระองค์ ๑ ทรงพระนามพระเจ้าสุทนต์ ได้ดำรงศิริราชสมบัติในกุดำวคิมหานคร พระองค์ประกอบด้วยพฤติปรัชญาณ เสด็จยวณดาตรอบรู้ในวิชาการเดราชกิจใหญ่น้อย สำหรับกระษัตริย์พร้อมสมบูรณ์ทุกประการ วันหนึ่งเสด็จออกท่ามกตางมนตรีภควัชาคิราชปโรหิตโหราจารย์ เพื่อยู่พร้อมกันในชนพระองค์เมื่อนพระพิศตรมาทอดพระเนตรพระราชกุมารทั้งหลาย ซึ่งเป็นพระราชโอรสแห่งพระองค์นั้น แต่ตัวนี้มีพระชนมายุเจริญแรกรุ่งชนพร้อมกัน แต่พระองค์ทรงดำริคิดว่าพร้อมด้วยลักษณะเป็นอันงามทุก ๆ พระกุมาร แต่พระองค์จึงทรงพระอนุสรคำนึงนึกในพระทัยว่า พระราชโอรสแห่งเราทั้งหลายนี้กำลังที่จะเล่าเรียนในวิชาต่าง ๆ เป็นคัมภีร์คัมภีร์ธรรมศาสตร์ แดราชาศาสตร์ โหราศาสตร์เหล่านี้ ให้รอบรู้ไว้ เพื่อจะได้ประกอบบุญญาให้รุ่งเรืองในคดีโลก แดคดีธรรมทุกประการ เมื่อเราจะตั้งสอนให้กุมารทั้งหลายนี้ ศึกษาในคัมภีร์ต่าง ๆ ด้วยคน

๑ นิทานที่จะกล่าวต่อไปนี้คัดมาแต่คัมภีร์ที่โตปเทศปกรณัมของแก่นปนพื้น

แห่งเราเองไซ้ ก็จะได้ยเวดาจะตริกตรองระงับกิจทุกชู้ชของราชภู
 แตรราชกิจต่าง ๆ ทงปวงไป พระองค์จึงมีพระราชโองการดำรัสตาม
 บรรดาข้าราชการทงหตาย ว่าผู้ใดใครจะรับอาดำตั้งด่อนคัมภีร์ต่าง ๆ
 ให้แก่พระราชโอรสแห่งเราได้บ้าง จะได้ประกอบบัญญัติแต่ความคิด
 ให้รุ่งเรืองไปในภายหน้า ขณะนั้นวิวัฒนาการสมัย "ซึ่งชำนาญในนิติ
 คาสตร์ แตรราชศาสตร์ ธรรมศาสตร์ โหราศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ จึง
 กราบทูลทูลว่า ซึ่งพระองค์ทรงพระราชดำริเห็นเป็นการดีการเจริญ
 ยิ่งนัก โดยพระราชกุมารทงหตายนักเป็นตระกูลตระกูลพระยอนประเสริฐ
 ควรที่จะให้ศึกษาในวิชาการต่าง ๆ แต่บัดนี้ทงพระเจริญแรกรุ่งกำลัง
 ที่จะเล่าเรียน ถ้าได้ต้องได้พยต์มาคณด้วยนักปราชญ์อยู่เป็นเนือง
 นิตย์แล้ว คงจะประพฤติดันดานแต่ถ้อยคำเป็นสัพปุรุช ถ้าได้ต้องได้พย
 ต์มาคณด้วยคนซึ่งเป็นพาดอยู่เนืองนิตย์แล้ว ก็คงประพฤติดันดานแต่
 ถ้อยคำเป็นอสัพปุรุช ดังนิทานสกุณ

แผ่นที่ ๒๓๐ ไปดกตูกนทงสาตีกาทงคู้ มีเหยียดคาบไปดกทฤษควทหนึ่ง
 ออกวันเสาร์ แดไปดกทโจรควทหนึ่ง ฤษแดโจรคเดยงนททงต้อง
 เดือน ๓ ไร่ แตนกนทค้อยเจริญชนหดพุดในภาษามนุษย์ได้ ฝ่าย
 มรม ๓ คำ นททฤษเดยงไว้นนทชำนาญพุดแต่ทงธรรมวิเศษ เป็นคั่นว่าถวด
 มนทภาวนา ฝ่ายนททโจรเดยงไว้นนทหดพุดแต่ถ้อยคำอันหยาบช่า

๑ ในภาษาสันสกฤตชื่อวิษณุกรรมะ ในคัมภีร์ของเก่าเห็นจะเดือนมานานแล้ว

มีประเภทโจรกรรม แต่มด่าว่าทเป็นต้น ก็อุปมาดังพระราชกุมาร
 ทงหลายน ถ้าโดยนโตพงซึ่งถอยคำที่เปนส์ภาตติคอยู่ไม่ขาด ก็จะเป็น
 นักปราชญ์ตั้งตฤณไปคกที่ฤาษเียงไว้ ถ้าโดยนโตพงซึ่งถอยคำ ที่เปน
 ทฤาตติคอยู่ไม่ขาด ก็จะเป็นพวดตั้งตฤณไปคกที่โจรเียงไว้ ข้า
 พระองค์จะนตองพระเศษพระคุณ รับตั้งตอนพระราชกุมารทงหลายให้
 มีวุฒิปรีชาอรบรูในคัมภีร์ต่าง ๆ พระองค์อย่าทรงพระวิตกเศษ พระ
 เจ้าผู้ตักนททรงพระโตมนต์ยงนิก จึงมอบพระราชโอรสทงหลาย ให้
 แก่อาจารย์วิธมาณะบัณฑิตไปศึกษาคัมภีร์ ซึ่งเป็นคคิแห่งนักปราชญ์
 นั้น ฝ่ายอาจารย์วิธมาณะบัณฑิต ก็เชิญพระราชกุมารทงหลายไป
 ยงบ้าน เมือถึงเคหฐานแล้ว จึงเชิญพระราชกุมารทงหลายให้นงยงที่
 อันส่มคดวแล้ว อาจารย์วิธมาณะบัณฑิต จึงกล่าวคำโอวาทตั้งตอน
 พระราชกุมารว่า ข้าแต่พระราชกุมารทงหลาย อันบุคคลผู้ใดมี
 ความส่มบวรณ พร้อมด้วย ๔ ประการ คือ รูปทรงราชส่มบวรณประ-
 การ ๓ คือยศศักดิ์ส่มบวรณ ๓ คือทวิพยเศษบริวารส่มบวรณประการ ๓
 คือตติคบัญญัติส่มบวรณประการ ๓ ผู้นนเปนมมนุษย์อันประเดริฐู หา
 บุคคลที่จะเปรียบเปนนียาก ความเซญใจก็จะไม่มีจนตราบเท่าต้น
 ษวิต ถ้าบกพร่องอย่างหนึ่งกิต ต่องอย่างกิต บุรุษผู้นนเปนประมาณ
 แต่ประโยชน์ทงหลายนไม่ยงยงนอยุได้จนชวอายุ ถ้าขาดจากส่มบวรณ
 ทง ๔ แล้ว ผู้นนจะจิตว่าเป็นมนุษย์ไม่ได้เศษ อนงมนุษย์ทงหลาย
 ถ้าพร้อมคดวของค ๓ คือมส์คิ ๓ มีบัญญัติ ๓ มีความเพียร ๓ กิจ

ว่ามนุษย์ผู้นั้นหาที่เปรียบไม่ได้ ด้วยสติเป็นทันท่วงเห็นวแห่งปัญญา
 ถ้ามีแต่ปัญญา ไม่มีสติแล้วไซ้ จะคิดประกอบการสิ่งใดมักพุ่งข้าม
 เกินกว่าเหตุไป ความเพียรนั้นเดาก็อาศัยแก่ปัญญา ๆ นั้นก็อาศัย
 แก่ความเพียร ถ้ามีแต่ความเพียร ไม่มีปัญญาแล้วไซ้ ก็ไม่เกิดผล
 ถ้ามีแต่ปัญญา หากความเพียรมีได้ ก็ไม่เกิดผล ถ้าบุคคลผู้ใดขาดจาก
 องค์ ๓ นั้นแล้ว ผู้นั้นจะจัดว่าเป็นมนุษย์มิได้เลย น้แดงพระราชกุมาร
 ทั้งหลาย จำจะต้องมีความอดุสาหะ ขวนขวายให้เจริญไว้ในพระรัตนทาน
 ทั้ง ๓ อย่างจึงจะชอบ ซึ่งจะถือว่าสุดแต่บุญแต่งกรรมแต่งนั้นไม่ได้

แผ่นที่ ๒๓๑
 ออกวันอาทิตย์
 เดือน ๓
 แรม ๔ ค่ำ

โดยกุศลหนหลังจะอุทิศบุญอยู่ ก็แต่การทั้ง ๓ นั้น
 ไม่มีในนิสัยรัตนทานแห่งคนแล้ว ก็ไม่ให้ผลสักเท่าใด
 ถ้ากุศลหนหลังค้าชอุทิศบุญอยู่แล้ว แต่สติ ปัญญา
 ความเพียรก็มีนิสัยในรัตนทานแห่งคนประกอบเข้าด้วย ก็อาจให้ผลมาก
 น้ก อันพระราชกุมารทั้งหลายนั้นเดาก็เป็นราชตระกูล ควรจะต้องฝึก
 หัดให้มีสติปัญญาแลความเพียร ให้เกิดขึ้นในรัตนทานให้จงได้ พระ
 ราชกุมารจึงถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในคุณวิเศษทั้งปวงข้าพเจ้า
 ทั้งหลายจะศึกษาประการใด สติปัญญาแลความเพียรจึงจะเกิดขึ้นใน
 รัตนทาน อาจารย์วิสัชนาแบบนั้นจึงตอบว่า การซึ่งหมั่นกำหนดจดจำ
 แลหมั่นเด้าหมั่นบ่นคัมภรที่เป็นประโยชน์ แลหมั่นสติบริบทฟังนทาน
 แลเรื่องต่าง ๆ ที่ควรจำไว้เป็นคติเตือน ก็จัดได้ชื่อว่ามีความเพียร

อยู่ในต้นคาน เมื่อกำหนดจุดจำหนาทานแต่เรื่องที่เป็นประโยชน์แต่เป็น
 คติธรรมไว้ในใจได้มากแล้ว ก็อาจประกอบสติปัญญามากขึ้น ๆ ทุก
 วันทุกเวลา ซึ่งเรียกกันว่านักปราชญ์นั้นเหตุใดเล่า ก็เหตุที่ได้พบ
 ได้เห็นแต่ได้ยินได้ฟังมามาก แต่ของที่มิใช่คุณมิใช่ประโยชน์ก็
 ไม่เก็บเอาไว้เป็นอารมณ์ ข้อใดที่เป็นคุณประโยชน์ก็หมั่นบันทึก
 กำหนดจดจำไว้เป็นอารมณ์ ครั้นอายุมากขึ้น ๆ ดังที่ได้ยินได้ฟังก็มาก
 ขึ้นตามอายุ แลวันดึกแก่กล้าขึ้นทุกปีทุกเดือน เปรียบดังทารกเมื่อ
 แรกคลอดจากครรภ์แห่งมารดา เดิมก็ได้ดูดนมแต่เต้านมมารดา
 มารดา ก็มีกำลังแต่น้อย ครั้นค่อยเจริญวัยใหญ่ขึ้น ได้บริโภคอาหาร
 ทนวันทนน้อย ๆ ก็มีกำลังมากขึ้น ๆ ทุกวันทุกเวลา เหตุฉนั้นผู้
 ซึ่งเป็นปราชญ์นั้น ได้ศึกษาแบบแผนแต่กำหนดจดจำ แต่ข้อที่เป็น
 คุณเป็นประโยชน์อยู่เป็นนิตย์มิได้ขาด จึงได้มีภูมิรู้เป็นอันมาก แต่
 เมื่อเขาในที่ประชุมแห่งชนทั้งหลาย ก็คงอาจดั่งกำลังพระยาไกรสร
 ราชสีห์อันตั้งถ้อยอยู่ในท่ามกลางหมู่มฤค ก็พูดไม่ได้อ่านเรียนรูศมภร
 ซึ่งจะชักจูงให้อุปนิตยในทางปัญญาแล้ว เมื่อเขาในที่ประ

แผ่นที่ ๒๓๒ ออกรวันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ
 ชุมแห่งชนทั้งหลาย ก็อาจให้ตั้งทักเตือนเงินชวย กระ
 ดากกระเดื่องไม่ของอาจ ดุจดังนกยางแต่กาอันเข้าไป
 ปลอมปะปนระคนอยู่ในหมู่แห่งหงส์นั้น ข้าแต่พระราช
 กุมารทั้งหลาย อันว่าทรัพย์คือปัญญาอัน ย่อมประเสริฐกว่าทรัพย์

ทั้งปวงซึ่งมีในโลกล้วน เหตุใดจึงว่าทรัพย์คือบุญญาอันประเสริฐกว่า
 ทรัพย์ทั้งปวงเล่า เหตุว่าทรัพย์คือบุญญา มาทแน้นจะจำแนก
 แจกจ่ายให้แก่ผู้อื่นได้ทั่วๆ ก็ไม่รู้ต้นรู้หมดเลย ประการหนึ่งถ้า
 จะมีผู้มาปล้นตัดมั่งว่องชิงฉกตักก็ไม่ได้ แม้ถึงอันตรายต่าง ๆ จะมา
 เบียดเบียนก็ไม่พินาศเลย เพราะฉะนั้นผู้มั่งบุญญาจึงสรรเสริญว่าทรัพย์
 คือบุญญานมคุณตาเดี๋ย ประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งปวง ดุจดังดวง
 แก้วอันหาค่ามิได้ อันความเพียรซึ่งหมั่นกำหนดจดจำ ครอบงำแบบ
 แผนที่เปนประโยชน์ เก็บถ้ำต้มไว้ในอารมณ์ได้มากแล้ว ก็ดุจดัง
 แพทย์อันระมัดระวังเครื่องยาทั้งหลายไว้ในเคหฐานพร้อมเพรียงบริบูรณ์
 เมื่อมีเหตุเกิดโรคาพยาธิป่วยไข้ขึ้นมาเวทนาได้ ก็จะได้ระกอบยาซึ่ง
 มีสรรพคุณที่บำบัดโรคนั้น ให้อันตรธานสูญไปได้โดยเร็ว อันการ
 ที่ไต่ยนได้ฟังมามากนั้น มีประโยชน์มากมายหลายอย่าง ได้รู้ใน
 อุกายวิธที่จะตรึงตรองดูให้รูจักผิดแฉงชอบคุณแต่โทษ ประโยชน์แต่
 ไม่ใช่ประโยชน์ ตามที่มีในเรื่องเก่าๆ ว่าเรื่องนั้นคนนั้นไซ้วิธแต่
 บุญญาอย่างนั้นเปนครุณให้ผิดดังนั้น แต่เรื่องนั้นคนนั้นไซ้วิธแต่บุญญา
 อย่างนี้ไม่เปนประโยชน์ให้โทษดังนั้น การที่มีโทษไม่เปนประโยชน์ก็
 จะได้ละเดี๋ย ตั้งใดที่มีคุณมีประโยชน์ก็ได้คิดระกอบการให้เกิด
 ผล ความเจริญก็จะมีเปนอนันมาก

อนึ่งผู้ทรงเรียนวิชาก็มีสองสถาน บางจำพวกเรียนรูในหัตถกิจ
 โภคต บางจำพวกเรียนรูในคัมภีร์ต่าง ๆ ก็ผู้ซึ่งเรียนในหัตถกิจการ

ข้างนั้น เมื่อมีกำลังแรงก็ขยับตัวสามารถทำอะไรก็ได้ ก็ยัง
 เป็นที่นับถือแห่งชนทั้งปวง ครั้นความชราเข้าครอบงำย้ายแล้ว กำลัง
 ก็หย่อนลงแรงก็หมด ไม่อาจทำการในหัตถกิจได้ ชนทั้งปวงก็สิ้น
 นับถือ ทางที่จะหากินให้เกิดประโยชน์นอกเดือมธรรมดา แต่ผู้ซึ่งได้
 ศึกษาในคัมภีร์ แลแบบแผนซึ่งเป็นเรื่องราวโบราณ อุดมล้ำไว้ใน
 อารมณให้แม่นยำแล้ว มาทแน้นความชราจะเข้าครอบงำ กำลังจะ
 หย่อนแรงก็หมด ก็ยังเป็นที่นับถือแห่งชนทั้งปวง ด้วยความรู้
 นั้นไม่เดือมธรรมดา ยังคิดตรึกตรองการที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ให้เกิด
 ผลได้ ก็แต่บุคคลที่มีปัญญาเฉลียวฉลาดรอบรู้ ในกิจต่าง ๆ ถึงมีอายุ
 น้อยก็ไม่ควรหมิ่นประมาทว่าเป็นเด็ก เพราะว่ามีปัญญาคุณสามารถ
 อาจประกอบกิจใหญ่น้อยทั้งปวงได้ บุคคลที่ไม่มีปัญญานั้น

แผ่นดิน ๒๗๓ อายุมาก ก็ไม่อาจสามารถคิดอ่านประกอบกิจใหญ่น้อย
 ออกวันจันทร์ ทังปวงได้ เหตุคั้งนั้นกปราชญ์จึงคิดเตียนคนทไม่มีบญ-
 เดือน ๓ ญา เปรียบคัจฉังน้ำเค็มใหม่ห่าต้มมุต อันน้ำเค็มนั้นยอม
 แรม ๕ ค่ำ เกิดมาแต่คั้งกปชวฟ้าชวดิน แต่ไม่มีผู้ใดปราถนาใช้สรอยในการ
 ต่าง ๆ คืออาบเตกนเป็นคั้ง ถึงมาทจะมาใช้ทาเกดือ กัดองประคัก
 ประเคิดมากมาย คนซึ่งมีบญญานนเปรียบคังน้ำจคือนอยห้วงนท ย่อม
 เปนที่ประชุมชนใช้สรอยอาบกินอยู่เป็นนิตยมีได้ชาด ฉนแด แดพระ
 ราชกุมารทงหตายจงมีมนตีการะ กำหนดจคัจจำแห่งถอยค้ำชาฟเจ้า

ซึ่งตำแหน่งถวายนั้นจึงทุก ๆ ประการ

อนึ่งการตำมคคนเต่า ก็เป็นการตีการเจริญมาก ถ้าไม่มี
ตำมคค้ต่อกันแล้ว ก็อาจให้โทษต่าง ๆ ดังนี้ท่านจิตรค้ว่าซึ่งเป็นพระ
ยานกพิราบนั้น พระราชกุมารทรงหทัยจึงถามว่า ข้าแต่ท่านผู้ประกอบ
ด้วยคุณคุณทั้งปวง อันเรื่องนิทานแห่งพระยานกพิราบนั้น มีข้อความ
เป็นประการใด เชิญท่านจงวิดิชันนาให้ข้าพเจ้าทรงหทัยฟัง พอจำได้
เป็นคติกายหน้า อาจารย์วิดิชันนาพระนิทานจึงเล่าถวายพระกุมาร โดย
ปกรณ์าซึ่งมีมาแต่โบราณนั้นว่าดังนี้

นิทานเรื่องพระยานกพิราบกับพระยาหนุ

กาลปางก่อน ยังมีแม่น้ำหนึ่งชื่อโคธาวรี แด่ตรมฝั่งแม่น้ำนั้น
มีตงวใหญ่ค่นหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วยกิ่งแฉใบเป็นพุ่มงามยิ่งนัก
ครันถงเวตาค่าผู้งนกทรงหทัยก็พากันมาอาศัยอยู่ตงวเป็นอันมาก ยัง
มีกาควหนึ่งชื่อตักขุปนนะ แด่พระยานกพิราบค้วหนึ่งชื่อจิตรค้ว่า มี
บริวาร ๕๐๐ ก็มาอาศัยอยู่ตงวนั้นค้ว ครันชยุมาวณหนึ่งมีพราน
นคผู้หนึ่ง เอาขายมาตงควกไวทเกิดตงวนั้น จึงไปรยปลตายเข้าตงไว้
แฉวกไปแอบค้วช่อนเร้นอยู่ในที่รก ฝ่ายกาซึ่งชอว่าตักขุปนนะ แด
พระยานกพิราบซึ่งชอว่าจิตรค้ว่านั้น ครันได้เห็นนายพรานนคกระทำคัง
นั้น จึงมาคคิดแต่ในใจว่า ล้ค้วทงหทัยนับค้วร้อยแฉพัน ซึ่งมา
อาศัยอยู่ในตงวนั้น จะพากันคังซึ่งค้วความตายเสี่ยโดยมากเป็นแท้

ขณะนั้นนักพิราบทั้งหลาย ซึ่งเป็นบริวารแห่งจักรีควา ครั้นได้เห็น
ปลตายเข้าอันนายพรานไปรย

แผ่นที่ ๒๗๔
ออกวันจันทร์
เดือน ๓
แรม ๕ ค่ำ

ไว้ที่โคตงอนน ต่างตัวก็ชวนกันจะบินลงไปบริโภคเป็น
ภิกษาหาร ส่วนจักรีควาครั้นได้ทราบดังนั้น จึงกล่าว
คำห้ามปรามบริวารว่า ตถุรท่านทั้งหลาย ในประเทศ
ทุกกมบ้านเมือง ผู้คนตั้งบ้านเรือนเรียงรายอยู่โดยรอบ ปลตายเข้า
เห็นจะมีคนมาไปรยตงไว้เป็นเครื่องล่อดวงของมนุษย์ จะคิดทำอัน
ตรายแก่เราทั้งหลายเป็นแท้ ถ้าผู้ใดมีความโลภต่ออาหารแล้ว ผู้นั้น
คงจะตองถึงซึ่งความพินาศ ท่านทั้งหลายจงอย่าบินลงไปกินปลตายเข้า
เลยเป็นอันขาด ผู้งนักพิราบซึ่งเป็นบริวารจึงตอบถ้อยคำพระยานกว่า
เป็นตาภแห่งพวกข้าพเจ้าแล้วจึงได้พบอาหารในครังนี้ แลท่านมาห้าม
ไม่ให้บินลงไปกินนั้นไม่ควร แลจึ่งกล่าวถ้อยคำวิงวอนเพื่อจะบินตง
ลงไปกินนั้นให้จึ่งได้ พระยานพิราบจึงว่าแก่ผู้งนักทั้งหลายว่า ถ้าท่านไม่
เชื่อฟังคำเรา จะบินตงไปกินปลตายเข้าให้จึ่งได้แล้ว คงจะเป็นอันตราย
ถึงแก่ชีวิตเป็นแม่นมั่น ผู้งนักพิราบซึ่งเป็นบริวารจึงกล่าวคำวิงวอน
ว่า ถ้าผู้งนักจะได้พบอาหารที่มากตกร้ายรายอยู่ใกล้ตงเช่นนี้ ตอง
เที่ยวบินเสาะหาอยู่ทุกวัน ๆ ก็ไม่มีใครได้บริโภคเต็มกระเพาะสักเวตาหนึ่ง
เลย แลวันนั้นได้พบอาหารมากมายเหลือเฟือ ที่จะบริโภคนั้นข้าพเจ้า
ทั้งหลายมีอาจที่จะอดกตงซึ่งความอยากได้แล้ว เมื่อจะเป็นจะตาย

อย่างไรก็ตามบุญตามกรรมเกิด ครั้นฝูงนกทั้งหลายกล่าวถ้อยคำดัง
 นั้นแล้ว ก็ชวนกันบินลงไปในที่อันนายพรานไปรยปถายเข้าไว้นั้น แต่
 นกซึ่งเชื่อถ้อยคำแห่งจิตรก็ว่าดังดังนั้นก็ไม่อาจจะบินลงไป ยังอยู่กับ
 จิตรก็ว่าประมาณสักต้องร้อยเศษ แต่ที่บินลงไปเด่นั้นประมาณสัก
 ต้องร้อยเศษ ครั้นพระยานกพิราบเห็นดังนั้นก็มีความดีดใจ จึงมา
 คิดแต่ในใจว่าแต่ก่อน ๆ มาบริวารแห่งเราไม่อาจที่จะขึ้นชดถ้อยคำแห่ง
 เราเลย ก็บัดนี้ชรอยวบตจะมาถึงซึ่งนกหมูนัน ให้อนครายแก่ชีวิต
 เดี่ยวโดยแท้ ถ้าเราไม่คิดแก้ไขด้วยอธิบายช่วยได้ ไหนเลยจะพากันรอด
 ชีวิตได้ อย่าเลยจำเราจะชวนฝูงนกซึ่งยังอยู่ด้วยเรา นั้น บินลงไป
 ตามทางต้นเกิด อย่างไรก็ตามจะได้ช่วยกันในเวลาอัจุบัน คิดดังนั้นแล้วพระ
 ยาจิตรก็ว่าจึงกล่าวถ้อยคำเข้าโถมนกซึ่งยังอยู่ด้วยนั้น ว่าท่านทั้งหลาย
 ซึ่งเชื่อฟังคำเราดังดังนั้นไม่บินลงไปบริโภค อาหารอันเป็นของด้อยดวงนั้น
 เรามีความขอบใจท่านเป็นอันมาก บรรดานกซึ่งไม่อยู่ในถ้อยคำเราตง
 ไปบริโภคอาหารที่เป็นของด้อยดวงนั้น คงจะถึงความพินาศเดี่ยด้วยกัน
 ทั้งนี้ แต่บัดนี้ธรรมดาผู้เป็นใหญ่ในท่านทั้งหลายเช่นตัวเรา ก็ยอม
 มีเมตตาจิตรแก่บริวารทวณ แมกาดวบตจะมาถึงผู้น้อยแล้ว ก็ต้อง
 ช่วยคิดอ่านให้ผู้น้อยพ้นอนคราย ซึ่งจะผูกใจเจ็บถือผิดแก่ผู้น้อยนั้นไม่
 ควร ถึงตัวท่านทั้งหลายเด่าก็นับว่าเป็นมิตรดีหาย เคยกินอยู่มา
 ด้วยกันกับนกพวกโน้น เมื่อเขาจะต้องภัยอนครายจะทอดทิ้งเดี่ยก็ทำ
 ควรไม่ อย่ากระนั้นเลย ท่านทั้งหลายจงบินตามเราตงไปสู่ที่แห่งนก
 เหล่านั้นให้ต้นเกิด

แผ่นที่ ๒๗๕ ครนว่าคงนอนแล้ว พระยาจิตรคึกจากก็พาบริวารที่อยู่ด้วย
ออกวันอังคาร ๕ บินตามนกฝูงนั้นลงไปประชุมอยู่ด้วยกันทั้งสี่ ครน
เดือน ๓ ฝูงนกพิราบ ทั้งหลายลงไปมั่วชุมนุมประชุมพร้อมกันแล้วทั้ง
แรม ๖ ค่ำ ห้าร้อย ชายที่นายพรานตกไว้นั้นกรวดบริดหุ้มห่อฝูงนกไว้ทั้งห้าร้อย
นแดพระราชากุมารทั้งหลาย ความซึ่งกล่าวมานี้ ก็เป็นเหตุที่การ
ตามคึกเกียงแย่งไม้พร้อมเพรียงกัน แต่ผู้น้อยไม่อยู่ในโอวาทผู้ใหญ่
ก็ถากถางตามคึกพรกพร้อมกันแล้ว แต่ผู้น้อยอยู่ในโอวาทผู้ใหญ่ใช้
ไหนเตยภยจะมีแก่ฝูงนกเหล่านั้น นักปราชญ์จึงกล่าวสรรเสริญการ
ตามคึกนี้ ว่าเป็นการเจริญยิ่งนัก ฝ่ายพระยานกพิราบเมื่อคิดช้ายกับ
บริวารแล้ว จึงว่าแก่บริวารทั้งหลายว่า การซึ่งเกิดภัยดังนี้ จริง
เหมือนถ้อยคำที่เราตั้งสอนฤาหาไม่ ถ้าท่านทั้งหลายเชื่อฟังถ้อยคำเรา
แล้ว ไหนเตยจะต้องภัยดังนี้ ฝูงนกพิราบซึ่งเป็นบริวารก็สำรวจภาพ
พร้อมกันว่า เหตุด้วยข้าพเจ้าไม่ฟังคำที่ท่านตั้งสอน เพราะหลงใหล
ด้วยอาหารจึงได้ความเวทนาถึงสาหัส แล้วจึงกล่าวคำวิงวอนแก่พระ
ยาจิตรคึกว่า อนันตภัยสัตว์ทั้งหลายซึ่งเป็นผู้น้อย เมื่อมีทุกข์อันฤ
กิจกังวลถึงใดสิ่งหนึ่ง ผู้ที่เป็นใหญ่ก็จำจะต้องเปิดองปลดทุกข์แต่กิจ
กังวลนั้น ๆ ให้พ้นภัยดำเร็วได้ จึงจะจัดได้ว่าควรเป็นนาย ถ้าผู้ที่เป็น
ใหญ่ไม่ปลดเปลื้องทุกข์ภัยให้ผู้น้อยได้แล้ว ความครหาที่จะมี แด
เป็นที่เสียใจแก่ผู้น้อย พระยาจิตรคึกครนได้ฟังฝูงนกทั้งหลายวิงวอน
ว่ากล่าวดังนั้น จึงตอบถ้อยคำแก่กล่าวเตือนสติกับบริวารทั้งปวงว่า

อนันต์ยต์ตวทงหตาย เมื่อทุกขแดภยมาถึงตงแดจ จำจะต้องตงตติ
 ใหม่นคง แดให้ประกอบไปดว้ยตักษณะ ๕ ประการ คือ ให้อุสาหะ
 ขวนขวยในกิจน่น ๆ พร้อมเพรียงกัน ๑ คือให้ถาดที่จะเจรจาในที่
 ประชุม ๑ คือให้องวจแกตวักถาในสมรภูมิที่รบ ๑ คือถาดที่จะ
 ทำให้กตติศัพทของคณเดองฎาไปเปนสง่า ๑ คือถาดมวรกแก้ไขซึ่งข้อ
 ปฤศนาต่าง ๆ แดความท่มมาในคัมภีรทงปวง ๑

แผ่นที่ ๒๗๒ เพราะฉน่น ท่านทงหตายจำจะต้องตงความอดุสาให้
 ออกรวันฮังการ
 เคือน ๓ พร้อมไปดว้ยตติแดภยระฮนแกตวักถา จงดูเยียงอย่าง
 แรม ๒ คำ มคทงหตายเถิต อนันต์ยมคن่นแม่เปนตตวตวเดตกัจจริง
 แด้ความอดุสาแกตวักถา แดมีฮารมณประพฤติพร้อมเพรียงกัน
 ฮาจถาดมวรกจะชว้ยกันยกของใหญ่ไปได้โดยประตงค์ มีน่นฮอุปมาตง
 ปอแดเถาวตทงหตาย ฮนบुकคตมาคอบทำให้เปนเกตยวเดยว พร้อม
 กันพ่นให้เปนเชือกแดว เก็บไวไซการทงปวง แม้วาฮางฮารใหญ่ท่ม
 ก่าตงมาก ก็ฮาจมูกคตองไวได้ น้แดทวนทงหตาย ท่านจงมีความ
 อดุสาฮินชนให้เตมก่าตงพร้อมกันเถิต ขณะเมื่อฝุงนกตงตันทนากัน
 ฮยูน่น พอนายพรานเดีรออกมากจากบ้าน มาตุงยังฮายทคณบถไวอน่น
 ได้แดเห็นฝุงนกพิราบคิตฮยู่ในฮายเปนมวรก จึงรีบเดีรมาโดยเร็วเพื่อ
 จะประหารชีวิตไปเปนอาหาร ฝ่ายนกพิราบทงหตายเมื่อได้ย่นโฮวาท
 แห่งพระยาจิตริคควาเคือนคิงน่น แดได้เห็นนายพรานเดีรเข้ามาโกต

กม็อบท่าหะอนักตา ต่างควตต่างบินชนพรอมกันควยเต็มกาตงพาเข้า
 ซ้ายชนไปใในอากาศได้ ขณะนั้นนายพรานเห็นนกพิราบทั้งหลายบินพา
 เขาซ้ายไปใในอากาศ ก็เค็รตักตามไป ด้วยคิดว่าจะตกดงณที่ใด
 ก็จะได้จับฆ่าเสียทั้งตั้ง ครั้นตามไปไม่ทันแล้วก็กลับมาอยู่ยังบ้านแห่ง
 คน ฝ่ายนกพิราบทั้งหลายซึ่งเป็นบริวาร จึงสรรเสริญพระยาจิตรคือว่า
 ว่าข้าพเจ้าทั้งหลายได้พรอมกันพยายามตามถ้อยคำแห่งท่าน จึงได้พ้น
 จากเงอมมือแห่งนายพรานฉนี้

ดูกรพระราชกุมารทั้งหลาย อันการสามัคคหพรอมเพรียงกัน
 นั้น เป็นคุณประโยชน์ชนพนภยได้เห็นปานตงนี้ ควรที่พระราชกุมารทั้ง
 หลายจะคิดประกอบการสามัคคหพรอมเพรียงกัน อย่าให้แตกร้างจาก
 สามัคคหได้ ก็จะมีคุณมีประโยชน์ยิ่งนัก ด้วยพระองค์เดาก็เป็นพระกุด
 เดียวกันทั้งตั้ง ควรที่จะประกอบการอารีซึ่งกันแต่กัน

ประการหนึ่งจงประพฤติดาจา แถกิริยา แถเนาจิตร ให้เป็นที่
 ชอบใจแห่งชนทั้งหลาย ก็จะมีคามชื่นบานมาตูกอยู่เป็นนิตย ถ้าประ-
 พฤติดาจาแถกิริยาแถเนาจิตร ให้เป็นที่ชุนเคืองแห่งชนทั้งหลาย ก็จะมี
 แต่ความเคือตริอหน้าคาญอยู่เป็นนิตย คำนักปราชญ์จึงกล่าวไว้ว่า
 ผู้ใดมีมิตรสหายมาก แถให้ร่วมตู่ร่วมทุกขได้ก็อาจเกิดผล ดังพระยา
 จิตรคือว่าอันเป็นสหายแห่งพระยาหนุซึ่งชื่อว่าหริญกระนั้น เมื่อพระยา
 จิตรคือว่าแถบริวารพาซึ่งซ้ายบินชนไปใในอากาศแล้ว จึงคิดแต่ใใจว่า

บดินทาคำใดนึ่งจะหลุดออกจากชายได้เท่า พระยานกพิราบจึงกล่าว
วาจาชนในท่ามกตางหม่อมบริวารทั้งหลายว่า

แผ่นดินที่ ๒๓๗ เหตุซึ่งเกิดความทุกข์ใจนั้นมี ๓ ประการ คือ เมื่อเวลา
ออกวันพุธ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ
เหตุซึ่งเกิดความทุกข์ใจนั้นมี ๓ ประการ คือ เมื่อเวลา
ความพิเนาศมาถึงอย่าง ๑ เมื่อเวลาความสับสนงัดใจกตัญ
มาถึงอย่าง ๑ เมื่อเวลาอัปมงคลกับแค้นด้วยเหตุตั้งใดตั้ง
หนึ่งอย่าง ๑ เหตุทั้ง ๓ ประการนี้ อาจบَابคได้แต่ที่เป็นมิตรสหาย
อันสนิท ก็อย่างใดเท่าที่เรียกว่ามิตรสหายอันสนิทนั้น คือ บิดามารดา
ແມ່บุรุษภรรยา ๑ คือ ญาติอันสนิท ๑ คือ มิตรสหายที่ไ้รวมสุม
ร่วมทุกข์กัน ๑ จึงจะช่วยให้ อันมิตรสหายนั้นเดำก้เป็น ๓ จำพวก
คือสหายที่ต่ำกว่าตัว ๑ ที่เสมอกับตัว ๑ ที่สูงกว่าตัว ๑ มิตรผู้ใด
มีกำลังแต่บัญญัติไม่เต็มควรซึ่งจะระงับทุกข์ซึ่งเกิดขึ้นนั้น ได้แต่ช่วย
ชวณชวายตามกำลังแต่บัญญัติแห่งตน มิตรเหล่านั้นก็จัดได้ชื่อว่าชวณ
ชวายช่วยทุกข์โดยเต็มกำลัง มิตรผู้ใดมีกำลังแต่บัญญัติเต็มอกกับตน
เมื่อกิจกังวลเกิดขึ้นแล้ว ก็ช่วยระงับทุกข์โดยเต็มกำลัง แต่บัญญัติ
แห่งตน มิตรเหล่านั้นก็จัดได้ชื่อว่าช่วยทุกข์ได้ โดยเต็มกำลัง มิตรผู้
ใดมีกำลังแต่บัญญัติยิ่งกว่าตน เมื่อเกิดทุกข์ภัยประการใดขึ้นแล้ว ก็
อาจบَابคได้ด้วยกำลังแต่บัญญัติโดยง่าย มิตรเหล่านั้นก็จัดได้ชื่อว่า
เป็นมิตรอันวิเศษ อาจบَابคทุกข์ทั้งปวงได้ ก็แต่มิตร คือ บิดา
มารดา บุตร ภรรยา ญาติอันสนิทนั้น ย่อมร่วมสุมร่วมทุกข์อยู่เสมอ

มิได้ขาด จึงมีจิตระเจตนาจะประกอบให้เป็นประโยชน์แก่กันอยู่เป็น
 นิตย เรียกว่าเป็นมิตรอันสูงที่สุด อันมิตรทั้ง ๓ จำพวกซึ่งกล่าวได้
 แดงนั้น เมื่อมีเหตุทุกขรอนเกิดขึ้น ควรจะพึงทำนุผู้ใด พึงใคร่ควรวณ
 ตู ว่าสหายจำพวกนั้นจะช่วยนำบัดทุกขรอนนั้น ๆ ตามประสงค์แห่ง
 คนใด ก็ต้องไปพึงสหายจำพวกนั้น ช่วยระงับกิจทุกขรอนทั้งปวง ให้
 เป็ต้องปลดจากทุกข์ภัยได้ดังประสงค์ อย่างกระนั้นเลยจำเราจะไปหา
 พระยาหนู อันชื่อว่าหิริญกะ อันมีฝูงหนูเป็นบริวารเป็นอันมาก ซึ่งได้
 ผูกไมตรีเป็นสหายกับเรามาแต่ก่อน แดพระยาหนุนั้นอาศัยอยู่ในถ้ำ
 จิตรกุด ริมฝั่งแม่น้ำคนธนนท์ พระยาหนุนั้นแต่เห็นจะดำารถ

แผ่นที่ ๒๗๘ กัดร้ายให้ขาด ช่วยปลดเปลื้องทุกข์ภัยของเราทั้งปวง
 ออกวันพร ให้หลุดพ้นไปได้ ครนคิดตั้งนแล้ว พระยานกพิราบก็
 เดือน ๓ ค่ำ ตกเดือนบริวารทั้งหลายให้มือส่าหะพร้อมกัน บินพาชาย
 นนไปยังถ้ำจิตรกุด ครนถึงแดงกับนตงมาจับอยู่ที่ปากถ้ำนพร้อม
 กัน พระยาหนุครนไดยนเสียงนกพิราบทั้งหลายมาร้องอของอยู่ณน
 ก็คิดตั้งสัยว่า ทรอยจะมีอันตรายตั้งใดมาถึงเรา จึงแอบมของดูอยู่ริม
 ประตูถ้ำ พระยานกพิราบจึงร้องถามไปว่า ดูกรหิริญกะผู้เป็นสหาย
 แห่งเรา เมื่อเรามาถึงที่อยู่แห่งท่านแล้ว เหตุใดท่านจึงไม่ทักทาย
 ปราไดยบ้าง พระยาหนุจึงตอบว่าสหายเข็ ท่านอย่ามีความโทมนัส
 น้อยใจเลย ด้วยเราเห็นท่านมาคราวนี้แปลกปลาดนัก ไม่เหมือนเมื่อ

มาครึ่งก่อน ๆ เราคิดคิดว่าจะมีภัยอันตรายมาถึงตัวเรา จึงมิได้ทักทาย
 ปราไธยท่านก่อน แต่จึงถามว่า เหตุไฉนชายหญิงได้ติดท่านแต่บริวาร
 ได้ความลำบากถึงเพียงนี้ พระยานกพิราบจึงตอบว่า คุณภรรยา อัน
 ภัยซึ่งมีแก่ตัวเรา กับบริวารทั้งหลายในครึ่งนี้ ก็อยู่ในเหตุ ๕ ประการ
 อันกล่าวมาว่า คือ ความป่วยไข้ ๑ ความคับแค้นใจ ๑ ความอัน-
 ตรายต่าง ๆ ๑ ความที่ต้องผูกมัดจำจอง ๑ ความพิณาศ ๑ ก็แต่
 เหตุ ๕ ประการนี้ มาช่วยแก้บุคคลแต่สัตว์ตัวใดหมู่ใด ก็เป็นที่อุทิศ
 กรรมที่ทำได้ในปางก่อนคิดตามมาให้ผิด แต่พระยานกพิราบจึงได้
 ความแต่ต้นจนอดสูนให้พระยาหนุพัง ครั้นพระยาหนุได้ยินถ้อยคำ
 แห่งพระยานกพิราบซึ่งได้ให้ฟังดังนั้น ก็มีคำสั่งเสียงยิ่งนัก จึง
 เดี๋ยวเข้าไปใกล้ เพื่อจะกตเชือกช่วยที่คอพระยานกพิราบ ๆ จึงกล่าว
 ว่าท่านจะอนุเคราะห์แก่เราแล้ว จึงมีเมตตาให้ทวงกัน จึงช่วยกตเชือก
 ช่วยที่คอพระยานกพิราบทั้งหลาย อันเป็นบริวารแห่งเรานี้ด้วยเกิด พระยา
 หนุจึงตอบว่า สหายเอ๋ย อันตัวเรากับท่านนี้ได้เป็นมิตรสหายแก่กันมา
 แต่กาดก่อน เราจึงจะส่งเคราะห์แก่ตัวท่าน อันนกพิราบทั้งหลายมิได้
 เป็นมิตรสหายแห่งเรา ซึ่งเราจะอนุเคราะห์ให้ทวงกันไปนั้นก็ไม่ควร
 อนึ่งกาดนี้แห่งเราซึ่งจะกตเชือกช่วยให้แก่บริวารของท่านทั้งสิ้น ก็ไม่
 อาจสามารถที่จะกตให้ขาดทวงไปได้ ถ้านั้นเราจะให้บริวารแห่งเรา
 ช่วยส่งเคราะห์กตเชือกช่วยที่คอแห่งบริวารแห่งท่านให้พ้นภัยทั้งสิ้น แต่
 นิธิธรรมดาภายมาถึงคนแล้ว ก็ต้องคิดตรึกตรองให้พ้นจากภัยก่อน

เมื่อคนใดความดีของตัวเองจึงค่อยคิดตั้งเคราะห์แก่ผู้อื่นต่อไป แลบัดนี้คิดว่า
ท่านก็ยังต้องภยอยู่ ได้ความเวทนาถึงสาหัส ซึ่งจะมาคิดอาวรักรักผู้อื่น
มากกว่าตนอยู่นั้น ไม่เป็นที่สรรเสริญแห่งผู้มีปัญญา พระยานกพิราบ
จึงตอบว่า

แผ่นที่ ๒๗๘ คำซึ่งท่านกล่าวนี้เป็นความจริงชอบอยู่แล้ว แต่นี่ด้วย
ออกวันพฤหัสบดี เกิดภยชนพร้อมกัน จำจะต้องคิดให้พินภยพร้อม
เดือน ๓ กัน ชนนี้ตัวเราก็เป็นใหญ่ในกองทัพตายนี้ จะมาคิด

เอาตัวรอดก่อนนั้นไม่ควร คำโบราณย่อมกล่าวไว้ว่า รักตนเท่าใดก็
ต้องรักผู้ซึ่งอยู่ในบังคับแห่งตนเท่านั้น ผู้ที่ปรารถนาจะให้ปรากฏซึ่ง
กิตติศัพท์กิตติคุณตัวเองๆไป ก็ต้องฮำรัยเพราะมีเมตตาจิตช่วยทุกข์
ช่วยภยแก่ผู้อื่น ความดีความเจริญจึงจะมีแก่ตน ก็เพราะการรักษากัน
เกี่ยวติดกันไว้มั่นคงยิ่งกว่ากรุปกาย เพราะว่ากายนี้เมื่อถึงความตาย
แล้วย่อมพินาศสูญหายไม่ตั้งอยู่นาน เกี่ยวติดกันติดต่อกันไว้ เขา
ย่อมเจ้าๆไปจนสิ้นกตัญญู เพราะฉะนั้น ถ้าท่านได้แก้ไขกตัญญู
ปลัดอยนกรพิราบทั้งหลายเสียได้แล้ว เกี่ยวติดกันแห่งเราผู้เริ่มการก่อน
ก็ดี เกี่ยวติดกันของท่านผู้ได้กตัญญูไปก็ดี ภายหน้าจะเป็นนิทานเล่า
กันต่อๆ ไปจนสิ้นกตัญญู พระยาหนุกระบคำवादแล้ว ก็ตรงเข้ากต
เชือกซ้ายที่คอกพระยาจักรีควา แล้วจึงร้องประกาศแก่หนุซึ่งเป็นบริวาร
ทั้งหลาย ให้ช่วยกันกตซ้ายที่คอกนกกเถ้านนทงสิ้น ฝ่ายหนุซึ่งเป็น

บริวารได้ฟังคำประกาศแห่งพระยาหิรัญยะ ก็ชวนกันเขากดชายที่คอ
 นกทงหงายขาดออกทงต้น ครนฝูงนกพิราบพันภัยได้ความดังที่ถกกัน
 แล้ว พระยาหนุจึงกล่าวคำโอวาทสั่งสอนนกพิราบทงหงายว่า ดูก
 ฝูงนกพิราบทงหงาย อันมนุษย์นมอุบายแต่บุญญามากนัก แต่ช่าง
 ดำรงอยู่ในป่าใหญ่ยังเอาเชือกคดของมาไว้ ไซ้ด้อยได้ ปลาอยู่ในน้ำแ
 นกอยู่ในอากาศก็คิด มนุษย์ทงหงายยังคิดเอามาเป็นอาหารได้ ท่าน
 ทงหงายจะอยู่ในประเทศสถานที่ใด ๆ ฤาจะเที่ยวหาอาหารในที่ต่าง ๆ
 ก็คิด ฟังระมัดระวังตัวให้จงหนัก ที่ควรจะบริโภคนั้นบริโภคนั้น ที่ไม่
 ควรจะบริโภคนั้นเห็นว่าจะเป็นเหตุภัยก็อย่าบริโภคนั้น พระยาจิตรคือวากับฝูง
 บริวารทงหงาย ก็ชวนกันคำนับนบขอบพระยาหนุตามนิตยสัตตวเดียร
 ฉาน แล้วก็อำตาพากันบินไปยังที่อยู่แห่งตน นี้แต่พระราชกุมาร
 ทงหงาย

ก็การ

แผ่นที่ ๒๘๐
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือน ๓
 แรม ๘ ค่ำ

ซึ่งผูกไมตรีไว้มากในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะชาติใดตระกูล
 ใด เมื่อยามทุกขภัยกาลฉิบมาถึงแล้ว ก็อาจบำบัด
 ได้ โดยประสงค์ นักปราชญ์จึงสรรเสริญว่า น้ำใจ
 ซึ่งโอบอุ้มอารีให้เป็นที่รักใจแล้ว ก็จะมีมิตรสหายมาก เมื่อมิตร
 สหายมีมากแล้ว ก็อาจให้ผดแต่ช่วยภัยได้ต่าง ๆ

ถ้ามีผู้ถามว่าวิหคอยู่ในเวหา มีฉนอยู่ในสมุทร แม้จะเป็น

มิตรสหายซึ่งกันแต่กัน จะมีผลแต่ช่วยภัยได้ด้วยเหตุใด ตอบว่าอัน
 ธรรมดาคุณวิเศษต่าง ๆ ย่อมจะมีทั่วไป ทุกชาติทุกหมู่โดยน้อยแเด
 มาก ดังจระเข้อยู่ในน้ำ ก็มีอำนาจแต่ในน้ำเท่านั้น เมื่อมีกบวตในที่
 ต่างๆ ซึ่งอยู่บนบก ก็ไม่อาจสามารถจะคิดให้สำเร็จไปได้ เดื่อนน
 เด่าอยู่บนบก ก็มีอำนาจแต่บนบกเท่านั้น เมื่อมีกบวตในที่ต่าง ๆ ซึ่ง
 อยู่ในน้ำ ก็ไม่อาจสามารถจะคิดการให้สำเร็จไปได้ แดเครื่องใช้
 ส้อยที่ประกอบกิจให้สำเร็จประโยชน์ในมนุษย์นั้นก็มีเป็นอันมาก เปน
 ต้นว่าเช่นแดเหล็กหามาดี เมื่อมีกิจในการเย็บแดร้อยกรอง จะเอา
 เหล็กหามาใช้ก็ไม่ได้ เมื่อมีกิจในการเจาะต่าง ๆ เปนต้นว่าเจาะ
 กระจกแดไม้แก่น จะเอาเข็มมาใช้ก็ไม่ได้สำเร็จกิจไปได้ ฤาจะเอาสิ่ง
 ใช้ต่างชวาน แดจะเอาพร้ามาใช้ต่างดาบก็ไม่แยบคาย อันเครื่องมือ
 เหล่านั้น ๆ มีคุณต่างกันอยู่ฉนี้ใด ก็เปรียบดังมนุษย์แดสัตว์ทงหลาย
 ซึ่งมีคุณวิเศษต่าง ๆ กันฉนี้ อันธรรมดาซึ่งจะคบมิตรนั้นเด่า ก็ต้อง
 พิจารณาเหตุโดยละเอียด ว่าเปนสัปบุรุษฤาอดสัปบุรุษ ถ้าคบมิตรซึ่งเปน
 สัปบุรุษเดวก็อาจให้คุณ ถ้าคบมิตรซึ่งเปนอดสัปบุรุษเดวก็อาจให้โทษ
 ประการหนึ่ง จึงพิจารณาคุณวิเศษแเดอาจ ถ้ามีกริยากระต่างกระเดื่อง
 ไม่สุภาพเรียบร้อย แดอาจหาความไม่ตั้งอยู่ในความดีมีมาคาวระ
 ก็มีกพาคความร้อนใจให้แก่มิตร ดังนิทานแร้งแก่ ซึ่งมีมาแต่โบราณ
 ฉนั้น พระราชกุมารทงหลาย จึงถามอาจารย์วิธี่มานะบัณฑิตว่า
 นิทานแห่งแร้งแก่นนั้นเนอความเป็นประการใด เชนูท่านจึงเด่าให้ข้าพ-

เจ้าทงหลายพึ่งพอเป้นคดีจำใจบ้าง ฝ่ายอาจารย์วัดมานะบัณฑิตจึง
เต้าถวายพระราชากรมว่า (ตั้งนี้)

นิทานเรื่องแรงกับแมว

ในกาลก่อนยังมีแม่นาคาตบตบหนึ่ง ชื่อภาคียนท์ กทรมฝังแม่นาคา
นนมคนเต้าใหญ่คนหนึ่ง แรงแก่ซึ่งชอว่าเจดัดละมาอาศรัยอยู่ที่ค้ำคบ
ไมหนน แรงแก่นมอายุมาก จนเจ็บแดงงอยปากจนคอกหักดูรังงตั้ง
ตาก็ไม่มีใครจะเห็น อนึ่งบนต้นไม้เต้านนมีฝูงนกมาทำรังเป็นอันมาก
นกเหล่านี้ครันไคเห็นแรงแก่ก็มีความเมตตาปราณี ถึงเวลาไปหาอา-
หารบริโภคนาคาตบมาเมื่อแรงแก่ให้กินทุก ๆ วัน วันหนึ่งมีแมวตัวหนึ่ง
ชื่อที่พระภรรณ หุยาเวเกินแมวธรรมดา เติรมายังไคคนเต้า

แผ่นที่ ๒๘๐
ออกวันศุกร์
เดือน ๓
แรม ๕ ค่ำ

แหงนขึ้นไปดูบนไม้ เห็นตูกนกเหล่านี้ คิดจะใคร่บริโภคน
เป็นอาหาร จึงมาคิดแต่ในใจว่า จำเราจะประจบประ-
แจงแรงแก่ด้วยกตอุบายขึ้นไปอาศรัยอยู่บนต้นไม้ เวล
ค้ำแม่นกทงหลายหัดบ้เต้า เราจะย่องขึ้นไปคาบเอาตูกนกมาบริโภคน
เป็นอาหาร ก็จะมีความผาสุก ไม่ต้องชวนชววยเที่ยวหากินในที่อื่น
ครันคิดดงนนเต้า จึงทำอาการขมขมนั้นตะกายขึ้นไปบนต้นไม้ ตูกนก
ทงหลายครันไคเห็นแมวก็พากันร้องเกรี้ยวกราดขึ้น แรงแก่ได้ยินดัง
นั้น ก็คิดว่าคงจะมดศัตรูมาเป้นม้นคง จึงร้องถามว่าใครมาที่

ถิ่นของเรา แมงจึงตอบว่า ดุกรท่านพระยาแรงแ้ง ข้าพเจ้าผู้เป็นแมง
 ขอว่าทชะกรรณ จะขึ้นมาขออาศัยพึ่งท่านอยู่ด้วย เพราะว่าบัณฑิต
 มีศรัทธิตตามได้ข้าพเจ้ามา ข้าพเจ้าไม่รู้จักหนีไปไหนได้ ข้าพเจ้า
 จึงดวงตะกายขึ้นมาพึ่งท่าน เพื่อจะให้พ้นจากมรณภัย ขอท่านจงเอนดู
 ช่วยชีวิตข้าพเจ้าด้วยเถิด แรงแ้งแกจึงชี้ว่า เองเป็นแมงย่อมบริโภค
 ตั๋วฉนวนมธุรส ตุ๊กนบกบนต้นไม้ก็มอยุ่เป็นอันมาก เองจะมากัดกิน
 เป็นอาหารเสียหมดคตอก จะให้เองอยู่ด้วยไม่ได้ รับผิดชอบเสียจากต้น
 ไม่โดยเร็ว ถ้าไม่ลงไปก็จะฆ่าเสียบัดเดี๋ยวนี้ แมงจึงอ่อนน้อมว่า
 ดุกรพระยาแรงแ้ง ไฉนท่านจึงกล่าวถ้อยคำหักโหมเช่นนั้นเล่า ท่านจงฟัง
 คำของข้าพเจ้าก่อน อันธรรมดาในโลกนี้ เมื่อผู้ใดมีทุกข์ร้อนแต่เห็น
 ภัยมาพึ่งผู้มั่งคั่งแล้วก็ควรจะให้เป็นที่พึ่ง ฤๅถ้าจะเกรงว่าจะพาทุกข์
 ภัยมาให้ ได้ความร้อนใจด้วย ก็ควรจะต้องไต่ถามดูก่อน ว่าผู้ที่จะมา
 พึ่งคนนั้นผิดฤๅชอบ ดีฤๅชั่วเป็นประการใด ถ้าผู้หนีผิดก็ควรจะทำโทษ
 ตามโทษานุโทษ แต่ผู้หนีชดก็ควรจะจับได้เสีย ไม่ให้อยู่พึ่งพาอาศัย
 ถ้าผู้ทวงมาพึ่งคนนั้นไม่มีความผิดก็ควรจะต้องรับไว้เดียงดู ช่วยบอ
 กันอันตรายให้ จึงจะจัดว่าเป็นผู้มั่งคั่งเป็นชอบปราชญ์ แรงแ้งแกจึง
 ตอบว่า อันความดีของเองเป็นประการใด เองจงว่าไปก่อน แมงจึง
 กล่าวถ้อยบายว่า

แผ่นที่ ๒๘๒ เมื่อครั้งข้าพเจ้ายังเป็นเด็กแม่วัยนั้น มีญาติคนหนึ่งบริ-
ออกวันศุกร์ บรูณด้วยศัสตราพรตเพนอันดี ไปจงกรมอยู่ณป่าใหญ่
เดือน ๓ ข้าพเจ้าได้ ไปอยู่ในสำนักฤษนั้น แด่ท่านได้เป็นอาจารย์
แรม ๘ ค่ำ แห้งข้าพเจ้า ตั้งต่อนคัมภีร์ธรรมศาสตร์แต่นิศาตร์ให้แก่ข้าพเจ้า ๆ
ก็เคศศึกษาเดาเรียน อยู่ปฏิบัตฤษนั้นจนข้าพเจ้าเจริญอันแล้ว ท่านให้
ข้าพเจ้าตมาทานศัสตรา ๕ ข้าพเจ้าก็ตมาทานรักษาไว้มั่นคง ไม่ให้ต่าง
พร้อยเศรำหมองแต่ตั้งหนึ่งตั้งใด ฤษผู้เป็นอาจารย์ท่านเห็นว่าข้าพเจ้า
นคจริง ตั้งอยู่ในศตยในธรรม แม้จะอยู่ด้วยต่าพงคนก็ได้อยู่แล้ว
ท่านจึงได้ปลดอยข้าพเจ้าเดี่ยวในป่าที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ข้าพเจ้าได้ตไป
อาบน้ำชำระเกตุในแม่น้ำคงคาเสร็จแล้ว แด่ได้ตมาทานพรตอันชื่อว่า
จันทพะยะนะ กินซึ่งอาหารชื่อว่านิรามิต คือกินซึ่งตมเป็นชของไม่มี
อามิต แต่ข้าพเจ้าได้ประพฤตตามโอวาทพระฤษเช่นนั้นนานแล้ว เพราะ
ณนั้น ท่านพระยาแรงผู้ประกอบด้วยปัญญา แต่มีจตรเต็มได้ใน
กุดตเพนอันมาก จะมาฆ่าข้าพเจ้าผู้ตอยู่ในศตในพรตไม่ตสมควรเดย
ควรจะต้องรบข้าพเจ้าไว้อาศัยรัยในสำนักแห่งท่านในครั้งนั้น อนึ่งอัน
ธรรมเนียมแห่งมนุษย์แต่ตตวทงหลาย ซึ่งมปัญญาแถบนั้นตาคักตฤ
กาดงอาณภาพบริบูรณ์ เมื่อมีแขกมาถึงตถานแห่งตนั้นก็ควรจะต้อง
ตอันรับตามตสมควรแก่คณานุรูปผู้นั้น ถึงแขกจะเพนมิตรศหายฤาเพน
อมิตรก็ต ต้องปฏิตนการตอันรับโดยตสมควร อย่าให้เพนที่ตตทก
ตเกินตงนี้ จึงจะจัดว่าเป็นปัญญาแห่งภุมิปราชญ์ อนึ่งการตตการชวด

ก็ยอมเป็นต้นตานอยู่ด้วยกันในเหล้ามมุษย์เดส์ดัว เมื่อผู้ใดมีต้นตาน
 ประพฤติดี นานไปก็ใดเห็นความดีแห่งผู้นั้น เมื่อผู้ใดมีต้นตานประ-
 พฤติชั่ว นานไปก็ใดเห็นความชั่วแห่งผู้นั้น อนึ่งผลไม้ซึ่งมีในโตกษณัม
 หาดายต์ถาน แต่ผลไม้ดีของอย่าง คือ ผลมะเคือแดงผลชุนุน ถ้าต้น
 กิ่งใบก็ระม้ายคล้ายคลึงกัน แต่ผลนั้นแปลกปลาดต่างกัน อันผลมะ
 เคือนนขางนอกดูเกลี้ยงเงาแดงดูได้ แต่ข้างในเป็นหนอนพอนอยู่
 ไม่มีโอชารต์ ผลชุนุนนั้นใช้ภายนอกเป็นหนามระกุงระกะไม่น่าดู แต่
 ข้างในดีเหลือของดีได้ดุจดีทอง แต่มีโอชารต์ ก็เหตุใดเจ้าจึงรู้ว่าดี
 แดงชว ก็เหตุที่นานไปค่อยดูกลิ่นทุกวันทุกเวลา เมื่อถึงกำหนดแตก
 ออกเองก็ดี งามผู้ผ่าออกก็ดี แต่อาจเห็นที่ค้แดงชวเช่นนั้น อนึ่งใน
 ป่าทั้งหาดาย มีประเทศซึ่งเป็นที่เกิดแห่งเครื่องหอม คือ กฤษณาแดง
 กระดำภักเป็นต้น ไม่เช่นนั้นก็มีน้อยกันน้อยหนา ประเทศซึ่งเป็นที่เกิด
 แห่งหญ้าแดงต้นไม้มกดินนนมโดยมาก

แผ่นที่ ๒๗๓ อุปมานันโต อุปมัยดังผู้ซึ่งมีปัญญาแต่มีหัวใจโอบอ้อม
 ออกวันเสาร์ อาริแผ่แผ่ไป ก็เป็นที่ประชุมแห่งผู้อื่นให้ ไปมาตุลาคม
 เดือน ๓ คบหา แต่เป็นที่พึงพาอาศัย แม้จะอยู่ในสถานที่ใด ๆ ถึง
 แรม ๑๐ ค่ำ จะไปมาหาหากก็ไม่อาจที่จะขาดจากการประชุมได้ ฝ่ายผู้ปราศจาก
 ปัญญาแต่ประพฤติต้นตานมัจฉริยโหดร้ายไม่โอบอ้อมอาริแผ่แผ่ไป ก็
 ไม่เป็นที่ประชุมแห่งผู้อื่นให้ ไปมาตุลาคมคบหา แต่ไม่เป็นที่พึงพา

อาศรัย แม้อยู่ในสถานที่ใด ๆ ก็จะไปมาหาวายก็ไม่มีผู้ซึ่งจะไปมา
 หาผู้เจ็บเหงา ตุ้คงเรือร้างว่างเว้นจากประชุมชน หนึ่งคนที่มี
 ปัญญาอันใดคะตานั้น เปรียบปานประจุกดอกแถมต๋าโพง ไม่มีใคร
 จะเจตนาเอามาหักมาคม แดบริโศคเป็นอาหาร ก็คนที่มีปัญญาเฉียด
 ฉลาดรอบรู้ในกิจใหญ่ย่อยต่าง ๆ ทั้งปวง เปรียบปานประจุกดอกแถม
 ฝักอุบลบัวหุดอง ฤคอกไม้ที่มีกลิ่นอันหอม คนทั้งหลายต่างเจตนา
 เอามาหักแถม ฤนាំมาประกอบโสดถ แดบริโศคเป็นอาหาร อัน
 ทำนพระยาแรงนเฒ่าก็มีปรีชาเมตพร้อมไปด้วยคุณต่าง ๆ เหลืออดนพน
 วิสัยที่จะนับจะประมาณได้ แม้นจะพรรณนาไปก็ไมรู้ต้นสุดเคย เพราะ
 เหตุคงนห ขาพเจ้าจงไตรชนมาขอพงพกอาศรัยในด้านักแห่งท่าน ขอ
 ท่านผู้ปรีชาแถมก้าตงอานภาพมาก จงปรารณแก่ขาพเจ้าผู้เป็นตัก
 อณาถาคด้วยเถิด ฝ่ายเร้งแก่ไมรู้ประมาณตัว ครันไต่ยนิแมวกถ้าว
 ค่ายกย่ของคูนควมซึ่งไม่มีในคณน ก็ให้อมเอิบในอรรมณ์ เหตุด้วย
 ต้าคญจิตรวิปตาค เห็นผิดเป็นชอบไป เกิดชนชมยนิค้เป็นก้าตง จึง
 คอบถอยคำด้วยวาจาอันไพเราะ ว่าท่านที่ชะกรรณพุดฉลาด แดม
 ต้มมาคารวะเป็นอย่างดี ซึ่งท่านกถ่าวนักจริงอยู่ชอบแเดวทุกประการ
 แต่ซึ่งเราจะตงเคราะห์ให้ท่านอาศรัยอยบนคณไมน เกรงว่านักทั้งหลาย
 จะตเคยนเราได้ ด้วยท่านดีเป็นตักอณมวดียหยาบช้า มักฆ่าชีวิต
 ผู้อนบริโศคเป็นอาหาร เราจึงตองว่าท่านเช่นนั้ ไซ้จะตระหนัหวง
 แหนกนฐานที่อยู่นนหามได้ แมวครันไต่พงพระยาแรง กถ่าวถอย

แผ่นที่ ๒๙๔
ออกวันเสาร์
เดือน ๓
แรม ๑๐ ค่ำ

คำฉันท์อ่อนอ่อนตง ก็มีความรื่นเรียงบรรเทิงใจยิ่งนัก
 จึงแกดงทำอาการกริยาให้เรียบร้อย ค่อยคตานเข้าไป
 โกต แดงเควรพนมขอบหมอบตงที่ตะเพาะหน้าแรงแก
 แดงคอบว่า ข้าแต่ท่านพระยาแรง ขอซึ่งท่านวานนกจริงอยู่ เพราะ
 ว่านกทงหลายเหตานั้นจะสำคัญจิตรว่า ข้าพเจ้าเป็นชาติแมงพาด ไม่
 ได้อยู่ในสำนักแห่งท่านผู้ทรงศีลสิกขาบท แต่ข้าพเจ้าอยู่ในศีลตัจ ไม่
 ข้าชีวิตผู้อื่นบริโภคเป็นอาหาร ด้วยตั้งจิตว่าเบองหน้าครนจุติไปแล้ว
 จะได้ไปเกิดในสวรรค์ ตามโองาทที่อาจารย์ตั้งสอนมาแต่หตั้ง ไซ้จะ
 กถ่าวแกดงเป็นแต่หักถลอกตงท่านนั้นหามีได้ จะดัดตะแรงแกผู้ใด
 เขตฯ ไม่ตริตรองให้เห็นโดยแยบคายก็หตั้งเชอคำแมงซึ่งดอดตงเป็น
 อบาย จึงกถ่าวว่าท่านที่ชะกรรมเฮย ท่านจะมีความประสงค์อยู่
 ในศนไม้นี้ ก็จงไปอยู่ในที่ศนคตฤเกิด แมงก็ค่านับตาแรงแกแดงเข้า
 ไปช่อนอยู่ที่ในโพรงไม้เสตานน ครนถงเวตาค่าก็ถอบชนไปตกตงนก
 กินทุก ๆ วัน ครนกินแดงก็เฮาชนแตกระตูกมากของใจทรมแรงแก
 ฝ่ายนกทงหลายเมื่อเห็นตงนกนอยตง ๆ ก็มีความตงดัยในจะดัดตะ
 แรงแกว่ากินตงนกเสย จึงพากันมาตง ก็เห็นชนแตกระตูกนนเวยราย
 อยู่โกตทอยแห่งแรงแก นกทงหลายถตงเนอเห็นพรอมกนว่าแรงแก
 กินตงนกเสย ตางก็กถ่าวว่าแรงแกนไม่ตงอยู่ในตัจในธรรม เรา
 ทงหลายต้อต่าหะหาอาหารมาให้บริโภคอิมหน้าต่ารายทุก ๆ วัน ยัง
 ไม่เต็มความปราถนา มากินตงของเราเสยเด้า ผู้งนกทงหลายตางมี

ความโกรธยิ่งนัก จึงรวมกันเข้าจิกตีแรงแค้นถึงกาดกิริยา ฝ่าย
 แมวได้รู้ความดังนั้นก็หนีไปจากคนไม่ เทียวซ่อนเร้นอยู่ในป่าดง
 กาดก่อน

เมื่ออาจารย์วิวัฒน์มาพบนิทานที่กล่าวนิทานแห่ง จะตติระแรงแค้น
 ตงแล้ว จึงว่าแก่พระราชกุมาร ว่าคุณพระราชกุมารทั้งหลาย
 อนัดลักษณะผู้บัญญัติได้ตริตรวงรอบคอบ ให้เห็นทุกขเห็นภัยใน
 อดีตอนาคต ว่าจะได้ความรื่นใจแต่ชุนเคืองใจแก่ผู้อื่นไปในภายหน้า
 ก็เห็นสภาพปานคน นักปราชญ์ทั้งหลายจึงได้คิดเตียนผู้บัญญัติ แต่
 ปราศจากสติที่จะตริตรวงหนึ่งเห็นยวอารมณไว้ ให้คิดประกอบการ
 แต่ที่ชอบ แม้การไม่ควรจะเป็นเหตุ ก็อย่าคิดให้เกิดผล อนึ่งผู้มีจิตร
 เข็ญ เพื่อต่ออกอภัยคำอันไพเราะ ไม่พิจารณาให้เห็นการตลอดไปวันหน้า
 ไม่รู้ประมาณตนแต่คุณวิเศษแห่งตนแล้ว ก็ไม่อาจสามารถจะคิดให้
 เป็นประโยชน์ด้วยแก่คนผู้อื่นได้ แต่มกมีศัตรูทุกขภัยมาย้าย ให้
 ได้ความเดือดร้อนใจยิ่งนัก นักปราชญ์ทั้งหลาย

แผ่นที่ ๒๘๕   จึงได้สรรเสริญผู้ที่คิดการถูกต้องด้วยเยี่ยงอย่าง แต่ให้
 ออกวันอาทิตย์   ถ้าเรัจประโยชน์ตนแต่ประโยชน์ผู้อื่นได้ ไม่เป็นที่รื่นใจ
 เดือน ๓   หรือชุนเคืองใจแก่คนทั้งหลายไปภายหน้า ย่อมเป็นที่นิยม
 แรม ๑๑ ค่ำ   ยินดีทั่วไป เปรียบประดุจดั่งดวงพระจันทร์เมื่อวันเพ็ญ ในเวตาเที่ยง
 ค่ำ มีแสง จารวัดร์คมีไฟโรจน์ รุ่งเรือง ส่อง ทั่วไปใน สรรพทิศ น้อยใหญ่

แม่ผู้ใดจะตั้งแตรขึ้นไป ต่างคนต่างก็เห็นปรากฏซึ่งดวงพระจันทร์นั้น
ตั้งอยู่ตรงตัวแห่งตนทางต้นดวยกัน อันผู้มบญญวณผู้ปราศจากความ
ฉดวคณัน ผิดกันโดยประเภทดังพรรณนามาฉน

โดย อักษรศาสตร์โสภณ

ข่าวราชการ

เสด็จพระราชดำเนินเมืองเพชรบุรี

ณวันศุกร์ เดือน ๓ แรม ๒ ค่ำ ปีกุนศักราช ๑๒๓๗ เวลา
บ่าย ๓ โมงกับ ๔๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
พระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระราชยานไปประ-
ทับทพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ขณะนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ แดงข้าทูล
ดอของชุดพระบาทผู้ใหญ่น้อย มากคอยตั้งเสด็จเป็นอันมาก พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครัดกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ฯ ประมาณ ๓๐
นาที จึงเสด็จพระราชดำเนินถึงเรือพระที่นั่งอัครราชวรเดช เสด็จขึ้น
ประทับบนศาลฟ้า ครั้นคนตงพร้อมกันแล้วก็ออกเรือพระที่นั่งจากท่า
ราชวรดิษฐ ขึ้นไปถึงหน้าวัดเทวราชกุญชรก็กลับเรือพระที่นั่งลงตาม
ลำน้ำ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลง
เสด็จพร้อมด้วยพระเจ้าอนงยาเชกที่ตามเสด็จพระราชดำเนินนั้น ครั้น
เสด็จเสร็จแล้วก็เสด็จขึ้นบนศาลฟ้า ประทับครัดอยู่จนเวลาทุ่ม ๑ กับ
๑๕ นาที ถึงหน้าเมืองสมุทรปราการ หยุดเรือพระที่นั่ง แดทรงพระ

กรุณาโปรด ฯ ให้กรมการเอาชูปเทียนแดงดอกไม้ไปบูชาที่พระเจดีย์
กลางนา แต่พระยาสมุทบุรานุรักษ์ก็เข้ามาเฝ้าทอดของชุด

แผ่นที่ ๒๘๖ พระบาท ในเรือพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ออกวันอาทิตย์ ตรีศกักับพระยาสมุทบุรานุรักษ์ ประมาณ ๑๐ นาที
เดือน ๓ พระยาสมุทบุรานุรักษ์ ก็กราบถวายบังคมลา จึงโปรด
แรม ๑๐ คำ ให้ออกเรือพระที่นั่งจากเมืองสมุทรปราการ ออกปากอ่าวเวหา ๒ ทุ่ม
กับ ๓๕ นาที ถึงวังช้างทอดร่มออกจอดอยู่ถนน ครั้นเวลายามเศษ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยพร้อมด้วยพระเจ้าอนุวงศ์
ตามเสด็จพระราชดำเนินนั้น ด้วยแต่ด้วยครีดยุจนเวหา ๘ ทุ่มกับ ๔๖
นาที เสด็จขึ้น เวหา ๓ ยามเศษ เรือพระที่นั่งอัครราชวรเดชใช้จักร
จากวังช้างไปทางฝั่งทะเลตะวันตก

โดย สวัสดิ์ติประวัต

ณวันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๓ คำ ปีกุนตีปดศก ศักราช ๑๒๓๗
เวหาเข้าย่ำรุ่ง เรือพระที่นั่งอัครราชวรเดช แต้นตรงมาปากอ่าวท่าจีน
เวหาเข้า ๒ โมง ๓๐ นาที ถึงปากอ่าวบ้านแหลม เรือพระที่นั่งหยุด
ประทับที่นั่น จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสว่าแต่เดิมเรือพระที่นั่ง
อัครราชวรเดชถ้าก่อน เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เคยเข้าไปจอดประทับในคลองที่ตำบลบ้านท่าพิสัยพลา จึง
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานเรือพระที่นั่งแต่่นเข้าไปใน

คตองคามอย่างแต่ก่อน เวลา ๓ โมงกับ ๓๓ นาที ถึงที่ท่าพดับพตา
 เรือพระที่นั่งก็ทอดสมอดับไฟ เวลาเช้า ๕ โมง ๑๕ นาที พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงเรือพระที่นั่ง ๑๒ กั้นเขียงพร้อมด้วยพระ
 เจ้านองยาเชอยังเยาว์ ๓ พระองค์ แด่พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ พระ
 องค์เจ้าศรีวิดยตักษณ จางวางมหาดเล็ก ๑ หวังหมื่น ๓ รอยแยะเอ็ด
 เดอรเกมป ๔ แด่พตกั้นเขียงพร้อม เรือพระที่นั่ง ๑๒ กั้นเขียงออก
 จากเรือพระที่นั่งออกราชวรเดช เรือประทับที่ศันาคารจุง แด่มีเรือทหาร
 นำ แด่เรือพระที่นั่งแหวด ๑๒ แหวด สมเด็จพระเจ้านองยาเชอ แด่
 พระเจ้านองยาเชอ เสด็จไปในั้นเป็นอันมาก แด่มีเรือใบคเรือแหวด
 พระประเทียบแต่ข้าราชการเป็นอันมาก แด่มีเรือพระที่นั่งแหวดกรม
 สมเด็จพระสุดำรัตนราชประยูรดำ ๑ แด่เรือแหวดพระประเทียบซึ่งมา
 จากเรือไรชิงแซนนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปตาม
 ตำบับดำคตอง จนเวลาบ่ายโมง ๔๐ นาที ถึงที่พดับพตา บางครก
 บ้านใหม่ แด่เสด็จพระราชดำเนิรชบนพดับพตาตรัดอยู่ด้วยเจ้าเมือง
 กรมการ แด่ข้าราชการ

แผ่นที่ ๒๘๓ ซึ่งไปคชยรับอยู่ทนน จนเวลาบ่ายโมง ๕๕ นาที เสด็จ
 ออกวันจันทร์ ๕ ชนทรวงรถพระที่นั่งสองล้อ กับพระเจ้าตุ๊กเชอ พระองค์
 เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ เจ้าศรีวิดยตักษณ แด่เสด็จทางสถลมารค พร้อมด้วย

กระทบเห็นหน้าหลัง พระบรมวงศานุวงศ์ แด่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
 ตามเสด็จพระราชดำเนินริ้วขบวน ไปรถบ้าง ครั้นเวลา ๒ โมง ๕ นาที
 เสด็จถึงเชิงเขาตอดตทาง ๒๒๗ เส้น แด่เสด็จขึ้นทรงมาพระที่นั่ง
 ยังไม่มีระวาง ช่อชาวดง เสด็จขึ้นบนเขามหาดูรรค์ ครั้นถึงบนบันได
 พระที่นั่ง ก็เสด็จ พระราชดำเนิน ชน ทอด พระเนตรพระที่นั่งเพชรภูมิไพ-
 โรจน แด่พระที่นั่งปราโมทย์มไหศวรรย์แด่ราชธรรมสภา แด่เสด็จขึ้น
 บนพระที่นั่งข้างใน พระบรมวงศานุวงศ์ก็ได้มาพักที่ราชธรรมสภา ข้าราชการ
 ที่ตามเสด็จพระราชดำเนินอยู่หอพระเจดีย์เขตปรีดพรีด ในเวลา
 เช้าวันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ทหารราช
 วัลลภชาดกกับสายพระแสงพร้อม พระบรมวงศานุวงศ์แด่ข้าราชการซึ่ง
 ตามเสด็จพระราชดำเนิน ล้อมเสด็จตามธรรมเนียม มีขี้กแยกเกิดแด
 ออฟฟิศใกล้กับคันนี้ ฝ่ายขุนนางนายทหารแต่งเครื่องยศทั้งต้น เวลา
 บ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกราชธรรม
 สภา เสด็จประทับโต๊ะเสวย พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แด่ประทับ
 อยู่จนเวลา ๕ โมง ๔๕ นาที เสด็จพระราชดำเนินออกจากเขาพระ
 ที่นั่ง ตามทางข้างหลังเขามาไปพระเจดีย์ แด่เขาวัดที่มพระเจดีย์
 ศีตา แด่ประทับทอดพระเนตรแล้ว เวลาบ่าย ๓ นาที เสด็จพระราช
 ดำเนินกลับมากตามทางเดิม มาเพียงถนนข้างเขามหาดูรรค์ที่ศวัน
 ออก เสด็จพระราชดำเนินไปที่ตั้งฐานศาลารัตนสถาน ซึ่งกรมสมเด็จพระ
 ฤทธิราชประยูร ประทับพักอยู่ที่นี่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เสด็จประทับครีดยุ่กับกรมสมเด็จพระสังฆราชประยูร จนเวลา
ทุ่ม ๕ นาที เสด็จขึ้นบนพระที่นั่ง

แผ่นที่ ๒๘๘ เพชรภูมิไพโรจน์ ประทับครีดยุ่จนเวลา ๒ ทุ่ม ๓๕ นาที
ออกวันจันทร์
เดือน ๓ เสด็จขึ้นข้างใน ในเวลาดำวณน พระบาทสมเด็จพระเจ้า
แรม ๑๒ ค่ำ อยู่หัว ไม่ได้เสด็จประทับโต๊ะเสวยที่ราชธรรมสภา ด้วย
ทรงพระราชดำริเห็นว่า ทรงพระราชดำเนิรมากอ่อนพระราชฤทัยไป
จึงหาได้เสด็จออกไม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉุดของพระ
องค์บิดพระศอกตามธรรมเนียม พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการได้อย่าง
นบ่าง อย่างเบ็ดคอบ้าง เสด็จตามเสด็จพระราชดำเนิรด้วย ปนอันมาก
โดย ภาณรังษีสว่างวงศ์

วันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จตุศักราช ๑๒๓๗
เวลาย่ำรุ่งเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระทวาร
หลังราชธรรมสภา พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่าย
ใน มีตำรวจกรมวังแห่ทหารนำตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
หัว เสด็จทรงพระราชดำเนิรไปประพาสป่าเพียงแต่ถ้ำพัง ประทับอยู่
จนเวลาเช้า ๓ โมง เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ ประทับ
ครีดยุ่ประมาณครู่หนึ่งเสด็จขึ้น เวลาเช้า ๔ โมงเสด็จออก มีพระ
บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เรียกพานเทียนไปบูชาเทวรูปที่พระ
พิมานเพชรเทเวศร์ แล้วประทับอยู่ประมาณ ๓๐ นาทีเสด็จขึ้น ครั้น

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระ
ที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมทรงพระ
ที่นั่งราชยานธงไปเชิงเขา ประทับคร่ำครึกับสมเด็จพระยาบรมมหา
ศรีสุริยวงศ์ ซึ่งได้มาแต่เมืองราชบุรี มาเฝ้าทูตของขลุ่ยพระบาทถึง
เมืองเพชรบุรีในเวลาเช้าณประมาณครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง
สองคน เสด็จพร้อมด้วยทหารแต่ตำรวจ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ
ตามเสด็จ ขณะเมื่อเสด็จพระราชดำเนินลงมาแต่บนเขานั่น ที่
เชิงเขามีราษฎรชาวเมืองเพชรบุรี มาคอยชมพระบรมโสดมการใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอันมาก แต่กระบวนเสด็จพระราช
ดำเนินไปนั้น ครั้นถึงเขาพนมผดกัเดี่ยวเข้าหัดงเขา เสด็จลงแต่รถ
พระที่นั่งไปประทับที่ศาลา ซึ่งเป็นทำเนียบพักของสมเด็จพระยา
บรมมหาศรีสุริยวงศ์นั้น ครัดด้วยข้อราชการต่างๆเสร็จแล้ว สมเด็จพระ
เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ จึงได้กราบถวายบังคมลากลับไปเมือง
ราชบุรี ว่าจะไปในเวลาค่ำวันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำนี้ ประทับ
อยู่จนเวลา ๕ โมงเศษ

แผนที่ ๒๘๔
ออกวันอังคาร
เดือน ๓
แรม ๑๓ ค่ำ

เสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงรถพระที่นั่ง ออกจากเขา
พนมผด ไปประทับรถพระที่นั่งที่เชิงเขาหลวง แล้ว
เสด็จขึ้นทรงมาพระที่นั่งบนเขา ครั้นถึงปากถ้ำหลวง
ก็เสด็จลงจากมาพระที่นั่ง ทรงพระราชดำเนินไปในถ้ำ พร้อมด้วย

พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการฝ่ายใน ทรงนมัสการพระพุทธรูปใน
 ถ้ำแก้ว ประทับอยู่จนเวดาคู่หนึ่งก็เสด็จขึ้นจากถ้ำ แล้วยกพระราช
 ยานตงไปเชิงเขา ซึ่งทรงรถพระที่นั่งกตบยงเขามหาสัตว์วรรค์ ครั้นกระ
 บวรแห่ม้าถึงเชิงเขาแล้ว ก็เสด็จลงแต่รถพระที่นั่ง ซึ่งทรงรถเด็ก
 กรมวังแต่กรมราชยานประคองได้รถพระที่นั่ง ขึ้นไปจนถึงยอดเขา
 แล้วเสด็จขึ้นประทับบนพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ ประมาณครู่หนึ่งก็
 เสด็จขึ้น ระยะเวลาตั้งแต่เขามหาสัตว์วรรค์ ถึงเขาหัตถวงเป็นทาง ๕๘ เส้น

ครั้นเวดาคู่ ๒ คู่เศษ เสด็จออกทางพระทวารข้างซ้ายราชธรรม
 ลดา ประทับด้วยพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าของยาเธอ พระเจ้าของ
 ยาเธอ จนเวดายุยามเศษ แล้วยกเสด็จออกไปประทับชดาข้างราช
 ธรรมลดาทางด้านข้างขวาแต่ด้านข้างหน้า ทอดพระเนตรภูมิประเทศที่
 ต่าง ๆ จนเวดาคู่ ๔ คู่เศษเสด็จขึ้น

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

ณวันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ ปีมุขสัปตศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวดาคู่ ๔ คู่เศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงทรง
 มาตราที่ข้างใน พระวุมิการบดีนิมนต์พระสงฆ์ ๓๐ รูป มีวัดมหาสมณ
 รามแดงวัดคงคารามเป็นต้น เข้าไปรับบิณฑบาต เวดาคู่ ๕ คู่เศษ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์
 หัตถวงพิพิชกคัจฉินำพระยาประสิทธิ์ทิตยสงครามรามภักดี ผู้ว่าราชการ
 เมืองกาญจนบุรี ทอดเกล้า ๆ ถวายสิ่งของ

แผ่นดิน ๒๕๐
ออกวันอังคาร
เดือน ๓
แรม ๑๓ ค่ำ

ต่าง ๆ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
เสื้อสักหลาดสีต่าง ๆ แก่พระยาประสิทธิ์สงครามราม
ภักดี ผู้ว่าราชการเมืองกาญจนบุรี ๑ พระยาศรีนิทร
ภักไชย ผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรี ๑ หาดวงบริบาลศิริมาศ ๑ แล้ว
ประทับครีส์กับพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯ ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ประ-
มาณครุ่หนึ่งเสด็จฯ

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ เสด็จฯ อดมณฑลพระที่นั่งนั้น ปัดดวงชะตาจึง
นำเงินทูลเกล้า ฯ ถวายของต่าง ๆ แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนิน
ไต่เขา ขึ้นทรงรถพระที่นั่งเล็ก มีพวกราชยานรูงไปถึงหน้าวัดมหา
สถมณาราม เสด็จพระราชดำเนินลงเชิงเขา ประทับครีส์กับเจ้าพระยา
สุรวงศ์ไวยวัฒน์ครุ่หนึ่ง แล้วเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งสองคน ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าตูกเชอ พระองค์เจ้าศรีวิฑยดิถีชน
ตามเสด็จบนรถพระที่นั่ง พร้อมด้วยกระบวนนำแตรกระบวนตามเสด็จ
ไปประทับเขาน้ำใส ประทับอยู่จนเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จกลับ รถ
พระที่นั่งลงเชิงเขา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จขึ้นทรงรถ
พระที่นั่งเล็ก มีพวกราชยานประคองได้ขึ้นไปประทับพระที่นั่งเพชรภูมิ
ไพโรจน์ ครีส์กับพระบรมวงศานุวงศ์ ประมาณครุ่หนึ่งเสด็จฯ

โดย มุขยนาคนามพ (ผู้แทน)

ณวันอังคาร เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุติศักราช ๑๒๓๗

เวตยาบัยโมงเคษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับ ณ
 พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ มีข้าราชการหัวเมืองกรมการ เฝ้าทูลต่อของ
 ชุดพระบาททูตเกล้า ๆ ถวายสิ่งของต่าง ๆ แด่พระราชทานเสด็จ
 หลาศอย่างใดแก่ข้าราชการที่มาเฝ้าทูลต่อของชุดพระบาท คือ พระพต
 สังคราม ๑ หาดวงรามฤทธิรงค์ ๑ หาดวงยงโยธี ๑ หาดวงภักดีสังคราม ๑
 นายแย้มเด็กษา ๑ หาดวงพัฒนาเพชรภูมิยกกระบิตร ๑ หาดวงวิจิตร
 ภักดีผุชวย ๑ หาดวงมหาศไทย ๑ ขุนดีดีดี ๑ ขุนแพ่ง ๑ ขุนแขวง ๑
 ขุนศุภมาศรา ๑ ขุนเทพ ๑ ขุนรองปลัด ๑ ขุนเทพบุรี ๑ รวม ๑๕
 นาย แล้วโปรดพระราชทานเงิน แด่พวกเด็กษาที่มาเฝ้าทูลต่อของชุด
 พระบาท คนละค่าตั้งบาง คนละกึ่งค่าตั้งบาง คือทได้คนละค่าตั้งนน
 เพราะเป็นคนเก่า ได้ทรงเห็นหน้าตั้งแต่แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้มากกว่าคน
 เหล่านั้น ทนออกนหน้าทรงรู้จักไม่ จึงได้พระราชทานแต่คนละกึ่งค่าตั้ง

แผ่นดิน ๒๓๑ พอเวตยาบัย ๔ โมงเคษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ออกวันพุธ เสด็จออกจากพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ เสด็จขึ้นประทับ
 เดือน ๓ รถพระที่นั่งไล่ตามคุม มีพวกที่เคยห้ามพระราชยานได้
 งามมาจากยอชเขาถึงเชิงเขา ครั้นถึงเชิงเขา พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ทรงจากรถพระที่นั่งประทับครัดด้วย หมอแมกฟ้าแดนดซึ่งคอย
 เฝ้าทูลต่อของชุดพระบาทอยู่เชิงเขาประเคียวหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งสองคูม เข็มม้าเดี่ยว เสด็จไป
 ประทับเชิงเขาหลวง แดงเสด็จลงจากรถพระที่นั่ง แดงจึงเสด็จทรง
 มาพระที่นั่ง เสด็จขึ้นบนเนินเขา ไปประทับณพลับพลาบนเนินชานน
 ประมาณครึ่งหนึ่ง จึงทรงพระราชดำเนิรลงไปในถ้ำหลวง ทรงนมัสการ
 พระพุทธรูปปฏิมากร ๔ องค์ ที่อยู่ในถ้ำ แดงจึงทรงจุดธูปเทียน
 เครื่องนมัสการทั้ง ๔ องค์ พระพุทธรูปปฏิมากรทั้ง ๔ น้ มีพระนาม
 พระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๔ องค์ คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา
 โลก ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๑ พระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑
 รวมทั้ง ๔ พระองค์ ครั้นนมัสการแล้ว จึงเสด็จทรงพระราชดำเนิรลง
 ไปหน้าไปทรงจุดธูปเทียนนมัสการพระพุทธรูปองค์ใหญ่ แดงทรงจุด
 เทียนเครื่องทองน้อย บูชาสำหรับพระพุทธรูป ที่มีพระนามสำหรับ
 พระองค์ แดงเสด็จทรงพระราชดำเนิรเที่ยวประพาดทอดพระเนตรในนั้น
 แดงเที่ยวทรงบูชาพระพุทธรูปต่างๆ ในถ้ำอีกหลายแห่ง ทั้งพระเจดีย์อิฐ
 แดงเสด็จขึ้นทางบันไดสู่ถ้ำ แดงทรงพระราชดำเนิรลงมาจากยอด
 ชานน แดงจึงเสด็จทรงพระราชยาน ลงมาถึงเชิงเขา ครั้นถึงเชิงเขา
 จึงเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งเกา เสด็จกลับถึงเชิงเขามหาสัตว์รังค์ แดง
 เสด็จลงจากรถพระที่นั่ง เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง ๓ คูม

แผ่นดินที่ ๒๓๒ เหมือนเช่นทว่าข้างคณน เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จขึ้น เวลา
 ออกวันพุธ เดือน ๓ ทูมเศษ เสด็จออกประทับพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์
 แรม ๑๔ ค่ำ ประมาณครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น ขอลำหนั่งทหายจงทราบ เถอญ
 โดย ทองแถมถวัลยวงศ์

ณวันพุธ เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ ปีกุนต์ปีศก จุติศักราช ๓๒๓๗
 เวลาเที่ยงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงถ่ายพระ
 บรมรูปที่พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ พระรูป ๑ แค่มดกไม้ขีด จึง
 เสด็จทรงพระราชดำเนิน ทรงถ่ายที่พระที่นั่งราชธรรมสภา ๒ พระรูป
 เปนพระรูปพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการรูป ๑ แดทรง
 ถ่ายพระรูปอย่างใหญ่อีกพระรูป ๑ แล้วเวลาย่ำ ๓ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาย่ำ ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
 ทรงรถพระที่นั่ง คนที่หามราชยานได้ลงไปยังเชิงเขา แล้วจึงเสด็จ
 พระราชดำเนินทรงรถพระที่นั่ง ๒ คู่ พระเจ้าตูกเชอ พระองค์เจ้า
 ศรีวิดิยลักษณ ตามเสด็จในรถพระที่นั่ง แล้วจึงเสด็จรถออกไป
 ตามทาง ซึ่งไปเขามันไดอิฐ แต่เดียวข้างหน้าวัดคงคา เปนทาง ๒๐
 เส้น ๑๔ วา ถึงสวนมะคุม จึงประทับทรงเก็บผลมะคุมในสวนนั้น
 แล้วเสด็จพระราชดำเนินรถพระที่นั่งไปประพาสในเมือง ทาง
 ถนนตลาด ไปอ้อมตงถนนใหม่แถวกลาง แล้วกดับมาข้ามสะพานข้าง
 กดับไปประทับที่เชิงเขา แล้วจึงเสด็จทรงพระราชดำเนินทรงรถพระ
 ที่นั่งเสด็จไปประทับณพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้า ฯ ให้พระราชทานเงินตรา ๓๐ ตำลึง แก่เจ้าของสวน
มะยม ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินนั้น แล้วเสด็จพระราชดำเนิน

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนศัปต์ศก จุติศักราช
๑๒๓๗ เวลามาเช้า ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระ
ราชดำเนินไปวัดมหาธาตุอาราม พระราชทานเงินตราเป็นมรดกกับบิณฑ
ภัณฑ์ แก่พระครูมหาธาตุวงศ์ แด่พระสงฆ์ในวัดนั้น เป็นเงินตรา
ซั้ ๕ ตำลึง แด่จทรงแจกเงินแก่ลั้ปบุษ ๒๐ คน ๆ ละตั้งบ้าง ๒ ตั้ง
บ้าง เวลามาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จกลับ

เวลามาย่ำ ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ หาดวงพิพิภักดิ์ จึงนำพวกดาวทอดเกล้า ฯ
ถวายของต่าง ๆ แด่จทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ขุนชนศักดิ์
แจกเงินแก่พวกดาว ตามสมควร

แผ่นที่ ๒๕๓	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	จึงเสด็จพระราชดำเนิน
ออกวันพฤหัสบดี	ลงบนโคขนทรงรถพระที่นั่ง	มีพวกราชยานประคอง
เดือน ๔	ไปถึงหน้าโรงตคร	นายพ่วงเป็นข้าหาดวงเดิมใน
ชนตา ๑		

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทอดเกล้า ฯ ถวายบ้านแต่ถ้ว
ชามอย่างเก่า จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงิน ๓ ตำลึง
แล้วเสด็จไปประทับเชิงเขา ขนทรงรถพระที่นั่งสองคุม ทรงพระ

กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าตากเซอ พระองค์เจ้าศรีวิดิยลักษณ์
 ตามเสด็จบรรพชาพระที่นั่ง พร้อมด้วยกระบวนนำกระบวนตาม เสด็จฯ
 ชำมัดพานข้าง เหมือนเวลายานนี้ เสด็จไปตามถนนตาดไปประทับ
 ทอดพระเนตร วัดกำแพงแดง แล้วเสด็จกลับตามทางซึ่งเสด็จพระราช
 ดำเนินเมื่อเวลายานนี้ ชำมัดพานข้างมาประทับที่สถานหลวง เสด็จฯ
 พลับพลา ทอดพระเนตรนวดเข้าอยู่จนเวลาย่ำค่ำเศษ เสด็จฯ กลับ
 เริงเช้า จึงเสด็จฯ ทรงรถพระที่นั่ง มีพวกราชยานประคองฯ เข้า
 ไปประทับพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ ประทับครัดกับ พระบรมวงศา-
 นวงศ์ อยู่ประมาณครู่หนึ่ง เสด็จฯ

โดย มนุษยนาคมานพ

ณวันศุกร์ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนศักราช ๑๒๓๗
 เวลาย่ำเที่ยงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ออกพระที่นั่ง
 เพชรภูมิไพโรจน์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินที่จะ
 ปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมพระพุทธรูป ในถ้ำหลวง เงินส่วนของหลวง ๓ ซึ่ง
 กับเงินที่เรียราย พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แด่เจ้าจอม
 มารดา เปน ๑๐ ซึ่ง ๗ ค่ำถึง รวม ๑๓ ซึ่ง ๒ ค่ำถึง แด่พระยา
 สุรินทรภาไชย ผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรี แด่ประทับครัดกับ พระ
 บรมวงศานุวงศ์ แด่เข้าทอดของชุดพระบาท อยู่ประมาณ ๑๕ นาที
 เสด็จฯ

แผ่นที่ ๒๘๔   เวดabay ๓ โมงเศษ   พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือน ๔   เสด็จออกทรงรถเล็ก   พวกราชยานประคอง
 ขึ้นรถ ๑   ลงมาจากบนเขา   แลดูเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง   พระ
 เจ้าลูกเธอ   พระองค์เจ้าศรีวรวงศ์   ตามเสด็จบนรถพระที่นั่งด้วย
 เสด็จพระราชดำเนินมาประทับเขาหาดวง   ทรงพระราชนิพนธ์
 ทอดพระเนตรในถ้ำหาดวง   ประทับอยู่ประมาณชั่วโมง ๑ ก็เสด็จทรง
 พระราชนิพนธ์มาจากเขาหาดวง   ทรงรถพระที่นั่งไปตามทาง   เวดabay
 ๕ โมงเศษ   ถึงพิสัยพลาที่ประทับตำบลบางครก   ฤๅบ้านใหม่
 แลราษฎรชาวบ้าน   มาเฝ้าทูลต่อของชุดพระบาท   ทูลเกล้าฯ ถวาย
 ของผลไม้ต่าง ๆ   ประทับอยู่ประมาณ ๑๕ นาที   ก็เสด็จลงเรือพระที่นั่ง
 ๑๒ กั้นเขียง   เสด็จไปประทับครัดกับ   พระบรมมโหฬาร   กรม
 สมเด็จพระสังฆราช   ซึ่งเสด็จอยู่ในเรือแหวดจอดอยู่   ๕๕
 ประมาณ ๕ นาที   จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ   ให้ออกเรือพระ
 ที่นั่ง   ไปตามลำน้ำจนเวดabay ๑ กับ ๒๐ นาที   จึงถึงเรือพระที่นั่ง
 อัครราชวรเดช   ซึ่งจอดอยู่ที่นอกปากอ่าว   เสด็จขึ้นบนเรือพระที่นั่ง
 อัครราชวรเดช   ประทับอยู่ประมาณ ๑๐ นาที   จึงเสด็จฯ แล้ว   ครัดอยู่
 จน ๔ ทุ่มเศษ   เสด็จขึ้น

โดย สวัสดิ์ประวัตติ

ณวันเสาร์   เดือน ๓   แรม ๑๐ ค่ำ   ปีกุนต์ปีคศก   จตุศักราช
 ๑๒๓๗   เวดabay ๕ โมงเช้า   เรือพระที่นั่งอัครราชวรเดช   ไซ้จกรมาถึงเรือ

ตเถียง ที่คำอังกฤษได้เรียกว่า ไต้เจ้าชู้ ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา
เรือพระที่นั่งก็ไต่แต่่นต่อมาตามลำดับแม่น้ำ เวลาเช้าโมง ๑, ๑๕ นาที
ถึงหน้าเมืองสมุทรปราการ มีพระบรมราชโองการให้หยุดจักรประทับ
เรือพระที่นั่ง แด่พระราชทานรูปเทียนดอกไม้ ให้พระยาดมฺพรัตน-
รักษ์ ขนไปจุดนมัสการที่พระสมุทรเจดีย์กลางแม่น้ำ แด่เรือพระที่นั่ง
ก็แต่่นต่อมา เวลาเช้า ๓ โมง ๓๐ นาที ถึงหน้าท่าราชวรดิษฐ์ เรือพระ
ที่นั่งทอดสมอประทับท่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่ใน
เรือพระที่นั่ง รอกกระบวนรับเสด็จที่ยังไม่มาพร้อม ด้วยไม่ทราบเวลา
เสด็จพระราชดำเนินกลับ เวลาเช้า ๕ โมง ๒๓ นาที เสด็จขึ้นทรง
พระราชยาน ด้วยพระเจ้าตากเชอ พระองค์เจ้าศรีวิชัยดิถีลักษณ พร้อม
ด้วยกระบวนแห่หน้าหลัง เสด็จพระราชดำเนินเข้าพระบรมมหาราชวัง
ประทับเทียบหน้าพระทวารหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระราชอุปัชฌาย์ เสด็จ
พระราชดำเนินขึ้นข้างใน

แผ่นดิน ๒๕๕
ออกวันศุกร์
เดือน ๕
ขึ้น ๒ ค่ำ
ในเวลาดนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
นตองพระองค์ตามธรรมเนียมอย่างเบ็ดพระต่อ พระ
บรมวงศานุวงศ์ แด่ข้าราชการ ที่ตามเสด็จ พระราชดำเนิน
ก็ตั้งมเสื่อเบียดคอ แด่ข้าราชการที่รับเสด็จนั้น ตั้งมเสื่อเบียด ทหาร
แต่งเครื่องยศตามตำแหน่ง

โดย ภาณุรังษีสว่างวงศ์

๑ เวลานั้นสายโทรเลขยังไม่แล้ว

ข่าวในกรุงเทพมหานคร ในเวลาเสด็จพระราชดำเนิน
เมืองเพชรบุรี

ณวันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุฬศักราช ๑๒๓๗
เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระสังฆวิคิตอรุณราชวราราม ๕๗ รูป มีพระ
ธรรมเจดีย์เป็นประธาน ได้เข้ารับมณฑภาคในพระบรมมหาราชวัง
ราชการไม่มีในพระบรมมหาราชวัง ในเวลาเสด็จไม่อยู่
โดย ภาณุรังษีสว่างวงศ์

ณวันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุฬศักราช ๑๒๓๗
เวลาเช้า มีพระสังฆวิคิตระฆังโฆสิตคารามเข้ารับมณฑภาคในพระบรม
มหาราชวัง แต่มีการเลี้ยงพระที่พระที่นั่งสุดีดาภิรมย์ ๑๐ รูป เวลา
เย็น มีการสดมมนต์ที่วังพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วิจิตร
ในการวันสมภพของท่าน เป็นการครบพระชนม์พรรษาได้ ๗๑ เป็นการ
ใหญ่ พระที่สดมพระพุทธรุคมนต์นั้น ๗๑ รูป เท่าพระชนม์พรรษา คือ
กรมพระปวเรศวิद्याดงกรณ์ เป็นประธานาธิบดีในที่นั้น
โดย ทองแถมถวัลย์วงศ์

ณวันพุธ เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุฬศักราช ๑๒๓๗
เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระที่วัง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วิ
จิตร แต่ในเวลาเย็นมีการสดมมนต์อีก

แผ่นที่ ๒๕๖ ด้วยการทำบุญพระชนม์พรรษาตามสุริยคติภาค

ออกวันศุกร์

เดือน ๔

ขึ้น ๒ ค่ำ

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุฑ

ศักราช ๑๒๓๗ มีการสดมภ์ทำบุญวันประสูติ พระเจ้าบรมวงศ์

เชอ กรมพระเทเวศร์วชิรนทร ที่วังของท่าน

โดย มนุษยนาคมานพ

ณวันศุกร์ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุฑศักราช ๑๒๓๗

เวตาเข้าพระดั่งขณทวง พระเจ้าบรมวงศ์เชอ กรมพระเทเวศร์วชิรนทร

เปนการทำบุญตั้งวันก่อน เวตาเย็นไม่มีการ

โดย สวัสดิ์ประวัค

ณวันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๑๐ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุฑศักราช ๑๒๓๗

เวตาเข้า ๓ โมงเศษ พระดั่งขณทวงราชวราราม ๕๒ รูป มีพระ

ธรรมเจดีย์เป็นประธาน ได้เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง

เวตาบ่าย ๕ โมงนาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทาง

พระทวารพระที่นั่งสัมมติเทวราชอุปบัติ ประทับสำนหมญา พระบรม

วงศ์านุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าทูลตอของขุดพระบาท คือ

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ พระเจ้าน้องยา

เธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ พระองค์เจ้าสวัสดิ์ดี พระองค์เจ้ากมลดา

เลอสรวัค พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ พระองค์เจ้ามนุษย์นาคมานพ

๑ ตรงนี้ความขาด มีบอกแก้ในแผ่นที่ ๓๐๒ ต่อกับ ๓๐๓

พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าดิศวรรกุมาร พระองค์เจ้าไฉน
 บัณฑิต พระองค์เจ้าจิตรเจริญ พระองค์เจ้าวิวัฒนานุกวงศ์ พระองค์
 เจ้าไชยนิคมมงคล พระองค์เจ้าถ้ายถนิทวงศ์ พระองค์เจ้าประเสริฐ
 ศักดิ์ดี หม่อมเจ้าปรีดา หม่อมเจ้าเจริญ แด่พระองค์เจ้าหญิงที่ยังทรง
 พระเยาว์ พระยาอภัยภวนฤทธิ พระยาอนุรักษราชมณฑลเชียร พระยา
 ไชยภูิกษราชเศรษฐี พระยานครศรีธรรมราช พระยาราชวงษ์ตัน พระ
 นรินทรเสนี พระศรีกาฬสมุท พระเทพผลู เจ้าหมื่นศรีธรรมรักษ์ เจ้า
 หมื่นสรรเพชญภักดี หาดวงพิณิจจักรภณฑ หาดวงไกรนารายณ์ พระ
 รจนา พระอินทราชิราช ขุนอมรินทร์รักษา ส้มิงพระตะปะ ส้มิงสิทธิ
 ราช หมอกาวัน แด่มหาดเล็กอีกประมาณ ๑๐ คนเศษ พระบาท
 ส้มเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับตรัสด้วยราชการแต่อื่น ๆ อีก อยู่จน
 เวลาค่ำเศษ เสด็จพระราชดำเนินขึ้นข้างใน

โดย ภาณุรังษีสว่างวงศ์

แผ่นที่ ๒๕๗
 ออกวันเสาร์
 เดือน ๕
 ขึ้น ๓ ค่ำ
 ศักราช ๑๒๓๗

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง
 ณวันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๑๑ ค่ำ ปีกุนดับศก จุศ
 เวลาเช้าพระสงฆ์เข้ารับบิณฑบาตในพระ
 บรมมหาราชวัง แด่นั้นเวลาที่พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์นั้นตามเคย เวลา
 บ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง
 สัมมตเทวราชอุโบสถ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เข้าเฝ้าทูล

ของขลุ่ยพระบาท จนเวลาบ่าย ๓ โมง ๕๐ นาที จึงได้กราบถวาย
 บังคมลากลับออกจากเฝ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่
 จนเวลาบ่าย ๔ โมง ๕ นาที เสด็จขึ้น เวลาบ่าย ๕ โมง ๕๐ นาที
 เสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เจ้าพระยาสุรวงค์โดยฉันทน์
 เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท อยู่จนเวลาย่ำค่ำ ๑๕ นาที ก็กราบถวาย
 บังคมลาออกจากเฝ้า พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการได้เข้าไปเฝ้าต่อ
 ภายหลัง พระนรินทรเดณี ได้นำพระอิศริยาไชยกราบถวายบังคมลา
 กลับไปเมือง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับครัดด้วยราช
 การแผ่นดินอยู่จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น ครั้นเวลา ๒ ทุ่มเศษ พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนตของพระองค์อิฉวณิงเดรส ทรงตรา
 เครื่องราชอิสริยยศนพรัตนราชวรารมณ แต่สายสพายด้วย เสด็จออก
 สยามหน้า ขันทรงรถพระที่นั่ง ดำรวจทหารนำตามเสด็จพระราช
 ดำเนียรเปนกระบวร ออกประตูกิเศษไชยศรี ไปประทับวังพระเจ้าบรม
 วงศ์เชอ กรมพระเทเวศร์วชิรนทร ซึ่งได้มีการทำบุญพระชนม์พรรษา
 ครบ ๗๐ ปีนั้น ครั้นรถพระที่นั่งประทับที่หน้าวงแหวน พระเจ้าบรมวงศ์
 เชอ กรมพระเทเวศร์วชิรนทร ได้ออกมารับเสด็จที่ประตูกิ่ง พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงจากรถพระที่นั่ง เข้าไปประทับที่ประ
 ชุม พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรด
 เกิดา ๑ พระราชทานหนึ่งคือซึ่งพระราชทานพรชัยมงคล แดงเงินตรา
 ๒๐ ชั่ง แก่พระเจ้าบรมวงศ์เชอ กรม

แผ่นที่ ๒๕๘ พระเทเวศ์วชิรินทร แด่หนังสือที่พระราชทานนั้น มีความ
ออกวันเสาร์
เดือน ๔
ขึ้น ๓ ค่ำ
ว่า “ตั้งเกล้าพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอม
เกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอแสดงความยินดีมายังพระองค์ท่าน
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศ์วชิรินทร ด้วยพระชนมายุของ
พระองค์ท่านทรงเจริญโดยลำดับ นับแต่หน้าวันเสาร์ เดือน ๓ แรม
๑๒ ค่ำ ปีมืดตปีตศก ศักราช ๑๑๖๗ ซึ่งเป็นวันสมภพเดิมชน มาจน
ถึงวันพุธ เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ ปีกุนตปีตศก ศักราช ๑๒๓๗ นี้ ความ
สุริยโคจรในจักรวาลได้ ๗ รอบบริบูรณ์ หม่อมฉันมีความยินดีเป็น
อันมาก ด้วยพระบรมราชตระกูลนี้ เจ้านายผู้ชายมีแต่พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้มีพระชนมายุถึง ๗๔ เจ้านายผู้ชาย
อื่นๆ ในวังหลวง ก็มีพระชนมายุถึง ๗๐ ปีก็น่าจะไม่เคยมีเคย เพราะ
ฉันควรจะเป้นที่ชนชมนิดในพระบรมวงศ์ท่านวงศ์ทวักนี้ หม่อม
ฉันได้จัดเงิน ๒๐ ซึ่ง มาถวายพรให้พระองค์ท่านทรงพระเจริญชนมา
ยุตต์ต่อไปให้นาน เปนประธานในพระบรมวงศ์ได้เป้นที่นับถือไหว
กราบถ้การบูชาดีไป แด่ให้ทรงพระประกอบด้วย พรรณ สุข พด
ปฏิกาน คุณสารสมบัติสรรพสวัสดิ์ดีพิพัฒน์มงคล ทุกประการเทอญ
ถวายมาแต่ ฅนวนอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนตปีตศก
ศักราช ๑๒๓๗ เปนวันที่ ๒๖๕๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้”

ครั้นพระราชทานพรแล้ว ประทับครัดอยู่ประมาณครู่หนึ่ง ก็
เสด็จไปประทับโต๊ะเสวย พร้อมด้วยพระบรมวงศ์ท่านวงศ์ ซึ่งพระเจ้า

บรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วชิรทร ได้มีกำหนดไปเชิญให้มาด้วยนั้น
 คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรศักดิ์พิศาต ๑ พระเจ้าราชวร
 วงศ์เธอ กรมหมื่นภูวนัยนฤเบนทรธิวัต ๑ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ
 กรมหมื่นอักษรดาดนโถกณ ๑ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
 เจริญผลพิศวัตติ ๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่าง
 วงศ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๑ พระเจ้าน้องยา
 เธอ พระองค์เจ้าคคณางคยุคต ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า
 สฤษดิ์วัตติ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทวณวดีดยดาภ ๑ พระ
 เจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ
 พระองค์เจ้าเกษมสันตโศภากย์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า
 กมดาดเดอส์วรรค ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลย
 วงศ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าชุมพดสัมโภช ๑

แผ่นดิน ๒๕๕
 ออกรวันอาทิตย์
 เดือน ๔
 ขึ้น ๔ ค่ำ
 พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนกวิคิน ๑ พระ
 เจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๑ พระเจ้า
 น้องยาเธอ พระองค์เจ้ามณูษย์นาคมานพ ๑ พระเจ้า
 น้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์
 เจ้าคิศจรกุมาร ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโศภณบัณฑิต ๑
 พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ๑ พระวงศ์เธอ พระองค์
 เจ้าประดิษฐสุวรรณ ๑ พระวงศ์เธอ พระองค์เจ้าชิตเชื้อพงศ์ ๑

พระวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิงหนาทราชวงศ์ฤทธิ ๓ รวม ๒๔ พระองค์
 แค่นั้นยังไม่ได้บายไม่ได้เด็ดจมานัน คือ ต้นตอพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 เจ้าพามหามาตา กรมพระบารายปราบกษ ๓ ต้นตอพระเจ้านองยาเธอ
 เจ้าพาดจาดรณครคมี กรมหัตถวงจักรพรรดิพงศ์ ๓ พระเจ้านองยาเธอ
 พระองค์เจ้าเกษมศรีรัศมิ์โยค ๓ พระเจ้านองยาเธอ พระองค์เจ้าศรี
 สิริธิรงไชย ๓ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ ๓ พระ
 วงศ์เธอ พระองค์เจ้าสายสุนทรวงศ์ ๓ รวม ๖ พระองค์ รวมทศเดิม
 กาคเชิญ ๓๐ พระองค์ พร้อมทั้งด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 แด่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ ๒๒ พระองค์
 ครั้นถึงเครื่องหวนแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ตั้งชน
 ทรงดับข พระราชทานแก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์
 มเหศวรความตั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตำแหน่งมา
 ดิงน

ในเวตานั้น เจ้านายมาพร้อมกันในทันที หม่อมฉันจะเป็นผู้กล่าว
 ความแทนเจ้านายทงปอง ด้วยครั้นท่าน กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ มี
 พระชนมายุเจริญมาโดยลำดับครบ ๗๐ ปีถ้วนในบัดนี้ ก็แต่ในบรมวงศ์
 เจ้านายที่มีพระชนมายุเกิน ๗๐ ปีนั้น ก็มีแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลก มีพระชนมพรรษาถึง ๗๔ ปี นอกนั้นก็มีแต่เจ้านาย
 วงหน้า ที่มีพระ

แผ่นที่ ๓๐๐

ชันษาเกิน ๗๐ ปีไป ที่ในวังหลวงยังมีพระองค์

ออกวันอาทิตย์

โคตย

เดือน ๔
ขึ้น ๔ ค่ำ

อนึ่งทูลกระหม่อมท่านรับสั่งว่า เจ้านายในชั้น

พระบรมวงศ์ มีชันษาอยู่เพียง ๖๕ แด่ ๖๖ เป็นอย่างมาก เป็นที่ขอด
ทูลเจ้อยู่ตรงนี้ ก็แต่บัดนี้ท่านมีพระชนม์มาได้ถึง ๗๐ ปี เป็นมหัศจรรย์
ควรจะเป็นที่ชื่นชมทั่วไป ในพระบรมวงศ์ท่านวงศ์ทองปวง ที่องนั้นว่า
เป็นผู้มีพระชันษายืน เป็นที่ลือรื่องพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลก เจ้านายทองปวงต้องมีความเคารพนับถือท่านเป็นอย่างยิ่ง
เป็นที่บูชาทวักน

บัดนี้ขอให้พระองค์ท่าน มีพระชันษายาวยืนไป กว่ารอบ ๗๐ ปี
ประกอบด้วยความสุข แด่สมบัตย์สรรพศฤงคารทุกประการ ให้เป็น
ต้นของพระบรมวงศ์ค่านวงศ์ ซึ่งมีพระชันษายืนตาม ๆ กันสืบไป ขอ
ให้เจ้านายพร้อมถวายพระพรในพระองค์ท่าน ให้มีความเจริญไป
ทุกประการ เทอญ

ครั้นจบแล้ว พระบรมวงศ์ค่านวงศ์ ได้ย่นชวนพร้อมกันร้องว่า
ฮีบ ๆ ฮู่เร เป็นการแสดงความยินดี ตามอย่างธรรมเนียมยุโรป แด่
คิมแซมเปนแล้ว ก็นั่งตงเป็นปรกติพร้อมกัน ประมาณครู่หนึ่ง
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ ทรงย่นชวนสับซ มีเนื้อ
ความดังที่จะว่าต่อไปนี้ พอเป็นเตา ๆ ถ้าขาดบ้างเกินบ้างไม่เหมือน
กันก็บ่ททานหงหตายได้ฟังในเวลาสับซ ก็ขอรับประทานโทษเดี่ยเกิด

เพราะเป็นแต่ความจำมา เนื้อความมีว่า ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราช
ทานหม่อมเกตุฯ ถวายพระพรชัยมงคล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ให้ทรงพระเจริญเกษมสุขสวัสดิ์พิพัฒนามงคล พระชนมายุ
ยืนนานในศิริราชสมบัติ ศัครแพทยพระบารมี อนึ่งสมเด็จพระเจ้า
น้องยาเธอ แด่ต่างกรม ซึ่งมาประชุมพร้อมกันในเวลายันนี้ ขอให้
ทรงพระเจริญสุขสวัสดิ์ ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ ให้มี
เกียรติยศยิ่งขึ้นไปเทอญ

ครั้นจบแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์กษัตริย์พร้อมกันว่า ฮีบ ๆ
ฮูเร แด่ดมแซมเป็นเหมือนครั้งก่อน แด่หนึ่งเป็นปกติ ประมาณ
ครู่หนึ่ง แล้วแด่วิ่งไต่ออกจากโต๊ะ แล้วไปทอดพระเนตรตคร
ประมาณ ๓๐ นาที ก็มาประทับครัดด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ครู่หนึ่ง
ก็เสด็จกลับทรงรถพระที่นั่ง ขึ้นเข้าในพระบรมมหาราชวัง เวลา ๔ ทุ่ม
๒๕ นาที

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ์

ข่าวราชการ

แผ่นที่ ๓๐๐

ออกวันจันทร์

เดือน ๔

ขึ้น ๕ ค่ำ

ในพระบรมมหาราชวัง

วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุนดับศก

จุลศักราช ๑๒๓๗ เวลาย่ำค่ำเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าเฝ้าทูลต่อของขลุ่
พระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประทับครุฑอยู่ทันทวน
เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

โดย มนุษยนาคมานพ (ผู้แทน)

ณวันอังคาร เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนดิถีตศก จุติศักราช
๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระยาจำเริญยศ ๑ พระยาศรีสังห-
เทพ ๑ พระมหาเทพ ๑ ซึ่งกตัญญูมาแต่ราชการเมืองนครราชสีมา เข้า
เฝ้าทูลต่อของขลุ่พระบาทพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ จนเวลาบ่าย
๓ โมงเศษเสด็จขึ้น จึงได้กลับออกมา

เวลาบ่าย ๕ โมงครึ่ง พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสุช
สวัสดิ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์ ๑ พระยา
อนุรักษราชมณฑลเชียร ๑ พระศรีธรรมดาด่าน ๑ พระศิษฐานการภักดี ๑
รวม ๕ นาย นำมิกค์เตอร์คอมมิสชันนารีเอกซ์ เฮเยนต์แดงสุดเยเนราล
อังกฤษ ๑ มิกค์เตอร์วอมา ๑ มิกค์เตอร์ดี ๑ รวม ๓ นาย เข้าเฝ้าทูล
ต่อของขลุ่พระบาท ที่พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร จนเวลาบ่าย
๕ โมงครึ่ง จึงกลับออกมา เวลาบ่าย ๕ โมงเศษจนย่ำค่ำ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จเสด็จนามหม้าย มีพระบรมวงศานุวงศ์แลข้าราชการ
ผู้ใหญ่ผู้น้อย แลภักดีทันตแพทย์ แลมิกค์เตอร์เคอวิตสัน เฝ้า
ทูลต่อของขลุ่พระบาทอยู่ในทันทวน จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น เวลา ๕ ทุ่ม
เศษ เกิดเพลิงไหม้ทวงกรมหมื่นอนุกรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๑ ที่ป่ากลองตลาดซึ่งสร้างโรงเรียนราชินีบัดนี้

เสด็จทรงรถพระที่นั่งดองคุม   เสด็จพระราชดำเนินไปเข้าทางประตู
 ของกุฎ วังพระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ แด่เสด็จ
 เข้าไปในวัง พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ แด่
 เสด็จไปที่เพ็ชงใหม่หน จิงมี

แผ่นที่ ๓๐๒
 ออกวันจันทร์
 เดือน ๔
 ขึ้น ๕ ค่ำ

พระบรมราชโองการให้เจ้าพนักงานดับเพลิง ๆ เพลิง
 ที่ใหม่หนดงบ จิงเสด็จกตบยั้งพระบรมมหาราชวัง เวลา
 ๒ ยามเศษเสด็จขึ้น ขอนำทงหตายจงทราว เทอญ
 โดย ทองแถมอวตยวงศ์

ณวันพุธ เดือน ๓ แรม ๑๔ ค่ำ ปีมุจลินต์ศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวลาบ่ายโมงเศษ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เข้าเฝ้าทูลละออง
 รุติพระบาท ณพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ จมเวลาบ่าย ๓ โมงเศษ
 เสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกณมุขพระที่นั่งสมมติเทวราช
 อุปบัติ พระยาจำแลนยบดี ๑ พระยาศรีสังหเทพ ๑ เข้าเฝ้าทูลละออง
 รุติพระบาท แด่เจ้าพนักงานกรมราชบัณฑิต มีหม่อมเจ้านายเฑียร
 เป็นต้น เจริญพระศมภรตถวายทรงบิตทองแด่ทรงร้อยหู แด่เจ้าพนักงาน
 ช่างรักเจริญพระพุทธรูปถวายทรงบิตทอง ตามอย่างธรรมเนียมวันพระ
 ทุก ๆ วัน พระศมภรตทรงบิตทองนั้น คือ พระอรรณภตปาฏิสัมภิตา

๑ วังนี้อยู่ในบริเวณโรงเรียนราชินีเดิยวันนี้ออนข้างเหนือ

แผ่นที่ ๓๐๓ บัญชีปลัดศก จุฬจักราช ๑๒๓๗ แผ่นที่ ๒๘๖ ว่าด้วยข่าว
 ออกวันอังคาร ในกรุงเทพมหานคร เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเมืองเพชร
 เดือน ๔ บรี ในวันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ บัญชีปลัดศก
 ชั้น ๖ ค่ำ ๑๒๓๗ ว่าด้วยสดมภ์ทำบุญวันประสูติ ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระเทเวศร์วชิรทรนน เวตาเขานนมการเตียงพระ ข้าพเจ้ายังหา
 ได้ ใต้ไม้ ด้วยข้าพเจ้าตมเดี่ยว ขอท่านทั้งหลายจงทราบ เทอญ
 โดย มนุษยนาคนานพ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันศุกร์ เดือน ๔ ขึ้น ๒ ค่ำ บัญชีปลัดศก จุฬจักราช ๑๒๓๗
 เวตาบ่าย ๓ โมง สดมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ๑ เจ้าพระ
 ยาดุรงค์ ๓ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ๑ เข้าเฝ้าทอดของชุดพระบาท ที่
 พระที่นั่งมถสถานบรมอาสน์ เวตา ๔ โมงเศษ ออกจากเฝ้า เวตา
 ย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกตั้งนามหญ้า พระบรม
 วงศ์านุวงศ์แต่ข้าทูลตของชุดพระบาทเฝ้าณทนน แต่จมีนราชนาคา
 กราบถวายบังคมดาไปเมืองนครไชยศรี แต่ได้ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้หัดวงนายฤทธิไปเป็นผู้ว่าราชการเมืองอ่างทอง ประทับ
 ครัดกับพระบรมวงศ์แต่ข้าราชการ จนเวตาทุ่มเศษ เสด็จขึ้น
 โดย สวัสดิศิประวัติ

ณวันเสาร์ เดือน ๔ ขึ้น ๓ ค่ำ บัญชีปลัดศก จุฬจักราช ๑๒๓๗

เวตาเช้า ๓ โมงเศษ พระสังฆวัดอรุณราชวราราม ๕๐ รูป มีพระ
ธรรมเจดีย์เป็นประธาน ได้เข้ารับบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง

เวตาเช้า ๔ โมงเศษ พระสังฆวัดบวรเมณฑิต ๓๐ รูป มีพระธรรมวิศิ
สวาทเป็นประธาน ได้รับพระราชทานฉันทพระที่นั่งดุสิตดิคาภิรมย์

เวตาบ่าย ๓ โมงเศษ พระยาจำเริญยศด้ พระยาศรีรังสิต
เจ้าผู้ เวตาบ่าย ๒

มณฑลที่ ๓๐๔ โมง พระเจ้าน้องยาเธอกับพวกเดิมยื่นเข้าขอพิศหดวง
ออกวันอังคาร
เดือน ๔ เวตาบ่าย ๓ โมง พระยาจำเริญยศด้ พระยาศรี
รังสิต เจ้าผู้ เวตาบ่าย ๕ โมง
เจ้าพระยาธรรมาธิบดีไวยวุฒิมนเจ้าผู้ เวตาบ่าย ๕ โมง
พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยก็เข้าไปเฝ้าที่พระที่นั่ง
สุมมติเทเวศราชอุโบสถ คือ ส้มแดงพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรัง
ษีธรรมาธิบดี กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ พระองค์เจ้าท้าวถวิลยธรรมา พระ
องค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระองค์เจ้ากมลดาตเดอธรรมา พระองค์
เจ้ากาพย์กนกรัตน พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ พระองค์เจ้ามณเฑียร
นาคมานพ พระองค์เจ้าต้วดีศิริประวดี พระองค์เจ้าจิตรเจริญ พระ
องค์เจ้าวัฒนานุกวงศ์ พระองค์เจ้าไชยนิคมมงคล พระยาภาณุรังษี
พระยาโชฎีกะราชเศรษฐี พระยาอนุรักษราชมนตรี พระยาพิพัฒน์
โกษา พระพิเรนทรเทพ พระราชวรินทร์ เจ้าหมื่นศรีวิชัย พระ

พระนรินทรเดณี พระศรีภักดีมุข พระอมรวินิจฉัยสรเดช พระเทพมณู
 พระศรีสุนทรโองหาร จมื่นราชามาตย์ จมื่นประธานมณฑลเชียร จมื่น
 จิตรจำนง จมื่นสรุเทศรณนิต จมื่นวิจิตรชัยศักดิ์ดาบุรุษ หาดวงพิณิจักษ
 ภักดิ์ หาดวงนายฤทธิ หาดวงนายเดช หมอภักดีวัน แดงขุนนางหาดวง
 ขุนอีก ๑๕ คน มหาตเด็กประมาณ ๒๐ เศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ประทับตรัสด้วยราชการแต่อื่น ๆ อีก อยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเศษ
 เสด็จขึ้นข้างใน

โดย ภาณุรังษีธวัชวงศ์

ณวันอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีมะแมศก จุติศักราช ๑๒๓๗
 เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่
 หนึ่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จเข้าราชการผู้ใหญ่ผู้
 น้อย เข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ตั้งนายทศมหาร
 เด็ก บุตรหาดวงเดช (สุด) เป็นหาดวงภักดีณรงค์ มีตำแหน่งราชการ
 ในกรมมหาดไทย ให้ถือศักดินา ๖๐๐ นายร้าย เป็นขุนนราธิบาล
 เสมียนตรา กรมพระสุรัสวดีกิตติวงศ ให้ถือศักดินา ๕๐๐ รวม ๒ คน
 ประทับอยู่จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จเข้าราชการ
 ก็กราบถวายบังคมลาจากดับ ในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 รับสั่งให้หา สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีธวัชวงศ์ ๑
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๑

แผ่นที่ ๓๐๕   เจ้าหมื่นด้รวรเพชภักดี ๓   เข้าไปเฝ้าพระที่นั่งພພພພ
 ออกวันพุธ   ถาวรวิจิตรจนเวดายามเศษ   จึงได้กราบถวายบังคมตา
 เดือน ๔   กติบิ
 ขึ้น ๑๓ ค่ำ

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

ณวันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุติศักราช ๓๒๓๗
 เวดายามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกมุขพระที่นั่ง
 สัมมตเทวาราชอุปบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กัปตันตอฟ
 ศักดิ์กับมิคเคอร์เควิตสันเข้าเฝ้าทอดของชุดพระบาท เฝ้าอยู่จนเวดายาม
 ๒ โมงเศษจึงออก แล้วพระยาราชวรานุกุล กับพระยาเจริญราชไมตรี
 เข้าเฝ้า เวดาศ ๔ โมงถวายบังคมตาออก พระปรีชาภักดีการซึ่งเข้า
 มาจากเมืองปราจีนบุรีเข้าเฝ้าทอดเกล้าฯ ถวายทองคำซึ่งทำจากโรง
 ทำทองนั้น เฝ้าอยู่ประมาณครู่หนึ่งก็กราบถวายบังคมตาออก เวดาศ
 จนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระทวาร
 หน้าพระที่นั่งสัมมตเทวาราชอุปบัติ ประทับสำนัญญา พร้อมด้วย
 พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จทอดของชุดพระบาทใหญ่น้อย กรมพระราช
 วังบวรสถานมงคลเสด็จมาเฝ้าด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ประทับตรีศัตด้วยกรมพระราชวังบวรสถานมงคล อยู่จนเวดาศจนทุ่ม
 กรมพระราชวังบวรสถานมงคลก็กราบถวายบังคมตาศกติบิ พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับตรีศัตด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จทอด
 ของชุดพระบาทใหญ่น้อย อยู่ประมาณครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

โดย มนุษย์นาคมานพ (ผู้แทน)

ณวันอังคาร เดือน ๔ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมุจลินต์ศก จุฬศักราช ๑๒๓๗
 เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระ
 ท้องสนามหลวงเทวราชอุปบัติ เจ้าพระยาด้รวงศ์ไวยวัฒน์เข้าไปเฝ้าทูล
 ถอของชุดพระบาท จนเวลาบ่าย ๓ โมงเศษจึงได้กลับออก แล้วพระ
 ยาศรีสังหเทพ ๑ หดวงภักดีณรงค์ ๑ เข้าเฝ้าทูลถอของชุดพระบาท

แผ่นที่ ๓๐๖ ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกเสด็จนามหญ้า มีพระ
 ออกวันพุธ
 เดือน ๔
 ขึ้น ๗ ค่ำ
 บรมวงศานุวงศ์เตชราชการุญใหญ่ผู้น้อย เฝ้าทูลถอของ
 ชุดพระบาทอยู่ในทนต์ แดหม่อมเจ้าเจ๊ก ในกรมหมนมเห-
 ศ্বর ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปเรียนวิชาต่าง ๆ ที่
 เมืองดอนคอนนัณ ไต่ทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือต่าง ๆ ชื่อมเปอเวียด
 ดิกษัณนารี ขอพริยุนีเวอชด์ไบโอกราฟีหลายเล่ม คือ หนังสือจดหมาย
 เหตุต่าง ๆ เรื่องราวของคนที่มีชื่อเสียงเป็นคนสำคัญ ปราบกฏในประ
 เทศยุโรป เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น ขอท่านทงหลายจงทราบ เทอญ
 โดย ทองแถมถวัลยวงศ์

แผ่นที่ ๓๐๗
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือน ๔
 ขึ้น ๘ ค่ำ
 ข้าวราชการในพระบรมมหาราชวัง
 ณวันพุธ เดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีมุจลินต์ศก จุฬศักราช ๑๒๓๗
 เวลาเช้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ไปทรงจุดเทียนที่พระพุทธรณีเวศน มุขด้าน

เหนือ มีพระดั่งซวดคอรุณราชวราราม ๓๐ รูป มีพระธรรมเจดีย์แปน
 ปรุชาน แดพระดั่งซวดคอรุณราชประดิษฐสถิตยมหาดีมาราม ๘ รูป เปน
 ๑๐ รูปทงพระวินัยรักขิต วัตบุญดีริมาคยาราม รวมทงตั้งแปน ๒๐ รูป
 ถวายพรพระแดนันไนทนน แดจิงดัดปกรณพระบรมอิฐ ในพระ
 บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แดกรมสมเด็จพระศรีสุริเยน-
 ทรามาตย์ ด้วยแปนวันเหมือนวันประสูติ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธ
 เลิศหล้านภาลัย ตามจันทรคติกาต ครนแดเจ้าพนักงานกรมตั้งฆ-
 การีย์ จิงนิมนต์พระดั่งมี ๒๐๐ รูป มาเจริญพระดัดคปกรณาภิธรรม
 แดดัดปกรณ เวลาย้าย ๓ โมงเศษ เด็ดจออกประทับที่มุขพระที่นั่ง
 สมนคติเทวราชอุปบัติ พระยาราชวรากูต ขุนหลวงพระยาไกรศรี เจ้า
 หมนสรรเพชภักดี เข้าเฝ้าทูลตองขุดพระบาทณทนน ประทับอยู่
 ประมาณครึ่งชั่วโมง เด็ดจขึ้น

เวลาย้าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตอง
 พระองค์พรอกโกต ทรงเครื่องราชอิสริยยศหตายอย่าง ในกรุงแดต่าง
 ประเทศแปนองค์เล็ก ๆ เด็ดจออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พร้อม
 ด้วยพระบรมวงศานุวงศ์แดเข้าทูลตองขุดพระบาทใหญ่ผู้น้อย เฝ้า
 อยู่ทนน พระยาศรีสังหเทพจิงนาทาวชนค ซึ่งตามภักดีเขาฟังในพระ
 บรมโพธิ์สมภavnัน เข้าเฝ้าทูลตองขุดพระบาท จิงทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ พระราชทานตั้งของต่าง ๆ เปนรางวัล (วันนีแปนเวลา
 จวนเต็มที เมื่อตบได้แดว จิงจะตงบอกให้ชัดเจนในวันหน้าค่อไป)

๐ ความชัดเจนอยู่ในแผ่นที่ ๓๑๕, ๓๑๖

แล้ว เสด็จทรงพระราชดำเนินออกพระทวารเทเวศร์รักษา มาประทับ
ศันามหญ้า มีพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จทอดของชุดพระบาทเฝ้าอยู่ที่
นั้นด้วย จนเวลาทุ่มเศษ เสด็จพระราชดำเนินขึ้น

แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปที่พระพุทธรูปเวศน์ พระสงฆ์

แผ่นที่ ๓๐๘
ออกวันพฤหัสบดี
เดือน ๔
ขึ้น ๘ ค่ำ
ที่ได้รับพระราชทานฉนวนเมื่อเช้านั้นนั้น จะได้สดพระ
พุทธรูปเสด็จทรงธรรมในที่นั้นด้วย แล้วเสด็จพระราช
ดำเนินกลับขึ้น (การนถามสืบได้ความชัดเจน จึงจะ
ได้ออกต่อไปในวันหน้าอีก)

แจ้งความ

ด้วยณวันศุกร์ แรม ๓๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีกุนต์ปดศก ที่ลงไป
ประคิติน เดือน ๔ ว่าเปนวันมหากรรมสวณะ ฤาอุโบสถตามบักขวิธิ
นั้นผิดไป ที่ถูกแท้จริงนั้น ต้องเปนวันเสาร์ ขึ้นค่ำ ๓ เดือน ๕ มีชวด
อัฐศก จึงจะถูกต้อง ขอท่านทั้งหลายผู้ได้รับประคิตินจงทราบการ
ซึ่งผิดอยู่ในทุกประการเทอญ

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

แผ่นที่ ๓๐๘
ออกวันศุกร์
เดือน ๔
ขึ้น ๘ ค่ำ
ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง
ณวันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนต์ปดศก จตุศก
ราช ๑๒๓๗ เวลาประมาณบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกมุขพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุโบสถ ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระชดสีนรุตังครามไชย น้องเจ้าพระยาไทร
 บุรี เข้าเฝ้าทูตของซุติพระบาทกับพระนรินทรเสนี ๓ หดวงโกษาอิศ
 หาก ๓ เฝ้าอยู่จนเวลาย่ำ ๕ โมง ก็กลับออกมา เวลาจวนย่ำค่ำ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกตั้งนามหม้ายพร้อมด้วยพระ
 บรมวงศ์านุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ประทับอยู่จนเวลาย่ำเศษ
 เสด็จขึ้น

โดย มนุษยนาคมานพ

แผ่นที่ ๓๑๐
 ออกวันเสาร์
 เดือน ๔
 ขึ้น ๑๐ ค่ำ
 ๕

ณวันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุติศก
 ราช ๑๒๓๗ เวลาย่ำ ๕ โมงเศษ เจ้าพระยาภาณุวงศ์
 มหาโกษาธิบดีกับข้าราชการประมาณ ๒๐ คน นำแขก
 เมืองฮอลันดา ๒ คน เป็นปรีวเคาน์ซิล ของเฮมเปอเรอฮอลันดา กับ
 น้องอีกคนหนึ่ง แต่จะชื่อไรข้าพเจ้าหาทราบไม่ เข้าเฝ้าพระบาทสม
 เสด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ทรงพระราช
 ปฏิสันถารปราถนีย์ แก่แขกเมืองตามธรรมเนียม เวลาย่ำ ๕ โมง
 แขกเมืองถวายบังคมลาออกมา เวลาย่ำค่ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
 หัว เสด็จออกประทับพระที่นั่งสัมมตเทวราชอุโบสถ ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศ์านุวงศ์ ข้าราชการเฝ้าทูตของซุติพระ

บาท ประทับครีดยุ่จนเวดากุ่มเค็ช เด็จขน

โดย สวัตติประวัค

แผ่นที่ ๓๑๑

ออกวันอาทิตย์

เดือน ๔

ขัน ๑๑ คำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันเดาร์ เดือน ๔ ขัน ๑๐ คำ ปีกุนตีปศุศก ๑๒๓๗
 เวดากุ่มเค็ช ๓ โมงเค็ช พระตั้งชั้วคอรุณราชวราราม ๔๓ รูป
 มีพระธรรมเจดีย์เป็นประธาน ได้เข้ารับนิณฑบาทในพระบรมมหาราช
 วัง เวดากุ่มเค็ช ๔ โมงเค็ช พระตั้งชั้วคองนางนง ๑๐ รูป มีพระวิสุทธ
 โสภณเป็นประธาน ไตรรับพระราชทานนิณฑพระที่นั่งคุดีดาภิรมย์ ครน
 พระตั้งชั้วคองเด็จกดับไปวัค เวดากุ่มเค็ช ๑ พระยาจำแค้นยบค
 พระยาศรีรังหเทพ เข้าไปเฝ้า เวดากุ่มเค็ช ๒ โมงเค็ชก็กดับออกมา
 พระเจ้าน้องยาเชอกับพวกเด็มย่นเข้าออกพีศหุดวง เวดากุ่มเค็ช ๕ โมง
 นาน พระบาทเด็จพระเจ้าอยู่หัว เด็จออกทางพระทวารพระที่นั่ง
 สัมมคติเทวดราชอุปคิต เด็จทรงรถพระที่นั่งออกทางประตูวิมานไชย
 ศรี วิเศษไชยศรี ไปประทับส่วนสรารณรมย์ แดประทับอยู่จนเวดากุ่ม
 ๒ กุ่มเค็ชเด็จพระเจ้าราชดำเนิรกดับ ประทับส่วนมหญ้าคักครู่หนึ่ง เด็จ
 ขนขางใน

โดย ภาณรังษีสว่างวงศ์

แผ่นที่ ๓๑๒

ออกวันจันทร์

เดือน ๔

ขึ้น ๑๒ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันอาทิตย์ เดือน ๔ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีกุนส์ปัตศก จุติ

ศักราช ๓๒๓๗ เวลาเช้าพระตั้งขั้วรับบิณฑบาตแด่ฉันเวย

ในพระบรมมหาราชวังหนักมตามเคย ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เจ้า

พนักงานกรมมหาดเล็ก ได้ตั้งหีบศิลาหน้าเพลิง ๒ หีบ เจ้าพนักงาน

กรมพระคลังวิเศษได้ตั้งผ้าขาว ๔ พับ เจ้าพนักงานกรมพระคลังใน

ซ้ายได้ตั้งร่ม ๔๐ คัน รองเท้า ๕๐ คู่ เข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวายเพื่อ

จะพระราชทานเพลิงในการศพ คือหีบศิลาหน้าเพลิง ๑ หีบ พระราช

ทานเพลิงศพพระครูวิสุทธินวงศ์ แผ่วัดทรงธรรม แขวงเมืองนคร

เขื่อนขันธ์ แด่ม้าของไทยทาน ผ้าขาว ๒ พับ ร่ม ๒๐ คัน รองเท้า

๒๐ คู่ อีกหีบ ๑ พระราชทานเพลิงศพพระครูอุทโม แผ่วัดสังฆมนะ

มวง แขวงเมืองประทุมธานี แด่ม้าของไทยทาน ผ้าขาว ๒ พับ ร่ม

๒๐ คัน รองเท้า ๒๐ คู่ ครั้นทูลเกล้า ฯ ทรงพระราชอุทิศแล้ว ก็ตั้ง

กตัญญอกไปยังเจ้าพนักงานให้ส่งไป เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระยา

กระสาปนกิจโกศล พระปรีชาภักดีการ เข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

จนเวลาเกือบย่ำค่ำ ก็กราบถวายบังคมลากตัญญอกออกมา ครั้นเวลาย่ำค่ำ

เสด็จออกประทับสำนักราชสภา พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการ เข้า

เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทจนเวลาทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

แผ่นดินที่ ๓๑๓

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ออกวันอังคาร

เดือน ๔

ขึ้น ๑๓ ค่ำ

ณวันจันทร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุติศก

ราช ๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งมณเฑียรธรรมตามธรรมเนียม สวมเครื่องพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เข้าเฝ้าทอดตบของขลุ่ยพระบาท เฝ้าอยู่จนเวลาจวนย่ำค่ำ กราบบถวายบังคมตากลับ เวลาบ่ายค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งมณเฑียรราชขออุปบัติ ประทับชานามหย้า พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ประทับอยู่จนเวลาทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

โดย เกษมสันต์โสภาคย์

แผ่นดินที่ ๓๑๔

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ออกวันพุธ

เดือน ๔

ขึ้น ๑๔ ค่ำ

ณวันอังคาร เดือน ๔ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุติศก

ราช ๑๒๓๗ เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ สวมเครื่องพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระบารามปรบักันย์ เข้าเฝ้าทอดตบของขลุ่ยพระบาท จนเวลาบ่าย ๓ โมงเศษ จึงได้กลับออกมา ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกชานามหย้า พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย มีพระพิพัฒน์โกษา กับ หลวงรัตนายค ไต่ถามคนประหลาด กับตั้งของต่าง ๆ ซึ่งสำหรับใช้ของ

๑ คนปลาดนี้เป้นชาติถิ่นเกาะอยู่ทางเกาะบอเนียว ลงเรือคลื่นซัดมา มีเรือกำปั่นที่จะเข้ามากรุงเทพฯ ๗ พบเข้า จึงรับเข้ามาส่งในกรุงเทพฯ ๗ พูดภาษาอื่นไม่ได้ นอกจากภาษาของตน พบใครก็บอกแต่ว่า “ถันนากะ” ๆ เท่านั้น

คนทงนน แด้วจ้งโปรดพระราชทานเงินให้แก่คนทงนน คนละ ๘ บาท
 เปนเงิน ๘ คำตั้ง รวม ๔ คน แด้วโปรดพระราชทานให้ไปกับพระยา
 พิพัฒน์อีก ๘ บาท พระราชทานให้จตุรชอของเหล่านั้น รวมเงิน ๓๐
 คำตั้ง แด้วเสด็จประทับครัดอยู่ประมาณครู่หนึ่งเสด็จขึ้น เวลาคู่่มเศษ
 โดย ทองแถมถวัลยวงศ์

แผ่นที่ ๓๑๕
 ออกวันพฤหัสบดี
 เดือน ๔
 ขม ๑๕ คำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันพุธ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ คำ ปีกุนต์ปีตศก
 จตุศักราช ๓๒๓๗ เวลาคู่่ม ๒ โมงเศษ พระยาราช
 วรานุถ ๓ พระยาไชยฎิกราชเศรษฐี ๓ พระภานี่ด่มบัตบริบูรณ์ ๓
 หตวงนาวาเกนิกร ๓ รวม ๕ นาย เข้าเฝ้าทูลตอของขุติพระบาท ที่พระ
 ท้องบรมราชสถิตยัมโไพพร จนเวลาคู่่ม ๓ โมงเศษ จึงกลับออก
 จากที่เฝ้า ครั้นเวลาคู่่ม ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนิรออกประทับ
 ส่นามหญ้า พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แด้วทูลตอของขุติพระบาท
 เฝ้าอยู่ทนน^๑ ประทับอยู่ทนนจนเวลาคู่่มเศษ จึงเสด็จขึ้น

แจ้งความ

ด้วยเมื่อวันพุธ เดือน ๔ ขึ้น ๗ คำ (คือในแผ่นที่ ๓๐๗ แด
 ๓๐๘) นน บอกไว้ว่ายังไม่ชดเจนนน บดินตั้งได้ความว่า เมื่อเสด็จ

๑ ทรงนึกความขาด มีบอกแก้ในแผ่นที่ ๓๒๕

ออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระยาเจ้าแผ่นดินยบตี พระยาศรีตั้งหเทพ
 ให้นำท้าวชนคกับพวกพ้อง เขาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูล ท้าวชนคคน
 เป็นบุตรท้าววง เจ้าเมืองเชียงขวาง ๆ นเป็นเมืองชนแกญวนฝ่าย
 หนึ่ง ชนแกเมืองหลวงพระบางฝ่ายหนึ่ง ครั้นเมื่อช้อยยกทัพมาตีเมือง
 พวน ท้าววงบิดาท้าวชนคจึงเกณฑ์กองทัพเมืองเชียงขวางเมืองพวน
 ออกสู้รบกองทัพช้อย ๆ ยิ่งถูกท้าววงบิดาท้าวชนคตายในที่รบ แล้ว
 กรมการเมืองเชียงขวาง จึงไปขอกองทัพญวนมาช่วย องค์เดดกจึง
 ให้กองทัพญวน ๓๐๐๐ คน มาช่วยตีกองทัพช้อย ๆ ก็ตีกองทัพญวน
 แดกกดขี่ไป ช้อยจึงชิงเอาเมืองเชียงขวางแต่เมืองพวนได้ แต่ท้าว
 ชนคแต่บุตรภรรยาครอบครัว ๓๐๐๐ เศษ เข้ามาร้องพระบรมโพธิ
 สัมภาร เข้าในกองทัพพระยามหาอำมาตย์ ๆ จึงได้ให้ท้าวชนคแต่
 พวกพ้องลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูล ณ กรุงเทพร ฯ มหานคร ครั้น
 วนนนเมื่อเขาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จึง
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ จัด
 เงินพระราชทาน แต่ท้าวชนค ๓ ชั่ง ท้าวพนชงหนึ่ง

แผ่นที่ ๓๑๖ เพียนามชาติ ๓๐ คำตั้ง เพียพวง ๓๐ คำตั้ง ไพรี
 ออกวันพฤหัสบดี ๒๑ คน ๆ คนละ ๒ คำตั้ง รวมเงิน ๗ ชั่ง ๒ คำตั้ง
 เดือน ๔
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 ครั้นแล้วจึงได้จัดชนแต่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ได้จัด
 พระราชดำเนียร โดยทางพระทวารเทเวศร์รักษา มาประทับที่ตึ้นนามหญ้า

เหมือนดังได้อามาแล้วในวชน ๗ คำโน้น ครั้นเมื่อเวลาทุ่มเศษ ได้ตั้ง
 พระราชดำเนินออกประทับที่พระพุทธรณีเวศน์มุขด้านเหนือ ทรงจุดเทียน
 เครื่องนมัสการแล้ว พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีพระธรรมเจดีย์เป็นประธาน
 ขิบัติ ดังได้อามาเมื่อวชน ๗ คำนั้นแล้ว ได้เจริญพระธรรมจกัปปิ-
 ปวัตตสูตร ครั้นเวลา ๒ ทุ่มเศษ จบลงแล้ว หม่อมเจ้าพระธรรม-
 มุณีหิตธาดา จึงได้ขณถวายพระธรรมเทศนาในอัมมาทธรรมมถถ
 จนเวลา ๕ ทุ่มเศษจบลง จึงทรงทอดผ้าตัดปีกกรรม์ แดถวายของแล้ว
 ได้ตั้ง

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

แผ่นที่ ๓๑๑
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๔
 แรมค่ำ ๑

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๔ ชน ๓๕ คำ ปีกุนดับคค

จุดศักราช ๓๒๓๗ เวลาย่ำค่ำ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหา
 ศรีสุริยวงศ์เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ที่พระที่นั่งบรมราชสถิตย
 มโหฬาร เวลาจวนทุ่ม ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เจ้าพนักงานกรม
 ตั้งฆกาเรียนิมนต์พระสงฆ์ ๓๕ รูป คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
 พระปวเรศวริยาลงกรณ์ ๑ หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ ๑ หม่อม
 เจ้าพระธรรมมุณีหิตธาดา ๑ หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ๑ พระ
 พิมพ์ธรรม ๑ พระธรรมวโรดม ๑ พระพรหมมุนี ๑ พระธรรม
 ไทรโลก ๑ พระจันทร์โคจรคุณ ๑ พระอริยมุนี ๑ พระสุคุณคณา

ภรณ์ ๑ พระวินัยภิกษิต ๑ พระราชมนูนี้ ๑ พระพิณตพิณย์ ๑ พระญาณ
 สัมโพธิ ๑ เข้าไปสวดพระพุทธรมณฑ์ ในการขึ้นพระที่นั่งบรมราชสถิตย์
 มโหฬาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระเคนไทรแก่พระราช
 คณะ ๑๕ รูป ครั้นพระราชคณะได้รับพระราชทานแดวักไปครองผ้า
 เดี่ยวแดวักมานั่งตามที แต่พระธรรมวโรดม ๑ พระพรหมมุนี ๑
 พระจันทร์โคจรคุณ ๑ พระอริยมุนี ๑ พระสุคุณคณาภรณ์ ๑ รวม ๕
 รูป เข้าไปสวดในห้องที่พระบรรทม สวดอยู่ห้องนอกแต่ ๑๐ รูป
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงจุดเทียนนมัสการบูชาพระพุท
 ธิมากร (พระไชยในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จในแผ่นดินปัตยุบันนี้) แดวพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศ
 วรียาตภรณ์ ถวายคัสต ทรงคัสตแดวจึงเสด็จเข้าไปในห้องที่พระ
 บรรทม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ บูชาพระพุทธรูปปฏิมากร (พระ
 ไชยเนาวโศหะ) แดวเสด็จพระราชดำเนินกลับออกมา พระตั้งชกเจริณ
 สัตตปริต แดวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับครัดกับ
 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรมหลวงจักร
 พรวรรดิพงศ์ อยู่ประมาณครู่หนึ่ง ก็เสด็จมาประทับครัดกับ สมเด็จพระ
 เจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ อยู่
 จนเวลา ๒ ทุ่มเศษ พระตั้งชกสวดพระพุทธรมณฑ์จบ จึงเสด็จ

แผ่นดิน ๓๑๘
ออกวันศุกร์
เดือน ๔
แรมค่ำ ๑

ไปประทับครัดกับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปอแดง
วริยาดงกรณ์ อยู่ประมาณครู่ใหญ่ ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเธอที่ยังทรงพระเยาว์ถวายน
เทียบแก่พระสงฆ์ แล้วพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปอแดงวริยา
ดงกรณ์ ถัดถวายอดีตเรก พระสงฆ์ด้วดตภาคุตัพ หม่อมเจ้าพระญาณ
วราภรณ์ ว่าขอถวายพระพรตาแทนพระสงฆ์ทั้งปวง แล้วก็กตัม
ไปยังอาราม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมา
ประทับครัดกับพระบรมวงศ์านุวงศ์ อยู่จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น
พระบรมวงศ์านุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ก็กราบถวายบังคม
ลากลับออกมา ในเวลานั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
อุตของพระองค์อิฉินึงเตรศ ทรงคิตตราเครื่องราชอิศริยยศ จุจฉอมเกล้า
ทั้งดวงตราแลสายงัฟาย พระบรมวงศ์านุวงศ์ แลข้าราชการใหญ่น้อย
ฝ่ายพตเรือนด้อมเสด็จอิฉินึงเตรศ คิตตราเครื่องราชอิศริยยศ ตามที่
ได้รับพระราชทาน

โดย มนุษยนาคมานพ

แผ่นดิน ๓๑๘
ออกวันเสาร์
เดือน ๔
แรม ๒ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง
ณวันศุกร์ เดือน ๔ แรม ค่ำ ๑ ปีกุนสัปตศก
จุลศักราช ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๓ โมง ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงาน กรมตั้งฆกาธิบดี นำพระสงฆ์ ๑๕ รูป มีพระ

เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาดงกรณ์ เสนอประธาน เข้าทาง
 พระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ขึ้นไปบนพระที่นั่งบรม
 ราชดิถียมโหฬาร ครั้นพระดั่งชมเขานางที่เป็นลำดับเรียบร้อยดีแล้ว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศว
 ริยาดงกรณ์ถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้ว พระดั่งชมถวายพรพระ
 ครั้นจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จมาทรงประเคน
 เครื่องเสวย แก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาดงกรณ์
 แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จเข้าราชการ
 ปฏิบัติพระดั่งชม ครั้นพระดั่งชมรับพระราชทานฉนั้นแล้ว เวลา ๓ โมง
 กับ ๔๐ นาที ได้พระฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉดัด
 พระราชา เสด็จขึ้นประทับบนพระแท่นดรง ซึ่งประดิษฐานอยู่ข้างพระ
 ที่นั่งที่พระบรรทมด้านขวาคอก พระดั่งชมก็สดุดชยน์โต เจ้าพนักงานก็
 ประโคมดั่งชมแด่พินพาทย์ขึ้น เจ้าพนักงานภูษามาตาก็ไซ้ดัดหัว
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาดงกรณ์ ถวายน้ำมนต์
 พระครอบกริ่ง ชีพ้อพราหมณ์ก็ถวายน้ำดั่งชมเป็นลำดับกัน ครั้นดั่งชม
 แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงจากพระแท่นที่ดรง ทรง
 ฉดัดพระราชาแล้ว ทรงฉดองพระองค์ฟ้ร้อกโก๊ต ทรงดวงควานพริตติ
 เต็มได้ทรงสายด่พวย แด่ทรงเครื่องราชอิศริยยศองค์เด็ก ๆ ในกรุง
 แด่ต่างประเทศทุกอย่าง เสด็จออกทรงประเคนของไทยธรรมแด่
 พระดั่งชมแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ

ที่ยังทรงพระเยาว์ถวายของไทยธรรมแก่พระสงฆ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหตงพระเตาทักษิโณทก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปอวเรศวริยาตงกรณ กัถถวายขกา พระสงฆ์สี่พันแปดเจ็ดคคาถา มี ยสุมิ ปเทเต กปะเปติ วาสึ เปนคัน แล้ว

แผ่นที่ ๓๒๐
ออกวันเสาร์
เดือน ๔
แรม ๒ ค่ำ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปอวเรศวริยาตงกรณ ถวาย
อศิเรก พระสงฆ์สี่พันแปดเจ็ดคคาถา แด ภวคฺ สัพพ
มังกคิ จบแต้ว หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ ถวาย
พระพรตา เวลา ๔ โมงกับ ๔๘ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จขึ้นพระแท่นที่พระบรรทม พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในก็ถวาย
พระพร แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพอพราหมณ์ก็เข้าตั้ง
เจ้าพนักงานก็ประโคมพิณพาทย์ขึ้น ครั้นเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกมาตรัสกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า
มหามาดา กรมพระบารามปรบักษั ครู่หนึ่งก็เสด็จขึ้น เวลา ๕ โมง
เศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
เจ้าฟ้ามหามาดา กรมพระบารามปรบักษั ยกยอดปรางประดิษฐาน
ราชกิจ

เวลาย่ำเที่ยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระ
ทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระราชยาน พร้อมด้วย

กระทบหน้าหลัง เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมวัดพระศรีรัตน
 ศาลาราม เสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว
 เสด็จขึ้นด้านหลังบุษบกพระพุทธรัตนปฏิมากรแก้วมรกต ทรงตั้งหน้า
 ชำระพระพุทธรัตนปฏิมากร เจ้าพนักงานก็ประโคมสังข์เศวตฉัตร
 คนคร่ำโห่ทักขณพร้อมกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสวม
 มงกุฏ แล้วเสด็จลงประทับในฉากข้างใน ทรงเจอนำหอมในหม้อที่ตั้ง
 พระพุทธรูปปฏิมากรนั้น ครั้นแล้วเสด็จออกข้างนอกทรงเปิดนพระ
 รัศมีทองที่พระพุทธองค์เป็นพระรัศมีนาคแก้ว ทรงพระกรุณาโปรด
 เกตุฯ พระราชทานนำหอมที่ตั้งพระพุทธรูปปฏิมากรแก่พระบรม
 วงศ์านุวงศ์ แล้วทรงประสูติพระราชทานแก่ข้าราชการ แล้วทรง
 จุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากร พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แด
 พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งพอพราหมณ์ก็เบิกแว่นเวียนเทียนถว
 นคดียาว แดเจ้าพนักงานคดตั้งทอง มีพระเจ้าอนุโยธาเชอ พระองค์เจ้า
 กมดาดเดอดรรค เป็นอธิบดี ให้แต่งเจ้าพนักงานขึ้นไปประทับเครื่อง
 พระพุทธรูปปฏิมากร อย่างคิมหันตฤดูแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว เสด็จออกจากพระอุโบสถ ทรงพระราชยาน เสด็จพระราช
 ดำเนินไปประทับพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จขึ้น
 เวลาย่ำค่ำเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระ
 ที่นั่งบรมราชสถิตย์มีโห่พารข้างห้องซ้าย ทรงพระกรุณาโปรด
 เกตุฯ ให้พระบรมวงศ์านุวงศ์ แดข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าเฝ้า

ทูตของซุติพระบาท เวลาคู่หนึ่งขุนนางออก ยังอยู่แต่พระบรม
วงศานุวงศ์แต่ข้าราชการที่เคยเฝ้าอยู่ ครี้อยู่ครู่หนึ่ง เสด็จลงไป
ชด้างพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร เวลาคู่หนึ่ง เสด็จขึ้น
โดย สวัสดิ์ประวัต

แผ่นที่ ๓๒๑

ออกวันอาทิตย์

เดือน ๔

แรม ๓ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ ปีกุนต์ปีศก จุติศก
ราช ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระส่งมัตตอรุณราช
วราราม ๕๐ รูป มีพระธรรมเจดีย์เป็นประธาน ได้เข้ารับนิคมบาท
ในพระบรมมหาราชวัง เวลาเช้า ๕ โมงเศษ วัดเทพธิดา ๑๐ รูป มี
พระสุธรรมธีรคุณเป็นประธาน ได้รับพระราชทานฉันทิพระที่นั่งสุดีดา
ภิรมย์ เวลา ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยประทับบนพระที่นั่งไพโรจน์ พระบรมวงศานุ
วงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าเฝ้าทูตของซุติพระบาท ท้าวขันตี
แต่หุดวงณรงค์ภักดีแต่อื่น ๆ เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมลา แลพระราช
ทานเสื้อผ้าต่าง ๆ ต่อกวาทหงจิงจจะแจ้งให้ทราบ พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว ประทับครี้อยู่สักครู่ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระ
ทวารเทเวศร์รักษา ประทับต้นามหญ้า พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ
การเข้าเฝ้า จนเวลาคู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

แจ้งความ

ด้วยเมื่อณวันเสาร์ เดือน ๔ ขุน ๑๐ ค่ำ ปีมะแมศก ๑๒๓๗
 แผ่นที่ ๓๓๓ เล่ม ๓ ว่าด้วยเวตาเย็น เสด็จออกทางพระทวารพระที่
 หนึ่งสัมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งนพคไป เสด็จประ
 ทับต้นนามหญ้าก่อน แดข้าราชการพระบรมวงศานุวงศ์เข้าเฝ้าก่อน แด
 ในเวदानั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานตรามั่นทนหาภณ
 มงกุฎสยาม แดหนึ่งถือใบประกาศ แดพระยาพิพัฒน์โกษา เปดียน
 จากตราภทราภณม้งกุฎสยาม โดยความชอบที่พระยาพิพัฒน์โกษา
 ไปชำระความผู้ร้ายเมืองนนทบุรี ได้ความหายเรื่องโดยเร็ว เพราะ
 ฉนั้นจึงพระราชทานเปดียนตราตำแหน่งตั้งขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ประทับตรัสอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งค่อไป ขอ
 ทานทงหายจงทราบเทอญ

โดย ภาณรุ้งชืดว่างวงศ์

แผ่นที่ ๓๒๒ ข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง
 ออกวันจันทร์ ณวันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ ปีมะแมศก จุศศก
 เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ ราช ๑๒๓๗ เวตาเช้า พระสงฆ์รับบิณฑบาตแดฉนั้นในพระ
 บรมมหาราชวังตามธรรมเนียม เวตาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับต้นนามหญ้า พระบรมวงศานุวงศ์

แต่ข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เวลาทุ่ม ๓ เสด็จขึ้น

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

แผ่นที่ ๓๒๓
ออกวันอังคาร
เดือน ๔
แรม ๕ ค่ำ

ณวันจันทร์ เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ ปีกุนตีปัดศก จุติ
ศักราช ๓๒๓๗ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งสมมติ
เทวราชอุปบัติ ประทับส่นามหญ้า พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์แต่
ข้าราชการใหญ่น้อย ประมาณครึ่งหนึ่ง จึงเสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรง
รถพระที่นั่ง พร้อมด้วยกระบวนน้ำแฉตาม เสด็จพระราชดำเนินออก
ทางประตูพิมานไชยศรี ประตูวิเศษไชยศรี หัวข้อมเสด็จจัดกรไป
ทางถนนเจริญกรุง แล้วเสด็จตรงทางสะพานข้างด้านเหนือ ไปตามถนน
ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นสรวเพชรภักดีทำขึ้นใหม่
แล้วเสด็จทางสะพานข้างโรงดี มาเข้าประตูวงษ์ราชมัยค้ำนบูรพา
(ตะวันออก) แล้วเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพรรณไม้ต่าง ๆ
อยู่จนเวลาย่ำค่ำเศษ จึงเสด็จไปประทับที่พระที่นั่งข้างวงษ์ราชมัย
ค้ำนบูรพา (ตะวันออก) อยู่จนเวลาทุ่มเศษ เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง
กลับเข้างพระบรมมหาราชวัง ประทับส่นามหญ้า ครบค่ำพระบรม

๑ คือถนนอัษฎางค์บัดนี้ แต่ในสมัยนั้นนำไปเพียงระหว่างถนนเจริญกรุงกับถนนบ้ำ
รุงเมือง

วงศานวงศ์แต่ข้าราชการใหญ่ผู้น้อย จนเวลา ๒ ทุ่มเสด็จขึ้น
โดย เกษมสันต์โสภาคย์

แผ่นที่ ๓๒๔

ออกวันพุธ

เดือน ๔

แรม ๖ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันอังคาร เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ ปีกุนดับคัก จตุศก
ราช ๓๒๓๗ เวลาเช้ามีการเฝ้าพระแต่ดัดปีกรณ์ในพระ
พุทธนิเวศน์ ในการวันประสูติในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา
โลก แด่เสด็จต่างคืนมีการรดมนต์ การนชาพเจ้าหาได้ได้จะแจ้ง
ไม่นานนี้ ต่อภายหลังชาพเจ้าถึงจะดับได้ดังในนี้ให้จะแจ้ง ครั้นเวลา
บ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกตั้งนามหม้า
มีพระบรมวงศานวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่น้อย เข้าทูลต่อของชุดพระ
บาทอยู่ณที่นั้น มีพระชดสีนรุตงครามไชยกราบถวายบังคมตากดับ
ออกไปเมืองไทร แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณา
โปรด ฯ พระราชทานเสื้อเข็มขาวอย่างดี ๑ เสื้อ แด่จึ่งประทับตรัส
ด้วยพระบรมวงศานวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่น้อย จนเวลาจวนทุ่ม
โดย ทองแถมภักดีวงศ์

๑ ข่าวโดยจะแจ้งลงไว้ ในแผ่นที่ ๓๓๘ ตอนแจ้งความ

แผ่นที่ ๓๒๕

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ออกวันพฤหัสบดี

เดือน ๔

แรม ๓ ค่ำ

ณวันพุธ เดือน ๔ แรม ๖ ค่ำ ปีกุนดับศก จุติศก

ราช ๑๒๓๗ เวลาย่ำค่ำเศษ เสด็จออกประทับชานาม

หญ้า หัดวงนายศักดิ์จึงนำนายเนตร บุตรพระยาราชภักดีศรีรัตนราช
 สัมบัติ ถวายตัวทำราชการนตองพระเดชพระคุณ แล้วทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าห้องยาเซอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ไปทรง
 จุดเทียนนมัสการ พระสงฆ์ ๑๐ รูป มีพระโพธิวงศ์เป็นประธาน จะ
 ได้เจริญพระปริตที่โรงช้างริมกำแพงในพระบรมมหาราชวัง หน้าวัด
 พระศรีรัตนศาสดาราม ในการที่พระเศวตวรตักษณจะเปดียนมาโรง
 ใน แต่โรงนอกหน้าพระที่นั่งสุทไธศวรรย์มหาปราสาท แล้วพระบาท
 สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่ที่นั่น จนเวลาย่ำเศษ จึงเสด็จ
 พระราชดำเนิน

แจ้งความ

ด้วยเมื่อณวันพุธ เดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ในใบที่ ๓๑๕ นั้น เมื่อ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับชานามหญ้า นั้น ไม่ได้
 บอกรายชื่อถวายตัว ๓ นาย คือ เจ้าหมื่นด้วงเพชรภักดี ได้นำนายเพิ่ม
 กับนายอื่น บุตรพระพรหมบริรักษ์ (เหมซึ่งถึงอนิจกรรม) แด่นาย
 สัมบุญ บุตรขุนอมรภักดี รวม ๓ นาย ถวายตัวทำราชการนตอง
 พระเดชพระคุณในเวรศักดิ์

โดย เทวัญอุไทยวงศ์

แผ่นที่ ๓๒๖

ออกวันศุกร์

เดือน ๔

แรม ๘ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ ปีกุนต์ปีคคก จุฬ

ศักราช ๑๒๓๗ เจ้าพนักงานได้จัดการตั้งเตียงมณฑลเด

เครื่องตั้งในเตียงมณฑล ตามอย่างตามธรรมเนียมซึ่งเคยมีมาแต่ก่อน

แล้วเชิญพระพุทธปฏิมากร พระไชยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่ง

เกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นประดิษฐานบนกลางเตียงมณฑล ที่วังหม่อมเจ้า

นายนิล ในการซึ่งจะเลื่อนตำแหน่งยศจากหม่อมเจ้า เป็นพระองค์

เจ้า เวลานั้นพระสงฆ์ ๑๐ รูป ได้เจริญพระปริต พระบรมวงศานุ

วงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ขึ้นไปช่วยในวันนั้นตั้งมณฑลขึ้นตั้ง

คิดตราเครื่องราชอิสริยยศ ตามที่ได้รับพระราชทาน เวลานั้นบ่ายประ

มาณ ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่ง

บรมราชสถิตย์มโหฬาร พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนก

วิมล เอ็ดเตอแถมป ๓ จมื่นสุรินทรรณนิต เอ็ดเตอแถมป ๓ พระยา

อนุกษัตริย์ราชมนตรี เจ้าพนักงานกรมวัง ๓ พระศรีธรรมสาส์น ๓

พระคิษฐานการภักดี ๓ หาดวงรัตนายัต ๓ รวม ๓ ในกรมทำนាំมิศเตอร์

นอกช กงตั้งเยเนอราลเดเอเยนคเมืองอังกฤษ ๓ มิศเตอร์เซ็ดคชัน

บุตรเอ็ดออฟคาเตร ๓ เข้าเฝ้าทอดของชุดพระบาท เฝ้าอยู่ประมาณ

ครู่ใหญ่ จึงกลับออกมา เวลานั้นค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่

หัว เสด็จออกทางพระทวารหน้าพระที่นั่งมณฑลเทวราชอุปบัติ ประทับ

ต้นนามหญ้า พริ้มด้วยพระบรมวงศานุวงศ์แต่เช้าทอดของชุดพระบาท

ใหญ่ น้อย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยาเชอ
 พระองค์เจ้ามัญชนาคมานพ ไปจุดเทียนเครื่องนมัสการที่โรงช้าง
 พระสงฆ์ ๓๐ รูป มีพระโพธิวงศ์เป็นประธานาธิบดี ได้เจริญพระปริต
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่ดงนามหญ้า ประมาณครูใหญ่
 จึงเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า
 น้อยยาเชอ ถวายหมั้นนเรศวรฤทธิ ๑ พระเจ้าน้อยยาเชอ พระองค์
 เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๑ พระเจ้าดุกเชอ พระองค์เจ้าศรีวิชัยดิถีเกษณ ๑
 ตามเสด็จบนรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนนำแต่กระบวนตาม ไป
 ประทับวังหม่อมเจ้านายเนติ เสด็จขึ้นประทับบนวัง ครีดีกับพระบรม
 วงศ์านวงศ์อยู่ประมาณครูใหญ่ จึง

แผ่นที่ ๓๒๗ เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง กัดบเข้าพระบรมมหาราชวัง
 ออกวันศุกร์ เดือน ๔ เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น
 แรม ๘ ค่ำ โดย มัญชนาคมานพ

แผ่นที่ ๓๒๘ ดงพระองค์เจ้านายเนติ
 ออกวันเสาร์ ๓ วันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ บิ่กุนต์ปดศก
 เดือน ๔ จุดศักราช ๓๒๓๗ มีถารเตยงพระที่นั่งหม่อมเจ้านายเนติ
 แรม ๘ ค่ำ เวลา ๒ โมงเศษ เปนมหามงคตฤกษ์ หม่อมเจ้านายเนติขึ้นที่ดง
 พระบรมวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่กว่า ครั้นรดน้ำเสร็จแล้ว

๕๕
 เสด็จพระเปนเจ้าผู้ทรง

เวดabay ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
 พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงเปิดทองหนังสือตามธรรมเนียมพระ
 แวดเสด็จชนบทพระที่นั่งโทรณ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อม
 เจ้านายเนติ เข้าไปที่พระที่นั่งโทรณ พระราชทานน้ำพระมหาสังข์
 แดทรงเจิมแล้ว พระราชทานพระสุพรรณบัตร จาฤกว่า พระประ
 พันธ์วงศ์เชอ พระองค์เจ้านายเนติถึงหนาม จงเจริญพระชนมายุพรรณ
 สุขพดปฏิภาณ คุณดาร์ตัมบัติ สรรพดีรสวัสดิพิพัฒน์มงคลทุกประ
 การ เทอญ แดตั้งญญาบัตรมีความว่า ให้เดือนหม่อมเจ้านายเนติ
 เปนพระองค์เจ้า มีนามตามจารึกไว้ในพระสุพรรณบัตรนั้นแล้ว แต่มี
 คำนำหน้าพระนามว่า พระประพันธ์วงศ์เชอ พระองค์เจ้านายเนติ
 ถึงหนาม ทรงศักตินา ๑๕๐๐ จงเจริญพระชนมายุ พรรณสุขพด
 ปฏิภาณ คุณดาร์ตัมบัติ สรรพดีรสวัสดิพิพัฒน์มงคลทุกประการ
 ทำราชการนตองพระเดชพระคุณโดยมาตุสูกสวัสดิ เทอญ ตั้งแต่ณ
 วันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนดิปดศก ๑๒๓๗ เปนวันที่ ๒๐๘๔
 ในรัชกาลปัตยุมันนี้ แดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพาน
 ทอง แดคนโททอง เปนเครื่องยศ แดเสด็จจากพระที่นั่งโทรณ
 แดของที่พระประพันธ์วงศ์เชอ พระองค์เจ้านายเนติถวายนั้น คือ ดอก
 ไม้เทียนทองรูปทอง ต้นไม้ทองเงิน หีบเขียนหนังสือ พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ครวดีกับพระบรมวงศานุวงศ์ครวดีหนังสือเสด็จชน ในเวดา

วันน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ฟร็อกโก็ค
พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จราชการ ถัดลงมาเสื้อฟร็อกโก็ค คิตตราตาม
ที่ใ้รับพระราชทาน

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้า
พนักงานแห่พระเศวตฉัตรขึ้นเข้าโรงในซึ่งสร้างใหม่ ที่หน้าวัดพระศรี
รัตนศาสดาราม ด้านตะวันออก เวลาทุ่ม ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว เสด็จออกทางพระ

แผ่นดินที่ ๓๒๘ ที่นั่งอนันต์สามัคคี ทรงพระราชยาน พร้อมด้วยกระบวน
ออกวันเสาร์ แห่หน้าหลัง เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ โรงช้าง
เดือน ๔ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วพระโพลีวงศ์ถวายคีต
กรรมทรงคีตแล้ว เสด็จมาประทับครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์ แดงข้า
ราชการผู้ใหญ่ พระสงฆ์ราชาคณะ เปரியญ รวม ๓๐ รูป ถัดลงมา
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ เสด็จออกมา
ถวายพระพรตา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกจากโรงช้าง
ทรงพระราชยานขึ้นประทับบนพลับพลา ทอดพระเนตรตลอด เวลา
ยามเศษ เสด็จทรงพระราชยานเสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอนันต์สามัคคี
เวลาดำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์อินังเดร็ค
ทรงครามหาฉัตรทรงช้างเผือก พระบรมวงศานุวงศ์ แดงข้าราชการ
ผู้ใหญ่ผู้น้อย ถัดลงมาอินังเดร็ค คิตตราเครื่องราชอิสริยยศตาม

๕๓๒๒
ที่ใต้รับพระราชทาน

โดย สวัสดิ์ติประวัต

แผ่นที่ ๓๓๐

ออกวันอาทิตย์

เดือน ๔

แรม ๑๐ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนดับศก

ศักราช ๓๒๓๗ เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระดั่งซังวัดอรุณ

ราชวราราม ๔๑ รูป มีพระธรรมเจดีย์เป็นประธาน ได้เข้ารับมณฑ

บาทในพระบรมมหาราชวัง เวลาเช้า ๔ โมงเศษ ทรงพระกรุณาโปรด

เกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายนอก ประเคนตำรับแต่ปฏิบัติ

พระดั่งซังที่โรงพระเศวตวรตักษณ เวลาประมาณเที่ยงเศษ พระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ประทับ

เกยหน้าพระทวารเทวราชตำราวงศร ทรงพระที่นั่งราชยานพร้อมด้วย

กระบวรนำแต่ตาม เสด็จพระราชดำเนินไปประทับโรงพระเศวตวร

ตักษณ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมากร พระไชย

ไนแผ่นดินบัตยบันน แต่เสด็จพระราชดำเนินขณเกย ทรงรตนา

พระเศวตวรตักษณ พระดั่งซังวัดอรุณโต ชาวประโคมก็ประโคม

ศุริยาคคนตวชนพร้อมกัน ครนทวงรตนาแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรด

เกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหมาตา กรมพระ

นัาราบปรบักษ รตนาพระเศวตวรตักษณ ครนรดแล้ว เจ้าพนักงาน

จึงแต่งเครื่องขางนนเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง

เจิมแด่พระราชทานกัณฑ์ด้วยแก่พระเศวตวรตักษณ ครั้นแล้วทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามหาตา
 กรมพระนารายณ์ประจักษ์ ทรงเจิมแด่พระราชทานกัณฑ์ แก่พระเศวต
 วรตักษณด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงประเคนของไทย
 ธรรมแก่พระสังฆ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้อยยา
 เสรที่ยังทรงพระเยาว์ ประเคนของไทยธรรมแด่พระสังฆ์ต่อไป แล้ว
 ทรงพระดำเนินในทก พระโพธิวงศ์กัณฑ์ พระสังฆ์สดุดีพิถี แด่เทพ-
 พุทธา แล้วพระโพธิวงศ์ก็ถวายอภิศเรก พระสังฆ์สดุดีภควคฤศพพถวาย
 พระพรตา เจ้าพนักงานกรมสังฆการีย์จึงนำพระสังฆ์ออกมา พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับตรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์ อยู่ประมาณ
 ครู่ใหญ่ จึงเสด็จขึ้นทรงพระที่นั่งราชยาน ไปประทับพลับพลาทอด
 พระเนตรรถคร อยู่จนเวลาบ่าย ๒ โมง เสด็จขึ้นทรงพระที่นั่งราชยาน

แผ่นที่ ๓๓๐ ไปประทับเฝ้าหน้าพระทวารเทวราชดำรงศรี เสด็จขึ้น
 ออกวันอาทิตย์ ทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ในเวลาเช้าวันนั้น พระบาท
 เดือน ๔ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนถของพระองค์ครั้งยศดีชาว
 แรม ๑๐ ก่ำ อย่างทหารราชวดีตถ ทรงแย่งจ่ายอย่างทหาร แด่ดวงศรานพรัติน
 ราชวรารณ พระบรมวงศานุวงศ์ทรงเครื่องยศอย่างทหารบ้าง ฟร้อก
 โก่บ้าง บางองค์ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศ บางองค์ไม่ได้ทรง
 ชูนางข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยสวมเสื้อฟร้อกโก่

เวลาย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ประทับเกยหน้าพระทวารเทวราชคำรงค์ ทรงพระที่นั่งราชยาน พร้อมด้วยกระบวนนำแต่ตาม เสด็จพระราชดำเนินไปประทับโรงพระเศวตวรตักษณ แดงชพอพราหมณ์กเบิกแว่นเวียนเทียนโดยทักษิณาวฏ ๑๖๖๖ คติยวารแล้ว ก็โบกศวันแต่เจิมตามอย่างตามธรรมเนียม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับครัดกับพระบรมวงศานุวงศ์ อยู่ประมาณครู่ใหญ่ จึงทรงพระที่นั่งราชยานไปประทับพิดับพลา ทรงทอดพระเนตรตรคร อยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้นทรงพระที่นั่งราชยานแต่เกยที่พิดับพลา ไปประทับเกยหน้าพระทวารเทวราชคำรงค์ แดงเสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ในเวลาเย็นฉนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศดีขาว อย่างทหารราชวัลตลก แต่มิได้ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศ พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยสวมเสื้อครึ่งยศตามตำแหน่งบ้าง ฝ่ายพลเรือนสวมเสื้ออินทรีครึ่งบ้าง ฟรีอกโก๊ตบ้าง การเดินต่าง ๆ นั้น ทั้งเวลาเช้าแต่เวลาเย็น ก็มีตามธรรมเนียมเหมือนอย่างแต่ก่อน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับณพิดับพลาทรงทอดพระเนตรตรครนั้น ในโรงพระเศวตวรตักษณ พราหมณ์ได้อ่านคำกถ่อม ๓ บท

หนึ่งในเวลาย่ำค่ำ ท้องใหม่ ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ซึ่งอยู่ที่ศาลใต้ตุตถนนเจริญกรุง^๑ ได้ตั้งการที่จะ

๑ คือวังบูรพาภิรมย์บัดนี้

ตลอดพระพุทธรูป ก่อฤกษ์ฝังศิลาอาภรณ์ ๓ ที่พระตำหนัก เจ้าพนักงาน
 ได้เชิญพระไชยเนาวโศภนองค์ ๑ แดงหม้อน้ำทอง ๑ หม้อ เงิน ๑
 หม้อ ๆ เงินใหญ่ ๆ ๒ หม้อ บาตรทราย ๒ บาตรน้ำมนต์ ๑ แดง
 แผ่นอิฐทอง ๓ แผ่น อิฐเงิน ๓ แผ่น อิฐนาค ๓ แผ่น ตั้งประดิษฐาน
 ไว้ในโรงพิธี เวลาบ่าย ๔ โมง ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า
 ภาณุรังษีสว่างวงศ์ ได้เสด็จไปทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระสงฆ์
 ๓๐ รูป มีพระดำรัสโองานที่พระบรมมหาราชวังเป็นประธานาธิบดี เจริญ
 พระพุทธรูป เวลาทุ่มหนึ่งจบ การในวันนั้นตั้งแทน
 โดย ภาณุรังษีสว่างวงศ์

แผ่นที่ ๓๓๒
 ออกวันจันทร์
 เดือน ๔
 แรม ๑๑ ค่ำ

ข่าวราชการในพระบรมมหาราชวัง

ณวันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ ปีกุนดีปีศก
 จตุศักราช ๑๒๓๗ เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ
 พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ไปจุดเทียนเครื่องนมัสการ แดงปฏิบัติพระสงฆ์
 ๓๐ พระที่นั่งพุทธรูปเทียร เป็นการทำบุญวันประสูติ พระบาทสม
 เด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จขึ้นทรงพระ
 ราชยาน ไปประทับโรงพระยาช่างพระเศวตวรตักขณ ซึ่งเข้าอยู่
 โรงใหม่นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พราหมณ์เบิกแฉ่นเวียน

เทียนแดง เสด็จออกทรงพระราชยานไปประทับเกยที่วัดบพิตร ทอด
พระเนตรครคร ส่วนในโรงพระยาช่างนั้น พราหมณ์ก็ได้ออกมพระยา
ช่าง เหมือนอย่างเวตวานัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับ
ทอดพระเนตรครครอยู่จนเวลาจวนทุ่ม ก็เสด็จขึ้นทรงพระราชยานเสด็จ
พระราชดำเนินกลับชนทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จทรงพระราช
ดำเนินไปประทับที่พระที่นั่งพุทธมณฑลเศียร ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ
แล้วได้ทรงทอดผ้าไตรแด่ผ้าเช็ดหน้าตัดปักกรณ แล้วทรงแจกเงินพระ
ราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ แด่ทรงพระราชอุทิศเงินเพื่อเงินตั้ง
ถวายพระสงฆ์ซึ่งรับพระราชทานนั้นแล้วตัดปักกรณนั้น ครั้นแล้วเสด็จ
พระราชดำเนินกลับยังพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ส่วนพระสงฆ์
นั้นก็เจริญพระพุทธรูปไป

อนึ่งในเวตาเช้านี้ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์ ราชเอศเคอแถมปล
หลวง เสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการแต่แขกเมืองฮอลันดา
เข้าไปรับพระราชทานอาหารในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ใน
เวตาทุ่มหนึ่งนี้ ครั้นเวตาทุ่มเศษ พระบรมวงศานุวงศ์แต่ข้าราชการ
แต่แขกเมืองฮอลันดา ได้เข้าไปเฝ้าทูลขอของขุดพระบาทบนพระที่นั่ง
บรมราชสถิตยมโหฬาร คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑา
รัตนาวดี กรมหลวงจักร

แผ่นดินที่ ๓๓๓๓ พระรัตนวงค์ ๓ ส้มเด็จพระเจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษ
ออกวันจันทร์ ษัตร์ว่างวงค์ ๓ พระเจ้านองยาเชอ กรมหม่นนเรศ์วร
เดือน ๔ ฤทธิ ๓ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าตั้งชุตร์วดีติ ๓
แรม ๑๕ ค่ำ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าทอภวดยตาภ ๓ พระเจ้านองยาเชอ
พระองค์เจ้ากาพยักนกรัตน์ ๓ พระเจ้านองยาเชอ พระองค์เจ้าเทวญู
ไทยวงค์ ๓ พระวงค์เชอ พระองค์เจ้าดำยสนิทวงค์ ๓ พระยาภาสกร
วงค์ ๓ พระยาพิพัฒน์โกษา ๓ รวม ๑๐ ด้วยกัน แดแขกเมือง
ออกสเตรียนน คือ เกานคโยเซฟชัช ๓ เกานคออกเกศ์คชัช ๓ มิค์เคอร
ริชแมน ผู้ว่าการกงตั้งออกสเตรีย ๓ รวม ๓ นาย พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ประทับครตั้งอยู่ด้วยแขกเมืองออกสเตรียครหนึ่ง ก็เสด็จ
ตงไปขึ้นด่างประทับโตะเดอวย ฝ่ายซ้ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
นั้น ส้มเด็จพระเจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษัตร์ว่างวงค์ ๓ ต่อ
ออกไป พระองค์เจ้าตั้งชุตร์วดีติ ๓ พระองค์เจ้าเทวญูไทยวงค์ ๓ ข้าง
เบองขวานนคอ เกานคโยเซฟชัช ๓ พระยาภาสกรวงค์ ๓ มิค์เคอร
ริชแมนผู้ว่าการกงตั้ง ๓ ตรงกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ส้มเด็จพระ
เจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้าจาตุรนครัม กรมหัดวงจักรพระรัตนวงค์ ๓
เบองขวานน กรมหม่นนเรศ์วรฤทธิ ๓ พระองค์เจ้าทอภวดยตาภ ๓
พระยาพิพัฒน์โกษา ๓ เบองซ้ายนั้น เกานคออกเกศ์คชัช ๓ พระองค์
เจ้ากาพยักนกรัตน์ ๓ พระองค์เจ้าดำยสนิทวงค์ ๓ พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ประทับเสอวยอยู่จนเวตาเกือบ ๕ ทุ่ม เสอวยแดอวกเสด็จ

๕๒
ชนชนบณ ปร๑ท๑บ๑ตร๑ส๑ด๑ว๑ย๑แ๑ก๑เม๑อง๑ช๑อ๑ส๑เต๑ร๑ย ๑จ๑น๑เว๑ตา ๑& ๑ท๑ุ๑ม๑เค๑ษ
๑แ๑ก๑ก๑กร๑า๑บ๑ถ๑ว๑ย๑บ๑ง๑ค๑ม๑ด๑า๑ก๑ฉ๑ม ๑แ๑ด๑แ๑ง๑ปร๑ท๑บ๑อยู่๑จ๑น๑เว๑ตา ๑๒ ๑ย๑า๑ม ๑ก
๑เ๑ด๑ค๑์๑จ๑ช๑น

๑อ๑น๑ง๑ใน๑เว๑ตา๑เช๑า๑ว๑น๑น๑น ๑ท๑ว๑ง๑ส๑ม๑เด๑็๑จ๑พระ๑เจ๑า๑น๑อง๑ยา๑เช๑อ ๑เจ๑า๑พ๑า
๑ภ๑า๑น๑ร๑ง๑ษ๑์๑ส๑ว๑าง๑ว๑ง๑ค๑์ ๑ไ๑ด๑เ๑า๑การ๑ก๑อ๑ถ๑ก๑ษ๑แ๑ด๑ม๑ง๑แ๑น๑ค๑ี๑ด๑า๑ร๑าก๑ค๑ำ๑ห๑น๑ก ๑มี
๑พระ๑ด๑ง๑ข๑ม๑ฉ๑น๑ใน๑เว๑ตา๑เช๑า ๑๓๐ ๑รู๑ป ๑ค๑ร๑ึ๑น๑เว๑ตา๑เช๑า ๑๓ ๑ม๑อง ๑พระ๑บ๑ร๑ม๑ว๑ง๑ค๑า
๑น๑ุ๑ง๑ค๑์๑แ๑ด๑ข๑า๑ร๑า๑ช๑การ๑แ๑ด๑ช๑า๑ว๑ด๑ำ๑ง๑ปร๑e๑ท๑ค๑์๑ไ๑ด๑ ๑ไป๑พร๑อ๑ม๑ก๑น๑ท๑ว๑ง๑น๑น ๑ค๑ร๑ึ๑น
๑ไ๑ด๑เ๑ก๑ษ๑เว๑ตา๑เช๑า ๑๓ ๑ม๑อง ๑๔๘ ๑นา๑ท๑์ ๑ส๑ม๑เด๑็๑จ๑พระ๑เจ๑า๑น๑อง๑ยา๑เช๑อ ๑เจ๑า๑พ๑า
๑ภ๑า๑น๑ร๑ง๑ษ๑์๑ส๑ว๑าง๑ว๑ง๑ค๑์ ๑แ๑ด๑พระ๑บ๑ร๑ม๑ว๑ง๑ค๑า๑น๑ุ๑ง๑ค๑์ ๑ข๑า๑ร๑า๑ช๑การ๑แ๑ด๑ช๑า๑ว๑ด๑ำ๑ง
๑ปร๑e๑ท๑ค๑์ ๑ไ๑ด๑ ๑ไป๑ปร๑e๑ช๑ม๑พร๑อ๑ม๑ก๑น๑ร๑ิม๑แ๑น๑ค๑ี๑ด๑า๑ที่๑จะ๑ฝ๑ง๑ร๑าก๑ค๑ำ๑ห๑น๑ก๑น๑ ๑จ๑ง
๑ส๑ม๑เด๑็๑จ๑พระ๑เจ๑า๑บ๑ร๑ม๑ว๑ง๑ค๑์๑เช๑อ ๑เจ๑า๑พ๑า๑ม๑ห๑า๑มา๑ต๑า ๑กร๑ม๑พระ๑บ๑ำ๑ร๑า๑บ๑ปร๑บ๑ก๑ษ๑
๑ไ๑ด๑ท๑ร๑ง๑อ๑ำ๑น๑ค๑ำ๑ปร๑e๑ก๑าศ๑มี๑ค๑ว๑า๑ ๑ข๑ำ๑พ๑เจ๑า๑ข๑อ๑ปร๑e๑ก๑าศ๑แ๑ก๑ท๑ำ๑น๑ท๑ง๑ห๑ด๑าย
๑ท๑ม๑า๑น๑ให้๑ท๑ร๑า๑บ๑ท๑ว๑ก๑น๑ว๑า ๑ฉ๑น๑อ๑า๑ท๑ค๑์๑เด๑>i๑น ๑๔ ๑แ๑ม ๑๓๐ ๑ค๑ำ ๑ป๑ก๑น๑ด๑ี๑ป๑ด
๑ศ๑ก ๑เว๑ตา๑เช๑า ๑๓ ๑ม๑อง๑เค๑ษ ๑๔๘ ๑นา๑ท๑์ ๑เป๑น๑ว๑น๑ม๑ง๑ค๑ด๑ก๑า๑ด ๑พร๑อ๑ม๑ด๑ว๑ย๑ถ๑ก๑ษ
๑ค๑ฤ๑ถ๑ี๑ว๑า๑ระ๑อ๑ค๑ม ๑จะ๑ไ๑ด๑ฝ๑ง๑แ๑น๑ค๑ี๑ด๑า๑ร๑าก๑ที่ ๑๑ ๑ข๑อง๑ค๑ำ๑ห๑น๑ก๑น

๑แ๑น๑ที่ ๑๓๓๔ ๑ด๑ว๑ย๑พระ๑บ๑า๑ท๑ส๑ม๑เด๑็๑จ๑พระ๑จ๑ด๑จ๑อ๑ม๑เก๑ด๑า๑เจ๑า๑อยู่๑ห๑ี๑ว ๑ท๑ร๑ง๑พระ
๑อ๑อ๑ก๑ว๑น๑อ๑ง๑ค๑า๑ร ๑ร๑า๑ช๑ด๑า๑ร๑ี๑ห๑ี๑เ๑็๑น๑ว๑า ๑ท๑ว๑ง๑น๑เป๑น๑ว๑ง๑เด๑>i๑ม ๑มี๑เจ๑า๑ด๑ำ๑ง๑กร๑ม๑ห๑เ๑ย๑ๆ
๑เด๑>i๑น ๑๔ ๑เ๑ด๑็๑จ๑มา๑อยู่๑แ๑ด๑ก๑อ๑น๑มา๑ห๑ด๑าย๑พระ๑อง๑ค๑์ ๑ค๑็๑ ๑กร๑ม๑ห๑ม๑ึ๑น
๑แ๑ม ๑๑๒ ๑ค๑ำ ๑น๑ิ๑น๑ท๑ร๑เท๑พ ๑กร๑ม๑ห๑ม๑ึ๑น๑น๑เร๑น๑ท๑ร๑บ๑ร๑ิ๑ก๑ษ ๑แ๑ด๑กร๑ม๑ส๑ม๑เด๑็๑จ๑พระ๑เด๑>๑า๑ค๑ิ๑ศ๑ร

กรมหมื่นภูบาลบริรักษ์ ทรง ๔ พระองค์นั้น ได้เสด็จมาอยู่ แดเจ้าต่าง
 กรมพระองค์อื่นได้เสด็จมาอยู่ ด้วยวงนเป็นท้าวคณียอยู่ จึงโปรด
 ให้ต่างกรมใหญ่เสด็จมาอยู่ เพื่อจะได้รักษาพระนครด้านตะวันออก
 บดินทวงนวงอยู่ สมควรจะพระราชทานให้ สมเด็จพระเจ้าน้องยา
 เเชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ เสด็จมาอยู่ จึงมีพระบรมราชโอง
 การ ดำรัสสั่งให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เป็นผู้จัดการทำ
 ตำแหน่ง แดเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโอง
 การ ไปคิดจ้างเหมามีศเคอรัยถึงแกวชี่ๆ ได้คิดทำอย่างแล้ว ทำหนังสือ
 ตีอติญญาพร้อมตกลงกันแล้ว มีศเคอรัยถึงแกวชี่จึงได้ทำการตออด
 มาจนถึงทุกวงน พร้อมการที่จะก่อฤกษ์ฝังศิดารากที่ ๓ ซึ่งจะเปนต้น
 แรกก่อของคักใหญ่นี้ต่อไป แต่บรรดาที่โตมาประชุมในที่นี้จึงมีความ
 ยินดีพร้อมกัน ขอผู้ซึ่งตั้งซึ่งเปนประธานในสังกัดโลกนี้ ขอจงช่วย
 อภิบาลรักษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงพระกรุณา
 โปรด ฯ ให้สร้างคักนี้ ให้ทรงพระเจริญพระราชศิริสวัสดิ อธิธิวิบุตย
 ผล พระชนมายุยืนนานในศิริรัชสมบัติ จงขจัดสรรพภัยอันตรายทั้ง
 ปวง แดขอให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
 ที่จะได้เสด็จมาอยู่นี้ ให้ทรงพระเจริญศิริสวัสดิพิพัฒนามงคล พระ
 ชนม์สุขทุกทีวาราศรี ทำราชการนตของพระเดชพระคุณเสด็จออกดีโดยยติ
 รรรม ขอให้อภิบาลรักษาพระตำหนักนใหม่มั่นคง จงเจริญยืนยาวสัน
 กตช้านาน

ครนทรงอ่านคำประกาศจบแล้ว ทหารบินเต็กก็ได้ทำปริเชนต์
อามดี แครกได้เข้าดรรเดรัยพระบารมี ครนจบแล้ว ดมเด็จพระ
เจ้านองยาเซอ เจ้าฟ้าภาณุรังษัดว่างวงศ์ ได้ทรงตั้งขุน

แผ่นดิน ๓๓๕ เกิดในพนราก แดวพระดังมกได้ลัดขยมกคต เจ้า
ออกวันอังคาร พนักงานกประ โคมแควตังชพนพาทยพรอมกนชน มีค
เดือน ๔ เอรเยแเกรชได้ชกรอกเดือนคีตาออกจากที่ ไปตง
แรม ๑๒ ค่ำ ยิงรากที่เกดยปนไวนน ครนแดวพระยาเวียงในนฤบาท แดพระยา
อคนัดรายย ได้ตกปนเกดยบนแผ่นดินตา ดมเด็จพระเจ้านองยาเซอ
เจ้าฟ้าภาณุรังษัดว่างวงศ์ได้ทรงก้ออิฐทอง อิฐนาค อิฐเงิน เปน
ฤกษแดว จันกได้จตทำการค่อไป ม่ายพระดังมยถาดัพพะแดวกกตบ
ยังอาราม เปนต้นการก้อฤกษฝังแผ่นดินตารากคำหนัก

โดย ก.ม. นเรศวรฤทธิ

พระราชพิธีตรุษ

ณวันจันทร์ เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนต์ปศศก จตุศักราช ๓๒๓๗
เวดาเข้าเจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ ได้จตการตงพระแท่นมณฑลที่พระที่
นังคุดีคตมหาปราสาท มีม้ามุ่ตายจำหตกบิตทอง ๔ ม้า ม้ากตาง
ที่ตั้งนนเซัญพระแกวบชยรัตนชนประดิษฐานองค์ ๑ ม้าข้างขวาตรง
หน้า ตงพระแกวเรือนทองคำ ๑ รองเข้าไปตงพระไชยในแผ่นดิน

๑ ทรงนึกความซ้งขาด บอกแก้ไว้ในหนังสือข่าวราชการเล่ม ๒ แผ่นที่ ๗

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยองค์ ๓ ถัดเข้าไปตั้งพระไชย
 ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกองค์ ๑ รวม
 ๓ องค์ มาข้างซ้ายตรงหน้าตั้งพระไชยในแผ่นดินปัตยุบันองค์ ๑
 รองเข้าไปตั้งพระไชยในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
 ห์องค์ ๑ รองเข้าไปตั้งพระไชยในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระนั่ง
 เกดเจ้าอยู่หัวองค์ ๑ รวม ๓ พระองค์ หตั้งพระแก้วบุษย์รัตนตั้งพระ
 เจดีย์กลมตะทองบรรจุพระบรมธาตุองค์ ๑ ข้างขวาตั้งพระห้ามญาติ
 เงินองค์ ๑ ข้างซ้ายตั้งพระห้ามญาติทองทรงเครื่ององค์ ๑ ข้างหลัง
 พระไตรปิฎกตั้งเขปคัมภีร์ ๑ พระภิกขุปาฏิโมกขแลภิกขุณีปาฏิโมกข
 คัมภีร์ ๑ รวม ๒ พระคัมภีร์ ข้างขวาแท่นมณฑลตณห์ ตรงหน้าตั้งเทวดา
 กาไหล่ทองเชิญหีบพระราชัญจกร รองเข้าไปตั้งหีบมั่งงุดักหาค
 แดงหุ้ม มั่นถองพระองค์นวมสำหรับพิชัยสงครามอยู่ในนั้น บนหลัง
 หีบตั้งตั้งพระมหามาตาเบียง รองเข้าไปตั้งหีบพระมหาตั้งข่มมั่งงุดัก-
 หาคแดงหุ้ม บนหลังหีบตั้งตั้งพระมหาพิชัยมงกุฏ ข้างซ้ายแท่นมณ
 ฑลตณห์ตรงหน้าตั้งเทวดากาไหล่ทองเชิญพระแสงขรรค์จันองค์ ๑ ขาว
 พระกรเทวรูปองค์ ๑ ขาวพระกรศักดิ์สิทธิ์องค์ ๑ รวม ๓ องค์ รอง
 เข้าไปตั้งหีบถองพระองค์ ๓๒ ชั้น สำหรับพิชัยสงคราม แด่มั่ง
 งุดักหาคแดงหุ้มนอก บนหลังหีบตั้งตั้งพระมหามาตาเพชร รองเข้า
 ไปตั้งหีบพระมหาพิชัยมงคล แด่เครื่องพิชัยสงครามต่าง ๆ มั่ง
 งุดักหาคแดงหุ้มนอก บนหลังหีบตั้งตั้งพระธัญญาพระกัณฑ์

แผ่นดินที่ ๓๓๖ ด้านข้างห้องพระแท่นมณฑลนั้น มีกระไดแก้วสำหรับพาด
 ออกวันพุธ พระแสง ในวงกตางกระไดแก้ว ๓ ช่องนั้นผูกพระแสงศร
 เดือน ๔ พรหมาด์ศรีองค์ ๓ พระแสงครอกนี้ว่าตองค์ ๓ พระแสง
 แรม ๑๓ กิ่ง ศรประโตยวตองค์ ๓ รวม ๓ องค์คนช้องตะตองค์ กระไดแก้วข้างขวา
 นนมพระแสงศรเพชรองค์ ๓ พระแสงหางข้างเผือก ๓ ถ้องของคน
 ผูกไวยเบของบน รองตงมาพาดพระแสงขรรค์เนาโตหะองค์ ๓ พระ
 แสงดาบใจเพชรองค์ ๓ พระแสงยี่ปุ่นเผดองค์ ๓ พระแสงทรงเดิม
 องค์ ๓ รวม ๖ องค์ กระไดแก้วข้างซ้ายนั้น มีพระแสงบันนพรัดน
 องค์ ๓ พระแซ่ชุนจามร้องค์ ๓ ถ้องของคนยกไวยเบของบน รองตงมา
 พาดพระแสงจักรขงค์ ๓ พระแสงขรรค์ไชยศรี้องค์ ๓ พระแสงดาบ
 คายองค์ ๓ พระแสงเวียดองค์ ๓ พระแสงยี่ปุ่นฝักทองเกดยง
 ประดับเพชร้องค์ ๓ รวม ๗ องค์ ด้านหลังตรงกลาง ผูกพระแสง
 ขอไม้เท้ากาไหล่ทององค์ ๓ พระแสงของ้าวพดพ่ายองค์ ๓ รวม ๒
 องค์ ด้านหน้าพระแท่นมณฑลนั้น ตรงกลางหน้าพระแก้วบุษยรัตน
 ออกมา คิงพานทองรองพระสุพรรณบัตร ทังขวาทงซ้าย คิงพานทอง
 รองหีบเครื่องมหาพิชัยสงครามข้างตะหีบ นอกพานพระสุพรรณบัตร
 ออกมา คิงถาดรองพระเต้า & กระษัตริย์ คือ พระเต้าทององค์ ๓
 พระเต้านาคองค์ ๓ พระเต้าเงินองค์ ๓ พระเต้าต้มฤทธิ้องค์ ๓
 พระเต้าศิลาองค์ ๓ กับพระถวย ๕ กระษัตริย์สำหรับพระเต้าทง ๕
 พระองค์คดวย แดมีขนหยกคิงกลางมเทียบทองบัก แดข้างขวาแด

ข้างซ้าย ตั้งพระครอบพระกริ่งองค์ ๑ พระเต้าเนาจเควระห์องค์ ๑
 พระเต้าไกรดาองค์ ๑ พระเต้าเบญจกรรมน้อยองค์ ๑ พระเต้า
 นพเก้า ๕ ห่ององค์ ๑ พระเต้าคีตวตงอักษร ๒ องค์ พระเต้าหยก
 องค์ ๑ พระเต้าประทุม ๑ องค์ พระเต้าเทวบีคองค์ ๑ แด่ข้างเทวดา
 ภาให้ต๋ทองต๋องข้าง ๆ โนนัน ตั้งเชิงเทียนไขยักเชิงตะ ๔ เต็ม แด
 ไคมาพระแก้วบุษยรัตนัน ตั้งหีบพระแสงจับถุงชนกเครือองค์

แผ่นที่ ๓๓๗   เต้าพระแท่นมณฑลทั้ง ๔ นั้น ได้ผูกพระกรรมวิมย์ ๓ องค์
 ออกวันพุธ   ไคองค์ตะเต้า   อีกเต้าหนึ่งผูกเควคณิศรพระคชาธารองค์
 เดือน ๔   ๑   ได้ผูกผ้าดักหาคดแดงทั้ง ๔ องค์   เต้าข้างซ้าย ๒ เต้า
 ได้ผูกขนารายณ์ทรงครุฑ   เต้าข้างขวา ๒   เต้าได้ผูกขงกระบี่ยุท
 แด่ทั้ง ๔   เต้าได้ผูกพระแสงหอก   พระแสงง้าว   พระแสงทวน   เขน
 ถมตะทอง   เต้าตะองค์   แด่ ๒   เต้าหน้าได้ผูกพระแสงดาบอีกเต้าตะ
 องค์ ๆ   เต้าหลังข้างขวาได้ผูกพระแสงปืนนาคใหญ่องค์ ๑   ข้างซ้าย
 ได้ผูกพระแสงปืนคาบซุดองค์ ๑   แด่ชนต่างพระแท่นมณฑลด้านหน้า
 ตั้งเต้านาภาให้ต๋ทองเต้า ๑   เต้านาเงิน ๘   เต้า   ไคน้ำต๋ระเกศเต้า ๑
 ต๋ระเกศเต้า ๑   ครงกตางตั้งกระถางชูปหยกกระถาง ๑   ด้านหลังได้
 ตั้งเต้านาทองขาว ๓   ชัน ๔   เต้า   เต้าต๋ระคาเต้า ๑   ต๋ระยมนาเต้า ๑
 มีโต๊ะจีนเครือของหยกตั้งอยู่ข้างขวาข้างซ้ายพระแท่นมณฑลข้างตะโต๊ะ ๆ
 ข้างขวาตั้งพระนิรันตรายองค์ ๑   โต๊ะข้างซ้าย   ตั้งพระต๋ยามเทวา

ธิดาของค ๑ กับพระเทวารูปอีก ๔ องค์ และมีพระมหาสังฆทกษิณา
 วุฒิก ๑ พระเศวตทองคำของค ๑ ยอยู่บนโตะนั้นด้วย ด้านหลังแทน
 มณฑตนัน ตั้งหีบได้มังกศ ๔ หีบ กับพานแว่นฟ้าได้มังกศ ตั้งบน
 หองหีบนั้นด้วย ภายใต้พระแท่นมณฑตนัน มีกระบองเพชรแดง
 พิศมร ข้างขวาพระแท่นมณฑตนัน หองโตะเงินซึ่งตั้งพระนรินทรายนน
 ตั้งบน ๒ บอก ชื่อมหาฤกษ์ ๑ มหาไชย ๑ ข้างซ้ายแทนมณฑต
 หองโตะเงินซึ่งตั้งพระสยามเทวาริราช ตั้งบน ๒ บอก ชื่อมหาจักร ๑
 มหาปราบยุค ๑ หน้าพระแท่นมณฑตนันตั้งทนมัสการมาจำหัดกบัต
 ทอง ที่มุขด้านปัจฉิม (ตะวันตก) ตั้งเคียงพระสังฆัตถ์ของภาณ หน้า
 เคียงออกมานัน ตั้งคู่มุขด้านซ้ายได้เทียนไชย แต่ยังมีสายสัญญาณ
 รอบพระแท่นมณฑต โยงมาที่คู่มุขซ้าย แลรอบพระที่นั่งดุสิตมหา
 ปราสาท แล้วโยงไปที่ตรงแต่เขาไกรลาส ที่มุขด้านใต้ตั้งเก้าอี้ ๕
 เก้าอี้ สำหรับหม่อมเจ้าซึ่งได้กนตมาฟังพระสังฆ์เจริญพระพุทธรมนต์^๑

โดย มนุษยนาคนานพ (ผู้แทน)

ณวันอังคาร เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จุติศักราช
 ๑๒๓๗ เวตาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
 ทางพระทวารหน้าพระที่นั่งมณฑลเทวาราชูปบัต เสด็จขึ้นทรงพระราช
 ยาน เสด็จไปประทับเกยณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จทรงพระ
 ราชดำเนินไปประทับทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ แล้วกรมพระ

๑ ชาวราชกรวันจันทร์นี้ลงไม่หมด ไปลงต่อไว้ในแผ่นที่ ๓๓๘, ๓๔๐, ๓๔๑, ตอนแจ้งความ

ปอเวศ์วริยาตงกรณ^๔จึงถวาย^๕ค้ำ^๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^๗ จึง
ทรงจุดเทียนชนวน ๓ เต็ม ทรงถวายแต่กรมพระปอเวศ์วริยาตงกรณ^๘

แผ่นดิน ๓๓๘ กรมพระปอเวศ์วริยาตงกรณ^๙จึงทรงรับ^{๑๐}ไปจุดเทียนไข
ออกวันพฤหัสบดี^{๑๑} ในเวลาที่จุดนั้นพระสวดคาถา^{๑๒} แต่พิณพาทย์ประโคม
เดือน ๔ จนจุดแล้ว^{๑๓} เล็ดจกดับมาประทับตาม^{๑๔}ที่ แล้วพระสังข์
บรม ๑๔ ค้ำ^{๑๕} จึงสวดถวายพรพระตามธรรมเนียม^{๑๖} ครั้นจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว^{๑๗} จึงทรงประเคนพระสังข์^{๑๘} พระสังข์จึงรับพระราชทาน^{๑๙}นั้น
ครั้นรับพระราชทาน^{๒๐}นั้นแล้ว ก็ถวายยถาดีพิณแต่อดีต^{๒๑}แรก แล้วถวายพระ
พรตกลับไปยังอาราม ในขณะพระสังข์^{๒๒}นั้นอยู่นั้น พระมหाराชครูพิชิต
ก็ถวายนาสังข์^{๒๓} ครั้นพระสังข์กลับไปยังวัด^{๒๔} ยังเหลืออยู่แต่พระราช
คณະณู^{๒๕}นั่งปรกกับพระพิชิต^{๒๖}บรม ๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^{๒๗} จึง
เสด็จ^{๒๘}ไปที่เตียงสำหรับสวดท่องภาณ^{๒๙} พระพิชิตบรม^{๓๐}ก็ขึ้นไปบนเตียง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^{๓๑} จึงทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ^{๓๒}ที่ตั้งอยู่
บนเตียงนั้น แล้วพระสังข์^{๓๓}ก็สวด แล้วเสด็จ^{๓๔}มาประทับครัดกับพระบรม
วงศานุวงศ์^{๓๕} แลข้าราชการประมาณ^{๓๖}ครู่หนึ่งจึงเสด็จ^{๓๗}กลับ เวลากลาง ๔
โมงครึ่งเศษ ในเวลา^{๓๘}เช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^{๓๙} ทรงฉลอง
พระองค์^{๔๐}พร้อมโกศ^{๔๑}ตั้งกรมท่า^{๔๒} หาได้ทรงตราเครื่องราชอิสริยยศ^{๔๓}ไม่ แต่
พระบรมวงศานุวงศ์^{๔๔} แลข้าราชการ^{๔๕} สวมเสื้อพร้อม^{๔๖}โกศตั้งต่าง^{๔๗}ๆ
พระสังข์^{๔๘}ที่^{๔๙}ได้รับพระราชทาน^{๕๐}นั้นในเวลา^{๕๑}นั้น กรมพระปอเวศ์วริยา

ตงกรณ ๓ เป็นประธานาธิบดีในทันท พระราชาคณะ ๑๘ รูป ถานา ๘
พิธีกรรม ๔๐ รวม ๖๘

เวลา ๔ โมงเศษ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เข้าไป
เฝ้าจนเวลา ๕ โมงเศษกตบออกมา ครั้นเวลาค่ำยา พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จชนเกยหน้าพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสด็จ
ไปประทับเกยพระที่นั่งสุดีศิมหาปราสาท เสด็จไปประทับทรงจุดเทียน
เครื่องนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาดงกรณจึงถวายคัต ครั้นจบ
แล้ว จึงเสด็จไปประทับยังพระที่นั่งโทรณ พระดั่งสมเด็จพระพุทธ
มนต์ สืบตั้งตำนาน ตามแบบอย่างแต่ก่อนแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระราชดำเนิรมาประทับครัด

แผ่นดินที่ ๓๓๕ ด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แดชราชการ พระดั่งสมเด็จพระ
ออกวันพฤหัสบดี
เดือน ๔ สวดจบแล้ว พระดั่งสมถวายอศิเรกถวายพระพรตาไป
แรม ๑๔ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จกตบมาทางเกา
เสด็จชน เวลาทุ่มเศษ เวลาเย็นฉนวน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงถดของพระองค์อฉนงเศรศ พระบรมวงศานุวงศ์ แดชราชการ
ถวมถ่ออฉนงเศรศ

แจ้งความ

ช่าวราชการเมือฉนวนองการ เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ ปีกุนต์ปดศก

จุดศักราช ๑๒๓๗ ที่ตั้งบอกณวันพุธ เดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ ปีกุนดปีศก
 จุดศักราช ๑๒๓๗ ที่ว่าด้วยทำบุญวันประสูติ พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลก แดกรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี คือ เหมือนกัน
 ร่วมวันเดียวกัน เวลามาเช้า ๓ โมงเศษ ไปรด ๗ ให้พระเจ้าอนงยาเธอ
 พระองค์เจ้าวัฒนวงศา เด็ดจ้ไปทรงพระเคน ครั้นพระสังฆราชพระ
 ราชทานฉินแล้ว ก็ถวาย ยถา ๑๒ พี้ กลับไปยังวัด แดพระสังฆ
 ธรรมังโฆสิตาราม แดวัดพระเชตุพน ๒๐๐ รูป เข้าไปตั้งปักกรณ ครั้น
 เวลาค่ำเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสด็จพระราชดำเนิน
 ไปประทับ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูป ที่พระพุทธรูปนิเวศน์
 มุขด้านเหนือ แดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงทอดผ้าไตร
 หนึ่ง ผ้าขาวอีก ๔ พี้ รวม ๕ ด้วยกัน จึงทรงพระราชอุทิศถวาย
 ในกรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ด้วยในวันนั้นเป็นวันคล้ายกันกับวัน
 ประสูติ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แดกรมสมเด็จพระ
 อมรินทราบรมราชินี ตามจันทรโคจร ครั้นพระสังฆราชปักกรณแล้ว
 พระอมรโมตจึงได้ถวายพระธรรมเทศนาแกด้วยพระมหาธรรมสมมาทาน
 ครั้นจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงทอดผ้าแดถวาย
 เครื่องกัณฑ์ต่าง ๆ ตามอย่างธรรมเนียม แดพระสังฆราชจึงถวาย ยถา
 ๑๒ พี้ อติเรกถวายพระพรตักขิณออกมา ๑๒ ท่านทั้งหลายจงทราบ
 เทอญ

โดย ทองแถมถวัลย์วงศ์

แจ้งความ

แจ้งความมายังท่านทั้งหลายได้ทราบ ด้วยหนังสือคัดขังออก
ในวันพุธ เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จตุศักราช ๑๒๓๗ แผ่น
ที่ ๓๓๗ ว่าด้วยข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง ในวันจันทร์
เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนต์ปีตศก จตุศักราช ๑๒๓๗ นั้น ข้าพเจ้ายัง
อธิบายไม่หมด

แผ่นที่ ๓๔๐ บदनข้าพเจ้า จะได้อธิบายต่อไป เวลายุบายเจ้าพนักงาน
ออกวันศุกร์
เดือน ๔
แรม ๑๕ ค่ำ กรมตั้งขมการยจมนนค้พระดั่งมี พระราชาคณะ ๒๐ รูป
มีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวิริยาดงกรณเปน
ประธาน เข้าไปในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท หม่อมเจ้าที่จะได้กัณฑ์
๕ องค์ คือ ที่ ๑ หม่อมเจ้าชายทินดุฒ ที่ ๒ หม่อมเจ้าหญิงมารศรี
รวม ๒ พระองค์ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ ที่ ๓
หม่อมเจ้าหญิงเฝือก ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี
ที่ ๔ หม่อมเจ้าหญิงสดาติ ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นภูวนัย
นฤเบนทราธิบดี ที่ ๕ หม่อมเจ้าชายเด็ก ในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรม
หมื่นมเหศวรศิววิลาส ก็มาคอยฟังพระดั่งมีเจริญพระพุทธรมนค้พร้อม
กัน เวลาจวนย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทาง
พระที่นั่งอนันตสมาคม ประทับเกยทรงพระที่นั่งราชยานไปประทับโรง
พระเศวตวรตักษณิ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช้พ่อพราหมณิ์

เบิกแฉ่งเวียงเทียนโดยทักษิณาวุธถ่วงคดียวารแดง ก็ดับเพลิง โบก
 ควันแดงเจิมตามอย่างตามธรรมเนียม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 จึงทรงพระที่นั่งราชยาน แแต่โรงพระเศวตวรตักษณ ไปประทับพิดับ
 พดาทอดพระเนตรรถครอยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเศษ เแต่ด็จทรงพระที่นั่งราช
 ยานแแต่พิดับพดาโรงตคร ไปตามหน้าวัดพระศรีรัตนคำศาการาม แแต่
 เแต่ยวถนนข้างวัด เข้าประศุพิมานไชยศรี ไปประทับเกยพระที่นั่งคูศิต
 มหาปราสาท เแต่ตั้งขันทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แแต่พระเจ้าบรม
 วงศ์เธอ กรมพระปอเวศวิยาตงกรณภักถวายคัต ครนทรงคัตแแต่
 จึงทรงจุดเทียนทีไต่ระจีน ซึ่งตั้งพระนิรันตรายแแต่พระสยามเทวาธิราช
 พระสงฆ์สดวดทวาทศปริต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับครัด
 กับพระบรมวงศานุวงศ้อยู่จนเวลาทุ่มเศษ พระสงฆ์สดวดจบ จึงเแต่
 พระราชดำเนียรไปประทับพระเกา้อเหนือของโทรน กรมพระปอเวศวิยาตง
 กรณภักถยอติเรก พระสงฆ์สดวดภควคู้ัพพ แแต่พระพิมพ์ธรรม ถวาย

แผ่นที่ ๓๔๑ พระพรดาแทนพระสงฆ์ทงปอง แแต่ก็กลับไปยังอาราม
 ออกวันศุกร
 เดือน ๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่ประมาณครู่หนึ่ง
 แรม ๑๕ ค่ำ จึงเแต่ตั้งพระราชดำเนียรขันทรงพระที่นั่งราชยาน แแต่เกย
 พระที่นั่งคูศิตมหาปราสาท มาประทับเกยหน้าพระทวารหน้าพระที่นั่ง
 สนมตเทวราชอุปบัติ เแต่ยามเศษเแต่ตั้งขึ้น ในการสนมโภชพระเศวต
 วรตักษณวนัน เแต่เวลาเช้าแแต่เห็นการเดินกัมตามธรรมเนียม เมื่อพระ

บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับประทับพลาทอดพระเนตรตครนั้น ใน
 โรงพระเศวตวรตักษณ พราหมณ์ได้อ่านคำกตอม ๓ บท ในเวดา
 วนน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนตของพระองค์อวนงเตรค
 แต่มไตทรงตราเครีของราชอัครียยศ พระบรมวงศานุวงศ์ทรงเครีองยศ
 อย่างทหารช่าง อวนงเตรคบ้าง ฟรอกโกคบ้าง ขุนนางข้าราชการ
 ฝ่ายทหารพดเรอณ ถ้วมเด้ออวนงเตรค ฝ่ายกรมวงแลทหารค้วรจ
 ถ้วมเด้ออวนงเตรคตามกรม

อนงในเวดาวนน ที่ศาตาวตตัทศนเทพวาราม แดบอุมรอบ
 พระนคร แดโรงพฐฟากช่างโนน เวดาเยนได้มีพระตั้งขเจริญพระ
 พุทธรณตพฐตรฐตวดยตามธรรมเนียม

โดย มนุชยนาคมานพ (ผู้แทน)

แผ่นที่ ๓๔๒

แจ้งความ

ออกวันศุกร์

เดือน ๔

แรม ๑๕ ค่ำ

๑๒ ค่ำ

เดือนเศษ

รวมรวม

หตายจะ

ตั้งมา

ให้

ให้

ให้

ให้

ให้

ณวันศุกร์ เดือน ๔ ปีกุนตีปตศก ๑๒๓๗ น เป็นวันที่

สุดปลายปีกุนตีปตศก นับตงแต่วนชาทศย เดือน ๑๐ แรม

๑๒ ค่ำ ปีกุนตีปตศก ๑๒๓๗ คิตรวมหนังสือคตทได้ออกมาถถึง ๖

เดือนเศษ ในเวดาพรงนงกเปนวนบใหม่ คอบขวด ขาพะเจ้าจะคองเกบ

รวมรวมหนังสือคตตงแตแรกตงมา รวมเยบเปนเดม ๓ ถาท่านทง

หตายจะคองประตงคเยบเขาเปนเดมเดว ก็ขอใหรวมรวมหนังสือคต

ตั้งมาให้หตตามถัดบ ขาพะเจ้าจะเยบให้ท่านโดยงามตทเดยว แด

จะมีหนังสือขายอีกเป็นเล่ม ๆ ละ ๑๐ บาท กว่าหนังสือออกจะหมด
แต่จะต้องเก็บเงินค่าที่ทางทนายได้รับหนังสือออกต่อไป เป็นเงิน
๑๐ บาทเต็มอกับหนังสือขาย แต่หนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งเรียกว่า หนังสือ
ออกออก แต่ต่อไปจะต้องเป็นปีละ ๒ เล่ม เพราะหนานักดูไม่ใคร่จะ
งาม คิดเป็นเงินปีละ ๒๐ บาท แต่ที่ว่าไว้แต่เดิมว่าจะเป็นของแจกนั้น
ก็เพราะยังไม่ทราบราคาแน่ จึงได้บอกว่าจะรับตีคริบแทนค่าที่หลัง
การนั้นก็เป็นการแน่ทราบราคาจึงต้องบอกว่าเป็นหนังสือขาย แต่เก็บมี
หนังสือ ๒๐ บาทเล่มออกทุก ๆ ปี พอเป็นค่ากระดาษแต่เครื่องใช้ต่อไป

หนังสือออกคนดูเหมือนจะแพงกว่าหนังสือราชกิจจานุเบกษา
มาก คือจะแพงอย่างไร คือต้องตีออกทุก ๆ วัน แต่เป็นของแบบ
สำหรับตีไปข้างหน้าแต่ถ้ามากที่จะแต่งจดจำเป็นของละเอียดมาก การ
จึงแพงนัก ผนวณเด้าร์ เดือน ๕ รัชค่า ๓ มีชวดยังเป็นตีปีคศก ๓๒๓๗
จะต้องเป็นผนวณเด้าร์ใหม่ แต่เบียดยหน้าหนังสือว่าชาวราชการเป็น
ภาษาศยาม แต่จะตดอดยิตยาวมาตามเดิม จนถึงเดือน ๑๐ แรม ๑๕
ค่าเป็นหมดเล่ม ๒ แต่ตั้งเล่มใหม่ตั้งแต่เดือน ๑๑ รัชค่า ๓ ไปจนถึง
เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่าเป็นเล่ม ๓ แต่จะตีต่อไปปีละ ๒ เล่ม ชาวการ
ก็จะเหมือนหนังสือออก แต่หนังสือออกคนดูได้ตี ๒๐ ฉบับก่อน ต่อ
มาจึงได้ตี ๕๐ ฉบับ ถ้ามีใครมาขอตั้งชื่อหนังสือก็ได้ ใดดกันในพวก
เมมเบอผู้แต่งหนังสือ มีสมเด็จพระเจ้านองยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษี
สว่างวงศ์ พระเจ้านองยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ พระเจ้านอง

ยาเชอ พระองค์เจ้าเกษมรัตน์ไธภาคย์ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์
เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ พระเจ้าน้องยาเชอ พระวงศ์เจ้าเทวัญอุไทย
วงศ์ พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ พระเจ้าน้อง
ยาเชอ พระองค์เจ้าด้วงดีดประวดี ๗ พระองค์ ถ้าทรงเห็นพร้อมกันวา
คนนน

แผ่นที่ ๓๔๓ ควรจะรับหนังสือใดเดว จึงจะยอมให้ผู้นรับหนังสือ
ออกวันศุกร์ เดือน ๔ ไป ถ้าไม่ทรงเห็นพร้อมกัน ก็จะไม่บอกให้ไม่ได้ คือคน
แรม ๑๕ ค่ำ นนเป็นคนพุงชานที่จะทำหนังสือคอด ที่มีคุณมีประ-
โยชน์ต่อไปข้างหน้าให้เดือนเดียวไปได้นน ด้วยผู้นนเป็นคนปากโรค
มักคิดเขียนหนังสือคอดต่าง ๆ มักจะไปพูดต่าง ๆ ที่จะให้เสียในราช
การ แต่หนังสือเป็นของดีที่สุดที่จะต่อไปข้างหน้า พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดอนุญาตให้ตั้งขนเดว ถ้าจะ
ให้คนอย่างนั้นรับไปแต่เห็นเขาได้ ก็จะทำเหมือนอย่างที่ว่ามาเดว นน
ชักให้พระองค์เจ้าผู้แต่งหนังสือ คอดแต่ผู้จัดการพิมพ์ทอดยพระทัยไป
อนึ่งต้องคุณที่จะให้ ไปต้องให้มประโยชน์สักหน่อยหนึ่ง อย่าให้ไป
กับไว้เปล่า ๆ บัวยการที่จะให้ไป แต่การเหล่านี้ต้องถือคอดไป
จนหมดอายุหนังสือข้าราชการ แต่เปลี่ยนเป็นหนังสือข้าราชการ
เดว จะต้องคอดอยู่ใน ๒๐๐ ฉบับเดย แต่ผู้รับนนน้อยคอดนิก เงินไม่
พอที่จะใช้การน ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์

จะต้องจัดการใช้เงินค่าใช้สอยเหล่านี้ให้เสร็จ แต่จะได้เขียนเล่มไว้
 ค่อยไปข้างหน้า ขายเป็นเล่มราคาอย่างพบนเหมือนกัน อนึ่งถ้าใครจะมา
 ขอตงขอเพิ่มเติมอีกก็ได้ ตามแต่ประสงค์ของคน แต่ต้องไวคเมม
 เบอรเหมือนกับแต่ก่อน จึงจะยอมให้ขอไปได้ แต่ผู้ที่ได้รับไว้แต่
 ก่อนนั้น จะมาขอไปอีกเล่มหนึ่งต้องเล่มก็ตามใจ แต่ต้องซื้อตาม
 ราคาหนังสืออื่น ถ้าผู้ใดขอยากรับหนังสืออื่น ก็ให้มาบอกขอตามที่
 ว่ามาแต่ดี แต่ต้องระวังตัวให้มาก อย่าให้อูดุกอูดุยนิก เป็นข่าวราช
 การอยู่จะรับได้แต่ชาวสยาม ขอท่านจงระวังให้มาก เมื่อเมมเบอร
 เห็นควรจะคัดออก ก็จะไม่เอาออกได้ตามประสงค์ แต่คนรับมักกลัวไม่มี
 ใครที่จะมาขอ ด้วยกลัวจะต้องคัดออกแต่อาายมาก การนี้ไม่ต้องกลัว
 เลย ข้าพเจ้าอยากจะให้ท่านทั้งหลายรับมากจะได้พอใช้การในโรง
 พิมพ์ ถ้าท่านใดเชื่อถือได้แล้ว ก็ควรจะมาขอซื้อได้ ไม่ต้องกลัวสิ่ง
 ใดเลย พวกเมมเบอรคงจะทำให้เป็นยุติธรรมตลอดไป ไม่ให้ว่าได้
 ด้วยหนังสือนี้มีประโยชน์มาก แต่แรกหนังสือคอตนั้นได้หลุดเกตุหลุด
 กระทบมถวายนับ ๓ มีคนรับคือ กรมสมเด็จพระสุตดารัตนราชประ
 ยูร ๓ กรมสมเด็จพระเจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ๓ กรม
 หมื่นนเรศวรฤทธิ ๓ พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภากย์ ๓ พระองค์เจ้า
 ทองแถมภวดียวงศ์ ๓ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ๓ พระองค์เจ้า
 มนุษย์นาคมานพ ๓ พระองค์เจ้าสวัสดิ์ประวัต ๓ กรมหมื่นอักษร
 สาส์นโสภณ ๓ พระองค์เจ้าคคณางคยุกต ๓ พระองค์เจ้าทวดีภวดี

ธาก ๑ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ ๑ พระองค์เจ้าเกษมศรีรัฐภ
 โยศ ๑ พระองค์เจ้าดิศวรรกุมาร ๑ พระองค์เจ้าโศภณบัณฑิต ๑ พระ
 องค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ๑ หม่อมเจ้าวัชรินทร์ ๑ หม่อมเจ้าตัง ๑ พระ
 ยามาธกรวงศ์ ๑

แผ่นที่ ๓๔๔ เจ้าหมื่นศรีธรรมรักษ์ ๑ หาดวงพินิจจกรภณทัต ๑ หนังสือ
 ออกวันศุกร์ เดือน ๔ เดือดอกตัวให้ ไปไปรเวดจิงจะระดมควรกับหนังสือข้าราชการ
 แรม ๑๕ ค่ำ หนึ่ง แต่ แรก ท่าน ทงหลายได้ ให้คน มารับ ทุก ๆ วันเสมอ
 แดงาหนังสือข้างเจ้าพนักงาน โรงพิมพ์ก็ได้เอาหนังสือไปส่ง แดรับ
 เงินปรับแก้ท่านผู้ใดตมหนั้น เป็นเงินใบตะเพียงเสมอทุก ๆ ใบ แต่ยัง
 หนยังปรับไม่ได้ขาดเลย จะเรียกเงินก็ยากที่ตะเพียง ๆ บดินข้าพเจ้า
 เห็นว่าหนังสือก็เปลี่ยนขึ้นใหม่ ควรจะให้มีคนไปส่งเสมอมิให้ขาดได้
 ทุก ๆ เวลาเช้าทุก ๆ คน ค่าปรับแก้ก่อนก็แพงนัก ไม่สู้จะเป็นยุติธรรม
 ดี เดียวจะให้คนไปให้ทุก ๆ วัน ก็จะต้องคิดเงินเพิ่มขึ้นอีกบตะ ๒
 บาทเสมอทุก ๆ ปี ตามบ้านไกลบ้านใกล้ แดจะเลิกธรรมเนียมปรับ
 เงินเพียงเสียให้หมด ไม่ให้เป็นที่น่ายากแก่ท่านทงหลายเลย เด็กผู้ตั้ง
 หนังสือจะได้แต่งตัวได้เสือกางเกงสีน้ำเงิน สพายกระเบาหนังสือ
 ท่านทงหลายจะได้เป็นดังเกศให้ชัด แดจะคิดจ้างไปส่งทุก ๆ วัน แด
 ข้าพเจ้าไว้ใจว่า ท่านทงหลายคงจะเต็มใจยอมให้มีคนไปส่ง ด้วย
 ราคาที่ถูกเปรียบเอาราชกิจจานุเบกษา ๆ นั้นส่ง ๗ วันต่อหนังสือ ราคา

เป็น ๒ บาทเท่านั้น แต่หนังสือหนึ่งตั้งทุกวัน ก็ควรจะเป็นที่ชักหน้าใจให้
 มีคนไปส่งได้ หนังสือหนึ่งจะต้องเป็นคนส่งหนังสือฝากด้วย เพิ่ม
 ออกจากหนังสือข้าราชการ ถ้าเวลาเช้าหนังสือไปถึงบ้าน ถ้าท่าน
 ทงหลายผู้รับหนังสือจะส่งหนังสือฝากมาถึงท่านผู้หนึ่งผู้ใด ก็ตาม
 แต่จะส่งได้ เหมือนหนังสือภาษาอังกฤษที่เรียกว่า ไปศตแมน แต่จะ
 คอสมิตแคมป์ คือตราอย่างหนึ่งที่เป็นกระดาษดีเยี่ยมเด็ก ๆ บิดตงที่
 หลังเมื่อเวลาจะส่งให้กับเด็ก แดเขียนชื่อของตัวตงที่บิตแคมป์เดี่ยวแทน
 ตรา ให้เป็นที่บิตแคมป์ชำระดูใช้ไม่ได้ ถ้าท่านจะส่งหนังสือให้กับเด็ก
 ไปศตแมน ถ้าไม่ได้บิตตราเด็กจะไม่รับเลยเป็นอันขาด ฤาไม่ได้เช่น
 ชื่อของนันทบิตแคมป์ตั้งเด็ก ก็จะไม่ให้รับหนังสือเหมือนกัน หนังสือ
 บิตแคมป์นั้น ถ้าท่านทงหลายจะต้องการ ก็ต้องมาขนเอาจากโรงพิมพ์
 หนังสือข้าราชการ ด้วยเป็นของเพิ่มเติมในหนังสือข้าราชการนี้
 เอาไปตามมากแต่หน่อย ที่จะดำหรับใช้การให้พอได้ คิดเป็นอันตะอัฐ
 รวดเล่มขอ พอให้ค่าที่จะเป็นรางวัลเป็นบำเหน็จแก่เด็กผู้ตั้งหนังสือข
 อิกชั้นหนึ่ง แดที่ไม่มีไปศคขอพพิศนั้น กตวจะเป็นที่ลำบากมาก ด้วย
 เป็นของตั้งกัน

แผ่นที่ ๓๔๕
 ออกวันศุกร์
 เดือน ๔
 แรม ๑๕ ค่ำ

โกต ๆ งอกออกจากหนังสือข้าราชการ กตวจะเป็นที่
 ถ้าหากที่จะตองตตราแต่อื่น ๆ นั้น การจึงตองบังคับให้
 เขียนชื่อที่บิตแคมป์ เพื่อจะให้บิตแคมป์เดี่ยวไม่ให้ปดอมได้

ด้วยออฟฟิศไม่มี เมื่อถึงกำหนดแล้วจึงจะทำบิตไปรับเงินค่าชอร์ตแคมป์
 อีกทีหนึ่ง ถ้าท่านทั้งหลายจะส่งหนังสือไปถึงผู้ที่อยู่ในคุณพระนครชั้น
 ใน ท่านผู้นั้นจะต้องบิตแคมป์อันหนึ่ง ราคาอันหนึ่ง เปรียบเหมือน
 หนึ่งว่าค่าจ้างไบตะอัฐิ ตอนโกตกัต โกตกัต แต่ท่านออกคุณพระนคร
 ชั้นในออกไป ท่านทั้งหลายจะต้องบิตแคมป์สองอันเป็นราคาของอัฐิ
 ถ้าบิตน้อยไป ไบศตแมนจะไม่รับเขาไปส่ง แต่ถ้าเขาคิดเห็นว่าโกตยาก
 ที่จะไปส่ง คนนั้นจะต้องขอยุติไม่ได้ การที่จะส่งหนังสือฝากนัก
 ปนของเพื่อเหตุจากหนังสือข่าวราชการ เพราะว่าพอจะเป็นประโยชน์
 ในคนส่งหนังสือได้บ้างเล็กน้อย คือเมื่อท่านทั้งหลายจะส่งหนังสือก็จะ
 ได้ส่งโดยเร็ว แต่ไม่เป็นที่ลำบากแก่บ่าวไพร่ ด้วยใช้บ่าวหนุ่มมักจะไป
 ขำบิตพลัดเสียโดยมาก นี้เปรียบเหมือนหนังสือที่ถูกจ้างเหมือนกัน การ
 คงจะดีก็ว่าเป็นแน่ เปรียบเหมือนอย่างกาดเซิญ แต่กาดชือเป็นของ
 มาก ควรที่จะส่งไปที่ไบศตแมน ก็จะไปส่งให้ทันใจของท่านได้
 เห็นการมีประโยชน์ได้บ้าง จึงคิดเกมเข้ากับหนังสือราชการนี้ แต่
 ท่านทั้งหลายคงจะไม่มีการส่งหนังสือที่ไบศตแมน ด้วยเห็นว่าเป็ดอง
 ส่งบ่าวดีก็ว่าเป็นแน่ แต่บางท่านที่คิดอย่างหนึ่ง แต่ชอบในการไบศต
 แมน ก็คงจะส่งหนังสืออันบ้าง ชาวเจ้าขอตามใจท่านทั้งต้องอย่าง
 ด้วยเป็นของเล็กน้อย เนื่องออกจากคนส่งหนังสือข่าวราชการท่าน
 เป็นของไม่สำคัญอะไรนัก อนึ่งหนังสือข่าวราชการที่จะให้คนไปส่ง
 นั้น จะต้องมิตแคมป์อีกอย่างหนึ่ง บิตกันปดอมไปให้ท่านทั้งหลายไป

ละอันเต็มอ แดการวัดแถมบ่เหต่าน ถ้าท่านทงหลายยังไม่ผู้จะเข้าใจดี
ก็ขอให้ถามท่านผู้เข้าใจนั้นให้ทราบความชัดดีเถิด ถ้าทราบแล้วจง
เชิญมาชอด้แถมบ่เมื่อไรก็ตามใจ กำหนดคนส่งหนังสือไปศตแมน
แถมเปลี่ยนหนังสือเป็นข่าวราชการจะได้ออกในวันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น
ค่ำหนึ่ง ปีชวดยังเป็นต้ปศก ๑๒๓๗ ขอท่านจงทราบเทอญ

โดย ผู้จัดการพิมพ์

๑. วิธีปิดสแถมบ่ส่งหนังสือออกแลรับส่งจดหมาย ซึ่งพระรามาในแจ้งความนี้ เป็นมูล
ที่จะเกิดมีไปรษณีย์ขึ้นในเมืองไทย ในเวลาต่อมา

